

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GÜLTEN AKIN

Bütün Eserleri

I

YAPI KREDİ YAYINLARI

GÜLTEN AKIN

Bütün Eserleri
I

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

BÜTÜN ESERLERİ - I

Gülten Akın (Yozgat, 23 Ocak 1933 – Ankara, 4 Kasım 2015). 1955'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1956'da Yaşar Cankoçak'la evlendi. Avukatlık ve öğretmenlik yaptı. 1980 sonrası İnsan Hakları Derneği, Halkevleri, Dil Derneği gibi demokratik kitle örgütlerinde kurucu ve yönetici olarak çalıştı.

Şiirleri İngilizce, Almanca, Flamanca, Danca, İtalyanca, Bulgarca, Arapça, Lehçe, İspanyolca ve İbraniceye çevrildi, çeşitli akademik çalışmalara konu oldu. Kırkı aşkın şiiri bestelendi. Kimi kısa oyunları yurtdışında ve yurtdışında sahneye kondu. Şiir kitaplarıyla pek çok edebiyat ödülü aldı. 2004 TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. 2006 Yunus Emre Şiir Ödülü'nü, 2008 Erdal Öz Edebiyat Ödülü'nü, 2008 Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Sanat Hizmet Ödülü ve 2014 Metin Altıok Şiir Ödülü'nü aldı.

Kitapları

Şiir: *Rüzgâr Saati* (1956), *Kestim Kara Saçlarımı* (1960), *Sığıda* (1964, TDK Şiir Ödülü), *Kırmızı Karanfil* (1971), *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972, TRT Ödülü), *Ağıtlar ve Türküler* (1976, Yeditepe Şiir Armağanı), *Seyran Destanı* (1979), *Seyran* (1982, Toplu Şiirler, 1992 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü), *İlahiler* (1983), *İzlediğimiz Sular* (1991), *Sevda Kalıcıdır* (1991, Halil Kocagöz Ödülü), *Toplu Şiirler 1956-1991* (1995), *Sonra İşte Yaşlandım* (1995), *Sessiz Arka Bahçeler* (1998, 1999 Antalya Altın Portakal Şiir Ödülü), *Uzak Bir Kıyıda* (2003, Dünya Kitap Ödülü), *Sevdiğim Yaz Geldi Yine* (2003, Seçme Şiirler), *Kuş Uçsa Gölge Kalır* (2007), *Celâlıler Destanı* (2007), *Deli Kızın Türküsü* (2012, Seçme Şiirler), *Beni Sorarsan* (2013).

Düzyazı: *42 Gün* (1986), *Şiiri Düzde Kuşatmak* (1983), *Şiir Üzerine Notlar* (1996), *Toplu Oyunlar* (1997).

**Gülten Akın'ın
YKY'deki kitapları:**

Sonra İŖte YaŖlandım (1995)

Toplu Ŗiirler 1956-1991 (1996)

Ŗiiri Düzde KuŖatmak (1996)

Ŗiir zerine Notlar (1996)

Sessiz Arka Bahçeler (1998)

Uzak Bir Kıyıda (2003)

Kırmızı Karanfil - Toplu Ŗiirler I • 1956-1971 (2004)

Ağıtlar ve Türküler - Toplu Ŗiirler II • 1972-1983 (2004)

Uzak Bir Kıyıda - Toplu Ŗiirler III • 1991-2013 (2004)

KuŖ Uçsa Gölge Kahr (2007)

Celâliler Destanı (2007)

Beni Sorarsan (2013)

Bütün Eserleri - I (Delta, 2019)

Doğan KardeŖ

Deli Kızın Türküsü - Seçme Ŗiirler (2012)

GÜLTEN AKIN

BÜTÜN ESERLERİ
I

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5405
Delta - 24

Bütün Eserleri - I / Gülten Akın

Kitap editörü: Murat Yalçın
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: İlknur Efe - Gülçin Erol

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Telefon: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Temmuz 2019
ISBN 978-975-08-4524-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

17 • Önsöz

Güven Turan

KIRMIZI KARANFİL (1956-1971)

RÜZGÂR SAATİ

39 • Yitikler Gecesi

40 • Rüzgâr Saati

41 • Kör Aynadan İnce Kıza

43 • Yeniden

44 • Deli Kızın Türküsü I

47 • Deli Kızın Türküsü II

48 • Deli Kızın Türküsü III

49 • Annecik

50 • Bir Mevsim Bir Dal İki
Serçe

51 • Kuş Uykusu

52 • Elma-Serçe-Çocuk

53 • Bir Karınca Başını
Çevirdi

55 • Sonbaharda Bir Salı

55 • Kaza

56 • Çocuğun Ölümü

57 • Geceyarısından Sonra

58 • Son Şiir

59 • Havada Bir Hoş
Aydınlık

60 • Alaca Dağlarda Sarı
Çiçek

61 • Bu Şiir Öğretmen
Nevin'e

63 • Ölmek-Yaşamak

64 • Yağmur Altındaki Adam

65 • Kaldığı Yerden

66 • Affet Gitsin

67 • Kendi Yalnızlığında
Unutulmuş

68 • Buz Üstüne Şiir

69 • Siyah-Beyaz

70 • 8 Kasım

71 • Kadınsı

72 • Kaprisli

73 • Uzun Yağmurlardan
Sonra

74 • Çağrı

75 • Yağmurlu

KESTİM KARA SAÇLARIMI

83 • Kestim Kara Saçlarımı

84 • Alır Mavi Atlar Düşlere
Götürür

86 • Koçaklama

- 87 • O Elindekini
 88 • Eski Karanfil
 89 • Yıldız ile Boşluktaki Adam
 90 • Başka Yaşama
 91 • Eksik Yapı
 92 • Ayrılar Gemisi
 92 • Gülünç
 93 • Yalnızlık Camları
 94 • Kesik
 95 • Dağ Havası
 97 • Kaplan
 98 • Güz Yeli
 99 • O
 101 • Oyun
 103 • Yalnız Kız
 104 • Pazar
 105 • Aşk
 106 • Acı İçin Karşılama
 107 • Kurt
 108 • Dönme Kapısı
 109 • Pansiyon
 109 • Kırmızı Şemsiyeli Kadın
 110 • Güvercinli Kadın
 111 • Sorumlu Kadın
 112 • Dönmesiz
 113 • Eskiye Karısı Adamın
 114 • Hele
 115 • Murat
 115 • Selim'in Ayağı
 116 • Ayrılar Çocuğu
 117 • Biri Kötü mü
 118 • Ağustos Aydını
- SIGDA
 121 • Sığda
 122 • Gücenik Yoksul Günler
 123 • Üşümekten Değil Korku
 124 • Ayıklama
 125 • Bir Kayığa Biner Geceleri
 126 • Açık
 126 • Yağmur Yağmur
 127 • Sivas
 127 • Gölde
 128 • Küçük Kızlarla İhtiyar Sığınlar
 129 • Küsen At
 130 • Savrulup Gittiği
 131 • Ölünen Nehir
 132 • Her Şey Ölümün
 132 • Uyku Üstü
 133 • Duvarı I
 134 • Duvarı II
 135 • Duvarı III
 136 • Duvarı IV
 137 • Dev Gitgide Ağır
 138 • Kim Neyi
 139 • Kaçış
- KIRMIZI KARANFİL
 143 • Güz
 145 • Kış
 146 • İlkyaz
 148 • Yaz
 151 • Ellas
 153 • Anadolulu Ellas'la

- 156 • Kar Kar
 157 • Ay Sarı Ay, Usul Ay
 159 • Dağlarda Susma
 160 • Akıl İçin Yergi
 161 • Bir Salı Yola Çıkış
 162 • Kumrulu Ellas
 163 • Çember
 164 • Bir Tutsağa Üç Efendi
 166 • Orman Şiirleri
 168 • Sürgüne
 170 • Dokuzunda Oğlan
 171 • Düz Ovada
 172 • Güneş Odasının
 Anahtarları
 173 • Pas
 174 • Kadından Çocuğa Bir
 Sinek
 176 • Kadın Olanın Türküsü
 177 • Kocakarı Ağdı
 178 • İstanbul'da Bir
 Pazardan Bir
 Pazartesiye
 181 • Yolum Dağlara
 183 • Oğlanın Türküsü
 185 • Küçük Kızın Türküsü
 187 • Atın Türküsü
 198 • Avcı Osman Türküsü
 199 • Sis Türküsü
 200 • Ağıt
 201 • Semonun Kardaşını
 Arama Türküsü
 202 • Ağıt
 203 • Şu Giden Atlıya Türkü
 204 • Yol
 206 • Biriken
 207 • Nereye
 208 • Kışlalar Doldu Bugün
 209 • Atlı Arı
 210 • O Kadınlar İçin Beşli
 Sekizli
 211 • Hurç
 212 • Mernuşun Türküsü
 213 • Sesli Ağıt
 214 • Annesi Çalışan
 Çocuğun Ağdı
 214 • Dev İçin Türkü
 215 • Öğretmen Türküleri
 217 • Ayı ile Çingenenin
 Türküsü
 219 • Yüksek Evde Oturanın
 Türküsü
 220 • Yalınayak Türkü
 221 • Yaşlanmayan Bir
 Kadına Türkü
 222 • Konuş
 223 • Öfke Ağdı
 224 • Bebek İçin Karşılama
 226 • Havada Kar Kokusu
 228 • Zalımsın
 229 • O Beyler
 229 • Sondeyiş

AĞITLAR VE TÜRKÜLER 1972-1983

AĞITLAR VE TÜRKÜLER

- 195 • Kargış Ağıt
 196 • Ağıt
 197 • Ayvüz Ağdı

SEYRAN DESTANI

- 233 • Sunuş
 237 • Birinci Bölüm
 241 • Çorum'dan Gelirik
 243 • Yozgat'tan Gelirik
 247 • Kars'tan Gelirik
 251 • Kırşehir'den Gelirik
 254 • Sivas'dan Gelirik
 257 • Hakkâri'den Gelirik
 260 • Van'dan Gelirik
 264 • Dellocan
 265 • İkinci Bölüm
 267 • Natoyolu
 272 • Ayşe Anasını Göremez
 275 • Gümüş Gelin Kasapta
 277 • Temeline
 282 • Turunculu Yeşilli
 284 • İbrahim
 285 • İbrahim'in Dedesi
 286 • İbrahim Vurulduğunda
 287 • İbrahim İçin Söylence
 290 • Ertuğrul Ağdı
 292 • Güler ile Alicik
 295 • Tavanına
 296 • Ankara Ankara Güzel
 Ankara
 299 • Hünkâr Ana Soruyor
 300 • Hünkâr Ana Mevsim
 Sonu Satışlarında
 301 • Sayılmıyor Kaç Yolun
 Çatındayız

İLAHİLER

- 305 • Bunalan Ozan İlahisi
 306 • Sardunya
 307 • Alaz Toruna Ninni
 308 • Sabır İçin İlahi

- 309 • İnanan İçin İlahi
 310 • Gül İçin İlahi
 311 • Eflatun İlahi
 312 • Eller İlahisi
 313 • Demirle Pas Arasında
 İlahi
 315 • Acılar İçin İlahi
 316 • Atriyo İlahi
 317 • "Tatvan'da denize
 uzak"
 318 • Behçet İçin İlahi
 320 • Şifahi
 323 • Bir İncekara Küçücük
 Oğlana İlahi
 325 • Sarı Gelin Türküsü
 326 • Varı Sevdası Olana
 İlahi
 327 • Asılanlar Kentine Ağıt
 328 • Susanlar İçin İlahi
 329 • Irmağa Karşı İlahi
 330 • Ansızın Gelen İçin
 İlahi
 331 • Dereye İlahi
 332 • Dizeler
 333 • Timsah
 334 • İğneli Dost
 335 • Bedrettin Koçaklaması
 336 • Korku İçin İlahi
 337 • Karşıkorku İçin İlahi
 338 • Yaralı
 339 • Yönetene Türkü
 340 • Sevi Dizeleri
 341 • Genco İçin İlahi
 342 • Bir Eski İstanbullu
 Ağzından İlahi
 343 • Tas İlahi

42 GÜNÜN ŞİİRLERİ

- 349 • Sonrasında
 351 • Avlu
 353 • Avlu
 357 • Sofra
 358 • Sofra
 360 • Gülerken Yüzün
 361 • Gülerken
 363 • Solum Yetmiyor
 364 • Salıverilmiş
 367 • Yarın
 368 • Ötekilerin Anası
 371 • Sis
 372 • Onur
 374 • Konuşabiliriz
 376 • Red
 377 • Bana Yeniden Gülümse
 379 • Mahkemede
 382 • Kargış
 385 • Yargının Öte Yüzünde
 387 • Görüldü
 388 • Sevda İçinde
 390 • Güz Fotoğrafları
 391 • Av
 394 • Şeytan
 397 • Resim Yapan Çocukla
 Ozan
 398 • Bitimsiz Gecenin
 Destanı
 402 • Ahmet Bey
 405 • Sarı Kız
 408 • Dar Gelir
 409 • Son Görüş
 412 • Hey Koca Basın
 416 • Juan ve Pedro

Almonte'nin Anası

419 • Büyü

420 • Büyümeye Hayır

MARAŞ'IN VE ÖKKEŞ'İN
DESTANI

- 425 • "Bir Komogenim
 ben..."
 427 • 22 Şubat 1919
 430 • 23 Şubat 1919
 431 • 30 Ekim Perşembe
 433 • 31 Ekim 1919
 437 • 8 Kasım 1919
 442 • 1 Kasım 1919
 442 • 2 Kasım 1919
 443 • 24 Kasım 1919
 444 • 13-14 Kasım Gecesi
 447 • 28 Kasım 1919
 452 • 4 Aralık 1919
 453 • 2 Ocak 1920
 454 • 20 Ocak
 455 • 21 Ocak 1920
 456 • 23 Ocakta
 456 • 26 Ocakta
 457 • 1 Şubatta
 458 • 6 Şubatta
 459 • 8 Şubat 1920
 460 • 11 Şubat 1920
 461 • 12 Şubat 1920

UZAK BİR KIYIDA
1991-2013SEVDA KALICIDIR
Balkon

- 473 • Kış Yolculuğu
 474 • Bir Gün Sevi

475 • Sevda Kalıcıdır

476 • Rölans

477 • Telefon

478 • Mise en Scène

478 • Ben Seni

479 • Ters Çingene

483 • İkilem

483 • Barınak

484 • Kıyamet

484 • Babası Uzakta Öldü

485 • Arka Bahçe

486 • Irmak

Kent

491 • Akvaryum

492 • Gel Dirilt Değiştir

493 • İstanbul - Su İlâhi

494 • Susarak

494 • Yanlış Abdal

495 • Dedem Öldüğünde

496 • Çocukları Eşit Tutun

497 • Savaşı Beklerken

498 • Barok

499 • Mavi

499 • Kın

500 • Yılmaz Güney İçin

503 • Günün Tanığı

504 • Seni Sevdim

505 • Tükenmiş Çareleri

507 • Tel Örgüde Sarı

Çiğdem

509 • Mapusta Ölen Bir Dost

İçin Anmalık

510 • Kuş

511 • Zindanlar

512 • Gün Alnacında

513 • Aşağı Cinbolatlı Musa

Akbaba'nın Sağ

Koluna Ağıt

514 • Paris

515 • Sevgili Dünya

SONRA İŞTE YAŞLANDIM

519 • Kısa Şiir / bir

519 • Ayrıntılar İlâhisi

520 • Kısa Şiir / iki

520 • Kum

521 • Kısa Şiir / üç

521 • Çöl

522 • Kısa Şiir / dört

522 • Kısa Şiir / beş

522 • Dil Altı

523 • Kısa Şiir / altı

523 • Kısa Şiir / yedi

523 • İzler

524 • Kısa Şiir / sekiz

524 • Melahatanım

525 • Sesin Beni

525 • Öteki Telefon

526 • Osman Hamdi Bey

527 • Kısa Şiir / dokuz

527 • Kısa Şiir / on

527 • Kısa Şiir / on bir

527 • Kısa Şiir / on iki

528 • O Bahçe O Kadınla

529 • Ev

530 • Kısa Şiir / on üç

530 • Perili Köşk

531 • Kısa Şiir / on dört

531 • Kent Bitti

532 • Kısa Şiir / on beş

Boş İlmadıkca

- 532 • Bellek İle Ölüm
- 533 • Aksata
- 534 • Kısa Şiir / on altı
- 534 • Seher
- 535 • O Çocuklar
- 536 • Masal
- 536 • Kısa Şiir / on yedi
- 537 • Karşı-Tele Sır
- 539 • Karşı-Tele Kendim
- 540 • Karşı Ekran
- 540 • Hoşçakal
- 541 • Karşı-Telesekreter
ya da Liza
- 542 • Bir Sabah Çekimi

SESSİZ ARKA BAHÇELER

- 547 • Leyla
- 548 • Balina
- 549 • Yeşil Arka Bahçeler
- 550 • Siklamen İlahi
- 551 • Tuhaf Bir Aşk
- 552 • Benzeş
- 552 • Yanlışlar
- 553 • O Zaman
- 553 • Mutlu Bir Güne Ön Şiir
- 554 • Çay
- 555 • Gecekuşu
- 556 • Düğün ve Kar
- 557 • Düş
- 558 • Eski Nine
- 559 • Yürüyüş
- 559 • Seyirlik
- 559 • Sözleri Kuş Kadınlar
- 560 • Saklayan Kadınlar Şiiri
- 560 • Düşleri Çıkmayan
Kadınlar

- 561 • Pratik
- 561 • Evdeki Kadının Şiiri
- 562 • Korkak Kadınlar Şiiri
- 563 • Bölünen Kadınlar Şiiri
- 563 • Konkenci Kadınlar
- 564 • Yalnız Ölen Kızın Şiiri
- 564 • Kapıcı Kadınlar şiiri
- 565 • Paylaşım
- 565 • Oğlunu Soran Kadının
Şiiri
- 566 • Eksik Şiir
- 566 • Anneler İlahisi
- 567 • Kimse
- 567 • İyi ki
- 567 • Yapı
- 568 • Kara Kadınlar Şiiri
- 568 • Teşekkür

UZAK BİR KIYIDA

- 571 • Öykü
- 572 • Kar Soğuğu
- 574 • Pazar
- 575 • Yaz Odası
- 576 • Üçüncü
- 577 • Gece Şiirleri
- 579 • Aşk ve Pas
- 579 • Göl
- 580 • Gülümserdim
- 580 • Son Kuş
- 581 • Üç Flâmingo
- 581 • Kabuk
- 582 • Sözcükler
- 582 • Dalgıç
- 583 • Kuşbaz
- 583 • Orda Kaldım
- 584 • Yaz

584 • Olga

585 • Mutlu Bir Güne Şiir

586 • Nahit Hanım

588 • Kızkırgın

588 • Saf

589 • Kırmızı Patikler

590 • F

Mavi Kuş

593 • Mavi Kuş

604 • Deprem Savaş ve
Çocukların Tanrısı*KUŞ UÇSA GÖLGE KALIR*

610 • Utanç

611 • Leke

612 • Anılar

613 • Bağlar

616 • Ağrı

617 • Körleşme

620 • Sapak

623 • Şehrazad

625 • Dersler

627 • Adagio

629 • Hırka

630 • Park I

632 • Park II

633 • Güvercin Ağdı

635 • Sinopsis

638 • Aşk ve Sıla

640 • Sorular I

642 • Sorular II

643 • Taş

644 • Bir Adam Söylencesi

CELÂLİLER DESTANI

649 • Sunu

651 • Nerde İnsan

652 • Aşiret

656 • Canik Sancağı
Ayanından

663 • Saray

666 • Kanunname

669 • Kuyucu

672 • Maksut Bey Oğlu Yusuf

675 • Baskında Bir Ana

680 • Ah Ülke

BENİ SORARSAN

683 • Önsöz Gibi:

Ağır, çok ağır bir dünya

685 • Beni Sorarsan

686 • Çizecek Gibisin

687 • Çocuklar

687 • Gidenler İçin

688 • Öteki Zaman

688 • Kara Gözlükler

688 • Tek Dize

689 • Diyaliz

690 • İktidar I

690 • İktidar II

691 • Bahtımın Yıldızı

692 • Öteki Sorular

692 • Gömlek

693 • Veda

693 • Asude

693 • Şiir

694 • O Kadınlar

695 • Berlin

695 • Hiç

695 • Gile

- 696 • Döner Ayna
- 697 • Leylâ
- 697 • Kimi
- 698 • Çatlak
- 699 • Kendisi
- 700 • Zehir
- 701 • Dindim
- 702 • Susma
- 702 • Eksik
- 703 • Sözlere
- 703 • Onlar
- 703 • Bir Gün
- 703 • Kabuk
- 703 • Düş
- 704 • Ses-Gölge
- 705 • Siz
- 705 • O Duvar
- 706 • Ya
- 706 • Kara
- 706 • Artık
- 706 • Biz
- 707 • Neyi
- 709 • *Frankfurt Kitap Fuarı*
Kapanış Konuşması

ŞİİRİ DÜZDE KUŞATMAK

- 717 • Önsöz
- 721 • Sanatın İşlevi I
- 723 • Sanatın İşlevi II
- 725 • Sanatta Öz ve Biçim
- 727 • Gerçekçilik
- 729 • Bir Açıdan Bakmak
- 733 • Kuşkuyla İnanç
- 735 • Ürün

- 737 • Şiir Ürünü
- 739 • Sanatın Öğretimi
- 741 • Sanatta Ulusallık
Sanatta Evrensellik
- 743 • Yaşam ve Şiir
- 746 • Uygarlık-İlkellik
Üstüne
- 749 • Çağdaş Yazın ve Folklor
- 752 • Korkuluksuz Köprü
- 755 • Akarsu Çıkmaz
Tanır mı?
- 759 • Zorunlu Bir Yanıt
- 764 • Yoz Şiirden Diri Şiire
- 769 • Halkın Damarına
Bağlanan Şiir
- 774 • Kadın Yaratıcılığında,
İnsanca Duyarlığa Evet

OZAN YAZILARI

- 783 • Dost mu Düşman mı?
- 787 • Dîvan
- 790 • Necatigil Şiirinden
Geçerek
- 793 • Somutlama
- 795 • İncelik
- 797 • Okuma Üstüne
- 800 • At Filminin Ozanca
Görünümü
- 802 • Düşünüyor muyum,
Öyleyse Var mıyım?
- 806 • Fareli Eve Ozan
Durmak
- 809 • Bir Bölük Turna
- 812 • Anayasa ve Şiir
- 815 • Sevgiyle

OZAN KONUŞMALARI

- 821 • Gizlerin ve Kaygıların
Gölgesinde
- 828 • Çılgılık ve Şiir
- 831 • İnce Şeyleri Anlamak
- 834 • Kültür Üstüne
- 839 • Düşünme ve Yaratma
Özgürlüğü

SÖYLEŞİLER ANLATILAR

- 847 • Yazdıkça Yaşama
Katılacağız
- 850 • Gelenekte Var Olanımızı
Yok Sayıp Batı'dan
Temellenmeye
Çalıştık
- 857 • Ürün Gerçekleşince
Kaynağına, Halkın
Yaşamına Döner
- 862 • Türk Toplumcu
Şiirinin Kökeni
- 865 • Biz Ozanlara
Ütopyalar Kaldı
- 869 • Korkuluksuz Köprüde
Yürüyorum
- 872 • Şiirde Gelenek
- 875 • Bir Sardunya
Arsızlığıyla Direniyoruz
- 880 • İnce Şeylere Yolculuk
- 884 • Yaşam Öyküsü
- 892 • Acıya Yenik Değiliz,
Ne Ben, Ne de Şiirim

ŞİİR ÜZERİNE NOTLAR

- 907 • İlk Not

TÜRK ŞİİRİNDE İÇERİK**GELİŞİMİ ÜSTÜNE NOTLAR**

- 911 • Fazıl Hüsnü Dağlarca
- 922 • Behçet Necatigil
- 927 • Cahit Külebi
- 932 • Necati Cumalı
- 938 • Ceyhun Atuf Kansu
- 944 • Attilâ İlhan
- 951 • Ahmed Arif
- 958 • Orhan Veli
- 963 • Oktay Rifat
- 970 • Melih Cevdet Anday
- 974 • Edip Cansever
- 983 • Turgut Uyar
- 992 • Cemal Süreya
- 997 • Metin Eloğlu
- 1001 • Can Yücel

TÜRK ŞİİRİNDE YAPI**ARAŞTIRMALARI**

- 1007 • Ahmet Haşim
- 1015 • Ahmet Hamdi
Tanpınar
- 1022 • Ahmet Muhip
Dıranas
- 1026 • Metin Altıok
- 1031 • Süreyya Berfe

SON YAZ NOTLARI

- 1039 • Gri Divan'la
1053 • Omayra'da
Murathan Mungan
1064 • Otağlar Odalar Odlar
1071 • Sözverici Koltuğu
–Mehmet Yaşın–
Koltuksuz İktidar
1081 • Barış Bıçakçı

TOPLU OYUNLAR

- 1091 • Batak
1101 • Kapılar Pencerele
1109 • Çıkış
1119 • Babil'de Bir Kadın
1151 • Babil'de Bir Yusuf
1179 • Kızlar Değirmeni
1203 • Keloğlan

İKİ ŞİİR ARASINDA GÜLTEN AKIN

Dönemler, akımlar, şairler arası farklar bir yana, şiir iki kuptludur yazının icat edildiği tarihten bu yana: Sözlü şiir ve yazılı şiir. Öyle ki, bu ayrıma dikkat edilmeden yapılan bir şiir çözümlemesi, bir şiir eleştirisi, yanlış sonuçların alınmasına, yanlış yargılara varılmasına yol açabilir. Sözlü şiir, yazının icat edilmediği tarihten beri süre gelmektedir. Buna yazının icadından sonra hâlâ yazıya geçmemiş toplumların şiirini de eklemek gerekir. Hatta, yazılı topluma dönüşmüş, şiiri yazılıyor olsa bile sözlü şiir geleneğinin öğelerini koruyan şiirler sözlü şiir içinde ele alınmalıdır. Bugün bile, “yazılı şiir”in öncülüğünü yapan ülkelerde, sözlü şiirin ağır bastığı şiirler yazan pek çok şair var.

Bizde ise, yazılı şiir henüz tam oturmamıştır. Çok az şair, çok az şiir var tam anlamıyla yazılı denebilecek. Her iki şiiri birleştirenler çoğunlukta bu arada. Hemen vurgulamam gerekir ki, yazılı şiir, örneğin Robert Herrick’in (1591-1674) “Kürsü” ve “Sandalye” gibi görsel şiir denemelerine karşın, on dokuzuncu yüzyıldan başlayarak, başarısını Modernist şiirle göstermiştir. Bizde de asıl etkisini İkinci Yeni döneminde göstermesine karşın Nâzım Hikmet ve bazı şiirleriyle de Ahmet Haşim, yazılı şiirin ilk örneklerini vermiştir. Şunu mutlaka ama mutlaka vurgulamam gerekiyor: Sözlü şiir yazılı şiirin ilkel hali değildir. Ama galiba asıl şunu vurgulamam gerekiyor: Sanatta ve edebiyatta, hatta bütün kültür verimlerinde ilkel ve gelişmiş ayrımı yapmak yanlıştır, asıl bu ilkelliğin dik âlâsıdır.

Dönemleri, akımları da genelgeçer saymak bir başka yanılgıya götürür bizi... Örneğin, 40’larla başlayan Garip şiiri, 50’lerin başlarında belki de en etkin, en kabul görmüş dönemini yaşıyordu. Bu konuşma diline ve dahası bu dilin klişelerine yaslanan bir şiirdi ama gene de yukarda belirttiğim yazılı şiirin bir parçasıydı. Ama unutmamak gerekir ki bu “popüler” hareketin dışında, bir başka damar daha şiire hayat veriyordu. Benim “kalıplı” (formal) diyeceğim Tanpınar’lı, Dıranas’lı, Cahit Sıtkı Tarancı’lı, Behçet Necatigil’li, Cahit Külebi’li bir damar...

Aslında, Garip de farklılaşmaya başlamıştı bile kendi içinde. Üç kurucunun şiirleri farklı çizgilerde yol almaya başlamıştı. Gene de “kanonik” kabul, sözünü ettiğim “kalıplılar” çizgisiydi.

Gülten Akın’ın şiir serüveni 1951’de ilk şiirinin yayımlanmasıyla başlar.. 1956’da ilk kitabı *Rüzgâr Saati* çıkar... Kitabın, şairin henüz beş yıldır dergilerde ve gazetelerde görülüyor olmasına karşın, dönemin seçkin yayınevlerinden *Varlık*’ta yayımlanması önemlidir. Gülten Akın’ın şiir dünyasında kabul görmüşlüğüne delilidir. Bunda en önemli etken, kanımca onun “kalıplı” şiir çizgisi içinde yazmaya başlamasıdır. İlk şiir kitabındaki şiirlere “Türk şiir dünyasının neresinde duruyor, kimlerden el almış, el almakta?” sorusunu yönelttiğimizde ben ağırlıklı olarak Dıranas’ın ve özellikle de Cahit Külebi’nin edasını ve renklerini görmekteyim. Zaten, Gülten Akın üzerine yapılmış çalışmalarda bu Cahit Külebi etkisi vurgulanmakta. Ufak ufak başka şairlerin izleri de vardır. Örneğin “Deli Kızın Türküsü I”deki “Beyazın tam ortasında bekliyorum” dizesi (Delta, s.44) bana ister istemez “Cemal Süreya, ‘Gülün tam ortasında ağlıyorum’ dizesinin yer aldığı şiiri yayımlamış mıydı?” sorusunu sorduruyor. Açıkçası, bu soruyu tersinden, Cemal Süreya’ya yönlendirmek de mümkün elbette! Başka şairlerin şiirlerini çağrıştıran dizeler, şiirler üzerinde durmak istemiyorum çünkü Gülten Akın daha bu ilk kitabında, sonraki yılların, hatta 80’lerin Gülten Akın’ının (ki bu dönem onun şiirinde radikal değişikliklerin olduğu bir dönemdir) izlerini taşıyan dizeler ve imgelerle yüklüdür. Örneğin yukarda adını verdiğim “Deli Kızın Türküsü”: aynı başlıkta, Romen rakamlarıyla tanımlanan üç şiir var. Üç ayrı başlıkta tanımlanabilecek şiirler bunlar, bir bütün büyük şiir oluşturmuyor ama bir yandan da üç şiirdeki başkaldırı, diklenme edası, şiirlere bütünlük veriyor. Gene bu üç şiirde başlığımda sözünü ettiğim “iki şiir”in ikisi de var. Bir yandan “kalıplı şiir”in, yazılı şiirin içinde sözünü sürdürürken, özellikle üçüncü şiirde sözlü şiirin, halk şiirinin, türkünün dili şiirin içine yerleşiyor: “Başlar biter kendi kendine o türkü// Yağmur yağar akasyalar ıslanır//... Beni ya sevmeli ya öldürmeli...” (Delta, s.48)

Gülten Akın’ın bu kitabında dikkatimi çeken bir öge de “kara” kelimesinin sıklığıdır. Şimdi, “genc biri olmasına kar-

şın çok karamsar şiirlerdeki ‘ben’ söyleminin kişisi, çekingen, ürkek...” gibi bir saptamada bulunmayacağım... Unutmadım daha, gençliğin bir döneminde bütün bu duyguların nasıl baskın olduğunu. Özellikle “kara” sıfatının baskınlığına bir boyun eğişle karşılık vermesini... Ve bu “kara”ya boyun eğişi, ikinci kitap daha başlığıya silip atıyor: *Kestim Kara Saçlarımı*.

Kestim Kara Saçlarımı, dönemin şiir kitapları konusunda çok seçkin bir yeri olan Yeditepe Yayınları’dan çıkar. Yıl 1960. İlk kitabın çıkışının üstünden sadece dört yıl geçmiştir. İlk kitabında şiirlerin altında tarihler vardı. İkinci kitaptaki şiirlerin altında tarih yok. Bu nedenle, kitaba adını veren ve kitabın ilk şiiri olan “Kestim Kara Saçlarımı” *sahiden* bu kitabın ilk şiiri mi, bilemiyorum. Ne var ki, bir yandan yeni bir tavır alışın, ilk kitaptaki çekingenliğin, içe kapanışın bir başkaldırıya dönüş-tüğünün işaretini çıkıyor:

Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
Yasaktı yasaydı töreydi dön
İçinde dışında yanında değilim
İçim ayıp dışım geçim sol yanımla sevgi
Bu nasıl yaşamaydı dön

“Dön” sözlerini ben vurguladım... Bu “dön” komutları bir önceki kitabında da var, “Kaprısı” adlı şiirde:

Görülen şeylerin öte yüzündesin
Karanlık öyle büyüdü sorma, dön
Otlar ve böcekler halinde yaşamamız gerekse de
Sorma, dön

Işık dursun büyük sular dursun
Yıldızlara sahibolan dursun
Sen sorma, dön

Yaprak yeşilini tüketecek şarkı eskiyecek
Elbette unutan olacak bekleyen olacak
Sen sorma, dön

Böyle rüzgâra karşı akşamları
 Yüreğim avcumda sonsuza dek
 Sorma, dön

Bu şiirin altında bir hayli erken bir tarih var oysa: 1954! Her iki şiirde de “dön” aynı anlamda kullanılmış gibi görünüyor. Basit mi? Bence değil. Çok kolay değil bu şiirlerde “dönmek” fiilinin anlamını belirlemek. Örneğin *Ötüken Türkçe Sözlük*’te “dönmek” fiilinin karşılığı olarak 20 anlam/tanım verilmiş... Ben Gülten Akın’ın “sırt çevir”, “karşı çık” anlamında kullandığını düşünüyorum “Kestim Kara Saçlarımı”nda ama “Kaprisli”de başka bir anlamda kullanıyor bana kalırsa. Burada daha da bulanık “dön” hatta ilkinin aksi. “Geri gel” ya da “gel” anlamında kullanıyor. “Kestim Kara Saçlarımı”nın edası da, bütünüyle karşı çıkışı veriyor zaten. Ancak, bir başka şiirde, “Ayrılar Gemisi”nde “dönem” düpedüz farklı kullanılıyor hem de “Kestim Kara Saçlarımı”na gönderme yapıyor, bir bakıma her iki şiiri yeniden okumaya ve yorumlamaya zorluyor:

Bunlar en mutlu günleri ayrılığımızın
 Yanaşmadan özleminin limanlarına
 Bir uzun hava içinde kendimiz kendimizin
 Uzasın dönmenin saçları, çağırma uzasın

İlk kitapla ikinci kitap arasında bana çok ilginç gelen bir başka nokta da bence şu: ilkinde coğrafya hiç belirgin değildir. Ne çocukluğunun geçtiği Tokat ne yaşamakta olduğu Ankara belirlenir. Oysa *Kestim Kara Saçlarımı*’nda birden farklı kentler tanımlanmaya başlar. “Yalnızlık Camları”nda İstanbul, “Pansiyon” ve “Kırmızı Şemsiyeli Kadın”da İzmir şiirlerin önemli bir öğesi olarak görünür. Gariptir bu durum. Her iki kent de Gülten Akın’ın yaşadığı yerler değildir, olsa olsa gezmeye gittiği kentlerdir. Yabancıdır yani.

Gene de bu kitabın en önemli yanı Gülten Akın’ın (sonraki şiirlerinin de önemli bir izleği olan) kadın/erkek farklılığını ve farklılığın doğurduğu acık ya da gizli çatışmayı gündeme

getirmeye başlamasıdır. Süfrajyet hareket kökenli radikal bir feminist çıkış değildir bu; “hümanist” bir çıkıştır. Öncelikle “insan olma”, “insandan sayılma” savaşıdır. Çocukluk çevresinden, o çevrenin erkeklerinden bilir, farkındadır Gülden Akın, bunun yenik başlanan bir savaş olduğunu. Gene de “kestim kara saçlarımı” deyişi bu savaşa başlamanın sloganıdır, adeta gemilerini yakan Tarık Bin Ziyat çıkışıdır. Aynı zamanda bir bilinçlenme halidir, “Eksik Yapı” şiirinde vurguladığı gibi:

Bu hem beyaz hem erkek, şaşma gözlerinle
 Bu hem kara hem kadın, şaşma
 Tümsü olurlar bir beyaz bir kara
 Yadsırlar eksik çatılarını ne kadar görmezler

Burada özellikle üçüncü dizenin başındaki “tümsü” sözüne dikkat çekmek isterim. Çok açık: Kadın ve erkek (zttırlar, siyahla beyazdırlar) “tüm” olamazlar, ancak “tümsü” yani, “tüm gibi” olurlar. Bu kadın ve erkek arasındaki farklılığın kapanmayacağı gerçeğini sürekli vurgular Gülden Akın, özellikle anne-kadın bağlamı içinde yoğunlaştığında bu kopuşu da yoğunlaştırır.

Sığda 1964 yılında “kendi yayını” olarak çıkar... Gülden Akın ve Yaşar Cankoçak 1956’da evlenmişlerdir, Yaşar Cankoçak, kaymakam olarak 1958’de Kumluca’ya (Antalya) atanmış, yani iki genç yeni evli çift, “Anadolu’ya açılmışlardır”. Anadolu serüvenleri içinde Gülden Akın arka arkaya anne olur. Bu iki olgu Gülden Akın’ın şiirinde radikal bir değişimin, açılımın, tetikleyicisidir. Gene de Sığda bir ara kitaptır, bir geçiş kitabıdır, bütün keskin şiirlerine, dizelerine karşın:

O kadınlar kendini tüketme okullarının
 Ezberci küçük kızlarıdır, hiç değişmezler

“Gücenik Yoksul Günler”

Yorgun savaşçılarız, yengiler eskitti bizi

“Üşümekten Değil Korku”

Kitabın en dikkat çekici şiirleri, “Yağmur Yağmur”, “Küçük Kızlarla İhtiyar Sığınlar”, “Duvarda I/II/III/IV”, “Kim Neyi” bir sonraki kitabın, *Kırmızı Karanfil*’in (1971) şiirleridir. *Sığda*’da bir şiir daha dikkat çeker: “Sivas”. Oysa, Kumluca’dan hemen sonra, Şavşat’a (Artvin) gitmişler, ardından Gevaş’a (Van) ... Tıpkı önceki İstanbul ve İzmir şiirleri gibi “Sivas” bence bir muamma...

Sığda ile *Kırmızı Karanfil* arasında tam yedi yıl olduğuna dikkat çekmek isterim. Bu dönemde, Alucra (Giresun), Haymana (Ankara), Gerze (Sinop), Saray (Tekirdağ) vardır... Kitabın çıkışından bir yıl sonra Ankara’ya gelmeden, bir de Kahramanmaraş olacaktır Gülten Akın’ın coğrafyasında. Bu yerleşim yerleri içinde Alucra’nın Gülten Akın’ı en sarsan mekân olduğunu düşünüyorum. Giresun’a uzak, Karadeniz’in çılgın bitki örtüsü içinde kaybolmuş bir dağ kasabasıdır Alucra. Müthiş kapalı bir yerdir. Ama kitabın Gerze’ye kadar olan yaşamı kapsadığını düşünüyorum. 1968 yazında Gerze’de olduklarını biliyorum. Şiirlerden birkaçında doğrudan adı geçmese de Gerze anıştırması var... İlerde buna değineceğim. Ama kitabın ilk şiiri bana öyle geliyor ki Alucra...

“Güz”, Gülten Akın şiirinde bir dönüm noktasıdır. Bu şiirle Gülten Akın, “kalıplı” şiirinin çizgisinden bütünüyle kopartır kendini ve yazımın girişinde değindiğim “sözlü” şiirin alanında çalışmaya başlar. Bu, alışılmış, etkilenme, yineleme, taklit etme değildir. Gülten Akın müthiş bir iş yapar ve sözlü şiirin içindeki gizil “Modernite”yi açığa çıkartır, şiir dilini bu gizil güçle kurmaya başlar. “Güz” bir başyapıttır. (Hatta bütün *Kırmızı Karanfil* bir başyapıttır). Aynı zamanda organik bir bütünlüğü de olan bir şiirdir. Şiirin kırık kırık ritmi, sözcük seçimindeki atılıp çekilmeler, bir monolog olan şiirdeki anlatıcının bütün kişiliğini ortaya koyar:

“Güz geldi. Gözlerim karmakarışık. Körüm ben
Güz geldi. Bunu saçlarımın döküldüğünden.
derler ki yaylada doğmuşum, denizin ardında
iniştir, yokuştur, geçer dizlerimden.”

“Bu güz öleceğim. bütün işlerimi bitirdim
Derede yıkandım, cevize tırmandım. kuş ürküttüm
Kaçırdılar on iki Çocuk doğurdum. beledim gözledim
Oğlan everdim. kız yetirdim. otuzuma vardım”

Bu şiir, hemen ardından gelen şiirle, “Kış”la, bütünlük gösterir.
Hem kurgu (şiirlerin noktalama işareti ve büyük harfküçük harf
düzeni başlı başına bir derinlemesine incelemeyi gerekli kılıyor
bence) hem ses olarak aynı anlatıcıyı işaret ediyor:

Kış geldi. Ocağı yaktık ay Yârim
ceviz yaprak döktü. dere bulanık
savuşturdum kara atlı ölümü
Pancar bastık tencereye suyunan

“Üfle. dumana doluştuk. kirliyiz, kötüyüz
üfle. ne kadar Cehennem olsa o kadar iyidir
üfle. Tanrı bıçağa mı benzer girebiye mi?
üfle. kör ağzıyla. bir ağzı keskindir”

“Yastığına Memedalim yakışır
gömdük bir iyice Eceliyen
urbaları osmanıma iygeldi
Beşyüzü, babası Ombaşıynan

“Deli, serçe kuş mu, hamsi balık mı, biz adam mıyız, Deli ağlama. Sular mı bassın gömütlerimizi ölülerini rahat bırakmalı. Memedalim gitsin pazar pazen alsın. ıslaklı iskarpin sana”

Daha önce değindiğim “dön” komutu gibi, burada da “üfle” komutu, olağan bir sözcük olmaktan öteye geçiyor. Gene sözlük araştırmasına girmek gerekiyor. Öncelikle elbette, bir önceki kitaptaki “ocağı yaktık” sözüyle bağıntılı olarak yorumlanmalı. Ateşin sönmemesi için üflemek gerekir. Düz bir anlam mı? Değil. “Ocağın sönsün” yani “soyun tükensin” karşıtı olarak söylenmiş bir söz diye okunmalı bence. Kaldı ki, burada komutu veren anne ve komutu geline veriyor, şiirin tümünden sezinlediğimiz gibi. Üflemenin bir başka anlamı daha var ki buraya da oturuyor: Nefes etmek yani “okuyup üflemek”teki “üflemek”. Üflemek, şamanizmin çok etkili kötü ruh kovma edimlerinden biridir üstelik ve Anadolu bu geleneği dinleştirek sürdürmektedir hâlâ. Ana Kadın’ın (anlatıcının) dilekleri yerine gelmez. Şiir yoksulluğun, umutsuzluğun, çaresizliğin dayanılmaz bir çığlığı olarak birden biter:

sabah oldu. gelin gelin yok gelin
kaçırdılar. varıp gidem yalvaram
Ağam Selim, Beyim Selim geri ver
almaya gücümüz yetmez bir daha

Hemen ardından gelen, kitabın üçüncü şiiri “İlkyaz”da söylem değişir. Konuşan önceki şiirlerin kişisi değildir. Hatta bu şiir birden fazla konuşan var izlenimi vermekte. Önceki şiirlerin iç/dış monoloğu yerini doğrudan ifadeye bırakıyor çoğunlukla. Gene de şairin bir persona (maske/kışı) ardından konuşmasına şahit olduğumuzu vurgulayabilirim. Bu şiirin ilk dizelerinin neredeyse bir “darbı mesel” haline geldiğini de belirtmeliyim:

Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya

Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar
Evler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya
Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı
Bakıp kapatıyorlar
Geceye giriyor türküler ve ince şeyler

Bu dizelerden sonra tırnak açar Gülten Akın ve bir erkek söylemi başlar... Gene de vurgu kadınlar, erkeğin ya da erkeklerin kadınları üzerinedir. Karılarının ezilmesi üzerinedir... Son iki dize bir umut mu çağrıştırmaktadır?

Ardından “Yaz” şiiri gelir. İlginç bir otobiyografi denemesidir bu şiir Gülten Akın hem çocukluğundan başlayarak hayatını ortaya koyar hem onar yıllık dönemlerle sert bir şekilde hesaplaşır, eleştirir o dönemleri. Şiirin son dizeleri, müthiş bir umutla kapanır, Gülten Akın’da benzerini çok az gördüğümüz ışıltılı bir umutla.

Ve bu dört mevsimi kapattıktan sonra bir muammayla bizi yüz yüze bırakan bir şiir çıkar: “Ellas”. “Sen neredeydin.” Cümlesiyle açılır şiir. Bir soru cümlesi değildir. İfade sorudur ama cümle değildir. Bu, başlıktaki Ellas sözüyle bağlantılı olduğuna göre Ellas bir kişi olmalıdır. *Kırmızı Karanfil*’de sürekli olarak Karadeniz bölgesinde dolaştığı için bu söz de bu yöreye ait olmalıdır... “Ellas” klasik Yunancada “Yunanlı” demektir... Bu kelime zamanla bir metafor olarak hem “halk” hem “insan” anlamı da kazanmıştır. Bu söz Pontus Rumcasında (yani Gülten Akın’ın yaşadığı ve dile getirdiği coğrafyada) bu anlamlarını taşıyor mu, bilmiyorum. Ama bu coğrafya sadece Pontus Rumcası da taşımaz. Bir diller harmanıdır burası... Hemşince denilen kadim Batı Ermenicesi, Lazca, Gürcüce, kimliği saptanması son derece güç Güney Kafkas dilleri... Hepsi bu yörededir, Türkçeyle birlikte. Köyden köye aynı kelime söyleyiş değiştirir... Belki de

Ellas söyleyiş değiştirmiş bir kelimedir. Nedir? Bir adın, örneğin “İlyas” adının söyleyiş değiştirmiş hali midir, Betül Mutlu’nun kitabında (*Gülten Akın’ın Şiiri*, Ürün Yayınları, Ankara 2015, s. 171) değindiği gibi? O zaman şu soru geliyor: Hangi İlyas? Anadolu halk kültürünün yarattığı, Hızır’ın yoldaşı İlyas mı? Hani en başta çok soru sorduğu için Hızır’ın yanına almak istemediği İlyas... Yoksa Kuran’ın ve Kitabı Mukkades’in peygamberlerinden biri olan İlyas mı? Döneminin en güçlü putunu kıran İlyas... Ben şiirlerde içinde sadece bir Ellas’ın çok uzak da olsa put kırıcı İlyas’a bir gönderme olabileceği kanısındayım: “Anadolulu Ellas’la Heykeller”. Kitapta dört Ellas şiiri var: “Ellas”, “Anadolulu Ellas’la Heykeller”, “Ay Sarı Ay, Usul Ay”, “Kumrulu Ay”. Ortak paydaları Anadolu halkının direncini, ağırdan başkaldırmasını, önce put yaratıp (heykel) sonra bunu kırma gücünü taşıyışını işleyen şiirler bunlar ve böylelikle Ellas’ın Yunanlı kelimesinin metafor anlamı olan “halk” kavramına dönüyorum.

Gülten Akın’ın yaşamının getirdiği doğal seçimle bu klitaptaki şiirlerin alanın Sinop’tan Gevaş’a Karadeniz olduğuna değinmiştim... Benim doğum yerim olduğu için okurun hoşgörüsüne sığınarak, Gerze göndermeli (adı geçmese de) bir şiire değinmek isterim: “Kocakarı Ağıdı”. Bu şiirdeki “kocakarı”, incire çıkacak kadar gözü pek bir yaşlı kadın. Yaşlılığı kabullenmeyen kadınlardan... Bu şiirde geçen “Evimizin önü Boyabat yolu” dizesi bunun bir Gerze şiiri olduğunu vurguluyor. Şiirin teknik yapısı, kafiye düzeneği, ritmi, tam “türkü” tadında.

Kitabın son şiirleri bir sonraki kitaba çengelleniyor: “Oğlanın Türküsü”, “Küçük Kızın Türküsü”, “Atın Türküsü”. “Atın Türküsü” gelecek kitapların “destan”larına bağlanırken, “Oğlanın Türküsü” 1970’lerin devrimci hareketlerine bağlanıyor. Şiir, aradaki sorular, geleceği sorgulamalar dışında gelecek günlerin umudunu taşır:

Haksızlık nerede olursa olsun

Zulüm nereden gelirse gelsin

Barışla, sevgiyle olmayacaksa

Ey gerçek sesimiz, ey büyük kavga
Yankılan dağdan dağlara
Yankılan dağdan dağlara

“Küçük Kızın Türküsü” önceki otobiyografik şiirlerin tümleci adeta. Adeta, bu şiirler uzun bir süre uzak duracağı, bir kitlenin içinde kendini eriteceği öz benliğini ele alan dünyayı kapatıyor.

1972-1983 yılları arası şiirleri, kitapları, Türkiye’nin hem umutla hem onulmaz bir umutsuzlukla, giderek kaos ve korkuyla boğuştuğu yıllardır ve Gülten Akın bunu derinden ve içinden yaşar ve *Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı*’ndan (1972) sonra, *Ağıtlar ve Türküler* (1976), *Seyran Destanı* (1976), *İlahiler* (1983), *42 Günün Şiirleri* (1986) art arda çıkar ve yeni dönemini belirler.

Bu dönemi, bu kitapları, ele almaya başlamadan bir tanıma başvurmaliyim: Destan. Edebiyatımızda “destan” iki ayrı uçta farklı anlamlar taşır. Geleneksel kalıplı edebiyat anlayışı içinde destan koşuklu kahramanlık anlatısıdır. Burada iki temel nirengi noktası kahramanlık ve anlatıdır. Destanın kahramanı ya da kahramanları vardır ve onun ya da onların öyküsünü anlatır. Mitos, doğa üstü önemli damarlarından biridir destanların. İşte Homeros ve *İlyada*’sı. Her anlamda, destanın bütün özelliklerini açıklayan tipik örnektir *İlyada*. Ve buradan da biliyoruz ki her destan içinde ağıtı da barındırır. Destanların yazılı, yazarlı oluşuyla sözlü ve anonim oluşu arasında büyük, belirleyici bir fark görülmez. Bizde bir de halk edebiyatı içinde “destan” diye anlatılan farklı dalları olan bir tür daha vardır. Bunlar kahramanlık niteliği taşımazlar. Daha bilimsel bir tanımla “epik/epope” değildirler: Ya “Evlendiği Gece Elektriğe Çarpılıp Ölen Gelinin Destanı” gibi yörel-yerel olayları anlatırlar ya da didaktiktirler, uzundurlar ve “destan” denilmiştir... “Esnaf Destanı” gibi, “Hayvan Destanı” gibi...

Bizde, Cumhuriyet’ten sonra en dikkat çekici destanlar Nâzım Hikmet’in destanlarıdır... Nâzım Hikmet, iki önemli yenilik getirir destana: Halkı, halktan kişileri kahramanlaştırıp üstün kişilerle birlikte yüceltir, *Kuvayı Milliye Destanı*’nda olduğu gibi, *Şeyh Bedreddin Destanı*’nda olduğu gibi... Gülten Akın, *Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı*’nda Nâzım Hikmet’in yolunu izler ve tarihsel

olarak Maraş ayaklanmasının öncü kişisi diye adlandıran Sütçü İmam'a kısa bir yer ayırmasına karşın asıl ağırlığı tüm Maraş halkına ve Ökkeş'e verir. İngiliz birliklerinin Maraş'a yaklaştığı haberinden önce yani savaşın ve direnişin başlamasından önce Gülten Akın bölgenin geniş tarihiyle başlar söze, kentin ve bölgenin bilinen yerleşik halklarını, kurulu devletlerini sıralar. Asıl çatışma 30 Ekim 1919'da İngilizlerin yerlerini Fransızlara vermesiyle başlar ve çatışmanın önemli tarihleri üzerinden anlatır öyküsünü... Geleneksel destanlardaki olağandışılığın yeri yoktur bu şiirde. Her şey teatral bir anlatıyla aktarılır.

Bence Gülten Akın'ın ikinci dönemi diye adlandırabilecek olan şiir özelliği *Ağutlar ve Türküler*'le (1976) başlar ve *Seyran Destanı* (1979), *İlahiler* (1983), *42 Günün Şiirleri* (1986) ile sürer. Hatta ben bu dört kitabın bir büyük kitabın bölümleri gibi değerlendirilebileceği kanısındayım. *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*'nı bir yana bırakacak olursak, Gülten Akın'ın ana şiir damarı, yukarıda sözünü ettiğim gibi, *Kırmızı Karanfil*'in son şiirleriyle *Ağutlar ve Türküler*'e bağlanır... Seksenli yıllara karanlık bir devlet baskısının egemen olduğu bir miras devreden yetmişli yıllar Türkiye'nin adım adım kıyım, acı, yoksulluk yıllarıdır. Adeta adı konulmamış bir iç savaş yıllarıdır. Gülten Akın bu yılları sadece toplumcu bir aydın şair olarak değil, bir anne olarak, gerçek bir deneyim olarak da yaşar ve dile getirir. Ayrıca bu dönem Gülten Akın'ının kalıplı şiirden alabildiğine uzaklaştığı ve halk şiirinin otantik sesi olduğu dönemdir. Halk şiirinin denemese de halkın söze başvurduğunda iki deyiş öne çıkar: Ağıt ve ağıtın ardından da kargış (beddua) çünkü onu ağıt söylemeye iten neyse (ölüm, gurbet, ayrılık, doğal afet hatta) çaresizliğinin, umulmazlığının da ağıttır. Adalet bulamaz, bulamayacaktır. O yüzden kargışa başvurur, kargıştan başka medet umacağı bir çare, çözüm yoktur. Ve ağıt da kargış da kadınların tekelindedir. Erkekler suspustur, donup kalırlar. Kadınlar haykırır. Kadınların sözlü isyanı kolay kolay dönüşmez erkeklerin isyanına.

Türkiye'nin o korkunç döneminde Gülten Akın da Anadolu kadının, kırana uğrayanların kaderini paylaşır, haykırışı olur o dönem. *Ağutlar ve Türküler* kitabı da bu ikili haykırışla, bir "Kargış Ağıt"la acılır, ağutlarla devam eder.

Yad nesne değmedik yara kanar mı
 Eli uzatmadan ateş yanar mı
 Kısır biçimlere kuşlar konar mı
 Yoku yoksulluğu özden geçirenler
 “Kargış Ağıt”

Karacamı suya indiremedim
 Şahanım uçurdum döndüremedim
 Dağlar
 Enikli kapılar kitlendi
 Taş avlular sustu ben sustum
 İlk kez bekledim ölümü
 Dostu bekler gibi bekledim
 Dağlar

Benim acım acıların beyidir
 Canıma bir doru kısrakla gelir
 Öfkeyi sabırda eritir
 Umut yer
 Suyunu gözümde içer bir zaman
 Dağlar of dağlar

“Ağıt”

Kitabın başlığındaki türkü de ananım halk türkülerinin özelliğini taşır. En şen şakragının içinde bir hüznün saklıdır, çoğunlukla da türkü ile ağıt arasında ince bir çizgi, belli belirsiz bir ton farkı vardır. Gülten Akın'ın türküleri de ağıttır düpedüz:

Hey zalım yar zalım
 Uyan dedim uyanmadın
 Uyanmadın, baht uyanmaz, oğul gider gelmez
 Düşer al kanlar içinde oğul gider gelmez

1979'da basılan *Seyran Destanı*, uzun bir dönemin ve emeğin ürünüdür. Bu kitapta yer alan şiirlerin ilk örneklerine 1972'de, dergilerde rastlıyoruz. *Seyran Destanı*'nın "Seyran"ı, Gülten Akın'ın eşi ve çocuklarıyla uzun bir Anadolu yaşamından sonra, kocası Yaşar Cankoçak'ın emekli olmasıyla gelip yerleştikleri bir Ankara "semti"dir... 1972'de, Ankara'nın hemen hemen kuzey-kuzeydoğu sınırını çizmekteydi. Dağınık bir gecekondulaşmadan apartmanlaşmaya yeni yeni geçiyordu. Köyden çok Anadolu kasabalarından göç alan bir yerdi. Ama çok geniş bir coğrafyadan göç almaktaydı. Ağırlıklı olarak da Orta ve Doğu Anadolu'dan. O zamanki adı da Seyran Bağları'ydı zaten.

Kısacası, Gülten Akın gene Anadolu'daydı, üstelik yoğunlaşmış bir Anadolu'da. Kitabın sunu yazısında Gülten Akın, göç olgusuna, Celâli İsyanları'na değinerek söze başlar. O dönem, sol başkaldırışın henüz kırma dönüşmediği, umutların hâlâ var olduğu bir dönemdi. Gene de, kitap, bir önceki kitaba eklenir ana temasıyla:

Ağıtla başlarız yaşamaya
Konusmadan önce sövmeyi biliriz
Yarısı alkışsa sözlüğümüzün
Gerisi ilenç

Ağıt ve kargış yani, "ilenç" de kargışla hemen hemen aynı anlamdadır. Şiirlerde gene ağırlık halk şiir geleneğindedir ama "kalıplı" halk şiirinden çok doğaçlama söyleme havası hâkimdir. Üstelik, destan denilmesine karşın, tipik bir kahraman/kahramanlık destanı değildir, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden göç edenlerin destanıdır... Bir göç destanıdır yani. Bir bütünlüğü olan anlatı üzerine de kurulu değildir, klasik epik şiirde olduğu gibi.

Ozanım düşe geldim
 Dönüp uğraşa geldim
 Astım işlek kalemim
 Yazamam oğul

“Bunalan Ozan İlahisi”

Böyle biter ilk şiiri *İlahiler*’in (1983).

Destan, ağıt, kargış çok fazla sorun değildi ama “ilahi” sözü birden duraklatıyor. *Ötüken Türkçe Sözlük*, (Yaşar Çağbayır, 2007) “Allah’ın varlığı, birliği konularını işleyen şiir veya Allah’tan yardım dileme niteliği taşıyan manzum dua” tanımını veriyor ilahi için. Bu şiirlerde (başlıksız bir düzyazı metin de dahil buna) alttan alta bir yardım dileme olmasa da bir yardım bekleme edası egemen. Onca kargış ve ağıttan sonra nerdeyse bu susup, kalma havası hâkim şiirlere. Gülten Akın, belirttiğim gibi kendi yaşadığı gerilimi kendinde saklamıyor üstelik, başkalarının, aynı deneyimi paylaştığı öteki anaların da sözcüsü. Şurada bile:

Nergisle güz gülü arasında
 Beş yıldır beş uzun yıldır
 Yağmurla kar arasında
 Beş yıldır beş uzun yıldır
 Ayazla çiy arasında
 Demirle pas arasında
 Seyran’la Mamak
 Beş yıldır beş uzun yıldır

“Demirle Pas Arasında İlahi”

42 *Günün Şiirleri* (1986) Gülten Akın’ın şiir birikimi içinde özgün bir yer alır. Kitap tümüyle düzyazı ve şiirin iç içe kullanımından oluşur. Nâzım Hikmet bu yaklaşımla kitaplarını kuran en önemli sairdir. *Benercî Kendini Niçin Öldürdü*’de (1932),

Taranta Babu'ya Mektuplar'da (1935), *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda* (1936) düzyazı ve şiir iç içedir. Ne var ki, Nâzım Hikmet'in kurgusunda düzyazı ve şiir aynı izlek ve aynı bütün üzerinde konumlanırken Gülten Akın'daki düzyazılarla şiirler bağımsız yapıtlardır. Bir noktada Gülten Akın kendinden çok birlikte olduklarının yaşamlarını, deneyimlerini aktarır. Hatta, Türkiye'den çıkar aynı kaderi, nerdeyse aynı yıllarda paylaşan Güney Amerika ülkelerinin analarının da sözcüsü olur... Aslında bu 42 *Günün Şiirleri*, uzun bir sessizliğin başıdır:

Yırttı yüzlerce dizesini
Çekti duyulan şiirlerinden adını
Sildi şiire dönüşen sözleri
Yüreğinden

“Red”

Sonra, beş yıl sonra, *Sevda Kalıcıdır* (1991) gelir ve sunusunun ilk dizesi şöyledir: “Günlerce aylarca şiirden kaçtım”. Aslında bir kez daha yazılı ve kalıplı şiire ve birinci dönem diyeceğimiz yılların izleklerine (sevgi, sevgisizlik, kadın/erkek ilişkisi, evlilik, gizli yalnızlık, dostluk vb) döner. Çünkü oğlu için verdiği ve başka Anadolu analarının çocukları için verdiği savaşı paylaştığı dönem bitmiştir... Türkiye bir dinginliği yaşamaya başlamıştır görünüşte. Askeri baskı yönetimi bitmiştir en azından. *Sevda Kalıcı'dır*'ı yeni kitaplar izler: *Sonra İşte Yaşlandım* (1995), *Sessiz Arka Bahçeler* (1998), *Uzak Bir Kıyıda* (2003), *Kuş Uçsa Gölgesi Kalır* (2007), *Beni Sorarsan* (2013). 2013'te üniversite yıllarından beri yaşamını paylaştığı Yaşar Cankoçak ölür. Karadeniz'in sert doğasından, sert yaşamından hatta bir ölçüde Ankara'nın boğuk havasından en azından yazları kaçabilmektedir. Balıkesir'in Burhaniye ilçesindeki yazlığında kalmaktadır. Ama Gülten Akın “şen günler” şairi değildir hiçbir zaman. Özellikle Yaşar Cankoçak'ın ölümünden sonra sağlığı hızla kötüye gider... 4 Kasım 2015'te karanlığı, acıyı, çileyi, ağıtı, kargısı çağdaş şiire dönüştüren usta şair ölür. Sağlığında, yukarıda adını verdiklerim

dışında bir şiir kitabı daha yayımlanmıştır: *Celâliler Destanı* (2007). Ancak, dilinden ve kurgusundan bile anlaşılacağı üzere, bu son dönemine ait değildir. Büyük bir ihtimalle, yetmişli yılların başında, *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*'ndan sonra, belki de *Seyran Destanı* sırasında yazılmış olmalıdır. *Seyran Destanı*'nın başında, açılış yazısında Celâli isyanlarından yukarıda değindiğim gibi heyecanla söz eder. Bu dönemindeki, pek çok usta işi şiiriyle birlikte, tıpkı “kestim kara saçlarımı” sözü gibi, “ah kimsenin vakti yok/ durup/ince şeyleri anlamaya” gibi ikonik bir söz bırakır: “Sonra işte yaşlandım”.

Güven Turan

KIRMIZI KARANFİL

1956-1971

1. baskı: 2004

Rüzgâr Saati

1. baskı 1956, Varlık Yayınevi
2. baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları
3. baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 4.- 6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

YİTİKLER GECEŚİ

Şimdi dünya boşlukta yavaş
Sen bütün canlılardan uzaksın yalnızsın
Rüzgâr usandı doruklarda
Dağ çiçekleri uykuya vardı
Ay bacadan aştı uyumaz mısın

Bir ıslak serinlik yürüdü
Kara sokaklardan içeri
Çıtırdadı durdu bütün gün
Ayaklarının altında bir şeyler
Bütün gün ölümler gibi sustun

Bilsen ötesi aydınlık çizginin
Delice yakardın eski şiirlerini
Bir tutam bulut iki damla yağmur için
Yeniden sevinirdin içten içe
Bilsen ötesi aydınlık çizginin

Bu hal senin halin değil
Bütün gücünü yitirmiş
Bu hal senin halin değil
Yaşamanın kendisini yitirmiş

En insan yanıyla sana dönük
Dost dediğin ne gün içindir
Unut uzağı olduğu yerde
Kaldır yatağından vakitsiz
Kaldır başucuna getir

Şimdi dünya boşlukta yavaş
Sen bütün canlılardan uzaksın yalnızsın
Rüzgâr usandı doruklarda
Dağ çiçekleri uykuya vardı
Ay bacadan aştı uyumaz mısın

RÜZGÂR SAATİ

Adam senin böyle ilk gündüzden
Sulayıp biçtiğin çayır çimen
Üç güne kalmaz tazelenir
Adam senin böyle kuşluk vakti
Ürküttüğün serçeler – iş olsun –
Akşama kalmaz unuttur

Benim bir nokta kırılmışlığım
Gözlerimin ardında büyür durur

Aklım ısıklarla türkülerle
Rüzgâr saatleri evde tutamam
Essin esmesin yollardadır
Rüzgâr saatleri evde tutamam
Serseriler gibi anılarımı
Sokaklar doldurur

Tepeden tırnağa bir usanmışlık
Anı ne bellek ne
Bu şehirden bu parktan uzakta
Neresi olsa olur

Yorgun çayırlar serçeler, yorgunum
Nasıl taşısam ellerimi şimdi
Damda saçakta bacada bir mavi
Sallana sallana uyur

Adam senin sulayıp biçtiğin
Çayır çimen değil bir başka
O makasında suyunda
Oturup kalktığın düşündüğünde
– Öleyim fal değil bilmişlik değil
Gün gibi ortalıkta –
Allahın şeytanın odur

KÖR AYNADAN İNCE KIZA

1.

Ben insanı tüm gösteren aynalardanım
Altı yönlü genişliğine derinliğine
Yüzünden ellerinden biliyorum
Yüreğinde tüm sevda
Yüreğin bana karşı

Şimdi sokaklarda sersefil düşünceli
Ya da pencerelerde yalnız göz
Gürültüler içinde güpegündüz
– Kanın öyle uzak damarlarından –
Uyusan kimseler uyandıramaz

İliya ılıya bir yaz gelse
Selim gelse – bak : bu park bu ağaç bu kuş –
Üç yaz tutmuş ellerine dokunsan
İliyip ısınıp çözülse

Senin sular gibi umudun var
Deniz hayvanları gibi kör karanlıkta
Bir küçük yalan ardından günlerce
Bölüne bölüne çoğalsın

2.

Ben insanı tüm gösteren aynalardanım
Altı yönlü genişliğine derinliğine
Nerde o kız küçük ince güzel
Nerde içi içine sığmayan
Bir unuttum ellerini yüzünü
Ne yüreğinde sevda
Ne durur bana karşı

Senin sular gibi umudun var
Susuz yosunlar gibi kuytularda
Bir küçük yalan ardından günlerce
Bölüne bölüne dağılır

1955

YENİDEN

Karanlık bastı mı gelirsin
Penceremin dibinde durursun
Oyuncaklar kabartma harfler gibi
Elle tutulur gibi garipliğin

Elişi kâğıtlarından çiçekler yaparsın
Yeni şekiller görülmedik renkler ışıklar yaparsın
Dünya güzelse daha güzel olur
Bir şarkı sıcak sıcak yayılır ansızın
Uzanır ellerin gözlerimi örter
Bütün düzenim bozulur

Karanlık bastı mı seninle gelir
Nasıl döner durur ortalarda
Çağrışımlardan kopmuş bir sürü
Tedirgin kuşlar gibi kelime

Elinde aynaların bin bir yanlısı
Ne yandan baksan ölüm
Kurtul dersin kurtul kendinden
Unut yitiklerini
Seni yargılayacak kim

Karanlık bastı mı gelirsin
Penceremin dibinde durursun
Oyuncaklar kabartma harfler gibi
Elle tutulur gibi garipliğin

1955

DELİ KIZIN TÜRKÜSÜ

I

Sabahleyin

Karayı kaldırın mavi koyun umudumu yitirmedim
Beni çağırın gülümserken uykunun bir yerinde
Eliniz beyazken uzatın isterim
Karayı kaldırın sevgi koyun umudumu yitirmeyin

Ben ışıklar konfetler bayramlar istemem
Uzanmışım gölgeliğe bir başıma
Şu uzaktan tükenmez yalnızlıktan
İçten içe ürküyorum ama
Böyle de iyiyim

Siz dayanılmaz bir “Günaydın”sınız
Sabah sabah insanı ayağına getiren
Hiç yoktan dünyayı kendini sevdiren
Siz çocuk ağızlı bir “Günaydın”sınız

Çocuk ağzınızla biraz daha durun
Gittiğinizde güz gelmiş olacak

Güz gelirken bir yanı kara sevdalarla
Avcumda bu yavru kuş varken tedirgin
Sizde tutunacak yaslanacak kollar
Biraz daha durun biraz daha
Karayı kaldırın mavi koyun umudumu götürmeyin

Akşamüstü

Yollarda akşam dönüşü yorgun argın
Siz yoksunuz şiir yazan ellerim yok
Yarımla dışa dönmüşüm yarım suskun
Çizginin üstündekilerle yüz yüze
Koca bir gün ne yapmışım nasıl yaşamışım
Haberim yok

Dokunup çekilen bir şarkı rüzgârla
Vakti yalanlıyor sıcak sıcak
Sinema dönüşü iş dönüşü yahut bahanesiz
Beyazın tam ortasında bekliyorum
Ya gelmezseniz ne olacak

Maviyi kaldırın kara koyun sırasındır
Bana yeni tutkular gerek bıktım
Bir solukta buz gibi yaşamak isterim
Beni öldürürse bu umut öldürür

>

Gece Türküsü

Alıp ayaklarımı yollardan şöyle rahat
Tam kendi kendimi bulacakken
Kim getirir sizi başucuma
Kim kaldırır uzun uykunuzdan

Başlar gecenin oyunu delice
Dizlerime yükselir bir deniz
Anıları küçük yıldızlar gibi karanlıkta
Yanıma yöreme indirirsiniz

Ben ışıklar konfetler bayramlar istemem
Uzak uzak gitmede fayda yok
Şimdi bütün şehirler birbirine benzer
Bir kendi kendime doyasıya
Bu gece sussanız dinlensem
Ne gezer

1955

DELİ KIZIN TÜRKÜSÜ

II

Şimdi insanların yalnız kolları var
Ve ben delice bir şey istiyorum
Şimdi insanların yalnız kolları var
Ve ben başımı koyuyorum

Tuttu bir alacakaranlık bastı
Bütün şehirler birbirine benzedi
Saklı köşem bir daha aldattı ellerimi
Ellerimde iki üç isim kaldı

Adına yakılan mumlar İsa'nın
Yana yana bitti umutsuz
İsa, resimleri kadar güzel değildi
Biri kardeşliğimi aldı gitti
Şimdi ben delice yaslanmak istiyorum
Şimdi insanların yalnız kolları var

1955

DELİ KIZIN TÜRKÜSÜ

III

Sana büyük caddelerin birinde rastlasam
Elimi uzatsam tutsam götürsem
Gözlerine baksam gözlerine konuşmasak
Anlasan

Elimi uzatsam tutamasam
Olanca sevgimi yalnızlığımı
Düşünsem hayır düşünmesem
Senin hiç haberin olmasa
Senin hiç haberin olmaz ki
Başlar biter kendi kendine o türkü

Yağmur yağar akasyalar ıslanır
Bulutlar uçuşur geceleyin
Ben yağmura deli buluta deli
Bir büyük oyun yaşamak dediğin
Beni ya sevmeli ya öldürmeli

Yitirmeli büyük yolların birinde ne varsa
Böcekler gibi başlamalı yeniden
Bu Allahsız bu yağmur işlemez karanlıkta
Yan garipliğine yürek yan
Gitti giden

1955

ANNECİK

Acı şey çaresiz yaşamak acı şey
Bunca nimetlerin yanı başında
Ciğerlerinde genişleyen nefes nefes
Bir bulut bir yavru karıncadan geldiğini
Bilmekle bilmemek arasında
Acı şey çaresiz yaşamak acı şey

Sana kırılacağını dalların ergeç
Bir kırık dalın olduğunu unutturacağım
Hemen yanıma şöyle gel otur
Yalnızlığı Tanrıya bırakalım
Hüzün gecelere mahsustur

Azizler yahut günahkârlar gibi farketmez
Ellerim yüreğim dolu gelmişim
Şuracıkta dünyanın öbür ucunda
Rüzgârı senin değirmenine çevirebilirim

BİR MEVSİM BİR DAL İKİ SERÇE

Son damla mavi gökyüzünde
Kendi kendini içiyordu
Bir dalda iki garip serçe
Bir şeyler kayboluyordu biliyorduk

Bir dalda iki garip serçe
İki kişi birbirini anlıyordu
– Çiçeklere dokunmak yasak –
Bekçi yalan söylüyordu biliyorduk

Güzün teselli kâr etmez
Her şey kendiliğinden oluyordu
Bir başka mevsimde ağaç
Delice yeşilliğinden utanıyordu

Annecik terkedip gitmek istiyordu
Şarkının başını unutmak istiyordu
Terkedemezdi unutamazdı
Biliyordu

KUŞ UYKUSU

Neyi beklediğimi bilmeden her gece
İçimde olanca telaş heyecan
Deliler çocuklar kim demiş
Benim kolaycacık aldanan

Zamanın iki ucunda kuşlar gibi
Nasıl bir gider bir gelirim nasıl
O geceyarısını bekler inadına
Korkutacak kadar kocaman ellerini
Bir uzatışı var rüyalarım usul usul

Aç gözünü der, açar onu görürüm
Yum gözünü der, yumar onu görürüm
Kimse kurtaramaz beni biliyorum
Bu bir yağmur öncesi kopmuş ayrılmış
Bu kendi başına karanlıktan

Neyi beklediğimi bilmeden her gece
İçimde aynı telaş heyecan
Deliler çocuklar kim demiş
Benim bir rüya verilip aldatılan

ELMA - SERÇE - ÇOCUK

Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Bir dal sallanacak yanı başında
Alabildiğine taze ıslak
Bir çocuk başparmağı ağzında
Gözlerini iri iri açacak

Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Bir kadın bir serçe bir kadın
Hafif de olsa tüy misali adımların
Ürküteceksin

Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Bir bekleyiş bir unutuş bir efkâr
Sonra yeniden yeniden
Yeni baştan kızaracak elmalar

Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Gözsüz şekiller girecek uykularına
Eş dost uğruna ömrün
Tanıdık tanımadık uğruna
Elmalar serçeler çocuklar uğruna

Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Bir dal sallanacak yanı başında
Bir el uzanacak ürkek kararsız
Aynı uzaklıkta göğe toprağa

BİR KARINCA BAŞINI ÇEVİRDİ

Bir gönülcüğü vardı sütbeyaz
Cömertti cömert alabildiğine
Toprak kokardı avuçları
O bu toprağındı doğma büyüme

Dostları vardı ufacık tefecik
Sayısını kimse bilmezdi kimse
Bir türkü söylerdi yavaştan
Bitmedik ekinler üstüne

Kitapları vardı açılmadık
O kelimeler dışında hürdü
Küçülür küçülür böceklerle
Dünyayı avcunda görürdü

Yâr olmadı felek ne çare
Hafiften bir rüzgâr esti
İnanılır şey değil ya gerçek
Göz göre göre değişti

Büyük şehir dedi gezdi
Yaman esrar dedi çözdü
Su gibi okudu yazdı

Düşündü enine boyuna hürriyeti
Düşündü olan oldu bir kere
Boşuna... kımıldayamadı kolları
İmrendi çerçevede resimlere

Toprak cömertlikte berdevam
Yerli yerinde kitaplar dostlar
O yaşamaya gönüllü
Ölüm gözbebeklerine bakar

Zaman ikiye bölündü ansızın
Yağlı kurşun canevine girdi
Değmez efendim değmez
Bir karınca, döneke devrana
Başını çevirdi.

SONBAHARDA BİR SALI

Gün Salı haftanın en uzun günü
Saat diyordu, günün en güzel saati
Hürriyet canım Hürriyet ver elini
Kat kat duvarlar ardında
Kendimi bildim bileli bekledim seni

Kayıtsız seyrediyordu yol boyu
Yaprakların düşüşünü üçer beşer
Bilirim diyordu içinden, bilirim
Kişiye istediğini vermezler

Yürüdü düşünceleri bozbulanık
Ürkek serçeler geçti başının üstünden
Bir büyük şehrin kalabalığında
Yaşadığını duyuyordu her şeye rağmen

1952

KAZA

Çocuk gözleriyle ilkin
Kendi hikâyesine ağladığını bilemedi
Şöyle uzanıverdi göğe son defa
Son defa maviyi aradı
Bulamadı

1952

ÇOCUĞUN ÖLÜMÜ

Alev sarısı rüyalar içindeyim
Koymayın ellerimi gecelerden yana
Pul pul dönüyor şekiller pul pul
Şekiller... Uçan uçana

Alışmak ister toprağa sükûna
Sallama beni sallama beşik
Yavru kuşlar tomurcuklar için
Buncağız mı sürer misafirlik

Esmer aydınlığında ağır
Bir akşamüstünün gözlerim
Meyveler almış rengini dudağımın
Söyleyin söyleyin gülebilir miyim

Uyutamaz beni ninniler şimdi
Ve gürültüler uyandıramaz
Her şey sessiz
Her şey dümdüz olsa ne gezer
Saçlarım hâlâ asi, hâlâ yaramaz

Giderim gitmesine lakin
Oyuncaklarım kimin olacak
Beş vakit tuttuğu anneciğimin
Kollarım kimin, parmaklarım kimin olacak

GECEYARISINDAN SONRA

Gökyüzünde bir top bulut avare
Bulutlar içinde yüzün mahzun
Günlerce sebepsiz içlenir, sonra
Ne sevdiğin akşamüstleri ne yağmur
Unutursun

Bütün çocuklar sustu, şarkılar sustu
Aklın alabildiği beyazlıkta
– Kimse farkında değil yalnız ben
Bir deli poyraza tutulacak
Erişilmez şeyler üstüne bunca rüya –

Arsız otlar gibi büyür gider
Geceyarısından sonra yalnızlık
Çaresizliğine acırım ellerimin
Ellerimi affedemem bir türlü
Sen beni affedecek misin?

Ben içten içe sivrulan harman
Ben artık yaşamayacak olan
Bırakıp gitmek gerek duyuyorum
Ne varsa aşk gibi dostluk gibi
Sonsuz sıcaklığına alışılan

Gökyüzünde bir top bulut avare
Bulutlar içinde ellerin yüzün
Islak yollarda bir ekim sonu
İçlenir sebepsiz içlenir
Eski yağmurları düşünür müsün?

SON ŞİİR

Dost kimdi kardeş kimdi yâr kimdi
Tüm unutsam dedim unutsam
Onları unutmam ölümümdü

Bir sıcak rüzgâr geldi sallandı
Dalların acı yeşili sallandı
Oturup ağlasam dedim ağlasam
Yeşile ala karşı elâleme karşı

20 Mayıs 954'te
Kurtuluş istasyonundan tren dolusu
Güneye gidenlere el ettim
Güneyde doğuda bu şehirde
Yepyeni bir yaşamada hepsi
Çoktan unutmuşlardır beni
Affettim

Bu perişan halime sebeptir
Senin unutmuşluğunu affetmeyeceğim

Şimdi dünyanın yarısı uyuyor
Ölüm bıçak gibi kıl gibi
Elleri insanların elleri kaç defa
Ölüme değişiyor

Bu yaralı kırgın halime
Bu perişanlığıma sebeptir
Bu sarı saçları alnında
Uyuyanlar için son şiir

HAVADA BİR HOŞ AYDINLIK

Havada bir hoş aydınlık bir mavi
 Sevgiyse büyük şarkıysa güzel yaşamaksa
 Bir yeşil kurt hazla gerinir güne doğru
 Toprakta

Ben şarkıları akıttım sana doğru
 İçimdeki ırmağı akıttım
 Anlarsan söyleme istediğimi,
 Ölürüm

Bahar gelir alı-al moru-mor
 Kuytu yerlerde deli mantarlar biter
 Kaya kaya olduğun düşünmez
 Yücelerde bir iner bir kalkar

Yürekte bir yavru serçe
 Çırpına çırpına yorulur
 Çay denize gitti gider
 Yaban şehirlere giden unutulur

Bir yeşil kurt hazla gerinir güne doğru
 Toprakta
 Havada bir hoş aydınlık bir mavi
 Sevgiyse büyük şarkıysa güzel
 Yaşamaksa...

ALACA DAĞLARDA SARI ÇİÇEK

Alaca dağlarda sarı çiçek
Açar kimse duymaz sabaha kadar
Alaca dağlarda sarı çiçek
Sevgisinden yalnızlığından korkar

“Alın çevremden hatıraları
Beni bir kere aydınlığa bırakın”
Bu yaşamadan çok ölüme yakın
Bu kendi kendinde solan maviyi
Siz hatırlamadan edemezsiniz

Şekil siner daha siner
Ses daha uzar yağmur içinde
Bir yük katarı geceleri
Şehri karanlığından ayırır

Siz düşünmeden edemezsiniz
“Açsam içimi bir mendil gibi
Bıraksam rüzgâra rüzgâra”
Gün günden kırılan siz ezilen siz
Siz düşünmeden edemezsiniz

Korkar sevgisinden yalnızlığından
Eğilir toprağa toprağa
Alaca dağlarda sarı çiçek
Bekleyin her gece bekleyin bekleyin
Bir gün unutulmuş bir aynadan
Bütün sevgiler size dönecek

BU ŞİİR ÖĞRETMEN NEVİN'E

I

Yol var Manisa'ya İzmir'e
Tren var alır götürür
Ben buralarda bağlandım kaldım
İzmir değil öğretmen İzmir değil
Senin dostluğun aradığım

Akşamüstü veya ilk aydınlıkta
Kumrular üşüşür dallara
Kumrular uçar ya
Parmaklarım uzar uzar tutamaz
Dal değilsin ki

Çocuğa vakti duyurmak istiyorsun
İri iri açıyor gözlerini bir an
O tuhaf bir oyuncaktır çocuğum
Kara bir nokta içimizde
Büyüyen küçülen unutturan

Dereler buz bağladı öğretmen yollar kar
Bir senin düşüncen vakitsiz sıcak
Issız koyma buralarda garibi
Ya gel ya mektup gönder

II

Haftanın bütün günleri sabah akşam
Bir vapurun güvertesinde yan yana
Herkes kendi türküsünü söylüyor
Kendi türküsünü hafif dokunaklı

Seninki büyük olacak elbet uzun olacak
Dünya çocuklarını saracak kardeşçe
Bilinen ne varsa cümlesi içindir
Bu ağaç bu mavi bu gece

Kış günleri kar savrulur rüzgârda
Küçük kuşlar üşür ya öğretmen korkar ya
Onlar üşümez elbet ve ötekiler
Sevgiyi öğretiyorsun çocuklarına

Herkesin yaşama türküsü başka
Lakin sevgi bir kardeşlik bir
Tut elinden çocukların gibi, zor değil
Bütün insanları sevgide
Birleştirebilir.

1953

ÖLMEK - YAŞAMAK

Biri bana diye ağlıyordu
İlk defa el üstünde gittim
Kimse duymasın sizden gayrı
Ben yaşamasını bilmemişim

Çamlık pınarında yudum elimi
Sevdiğim kodu gitti hayırsızdı
Bendeki bir tutam saçı rüzgâra bıraktım
Ellerim ellerine değmişçesine sıcaktı
Şimdi bütün canlılar benden uzak
Şimdi bütün duyularım inkâr halinde
Sanki hiç duymamışım görmemişim sevmemişim.

Bir kadın siyahlar içinde taptaze
Bir çocuk iri gözlerini açıp güldü
Üstümde en acısından yeşil üç yaprak
Öyle duydum yaşama hazzını son dakikada
Öyle tepeden tırnağa
Kabilse farzedin ölmemişim

YAĞMUR ALTINDAKİ ADAM

Bir yıldız iliklerine kadar karanlık
Bir adam yağmur altında yalnız
Tahammül edilmez düşüncesine
O inadına yaslanır kayıtsız

Ne söylenecek tek sözü vardır
Ne büyük hikâyesi yaşayanlara dair
Ağır sallanışını duyar yarasaların
Vakit gecedir

O çoktan affetmiştir unutanları
Alır götürür gözlerini bir deniz
Bırakır boşluğa kanatlarını
Bir yarasa gece vakti bahanesiz

KALDIĞI YERDEN

Ne varsa alır götürür bu mavilik
Bu perişan mavilik evler üstünde
Dünyadan habersiz bir böceğin
İlk defa gün vurur gözlerine

Birisi bütün düşüncelerinin sahibi
Hatırası kara elleri beyaz
Unutmak istersin unutursun
Gel gör ki yalnızlığa dayanılmaz

Sımsıkı bağlı geçen zamana
Dal gibi uzayan gündüzler içinde gözlerin
Gözbebeklerin yıllardır
Kendi kendisinin özleminde

Ürpertmez insanı bu saat
Ölüm alabildiğine sıcak
Kaldığı yerden devam eder
Bilinen hikâyesine toprak

AFFET GİTSİN

Uyanık sokaklar içinde
Adım atışından bilirim
Kaderimsin

Kendinden önce şarkısı vardır söylenir
Dünyaya gelir gelmez herkesin

Bir yaban kırlangıç kanadı
Zevkten deli etse parmaklarımı
İstemem sen değilsin

Sonuncu dönüşte aynı masala
Aynı hal üzere beklediğin
Ölesiye sevilir veya sevilmez
Garip beyazlığında gecelerin

Sana rüyalarımı bırakıyorum
Küçük günahlara kardeş
Affet gitsin

KENDİ YALNIZLIĞINDA UNUTULMUŞ

Ağaç köklerinde böcekler vardı
 Topraksa üç mevsim davetkâr
 Büyük denizler vardı kuşlar vardı
 Büyük denizler üstünde kuşlar vardı
 Benimse düşüncelerimi bağladılar

İçesiye seyretmeli alacakaranlığı
 Gri denizler üstündeki kuş
 Gözlerimi ona bağışlıyorum
 Kendi yalnızlığında unutulmuş

Bu sonsuz sarılık içinde
 Serçeler dilsiz elmalar acı
 Eski kıtalar vardı
 Sıcak insanlar vardı
 Şimdi biribirine yabancı

Gündoğuda bir nöbetçi şimdi
 Eski kıtalar ardında mahzun
 Ellerimi ona bağışlıyorum
 Çaresizlik içinde upuzun

Dilekler büyütürdü gafil kızları
 Azizleri vardı şehirlerin
 Yer gök arasında çaresiz kalmışsınız
 Gemiler gelsin eski çağlardan
 Gemiler dolusu aydınlık gelsin

BUZ ÜSTÜNE ŞİİR

Bu hava yalnız bu akşamüstünüdür
Bu dal bir kere böylesine çıplak
Bir dost aynı sıcaklıkla elinizi
Yeniden yeniden tutmayacak

Falan günün filan saatinde
Bir çocuk görürsünüz resim gibi
Görürsünüz tutar öpersiniz
Bir daha mümkün mü bir daha
Bitti, kaybettiniz

Bir an uzunluğuna uzun derinliğine derin
Güzel olmasına iyice güzel
Nasıl uçtu gitti bilemezsiniz
Beni gözlerim aldatır milyonla
Sizi elleriniz

Siz bir ellerinizi bıraksanız ben yalnızlığımı
Bir sonuna kadar yaşasak
Bu şiir olmayacak şeyler için
Bu şiir buz üstüne yazıldı
Bir kere söylenip unutulacak

SİYAH-BEYAZ

Beni dünyadan ötelere götürdün
 Kollarımı bağladın dur dedin
 Tuz kokan geceler dur dedi
 Durdum bekliyorum, gelme

Ay aydınlık gece kara
 Gözlerimin ardında karanlık ölesiye
 Canlı ve cansız ne varsa sımsıkı
 Bu saat daha yakın daha el ele
 Şimdi yalnızlığımdan utanıyorum
 Durdum bekliyorum, gelme

Bunu ta başından biliyordum
 Bir gün buralarda sonuncu kalışım olacaktı
 Ellerinin bir anlık şeklini tutacağım
 Bozkırdan günün son treni geçecek
 Ben her şeye ardından bakacağım
 Bunu ta başından biliyorum
 Durdum bekliyorum, gelme

Artık ne sen konuşmalısın ne başkası
 Yaşamak adına geçtik bütün değerleri
 Beyazın en orta yerinde duydu yürek
 Bu rüzgâr tutmaz insanı uzun boylu
 Bu rüzgâr serseri

Şimdi kavramların ve cümle rüzgârların dışında
 Durdum bekliyorum, gelme

8 KASIM

Bir yalan söylediniz ağır ve kocaman
Yolunu şaşırttı rüzgârın
Bir yalan söylediniz ağır ve kocaman
Ellerini şaşırttı dostların

Önce o başladı gri bir duman ve gökyüzünden
Önce iyi kötü yaşamanız başladı
Bütün sevgileri affedip bıraktınız
Sonra oturup ağladınız elleri boş

Bu sımsıcak yürek sizin değil
Sizin çevreniz değil bu çevre
Götürün verin neyiniz varsa değerli
Kim ki büyümüş sağlam sevgiler içinde

Bu kasım içinde bir gün
Güz bulutundan daha çabuk
Kavak yapraklarıyla bir
Siz arzulanmadık misafir
Kalkıp gitseniz kimseler duymaz

KADINSI

... Şimdi bilmem kaçınıcı paralelde
Kuru topraklara yağmur yağıyor
Bir filmin orta yerinde kaç gecedir
Uzanıp elimi tutuyorsunuz

Elimi her sefer bir şey için
Elimi her sefer bir kere tutarsınız
Sonra bütün davalarımınla ortalıkta
Sonra olanca kalabalığımla yalnız

Hava ve deniz arasında
Ekmekle barış arasında
İnanın hepiniz varsınız
Sonsuz şeyler uğruna mesela
Kırılıp dökülen şeyler uğruna
Kendinizi ne çok aldattınız

Dağlar bildiğince yüksek olsun
Gözden uzak tutamam sizi durun
Yaşamak küçük aldanışlarla güzel
Ölümü alın götürün

KAPRİSLİ

Görülen şeylerin öte yüzündesin
Karanlık öyle büyüdü sorma, dön
Otlar ve böcekler halinde yaşamamız gerekse de
Sorma, dön

Şu gökyüzü çekilsin üstümüzden
Şu kımıldamadan duran geceleri
Uzun ve umutsuz kavramlar içinde
Çekilsin dünyanın dağları evleri

Yıldızları dağdan büyük olan anlasın
Büyük nehirleri taşıran anlasın
Işık tutsun ellerine seçemiyorum
Işık dursun büyük sular dursun
Yıldızlara sahibolan dursun
Sen sorma, dön

Bu çaba sessiz ve boşuna, belli
Yaprak yeşilini tüketecek şarkı eskiyecek
Elbet unutan olacak bekleyen olacak
Sen sorma, dön

Böyle rüzgâra karşı akşamları
Yüreğim avcumda sonuna dek
Sorma, dön

UZUN YAĞMURLARDAN SONRA

Sen yağmurlu günlere yakışır
Yollar çeker uzak dağlar çeker uzak evler
Islanan yapraklar gibi yüzün ıştır
Işırsa beni unutma

Alır yürür sıcak mavisî gökyüzünün
Kuşlar döner uzun yağmurlardan sonra bir gün
Bir yer sızlar yanar içinde büsbütün
Her şeye rağmen ellerin üşür
Üşürse beni unutma

Yeni dostlar yeni rüzgârlar gelir geçer
Yosun muydum kaya mıydım nasıl unuttular
Kahredersin başın önüne düşer
Düşerse beni unutma

ÇAĞRI

Evler büyük dedikçe büyük
Ben insanların en garibi
Uzağı ilk defa kavradım
Görür yahut dokunur gibi

Eski bir saçakta kuşlarla
Yele yağmura karşı oturdum
İç içe daireler çiziyor
İçine adını yazıyorum

Gün uzun türküsünü bitirdi
Karlı dallara yürüdü karanlık
Yalnızlık çekilmez bu vakit
Delirdi denizde yosun çayda balık
Gel artık

YAĞMURLU

Uzağı ne zaman düşünsem aydınlık
Burda geceler kaldı sen gittin
Geceyle uyku, suyla yosun
Benimle olduğun bilmez misin

Uzak ve beyaz şehirlerden
Bir ince yağmurla gelirsin
Gece bekçisini sokağından
Garibi yatağından çeker alırsın

Bir hikâye bilirim söylerim
Dost yıldızlara karşı ve sabaha doğru
Bu hikâyenin bir ucu sendedir
Kurtarmak isterim kurtarmak isterim
Bütün uçurtmaların ipi elindedir

1954

Kestim Kara Saçlarımı

1. baskı 1960, Yeditepe Yayınları
2. baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları
3. baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 4.- 6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

Yaşar için

Kaçıp sevgilerin korkunç tuzaklarından
Kaçıp ana olmaklardan eş olmaklardan
Kentlerdeki yadırgı pabuçlu yalnızlığa
Dağlardaki kırmızı ışığa varıldı.

KESTİM KARA SAÇLARIMI

Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
 Yasaktı yasaydı töreydi dön
 İçinde dışında yanında değilim
 İçim ayıp dışım geçim sol yanımla sevgi
 Bu nasıl yaşamaydı dön

Onlarsız olmazdı, taşımam gerekti, kullanmam gerekti

Tutsak ve kibirli – ne gülünç –
 Gözleri gittikçe iri gittikçe çekilmez
 İçimde gittikçe bunaltı gittikçe bunaltı
 Gittim geldim kara saçlarımı öylece buldum

Kestim kara saçlarımı n'olacak şimdi
 Bir şeycik olmadı – Deneyin lütfen –
 Aydınlığım deliyim rüzgârlıyım
 Günaydın kaysıyı sallayan yele
 Kurtulan dirilen kişiye günaydın

Şimdi şaşıyorum bir toplu iğneyi
 Bir yaşantı ile karşılayanlara
 Gittim geldim kara saçlarımdan kurtuldum

ALIR MAVİ ATLAR DÜŞLERE GÖTÜRÜR

O camlardı mavi atlarını gökyüzünün
 Ürkütüp kaçırın dal uçlarına
 O atlardı en güzel yerlerinde
 – Sağrılarında, yelelerinde – sabahı getiren

Onlardı okşayan atlarını gökyüzünün
 Uykulu ve beyaz, uykulu ve beyaz
 Düzgün ve iyi görülen her şeydi
 Uyanmanın ilk serinliğinden

Ve çayla başlanırdı – Asıl güçlük bunda –
 Kırmızı ve güzel sonra sıcaklığı getiren
 Yürümeyi ve binmeyi getiren asfaltı, taşıtı
 Yelin mavi atlarını ürküten.

Üstümüze çöken o kusursuz ağırlıktı
 Buyurmaya buyruk tutmaya gereken ağırlık
 Başımızda bir gürültü koskocaman
 İsteksiz uyuyan çocuklar gibi
 Saklanmaya götürülen sözcüklerden

O küt adamlardı kızgın ve yan yana
 Kış atları sanki kendi karanlıklarında
 Yaşamının olumsuz kapısını bekleyen

O söylemediğimiz sözcüklerdi
 Yürütüp gemilerini bilinçaltılarının
 Azgın sularından düşlere iten

Tatlı saatlerdi, kurtuluştı onlar
 Yemekler yenmiş çocuklar uyumuş
 Gazeteler ardında dinlenen

Isırmayan kurtlardı yılanlardı
Şuydu buydu ama gerçek başka
Bendim korkudan terleyen terleyen

Denizlerin gelir, sonra dağlarında
Olmadık bir güçle yürürüm geçerim
– Ne mi istedin al – Beyaz atınla
Sen düş, sen.

KOÇAKLAMA

Bir çağ ki öyle en olmayacağı
Kuşatır yasaklar üstünü örter
Susuz bir tavşansın dolanırsın
Suya değerken ayakların

Masalsın korkunçsun, eskisin masalsın
Örtük odaların içe içe odaların
Üşür senden uzakta senin yanında korkar
Tay bacaklı, sıpa gözlü bir kadın

Pis ya vurmak, incitmek kötü ya
– Gülünç ya öyle bulmadığı bazılarının –
Kaygısız yaşamının ormanlarında
Sen avcı olsan avlanamazsın.

O ELİNDEKİNİ

Ellerim tutmanın elleri gözlerim bakmanın
Benim değil ayaklarım yürümenin
Solumaya bir yerlerim sevmeye başkası
Ben yaşamamın olmalıyım öyleyse, değilim

Benim yaşamam mı ne, belki de şu :
Kesin bir şiirde kendi gibi olmak
Bir kapı hep nasıl açılır hani o
Yok bir değişmesi esnemenin hani
Ayna ayna, yankı yankı, akarsu su
Yaşama, hani apaçık ya işte o
O elindekini bitir gidelim

Biter bir yenisi gelir o elindeki mi?
Benim yaşamam mı? Ne gezer canım
Hep böyle kesin mi düşünür isterim
Bir şey aktarır gibi bir elden bir ele
Haydi hep birden ne istediğini bilmemeye
O elindekini bitir gidelim

ESKİ KARANFİL

Kötü bir gündüze karşılık
Tanrının her akşamüstü
Tutsak pazarından eski çirkin
Başımı alır gelirim

Ne yapar çocuk yadırgadığında
Örgülerden küçük ev işlerinden
Bir kaçma kalesi bulurum

Gün ışığına su, suya yavru balık
Kişiye sevgi, umut, dostluk
Küçük türkü söylemem, türküsüz ölürüm

Ne de çoğaldı dergiler yollarda
Romanlar tiyatrolar kapak kızları
Ardında yapma boğuntunuzu görürüm

Ufak yapılı mı, çirkin mi kısaca
Eski mi bu göğüs, usandık mı
Bir karanfil mi, ben alır size veririm

YILDIZ İLE BOŞLUKTAKİ ADAM

Hep ondan çoğalır kâğıtlarda
Hep o Meryemsi duruşundan
Döker el kadar Avrupalı yüzünü
Paylaşır milyonla aç adam

Masal ister milyonla aç adam
Soylu ister kral ister değildir kendi
Ve gelsin bir kral, kral pazarından
Ve gelsin üç prens, kral pazarından
İlginç olur masalları soylu kişilerin

Bir ergen odanın kolay köşesinde
Acıkmaz usanmaz umutsuzlanmaz
Yoncasının dört yaprağı vardır
Binlerce gözüyle boşluktaki adam
Uzanır düşsel bir incelikten
Onu kendi gecesine alır

BAŞKA YAŞAMA

Durdu rüzgârda sallanması
Durdu damarlarınızda kan
Çektiler karanlığa varlığını
İttiler aydınlık aşktan

Sizi sevdiğiniz havalara götürdüm
Bir yanınızı buldum usulca dokundum
Eğilip söyledim ben size, söyledim
Böyle bırakmayın kendinizi

Kaçtıkça kendinizden kendinizden
Dışarıya adandıkça
Çoğaldı güçsüzlüğünüz
Tutmadı kıskançlık sokaklardaki
Odalarda sevgi tutmadı
Yoksul ölümlere öldünüz

Ağaçtan maviden denizden uçar
Kendinden uçamaz kuş
Tutunmak ne yeryüzüne aşka
Ölümden korkmak ne
Başka yaşamalar var ucunda
Daha bir aydınlık bir kurtulmuş

Durdu rüzgârda sallanması
Durdu damarlarınızda kan
Çektiler karanlığa varlığını
İttiler aydınlık aşktan

EKSİK YAPI

Yasak tutkulu çaça danslarını
Bir meyhaneye kaçırırlar kaçırırlar
Mutlu olur biri, öteki daha

İnce ağırlı durumları bir yerlerden ,
Çeker onları uzak ne uzak

Bitmemiş yapılarda ateş yakarlar
Isınırlar bir ağustos geçer üstlerinden
Kim duyacak kalabalıklardan flüt çalarlar
İnce ağırlı durumları bir yerlerden
Çeker onları, uzak ne uzak

Bu hem beyaz hem erkek, şaşma gözlerinle
Bu hem kara hem kadın, şaşma
Tümsü olurlar bir beyaz bir kara
Yadsırlar eksik çatılarını ne kadar görmezler
Ne kadar flüt olsa ısınma olsa
İnce ağırlı durumları bir yerlerden
Çeker onları, uzak ne uzak

AYRILAR GEMİSİ

Bunlar en mutlu günleri ayrılığımızın
Yanaşmadan özlemenin limanlarına
Bir uzun hava içinde kendimiz kendimizin
Uzasın dönmenin saçları, çağırma uzasın

GÜLÜNÇ

Adamı bin kere gülünç ettiler
Taze aynalar çıkardılar yeraltından
Güneşe tuttular hep içinde
Güneşi bir kere gülünç ettiler

Biz güneşe bakamazdık demek öyle
Küçük turuncu solgun
Şu adamı ölçüsüz Allah bilirdik
Demek öyle bodur yuvarlak solgun

YALNIZLIK CAMLARI

Açıktayız gözlerimizin ardı kapkara
Bir ayrılışta yıkılıyoruz
Bir ayrılışta bağlarımız kopuyor
Burası İstanbul

Bazı adamlar var şaşıyoruz.
Avuçlarındaki sıcaklığı nasıl
Düzenlerini nasıl yitirmiyorlar
Şaşıyoruz burası İstanbul

Akşam kuşlarını İstanbul'un
Damlar üzerinden bir kaldırıp
Başka damlara konduruyoruz
Bu camlar yalnızlık camları
Dışardan yukardan gözlerimizle
Bu camlara yağmur yağıdırıyoruz

KESİK

Yaşamanın kesik bir yerinde
Sevgiler yüzleri düşündürürdü
Gide gide incelen, kaybolan
Uçucu anlamlar kalırdı ağırlıksız
Kırılıp dökülen bir şeylerden

Şimdi hiçbir şey değiliz doğru mu
Bizim için kimse kimsenin bir şeyi değil
İlgiler gündelik giysiler gibi eski inceliksiz
İsa'dan bu yana giydiği herkesin

Yaşamanın kesik bir yerinde uzun uzun
Deli bir adam savruk bir kız
Bir duruma bağlarlardı kendilerini
Var bilinen sürüp gidecek sanılan

Güz geldi mi üst üste üç güz gelirdi
Her gün başka olmaktan yüzlerce olurdu
Her kuş yüzlerce olurdu anlatılmaz güzel
Ufahır ellerimiz tutula tutula

Biz şimdi güzleri ayrı ayrı
Kuşları güzelsiz yüzlercesiz
Bir bakıma öldük açıkçası bu
Bir başka bakıma nedensiz evetsiz
Unutmaya yaşıyoruz günleri doğru mu

DAĞ HAVASI

Bu doğu havasını akşamüstünden
Ayırsın biri sabaha götürsün
Gün ışınsın yüce yüce dağlarda
Gerinsin ak güvercin
Tam bunu demiştim

Tam bunu demiştim bu kara adam
Bozulmuş yenilmiş yorgun
Çevirsin bildik sokaktan ayağımı
Bu yalnız merhaba dediğim adam
Bu sevmediğim tek yönlü dümdüz
Alsın başka yerlere götürsün

Ben yalnızlığımı gözlerim gibi taşıdım
Unutmak olmazdı unutmadım
Ben garip çingene – oh olsun –
Parlak tüylerinden önce tavusun
Çirkin bacağından haberli
Kendimi zorla onardım unutmadım
Çirkindi ellerim inceliğim yoktu
Yalandı bir inansaydım
Sonsuz ölürdüm

Tam bunu demiştim bu kara adam
Serin içkilerde mantomu alır
Eşarpımı alır sıkıntımı alır
Yalnızlığımı anlamaz korkmam
Tutamaz sevemem onu korkmam
– Vay garip çingene –

Bu dağ havasını bir kara adam
Alsın yüce dağlara götürsün
Gün ıışısın ak güvercin gerinsin
Bir garip çingene sularda
Bozgununu yenilgisini yitirsin
Gün ıışısın

KAPLAN

Tutman gerek kara köşelerinden ağır bu
Tutman gerek bir kez daha güçlenmeliyim
Ölümlerle o insanca yıkıntılarla gelen
Kışı başka nasıl durdurabilirim

Yalnızlık bakımlı otlar arasında
Kendiliğinden açan çiçek
Bir öğle kalabalığında yolda meydanda
Türlü şaşkınlıklar arasından
Yürüyen sarı ellik sarı atkı
Varsa da bir, bu benim

Güven mi o ağaç ayaklarıyla gelen
Yahut benim gittiğim boşalmış yerlerimden
Boşalmış hani ummaz – Belki de uman hani –
Güven mi, doldurursun becerikli ellerin
Ben sana güvenirim

Sevgi mi kaplan duruşlu
En büyük parçayı kendine ayıran
Bir kendi gözünün ışığında
Biçimsiz yağmurlar yağmurlar yağdırıp
Bütün ateşleri söndüren
– İnsan daha güç durumda olamaz
Bilmem ki ne diyeyim. –

GÜZ YELİ

Akşam saatlerinde yorgun dönüşlerde
Ağır ayaklarımıza yüzümüze
İner kavaklardan bir ince güz yeli
İçimiz gün günden kara ezik
Yaşamak daha alımlı çalımlı

Unutsak gözlerimizin ardını
Unutsak bizi uyutup bir şeylerin
Kaçtığını güçlü adamlara yeni yaşamalara
Avuntularımızla gecelesek dağ başlarında

Dağ başlarında gecelesek iki kişi
İsinsak dostluğumuzdan odsuz ışıksız
Görünmese yalanlara alışmış yüzümüz

Çevre mi tek yanlı kurtuluşsuz
Ne bağlamış bizi ölümüne
Atıp zorumuzu tiksindiğimizi
Yaşasak ya ha deyince
Böyle neden korkuyoruz

Akşam saatlerinde yorgun dönüşlerde
Kim alır havasından kim eder
Bir ince yelin güz gününde
Durup dururken adama ettiğini

O

Onlar

Yalınkat adamlar kalabalık adamlar
En yalnız kadınlara söz arasında
Ya da boş gözleriyle aralıksız
En kötü sevgilerini sunuyorlar
– Bana gel sonra git bana gel

Biz

Islanacak yağmurlar yağıyor
Birlikte atlanacak sular kaçılacak güneşler
Pay edilecek koca bir yalnızlık
– Biri olsa tutsa bırakmasa

Onlar

Günde bindikleri taşıtlarda
Yollarda göz kulak salt tavşan
Tüylü enselerin terli ellerin ardından
Soluk soluğa :
– Benimki olmasa

>

Biz

Günde bindiğimiz taşıtlarda
Günde geçtiğimiz yollarda
Bir kızcığın sorgulu ağzını saçlarını
Bir oğlanın kirli sarı bacağı
Tutup öptüğümüzü sanıyoruz
Öyle seviyoruz
– Öyle seviyoruz bizim olsa

Betikleri ekinleri
Olmazsa akçaları güçleri
Hele bir toplumda yerleri hele bir
Kendi arasında eşit ve bağımsız
Onlara (Saygıdeğer kişiler)
Göre kadınlar toplumda kabak çekirdeği
– Eksilmem olmasa

OYUN

Bazı adamların aşk
 Bazı kadınları sokaklardan
 Çekip alması karanlığa

Bazı kadınların aşk
 Üşüyen burnunun kulağının
 Parmak ucunun göz kapağının
 Öpüle hohlana ısıtılması

Bazı adamların kadınların
 Aşk yürüne yürüne yıpranmış
 Ayakkabısından havasından
 Günde yaşamasından kurtulması

Ama dışarda bir izmarit
 Bir deniz bir ağ bir sandal
 Bir akşamüstü seyredilecek

Ama dışarda geçilecek
 Bir köprü elinden tutulacak
 Bir çocuk tutup sallanacak
 Bir erik dalı – Bir erik dalı –
 Ama dışarda – Ben anlatamam –

Bazı adamlar aşkı
 İtip odalara karartır
 Bazı kadınlar için aşk
 Şöyle bir rüyasız sere serpe
 Şöyle bir korkmadan uyumadır

Onlar deniz nedir bilmezler
Ağaç ne serin ne mavi ne
Oltanın ucunda balık nedir
Bilmezler bilseler yaşarlardı
Onlar iş oynarlar sevgi oynarlar
Üstü örtülü giyinik utançlı

Deniz kıyısında – Adam sende –
Masalar halılar varken yorgunluk
– Ayıp yorgunluk başkaları –
Gece baloda süheylalar...

Ama dışarda yağmur var
Bir yaz sonu sığağına karşı
Ama dışarda toprak serin
– Taze bulgur pilavı kokulu –

Ama dışarda – Ben anlatamam –
Tutabilseniz bir dönemezsiniz

YALNIZ KIZ

Kız yalnızlığına oturmuş
Sevgisiz ölümsüz yaşamasız
Kara halklar kara budalar oturmuş

Güzün umutsuzluğuna oturmuş
– Kim bilir evreni onun kadar –
Bir yaşaması bir daha
Tatlıdır ağacın suyun akması
Çayırın bir yaşaması yürümesi
Bulutun tatlıdır
Kara kuşlar buzlu denizler oturmuş

Gece kararsızlığına oturmuş
Üstüne su üstüne dağ
Üstüne acı oturmuş

PAZAR

Aldılar önceden dolmuş gününüzü
Ortalığa bıraktılar işsiz güçsüz
Yazılar masalar pencereler yok
Şimdi ne yapacaksınız

Üstünüzde on iki saat bu mavi
Sonra yıldızdan delirmiş gökyüzü
Yol, gücünüzün yettiği kadar, rüzgâr
Ama elleriniz sevginiz nerde
Şimdi ne yapacaksınız

En anlamsız yüzü yaşamanın
Üstünüze üstünüze gelir
Bir ses sevgiyi yadsır bilmeden
Vaktinden önce büyümüş

Koşarsınız filmlere kitaplara
– Karanlıkta düşünmek unutmak kolay
Koşarsınız bir iki saatçik
Baştan savmaya kendinizi

Sizin yaşamanız oysa
O sizin asıl istediğiniz
Uykularda olmayacak şeylerde
Yalanlarda eskidi.

AŞK

Sıfırda insancıl yaşamamız başladı
Sıfırda koptun kayboldun aradık
Sessiz ya da rüzgârlı kıyılardan
Sana seslendik kör kuyu

Yokluğun orda çiçeklerde
Dünya seninle de sensiz de aydınlık
Başka tutkularımız var beraber yalnız
Yokluğun orda yaşamamızda

Varlığın orda, yoksa gecelerimiz bizimdi
Ellerimizi bir yere koymayı bilirdik
Ağlamayı bilmezdik kendimizi öldürmeyi
Varlığın orda yaşamamızda

ACI İÇİN KARŞILAMA

Beyaz mendilde kara düğüm
Acılar bittiği yerde kalır
İncelir gövdesinde kadınların
Hastalıklardan sonra beyazlık
Yürek kara toprağa yönelir

İnsan daha mutlu acılar içinde
Gür kanı daha bir canlı
Sürse ya ne varsa götürmese ya
Biter rüzgârı başın gövdenin
Durulur küçülür yoksullaşır

Beyaz mendilde kara düğüm
Uykudan iyisi yok alın ellerinizi
Tutmuşum tutmamışım
Sevmişim sevmemişim
Şu yaşama şu ölüm
Beyaz mendilde kara düğüm

KURT

Bu gövdenin durup durup çekilişi
Bu sessiz istek bacaklarında
Yaz geldi serinin özlemindendir
Dağ kokusu su kokusu hava kokusu
Nerden kalmış eski bir

Yerken kendi gövdemizi kurt gibi
Yıl boyu kandiller gibi yakarken
Ne gülünç düşünmek üç dört günlük
Bir dinlenmeyle insan kendinden
Yine alacaklı çıkabilir

Ellerin kalsın ellerin titrediğini görme
Başın mı oyala az bir umutlandır
Kimseyi eskisi kadar... Yok düşünme
Sevememek biraz yorgunluktandır
Hani o günlerdeki gibi
Yine her şey düzelir

Bu bizim bir yanımız yoktan umut
Gülünçlüğüne gülünç ama bizimidir
İşimiz dünyayı biraz kendimizde
Biraz sürdürmek dışımızda sadece
Yoksa sonu başından bellidir

DÖNME KAPISI

Durup durup kış mavili kentler göğüne
Yarım yapılara eski evlere
Bir serçeye bilinmedik bir kuş gibi
Tutunmaya kararlı
Dallar bulup kimsenin tutmadığı uzaklarda
Tutunmam, bu benim ellerimi el yapan

O gerçekleştiğinde anlamsız edecek
O bir türlü olmayana bir türlü gelmeyene
Nasıl tutkunum umutlar arasından

Kimdi, İsa mıydı daha eski miydi
Belirli bir bahçenin kapısını
Hayvansal içgüdüsüyle ilk açan

Belki yalnızca üç belki üç bin yıl
Seni yürüyorum ayaklarımla
Donuk karşı önemli beyazlıktan

Değilse kuşkuya bağlı canavarların
Bir bir kopup kaçması içimden
Değilse üstüme gelmesi acının
Kurulu sofra ütülü gömlek tanık
Ben yine o senin beklediğin kapıdan
Gelirim ya şu şeytan

PANSİYON

İzmir'in denizi akşamli kuşları korkulu
Suskun bir kendine kalış filler gibi
Marusella içinde az var az yok
Bir yeni düzen yeni sevgi

İtilmiş geceden soldurulmuş
Kollarınızda bir yığın eski çiçek
Dolapta masada köşelerde
Bir yer olsa saklayacak
Sizin olsa sizin, gizli

KIRMIZI ŞEMSİYELİ KADIN

Pek bilmem nerdeydi önceleri
Kırmızı şemsiyeli kadın ıslak köpek
Sen gelince İzmir geldi dedim İzmir'de
Tutuşun bakışın küsüñ geldi

Bu nasıl gözleri insanın sana bağılı
Bu nasıl yüzünden akışı mahzunluğun
Bu nasıl bitmeyen şu kadar yıl
Bir sana tutunma uzaklardan

GÜVERCİNLİ KADIN

Bu yığınla boş göz içinden
Bu alayla eğlenmeye aç
Varlığınızın bir gizli köşesi olmalı
Rahatça kaçıp saklanıyorsunuz

Beraberliğiniz kimselerde yok
Kadınlığınıza seslenince ürkek
Dostluğunuzu tuttular mı cesur
Nerde geçirdiniz tüm ömrünüzü
Böyle karalanmamış çocuk

Elleriniz ne güzel güvercinleriniz
Sizi bıraksalar ha ne dersiniz
Olanlara şaşmamak size vergi
Bu kahrolası şeytan işi
Bitişleri başından duymanız

SORUMLU KADIN

Yüzünle bir olmaz hatırlıyorum sen kimsin
Bir yanından öbür yanın görünüyor bomboş
Yeni çarşılar gibi alımlısın geçiyorum

Çarşılarda erkek adları söylenir kadınlar gizli
Sana kim taktı bu sorumluluğu kadınsın
Nerden aldın “olmaz”ları o “geçilmez”leri
Bir yanından – senin değil öbür yanın – geçiyorum.

Bu senin yüzünden gülmelere bu ne bu
Tüm karşıyız binlerle yıl çoğunlukta
Kara tartılarda ağırlığımız
Tüm kadın tüm utanç tüm korku

DÖNMESİZ

Açıklar dümdüz eder yaşanmaz eder
Bir dudağı nedenlerini yaşamanın
Yani yaşamanızdan ayırır
Yani yaşamanızı azaltır
Yani biraz daha yaşamasız

Mutlu gülüşlerle sokaklarda
Gitmeniz var dönmeniz yok nasıl olsun

Erkek ayaklı kızları karanlıklarda
Tanıyamaz üstünlere götürür aklından
Siz burda açıkta her şeyinizle
İyiniz kötünüz sevginizle
Sıradan – Eh şöyle –
Yanı sıra ezik kaygılı – Yok senden iyisi –
Mutlu gülüşlerle sokaklarda
Gitmeniz var dönmeniz yok nasıl olsun

Değil çekişmenin yitiğin değeri büyük
Yalnızlığa tatlı akşamüstlerine arkalanan
Sevginin değeri büyük tiksintiden

Ama bir yürüsün göğe kara öyle değil
Ama bir yorulsun acıksın ağrısın
Ama bir usansın öyle değil

Mutlu gülüşlerle sokaklarda
Gitmeniz var dönmeniz yok

ESKİYEN KARISI ADAMIN

Ben onu ne iyi yavaş yavaş
Dokunsam saklasam eskitsem
Nerden nasıl görmemle birlikte
Bunca kişi kullanıp eskitti

Eskimesi öyle yoğun öyle hızlı
Dökülür bir dokunsam nerelerine
İncelmiş bir yeri alıp kondukça ellerine
Usa bir çin vazosu getirmeli

Bir baba özenle silinir bazan
Bir kukla bacıyla salına salına
Girerdi az kişili soylu oyunlara

Birden kendi başını karıştırırdı
Yıpranmış derisinden içeri
Kızgın karanfil parmaklarıyla

– Çocuk sevgilerimin yergilerimin anası
Geçim evli buz evli kor evli
– Çık gel tasa göllerinde sana ben –
Karımdı nasıl söylemeli.

HELE

Uzat bir havaya güvercin kollarını
Uzat bir havaya “gözleri hareli”
Birisinin “olsaydı”larında
Sana dünya kadar yer ayrılır

Uzat bir güvercin kollarını
“Gözleri hareli” sev bir
Akşamüstülerin ince yellerinden
Gözlerinde bir tutam toz kalır

Uzat bir güvercin kollarını
Bu işim de sorumluluğum de
Aklın ayakların “gözleri hareli”
Sabahla akşam arasında harabolur

Uzat bir güvercin kollarını
Bir mutluluk iste düzen iste
Sen ara yerdesin “gözleri hareli”
Bütün düzenler tutulur.

MURAT

Oysa bir bunun için ayırdık
Sayrılıkları odları bir bunun
Rastlansal yaşamayı yaşamamızdan
Pembe karanfilli havayı
Bir bunun için

Ayrım ayrım ayırdık sevgimizi
İki ucunu bir edemedik
Ne geldiyse geldi içimizden
Kaçamadık gidemedik

SELİM'İN AYAĞI

Çocuğun ayağı çıplak
Çocuğun ayağı hınzırca güzel
Suyun dibi güzel ışıltılı
Çocuğun ayağı suda en güzel

Çocuğun ayağı çıplak
Çocuğun ayağı acınacak
Toprak dikenli kuru sıcak
Ayak bu
Ama ne ayak ne ayak

AYRILAR ÇOCUĞU

Bir elma bırakmıştı biri bari yanına
Yemeği öğretmişti içmeyi öğretmişti
Seni çekip gittiler sessiz ormanlarından
O kadınla o adam sevgisizler suyuna
İç ceylan

Aman bu nasıl kadın, aman bu nasıl adam
Oturdular tükenmez bir yemişe günlerce
Gizlenik bölüştüler başka başka yerlerde
Ayırdılar en kötü sevgiyi kutsal diye
Çekilmedi gözleri kendi gövdelerinden
Aman bu nasıl kadın, aman bu nasıl adam
Kaç ceylan

BİRİ KÖTÜ MÜ

Kötü mü yoksul mu biri
Tutsak mı bizim yüzümüzden
Biri kardeşini vurduysa sebepsiz
Çaldıysa bizim yüzümüzden

Kutsal kumbaralar kara ellere
Üç beş meteliğe günahımızı
Bırakıp bırakıp kurtulduk
Bu et bu bira bu elma bir arada
O istedi biz bulduk

Tozda karanlıkta kokuda o
Büyümedi kocadı çirkinleşti
Aynaların zamanın bolluğunda
Kremden süttten gülüşten
Biz güzel olduk

AĞUSTOS AYDINI

Bunca taze el taze göz
Bizim olan havadan aydınlıktan
Çekildik çizeklerin yasakların
Çekildik yapıların karanlığına
Kendi kurduğumuz kendimiz için

Bir yudum su istesek demir borulardan
Tüm koku tüm sıcak vay bize
Nerde bir dokunsak delireceğimiz
Serin ağaç altlarından gölge topraklardan

Gün doğar gün batar bize ne
Güzelmış, havadan bize ne
Bütün iş düzgün soluk almada
Bazıları için her şey düzeninde

Çevreleri varlıkları saygıdeğer atalarınca
Vardan yaratılan bayanlar baylar
Yazını gündüzler boyu dev yapıların
Pencerelerinden geçiren biz
Uyudukları sırada birazcık
Serin havalarından alabilir miyiz?

Sığda

(1964, *TDK Şiir Ödülü*)

1. baskı 1964, Kendi yayını
2. baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları
3. baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 4.- 6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

SİĞDA

Sokağı beğendim mi bir bakıp pencereden
Çıkıp gitmek olmalı özelliğim bu benim
Senin durman, küçük sevinçleri yaşadığımızın
Ey yağmur, ey sevdiğim

Durgunsa kahvelerin masalarında hava
Kuşsuz kalmışsa ağzım gözlerim gülmemekten
Dostumdan, gökyüzüne sürmeye kuş isterim

Uzaktan en uygun ballı yemişleriyle
Tutup öpmeye ceylan, barınmaya kulübe
Küçük şeyler ormanına bir güven bir güven
Böyle yanılma hiç görmedim.

Ürküt kara martılarını kıyımızın
Yankılan, mutlu kayığımı sığdan kurtar
Ey ses, ey yakın geçmişe ağzımla verdiğim.

GÜCENİK YOKSUL GÜNLER

O kadınlar kendini tüketme okullarının
Ezberci küçük kızlarıdır, hiç değişmezler
Oynar kara kılıcıyla saçlarından
Ölüm, umutlanır ama ürker

Onlar alayların sessiz kaleleri
Durur yüzlerinde sevgilerden
Gücenmeye düşen mor güller

Dalda sincap gelişli, ala güvercin
Barış, kutsal barış evler senin
Gürleyip bayrak açsın, varsın açsınlar
Bencil erkekler, yoksul günler

ÜŞÜMEKTEN DEĞİL KORKU

Yorgun savaşçılarız, yengiler eskitti bizi
Utanırız tadına varmaktan içkilerimizin
Biri bütün güneşleri toplar, vermeye bekletir
Üşümekten değil korku, ısınır olmaktan
Yorgun savaşçılarız, sevgiler ürküttü bizi

Tutulmuş dağ yolları oklar ve tuzaklar
Biri dostluk adına bağışlar çirkinliğimizi
Düz yollara düşeriz yeniden oksuz ve tavşansız
Yılın savaşçılarız, sevgiler ürküttü bizi.

AYIKLAMA

Sokulurlar dalgınlığa, gövdeleri ıslak
Sayısız kolları yapışkan
Onlar gizlice çoğalıırken
Ne çıkar ayıklamaktan

Getirip yığıyor rüzgâr
Bir yandan, bir yandan, bir yandan
Şaşkın ellerimle, yorgun ellerimle
Ne çıkar ayıklamaktan

Saçları kollamalı bir yandan
Yüzleri kollamalı bir yandan
Sıkıntıyı kollamalı bir yandan
Bu bir avuntudur, yoksa
Ne çıkar ayıklamaktan

BİR KAYIĞA BİNER GECELERİ

Tadını, yağmura duygulanmanın
Paylaşır kuşlarla biri gizlice
Gülmesini tutamamış bir sincap
Sallanır utanç bahçelerinde

Yalnız atlar yıkılır düzlerde suya özlemlerinden
Bir ben miyim yalnızlığa yenilen, sen, sen, sen

Uzun sokakların ucunda evleri
İlk denemelerden geri dönmüştür
İtildikçe içe, durduğu bilinen
Bazı dostları yitirmeye gidilir

Yalnız atlar yıkılır düzlerde suya özlemlerinden
Bir ben miyim yalnızlığa yenilen, sen, sen, sen

Bir kayığa biner geceleri
Sığıltıkta o kadın tek başına
Dua biçiminde inceltir korkuyu
Sunar içtenliksiz, tanrısına

Yalnız atlar yıkılır düzlerde suya özlemlerinden
Bir ben miyim yalnızlığa yenilen sen, sen, sen

AÇIK

O ve ben saklarız kuşkularımızda
Bir eski şarap, tadı sevilmedik
Açık bıraktığımız bir yerden ağzı
Girdikçe üsteler – neyin eksik –

Yabanıl bir hayvandı eskiden
Yaşama saldırır saldırır
Ufaktı çadırlar önünde ateş
Mutlu ayrıntılarla besledik

Belki biz çoğalttık, gerçekti belki
Kötü şeyler vardı, yandı yüzlerimiz
Ne denemelerden kırıgın, yaralı
Açsanız kapıyı yine biz geldik

YAĞMUR YAĞMUR

Yağmur, yağmur... Bu neyi anlatır?
Bunca siste bunca ıslak serçe
Hüznü bir köşesinden tutup kaldırmıştır

Yağmur, yağmur... Bu neyi anlatır?
Son yaz derlenmiş, son ateş sönmüş
Düz yollara inen son kaçkın, son eşkıya
Hüznü bir köşesinden tutup kaldırmıştır.

Yağmur, yağmur... Bu neyi anlatır?
Oyun biter, o kesin güz çizgileri
Sevgi, bir de ölümle örselenmiş
Akli bir köşesinden tutup kaldırmıştır.

SIVAS

Anı, doğu evlerinde cam bahçe
 Uzun ağaçları rüzgârlı
 Özlenen deniz kentine çevirir
 O kuş biçimli, en uygun dalları

Kara bir tilkidir düş izler
 Belirsiz kımıldılarla gece
 İlk kez yatmak gibi bir yerde
 Korkunun değişmez kuralları

Evliyası eski yoksulların
 Üfler gizlerini havaya
 Hiç gelen olmadı nere mi bura?
 Anımaya bir yüz yaylaları

GÖLDE

Dayanıksız şeyler durgun alışlarda
 Ezilir ipek, küflenir tevrat, çalınır inci
 Doğru çarşısının yoksul Yahudisi
 Bir dost esintiyi yineler – Hüzün –

Geçtikçe incelik, geçtikçe silinir
 Mutluluk dağları
 Bir kalır yerleri ve gökleri bir kalır
 İnce elemeye, sık dokumaya
 Ey mutsuz tanrı, senin gözlerin

O tek eski gövdesiyle göl kıyılarında
 Yetkin bir gevşekliği sürdürsün bıkmadan
 O tek kendine katlasın zamanı – sus, sus, sus –
 – Ölüdür seslenmeyin.

KÜÇÜK KIZLARLA İHTİYAR SIĞINLAR

Sığın sürüleri indikçe suya
Yadırganmaz havanın eksildiği
Erte günler oldukça dünyada
Küçük kızların geyik etine girdiği

Suya bakmak için ihtiyar bir sığın
Arkalarda kalır ve niceden sonra
Döner ağlar yorgun, sezilir gördüğü

Dağ eteklerinde, evlerde masaldır
Usunu eskitmemiş bir kaçığın
Kendini herkesle güldürdüğü

Dağ eteklerinde, evlerde masaldır
Atlayıp us kulelerinden kitapların
Bazı sığınların kendini öldürdüğü

Daha da eskimez insan, eskidikçe ağlamasa

KÜSEN AT

Düz bir uzunluk uğruna bütün güzel eğrileri
O küçük, o köşelerinde hayatın özsuyu
Akıp duran, beni, kurduğumu görmeden
Bütün eğrileri, düz bir uzunluk uğruna...

Peki bulduğum ne? Seçip çıkarmalı
Kara bir yığında belki biraz yonca
Biraz yonca – baharın ağzıdır – değişen dünyada
Seçip çıkarmalı, mutluluk aç, mutluluk istiyor

Nasıl salarlar kış boyu barınaklarında
Kıpırdanan, küsen, kişneyen atları
Ve suları, yolaklarda, geçitlerde donan
Salın beni hadi, baharın ağzıdır
Akşama doğrudur, karanlığı sevmem
Salın beni aydınlıkta, gecikmeden.

SAVRULUP GİTTİĞİ

Bir şeyim gibi yakındı onu hiç görmedim
Esmerdi, yapılıp bozulan bir yüzdü
Akıldan yaşanır bir yerlerde
Durgun söğütlerin gölgesinde gizli

Güçsüz yapımızdan gittikçe taşlar
Eksilir ikili düzenlerde
Uzakta bir dağda kurşundan
Yalnızlığın katması beklenirdi

Ürkütülmüş ince iplikleri
Esmerdi, yapılıp bozulan bir yüzdü
Ne saat istenir rüzgâr esmesin
O saat olurdu savrulup gittiği

ÖLÜNEN NEHİR

Çok geç yüzeydeki güller için
Bırakmaya çocuklar hatırlanır
Kiliseler, camiler ve Allahın yoksulları
Yapılır, yeniden süslenir, okşanır

Ölünen bir nehir olmalı dünya
Kocamış filleri çekip kıyısına

Döner sona doğru bir ses bayırlardan
Kendinden önceki : – Yanıldım mı ne?
Yüzü uzun oyunların ağıt çizgileri
Gittikçe inen kuşları görür görür ağlar

Ölünen bir nehir olmalı dünya
Kocamış filleri çekip kıyısına

HER ŞEY ÖLÜMÜN

Erkek oluşuyla o bizi burda
Yepyeni bilenmiş silaha düşkün
Kırmızı bir deniz yüzdük gecede
Bir de uyandık ki her şey ölümün

Dağa gider gamsız gözlerimizle
Gülme koştururduk, tavşan tutardık
Anneydi en tatlı yerinde oyunun
Bağırıp durduran dünya sesini
– Ölüm mü denildi, çocuk bilmesin

Sevgiydi, Tanrının sonsuz ağzıydı
İlman güz rüzgârlarıyla gelen
Tam üstüne varıp kandıracakken
Bir de uyandık ki her şey ölümün

UYKU ÜSTÜ

Kırmızı gürültüsüyle bir kelebek
Yürür duvarları boyamaya
Açık bırakılmış sessizlikten

Yorgundur saati durmayı bekler
Düşsever bir kadın yarı uyanık
Bileyip gözlerini uykuya kıskırtan

Bastırır suskusu bıkkınlığın
Eski şarkının bıkmayan sesini
Dünya yaratılır sıkıntısından

DUVARDA

I.

“Kar mı yağdı, alıştıklarımız mı?
Şurda konuşurken ne çok uyumuşum.”
“Söylese bir silah, sussa gözleri
Keklik mi vurdular, düştüğünü duydum.”

“Tam buydu, bu sesti, sarı odadaki
Onu kullanmasa korkuyorum.”
“En şimdi sevmişim, yokmuş bunun gibi
Yine yanıltılar seni, şimdi burda yoktum.”

“Ne çabuk ölürler bu sonuncusu
İçten içe bir gömütü gizler duvarlarım.”

>

DUVARDA

II.

Tanımazdık belki, vardı, gerekliydi
O kimdi, biz kimiz, nerdeyiz
Dipsiz bir kuyuya iner arardık
Aramaya keserdi her yerimiz

Hazel gider, Cemil gider
Erkekler atları alır gider
Kadınlar kalırdı kedilerle
Tek gözlü ve ürkek gecelerde

Unutulmuş bir yer olurdu. Aramaz, duvar
Örerdik. Gider gider ağlardık. Sondu.
Yaşlanmıştık.

Biz onu acıdan, sıkıntıdan
Yok oldu yaz boyu birikmiş duvar
Yastık altlarında bir kırmızı bilye
Tutkusunu yalnız taşıyanlar.

DUVARDA

III.

Bir keklik, üç keklik, çok keklik ardarda
Uzun, alışılmış, üstelerdi dünya
Kentın sularından inerdi yaralı
Donmuş görünümü kalırdı yazlarda

Suçlu muyduk sanmam, bir eziklik vardı
Gitmemiz gecede, durmamız saklanarak
Biçimsiz giysili yalnızlığımız
Açıklar kendini ne kadar utansak

Bir keklik, üç keklik, çok keklik ardarda
Hiçbir şey katmazdı, ertelerdi dünya
Özenle bir başka yaşama çizerdik
Geniş soluklar aldığımız duvarda

DUVARDA

IV.

Niye bu korku bu aydınlıkta,
Niye bu karanı yüzümüzden taşan?
Bir yan alır gider başını düşlere
Bir yan, “olmaz mı, olmalı, olmasa”

Yaşamamıza girici günlük kokusu gülsuyu
Baygınlığı odaları tutucu sevgiler...
Ve ayağımızda teki yok bir terlik
– Öteki boyuna bir yerlere düşer –

Biz belki çok bilen, çok dalgın, çok konuşkan
Ama kesinlikle ölen solucanlarız
Tam eskimiş, sinmiş gövdemize
Tam kendimizin olmuş giysiyi
Hızla yenileriz, hızla yenileriz, hızla, hız...

O daha önceki kesiksiz duvarda
Şimdi işaretler çizgiler çizgiler...
Bastıra bastıra susan sonuncu biz
Bir gün biri söyler.

DEV GİTGİDE AĞIR

Kaçarlar kanayan yerleri sarılmış
 Kaçarlar buruşmuş tüyleri düzgün
 Nasıl, ne zaman, en çoğu, nereye?
 – Tanrı nerde, saymalı tanrı orda –
 Saysa ne kadar az sırtıyla taşıyan
 İşte ondan, işte ondan, bak işte ondan
 Dev gitgide ağır, kocaman

Bir eliyle taşı taş üstüne... Elleri
 İkicil duyarlığı alışıktır
 Biçimci, töreci, yasacı insanobur
 Yiyen, kendini yemesin diye
 Ötekini, kişiler, kalabalık
 Ne kadar kalabalık

Şurda biri, ama sanki aptal
 Sıla çeken asker gözleriyle
 Tükenir bu ne kar, erimeye gitsin
 Ufalar, bu ne taş...
 Yangın, bu ne uzun yangın, hadi yansın
 Sonra toprağından nice güller.

Kaçarlar kanayan yerleri sarılmış, o aptal
 O taşır hepsini – Tanrı var bir gün.
 Bir gün olur – O gün olmayacak
 Ateş yanmayacak, tüyleri hiç kurumayacak
 Dev gitgide ağır, kocaman

KİM NEYİ

Bütün kapılar tutulur, uzun aralıklar
Usulca çekilir karanlığa, okşanır
Bir inanç, bir küpe, bir renkli cam bardak
Sezilsin peki, ama bilinmesin
Kim neyi kurtaracak

Az şeylerden koca gürültülerle
Karışılır dünya gürültüsüne
Bir sürçme, bir dolu bakış, bir dostluk
Birden ta yanında o kaçak

Sezilsin peki, ama bilinmesin
Kim neyi kurtaracak

Dünyanın kedisi incecik kapıya
Çizikler, vuruşlar, tırnaklar
Ölünsün yumuşak ellerle, tüylerle
Açılmayacak, açılmayacak

Sezilsin peki, ama bilinmesin
Kim neyi kurtaracak

Bir mutlu iğnenin yeri bu
Üç görkemli kedi şurada
Donsun kıpırtısız, sessiz
Deli kız kendiyle kalacak

Sezilsin peki, ama bilinmesin
Kim neyi kurtaracak

KAÇIŞ

Ne türlü koysak az sözcüklerden
Gerçeği düşsel inceliklere
Ne türlü kaçırsak kendimizi
Azgın avcıları kıyımızın
Pusuda şiirlere şiirlere

Evvel zaman avlarının dinlendiren
Su başları dostluklar nerde
Bir başka biçimde kaçışlar şimdi
Duruşsuz soluksuz, günlerde

Giysiler üstünde yorgun bir ay
Erkenciler için olağan
Herkes kendi ölümüne binitli
Yel gibi kaçırılır mağaralardan

Kırmızı Karanfil

1. baskı 1971, May Yayınları
2. baskı 1980, Türkiye Yazıları Yayınları
3. baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları
- 4 baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 5.- 6.- 7. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

GÜZ

“Güz geldi. Gözlerim karmakarışık. Körüm ben
Güz geldi. Bunu saçlarımın döküldüğünden.
derler ki yaylada doğmuşum, denizin ardında
iniştir, yokuştur, geçer dizlerimden.”

Gazel düştü Derelere ay Yârim
Kavga bitti. silahını duvara as
başladı Ocağın krallığı, Ormana git
baltanı al köşeden, Çocuklarımızı öp.

“Uçurtma salıvermiş göğşe aşağıdakiler, havasıdır.
Çocuklar aşağıdakileri okuyor. ben körüm
ne güzel kokuyor Gazeteleri Kitapları
insem bir koklasam kendileri nasıl”

ben burda bağılıyım ay Yârim
Körüm ve Yaşlıyım otuz yaşında
Çocukları al, in aşağıya
dileğimdir, onlar görsünler

“Güz geldi, açıksın Yârim Yârim
ben neyse. ben körüm. Dereden öteyi bilmedim
ama bilirim bir koca yaz çabaladığımız
Patatesin sana bir parça şayak etmediğini”

Sor bakalım, adam diye Kaydımız var mı?
ben körüm, biz eski, Çocukları yazdır
Patatesi alıcıya götür ver yirmi beşe
eşğine bin türkü söyle dönüşte

dünyalık şeylere dünyanın parası gerek
Oysa topraktan çıkardın yirmi beş lircak
Kefenimizi al. sabununu lifini unutma
bir cennet ayırt Hoca parasıyla birlikte

“Bu güz öleceğim. bütün işlerimi bitirdim
Derede yıkandım, cevize tırmandım. kuş ürküttüm
Kaçırdılar on iki Çocuk doğurdum. beledim gözledim
Oğlan everdim. kız yetirdim. otuzuma vardım”

“Ağlama kız, deme incinirim Yâr Yâr
ben ağlamam dağlar taşlar ağlasın
Körüm, çelimsizim, göğnüğü, hastayım.
sebebolanları nerde bulayım
adamdan içerli kuşlar ağlasın”

KİŞ

Kış geldi. Ocağı yaktık ay Yârim
 ceviz yaprak döktü. dere bulanık
 savuşturdum kara atlı ölümü
 Pancar bastık tencereye suyunan

“Üfle. dumana doluştuk. kirliyiz. kötüyüz
 üfle. ne kadar Cehennem olsa o kadar iyidir
 üfle. Tanrı bıçağa mı benzer girebiye mi?
 üfle kör ağzıyla. bir ağzı keskindir”

Dün ağladık gelininen, yorulduk
 Vurdular Ahmedalimi ormanda
 giyme dedim Yenilerin Kan olur
 Vurdular Ahmedalimi ormanda

“Sus. ne kadar kırılısak o kadar iyidir
 sus. Cennet. sus, muştı. Kutsal Kitap getir
 almaya başladıydık o uğursuz işareti
 sessiz donuk Ambarımızdan”

“Yastığına Memedalim yakışır
 gömdük bir iyice Eceliyinen
 urbaları osmanıma iygeldi
 Beşyüzü, babası Ombaşıyınan

“Deli, serçe kuş mu, hamsi balık mı, biz adam mıyız, Deli
 ağlama. Sular mı bassın gömütlerimizi
 ölüleri rahat bırakmalı. Memedalim gitsin
 pazar pazen alsın. ıslaklı iskarpin sana”

sabah oldu. gelin gelin yok gelin
 kaçırdılar. varıp gidem yalvaram
 Ağam Selim, Beyim Selim geri ver
 almaya gücümüz yetmez bir daha

İLK YAZ

Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya

Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar
Evler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya
Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı
Bakıp kapatıyorlar
Geceye giriyor türküler ve ince şeyler

“Memelerinde biraz irin, biraz balık ve biraz gözyaşı
Bir dev oluyorsun deniz deniz deniz
sisin dere ağızlarından sokulup akşamları
Fındıklarımızı basıyor
Neyleriz kararan tomurcukları
Çocuklarımıza yalvarıyoruz: Aç durun biraz
Tecimenlere yalvarıyoruz:
Bir “Hotel” bir gizli evlenme az çiziniz
Bir banka az çiziniz bir yalvarma
Bizden size ve sizden dışardakilere

Karılarımızı yolluyoruz tırnaklarını kesmeye ve demeye
– Evet efendim –
Çocuklarımızı yolluyoruz dilenmeye
Bizler gidiyoruz yatağımız tanrıya emanet
Yazların motorlu çingeneleri

Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya

Baba evleri, ilk kez girilen ırınağa dönüş
Toprağa tutku, kendinden dolayı
Kulaklarımızı tıkıyoruz: Para para para
Kulaklarımızı açıyoruz: Kavga kavga kavga
Sorar belki biri: Kavga ama neden kavga
Komşumuza sonsuz balta, karımıza yumruklar içinde
– Bilmiyoruz neden kavga.

Sonra kasabamızın cezaevinde
Silgimizi göz önüne yerleştiriyoruz
Günlerimizi iterek genişletiyoruz
Yer açıyoruz karılarımızı düşünmeye
Bizsiz geçen menevşeyi düşünmeye

Durup ince şeyleri anlamaya
Kimselerin vakti olmasa da
Okulların kadın öğretmencikleri
Tatil günlerini çoğaltsalar da
Kutsal nemiz varsa onun adına
Gözlerimiz için bağlar dokusalar da
Birikimler ve çizgiler gitgide gitgide
Açmaya ilkyaz çiçekleri

Bir gün birileri öte geçelerden
Islık çalarlar yanıt veririz

YAZ

Sevdiğim yaz geldi yine
 Karıncalar ve sineklerle çıktık yeryüzüne
 Barbunla, lüferle, marulla, zeytinle
 Uzaklarda kaldı nisanları basan sis, bun yağmur
 Karadeniz'de bir mavi, çocuklar sevin sin diye
 Şairler sevin sin diye sevdiğim, yaz geldi yine

Altmış sekizdeyiz. Kırkı ve Elliği gördük
 Altmışın içinde yaşadık, suç işledik
 Bildiriler. Beş Mayıs'ta Saat Beşte Kızılay'da
 Ve hepimiz bir yerlerde işi olan
 Ankara devrime üs kimliğinde

Yedi yaşındaydık Kırklarda. Üç yıl gittiler askere
 Övündüler savaşa girmedik diye, hâlâ övünmedeler
 Yedi yaşında kuraldır aç gitmek okula
 Çürüyen buğdayların yanında, kürklerin ve pırlantaların
 yanında
 Aç gitmek okula. Öğlen belki bir simit, bir portakalla

Sıska olmak, çirkin olmak, utanmak ayağından
 – Ki sürer gider etkileri sonra –
 Dişlerdeki hastalıkla, saçlardaki hastalıkla
 Ellerde sırasız titreme ve çarpıntı
 Ürkme utanmaktan utanmaktan
 Şeker bulamama, top bulamama, bebek bulamama
 Defter, kalem, kitap, günler süren ağlamalarla
 – Ki her yalnızlıkta sürer gider sonra –
 Övündüler, savaş bizden uzakta
 – Savaş bizden uzakta, bizim hünerimiz ve aklımızla

Öyleyse bir villa daha, bir kürk daha, bir Avrupa daha
Kara taşıklarda bembeyaz besili kahkaha
Bir demet maydanoz, bir sepet yumurta bazan da
Aylık elli lira ve asker tayını doksan kuruş karşılığında
Kara kara kara
Ankara

Dışarda savaş, Yeni bir Roma yapılırken
Eski bir Roma yıkılmada
Kurtların türküyü gezdiği bir dünya
Ve köpekler uzun bir bahar kızgınlığında
Kan, ateş, bitmeyen açlık, çürüyen Avrupa
Tröstleri, bankaları, borsalarıyla
Erdem ve yiğitlik ve kancıklık en keskin yanlarıyla

Yıl elli. Yaz gelmişti sevdiğim yine
Sanmam ki yaş on yedi olsun o yaşlılığımızla
Sanmam ki o kadar olsun, çocuk kalmışlığımızla
Kim karıştırdı her şeyi, ne hakla, ne diye
Nasıl birikmiştik bu kadar acele
Sevgiyle, utançla, boşvermeyle, kinle
Bağışlamayla, bozan sulandıran bağışlamayla

Mayıslar güzeldir, yiğittir taş yonucular
Suları delikli taşlardan geçiren
Türkücüleriyle, küfürbaz balıkçılarıyla
Mezar kazıcılarıyla, salyangoz devşiren kızlarıyla
Geveze ve güleç kadınlarıyla, yün eğiricileriyle

Kıran görmüşleriyle, açıkgöz pazarcılarıyla
Hele devrimcileriyle, hele devrimcileriyle
Yanıla yanıla yanılmaz olan devrimcileriyle
Mayıslar güzeldir

Oynar sabahlara dek, baylar ve bayanlar kanser adına
Acınır körlere ve yoksullara makbuz karşılığında
“Eşsiz insan ve değerli” kara manşetler
İşsiz işadamlarına

Yaz geldi sevdiğim naftalinli giysilere
Küflenmiş turşulara, bozulmuş reçellere
Otura otura kokmuş bilinç uzmanlarına
– Ey kendini kimya sanan o geçersiz kimya –
Aptalıyla âşığıyla dertlisiyle
Kalem kaşlısıyla, başı bitlisiyle
Naylon çoraplısı uyuz atlısıyla
Yaz geldi Anadolu’ya
Anadolu’ya
Ey kendini kimya sanan o geçersiz kimya
Sen otur yerinde, sakın kıpırdanma
Bir toplumcu İsa gibi uğra arada bir
Kıyıda dur, ortada bulunmak için sırasında
Mayıs kendi sularından iner Anadolu’ya
Mayıs kendi dağlarından iner Anadolu’ya
Sevdiğim, yaz geldi yine

ELLAS

Sen nerdeydin. Doğrusu bildiğim yoktu
Nice katlar toprağa varasıya
Beton ve demir katları, naylon ve sinema
Bulvarda bir akşam bol pencereli
Yediveren bencilik

Sen nerdeydin. Sezgi. Eh işte o kadar
Kentin devi kendine yok dedirtirdi. Küçük gülücükler
Her solukta yeni şiirler ve beğeniler alıp verirdik
Sonra, varmış. Annemiz bizi yetiştirdi
Kulağımız kurşun. Devlin eğitilmiş askerleriydik

Ayıp oldu suçsuz gözlerimize ve gövdemize karşı
Onları ki avsız ormanlara sürdük, yorduk
Camus, Kafka ve Sartre ve öteki bölgelere
Parmağımız adak ağacıydı rengârenk iplikleriyle
Her gün bir başka işaret kullanmaktan

Devi gördüm. Umutsuz ve hasta. O muydu ben miydim?
Ekmek parçaları. Biraz müzikle
Dans bilenler etti. Kumar oynayanlar
Kadınların dizlerine koydu başını erkekler
Kadınlar çocukların ve yasak aşkların dizine
Benim başım ağrıyordu. Nerde bir yerlere koymak

Devi gördüm. Açtı hâlâ. Umutsuz ve hasta
O muydu ben miydim, o kargaşalıkta
Az kaldı kendimi öldürecektim.

Devi gördüm. Üç gece bağırdı. Bir oğlan doğurdu
ELLAS. Sendin. Ama nerde? Bütün evleri aradım
Yolları ve çocuk parklarını, ağaç oyuklarını
Üç milyon gece bağırdım. Sonra izini buldum

Yürüdüm ırmak boyunca yeter derinliği kollayarak
Gömüldüm. Çile hücremdi. Sonra günahları saydım
İşim biraz da tanrıya iplik bükme gibi bir şey
Alıç ve ceviz topladım. Bir yana koydum şimdilik
İyilerini ayırdım. Ellas sana diye diye

ANADOLULU ELLAS'LA HEYKELLER

Konuştukça bağrında bir ağırlık duyan
Konuştukça suçlu. Sanki olmaz bir şeyleri
Ardarda yedirmişler de bulantılı
Gergin iplikler salıyor sesinden dünyaya
Karşısında bir iki üç çamurdan heykel
Dik duruyor, bağılıyor. Her kımıldayıştta
Her kımıldayıştta dökülüyor.

Oysa

Bir yerlerde hep sıcak odalar olmuştur
Sıcak odalarda eski adamlar olmuştur
Sessiz adamlar olmuştur, dedeleri
Mucize gösteren, yatır, evliya
Mumlar da yanmıştır gömüt başlarında
Kuşlar da dönmüştür omuz başlarında
Beyaz kuşlar
Sonra kuşlarla bu eskimiş odaya gelinmiştir.
İki yüz yıl yol yürüne
Dursun Kaptan gemisine binile
Karadeniz ortasında yelken açıla
Fırtına. Yolcular duaya
Ak sakallı biri
Hey kaptan. Kim ola kim ola kim
Geldiği gibi gitmiştir.
Fırtına uykuya yatmıştır.
Yelken açılıp, dümen tutmuştur.
Biri gidip anlatmıştır Ünye'de
Anlatmasıyla
Kuşlar kaybolmuştur. Mumlar sönmüştür
Ölmüştür atalar dolaplarda
Çile sürüp gitmededir. Gidecektir
Ocağevlerinde

Bir gün herkes ölecektir ölecektir
Tanrı kalacaktır. Ocak yanacaktır.
Odada hep birileri bulunacaktır.
Gülümseyecek, baş eğecek, iç çekecektir.
Kötüler saklanarak
İyiler söylenerek
İnce uzun beyaz, yumuşak giysili
Biçimsiz bir taşır masa üstünde eli
Saklamak ama niçin. Gülüyor heykelin biri
– Eziksin.
– İyi bak. Ben mi sen mi?
Halktan soluklar alırken, üflerken halk üstüne
Ey kentin pis çamuru, ben mi sen mi?
Şimdi gittikçe düzelmiş masa üstünde eli
Yavaşça kaldıracak
Masa sallanacak. Bu kesin
Masa devrilecek sonunda
El yumuşayacak, incelemek
Bir deste sarı nergis
Bir esim yel göğ mısırlar üstüne
Toprakta bir şenlik alahey
Makinalar kızlar el ele.

– Paristen biraz terbiye, diyor heykelin biri
Kentleri eğitelim. Köyleri... Ah ne kaba
– Sen bilirsin tanrım, nerdesin dedem evliya
Sen ki omuzlarında kuşlarla
Toplardın dağılan askerleri
Yürütürdün gemileri sağ salım
Bozardın rahata kaçan heykelleri

Dolaşan yumağın ucu bulunur
Mangala patates gömülür, cezveler sürülür
Pencere karşısı patikada
Taşınır hasta salları, ölü salları
Öfke kırılan omuz başları, duran bacaklar değil
Öfke salından düşen ölüdür
Kitapların gizi öfke, çatlar salınır
Dolaşan yumağın ucu bulunur

Halktan soluklar alınır
Üflenir halka bilinç
Halk gibi yaşamakla yaşamakla

KAR KAR

Her sürmeli buzağının ardında
Bir sürmeli çocuk, ikindi
Tartışmasın kimse. İnekler damlara
Kadınlar sütlere. Bir şey söylenmesin
Her kapıda yeterince söyleniyor rüzgâr
Kar kar

Isınmalıyız, herkes kendi yüreğini
Sevişme, daha dingin günlere kalsın
Kurt inerse? İnsin. Köpekler daha aç.
Sonra ölümler var, gömütleri derin açamadık
Sonra ölümler var. Sesleri ve rüzgâr
Her kapıda yeterince duruyorlar
Kar kar

Dam çökecek, bir kırık nal, iki gözboncuğu getirin
Muska nerde? En'am nerde? Siz nerde-siniz?
(Gece) kara gece, gaz, kibrit, pencere
Yoksa dam çöktü mü? Ölmeden önce mi öldük biz?
(Sessizlik)
Yalnız ölümlerin sesleri dağlarda
Kar kar

Dursak da gitsek de ölüm olunca (Sabah)
Atları yükleyin gidelim gidelim
Hastalar binitli, sağlar yürüsün
Patates (Parası doktora)
Yukarı Fizmeden çekip bismillah

İnce dert, firengi kırması delimiz hey delimiz
Damlarda kalmasın hey kalmasın ölümüz
Düşelim yollara. Yolumuz
Kar kar

AY SARI AY, USUL AY

Hüzün çocuklar için arada bir, yaşlılar için sürekli
 Atılan ağı dolduruyor ırmak
 Balığı deniyor terzi
 Yüreğini iğnesinden kurtarıp pazarları
 Ben sevgilenmeyi denerdim, bıraktım şimdi
 Gerçek derliyorum, ipe diziyorum
 Beni doğrulayanı seçiyorum
 Bir o kadar beni doğrulamayan
 Kuşkulansam, kuşkulanmıyorum o zaman
 Caymıyorum kendimi doğrulamaktan
 Bir atlayıp iğnemi bir batırıyorum
 Terziyim hafta başı balığa çıkamayan

Göğü atlıyorum. Geniş göğü, ferah balkonları atlıyorum
 Mutlu çocuk yüzlerini atlıyorum
 atlıyorum suyu, soluyan diri atları
 Yaylaları ormanları atlıyorum da
 Varıp Ellas'ta duruyorum. Gecenin Ellas'ında
 İğnemi, benim iğnemi Ellas'ın yakarısına:
 – İnişlerde dolgun diri salınan
 Mısırları boyayacak mısın?
 Ay sarı ay, usul ay
 Dağıtacak mısın gökyüzünü orda burda?
 Eski duvara, tahta çite, asma köprüye
 Ay sarı ay, usul ay
 Kavruk, kara, yorulmuş ineğimi
 Tazeleyecek misin?
 Patikayı düz edip uçurumu örtecek misin?
 Ay sarı ay, usul ay

Hüzün çocuklar için arada bir ve yaşlılar için sürekli
Bense oyalanıyorum, terziyim daha
Balığa çıkmasam bile hafta başlarında
Bir batıra iğnemi, bir batırmaya
Oyalanıyorum
Beni doğrulayan ve doğrulamayan hepsi bir arada

Hüzne az bir şey var, yaşlılar için olan

DAĞLARDA SUSMA

Ey birikim ey saygısız zenginlik ey susma
 Üst üste yığılıp derlenen, yalnız akşamlarda
 Ola ki kurtarır, ola ki doyurur ağırlığıyla
 Susup birikiriz bu bir umut değilse de

Bir deli bağırrır, bir köpek havlar, yel kudurur
 Veremi ve kurşunu, bıçağı ve yokluğu ve lohusalığıyla
 Taze ölüleri kabaran ırmağa kışkırtır kasaba
 Ürperti. Sizar usul usul çatlayan yerleri evin

Sonra başka akşam, bir başka odada
 (Az sıcak, az sevgi, az içki vardı da)
 Sergileriz: Orman hapis kış kanun
 Verem yokluk perili ev ölülü ırmak boğnuk kasaba

Konuşuruz. Karalanmış kâğıt sözcüklerimiz
 Yırtıp atmışızdır, havayı gereksiz doldurur
 Ansızın bir gülen olur. Bir emir. Toplarız
 Apaçık yerimizi alırsız odada
 Apaçık yerimizi alırsız dünyada

AKIL İÇİN YERĞİ

Toplaşır da yeşil durgun suların başında
Göge bakarlar onulmaz bakışlarla
Ve bir kara bulut evlere değıp boşalınca
Yürüyüp giderler akılları ayaklarında

Yılın bazı günlerinde, o kadar az bazı
Düşünürler
Akıl diz değıl ayak değıl, akıl
Kazarlar toprağı, bellerini tutarlar
Kasketi geriye atarlar, örerler taşları
Ay doğar kavuşma yerlerine
Yoğurt mayalarlar bakraçlara
Kuytularda taşla ezik göbekler kurtlanır
Kaçak odun, kancık eşek, borca don göynek
Kazma değıl kürek değıl, ey akıl

Akıl temel değıl tüfek değıl, akıl
Ambar boşalınca, kar gelince
Av düşlenir çulluk biçiminde, tavşan biçiminde
İlkel değıl, tanrının verdiği ilk uygarlıktır
Alucra yapısı silahını kuşanır

Boş dönerler. Boş dönmemek için vuruşmuşlardır
Geçen yazdan bir kan anısıyla
Akıl kan değıl, yürek değıl, akıl

BİR SALI YOLA ÇIKIŞ

Yola çıkış günü sabahıdır
 Kentle hesabımız kapanmıştır
 Çarşıların akrebini kovsun diye kanımızdan
 Kazandibi çağını aşmış salonlar ve kahve

Erkek olsam berberlere giderdim
 Yüzüm serin yüzüm beyaz yüzüm ustura
 Ben ki yapıştım yalnızca, acı çekiyorum
 Çocukluğumun sinekkâğıdına

Salıdır. Kalenin dibinde pazar
 On kuruşa kâğıttan el topları
 Yirmi beşe düdüklü testi seyyar sinema
 Ve parasızına alıştırılan küçük kızlar

Toprakta İhsani öncesi âşıklar
 Garip, Yunus, Karacaoğlan
 Demirden ve idrojenden geçerek
 Lorka ve Breht'le birleşmedeler

Bulunduğum katta böyle sonsuza dek
 Yapışıp kalamam
 Gösterdiler. Kötülerden birini seçmek
 Bense yirmi yıl bıkmadan çizdim duvarları
 Bir anaç çizgide derinleşerek

Yola çıkış günü sabahıdır
 Dağın dağım, yurtluğun yurtluğum
 Ellas beni bekle

KUMRULU ELLAS

Geldiler. Çoktular ve güçlüydüler.
Bitek toprakları aldılar
Ağaç kestiler hızarla. Kumaş dokudular
Suyu kullandılar aygıtlarda
Ananı atanı köle dediler
Bey oldular Elekçi ırmağına

Sana ırmak kıyıları kaldı. Taşlar ve orman gülleri
Kestin. Desteledin. Dikenler ellerini kanattı
Her gece tarlanı yeniden dağıtınca tanrı
Güldüler

Beydi adı Mazhar olan
Gölge. Hamak. Besleme. Yelpaze
Sinek tutar tüfekte oynardı
(Şimdi tecimenlerin) kestaneliklerde

Beydi adı Mazhar olan
Önce yakasını çiğnedi. Yere tükürdü
Seni dövdü tekmeledi
Yatışmadı. Sezdi ki uşaklar
Öldürüleceksin.

Her sabah uyanınca bir daha bak
Eğleğinin karşısında yar
Yar ki seni kırığınla çıkığınla çuvala doldurup
Oradan ırmağa atmıştılar

Beylerin yerinde tecimenler
Oyuklar. Sessizlik. Güvercinler
Yâr
Her sabah uyanınca bir daha bak
Seni dolu bir tüfek gibi tutacak

ÇEMBER

Nerde bir deli Yahudi olur, orda çocuklar
Hızla bir çember çizerler ayaklarına
Yalvarır çırpınır ağlar
Çıkar yaşlılar kurtarırlar

Ey sen, aklını devrimden kaçırın
Çocuklar yok mu dünyada, yok mu denizler?
Apansız bastırın kırımlar yok mu?
Salgınlar sürgünler savaşlar
Ölüm seni çevirmez mi?
Kimse kurtarmayasıya
Ölüm seni çevirmez mi?
Kaç kaç kaç kan ter içinde
Ölüm seni çevirmez mi?

Sıcak bir yaz öğlesinde beton kente düşmüş
Serçedir devrimci, ülkesi az gelişmişse
Sürüp çıkarmıştır yüreğinden
Kurudur kavruktur aşka şiire
Uçarken devrime devrime
Ürperir ve söyler "Ölüm aklımda"

Ey ben, türkülerin ve gece uyanışların
Döner mi? döner mi? döner mi?

BİR TUTSAĞA ÜÇ EFENDİ

Yazı seğrimelerle geçirdim aziz efendim
Fal baktım, düş yorumladım, sularla söyleştim
Görmüyorum ama seziyorum. Göğsümde ağır ağırlık
Belki ben değil de ufacık bir kadın
Yem olsun için, kolunda zincirli atmacanın
Ağzına ürkütölmüş serçeyim

Kuş uçar, seklâvi atlara binerdin
Canlı bir omuzdu binektaşın
Terkinde kara bir oğlan fildişi üç kız
Bana seslenirlerdi “Anneciğim”
Senin ve benim yüzümdü yüzlerindeki
Öyleyse belki de kuşkusuz
Kocamdın değerli efendim

Ben hatırlayamam söyledilerdi
Eve isteksiz geldiğin bir gün
“Tatlıdır sokak çeşmeleri, evler acı
Tatlıdır sokaklar, evler acı
Tatlıdır el sofraları, evler acı”
Efendim ben ölim
Kaldırıp yere vurdun
Küçük kız değildim belki taşıdım
Çünkü sever babalar küçük kızları
Başkalarında gördüm

Benim sevgili efendim, kara eşkıyası şehrin
Kolunda atmacan, dağlara giderdin
Atın ve kamçınla dağlara giderdin
Sesin yortu çanıydı kiliselerin
Kışlaların rahat borusuydu, çobanların suya ıslığı
Seni ne kadar ne kadar sevdim
Sonra bir gün dişlerinle, kara gözlerinle bir gün
Efendim ben ölim
“Şaka yok, bundan böyle oğlun olmakla
Sonuncu efendin benim” dedin.

ORMAN ŞİİRLERİ

Kolcu

Atımlayım, çizmemleyim, sesimleyim
Ninniyle, hışımla, söylevle yürümekteyim
Kuş seni tutarım, ağaç seni keserim
Ürperten yel, korkutan yel, bozan yel
Yel sana ne deyim.

Ölü

Kahverengi izler ağaç ölüsü
Devrilip çürüyen ağaçların
Sen kuytuya sığınıp, kavgadan kaçan
Belki yitmezsin tek başına, izin görünmeyesiye
Ama devrilip çürüyeceksin
Öfke ve durgunluk yıkacak seni
Bir kahverengi bırakacaksın
Toprağın üstünde upuzun
Ağaç işçileri üstüne basacak

Gölebicik

Kahvaltısı canlı serçe göğsünden
Kolda gezdirilir şahin, atmaca
Gölebicik suların nazlı kuşu
Avlanıp tüyünden kürk yapılmada

Çoğal

Ormanda çamların kozalağı
Azdır tek ağacınkinden
Tek tek yaşıyorsun hani kozalağın
Doğur ve çoğal, çoğal çoğal çoğal
Dünyayı doldursun şiirlerin
Eylemin ülkeni doldursun
Yok olmayasıya yok olmayasıya

Susku

Geliyoruz kötülüğü süpürmeye suçlarımızla
Geliyoruz korku ne, kaçma ne, öfke ne
Cellat sessizliğimize şaşma
Doğururken bağırmak gerekli
Ama ölürken asla

Büyücü

Ey yer ey güneş ey yıldızlar
Büyüm ve ben sizden bir parçayım
Kendimi ve sizi değiştiriyorum
Evren batarken son türkümü söyleyeceğim
Yankım boşlukta duracak

SÜRGÜNE

Saysa eksiği yok, ama bir şey kalmış
Bir şey kalmış orda, evde, bırakılan yerde
İtırlar küpeler gibi özenip bakılan
Kolunun köşesi, bir yumuşak yanı
Arar gibi, atılmaya hazırilmek, düşen şiş
Saysa tamam ama bir şey kalmış.

Dergiler, kitaplar, kalemler şurda şurda
Yeri nerde? O mumyalar gömütü, kutsal
Dünyayla birlikte, kıyamet gününde
Dağılır sanılan

Ara bul, yan yana yerleştir.
Zaman o kadar kısa, o kadar o kadar
Boyuna hiçbir şey bir daha öyle değil
Sonra da. Ve bazıları hayata başka biçimde
Üstünkörü bakarlar
Ne yapsalar, nerede olsalar okşar gibidir elleri
Yokmuş gibidir o tatsız, şımarık kıpırtı

Cellattır o kadın hayata sonsuz gözlemleriyle
Uyutur, dondurur, iyice görür, iyice
Gömüttür, müzedir nereden girse içeri
Aramasa bari, bari seslenmese
Can nerde? Can nerde? Can nerde?

Dergiler kitaplar nerde, nerde onların yerleri?
Örgüsü, şiir defteri, onların yerleri
Ev nerede? Evin önündeki yarım duvar
Bozardı kırmızı güneşleri,
O kasaba nerde? Hani alırlardı
Öküzün altından toprağını
Gülerlerdi vurdumduymaz öküzün sahipleri
Ötekiler habire altından toprağını
Ve boyuna karşı duran az birileri.

Sürgündür o kadın hayata sonsuz isyanlarıyla
Git, gidemez. Dur, duramaz. Oysa
İnsanın gidip durmaya belli bir noktası olmalı
Enine gidilen korkuluksuz köprü
Eski bir yerlerde hazırlık, işaret, nokta
Nedense başka şeylerdir. Onları yanına alacağına
Ve hazır olduğunda yeni bir işaret, yeni nokta
Yoldadır.

O kadın tutsaktır hayata ikilemleriyle
Paslanmaya koydu gücünü, şeytanlığını
Bir yanı gitgel, bir yanı mumya
Olmak istemedi iyi, niye diline dolardı
Ya vurdumduymaz, ya kaplumbağa
Saysa eksiği yok, var, kaldı bir şeyler
Orda, eski evde.

DOKUZUNDA OĞLAN

Uzar tırnakları, dişleri dökülür yüzlerce
Yüzlerce makas ve ensesi tüylenir yüzlerce
Burnu akar, kulağı kirlenir, yakasını dişler
Uçsuz kalem, yırtık defter, körelmiş çakı
(Ah pis hayat, gem almaz sıkıntı) bir sabah
Alır sapanını Kişnovak kalesine gider.

Atından indiği yarım gökyüzü
Kirli yiğitlerin uğrağı orman
Gerilerde kalır açlık soğuk
Yemeye kuş kirazı, yatmaya şimşir yorgan

On keklik üç tavşan sekiz karataş
Yorgundur, ter sızar sapanından
Ateş yanar. Av etlerinin kokusu
Irmak susuzluğu basar

Ve akşam. Dönüşün akşamı inince
Gizli açlık, gizli kaygı, korku biçiminde
Kasaba çağırır. Özürler evi sarmalıdır
Çiçekler birazcık solgun durmalıdır
İhtiyarlar dargın. Otuz üç yaşında

DÜZ OVADA

Düz ovada akan sular
Bir sandalı nasıl götürürler
Dağlardan inen sular
Bir sandalı nasıl götürürler
Dağlardan inen adamlar
Bir adamı nasıl götürürler
Gözlerimiz uzun yaşamalı
Ve çabuk eskimez pırlantadan olmalı

Bazan acıyı sevmeliyiz
Ölümü sevmeliyiz bazan
Hiç sevmemekle birlikte
Çünkü görülecek
Bizden ve karşıdakilerden.

“Acı acıya, su sancıya”
Der aslı köylolan
Acı acıya, su sancıya
Ki yok ola, bir daha tadılmaya

GÜNEŞ ODASININ ANAHTARLARI

– Niye mi soğukta bir başımıza?
 “Dostlarımız dönek eskimolar
 Çözüp gittiler kızaklarını da...”
 – Böyle geceleri yarı aydınlıkta?
 “Aldılar yağlı lambalarını da”
 – Sararmışlar? “Olsa iyi, donup gittiler
 Ölünceye kadar bir güzelliği boşuna.”
 – Çözülür gülünce bir kadın. “Ya ya
 Güneş odasının anahtarı sahibimiz olan eskimoda”
 Peki bir de siz söyleyin
 Gitsek çiçek var mı Hindistan’da?
 – Kutsal eskimolar masalarda?
 “Kutsamaya şiir kokluyorlar da”
 – Biri bir grevin adını üç kez?
 “Kent modası, kolay ayırmaya”
 – Halkçılık mı? “Ufacık bir işlem. Herkes...
 Bizse bombalara, kalın köpeklere
 Bir kesin emre, bin bir duruşmaya
 On iki bin cana bir can... Dağlara
 Sahip eskimoyu verdik dağlara
 Alucra’da Gevaş’ta Şavşat’ta
 Yoğrula yoğrula halkla, dağlara...
 Yaşadık. Şiiri ayrı tutardık
 Bir karşı ağırlık olsun dağlara
 Şimdi mi? Böyle mi? Bu durumda mı
 Çiçek açmayacak Hindistan’da
 Verir bütün anahtarlarını sahibimiz eskimo
 Güvenli odada ıslığı ve kahkahasıyla
 İyilikte mutlulukta düzende soluma
 Yaz yaklaşp günler uzadıkça.
 Nerdeyse aşk söylenecek, nerdeyse ağlanacak
 İnsanlı aynalı bu kalabalıkta.
 Çocuk başlığını giyer, bir kuş uçar, bir ok
 Gitsek mi? ne gitmesi sözü bile olmaz
 Dursak çiçek açar Hindistan’da

PAS

Doğduğum kente gittimdi, bazı pasları silmeye
 Yerinde görmeye bazı taşları, bazı oyukları v.b.
 Saçlarımı yine uzun tuttumdu bir ağırlık olsun diye
 Dışarlıklı bir pabuç giydimdi
 Yitmesin gelişim diye tozda toprakta

Beni kentin dışında durdular karşılamaya
 Çevirip yöremi ayrılادılar
 Sanmazdım konuk olayım çocukluğuma
 Geri göndermenin ilk adımı olsun hiç sanmazdım
 Yengelerim için karşılama

Sanmazdım çocukları asfalta ve parka başlatsınlar
 Oteller hanlar yapsınlar canım viraneliklere
 Pastalar, vitrinler çiğdem pilavına karşı
 Sanmazdım kar yerine buzdan dondurma
 Bir tek Çapanoğlu kalmasın Yozgat'ta

Dedem ölmüş ninem ölmüş annem ölmüş
 Giremedim eski evimize
 Dedem ki karşı durmuştu yıllarca
 Tütünün ve ağıdın yıkımına
 Ninem ki karşı durmuştu yıllarca
 Yokluğun ve dedemin yıkımına
 Annem ki karşı durmuştu yıllarca
 Onulmaz bir inceliğin yıkımına

Gülten'i Yozgatlı demesinler bundan böyle
 Nerde ölürsem oralı olayım
 Doğularda, yolsuz dağların
 Soğuk suların başında öleyim

KADINDAN ÇOCUĞA BİR SİNEK

Öyle değil, sessiz sürüngen yumuşak
 Yersiz bir yağmuru sabırla savmak
 Öfke kapatınca dış kapıyı hızla
 Titrer dolaplarda kurutulmuş defter

*Birisi diyordu: Bundan böyle
 Şiir acının mutsuzluğun
 Korkunun kuşkunun olacak
 Öfkenin bile değil*

Biz hep bir vuruşta yakalayamayız
 Ama yakalarız, güzelce yumarız
 Ölür avuçtaki dizilmeye hazır
 Defterlerde kurutulmuş sinekler

*Öfkenin bile değil hatta
 Bir büyük acıyı oluşturuyorlar
 Sosyal büyücüler incelikle
 Kansıız yaşsız, biraz da öteki her şey gibi
 Bozulmuş, kokuşmuş, yerinden edilmiş*

Yanlış, benim değil, onun değil, ötekinin de
 Hiç kullanmış değiliz düzensizini
 Uzamsız hayattan düşe uğratılmış
 Bir daha yerini bulmayacak
 Şaşkın ve kötürüm kinlerdir sinekler
 Yanlış, bizim değil, hiç kullanmadık

*Birisi diyordu: Ölü defter
 Ölü kadın ölü kin ölü sinek
 Kentlerdeki anaç ölüleri
 Hangi sıkı taban götürecektir*

Bilmem, sadece uçarken canlı, bilmem
Hiç avucumuzda görmedik kıpırdayan bir sinek
Biz iyi şarkı söyleriz iyi ağlarız
Ağlarız şarkı söyleriz ölünceye dek

*Bir çocuk şarkı söylüyordu
Dokunan bir şeydi ama neydi,
Şarkı mıydı, sesi miydi, çocuğun kendisi miydi
Çocuğun kendisi miydi, çocuğun kendisi miydi?*

KADIN OLANIN TÜRKÜSÜ

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Sürgün yine geldi dayandı
Kitapları topladım, çocukları giydirdim
Hadi de doğrulalım Dranazın karına

Biz nereye düşeriz, halk fakir fıkara
Her bahar, her yaz gurbette
Sılaya dönmesi olur velakin
Ne sılamız belli, ne gurbetimiz
Çiğdemi Ardahan yaylalarında
Nergisi Sinop'ta
Van'da koparmışsak sarı gülü
Portakal kokusu Kumluca'dan gelir
Karıştırdık sıla nere, gurbet hangisi
Bizim gibi gurbetçi görülmemiştir

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Diktiğin fidanlar sen olmayanda
Yel vura ırgalana, gün vura duldalana büyüyecek
Yasa şu ki ekinler yürüyecek
Bebek dillenecek, güçsüz hallanacak
Sis kalkacak İsfendiyar başından

Selam olsun bizden önce geçene
Selam olsun dosta, hasa, çile çekene
Selam olsun dayanana, düşene
Yüreğim yürektir, bakma gözüm yaşına

Git oldu can, sürgün geldi dayandı
Sorulmasın vatanımız ilimiz.

KOCAKARI AĞIDI

Evimizin önü eşme
Eşmenin başında üç ağaç incir
İncirden düşerim, bedenim incir
İnciyince kim soracak hallarım

Evimizin önü ıhlamur dalı
Yeşerince yel kokusun götürür
Dediler ki sürülmüşsün, kurudum kaldım
Kim yeşertir bundan geri dallarım

Evimizin önü Boyabat yolu
Kızılıcak uzamış yolun üstüne
Sebep ocağın söne
Kim açacak bundan geri yollarım.

İSTANBUL'DA BİR PAZARDAN BİR PAZARTESİYE

Yukarda: Ana yollarda, ara sokaklarda
Her yanda grev ve grev sebepleri
Yıllarca sürüyor ayrışa kokuşa
Ana yollar çok eski bir zamanda eskimişti
Ama ara sokaklar kurtulmalı
Bitmeli grev ve grev sebepleri

Aşağda: Haliç ölü köpekbalığı durgunluğunda
İslere, yaslara, katranlara dayalı
Polis, savaş görmüş bir general şapkasıyla
Dürülmüş noktalar hürriyet alanları
Çekilmiş taşıtlar, kalabalıklar
Mavi Mayıs göğü anons yapmakta
Pazartesiye pazartesiye

Çiçekler kapı önlerinde, yollarda, çiçekler her yerde
Aynı sevecenlikle yaklaşıyor
Sümbüle, renkli zambağa, pembe karanfile
Uzatacak becerikli rum elleriyle
Seçtiğim çiçeği bilmek istiyor
– Sürekli bir yalnızlığa yoksa sürekli bir beraberliğe?
Yanıt vermiyorum
Ne sürekli yalnızlığa, ne beraberliğe
Seçmeden yürüyorum, oysa herkesin bir çiçeği

Mimar-ı Şahane Halil Ağa'nın
Yanlışlıkla
Kurtuluş sırasında elleri kesildiği zaman
Giriftar olduğu dalgınlıktan
Yeni kurtulan aristokrasi
Yumuşak kımıldılarla doluyor kültür sarayına
Ve kapatıyor kapılarını sınıksız
Dışarda yumrukları sıkılı halka

– Yine ne isterler
 Ne isterler kocaman elleriyle
 Bizim inceliğimizden.
 Ve halk çok soldan, çok sağa
 Dövuşe danışa dalgalana
 Yaklaşıyor sürgülenmiş kapıya
 Ve birdenbire başlıyor açlık
 Dev in iki başında
 Biriyle ötekini yemeye duruyor
 Alkış tutuyor soyluluk çılgınca
 Alkış tutuyor akıllıca, burjuvazi
 Dev, bir başıyla ötekini
 Hızla yiyor
 Bağırıyor bir köşeden beş on genç adam
 – Toplanın, birleşin
 Kutsallığın adına dev, dev yenilme
 Ve dev yeniliyor bir başıyla ötekine
 – Can sevgisi, ten sevgisi, yâr sevgisi
 Kim giydirmiş yenimize bu üç kollu gömleği

Dünya altı kıta ve dört deniz
 Çöller ve kıyılar eski yerlerinde
 Musa'nın keçileri, Muhammed'in develeri
 Ya biz peki, ya biz
 Başsız ve yurtluksuz nerdeyiz
 Nerde bizim İstanbul'umuz

Elimizde bakır taslar, göğre açılmış mendiller
Ciğerlerimizde göz göz olmuş al güller
Kızılıcak şerbeti içmekte değiliz
– Dayan öyleyse, dayan kutsallığın adına
İlkin o bakır tası ve mendili at elinden
Ellerin gerekli çünkü, yumruğunu sıkamak için
Birleş, kendine yeni bir baş edin
Sensin en çok ve en güçlü
Birleş, bir baş edin, dene gücünü
Sensin, çoğal ve yenilen
Durmadan yenilen, dünya genişliğinde
Dön, İstanbul'u al.

YOLUM DAĞLARA

Alıp Hilalüzzamanı uçuyorum
 Atım hep o eski attır, Hilalüzzaman
 Hep bir yerlerde durmamı isterler
 Kayaların dibinde bazan
 Kuyuların yanında bazan
 Bir yolakta çalı dibinde bazan

Sezilir nereye gittiğim oysa
 Sezilir duranlardan olmadığım
 Atımı almışım yolumu almışım
 Tırıs, rahvan, dörtnal, eşkin
 Susuz pınarlardan içiyorum
 Duru bir göl bitiyor atımın bastığı yerde
 Sazlar yolumu bağlıyor
 Gidiyorum

Beni bilir dağlardaki öğretmenler
 Çünkü hep okullar önünde mola veriyorum
 Bir de büyük kentlerin özgürlük alanlarında
 Kana giriyorum, ölüm görüyorum
 Yirmilerde çocuk ölümleri
 Ne kadar yaşlı olursam olayım
 Korkuyorum, kandan korkuyorum
 Bir o yana bir bu yana atımla
 Birden omuzlarına alıyorlar birileri
 Birden aşıyorum kan göllerini
 Acelem var, ne kadar çabuk gitsem
 O kadar iyidir

Tabancalar yollarımı bağıyor
Dergilerde gaztelerde
Nerde dursam birileri yollarımı bağıyor
– Dur gitme
– Yeter gitme
– Ama çok acelem var, bağlasalar duramam
Alsın da, alsın da yornuğunu Hilalüz zaman
Kana kana içiyoruz susuz pınarlardan
Karadeniz'in ordan, Van'ın ordan, Güneydoğudaki dağlardan
Geçtikçe eriyor karlar yelimizden
Mevsimsiz açıyor çiğdemler, yabani sümbüller
Daha var, yolum bitsin desem de dinlemiyor
Sonra bir yalancı bahar, ardından karakış
Bir kan bir kıyamet İstanbul'a dönüyor

Varsam, kan görmeden varsam
Bir başka Memet, başka Battal ölmeden varsam
Atım çatlama dan varsam
Kolcu yetişmeden varsam

Kardaş kaçarken kaçarken
Bin eski olsam, bin güngörmüş olsam
Kitaplar okusam hayatı bilsem
Yine yetmez siz böyle bölünmüşken
Ya atım çatlar, ya ben

OĞLANIN TÜRKÜSÜ

Bizim erkeklerimiz
 Dört mevsim bahar gibidir.
 Sevişirken, yeniden doğar gibidir
 Al atla savaşa girer gibidir
 Güzel olur çocuklarımız

Çokturlar, çabuk boylanırlar
 Bir aylıkken güler, ikisinde türküye dururlar
 Beşinde sığırtmaç, yedisinde sevdalıdırlar
 On birinde düğüne ve rakıya ve mavzere
 Olursa kır, olmazsa doru.
 Yirmisinde, dokuzu bir meydanlarda ölürler

Ey gerçek sesimiz ey büyük kavga
 Umut iki midir, bir midir?
 Düşman şaşkın mıdır, kör müdür?
 Kurşun yediveren gül müdür?
 Vurulan ölmüyor, bu nasıl vurma?

Ey gerçek sesimiz ey büyük kavga
 Dağlarda suskunluk sürmeli midir?
 Hayınlara aman vermeli midir?
 Marşlar alanlarda durmalı mıdır?
 Sesi iletmiyor, bu nasıl hava?

Derken, mutlu uykulara yatamayanlar
 Yirmilerde yâr elini tutamayanlar
 Dağa başlarlar.
 Dağa başlarlar, çete düşlerler
 Burda olmazsa orda
 Vurur gider yadellere varırlar

Bu gerçek sanımız, bu büyük sevda
Sabah ılıminda üveyik midir?
Akar suda kayık mıdır?
Bir alaca geyik midir?
Çeker götürür kana.

Haksızlık nerde olursa olsun
Zulüm nerden gelirse gelsin
Barışla, sevgiyle olmayacaksa
Ey gerçek sesimiz, ey büyük kavga
Yankılan dağdan dağlara
Yankılan dağdan dağlara

KÜÇÜK KIZIN TÜRKÜSÜ

Küçük, küçücük bir kızken
Unutacak mısın yüreğim
Bir kurdele bir pabuç yüzünden
Unutacak mısın yüreğim

Şimdi de onulmaz korkundur
Evde ekmegin tükenmesi
Un biter, ekmek biter, gelsin ödünçler
Unutacak mısın yüreğim

Başın dönerdi sabahları
Her atılan bomba bir parça
Yiyecek alır giderdi
İkinci Dünya Savaşı sırtından geçti
Unutacak mısın yüreğim

Birçokları kahraman oldular
Büyük oldu adları
Kara binitleri sırtından geçti
Unutacak mısın yüreğim

Şimdi çocukları doyurup giydirdikçe
Parklara, çarşılarla götürdüğünde
Kendini, kendi çocukluğunu
Unutacak mısın yüreğim

Dünya uçurtmayla balonken
Kırmızı ve mavi tayfın bütün renkleri
Sana zehir zindan edenleri
Bağışlayacak mısın

Sen, senin adına bağışlayabilirsin
O zaman
Ottan ve açlıktan ve bilcümle haşereden
Cümle dertten hastalıktan
Ölenler ve kalanlar seni bağışlamayacaklar
Duyuyor musun yüreğim

Unutma sakın unutma
Bağışlama sakın
Sakın düşmanını sevme, sakın susma
Bekle büyük kavgayı bekle
Anlıyor musun yüreğim.

ATIN TÜRKÜSÜ

Denizle ggn birleştiği yerden
Gün ağarmıştı dünyaya indiğimde
Yüküm bulutlardı, dalgalardı
Yele verdim.
Yel üfledi kpgm soğuttu
Kanat aldım, yele verdim

On altısında bir oğlan
On dördünde bir kız gördüm
Aldım Ağırofta bir mağaraya götürdüm
Soluğumla ısıttım, kuruttum seğrimemle
Seviştiler
Gün ağardı. Dünya ılıdı. Ağağlar yeşerdi
Yavrular, yemişler oldu. Sonra çocuklar
Artos'un, Ereğin, Ağırof'un
Süphan'ın ve Nemrud'un eteklerini tuttular
Bense dinlenmeye durdum Van'ın denizinde

Beraber sürdüler toprağı
zm ve şarabı beraber
şimdi de yankılanır manastırlarda
Türküler söylediler

Sonra devran döndü
Ayrıldı kilimler, ayrıldı testiler, ggmler
Ortaya kuruldu çadırın biri
Uzun kısıdan ayrıldı
Bey atı oldu adımız

Ordular kurulup bozuldu
stmze destanlar dizildi
Bey büyüdü, ağırlığı ckt obaya
Alnımıza kara yazı yazıldı

Sonra devran yine döndü
Osmanlı oldu adımız
Eyerimiz elmas kaşlı
Sürüp İstanbul'a vardık
Vardık konaklarda durduk
Uyvar'a Budin'e girdik

Meydanlarda beraber savaşıldı
Ganimetler beraber bölüşüldü
Ferman oldu, alıp gittik paşalara beylere
“Sakın ola reayayı ezmeyesiz
Karşılıksız bir yudum su içmeyesiz
İzinsiz bağından geçmeyesiz”

İçilmedi, geçilmedi, ezilmedi
Ne kadar?
Bir yeni devrana kadar.
Sonra yine ayak oldu, baş oldu
Ahi gitti, ocak söndü... Yanılacak iş oldu
Yemen geçti. Fizan geçti. Muş oldu.
Gazi Paşa yetti. Kurtuluş oldu.

Denizle göğün birleştiği yerden
Gün ağarmıştı Anadolu'ya indiğimde
Yüküm yine bulutlardı dalgalardı
Yele verdim.
Yel üfledi köpüğümü, soğuttu
Kanat aldım, yele verdim

Yine bir oğlan bir kız buldum
 El ele verdim
 Savaş alanında yalnız ölenin sevdasını
 Genç askerin sevdasını
 Sevdayı buldum getirdim
 Bekliyorum hâlâ bekliyorum.

Nice kıyımlar gördüm
 Nice savaşlar gördüm
 Böyle bela görmedim.

Sırtıma eysiz biniyorlar
 Boş böğürlerime vuruyorlar
 Bir parçacık samanımı çalıyorlar
 Ne kanat kaldı ne köpük

Sonra devran dönüyor
 Biri çıkıp "Toprak işleyen" diyor.
 Yanıt veriyorlar.
 "At binenin, kılıç kuşananın"
 "Aman hadi, aman çabuk, ata binelim
 Kılıç kuşanalım, tabanca ve yumruk kuşanalım
 Büyük alanlara varalım
 Biz binmezsek atı alan Üsküdar'ı geçecek"

Gülüyorum gözlerimle, kahverengi, kocaman
 At nedir? Bilmiyorlar
 At nedir? Unutmuş bu insanlar

Sabırdır at, yiğitliktir
 Dayanmadır ama sonunda mutlaka
 Varmadır bir güzelliğe
 Bir ululuğa varmadır.

Yeter beklediğim
Şimdi bir silkinir, çalarım paçaya
Ne varsa atarım üstümden
Al kanat küheylan olurum
Geldiğim yerlere varırım
İndiğim dağlara varırım
Delikanlılar bulurum
Köpüğü yele veririm, bulutu sevdaya
Kandırır alır gelirim
Nurtopu bir devrim doğar
Nurtopu bir devrim doğar

AĞITLAR VE TÜRKÜLER

1972-1983

1. baskı: 2004

Ağıtlar ve Türküler

(1976, Yeditepe Şir Armağanı)

baskı 1976, Cem Yayınevi

baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları

baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları

6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

KARGIŞ AĞIT

Karanıp pas bağladılar
Yine bağlarlar
Uzun ürkünç bir süreyi bizden geçirenler

Yiğitlenip kanlı kavgaya düşen
Pusulanıp sonsuz uykuya düşen
Mapus gibi ince belaya düşen
AĞır yokuşları dizden geçirenler

Yad nesne değmedik yara kanar mı
Eli uzatmadan ateş yanar mı
Kısır biçimlere kuşlar konar mı
Yoku yoksulluğu zden geçirenler

AĞIT

İlk bu sabah

İlk bu sabah

göğü görmedim

İlk bu sabah

kaysı çiçeklerini

Hüzün ilk kez konuk gibi gelmedi

Efendim, ev sahabım

Karacamı suya indiremedim

Şahanın uçurdum döndüremedim

Dağlar

Enikli kapılar kitlendi

Taş avlular sustu ben sustum

İlk kez bekledim ölümü

Dostu bekler gibi bekledim

Dağlar

Benim acım acıların beyidir

Canıma bir doru kısrakla gelir

Öfkeyi sabırda eritir

Umut yer

Suyunu gözümden içer bir zaman

Dağlar of dağlar

AYVAZ AĞIDI

Basmış da gölgesi çökmüş de sisi
şu karşıki dağlar Köroğlu dağı
Kesti ışığını Bolunun beyi
İki kaşın arasına ay düştü

Su yrmeyince, dağ umayınca
Sevdiğin şirini sarabilmezdin
Oyun oynar gibi lme gittin
Gencidin tezidin sıra bilmezdin
Biridin peşine bir alay düştü

Palazıdın şahin gibi konması
Dostları ardına varır sanması
Yol olmuştur en yiğidin yanması
Bu ateşten sana çokça pay düştü

AVCI OSMAN TÜRKÜSÜ

Dönektir sımsıkı sardığın gece
Güvenme karanın dostluğu yoktur
Bir ucundan aydınlığa dönüşür
İssiz koyaklarda, dağlar başında
Görünce boranı yeyince yeli
Düşünce elinden kara pusatın
Anlarsın anlarsın zalım da üşür
Zulum sahabına döner bir zaman
Osman Osman

Kaç avcı boğuldu senden öncesi
Yaş ırmaklarında kan göllerinde
Arı olsan kaysı gülüne konsan
Pınar olsan yolda yolakta dursan
Kaçsan kaçsan tavşan donuna girsen
Sen de boğulursun mümkünün yoktur
Osman Osman

SİS TÜRKÜSÜ

Hey zalım yar zalım
 Uyan dedim uyanmadın
 Uyanmadın, baht uyanmaz, oğul gider gelmez
 Düşer al kanlar içinde oğul gider gelmez

Yalnızlığım bir kırağın yalnızlığıydı
 İlk kez yavrulayacak olan
 Onu yokuşlarda düzlerde gezdirdim
 Yaban yemişlerle besledim
 Paylaşmadım kimselerle
 Bir gün seninle paylaşmak için

Hey zalım yar zalım
 Geldim ki gördüm ki bir de
 Geceyi dolduran çakal
 Taze kanın kokusunu almıştır
 İnmiştir dağlardan düzlere
 Limanlar köprüler ağaçlar
 Otuz yıldır görülmemiş bir siste
 Dondu ilkyaz çiçekleri
 Sımsıkı kapandı istiridye
 Ben sustum
 Hey zalım yar zalım
 Artık istersen uyanma

AĞIT

Sular da yanar
Yaktın Van gölünü, Çıldır'ı
Artos dağını yıktın, Averof'u yıktın
Sel bastı evlerimizi bahçelerimizi
Kırmızı fistanlarımız karardı

Van yolu yandı, kıyıdaki çalı yandı
Atalan yitti, Edremit battı yastan
Uçup gitti, can kalmadı martı koyağında
Dağılıp pul pul döküldü
Süphan dağının bulutu
Kara kuşlar kara gagalarıyla
Camlarımız paramparça

Semo kardaşın binip gitti atına
Süsen vakti değil nergis vakti değil
Bir top karanfil götürdü
Gömütünü bulup dönse

SEMONUN KARDAŞINI ARAMA TRKŐ

Onu arıyorum
Saçları karadır alnı harmanyeri
Gözleri üç aylık karaca gözleri
Hiç kış yaşamamış hiç akşam görmemiş
Yüzü sıcak yaz günleri
Çocukken çok gülerdi

Onu arıyorum
Koşunca tay, durunca şahan
Yrynce ırmak
Yaşadığı her gün pazartesi

Onu arıyorum, o hepimizin
Yeli tutuşturur yüreğindeki
Yağmuru keser
Sonsuz bir pazara girdi diyorlar
Sol elinde çılgın bir kpeğın diş izleri

AĞIT

Garbi yeli miydin, yavru şahan mıydın
Seni bir çağırın mı vardı
Durduğun yerde durmazdın
Bir kez o işte son kez
İşte o asıldığın
Korkak değilsin, suçlu değilsin
Başını neden neden başını
Bir yana yatırdın
Dünya gibi bastırın bir şey mi var
Omuzların neden omuzların

Kolların taze dal gibi
Uzuyor iki yandan toprağa
Kaç yüzyıl aştın, kaç ülkeyi geçtin
Kurban olaydım boylarına

Çocuk çek kaşlarını
Onursuz şeyler üstünden
Kirpiğin yüzüne düşürme
Bütün dünyaya gövdenle
Gülümseme öyle
Ağıdımı bozacaksın

ŞU GİDEN ATLIYA TÜRKÜ

Ben demedim mi
Hazırlandılar
Onların yüz bin kolları var
Kırbaçları sert, yamçıları sağlam, atları kavi
Yeğin git kese sür atınla birleş
Ben demedim mi

Ben demedim mi
Tekin değil koyaklar, dağ yamaçları
Yağmur yağar ki sis basar ki kurt iner ki
Ay bulanığında gümüş rengi çakallar
Ben demedim mi
Yalnız gitme demedim mi

Çiğdeme sor, çeşmeye sor
Tek açan menevşeye sor
Ayrılık getirir ayrılıklar
Birleş demedim mi
Ben demedim mi

YOL

Bana tarihini anlattın
Tarihimi onunla ölçeyim diye
Saatını söyledin saatıma
Dostum, eski arkadaşım
Şaşkın sular gibi dağlara dağlara
Mı gidelim dedik, gittik yoşuduk
Öyle iyi ettik
Çünkü sözler
Sözler davranırsa bizden önce
Tohum çürür yozlaşır tarla
Yabancılaşırız kendi toprağımıza

Bir olduk kayayla sarmaşık
O yüzden
Çocuklarımızı örnek resimlerden seçmedik
Onlar kendileri geldiler
Onlarla birlikte bütün bir ülkenin
Kızlarını sevdik, oğullarını benimsedik
Çan sesleri, öncü gürültülerle
Yaşlandık gençlik içinde
Dostum eski arkadaşım

Dostum, eski arkadaşım
Bildin, korkak bir kâğıda
Yiğit bir kalemle nasıl yazılmazsa
Bildin. Direnç yosunlu sarnıçlardan
Sızan sular gibi doldurmalı halkı
Yiğit bir kalem olmayla birlikte
Dağların bilge dervişi gezmeyi istedin
Demiri pasından ayırdı özverin

Varsılları gördük
Altın horozlar gibi susuyorlar
Dünyanın el altı yöneticileri
Onlarla kabarıp susmadık
Yoksulları gördük
Doğdukları yerde kalamazlar
Yoklukla beslenen kargış
Kocaman bir fırtınadır
Onları yurdundan sürer çıkarır
On beş yıl birlikte dönendik

Geldik sonra
Büyük kentlerin kapılarına
Kandan gölleri var
Çocuklarımızı bulduk atlayıp geçemiyorlar
Düşenler oluyor, asılıp duranlar
Başlarında yurtseverlikten bir ayla
İkiye vurulmuş saçları

Kanı kanla yumazlar dedik
Bunu böyle belleyip bellettik
Şimdilik
Gün küçük dağların ardında
Ve yolumuz var daha
Her şey olgunlaşır
Çürüyüp dökülür zincir
En güzeli, yol yürüyüş öğretir
Dostum, eskimeyen arkadaşım

BİRİKEN

Her şey birikir
Sözler düşünceler ve nesneler biçiminde
Her şey birikir

Duru sular ters yazılar emek ve gözyaşı
Akıyor sanılan kuruyor sanılan
Haklar haklılıklar, ölüm zulumlar
Uçuyor sanılan her şey birikir
Deney birikir

Bizcil sen de
Kuş mu sandın yalanı yanlış
Taksan kanatlanır mı?
Yediğin seni yakacak
Vurduğun seni yakacak
Gör cehennem yok mu var mı?

Her şey birikir
Gösteren parmaklar, gören gözler
Susan konuşan birikir
Yargılarlar davasız dosyasız
Silahsız sözcüksüz kansız kavgasız
Dağ mı değil, ova mı
Kent mi alan mı, değil
Bir ülke insan birikir

NEREYE

Yürüyüp nereye gidiyorsun
Özündeki rme rktmyor seni
Yorgun toprakta biten
Yumuşak mavi iekli
Yılgın otları gibi
Açılmış yarı aydınlığa
Bol güneş sımsıkı kapalı
Yürüyüp gidiyorsun

Yürüyüp nereye gidiyorsun
Kan çiçeklerine basa basa
Saklaya saklaya canını başını
Bir aykırı cansın ki
İzlemiyor seni dirimin
Yürüyüp nereye gidiyorsun

KIŞLALAR DOLDU BUGÜN

Kışlalar doldu bugün
Boşalmadı doldu bugün
Ayrılıklar oldu, acılar oldu
Yitikler oldu bugün

Bir sıraya yazılmıştır adları
Biri bir çentik kısa biri bir çentik uzun
Dışarda
Evlerde yollarda
O parçamız olmuş hüzün

Biz halk isek
Biz iğnenin deliğinden
Görür isek Hindistan'ı
Bu bizim mutsuzluğumuzun
Suçu kimin suçu kimin
Kimler dosyalara yazılmayanlar
Biliyoruz, onlar da biliyorlar

ATLI ARI

At adamı boyundan tanır
 Onların hi acelesi olmamıştır
 Yere dşrdklerini almazlar
 İncesinin soluğu fkelidir
 Gövdesinde büyüttüğü erinci teki
 Yzyle satar

At adamı ellerinden tanır
 Parmakları kttr el ayası enli
 Bir sap nergis tutmamıştır.
 Beylik silahlarını ellik silahlarını
 Burunları gibi taşırlar
 O yüzden
 şaşıdır nişan alışları
 Keserler körpe sğd
 Kurumuş dal yerine

At adamı gözlerinden tanır
 Sinsi böcektir birileri, ötekilerin
 Arılar konar kalkar bebeklerinden
 Candır arıyla at arasında
 Korkusuz soluklarla gidip gelen
 lse kurşunlanıp ensesinden
 Sürer at da, arı da, can da.

O KADINLAR İÇİN BEŞLİ SEKİZLİ

1 Canıyla ayrılık sürer
Kendi ölümünü kendi doğuran
Kocamız ilk oğlumuzdur
Güderken bizi tanrı adına
Yüreği kamaşır huysuzluktan

2 Derin bir boşluğu söylesin diye
Adımızı e ile a ile çağırırlar
Sesimiz kendi göğsümüze içerden
Çarpa çarpa incelmışse
Denizlerimiz sığ dağlarımız düzse
Nasıl yankı veririz

3 Sordu dışardaki: – Kaç kişisiniz?
İçerdeki yanıt verdi:
– Siz kaç kişisiniz?
Ya biz nece kişiyiz biz
Sayılara girmeyenler
Kuşumuz ne renktir, rüzgârımız nerde
Neden gizli çıkarırız kuzularımızı
Yaylaya güzleye

HURÇ

Ayakta ve soluk soluğayız
 Bir yağmadan çıktık elimiz nesneye değmedi
 Soluk soluğayız ve ayakta
 Bir başka yağmaya girilmesin diye
 Hurcumuzda yeğni sözler ağır anlamlarıyla

Bölüşmek saklamaktan güzeldir
 Sevişmek kavgadan
 Amma,
 Yeni ermişler de bilir eskileri kadar
 Önde gelir cevizleri üzümleri incirleri
 Yani bütün ergileri nesneleri
 Derlemek ve biriktirmek

İyi ama kim kim kim
 Soylular efendiler tecimenler mi
 Yoksa motorlu sabanlı son köleler mi?
 Ayakçakta eşitlik mi özgürlük mü
 Yoksa kan ter, kıran kıtlık
 Kendi ölümlerine mi basmadalar?

Ayakta ve soluk soluğayız
 Haklı bir dövüşten atsız yaralı
 Şimdilik
 Yengi bir söz olarak hurcumuza girdi

MERNUŞUN TÜRKÜSÜ

Tomurcuk patlarken dağıttığı ışığı
Tay büyürken dağıttığı ışığı
Gülü gül diye sevmeyi
Çok var dostum gibi özledim

Güz geldi geçti
Sarı yaprak kuru dal derlendi
Sırtını ağaca verdi bahçıvan
Oturdu kendine tütün sardı
İnce sular yatağını buldu
Gök duruldu
Ben güzü görmedim
Göğü görmedim
Dalı bahçıvanı görmedim

Sonuncu Roma da eskidi
Taşa kesti Mernuş, Tebernuş, Kıtmir
Oysa çıldırmanın çağıdır
Aç sımsıkı çektiğin perdeleri
Ölümlerle zulumlarla
Sarsma bedenimi öyle
Daldığım kan uykudan
Usul usul uyandır

SESLİ AĞIT

Kim attı bu tuzu çocuğumuzun sütüne
Sularımızı bulandıran kim
Hey kim var orda?

Masal mı yaşıyoruz bu kaçınıcı çağda
Elmamıza tarağımıza zehir
Nerden girmiş olabilir?

Gün ışığı çağrısız geliyor odamıza
Kaldırıp götürüyor elimize bir kazma
Bir kalem veriyor zorla
Arabalar dolu geçiyor dolu geçiyor
İtiyorlar gidiyoruz yokuşlara koşulmaya
Kırk haramilerden kaçırdığımız geceyi
Ninnileyip uyutuyoruz kollarımızda
Oysa okşayıp sallayacaktı
Uyutacaktı kollarında kim kimi

Ölüleri yürütüp götürüyorlar
Uzun törenleri unutmamacasına
Yel mi çıktı bir üfleyen mi var
Oysa diriler dolaplarda
Bu soluğu uzun da kim
Düzgün dosyaları kıpırdatan
Hey, kim var orda?

ANNESİ ÇALIŞAN ÇOCUĞUN AĞIDI

Attım. Boyalar ne işe yarayabilir
Yalnızlık için karadan başka
Hangi rengi kullanabilirim
Kuru masa, donuk tavan, somurtuk halı
Solgun durmalı resimlerim

Pencerem kuşları çekmiyor
Soluğu azaldı nergislerin
Üç tarak olsa taranmaz Yuku-Lili'nin saçları
Ben annesi çalışan bir çocuğum

Yollarda damlarda eski yazdan kalma
Mavi çizgileri kar gelir kapatır
Sustum. Sevincin sesleri de
Bir iki deneyip susacak
Duvar diplerinde kedisel cıgıllıklar
Bahçelerde çirkin kasımpatları açmalıdır

DEV İÇİN TÜRKÜ

Savaşlardan geçtin ise
Doğdun ise Kurtuluştan
Halk közünde piştin ise
Kan çiçekli dar yolları yolsama

Duldasında seldiğim sen
Gözesinden dolduğum sen
Benim ulu bildiğim sen
Gülten der ki
Yoksullukla eğittiğin kulsama

RET MEN TÜRKÜLERİ

Altmış ikilerde Van'da, Gevaş'ta
 Artos dağlarının eteği kardan
 Karların içinde bir evcil şahan
 Kendi on dokuzunda
 Çocuklarıyla halaya durunca
 Kurtlar kuşlar el çırpardı
 Abece dağılırdı coşkudan
 Göl salınır ipek hıştırtısıyla
 Güneş sevinçle balkırdı
 Sus olup dinlerdik
 Akçadağ'da doğan en güzel Türkçe
 Kadir'i tanır mısınız Kadir'i?

Ordu'dan Fatsa'dan Kumru'dan
 Söndürülemedi söndürülemeyecek olan
 Çoban ateşleri gibi çifte çifte
 Ertan şimdi ölümsüz ağıtlarda
 Zeki'yi bildiniz mi?

Sinop'ta Gerze'nin dağlarında
 Bir kaymakam beş öğretmen
 Yoksul yeşerten beş öğretmen
 Anayasa suç belgesi gibi çantalarında
 Altmışlar geçmişti çoktan öyle ya
 Sonra bin bir soru bin bir soruşturma
 Ve sürgün ülkenin uzak uçlarına

Önceden incecik küçücük karısı
 Sonra çoluğu çocuğu kendisi
 Alamanya'ya ağır işçi giden
 Kanber Kutlu'yu tanır mısınız?

Maraş'ta Hatay'da orda burda
Saz benzi dal kuru bedeniyle
Çifte su verilmiş güney çeliği
Salman'ı bilir misiniz Salman'ı?

Mustafa Hüseyin Bayram ve
Binlerce başkaları
Pusu bomba mapus ölüm
On parmaklarında on kara
Adın yazılınca dosyalarına
Yediveren gülüm dostum yiğidim
Adın yazılınca dosyalarına
İşsiz aşsız verem olmacasına

Sürgün yeniden eğitti onları
Zulum direnç oldu yüreklerine
Ayrılıklar muştı gibi sunuldu

Yorgun yıl sonlarında
Onarmaya alışık elleriyle
Onlar kavuşmaya dönüştürdüler

Ey karanlık, tartın nece bozuk olsa
Bunca yükü çekemezsin

AYI İLE ÇİNGENENİN TÜRKÜSÜ

Yaz. Çocukları sürgün eden yaz
 Evleri kapatıp sokakları açan yaz
 Kiraz gölgeleri taş duvarlarda
 Okulların kapısında çarpı imleri
 Belki hiç açılmayacaktır

Yreklerde sıkıntının yardığı yeri
 Sevinç henüz doldurmamışsa
 Annelerde dayanılmaz kış gerginliği
 Geçerliyse, ne yapmalı? Nereye gitmeli
 Orda, çıkmaz sokağın başında
 Bir def bir zincir bir ingene
 Hayat soluk verir soluk alır

Ben seni oğlum ben seni
 Aşırılmış ağlalarla besledim
 Byttm dilenci torbalarıyla
 İnsana benzettim
 Bir elinde kalem bir elinde ayna
 Oyna oğlum, oyna yavrum, oyna

Kadınlar ne yapar tarlada
 Ne yapar beşinde sığırtmaç
 Bebek sineğini nasıl kovalar
 Küçük kızlar nasıl döker bakracı
 Nasıl korkar nasıl ağlar nasıl dövülür
 Oyna yavrum, oyna oğlum, oyna

Ne yapar dağlarda yiten çocuklar
Daha yirmisini doldurmamışsa
Ya bir kentin soğuk yapılarında
Kimleri tutar kan
Hadi yavrum hadi oğlum
Görsünler oyna da oyna da
Kat be kat giysiler kaybolsa
Maskeleri maskları kuş kapsa
Ne yapar çıplaklar dünyada
Oyna oğlum oyna yavrum oyna

Çingene, zilli def, bozuk para sesi
Ucundan ucundan çektikçe yazı
Uzar kavunları narları aşarak
Uzar ayvaları güzleri geçerek
Varır portakala kara dayanır
Biter. Hiç bitmeyecek sanılsa da
Silinir çarpı imleri
Tüyer çingene

YÜKSEK EVDE OTURANIN TÜRKÜSÜ

Evleri yüksek kurdular
Önlerinde uzun balkon
Sular aşağıda kaldı
Aşağda kaldı ağaçlar

Evleri yüksek kurdular
On bin basamak merdiven
Bakışlar uzakta kaldı
Uzakta kaldı dostluklar

Evleri yüksek kurdular
Cama betona boğdular
Usumuzdaydı unuttuk
Topraklar uzakta kaldı
Toprağa bağılı olanlar

YALINAYAK TÜRKÜ

Yatağında usul usul akan
Kömürde demirde eriyen can
Kesilen ayak kopan parmak
Kuş şenliği çalı duldası
Karda bir bir ayak izi
İşlendi bedenimize

Ağlaya ağlaya görmez olan biri
Gören biri, susan biri
Apansız konuşan biri
Patlayan ses, vurulan tay
İşlendi bedenimize

Yılgınlık düşsel olarak
Korkular suret
Yanıklar var anlamıyla
İşlendi bedenimize

Artık biz
Onların simgesiyiz
Şiirimiz kente yalınayak girecektir

YAŞLANMAYAN BİR KADINA TÜRKÜ

Bir taslak olmadı yüzün
Hiçbir zaman
Bitmiş bir resmin çizgileriydi
Kendi yüzüne kendin çizdin
Sevgiler korkular evmeler içinde
Atlas dokuyup şayak bitin
Makastar sen terzi sendin
Biri bol gelendi halk bedenine
Ötekisi dar
Okul nlğn mapus giysin

Hayatından övgülerle yitirdiğini
Yüce bir dirimde kargışla derledin
Belki gövdenin de dışındasın şimdi
Ayağā kalktığı, nesnelerin bile
Her şeylerin yürüyüp karıştığı
Susturulmuş, suskun günler içinden
Biraz geç de olsa, gerekenleri
Kadın elin, ana elin, üretken elin
Belki yine sen derleyeceksin
Ak başına dağlardan getirdiğimiz
Gl yapraklarıyla yastık yaptık
şimdi dinlen

KONUŞ

Konuş sesin durmasın
Gün doğdu ve battı kuşluğu atladık
Uzun kuşluğumuzu, sen gelmeden önce
Ceylan, yavrusuna bastı karanlıkta
Suyun gözesine düşen sarı yaprak
Dönendi dönendi akıp gidemedi
Deniz kabarmayı boşuna bekledi
Kumlar boşuna bekledi

Konuş, sesin durmasın
Uzun bir kuşluğu muştulayan sesin
Susup dinlemeye girdi rüzgâr
Ağaçlar kulak kesildi ormanda
Tedirgin bekliyor tuzaklar
Sözlerin mavzer kurşunu
Kentın delip geçiyor duvarlarını
Dağlar çoğaltıp dağıtıyorlar
Konuş, sesin durmasın

ÖFKE AĞIDI

Dövün çocuklarınızı suçsuz
Erken tanısınlar cezayı
Cezaların suçlardan çok olduğu dünyada
Dövün çocuklarınızı

Atlar gibi gözlüğe alıştırın
Gözleri göklerden genişse
Almadan vermeyi öğrenmişlerse
Vurun ellerine ellerine

Candan özge değer var mı?
Vatan nedir?
Dostluk yenilir içilir mi?
Sevgi neye yarar sevgi?

BEBEK İÇİN KARŞILAMA

Geçirdin son güzü, yeli, yaprakları
Sırtta omuzlara vuran güneşi
Geçirdin köklere çekilen özsuğu
Kardan önce geldin

Askerler çeksin asma köprülerini
Azgın sular üstünden
Silah bırakılsın demiş olabilirsin
Örtüp üstlerine kaputlarını
Kaygusuz uykularda üç gün üç gece
Dördüncü gün oyuna dursunlar diyebilirsin
Belki Güney Amerika, Asya ve Afrika
Ve Ortadoğuda
Halklar kendi marşlarıyla yürüsün dedin
Ama geç geldin geç geldin

İlerde, daha ilerde
Bir gün olacaksa da
Henüz hiçbirini olmadı istediğinin
Yeni yeni yöntemler buluyor
Dünyanın kiralık beyinleri
Çok paralı efendilerine
Çok yoksul tutsaklar iki dizleri üstünde
Ellerini bir parça oynatmayı düşünmeden
Tanrıya yakarıyorlar

Tanrıyı bir milyarder kılığında
Başkan kılığında
Papamız kılığında bazan
Çokça da general kılığında görüyorlar
Ellerini indirmiyorlar daha
Tutunmuyorlar biribirlerine

Bir gün tutunacaklar
Bir gün başları yukarda
Yüceltip kendileri kendilerini
İnanacaklar yalnız kendilerine
Bunun için
Onlara yol göstermelisin
Çok beklendin ama geldin
Ama hoş geldin

HAVADA KAR KOKUSU

Terziler ufacık iğneleriyle
“Bir yılbaşı gecesi dayanır”
Şekerden ve buzdan kuklalar dikeyyorlar
“Takma kirpikli dünya”

Denizlerden içerde
Ortalarda doğularda
Açlık kol geziyor
Varıp ocaklarda duruyor
Alime'nin oğlu eriyor
Hem vallaha hem billaha
Gözlerimin gözlerimin önünde
Gerze'den Cici Berber
Kepengini indirmeden yürüyor
Çıldırılmış ufalmış bir çocuk kadar kalmış

Gazeteler keskin kalemleri ve flaşlarıyla
Uzağı uzağı gösteriyorlar
Etyopya Bengaldeş, Bengaldeş Etyopya

Havada kar kokusu
Bu yıl yaman kışlayacak
Söyledi cevizler alıçlar
Kuşları görmeliydik
Hiç olmazsa kuşları
Aklımızda kanatları sesleri
Olmadık yerde patlayan
Küçük kahkahalar biçiminde

Göremedik
Kuşlar büyük kentlerin göğünden
Artık hiç geçmiyor

Havada kar kokusu
Engizek'ten Elbistan'ın oralardan
Gâvur dağlarından düzlere inenler
Kıl çadırlarını, toprak kaplarını
Derleyip dürdüler çoktan
Sımsıkı kapanmış avcunu açıp
Kâğıt para bozuk para
Yazı sayacaklar

Ne denli sündürse ne denli uzatsa
Bir yaz bir kış etmiyor
Şaşkın bebelere bakıyor
Hayvanlara bakıyor
Geçmişim diyor ben benden

Buralarda
Sus sus sus sus sus
Dan başka bir ses duyulmuyor
Yazanlar ozanlar kardaşlar
Niye, biz ölmüş müyük

ZALIMSIN

Zalım sen
Şahin doğan atmaca
On bin avcı kuşuyla
Dört geniş filin sırtında
İpek çadırına kurulmuş
Kubilay Han mısın?

Tek tek parçalıyor havada
Genç turnaları doğanların
Ağzın dünyayı bir uçtan bir uca
En barbar eğlenceyi
Gündeme getirdin yeniden
En incesinde çağların
Zalım sen
Sırtlan mısın?

Zalım sen
Biçtiğin giysiyi başkalarına
Sırtında görürsen şaşma
Tanrının ve ulusun kutsallığına
İkelleri kanda sığınılmaz
Sığınamazsın

O BEYLER

Amanın beyler beyler
Avcıdır tüfeğinden
Yılğın geçer vuramaz
Atar vurmaya değil

Amanın beyler beyler
Arıkuşu gibi şakır durmadan
Yaramaz söz söylemez
İşe yaramaz söyler

SONDEYİŞ

İner yorgun bir çoban suları izleyerek
Durarak kuytularda
Yiğit çıkar dağları
Canındaki ateşten verir her gördüğüne
Bir kırmızı gül alır

Seyran Destanı

Resimler: Abidin Dino

1. baskı 1979, Cem Yayınevi
2. baskı 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları
3. baskı 1983, Alan Yayıncılık
4. baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 5.-6.-7. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

Anadolu'da Celali İsyanlarının 1603'ten 1610'a kadar süren döneminde bir büyük göç vardır. Halk buna "büyük kaçgunluk" demiştir. Bu dönemde çok kişi çiftlerini bozarak, köylerini bırakarak, göçmüşlerdir. Kentlere, kasabalara göçmüşlerdir. Kalelere, palankalara sığınmışlardır. Ulaşılması güç, sarp, ormanlık yerlerde kurdukları yeni köylere taşınmışlardır. Doğuya, sınır illerine göçmüşlerdir. Genç olanlar, güçleri yerinde olanlar, levent bölüklerine karışmışlardır.

Niye göçmüştür halk?

Devletin gücü tükenmiştir çünkü. Vergi alma yöntemini boyuna değiştirir olmuş, yasaya, geleneğe bakmadan, reayaya, kaldırılabileceğinden fazla vergi yüklemiştir. Özellikle topraktan alınan vergileri çeşitlendirip artırmıştır.

Dirlik erbabı, ümera, "tekâlif-i şakka" suretinde salmalar toplar olmuşlardır.

Ulufeliler (Yeniçeri, acemoğlanı, sipahi, silahtar vb.), cihet sahipleri (kadı, müderris, naip), ellerinde nakit toplanmış kişiler, tefecilik yoluyla köylüyü borca batırmışlardır.

Para darlığı, ellerindeki toprağın yok pahasına ellerinden çıkması sonucunu doğurmuş, "askeriler", yerliden kudretli olanlar, geniş çiftlikler oluşturmuşlar, reayayı angarya çalıştırmaya başlamışlardır.

Sekban, levent, suhte soyguncu bölükleri, köylerden hiç eksik olmamış, köylünün mal, can, ırz güvencesi kalmamıştır.

"Büyük kaçgunluk", Anadolu halkının tümüyle ayakta olduğu bir dönemdir.

1940'lardan bu yana, göç nedenleri oldukça değişmiş de olsa, yoğunluğu artarak süren yeni bir göç dönemini yaşıyoruz.

Göçenler, köylerin eli iş tutan genç insanlarıdır. Bu diri işgücü, önceleri kentler içine, çevresindeki sanayi kollarına gerekmiştir. Bir yandan köy iterken, öte yandan kent, daha çok para, daha uygarca yaşama özemlerini kullanarak, çekmiştir.

Ata yurdundan, baba ocağından ırılacak kadar gözüpek, diri, atak olanlar, sular gibi yürümüşler, tarihimizdeki kaleler, palankalar yerine, gecekondular kurmuşlardır.

Çevirmişler koca kentlerimizi gecekondularıyla, korunmuş, barınmışlardır.

Kentlerin eski oturanlarının yakınmaları, bu kıyılardan doğru iri iri soluyan dev için, bir karıncanın soluğu gibi gelmektedir artık. Türkiye'nin toplumsal gelişmesi, ekonomik sıçraması, demokratikleşmesi, bu devin ellerindedir. Ve dev, ellerinin bilincindedir.

Destanımız "Seyran", bu büyük olgunun çizgilerini taşıyor. Çizgilerin daha yoğun olmayışı, salt bizim kusurumuz değil, sıkı dönemlerin.

1972-75 arasında yazıldı. Az eklendi çok ayıklandı.

Diliyoruz ki, bu "Seyran", "Büyük Halk Destanı"mızın bir girişi sayılsın.

Aralık 1978
Gülten Akın

Deniz ya da göl kıyılarında, ırmak yalılarının
dan uzak, yalçın ve çıplak bir kaya parçasının
eteğinde kurulmuş olmakla birlikte, gökyüzüne
atılırken, taş toprak kesilmiş dalgaları andıran
görmekli dağları, bin renkte, gürbüz doğu ve
batı levhaları, çok yıldızlı ve ışıklı gökleri ile
(Ankara), eşsiz bir yayla güzelidir. İklimi sağ-
lam, havası temiz ve kuvvet vericidir. Ovayı sıra
setler, tabiyeler halinde çeviren demir, tunç ve
bakır renkli dağlar, Ankara'yı Türk yurdunun
zaptolunmaz hâkim kalesi haline getirmiştir.

10 Ekim 1933, Atatürk

BİRİNCİ BÖLÜM

Ağıtla başlarız yaşamaya
Konuşmadan önce sövmeyi biliriz
Yarısı alkışsa sözlüğümüzün
Gerisi ilenç
Bizim kadar çabuk hangi desti dolar
Akar hangi böğet
En gergin tel biziz
Amma
Kaç Eyüp şaşkına döner sabrımızdan
Dağları tutmuşuz boylarımızla
Ayakta bir halkız
Kentlerde simgemiz kondularımız
Bin duran uygarlık eskittik
“Göçtür göç”ü vuran davulumuz
Eskimemiştir.

Kente son kapıdan giriyoruz
Karanlığın usul ustaları
Keskin dişli bir köpeği
Üç kişinin yedeğinde gezdiriyorlar
Bize kimliğimizi soruyorlar
Mayısların hesabını soruyorlar
Söylüyoruz
Okusunlar
Sanmasınlar susan bir kuşağız
Bizden sonra bağırarak olanlar
Tartılmıştır gövde
İple sürgünle zulumla mapusla
Tartılınca gövde
Hele hesap sevdiklerimizin başı üstüneyse
Anlaşılmış olmalıdır
Kim kaçaktır kim düzmece kim yiğit

Kente son kapıdan giriyoruz
Hava dingin değil, bastırılmış
Dul bir kadın sessizliğinde
Kavgadan iz yok
Düşman bildiğimiz düşman değil
Aman bu nasıl barış
Barışın böylesi görülmemiş
El işte, ağız yoklukla dalaşta
Kim açmış bunca okulu
Kim basmış bunca kitabı
Herkes ama herkes
Gözleriyle tükürmesini öğrenmiş

Kurtuluştan önce sardırın yokuşa
 Bir yanınız Bülbülderesi
 Altınız Bağlar Caddesi
 Sürün, dizleriniz iyce kesilsin
 Aman dediğiniz yerde düze vardınız
 Sağda sıra sıra apartımanlar
 Solda, İncesu'yla Esat arası
 Derede tepede kondularımız
 Çorum'dan, Sivas'dan, Kastamonu'dan
 Yozgat'tan, Ankara dolaylarından
 Öteki kentlerden köylerden
 Bir bir, sonraları onar on beşer
 Geldik
 Geldik Seyranı kurduk.

Toprağa bağılıyız
Toprağa bağılydık ama değildik onun kölesi
Efendisi de değildik.
Bitmeyen bir pazar kurduk
“Yazın başı pişenin
Kışın aşı pişer” diyerek
Aldık-verdik, alışverişe oturduk
Denge bozuluncaya dek
Ve denge bozuldu bir gün
Çekirgeyi hayladılar yazıya
Ot kalmadı koyununan kuzuya
Şeytan dakneşti işimize
Veriyoruz yine azalsa da
Alıyoruz yine
Ama bizde bir şeyler çoğalıyor
Dipsiz kuyulara dönüyoruz, masal devlerine
Ne versen aç, ne giydirsen çıplak

Öğütüyor değirmenlerimiz: Gerek gerek gerek
Motor gerek okul gerek su gerek
Radyo gerek asfalt gerek cam gerek
Beylerimiz kadar güç gerek
Ne bir eğişik, ne bir artık.
Tabancalar alıyoruz
Kimin için? bunu bilmediğimizden
Biribirimizi vuruyoruz
Damlara düşüyor, damlardan çıkıyor
Askere gidiyor, dönüyoruz
Gurbete gidiyor dönüyoruz
Gurbete gidiyor dönüyoruz
Gurbete gidiyor dönüyoruz
Sonra dönmiyoruz bir gün
Kondularımızı kuruyoruz

ÇORUM'DAN GELİRİK

— Atalım mı arkadaşlar?

— Atalım.

— Ne atalım?

— Nara.

— Kime?

— Herkes sevdiğine.

Hey hey

“Karşıda kürdevleri hele yandım

Yayılır develeri elmasım hey

Oturmuş inek sağır hele yandım

Terliyor memeleri elmasım hey”

Çorum'dan gelirik.

>

Canik dağlarından, Havza'dan beriye
Genişlemiştir yeryüzü
Yaşlı bir bedene benzer öfkesi yuvarlak
Konuşkandır, sivri nüktelerle dengeler kendini
Unutamaz, ezbercidir yine de
Bir elinde tarihle gezer
Ötekiyle halkbilgisini tutmuştur
Tecime yol çizer ayakları
Baca dizer, pancar üretir
Gözleri betondan, camdan soğuktur
Ağızıyla durmadan öper sevdiğini

Güvercinler besler dallıkara
Beyaz, çilli, göğala, kekilli
Öğünür kuşbazlığıyla
Sesiyle uçurur, sesiyle toplar
Kapancalar kurar, allarla eğlenir
Yozgat'la oyuna oturur, yener bitirir
Yine de kaç yüzyıl saklarsa saklasın
Bir Çapanoğlu'su yoktur, hüzünlenir.
Koyunbabaya sığınır, Kızılıрмаğa
Taş çekerek köprü kuran geyiklerine
Ateşe sığınır, leblebicidir
Halay kurar, Dillalaya durur
İğdeli geline divane olur
Destinin kulpuna şahin kondurur
Çorumdan gelirlik.

YOZGAT'TAN GELİRİK

*“Yönetim ya ilim ile olur ya zulum ile
Bende ilim olmadığından, zulumla yönettim”*

Çatak kıyısında, çimlerin arasında
Bir aligülü patladı
Bir ibibik öttü sessizliğin içinden
Kuledeki saat beş kez vurdu
Evleri bastı çeteler
Darağaçları, ipler, çingeneler
Çarşı alanında, kule dibinde
Beyler son isteklerini söylediler
Kara tandırlarda oklağacın, sacın
Ambarlarda yünlerin ve samanların içinden
Sararmış yüzleriyle alındılar birer ikişer
Kaçtı dağdan dağa geri kalanlar.

>

Bir sarı çiğdem patladı
Yoksulun alkışı, varsılın kargışı
Çapraz fişekliğe kesmiş korkusuz çeteleriyle
Atladı Çerkez Ethem al atına
Günün bir tanığı diyor ki:
— Yağmalandı kent, yağmalandı köyler
Şekerpınar, Tekke, Çatak
Suskunluğun defterine yazıldı
Saygın kâhyalarıyla mahalleler

Ankara'ya ikinci kapıdan girildi,
Sırmalı kuşaklar, yağlıklar,
Sedef kakmalı tüfekler
Karaoğlanda satıldılar
Ardından
Toplanıp asker dizileri
Taşhan'da
Vererek ilk savaşlarını açlıkla bitle
Yiyerek çarıklarının altını ve süpürge tohumunu
Dimdik ayakta durdular.

Sonra Sakarya'da Dumlupınar'da
Bozok uşağıyık can sorulmaz
Vatan sorulur ne has, ne güzel
Diyerek vuruldular üçer beşer

Kimler mi döndü Ankara'ya
Kilot, potur, kalpak, saylav kılığında
“zadegân ve eşraf”
Çekip imbiklerden bağarasında
Yumulup dilaver suyuna
Bozkıra katlandılar.
Ve sonra
Ethem önünden kaçmıştı
“tebdil-i kıyafet eyleyerek”
Asılanlardan kalan genç beyler
Sonra da onlar geldiler.

Köylüler mi?
Onlar
Birinci büyük savaşa yirmi iki milyon girdiler
On milyonla çıktılar
Kocamışlar, kadınlar ve çocuklar olarak onlar
Çölde Bir-üs Sabayı yeşertenler
Yenişehir'i onlar kurdular
Yaylasın diye kaçan ve kaçmayan beyler
Geri döndü kendiler
Gide döne gide döne
Dönmez oldu kendiler
Kurdular kondularını

Bin dokuz yüz altmış beşte
 Sen ne belliyon ağabey
 Bilakis sen bizi
 Karayağız ufarak
 Gördün de beğenmedin mi?
 Avradımız bile avradımız
 Yiğittir
 Pes etmez tezvaraya
 Hamur yoğurur
 Oğlan doğurur tekne başında
 Sırtında çıtırğı yazıda yabanda
 Burçak tarlasında er kişi niyetine
 Bilakis
 Ellere koyduk namusumuzu
 Anamızı oğlumuzu kızımızı
 Alamandayık.

KARS'TAN GELİRİK

Allah, gökleri ve yeri yarattı
 Issız, boşluğu, engini yarattı
 Karanlığı koydu, yarısını ısıttı
 Gündüz oldu ve gece oldu
 Ve Allah suyu yarattı
 Aras ırmağını, Erem bağını
 Ağacı, yemişi, kuşu
 Sonra kendi benzerinde
 İnsanı yarattı
 Erkek ve dişi yarattı
 Yasağı ve bedeni bildiler
 Çıplak bir oldular utançları yoktu
 Çoğaldılar.
 Onlardan boylarımız
 Bayat'ı, Afşar'ı, Kaçar'ı
 Çepni, Gündeşli, Gökçeli
 Camadanlı, Kaskanlı, Dilhiranlı.

İnsan insan
 Tanrıya ve doğaya
 Ve kendine başkaldıran
 Ve Rab öfkelen-di
 Yazıldı:
 Artık onmayacaktır
 Dikenler ve çalılar bitirdim
 Onu yaptığım topraktan
 Otu ve buğdayı verdim
 Terleyip yorulacaktır
 Göle'de, Selim'de, Susuz'da
 Yelip yelip aç yattığı olacaktır.

Ve kadına dedi:

— Acıyla doğuracaksın

Yanında kalmayacak doğurdukların

Kırılacaklar

Ottan, salgından, kılıçtan

Hamal olacaklar geri kalanlar

Erenköy, Kadıköy ve bilcümle

İstanbul pazar yerlerine,

Ankara pazar yerlerine.

Abla bilirsen? Kars'tanık

Selim'denik, Susuz'danık

Ben, abim, küçük kardaşım

Dayım, emmioğlu, ötekiler

On ile on beş arası

Köleler gibi derlendik

Fikirtepe'nin orlarda

Karın tokluğuna

Altındağ'da, Seyranbağları'nda

Sıra sıra kondularda

Yatarık, kalkarık

İşe giderik en çoğu

Değilik bir şeyin sahabı

Kutsaldır taşınan taşınmayan

Mal edinme hakkı, kutsaldır

Bizse Susuz'danık, kargışa uğradık.

Kalanlar,

“Şalvarı şaltah Osmannı

Ohçuru koltah Osmannı

Ekende yoh, piçende yoh,

Yiyende ortah, Osmannı”

Diyerek, bilerek, diyebilerek

Verdiler

Yaban ördekleri alabalıklar
Çıldır'dan, Turna gölünden
Abbas'tan, öteki sulardan
Sarıkamış, Göle, Posof
Yabankeçisi, karaca
Bal, peynir, akdut, şeftali
Pirinç, buğda
İğdır ovasından, Kağızman'dan

>

Verdik,
Somurdu şalvarı şaltah Osmanrı
Çünkü biz
İnandık Tanrının ilk suretiyiz
Cenneti yaşadık
Bin dokuz yüz on dörtlerde
Soğanlı'da, Allahüekber'de
Kırdırdı Enveri Paşa yiğitlerimizi
Açlıktan, soğuktan, kardan
Cehennemi gördük
Piştik çiğ değiliken
Ağu tutmasın diye
Güller ve türküler geçirdik
İnce esmer yüzlerimizden
Erkek kız oyuna durduk
Kıskanç, Enzeli, Askeran, Ceylan
Ve Şeyh Şamil
Sapı ağır bıçaklarla oynanan.

Seyran
Yok eden ve yoklukta var olan
Duran ve yürüyen
Uyuyan ve koşan
Uzlaşmalı, başkaldıran
Son Babil Kulesi dünyanın
Seyran
Akan kan da olsa, yaş da olsa
Acıyı ve durgunluğu
Sildik mızıklarımızdan

KIRŞEHİR'DEN GELİRİK

*Pes bilin yalnız kişi güçsüz olur
Birikenin devleti ucsuz olur.*

Âşık Paşa

Baranlı'ya günüşiği vurmasa
Kılıçözü bölmeyecek dünyayı
Gümüş ıpıltılarla.
Sevdiği gelip basmasa
Köprüler yaptırmaz Keyhüsrev.
Topraktan boğalar pişirip Hitit
Salmayacak Mucur'un yeşiline
Dölü güçlensin diye.

>

Baranlı'ya günüşiği vuranda
 Böldü dünyayı Kılıçözü
 Köprüler yaptırdı Keyhüsrev
 Hitit'ten, Firig'den, Bizans'tan sonra
 Dölü güçlendi Oğuz'un
 Yirmi dört boyun yirmi dördü
 Birleşti koca Türkmen'de, Baba İshak'ta
 Aldılar Maraş'ı, Adıyaman'ı
 Çöküştü üstüne arılar gibi
 Kırdı bitirdi Moğol
 Ezdi İlhanlı Divanı
 Uçlara göçüştü bunalan Türkmen

Kırşehir
 Baba İshak'a mezar
 Moğol ordusuna yaylak

“Pes bilin yalnız kişi güçsüz olur
 Birikenin devleti uçsuz olur”

Otuz iki esnaf piri Ahi Evran
 Kentin kutsal derisini arıttı kirlerinden
 Birikip güçlendi yeniden
 Bizans'ın ucunda dölü Oğuz'un
 Kılıçtan önce şed çekti
 Ahi oldu peştemal kuşandı
 Adı Osman olan
 Girdi kaç dövüşe, çıktı kaç kıtlıktan
 Yediği ağaç kabuğu
 Soldu Mucur'un kavakları
 Sebep aman aman aman
 Efendim aman

Birinci Dünya, İkinci Dünya
Varıldı Kurtuluşa
Ustalaştı başkaldırmada
Anadolu Kırşehir
Başkaldırma
Girmiş bir kez mayasına
Baba İlyas'tan sonra
Baba İshak'tan sonra
Selçuk'tan, Moğol'dan sonra
Ahi Evran, Osmanlı'ya.
Göğün kutsal düzenine
Başkaldıran Cacabey'iyle
Başkaldırma piri Mustafa Kemal'i
Sine-i vatanda
Canlarla karşıladı
Güllerle ağırladı.

SIVAS'DAN GELİRİK

Kapadokya
Üstünde büyümlü mavi aydınlık
Altında
Kandan ve ateşten süzülmüş
İsyan görmüş toprak ana
Arı gibi, petek gibi, bal gibi
Bu esmer ağdalı, bu güleç dünya
Anadolu'muzun ortasına
Kargıyla mı, tüfekte mi
Gül ile mi çizilmiş?

Kapadokya
 Yorgun, yenik ordularıyla
 Yense bile yenik ordularıyla
 Hattuşaş Alpaslan Eratna
 Ve Timur
 “Sana yle bir iş edeyim ki
 Timur Sivas’a etmemiş ola.”
 Has, timar, zeamet
 Osmanlı oluşu salnamelerde
 Sonra yangından ve külden yeşeren
 Müdafaa-i Hukuk, Heyet-i Temsiliye

Kocaman büyülü aydınlığın ortasında
 Bir kara leke yoksulluk
 Bu nasıl bela
 Bela ki bela
 Ozan eden Ruhsati’yi
 Veysel’i kr eden
 Şah Turna’yı mapus
 Yoksulluk.
 Söylenir vezir adlarıyla
 Gök medrese, görkemli ifte minare
 Kemerli, revnaklı, sırlı, ayetli
 İzzettin Keykvus Şifahiye
 Biz kurmadık mı
 Kimlerin sırtından geçmişti ola?

Adlıları adsız koyan bela
Geldi çöktü yanar ocağıımıza
Bizim, yani oğlum Mustafa'nın
Oğlum Ali'nin, karım Nesli'nin
Kızım Döne'nin, kızım Server'in
Yani tümünün ocağıına

Dirilip gelmedi Misak-ı milli
İnsan hakları
Ve Anayasa
Dürüldü kaldı kâğıtlarda
Kalktık göç eyledik

HAKKÂRİ'DEN GELİRİK

Göğsün kilidi oy yaman oy yaman
 Açtım dişimle
 Ben Hassigo, o Meyru
 On yedimdeyim, o on beşinde
 Bahar zomasında aklımı çeldi
 Yazda buzlar çözülünce
 Sular yürüyünce dağlardan
 Yeşerince
 Coşunca Zap suyu
 Mendil aldım, mendil verdim
 “Şu tepe bizim tepe
 Lele lele Meyru
 Üstünde keklik seke
 Yandım yârim Meyru
 Benim Meyru'm Ertuşi
 Başında kara puşi
 Canım gülüm Meyru”

Bey oğluyum, şivan oldum
 Kara keçilerinin ardında
 Onun yüzünden
 Gece gece uykusuz
 Çadırlarını döndüm
 Sayısız kani, bulak geçtim
 Yandım, soğuk sular içmedim
 Geldim durdum eşiğinde
 Kandırdı beni.

Kadife fistan giyinir
Cilo'da dursa, Sat'tan görünür kırmızısı
Yüzü Gelyano gölüdür, dingin ve ışıklı
Gözleri süsendir.
Gülşenî oynadım onun içindir
Sevdamı söyledim türkülerinde
Zap karakolundan Avaspi'den
Doruğa varmayı ben bilirim
Geyikler dostumdur
Suya eğilince gölgemden ürkmezler

Güzeldir bizim eller, ne güzeldir
Yiğittir erkeği kadını
Yürek gerek kuş uçmaz dağlarda
Hırçın kışlarla boğuşmak için
Çılgın yazlarla sevişmek için
Boylarımız birbirine bazan dosttur, çokça düşman
Dostki, Oromari, Piryaniş
Jerki, Gerdan, Mahmuran
Hele Meyrum Ertuşi
Pusatlıdır, kendi görür işini
Üretir, hakça bölüşür
Üç nen bilir: Aşk, savaş, dostluk
Dostluk ve sevgi, Gani Bergani

Yeşil boza döndüğünde
Güz zoması derin koyaklara indiğinde
Babam babasına vardı
Armağan verdi saygı gördü

— Kızım bir candır bağışladım yolunuza
 — Meyru bir candır katılmıştır canımıza
 Demeye kalmadan
 Davullar vurmadan
 Çadırlarımızı
 Alnı akıtmalı atlarla basan düşman
 Vurdu babasını
 Vurdu emmilerini ve kardaşlarını
 Meyru, maralım Meyru
 Mem'in Zin'e yandığı gibi
 Yandığım Meyru
 Aldım kaçırdım onu
 Van'dan, Muş üstünden, Diyarbakır'dan
 Ben şelşepiğimi çıkarmışım
 Uzun fistanlarını Meyru
 Şimdi Seyran

VAN'DAN GELİRİK

Harami var deyu korku verirler

Benim ipek yüklü kervanım mı var

Pir Sultan

Yukarda
Averof'un oralarda
Altı jandarma bir komutan
Burdur Isparta Samsun'dan
Bursalı Konyalı Kırşehirli
Altı delikanlı jandarma
Bir yüzbaşı komutan
Sıkıca tutuyorlar
Yüzyıllanmış bir ipin ucundan
Öteki uçta üçer beşer el değiştiren
Kaçakçı, eşkıya
Güm güm ötüyor mağaralar
Buza kesiyor jandarma
Eşkıya donuyor
Donuyor komutan
Bitiyor açlıktan ve uykusuzluktan
Dev, baş istiyor
Bir eliyle eşkıyalar büyütürken
Ötekiyle jandarmayı üstüne salan
Bir ondan bir ötekinden
Baş istiyor

Uyumuyor kasabalar köyler
 Kilitler tüfekler korkuyu bekliyor
 Al narı cevizi bekliyor
 Koyunları keçileri
 Sarı saçlı kızları bekliyor
 Dev, eritiyor soluğuyla
 Kilitleri silahları
 Eşkîya evlere giriyor
 Ardından jandarman evlere giriyor
 Serseran serçevan
 Eşkîyanın jandarmanın ardından
 Bir uzun akmadan Müküs
 Kuzu büyümeden bebek yürümeden
 Gelinler Lorkeye durmadan
 Dev, köle istiyor, ürün istiyor
 Serseran serçevan

Beye dönüşüyor eski eşkıyalar
Serseran serçevan

Yiğidim, demir yüreklim
Dağlara verdiğim Sebo can
Onca kitabın onca kitabın
Kavlini yüklendin
Yaban kekliği miydin
Al eden avcıya mı düştün
Tuz mu koydular gözene
Yandın, yeniden yeniden mi döndün?

Aşağda
İlk yazın ürküttüğü balık sürüleri
Yumurtalarını gizleyerek gövdelerinde
Irmak ağızlarına yöneliyorlar
Buluttan başlığıyla Süphan
Bir kar taneciği bile vermeden karşılık
Akşam güneşini kullanarak
Yönetiyor son töreni

Göl durgun ve kızıl pırıltılı
Sıvanmış Engil suyunun balıkçıları
Ağları çekiyor dalyanlardan
Kuşlar koyağında
Martılar turnalar balıkçılar
Koca bir savaşı bitirmiş, yorgun
Beyaz sessizliğe sıralanmış
Duruyorlar

Yerde parçalanmış kuş bedenleri
Tüyler kan ve ölüm lm

Ah Sebo, sebo can
Onca zalımın onca zalımın
Zulmunu yklendin
Dağlarda yitti tyn teleğın
Ama kan
Ama kan durur.

DELLOCAN

Kayşadır toprağı Kemaliye'nin
Akar gider Karasu'yla Dellocan
Geçim bir hışımdır kullar üstüne
Doymaz bakır işleyen el, oyma yapan el
Yozur gider bahçesinden bağından
Dello can sana kurban

Sohmarik'ten Ovacığa inmişem
İşlediğim, koca bir kış satmışam
Yağ almışam, tütün almışam, kenger almışam
Önüm seldir yanım dağdır hey anam
Dellocan
Dönüp gelebilsem, gelebilemem

Dağların ardı ağıttır, şivandır
Oğul yitik, haber gelmez
Gurbetin sinsi dölgeri
Usulca çalışır bağımızda

Keşik vermez, dur durak dinlemez
Acı, analarla yoldaş olmuştur
Bir uzak selam, bellisiz bir haber
Kanadı gümüşlü bir kuştur
Gümüşlü bir kuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

Baharda ve gzn
 Bir gün batımından ayışığına
 İpek hışırtısı, gümüş balkıması
 Başımızı kaldırmadan biliriz
 Dşle gerçek, gğle yer arası
 Szlp giderler
 Kara Afrika'ya, Avustralya'ya
 Uçakların gitmediğı yerlere
 Kendi kanatlarıyla akıp giden
 Ardıç kuşu, turna, alaca balıkçıl
 Gece balıkçılı, erguvani
 Kaşıkçı kuşları, soylu pelikanlar
 Erkek penguen, dişi penguen
 Uçarken şarkı söyleyen

Mayısta Manyas gölünde
Ya da Engil koyağında, Van'da
Serin su, diri ot, yılan ve kurbağa
Dans ederler, sevişirler
Vuruşurlar kıyasıya
Dizilip uyurlar akşamları

Sinop'un, Gerze'nin oralarda
Koca bir denizi yornuksuz aşırın
İncelmiş azalmış bildircinleri
Yorup düşüren
Geçim sen
Kocaman kentlerde acımasısız
Antene kuleye fenere çarparlar
Senin yüzünden
Solar rengi
Silinir dirimi
Hey diyemez hey hey
Halaya duramaz coşunca
Yaşarken yalnızdır
Yalnızdır ölürken

Geçim sen geçim sen geçim sen
Bir gün hayatın dışına düşsen
Bir gün hayatın dışına düştüğünü
Ölmeden görsem

NATOYOLU

Biraz şaşırarak
 Ama sevinçle gördüler Seydali öğretmeni
 Artvinli, iki çocuk bir karı
 Soluk benziyle
 Yirmi gün olmuş daha
 Böğrüne neşter değeli
 Bir elinde kazma kürek
 Ötekinde keser çivi
 Tuzluçayır'a
 Mayısın içinde girdi.
 Tuzluçayır'dan bir yanı kente bir yanı dağa
 Yol gider asfalttır, Natoyolu
 Ankara'nın ağaları beyleri
 Oradan sürerler arabalarını
 Bir tapınma gibi, karlı dağlara
 Arınır mı sınırlar kim bilir
 Yüreklerindeki kir.

Ankara'nın susuz dereleri
 Bademli'yi Kesikbaş'tan
 Kesikbaş'ı Seyran'dan
 Seyran'ı İncesu'dan, onu Topraklık'tan
 Topraklığı Abidinpaşa'dan Tuzluçayır'dan
 Ve Mamak'tan
 Ayıran susuz dereler

Ankara'nın kıraç tepeleri
Asi ve tunçtan
Yabanıl bir kısrak olup huysuzlanırken
Değince üstüne insan ayağı
Küçük kedilerce sokulup sırnaşıp
Uysallaşan
Ankara'nın kıraç tepeleri

Karşıda Bayındır, Kusunlar
Yağubaptal
İlerde İmrahor, Mühye
Seydali
Orda dağların derelerin
Köy yollarının koynuna
Eski bir bildik gibi sokuldu
Dörtköşe bir toprak parçasını
Çizip ayırdı kendine
Oturdu bekledi bütün gece
Beklediler sonraki geceler
Bir duvar ördüler bir çivi
Çaktılar bir kapı açtılar
Bir pencere
Ördüler bir duvar yine bir pencere
Bir çatı çattılar
Uzakta soluyan başkenti duydular
Öyle ürpermediler korkuyla
Dostlar komşular yoldaşlar
Orda birlikte çoğaldılar
Çoğaldı gecekondu

Minibüs
 Olağanüstü yorgun
 Olağanüstü yüklü
 Ve o kadar dayanıklı minibüs
 Büyük kentlerin yeni eşiği
 Oraya da taşıdı insanları
 Selam demeden oturmayanları
 Torbaları fileleri çantaları
 Çuvalları demirleri tahtaları
 Ve fideleri

Bir bahçe çevirdi Seydali
Kazdı kuyusunu oğlu Memet'le
Suya değdiler yedinci metrede
Çekip çıkardılar yerin üstüne
Fidanlar diktiler, karık ektiler
Ev aralarına yol bağladılar
Geçsin diye Sezen Aksu
Fotoğraflı kamyonlar

Duvarlarda yazılar, sloganlar
Bir duvar gazetesi niteliği taşıyorlar
Yalın ve güncel
Çocuklar ve kadınlar okumayı
Söktüler duvarlara bakarak
Kahrolsun, dediler günde yüz bin kez
Yol diye onu bellediler

Bademli'den süzülen yel
İpıltıya koydu bayırları
İğdeler kokuyla kımraştı
Bir top mor güvercin kondu
Göğardıcın dallarına
Veli'nin koca çomarı iki adım attı
Gerindi silkindi venildeddi
Akşamın usanık hizmetçilerini
Takırdaya gıcırdaya dumanlar koyvere
Kesikbaşa döktü beş otobüsü
Acıkmış çocuklar çığırıştı
Bağırdı erkekler öfkeli
Nineler ilendi bilmem kaçınıcı kez
Ve şükrettiler korkarak

 tanrısı onların
 kenin de tanrısıdır
 Asık suratlıdır, erkektir
 Kumandana ve valiye benzer
 Alır vermez, kırar onarmaz
 Helbet güler emme gldgn bildirmez
 Helbet sever emme sevdiğini bildirmez

Dört kitap da haktır, inanırlar
 Esirgeyen bağışlayandır tanrı
 Emme ne esirgediğı belli, ne bağışladığı

Tbe de gı ana tbe de
 — Kızım sen
 Ömründe bir kez ata bindin mi
 Bindiğın ata gvendin mi
 Heç de binmedin.

Bir kızcık salındı minik adımlarla
 Bir kadın sevinçle bağırdı
 İlk kez ayakta durmanın aşkına
 İlk kez yürüyüp gitmenin aşkına

AYŞE ANASINI GÖREMEZ

Kars'ın Selim'inden boyacı Hasan
 Dilber'e hükümet nikâhı kıydırdığında
 Ayşe yedi aylıktı karnında
 Ulan karı, dedi boyacı
 Menim çocuğumu doğuracağsen
 Seni nikâh edeceğim resmen
 “Herif senin kölen oluram
 Ayağın altında ölürem”
 Sanıyordu ki Dilber
 Seyyar boyacı Hasan'ın
 Resmi karısı olursa eğer
 Değişecek hayat birden
 Hanım olacak, Dilber Hanım
 Alacak eline naylon çantayı
 Öyle işe mişe değil
 Gezmelere filan gidecek
 Bir giyinip bir süslenip
 Hasan'ı bekleyecek akşamına.

“Herif senin kölen oluram
 Ayagın altında ölürem”
 Ayşe doğduğunda resmen
 Boyacı Hasan'ın kızı diye
 Yazıldı Selim nüfus kütüğüne
 Hepsi bu
 Başka bir şey değişmedi
 Hayat daha ağır yüklendi
 Dilber Hanımın sırtına

Bir de
 Dilber'i başkasına
 Kaçıp göçecek diye korkan Hasan
 Korkmadı
 Öfkesi daha bir yağlı
 Sillesi daha bir kavi
 Yumruğu daha bir oturaklı
 Ciddi aile müessesesi
 Azatlı kölesiyken, azatsız kölesi
 Vurdu, yaraladı, onarmadı

Ayşe, anasını göremez
 Dilber, ocağında kalamaz
 Haftanın her günü sabah akşam
 Seyran'dan Çankaya, Çankaya'dan Seyran
 Üç saat "he vallah" dizleri kırılır.
 Esmer bir gölgedir uyurgezer
 Yasemin ap. sekiz no. da
 Hanımın bebeği Ayşe yaşında
 Dilber'i anası beller, yavrucak.

Ayşe Seyran'da
Komşu nenesinin bakımında
Hey dünya
Ayşe anasız
Yasemin ap. daki çocuk da...
Dilber'in yüreği kaynar durulur
Hem sever bebeyi, hem düşman
Hayın geçim, zalım para, oy aman
Sanki o olmasa, o olmasa
Ayşe'ye dönebilir.

Ayşe anasını göremez
Dilber sekize kalamaz
Uyanır, çiçekli gülücüğü
Açar söner, açar söner
Buruşuk, dişsiz, somurtkan
Üşenik bir duvara
Çarpıp döner, çarpıp döner

"Akşam, lekesiz, saf, iyi bir yüz gibi akşam"
Dilber
Kanter
Eve döner
Durmadan oturmadan
Aman boyacı Hasan, şimdi boyacı Hasan
Aşını sofrasını
Ayşeyi bir kez bile
Doyasıya koklayamadan
Yatırır yerine
Ayşe, anasını göremez

GÜMÜŞ GELİN KASAPTA

Abi on liralık kıyma versene
 Ezeceğim ekmeği içine
 Keseceğim soğanı içine
 Şöyle tuzuyla biberiyle
 Domatesler ve patatesler ki
 Kocaman bir tepsi köfte

Abi on liralık kıyma versene
 Erim ardını dönüp yatar mı
 Dillerim ağı tutar mı
 Çözülür buzları ırmağımızın
 Onunla benim aramda
 Benimle dünya

Abi on liralık kıyma versene
 Kuyularda en küçük şehzade
 Atın önüne et, itin önüne ot
 Baran beşini sürünce
 Muslu üçüne varınca
 Yeter yaşın doldurunca
 Kurtulacak şehzade
 Bir düğün bir dernek bir çengi bir çalgı
 Elim yârimin elinde
 Ötekinde ipek mendil.

Abi on liralık kıyma versene
Bu neyin yağmuru yaz ortasında
Tarlalarda ala buğday
Yolları tutmuş ekmeğin kokusu
Şeftali puslanmış, üzümler buğuda

Abi on liralık kıyma versene
Devlerin memesi süt dolu
Dağların doruğu ot
Balıklar en ulu denizlerde
En derin sularda

Şu benim aptal ellerim
Çabala çabala çabala çabala

Abi bu on lira o on lira
Abi on liralık kıyma versene

TEMELİNE

Çinçin'de Çalışkanlar'da
 Asri mezarlığın duvarına
 Yaslanmış bir oda bir aralık
 Üç kapkacak iki mitil
 İki makina kilimi bir seccade
 Aşkale'den Pasinler'den
 Yünden ve bakırdan geçilip gelinmiş
 Şimdi naylon alüminyum
 Çiçeksiz avlusuz gülüşsüz
 Altı çocuk
 En büyüğü on üçünde

En küçüğü Telli bebek yed'aylık
 Vurgun yemiş serilmiş bir köşeye
 Bir ölse, diyor anası, bir ölse
 Hangi bir ülkenin
 Hangi bir yerinde
 Hangi bir ana
 Bebeğini ölsüne tutuyorsa
 Batmıştır o ülke
 Ölüm girmiştir temeline.

Bir başka yerinde
 İpeğin ve elmasın pırlıtlısında
 Dans ediliyordur sabahlara kadar
 Gülücükler vardır
 Deniz usul usul vuruyordur
 Esrimiş yahıların bedenlerine

Sarışın şarkıların ayakları altında
Yüz bin kilo pirincin kâğıttan parası
Olsun
Batmıştır o ülke
Ölüm girmiştir temeline

Herhangi bir evde
Telli bebek için bir parça pirinç
Bir parça elma, bir yudumcuk çay
Yoksa,
Uzun yolların işçisi
Babanın kesesi yetmiyorsa
Batmıştır o ülke
Ölüm girmiştir temeline

Hangi bir yerinde dünyanın
Anası Telli bebeğin
Ölüm ölüm ölümü karşılamada
Bu denli acele ediyorsa
Uydu, ofset baskı, tüpte bebek
Nötron, üs, füze
Batmıştır o dünya
Ölüm girmiştir temeline.

İzmir'de Karabağlar'da
Yozgatlı kumculardan
Az mürekkep yalamış biri
Seyran'a
Şöylece yazdı mektubunu:

Madde canlıdır ve sonsuzdur
Diyen Tales'in İzmir'inde
Tanrılar tanrıları doğururlar
Cennet ve cehennem sonsuzdur
Şimdi, burda
Doğanın ve toplumun tanrısıysa
Para
Burda, İzmir'de, Karabağlar'da
Cennet ve cehennem biziz
Bir kum taneciği kadar canlı
Bir kum taneciği kadar özgür
Paranın, yaşamın iki yüzü gibi
Yaşanır ölünür

Omzumuzda kürek, şafakla
Kum yoluna vardığımızda
Atabildiğimizde küreğimizi sağlıklıla
Basabildiğimizde yürüyen kamyonun tekerleğine
Cennettir bu
Ve cehennemdir:
Binemeyip düştüğümüzde
Altına altına tekerlerin

Bir lokma ekmek uğruna
Çıldırıldığımızda
Silah gibi çekip küreğimizi
Dostumuzun sırtına başına
Savaşığımızda göze göz dişe diş

*İzmir'de Karabağlar'da
Alişan adında birine
Bacısının söylediğı ağıttır*

Küreğinin sapı gürgen ağacı
Alişan'ın kum içinde ilacı
lmle sınandı lâdiğer bacı
Düşer gelir bir kardaşın üstüne

Alişan kardaşım canım yarısı
Dünyanın yiğidi hakkın doğrusu
Güvercin çifti de keklik sürüsü
Şenlensin mezarı konun üstüne

Aman dostlar ne iştir bu, ne haldır
Geçim avcı olmuş kişi maraldır
lr yaralanır onun üstüne

TURUNCULU YEŞİLLİ

*Sekiz yıl, onu ben
Gün güneş görmeden
Kollarım ayrıla eğnimden
Bin çıyanlık bin kahpelik içinden
Alamanya'da...*

İki Ford-Taunus yanaştı
Kondular sokağına
İndi iki bıyık ki
Uçlarından adam asılır
Birisi turuncu öteki yeşil
Akıp akıp gidiyor yüreği
Silip parlatıyor her bir yerini
Turuncunun sahibi, yeşilin sahibi
— Ulan para ulan namert
Ekerdik ekerdik biçtirmezdin
Bakardık toplardık yedirmezdin
Ulan para ulan namert
Onu ben, gün güneş görmeden
Kollarım ayrıla eğnimden
Yalnız, ölesiye yalnız
Bin çıyanlık bin kahpelik içinde
Büyüyen kızımın boyunu görmeden
Gözü gözüme değmeden yârimin
Sekiz yıl
Onu ben
Satmazdım onu ben

İkisi de dalıp dalıp gidiyor
Işıldıyor güne karşı iki makina
Turunculu yeşilli iki frolayn
Akıp akıp gidiyor yüreği
Turuncunun sahibi yeşilin sahibi

— Ulan biz
Bunları biz yapmadık mı
Biz adam değil miyiz
Oturamaz mıyız
Yumuşak kadifeye, pufla mindere
Ayakta mı doğurdu bizi anamız

Hangi düzrü hangi dümenle
Alıyor ne varsa elimizden
Kâğıtlar veriyor desteyle
Oyalanıyoruz bir süre

Sokağın öte başından kül rengi
Sarsıla sendeleye
Sökün etti Volkswagen
Bir tosbağa indi içinden
Sol eli cebinde
Sağını uzattı ordakilere
Aldı gitti turuncuyu yeşili

İBRAHİM

İbrahim'i ıssızda gördüler
Çevirdiler dört yanını dört kara silah
İbrahim yenile on altı yaşında
İbrahim'in suçu büyük
İbrahim halkını seviyor
Dalıyor umutlar içinde
Gelecek aydınlığı düşünüyor

İBRAHİM'İN DEDESİ

— “Fakir ol, kente yakın ol”
 İnanmam, dese de atalarsözü
 İnanmam, deneyden geçmemişse
 Köprüsüz bir kentte ırmak olduğuna
 Martısız bir kentte deniz
 Vapursuz, iskelesiz, kaptansız
 Susan insanın insan olduğuna

— Cemal gördük iyi olduk
 Çorum'un Çağsak köyünden
 Ekinim az, güvencem yok
 Ormanla başım belada
 Yine de değişmem Ankara'ya
 İrmaksız, denizsiz, kaya tadında
 Yılgın bir Ankara
 Gökyüzü kendini değiştiriyor boyuna
 Kül ve Kurumla
 Bir de gecekondular olmasa
 Bir de İbrahim
 O gürül gürül yaşam, o iş, o dert, o şamata
 Mezarda sanabilir kendini insan.

İBRAHİM VURULDUĞUNDA

İbrahim'im ben öleydim
Uğruna köle olaydım
Uzanmış da Ankara'nın orta yerine
Gövdesi dünyayı sarsıp durdurmuş
Nen eyle diyor anası
On altı yaşında ufacık öyle
Yavrum nen eyle, dalım nen eyle

İBRAHİM İÇİN SÖYLENCE

Urfa toprakları ki
Arap aşiretlerinin yaylağı
Türkmen oymaklarının kışlağı
Nemrut ki bir Asur hükümdarıdır.
Halk onu tanrı bilir
Putları ve tapınaklarıyla.
Korkar, ölesiye korkar

Urfa yazlarının birinde Nemrut
Düşünde bir oğlan çocuğu görür
Ol saltanat ol tanrılık ol tapınma
Yer ile yeksan
Uyanır kan ter, buyurur
O yıl ülkede doğan
Bütün oğullar öldürülecektir
Urfa asmasının cümle sürgünleri
Kılıçtan geçirilir
Sürsün diye Nemrut daha bir görkemli
Sürer Nemrut
Kökleri halkın yoksulluğunda
Kökleri halkın karanlığında

Kaçar Azer'in karısı dağlara gider
İbrahim'i doğurur bir mağarada
Geyikler emzirir İbrahim'i
Büyür orda
Başlar tanrısını aramaya
Güneş değildir tanrı, ay da yıldız da
Güneş doğar batar
Ay doğar batar
Yanıp yanıp söner yıldızlar
Tanrıysa, süreğen olmalıdır
Elmanın çekirdeğinde, ayda, yıldızda
Kuşun kanadında, ağacın sesinde
Bir kavganın ortalık yerinde

Barışın kutsal ipeğinde
Hayatın kendisi, insanın kendisi
Durmayan değişen
Nesneleşen özneleşen
Akıl olan, yol olan
Kır menekşesindeki çiğ
En büyük egemen

İbrahim Urfa'ya iner
Görür ki insanı, korkularla
Yozlaşmış, kabuk bağlamıştır
Tapınaklardan putlardan.

Kırar Nemrut'un putlarını

Buyurur Nemrut
Bir ulu ateş yakılsın
Bulunsun İbrahim
Halkının önünde ateşe atılsın
İbrahim'i uzun bir mancınıkla
Fırlatırlar ateşin ortasına
İbrahim havada bir olur
Özdeşleşir tanrısıyla

“Ey ateş soğu ve selamet ol”
Ateş soğur
Oğul, halkının gözleri önünde
Ateşe
Atlas döşeklere iner gibi iner.

O gün bu gündür Nemrutlar
Ateşe ve kana sığınırlar
Ve ilk ihaneti ordan
Ateşten ve kandan görürler
Çevrilir yalımlar ve namlular
Kendi akrep bedenlerine

Halk dirilir

ERTUĞRUL AĞIDI

Gökte bulut yan yan gider
Yaralarından kan gider
Töresi batası dünya
Kahpe kalır, şahan gider

Osman seni Osman seni
Yoz yetirmiş ustan seni
Vururlar mı arkasından
Sizde “arkadaş” diyeni

Halkın bağrından biçtiler
Birer birer hepimizi
Başarmadan ölmek yoktu
Böyle m’ettik kavlimizi

Hasına canın hasına
Haber salın babasına
Okulda bir yiğit ölmüş
Kuşlar dönüyor yasına

Yavan yerdi yavan değil
Sabırlıydı, söven değil
Hayata tümüyle tutkun
Bir şey seçip seven değil

Kapılara faşist gelmiş
Var mı demiş, sor mu demiş
Ankara'nın kanlıları
Ertuğrul'u vur mu demiş

Salihli'den çağrılıyor
Kazma kürek deriliyor
Düğününe varacakken
Ölüsüne varılıyor

Yumasalar yumasalar
Yol üstüne komasalar
Bilen olur bilmez olur
Garip öldü demeseler

Doğruya yiğit doğruya
Canavar girdi sürüye
Ölür mü yiğit olanlar
Ertuğrul benzer diriye

GÜLER İLE ALİCİK

*Güleç sevdaları anlatsam dedim
 Dikenler içinden bir sarı gülü
 Onlara vardım
 Verdiler elime, solmuştun
 Aldım getirdim*

Cennet ağlıyordu Resul suskun
 Eğip kalmış başını önüne
 Oturmuşlar da karakolun taşına
 Cennet ağlıyordu, Resul suskun
 Davacı olundu, tanık dinlendi
 Tutanak tutuldu, Resul yıkılmış
 Ağzını bıçaklar açmıyor
 Cennet usul usul ağlıyor

Resul çöpçü, Sorgun'un köylüklerinden
 Erduran Haskaya mahlesi derler
 Dağların başında gecekondu
 Gören gelip konar, gören gelip konar
 Yakın köylü, yakın illi, hemşeri
 Çocuk kadın kedi köpek ev ocak
 Sokmuş başlarını otururlar
 Resul çöpçü, Cennet hatun, Güler kız
 Buğday benizli de, bal ela gözlü
 On altı yaşında, bitecik
 Delişmen taylara eş
 Güler dedikçe güler

Şahan dayının Alicik
Vurulmuş çenesinin çukuruna
Döneler ha döneler ha döneler

Bahar biter, yazlar geçer, güz gelir
Şahan dayı varıp gitse Resul çöpçüye
İstese Allahın emriyle
Uyuşacaklar
Velakin olmaz
Bunun nedeni çünküsü
Gecekondunun temelinde
Yapıldı ha, yıkıldı ha, polis geldi ha
Jandarma geldi ha, memur geldi ha
Yeniden yapıldı, yıkıldı ha.
Direnmekten topluca
Devlet kolluğuna
Şahan girmiştir içeri.
Ali varamaz Resul çöpçüye
Güler'i ver bana diyemez
Güler güler çenesinin çukuru
Güldükçe yüz bin çiçek açar
Hadi der, hadi der, hadi der
Alicik sevdalı Alicik vurgun
Tutar kaçıır

Uzatma, diyor, komiser
Uzatma, uzatma diyor mahalleli
Birikmiş de karakolun önüne
Ağlama diyorlar Cennet'e, ağlama, kader
Göğnümüſ, ezilmiş, susuyor
Çöpçü Resul kaldırıyor başını
Ali'nin ağası Sefer'le
Uzlaşıyorlar elli binine

Ne yapar Sefer, ne eder Sefer
Bir yanı mapusta bir yanı yokluk
Köydeki üç – beş tokluyu
Satar, döner gelir on beş bin kâat
Resul'a mı, borca mı vermeli
Mapus baba, işsiz Ali, çalışamadı Sefer
Ne yemeli?
Ağadır, Ali'nin büyüğüdür, ar eder
Utanır ölesiye
Yılgın yemiş gibi eli ayağı
Döner vurur kendini

TAVANINA

Gecekondunun tavanında
Alen Dölon, Cüneyt Arkın'la
Yılmaz Güney yalnız başına
Liseli Abidin, İşçi Abidin
Tutup çıkarmış mapustan
Oturtmuş kondunun tavanına

Yılmaz Güney'i ilk kez Maraş'ta
Uzunoluk'ta bir sinemada
Eski bir filmde gördümdü
Esmer ve afili jön prömiye
Önümde altmışlık bir kadın
Kocaman kocaman sesiyle
Aslanım yiğidim diyordu
Vur koma
Sövüyordu ötekilerin
Babasına dedesine

Şimdi susmuş Yılmaz oturmuş
Afişler içinde bir afiş
Gecekondunun tavanına

Abla, diyor Abidin'in babası
Bir iyiliği daha var
Kalın oluyor bu kâğıtlar
Yıpranmıyor tezvaraya

Kelek turşusu yiyoruz birlikte
Karanfilli çay içiyoruz aklımız tavanda
Baba öğünüyor oğullarıyla
Bunlar, diyor abla
Ayakları yere bastığında
Başladılar çalışmaya
Kışları okurlar şimdi
Yazları sinemada lokantada
Boya boyarlar, duvar örerler

ANKARA ANKARA GÜZEL ANKARA

Derlenip anaparanın şeyleri
Meşveret kurdular
Hay hay hay
Hani bizim dağlarımız dağlarımız
Mor çubuklu da gök yapraklı bağlarımız
Derelerimiz beyliğimiz derebeyliğimiz
Eski beyler nicoldu
Bakır idi demir idi tuncoldu
Yardı çıktı Ankara'yı
Mustafa Kemal'in ardından
Beton yığınları biçiminde
O tepe senin bu tepe benim
Diktiler uzun kondularını

Arko, Krko, Krko
 Dikildi konduların yumuşak karnına
 Yıkıldı bir gecede yirmi konu
 Beyler vardılar belde başkanına
 Gördüler belde başkanını
 Topuyla copuyla tüfeğiyle
 Vurdular, kırdılar, öldürdüler
 Yaraladılar ki, onulmaz
 Birer çarpı imi konu
 Daha yüz yirmi kondunun kapısına

Cepleri şekerli teyzeler
 Artık uzak değil ocuklara
 Ve amcalar
 Ftrlerini yıkıp arkaya
 Kırıyorlar ıkası gözlerini

Ve analar
 Sıcacık apartmanların yakınlığına
 oktan alıştılar
 Lksle yudular fincanları
 Ovdular adı tuvalet olan helaları
 Tuzruhuyla
 Tozunu aldılar aynaların
 Dayandılar sevecenlikle
 Cici beylerin imdiklerine tekmelerine
 Trenle kestiler tırnaklarını
 Arko, Krko, Krko
 Yıkılsa yıkılsa yıkılsa
 Daha beş yüz yirmi konu
 Beşbin ellibin konu
 Yarım milyon insan yıkılacağına

Dikildiler Ankara'nın mor dağlarına
İşleri güçleri para para para
Satıldı birkaç komşu birkaç kuruşa
Bozuldu birliği mahallelerin
Azdı düzeni dirliği

Ama öte yanda
Kavgalardan öfkelerden sonra
Bölük bölük bölünen akıl
Başladı derlenip toparlanmaya
Koydu kasketini önüne
Düşündü:
Oğlum sen
Ömründe bir kez ata bindin mi
Bindiğin ata güvendin mi
Heç de binmedin.

HÜNKÂR ANA SORUYOR

Kimler
 Kanayan bir ülkenin damarlarından
 Yad değirmenlere su taşıyanlar
 Kimler
 Aşımızın içinde gözleri
 Ekmeğimizi bölen eller
 Kimler
 Kuşatmış dört bir yanımızdan
 Sözüme engel, adımımıza kolcu
 Kara gecelerde
 Düşümüzü söküp çıkarmaya
 Ve silah tepeden tırnağa
 Korkuyu kuşkuyu aramıza
 Aptal çasıt gibi, sanırsın gizliden
 Sokup savuşacak, hele şuna
 Hele şuna.

HÜNKÂR ANA MEVSİM SONU SATIŞLARINDA

Yoğun rüzigârdır, yol iz silindi gitti
Abdalan-ı Rum, Ahıyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum
Defteri dürüldü Ahiliğin
Bizans Ankara'ya taşındı

Bey midir kalpazan mı yoksa
Her, adına para bastıran
Alınır satılır mal arasında
Namusu saymışlar mı

Ev ufak, insan yoğsul
Anca iyiliğin sağlığın peşine düşüldü
Küsüştüler kadifeyle kılaptan
İpekler işlenmiyor
Bedestene hor bakıldı

SAYILMIYOR KAÇ YOLUN ÇATINDAYIZ

Van denizinde Gevaş'ta
 Adı Sebo, kara bir oğlanla
 Yine görüşelim deyip ayrılıyoruz
 Gördüğü her basılı kâğıdı yutmaktan
 Biraz dalgın
 Halkını sevmekten önyazgılı
 Alıp başını gittiğini duyuyorum
 Tokada
 Kızıl gelincikler açan derede
 Toplu ölümlerle öldürülüyor
 Şimdi her parçası bir dağda
 Her parçası bir dağda

Yine görüşelim deyip ayrılıyoruz
 Geçiyorum Haymana'ya
 Bir incedalan yiğidi
 Yine özenle büyütüyorum
 Bülbülderesi'nde kahvede
 Kallesçe kurşunluyorlar

Nasıl öğretmenlik yaparım artık
 Öfkeye boğulmuş, kinlerle dağlı
 Nasıl ulaşırim çocuklarıma
 Öyle bir çağa düştük ki dostlar
 Durmadan göğekin biçiyorlar
 Ölümünden geçilmiyor
 Dirim ateşler bahasına

İlahiler

1. baskı 1983, Alan Yayıncılık
2. baskı 1984, Alan Yayıncılık
3. baskı 1992, *Seyran-Toplu Şiirler*, Adam Yayınları
- 4.-5.-6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

BUNALAN OZAN İLAHİSİ

Darıdan ufağım da
Dünya sığar içime
Dünyalara sığamam
Sığamam oğul

Bulut olsam olurum
Göge ağsam ağarım
Güzleleri gezerim
Yağamam oğul

Atmacam bukağılı
Ağzında karanfili
Bu yaman çelişkiyi
Çözemem oğul

Ozanım düşe geldim
Dönüp uğraşa geldim
Astım işlek kalemim
Yazamam oğul

SARDUNYA

Yasadır ansıtalım:

Tohum ekenlerin, fide dikenlerin
Kimse durduramaz yağmurunu
Güneşini kimse kesemez

Fesleğen ekiyorum, sardunya dikiyorum
Arsızmış, öyle diyor komşum
Artık siz istemeseniz de
Açar tohumunu, yayılır toprağınızda

Ne güzel ne güzel ne güzel tanrım
Fesleğen ekiyor, sardunya dikiyorum
Bitiyorum arsızlığına çimenin çiçeğin
Arsızlık bugünden geri
Umut ve direnç demektir
Sokulmak demektir yaşamın koynuna
Özdeşlik demektir yaşamla
İnan olsun dostlar, inan olsun
Dalından kopan sardunya
Bozulmadı bi kez, eğmedi başını
Açmayı sürdürdü diktiğim toprakta

ALAZ TORUNA NİNİNİ

Esip savuruyor, seslerini dinle
 Fırtınayı dinle, dağ seslerini
 Dolanmaya gitti çekimli bulut
 Denizleri, gölleri sağıyor
 Balık yağar birazdan salıncağına

Balık yağar birazdan salıncağına
 Bulut yağar birazdan salıncağına
 Belki limon çiçeğı, belki kaplumbağına
 Uykulu ökseler çıkar cebinden
 Sen onları topla

Ninenin ördüğü başlığı
 Deden öpüşle büyüledi
 Kışı çıkar
 Kışı çıkar odandan evinden
 Bahara başla

Al gel, ya da resminin arkasına
 Çizdiğin çiçeğı yolla
 Üşüyoruz, yastığımız kar, yorganımız dondu
 Oğul arı yaban arılara tutuklu, gelemes
 Sen gel bizi kurtar

SABIR İÇİN İLAHİ

Çağrılı geldimdi, uzunca eğlendim
Sonsuz duracakmış gibi güldükçe insanlar
Gidecekmiş gibi gülümsüyorum

Yüreğimde kıldan testere
Bir yanartaşı yürüyorum döne döne
Hayatın dilvermez karıncasıyım

Günle yarışan bedenime dokunsam
Acıyor mu vurdukları yer eskisi kadar
Belki ben alıştım

Ses vermiyor özlediğim, susturmuşlar
Yok, sevgiden yandım
Savatlı gümüşüm, eskimezim
Sabrı deniyorum

İNANAN İÇİN İLAHİ

Ömrümüzün kilimine
Anamızın diliyle işlenen sözcükler
Çoğu kez şunlara benzer:
Acıları uzağında beklet
Elinde ipekten yelpaze
Usul usul, hoşgörüle
Yaklaş kendine
İşte kendin, işte durgun suların aynası
Seyret, gülümse

Oysa
Kim harlandırıp yüreğinde ateşi
Kıyametini büyütmezse
Ve hesaplaşmazsa kendiyle
Ateşten kurtulmayacaktır

Kim doğruysa aramalı
Yusuf'u, Kenan kuyusunda
Değilken Mısır'a sultan
Ey inanan
Sen ey inanan
Aracısız konuş kendinle

GÜL İÇİN İLAHİ

İnsanlar bir gülü bir senetle
Değiştirmeye alıştılar
İnsanlar başka insanların hayatını
Bir hezaren sandalye midir hayat
Dizip kaldırmaya alıştılar
İnsanlar yüreği ve onuru, alıştılar
Yelin üflediği yaprak mıdır onur
Yürek arsız otlar gibi ayak altında
Tanımıyor kimse kimseyi
Ve kendini tanımak istemiyor
İnsan tanımazsa kendini insan
Nasıl varolabilir

Bu yüzden dünya hey koca dünya
Dönüyor bir ölümler ülkesine
Susanlar şimdilik
Oyunun dışına düşenler
Yalnız onlar doğrulup kalkacaklar
Gün kıyamete erdiğinde

EFLATUN İLAHİ

Eflatun çiçekler döküyor durmadan
Sayrısın, etinde yıllanmış zehir
Nece sağaltayım seni, nece dindireyim
Ülkem misin, oğlum musun seçemiyorum
Sevdanın özü birdir

Yazıları tersinden okuyorlar
Biz de biliyoruz, okuyan da bilir
Onca genişletmiş evini yerini
Yaramaz otlar gibi
Sanılır çılgınlık usa naziredir

Duldasız gölgesiz rüzgâr içinde
Başağını gece büyütene sor
Zulümün durağı yitik oldukça
Kavga gündemden düşmüyor

Gülten Akın acep gidişlerdesin
Acın dinlencede değil
Özlemin kanıyor
Mülkün örselenmiş
Ürünün dağılmış
Hangi yaz seni nennileyebilir?

ELLER İLAHİSİ

Ellerini görsem oğlumun
 Uzun esmer parmaklı ellerini
 Onları özlüyorum
 Üç yaşına yağan karda
 Kızarmış, ısıttım öpe hohlaya
 Ozanda el-ücre çağrışımı yapan
 Alucra kışları
 Bir elim elinde sabaha dek
 Öteki yorganının üstünde
 Üşümezdi artık örttüm sardım ya

Görsem ellerini oğlumun
 Ardında bağlı durmasa
 Kalmasa Alucra sisler içinde
 Gevaş'a kurtlar inmese
 Cano kızak yap oğluma
 Uçar gider göle doğru
 Çığ düşer, Artos'a salma

Ellerini görsem oğlumun
 Dizgini tutarken atının üstünde
 Sağrısı yelesi al ürpermede
 Ferhan usul usul titrese

Ellerini görsem oğlumun
 Yeşil söğüt dalını incelikle
 Kuş sesleriyle değiştiğinde
 Beş yaşında çalışan ellerini
 Uçtu gitti kitapların ardında
 Uçtu gitti kalemlerin ardında

DEMİRLE PAS ARASINDA İLAHİ

Nergisle gz gl arasında
 Beş yıldır beş uzun yıldır
 Yağmurla kar arasında
 Beş yıldır beş uzun yıldır
 Ayazla çiy arasında
 Demirle pas arasında
 Seyran'la Mamak
 Beş yıldır beş uzun yıldır

Tanıyorum sesini demirin
 Açılan sürgünün itilen kapının
 Eldeki omuzdakinin
 Aman dinlemez sesini
 Beş yıldır beş uzun yıldır

Birisi bir söğüt dikse
 Gölgesi basardı evlerin iini
 Bir salkım sğtt baktım büyüttüm
 Yüreğimin toprağında hasreti

Beş yıldır beş uzun yıldır
 Sesin rselenmiş duruşun tetikte
 Bizim için seçilip ayrılmış
 İpte kurutulmuş sözcüklerle
 Yalnız yle sözcüklerle
 Konuşuruz, konuşmak denirse

Ne bir kıvrım, ne renk, ne sıcak bir hece

— Nasılsın

— İyiyim

Beş yıldır beş uzun yıldır

Desemdi

Koçağım bir tanem evimin direği

Sakladım, duyarlar, istemem.

Baktım ki sesim buruşmuş

Gelir bir gün gelir bir gün

Bir gün siler parlatırım

“Bilirim

Susmayacak kalb-i viranımdaki kuş”

ACILAR İÇİN İLAHİ

Islak yüreğinin üstünde
Yürümüş acemi penguen
Geçmiş küçük korkular
İz kalır

Ama kocamansa o
Şarabi benekli elektrik
Eflatun boğulma
Şok aralarını dolanınca
Ölüm gündelik adımlarıyla
Artık ırgalamaz seni depremi ömrün
Korkunun duvarı aşılmıştır

Bir arkadaşının yokluğunu
Öteki arkadaşına
Yalın sözcüklerle bildirirsin
“Seni özlediğini söylüyordu
Artık hiç görüşemeyeceksin”

Acının duvarı aşılmıştır

ATRIYO İLAHİ

Yürekte atriyo septal defekt
Taşıyan biri
Diyor ki
Kendin savun kendini
Kimseye bırakma

Yüreğinde atriyo septal defekt taşıyan
Aralık kapakçıklarından
Kendi yüreğini yiyerek
Savunuyor kendini
Çünkü bir bıraksa
Eriyecek biçilmedik cezalarla
İşlemediği suçlardan

Hey tanrım, bu çocuklar çocuklarımız bizim
Bunca yıl hangi taşı oraya kapatsan
Unufak olur
Bunca yıl hangi kuşu
Bize hüzünlü görüşler, tel örgüler
Beton gölgeler bağışlayan
Bunca yıl hangi bir kuşu,
Ölür ölür ölür

Anlamıyor musun
Yok mu senin oğlun kızın

Tatvan'da denize uzak bir eski bahçede, yaz çiçeklerine vurgun oturuyordum. Belki bin yıllık yüksek duvarların dibinde. Cevizin gizemli gölgesinde. Yapraklarının çıkardığı koku başımı döndürüyor. Kolumu kanadımı kıpırdatmadan orda öylecene. Sessizlik.

Sessizlik dağınık bir ötüş salvosuyla parçalanıyor. Kargalar. Kocaman bir kavganın ortasında. Kıyasıya. Uzun sürmüyor. Uçup gidiyor bir bölük, dönmemek üzere. Yendiler mi onlar. Yenildiler mi? Ben bilmiyorum. Cevizin bin yıllık kokusuyla esrimiş dalgın. Kalanlar, gidiyor geliyor bir süre. Gidiş gelişler, seslenişler bir noktada yoğunlaşıyor. Yanda, duvarın üstünde bir yaralıları var. Önce, ne yapacaklarını bilmiyor gibiler. Bu kargaşa ondan. Belki ilkyardım acelesi. Giderek azalıyorlar. Sesleri sönüyor. Ama, yaralının başındalar. Bir süre geçince daha bir düzen sağlıyorlar. Nöbetleşiyorlar. Biri ikisi gidiyor, geliyor. Sonra başkaları. İlgi-mi yoğunlaştırıyorum, cevizin uyuşturan gölgesinden çıkarak. Sessiz. Tanımaya başlıyorum onları.

Kargalar. Gün boyu yaralılarına baktılar. Bırakmadılar onu. Bırakmadılar içlerinden bir tekini bile, telef olmaya. Bırakmadılar.

Vardır, hastadır, yaralıdır. Bir nedenle kısıtlıdır, ölüme yargılıdır, bizimdir. Paramızdır. Onu güçsüzken bırakırsak, kendi parçamızı, kolumuzu kanadımızı bırakmışızdır.

Kendimizi bir tek bu nedenle bile yenilmiş sayabilir miyiz?
Sayarız.

BEHÇET İÇİN İLAHİ

Ölü bir yapraktı onu kaldırdım
Bırakıp gittiler, soğuk taşlara
Onu kaldırdım

Kandı, akıyordu yaralı yüzünden
Saçları alnına düşmüştü solarak
İnce bedeninde çakal dişleri
Umutsuz bereler
Onu incitmeden, örselemeden
Onu kaldırdım

Anamız, karımız öteki insanlar
Güleriz su gibi sekerek çakıllarda
Öfkeliysek hızla dokunur bir sırça bir sırçaya
Ve hüznölüysek
Yüzümüzün yokuşunu
Enine giderek tırmanabilir çocuklar ancak

Anamız, karımız öteki insanlar
Bizi orda, öylecene tanırırlar
Şimdi yıkılmıştır, yaralıdır
Yok, sevdiklerine göstermesinler
İncinir demirler, üzülür dağlar

Hayatın pürüzsüz akışında
Sanılmaz insanın insana
Sunduğu çiçekler içinde
Bir ağulu çiçek
Zulum da var

Onmazdı işkence, yeşermezdi zulum
Soyup adamları adamlığından
O dönme dolaba bağlamasalar,
Bağlamasalar.

Tutup kaldırdım

Gurbetteyiz kendi bahçemizde
Kendi dağlarımızla çevirmişler bizi
Ferhatlık vaktidir
Çoğuz, masalları aştık, söylenceler kurmalıyız

Dostum, arkadaşım
Elleri elimde ikimiz
Onu kaldırdım

ŞİFAHİ

Gövdem çürüyordu
Leylaklar zakkumlar içinde
Kafesim göğsümü bırakıp gitmiş
Dar boynum lale
Çürük bir köpeği kokluyordum
Kendi işemiği içirilmiş
Baldıran yerine
İlk kez çocukluktan çıktığımdı
Uygulamalı tarih dersinde
Çarmıhtan başlattılar
İsa'nın kolları kan içinde
Sonra bu kollarla çağımızda
Bir kuşu bile kaldıramadı İsa
Elleri kendinde değildi

Kimse
O kimse kimse
Kimse soruyordu
Yanıtı önceden verilmiş sorularla
Buna saldırmak denirdi
Başka zaman olsa

Derken gerilmiş bacağımızda
 İçerden tınlayan haşarı diyapozon
 Kopuyordu sinirlerimiz
 Davuldu tabanımız vura vura
 Patlatıyorlardı,
 Çıksın diye tın tın tınlayan
 Al diyapozon
 O inatçı şeytan
 Direnç havlıyordu

Nasıl üremiştik gösteriyorlardı
 Burgaçlar burgaçlar burgaçlar içinde
 Bu yanıştı bence
 Ya da uyutmuşlar bizi anatomi dersinde

Kan dereler gibi, o gerçek o
 Nerde taşır bunca kanı şaşıp kalır insan
 Karsa dağlar, çıplaksınız kar içinde
 Ya da bir kış gölüdür,
 Ateş sanıp sizi, söndürüyorlar

İncelmiş azalmış gibiyiz çoğumuz
 Büsbütün kurtulur kimimiz ağırlığından
 Çarpa çarpa başımızı duvarlara
 Çarpa çarpa gövdemizi duvarlara
 (Onlar öyle derler sonradan)
 Kurtulmuştur kimimiz ağırlığından.

Ölüm erkencidir, bekleyemez orda
Demir odalarda
Bir de yüreğimiz durmamışsa
Durmamışsa
Canımız örsüne vuruyorsa hâlâ
Dağılanı toplar sararız zamanla
Zamanla
İnsan
Bazan
İçinden içinden büyür insan bazan
Kök salar kendi derinlerine
Bedenini bağışlar egemenliğinden
Kırılmış bir parmak, bükülmeyen bir diz
Ertelenir eklem, ertelenir kas
Susturulur kan
Derin toplar güllerini
İner yarın bahçesine

BİR İNCEKARA KÜÇÜCÜK OĞLANA İLAHİ

İtip düşürdüler annesini
Kim kim diye sorma
İtip düşürdüler annesini
Gözleri nnde

— Amca senin oğlun olmasın
Olursa, kıyamam, lmesin

İnce turnasıdır annesinin
O erkek erkeğe görüşlerde
Selam iletir babasına
İtip düşürdüler annesini
Gözleri nnde

— Amca senin oğlun olmasın
Olursa görüşüne gelmesin

zlyor ve dokuz yaşında
Ttyor yaslı kara gözleri
Babası. Son görüşüydü
Kroğlusu darda Ayvaz
İmge doru ata bindi
Al at yedeğinde

İtip düşürdüler annesini
Gözleri nnde

— Amca senin oğlun olmasın
Olursa al ata binmesin

Karacık ufacık incecik öyle
Tutuşturdu annesi, tutuşturdu da
Kayıp gitti elinden torba
Giysiler ölü kuşlar gibi yerde
Büyüyor yaşlı kara gözleri
Göğsü dar geliyor soluğuna

— Kadın sen çık kadın durma
Eğilmiş topluyor çorabı, gömleği
Yazık, çamur, ne yapmalı, oysa
Şaşkın. Umut çok uzaklarda
Bıraksalar, toplayıp yeniden verecek oğluna
— Kadın sen çık, kadın durma

İtip düşürdüler annesini
Gözleri önünde

— Amca senin oğlun olmasın
Olursa seni sevmesin
Kıyamam ölmesin
Al ata binmesin
Görüşüne gelmesin

SARI GELİN TÜRKÜSÜ

Cümle hal insan halidir
Yiğit başına iş gelir
Bendi mapusane olur
Oy sarı gelin
Dolar grleyi grleyi

Cümle hal insan halidir
Yiğit kelepçede ise
Yüreğİ dar gelen gelin
Oy sarı gelin
Usanır, saçının nergisine
Yeni bir bahçevan bulur
Diri tutamaz sevdayı

Cümle hal insan halidir
zne değen okları
Kartal, kanadından bilir
Oy sarı gelin
Derine saklar yarayı

VARI SEVDASI OLANA İLAHİ

Ben seni tanımışsam
Tümce kalabalıkta
Şaşırtmışsam ırmağım
Yönünü sana doğru
Ben korkar, sen korkar

Sen ayrısız gayrısız
Cümle canı sevmişsen
Tek tek çıkar soranı
Tümü de senden korkar

Ne varın var, ne yoğun
Dört duvarla bir sevda
Anca ondan vermişsen
Kim korkar, neden korkar

ASILANLAR KENTİNE AĞIT

Balık değildiler, belleklerinde
 Yeşil, bordo ağlar yoktu
 Turaç değildiler
 Geleneklerine apansız avlanmanın
 Acısı bağlanmamıştı.
 Diri ve çocuksu yüzlerinde
 Sevincin gümrah rengini
 Alıp vermeye alışkindılar
 Şakıdılar dalları üstünde
 Sayısız hücreler taşıyarak

— Ana asacaklar bizi.
 Yatarım diyordu yoluna yoluna

Önce beni çiğner, diyordu
 Olamadı sözünün sahibi
 Ana dedikleri.
 Ses kırıldı, porselen sırça
 Söz dondu ağızda
 Sessizlik o gün bu gündür
 Çın çın ötüyor evlerde yollarda
 Ölüm. Belki. Nece nece sessiz
 Belki ülkeleri
 Oysa diri, su diriliğinde onların sesleri

Dinsizdiler ya da dindar
 Onlar öyle inandılar öyle inandılar
 Ateşe suya havaya kesti bedenleri
 Akıp gittiler, esip gittiler
 Asıldıkları kentin
 Kül örttü toprağını
 Sular akmadı
 Kirli ve soluğan kaldı havasızlıktan insanlar

SUSANLAR İÇİN İLAHİ

Ağudan halk'olmuş bunların hepsi
Alınlarında yatay üç çift elif
Dudakları kanadını koyvermiş kırlangıç gibi
Hangi dar'da kalmışlar açılmamış
Yabancımlar değiller, ansıyorum
Ohri'de bir eski manastırda
Miroslav ustayı dinlerken görüyordum
Duvardaydılar
İsa kanlı çarmıhıyla ortalarında
Bir de devrimlerin, savaşların
Suçlayan fotoğraflarında
Korkan, kendi korkusundan korkan
Korkudan isyana geçecek insanın hali

Ağudan halk'olmuş bunların hepsi
Gül insana nece nece yakışırken
Ve ılık ebrusunu bağışlarken nisan
O tarihsel yükü yıkıp bazı çocuklarının omzuna
Kamu susuyorken
Hepsi hepsi birkaç ağaç birkaç çingene
Dar o dar
Gibi gelir amma
Öyle mi acaba

Onlar, ağıyla kardaş olanlar
Hep öyle
Hep alınlarında üç çift elif
Ağızlarında o kötürüm kırlangıç
la mı kalacaklar
la mı kalacaklar
la mı kalacaklar

IRMAĞA KARŞI İLAHİ

Irmak sesinde gül büyür
Kesilme, türkünü sürdür
Kamu susarak öldürür
Ölümüne kast olanı

Eğer asa, eğer basa
Demir kafeslere kosa
Yoldan eyleyemez kimse
Deniziyle dost olanı

Ozan der ırmak değilim
Ama bendimi seçmişim
Irmak bulduğunu akar
Gider dolanı dolanı

ANSIZIN GELEN İÇİN İLAHİ

Adımımı attım içeri
Ansızın geldi

Uzandım su içiyordum
Ansızın geldi

Hu dedim samaha durdum
Ansızın geldi

Öptüm kızımın saçını
Ansızın geldi

Ey ansızın gelen
Ozanım, ömrün özü benim elimde
Diriyim ben senden

DEREYE İLAHİ

Gün senin
Çünkü sen
Onu kentin haramilerinden
Dövüşerek aldın
Çalışarak aldın
Gün senin
Şimdi sen
Irmağa dökülen derecik
Girdin yoğun geceye
Güneşte kurumuş yatağın
Yorgun taşlarınla
Kendine kendine bakıyorsun
Geceyi dinliyorsun
Şimdi sen
Gün senin
Dünle gitti yitirdiğin
Ve yarın kesenkes
Bulutla yağmurla
Dirileceksin

DİZELER

1

Kırlangıç nasıl çırparsa kanadını
Gerekçesiyle
Toprak nasıl kabarırsa günü gelince
Bir Türkmen gelini, üzeri yüklü
Nasıl inerse bir yokuşu
Öyle indik bütün yokuşları

2

Neye yarar zorba bir cücük gibi
Yetmeden delmek yumurtayı
Evecen sözcükler gibi ağzı zorlamak
Ve salmak öfkeyi, aklı bağlayarak

3

Biz de yandık
Çünkü yandı halkımız
Boğulduk halkın boğulduğu sularda
Ve çocuklarımız
Onlar birer birer vurulduğunda
Can evinden yozudu binlerce

TİMSAH

Sizin bayan, perdeniz
 Dar gidiyor hâlâ gidecek mi
 Eviniz ışı  sızdırıyor
 Gösterin ellerinizi

Babanız sakala bıyı a sığınmış
 Tekdüze, solgun
 Maçasız sineksiz oynuyor iskambilleri
 İçinde bir çocuk çın çın ötüyor
 Bizi kandırabilir mi

Örtün ne varsa örtülecek
 Temizleyin bellekleri
 İşte üstünüze kayıtlı acınız
 İşte mülkünüz
 İslî bir kent batık bir gemi

Kız diyor ki, şiirin sonunda
 Tatlı düş kurslarına yazılayım bari
 Yürüye yürüye karabasanı
 Ne ırmak var ne eski masalların büyüğü
 Bu timsah nerden çıktı?

İĞNELİ DOST

İster ki herkes ölsün
Neler besleyip büyötmüş
Gömmüştür neleri gizli gizli
Belleği sıra
İster ki herkes ölsün

Şarap olacakken sirkeye dönmüş
Üzüm suyu şaşkınlığında
Gidişi kelebek, gelişi beygir
Kişnemesi çöplük sanrılarıyla

Yollarda ipekler halılar, çağırır evine
Eli dili soylu kırmanç güzelliğinde
Tarih düşersiniz artık İsa doğmuştur
Dostluktan önce, dostluktan sonra
Arınmıştır kirlerinden insan ve dünya
Belli belirsiz bir sızıyla
Dönüşte eliniz varırsa sırtınıza
Kocaman paslı bir iğne

Onların
Çimen bitmez bastıkları yerde
Sevgi buruşur

BEDRETTİN KOÇAKLAMASI

Bir Türkmen kocası söyledi son kez
 Hayattan değerli yoktur, bilesin
 Ama krpenin, palazın kanıyla
 Kanayan bir yol olduğunda hayat
 Asma kendi ışını kuruttuğunda
 Her Bedrettin ölümle uzlaşır
 Uzlaşılacaksa

Erdem midir susma, öyle denildi
 rt kepenklerini sıkıca
 Sana değmeyene karışma
 Yüz alışılmışın sığ sularında

Bilim yumuşak bir dşekse
 Bedrettin ayakta

Halk birikir cellat ölür
 Zulum bir başına kalır
 İp çürür, kurşun çözülür
 Bedrettin yaşamakta

Onlar benlerinin kölesi oldular
 Değiller
 Bir kendi sözlerinin bile sahabı
 Gülten çok dostu gördün
 Kalsınlar sağlıcakla

KORKU İÇİN İLAHİ

Gelecekler
Korku beni bağlamasa
Korku
Yazılıdır gündelik defterimizde
Temize çekerken çoğumuz
Harflerini düşürmüştüz
Ya da silmişizdir bir güzel
Yerine gerekçesiz yığitlenme
Oysa
İnsan yaşarken de ölürken de
Vardır korku ipek kozamız içinde
Bekler kendi yöntemince
Gün gelir, sarılır

Gelecekler
Korksam, korkudan korkmayarak
Söylesem kendime ki
Korku
Hayatımız içindedir
Tıpkı ötekiler gibi
Korku beni bağlamasa

Gelecekler
Korku miktarınca yaşandıkta
Ufak ufak parçalayarak
Dönüştürsem
Dönüştürsem, uğrasa kozasından
Yeri kalmasa sarılacak

Gelecekler
Korkudan korkmuyorum
Her şeyi kendi içinde
Çözmeye ve yeniden kurmaya
Hazırım
Bekliyorum

KARŞIKORKU İÇİN İLAHİ

Durup dururken değil öyle
Eytişimin altın kavliyle
Gün karanısında gökyüzüne
Bir benek mavi düştü

Korkuyla bağırdı karanlık
Dursun öylecene
Bağırdılar
Dursun kımıldamadan öylecene

Sanılır ki şu koskocaman
Geçişken yuvarlak karanlık
Usulca ezerek karartır maviyi
Bütün rivayetler ve düş biçimleri
Kutsal kitaplar
Bunu böyle yazar
Yaygın parabilim yöntemleri

Nesnenin kunt olanağı
Dilin ve düşünün yumuşak göğünde
Kımradı kendini kanırtarak
Bağırdı karanlık
Koşturup tarihin çarmihini
Gerdiler maviyi dursun öylecene
Kımıldamadan
Durdu mavi benek

Soludu karanlık
Eskisinden daha tedirgin
Korku. Dallar budaklar salarak.

YARALI

Ölümcül yaralı o hayvan
Giriyor kentlerin dar kapısından
Sokakları, alanları, çocuksuz parkları
Sürükleniyor
Kandan göller bırakıyor ardında
Bağırıyor
Sesi havamıza siniyor tek boşluk bırakmadan
Sessizlik
Diyor adına onlar
Öyle alışmışlar
Sızlanıyor, acısı damlıyor radyolarımızdan

Ölümcül yaralı o hayvan
Nasıl bir dağsa taşıdığı
Adı her dilde aynı
Ne bir ırmak çağılıyor üstünde
Ne yaz günlerinde serin bir kaynak
Susuz ve çıplak
Hayvan ölümcül yaralı, susuz ve çıplak
Pörsüyor gün günden, soluyor
Batıyor mekanik tırnakları
Kendi derisinden içeri
Sönecek
Diyorlar usta büyücüler
İzler bulunur mu, hangi bir kazıda
Tükürmeyi beller mi çocuklar

YÖNETENE TÜRKÜ

Kurduğun zemberek
Baktın sensiz işlemeyecek
Bırak kırılsın
Ynettiğin ocak
Krelecek senin yokluğunda
Krelsin bırak
Çocuk büyük erkek kadın
Dökülüp kalacaksa umarsız, şaşkın
Her şeye baştan başlamalısın

Erip yetişmeli her kişi
Senmişin gibi
Öyle ki
Her sözün her işin
Bir sahabı olsun
Öyle ki
Kalmasın gzn arkanda
Çünkü işlettiğin kurduğun
Değil senin için
Sen bile değilsin senin
Halkın özünden süren asmaysan
Sararma, rme
Dirimin sonsuza ışgın versin

SEVİ DİZELERİ

Özlemi beş geçe de
Ölüme yarım kala
Uslu dost dalgın yörük
Bir yolda bize uğra

Okşadın düzledin dağları
Biçtin dağıttın yelleri
Güzel dost çılgın yörük
Bir yol da bize uğra

Yanağın zemheri ayı
Yarpuz ve fesleğen
Yüzünü yüzüme daya
Beni sana bağlayan ipeği
Solugunla dirilt
Derdimi kimseye vermek istemem
Erincimi paylaş

Artık sormuyorum, biliyorum
— O geçti mi burdan?
Aramızdaki ipek hışırtısından
Bereketli buğday kokusundan
Süt kabartısından
Masaya düşen güneşten

Sesin sesime katışıyor

GENCO İÇİN İLAHİ

Sudur Genco
 Donduğı kayayı çatlatmadı
 Yüzü estamlardan alınma
 Minyatürdekinin kardeşi

Gizil gizil açan bir çiçeğı
 Hiç usanmadan izleyebilir
 Ve bu konuda kimseye
 Söylemez tek sözcük bile

Ufaltılmış ırılar halinde
 Dünyayı tutuşturur ve siz
 Sanırsınız
 Dünya çok eskiden yanmaktadır.

Ilık sislerle tütsüler
 Sesindeki incecik kıyılmış
 Ayınga tütünü
 Dostum dediklerini

Dağ gibi dağ gibi durmadığından
 Dağ gibi görünmez Genco
 Gösterişsizdir
 Işgın gibidir asmanın ucunda
 Özsuyu o taşıdığından
 İçten içe asmadır da

Ömründe tüfeğı olmayacaktır
 Eğer olmuşsa
 Çiçekler sürmüştür namlusuna

Camekânda gördüm onu
 Ne günaydın ne saat kaç ne merhaba
 Gerçekten bu mudur Genco?

BİR ESKİ İSTANBULLU AĞZINDAN İLAHİ

Dağlar buzul ve çığdan geçit vermez oldular
Eşkiya asfalta vurdu birer ikişer
Eski sular değil onlar, biraz tortu biraz kan
Durultmaya gücümüz yetmiyor
Nedir yaşılanıyor muyuz?

Konsollarda çifte karpuzlu lambalar hani
Ceviz dolaplarda sırça ve porselen
Esip savurarak, yel mi şeytan mı
Çilehaneleri cezaevlerine dönüştüren
Nedir? Yaşlandıkça düşleniyor muyuz?

Geçer, bir demdir, hüzünler de ezinçler de
Kayalar çözülür, sızar duru sular
Bir kuş konar yorgunluktan bitmiş omuzlarımıza
İnler kendi tuzağına düşmüş avcılar
Nedir? Umutlardan hoşlanıyor muyuz?

TAŞ İLAHİ

“Şaka makamında”

Musikimiz ten nenni ten nen
 Şiirimizse deveye binmeli yeniden
 Ten nenni ten nen
 Ten nenni ten nen
 Derse de
 Kendisi
 Yenile yenile Osmanlı
 Roman yazar yeni Osman
 Aman aman
 Bu sessiz soluksuz hıyabanda
 Gezer iken tozar iken
 Dinmiş şükür ruhundaki fırtına
 Geçmiş sınıfını
 Beyim paşam efendim sultanım
 O ne gürültüydü o ne kargaşa
 Çekilin çocuklar silinin ahali
 Timar olsun çayır çimen
 Gl yaprağı değmesin ayağına
 İncinir çn yeni Osman
 Şimden geru
 Makam yakıştırır destine
 Dm teka dm tek
 Tek tek de tek tek
 Tek tek de tek tek

42 Günün Œiirleri

1. baskı 1986, Alan Yayıncılık
2. baskı 1987, Alan Yayıncılık
3. baskı 1992, *Seyran-Toplu Œiirler*, Adam Yayınları
- 4.-5.-6. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Œiirler*, YKY

Zalimin gecesi mazlumun gecesiyle birdir
Ve daha uzundur zulme karar verenin gecesi
Çünkü acıların, ıglıkların, kargışların sesi
İğne deliğinden geçeğen olur
Dokuna dokuna kıyıcıya cellada
Varır, sebebin kapısında durur

SONRASINDA

O alanın ortasındaki küçük parkta uzun boylu, eflatun çiçekler açmış. Bir öbek dolusu eflatun çiçek. Rastlantı mı bu? Olamaz. O çiçekleri tohumken saklayan bahçivana sorsanız size söyler. “Kırmızının, sarının, beyazındı tohumlar. Nasıl oldu bilemiyorum tümü eflatun açtı.”

Eğer bizi kış günlerinde oralarda görmüşse, izlemişse, bilmesi gerekir. İyi bir bahçivandır ki, onu o görkemli çevreye atamışlar. İyi bir bahçivansa, çiçeğine sızan yabancı rengin nedenini bilir.

Eflatundur. Acılardan sızar gelir. İnsan acılarından. Bedenimizin elektriğiyle toprağa süzülür. Sonra ordan beklen-sin dursun eflatundan gayri çiçek.

Analardık. Oğullarımızın kızlarımızın yattığı cezaevinden, görüşlerden çıkardık. Dağılırdık eskiden olsaydı. O açlık günlerinde dağılıp gitmeyi düşünmedik. Birlikte kaldık. Yürüdük yollar boyu. Otobüslere doluşup gittik. Görkemli yapılarıdaki yetkililere ulaşmaya. Dilekçelerde, dilekçelerde, sayısız pullarda umar aradık.

Soğuktu. Çoğumuzun sırtında ince giysiler. Çoğumuzun ayağında, eski, ıslığını içe geçiren pabuçlar. Her gün buralar-daydık, yuvarlak, küçük parkta otururduk.

Kovalıyorlardı bizi kapı önlerinden. Azarlıyor itiyorlardı. Dövüşürdük kimileyin. Öfkeyle bağırırdık. Ama dayanamazdık, tutunamazdık fazlaca. Gelir, küçük yuvarlak parkta otururduk. Kamunundu parklar. Orda öyle sessizce oturdukça kim kızabilir? Orda öyle sessizce mi oturduk? Evet. Çok çok fısıldaşırdık. Ne yapabiliriz, ne yapmalıyız? Ama bedenimiz fırtınalar içindeydi. Dünyayı siren sesleriyle çığlıklarla dolduruyordu sessizliğimiz. Nedir ki bağırın beş on kişi, asıl sen susana sor. Susana sor, bedeni ne biçim bir sarsıntı, deprem içindedir. Ve ne kıyametler boşaltıyordur havaya, toprağa. İnsanların davranışlarını izlerdik. Saygıyla susarlardı yolda, otobüste. Görevliyseler üstlerine bir şaşkınlık bir bezginlik çökerdi, her an işi bırakıp gitmeye hazır.

Ve toprak, bastığımız toprak, bize çamurlar, sular, soğuk ıslaklıklar bağışlayan toprak acımızı, öfkemizi alır kabul ederdi.

O parkta günler boyu oturduk. Ayakta bekledik. Eflatun çiçeklerin açtığı toprakta. Eğer bahçıvan bizi görmüşse, açıklayabilir neden çiçeklerin sarı, kırmızı, beyaz değil de eflatun açtığını ve boylarının neden öyle dimdik, upuzun olduğunu.

AVLU

Avlu bir çığlıkla tamamlandı
 Sanki eksikli kalırdı o çığlık olmasa
 Uzun buzdan sarkıtlar biçiminde
 Dondu ığlık

Dondu ığlık
 Lacivert resimler çizerek üstümüze
 — Ana o çığlığı nereden buldun?
 Düşündü nöbetçi, sirenlerden mi
 Martılardan belki
 Ama nerde deniz? Deniz olmalı ki
 Üstümüzde mavisı kesilmiş soğuk gökyüzü
 Altımızda
 Altımızda yanımızda ve her yerimizde
 Avlu.

Avlu, o yedi günün birinde
 Toplaşıp toplaşıp dağıldığımız
 Yaşayan parçamız oldu.

Avlu
 Kulübeler ve dikenli teller
 Pembe ve atık nöbetçi
 Kalan altı günde birikir mi
 Kurşuni damdaki deprem öncesi sessizliği

O ığlık olmasa yarım kalacaktı sanki
Üstümüze doğrultmaya tüfekler
Mekanizma sesleri
Geldi bütünledi
Çelenkti o, kara gövdesiyle devindi avluda
Dokusunda ilenç çiçekleri
Önünde durdukça her bir ananın
Büyüdü
Öyle ki
Onu kim görse dağ derdi
Şimdi biz
Yani biz analar
Artık o avluya nasıl sığarız

Çığlık uzadı uzadı. Mapusane avlusunu dolandı. Damları ve bacaları sardı. Taş ve demir yüzeylerden içerlere sızmayı başardı. Göğe ağdı. Turnaları ürküttü. Maviyi soldurdu. Zorla büyütölmüş cılız ağaçları, albenisiz çiçekleri yokladı, uzaktaki havuza inip çıktı. Nöbetçi kulübelerine vurdu. Çatılmış tüfekleri salladı. Çavuş, iplerinden çekilmiş gibi sıçrayıp, erlerine komutunu çekti. Tüfeğini kapan yürüdü. İç avludaydı kadın. Çığlık sürüyordu.

Kollarından tuttular. Yarı yürür, yarı sürüklenir, götürdüler. Çığlık ilence dönüştü. Yüksekliğini bozmadan. “.....leer. Öldürdünüz oğlumu. laaar, beni de öldürün..”

Hızını almıştı çığlık. Kadın sustuğunda da sürdü o.

Kadını, sonradan ekleme, alçak damlı yapıya soktular. Yere yığıldı. Kollarından tutanlar birbirlerine baktılar. Kaldırsalar mı? Bıraksalar mı? Ayakta mı tutsalar, sandalye mi verseler altına? İnanılmaz şeydi. İlk kez geliyordu böyle bir şey resmiyetin başına. Yıllardır bu suskun kalabalığa, yalnızca ağlayan, gözyaşını yüreğine akıtan bu kalabalığa resmiyet komut veriyordu. Resmiyet öğüt veriyordu. Resmiyet bağılıyor, azarlıyordu. Arada bir tartaklama da görevleri içinde bir görevdi.

İnanılmaz bir şey oldu. Çığlık, bu sessiz, bu umarsız, bu incecik kadından fırlayıp çıktı. Kadın boştu şimdi, bomboş. Kendini ayakta tutan, diri tutan çığlığını nasıl koyverdiğine kendi de şaşıyordu. Yattığı yerde mi kalsın, kalsın mı, otursun mu?

— Ne bağıırıyorsun kadın? diyecekti. Görevli eğer yakında olsaydı. Eğer vaktinde yetişseydi. Koşup geldi. Yere yumulmuş bir yığındı kadın.

Öfke söndü. Bir an, tutup kaldırmak, oturtmak geçti içinden. “Anadır bu,” diye yükseliyordu ki boğazından sesi, resmiyet ezdi onu.

— Tutanak tutulsun. Bize hakaret etti bu kadın, çabuk.

— Emredersin (.....)

Dağlar aşmış, beller aşmış, sular geçmiş bu kadın, kim bilir nerelerden, oğlunu görmeye. Beş dakika için. Yalnız beş dakika. “Nasılsın, iyi misin?” “İyiym anam, sen nasılsın?” “İyiym” “Babam, bacım nasıllar?” “İyiler hepsi” “Bir isteğin var mı?”

Ancak aptal bir yazar uzatır sözü burda. Herkes bilir ki dakikalar çoktan dolmuştur. Son bir kez bakışılmadan, bir gülümseyiş yakalanmadan, bir bedensel devinim izlenmeden, bitmiştir.

Olsun. Ana gelir. Üç günlük yoldan. Dağları dağları aşar, ırmakları geçer. Soluyan makinalardan garlara, otogarlara dökülür. Üst üste yığılmış yükler gibi dolar binitlere. Varır kapısına oğlunun.

Görüşler yasaklanmış da, nedense üç beş çocuğun görüşü kaldırılmamıştı. İçerde olanlar kentlerde köylerde birçok evi yakıp kül etmişti. Söylentiler sürüyordu. Zincire vurulmuşlar, dövülmüşler, üstlerine köpekler salınmış. Tekmelenmişler. Hayaları çiğnenip ezilmiş. Ana oracıkta, adının okunmasını beklerken, bölük pörçük duydu bunları. Bekledi. Oğlunun adı yasaklılar içinde çıkmamıştı. Gizlice sevindi. Sonra utandı sevincinden. Ötekilerin yüzüne baktı. Yüzleri yüz olmaktan çıkmış acılı kadınlardı. Bi kez daha utandı. Sevinci yitip gitti. Orda kalanların arasından seçilip içeriye gönderilirken tedirgindi. Kızdı oğluna. “Niye herkesten ayrıldı ki? Bana kötü bakmaz mı şimdi bu analar? “Hele bir,” dedi kendi kendine. “Hele bir varıp göreyim.”

Varıp gördü ki, oğlu ayakta duramıyordu. Sesi çıkmıyordu ağzından, başı sargılıydı.

— Ana, gördün işte, böyleyim, şimdi artık git, ayakta duramıyorum.

O saat anladı. Anladı ki bu ayrımın yükü oğlunun omzunda değil. Onlar onlar onlar ayırıp gösteriyorlardı bazılarını. Belki gözdağı, belki bir başka nedenle.

Şaşkın bakındı bir süre. Dışarı çıktı. Merdivenleri inmeye başladı. Dışarda öteki anaları gördü. Çatılmış silahları gördü. Köpekleri gördü. İşte o anda, çığlık yüreğini, ciğerini, boğazını zorlaya zorlaya açtı. Çıkıp gitti ağzından. Bir daha, bir daha durnamamacasına. Bağırın o değildi sanki. Çılgıydı.

Avludaki analar. Çılgılığı alıp yerine koymaya onlar da hazır değildiler daha. Çılgılık serserileşti orda. Aralarda gezindi. Çamaşır torbalarına girip çıktı. Başörtüleri, kınalı saçları, akları elledi, yoksul ayaklara süründü.

— Eyvah, nasıl gördü oğlunu kim bilir? Ya kızlar, onlar da... diye düşündü analar.

Görüş yasağı olanlar bitmiştiler. Ağızlarını bıçaklar açamazdı. Kendilerinininki neceydi? İki ana oracıkta bayıldı. Tutup kaldırdılar. Kaldırdılar da banklara yatırdılar. Ağhyordu çoğunluk, sessiz.

Çılgılık gözyaşlarına girdi, kuruttu onları. Bayılanları ayılttı. Yakalarından tutup insanları, sarstı sarstı.

Görevlilerin üstüne vardı. Havlayan köpekleri sindirdi. Sessizlik.

Tutanak yazıldı iş olsun. İş olsun imzalandı.

— İmzan var mı? dediler anaya.

— Var.

— At şuraya.

Attı. Kendine gelmişti. “Oğlum gitmiş, sönmüş oğlum. Beni de öldürün. Hiçbir şey umurumda değil.”

— Götürün bunu oğlum, yukarıya.

Yukarıya götürüldü. Kendine geldi ya, ne söyleyeceğini tasarladı merdivenleri çıkarken. Yukarda birilerinin top gibi güreleceğini bekliyordu. Azarlanacak, aşağılanacak.

Kapıyı açıp girdiğinde, tüfekliler çevresini sarıp, durduğunda orda, biri seslendi adıyla. Elindeki tutanağı sallıyordu.

— Niye öyle çılgılık attın, niye ilendin, niye o sözleri söyledin?

— Oğlumu orda öyle görünce... Yavrumu sıkılmış ezmiş un etmişsiniz ben ne edeyim. Neyim kaldı ki korkum olsun. Aha bir canım, onu da alın kurtulayım.

Yönetici tutanağı koydu masaya. Düşünceliydi. Sıkkındı. Resmiyeti yanına yanaştırmayacak gibi görünüyordu.

— Getirin oğlunu, yüz yüze görüşsünler. Görsün ki oğlu ölmemiş, görsün ki bunlar yedi canlı. Bişiycikler olmaz.

— Yel alsın ağzından.

Oğlunu getirdiler. İkisine de birer sandalye verdiler. Tuttu ellerini, öptü sevdi yüzünü.

Demek, diye düşündü ana, “Demek o çığlığı salıverme, tutmadan yeğmiş.” Gülümsedi.

İşi bitmişti çığlığın. Şimdilik. Usulca uçup saçağın en ucunda köşede bir yere tutundu. Asılıp kaldı orda.

Her bakan onu orda görebilir.

SOFRA

Ben değil sofraya ölüm oturdu
Peynir yedi beni, zeytin yedi beni
Ekmeğe uzandım, ellerim düştü
Elmadan gözlerim yandı, kr kaldım
Su değil su değil sel aldı beni
Ben değil sofraya ölüm oturdu

SOFRA

Ne çok ne çok ne çok yiyecek. İnsanlar yiyorlar yiyorlar.

“Ne ayırımımız var?” diye düşündü. “Domuzlardan, ineklerden ne ayırımımız var? Geviş getiriyoruz durmadan. Tıpkı onlar gibi.”

Eskiden, onun çocukluğunda gençliğinde alınıp satılanlar, pişirilip taşırılanlar, saysan sayılabilirdi. Şimdi her birinden bin türlü.

Yemeği ocaktan aldı. Tenceresiyle getirip sofraya koydu. İçi mi daraldı, miğdesi mi bulandı, ayırımına varmadan bağırdı:

— Sığırlar gibi, sığırlar gibi durmadan yiyorsunuz. Öğünün biri bitmeden öteki. Neden bu kadar yiyorsunuz, neden?

Sofradaki altı baş doğruldu. Yüzler ananın yüzüne çevrildi. Hepsi aynı anda ansıdı. Hepsi yeniden eğildi. Eğile eğile sofradan yittiler. Salyangozdular, tosbağaydılar top top oldular. Sofranın altına kaydılar usulca.

Her günkü tören, o zehir zıkkım tören sürdü. Şimdi bazı evlerde sofra duası niyetine kullanılıyor.

Ana, alıcı kuş gibi. Babaya yöneltti öfkesini:

— Benim oğlum, yiğidim orda, öyle açken, öyle solup solup giderken, iskelete dönüşürken sen burda domuz domuz domuz gibi, tıkın ha bire tıkın. Şu yüzüne, şu bedenine bak. Yiyip içiyorsun, yiyip içiyorsun. Hiçbir şeyden geri kalmıyorsun. Bedeninin her isteğini...

Utaniyordu baba. Çok çok utaniyordu. Usulca kalktı sofradan. Ananın bu öfkeyle nerelere dek inip döneceğini kestiremiyordu. Aceleyle bağırdı:

— Sus kadın, sus kadın. Her öğün her öğün, ne istiyorsun benden? Ne gelir elimden benim? Şunlar, şu çocuklar da bizim. Bunlara yazık değil mi? Kör müsün, görmüyor musun, yiyoruz ama lokmalar boğazımızdan nasıl iniyor. Sonra pişman oluyorsun, yalvarıyorsun: “Gelin, oturun, yiyin.” Hayat bu. Sürüyor. Elden ne gelir.

Tören hızını almıştı. Sönmeye doğru gidecekti. Bu kaçınılmaz.

İyi aşçıydı ana. Sesinin yalımını indirdi. İçine acılarını kattı. Onu yenilebilir, yutulabilir etti.

— Dayanamıyorum. Bana darılmayın, kırılmayın. Dayanamıyorum. Onlar orda öylece. Bile bile.

Ses söndü. Acıkmış altı ağız sabırsız, ivecen tabağa eğildi. Altı burun gizlice kokladı yemeği. Eller kendini tutamayıp kaşıklara gitti. Ana haklılığını dürüp dürüp koydu. Görünürde bir yere. Gevşekçe. Yeniden açacak gibi. Pişmanlığının dürüsünü açtı.

— Hadin, dedi. Hadin soğutmayın.

GÜLERKEN YÜZÜN

Gülerken yüzün
Dem çeken bir güvercinin sesini
İçin için büyüyen çimenleri
Baharda lunaparkı bayram yerini
Ve alışkanlıklar dışında her şeyi

Gülerken yüzün
Aşıyor geçmişin acılarını
Kendini yarına değiştiriyor

Gülerken yüzün
Sanki çarmıhını kırmışsın
Senin ve ardından geleceklerin
Aylası alnına düşmüş gecenin
Oturmuş ağlıyor kendisi

Bunu öyle candan öyle yürekten
Öyle bir tutkuyla istiyorum ki
Aklımda hep öyle kalmalısın

GÜLERKEN

Yılların uzun acılarına, tutsaklık acılarına yaman bir sevdanın umutsuz yarısı da eklenince ne olur?

Çocuk ince, çocuk öylesine duyarlı, çocuk bir dokunsan bin dokunmanın sesini veren türden.

Çocuk bir yıla yakındır içine dönmüş, orda yaşıyor. Handiyse gitti gidecek. Handiyse kendini öldürecek ya da kendi içine doğru yürüyüşü dönüşsüz olacak. Karasevdaı gibi.

Ana, haftanın bir günü, günün yalnızca beş dakikasında yanına varan ve “Nasılsın?”dan öteye geçmeyen ana ona nasıl ulaşacak, nasıl döndürecek dönüşsüz yollardan?

Parçalanıyor. İçine içine bağıyor durmadan. “Bir şeyler yapmalıyım. Bir şeyler yapılmalı.” Çaresizlik bürüyor onu da. Demeye başlıyor: “Çocuğu bu yana döndürecek bir tansık gerekli.” İnliyor, sabahlara dek uyumuyor.

Derken bir gün açlık başladı. Ana duyunca bunu dedi ki, artık sonudur her şeyin, bitmiştir. Ellerimiz yanımıza düşmüştür.

Görüş günü oraya vardığında, tel örgünün iki yanında karşılıklı durduğunda yüzünü aradı çocuğun. Yüzü orda. Gözlerini aradı çocuğun. Gözleri orda. Anlatımını aradı. Donmuş. Bulamadı.

Gülmesini, o dişlerinin güzelliği arasından, burnunun, dudaklarının, gözlerinin, yanaklarının güzelliği arasından tutulamamış, fırlayıp kaçmış gibi duran gülmesini bir daha ne zaman görecekt? Hiç mi göremeyecek yoksa.

Açlık süresinin ikinci görüşünde çocuk şaşırttı anayı. Kendi içine doğru sürdürdüğü yolculuğu orda kesmiş. “Dönmemek olmaz,” demiş. Kararlı. Dışına dönmüş. Yine gülümsemiyor, yine gülmüyor ama kararlı, bilinçli, top gibi bütün kendiyle ve amacıyla.

Ana umutlandı o saat. Göğsünün ortasında, mevsimsiz bir asma sürgünü oluştu. Gizledi onu şimdilik, ne olur ne olmaz. Kimseye göstermedi.

Açlığın üçüncü haftasında çocuk konuşmakta güçlük çekiyordu ama akli saat gibi. Yüreği sıcak.

Ana o güne dek dememişti, içi kan ağlasa da dememesi ge-

rektiğini düşünüyordu: “Öleceksin çocuk, ölmemelisin. Ne olur vazgeç açlıktan.”

Diyemeden ayrıldı.

Dördüncü hafta, endişeyle yaşadığı o altı günün sonunda salt derisi kemiği kalmış bedeni görünce dayanamadı. Yalvardı. Gözleriyle “Vazgeç oğlum.” Ağzından söz çıkmadı.

Yanıtsız kalacağını bekliyordu. Öyle kaldı.

Ve bu, yeni keşfedilmiş bir işkence biçimi gibi, sürdü gitti. Nice görüş. Kırk üç gün. O gün oruca son verilmişti ama çocuk ayakta duramıyor. Dal gibi sallanıyor. Dili dolanarak bir iki sözcük ancak söyleyebildi.

Ana. Göğsünün bütün soluğunu bağırarak boşalttı.

“Ölme oğlum, ölme emi oğlum.”

Çocuk, feri kaçmış gözleriyle, derisi kemiğine yapışmış yanağıyla, zor aralanan dudağıyla ama o bembeyaz, o canlı, o güzelim dişleriyle bir gülüş güldü. Bir gülüş güldü.

Ana onu aldı. Kanadındaki en geniş teleğin altına soktu. Bir top ışık gibi. Uçtu gitti.

Dahi uçmada.

SOLUM YETMİYOR

Benim de kollarım bağlı senin kelepçenle
Sağ elim tutmuyor tutmuyor
Yitirdim büyümü, şiirlerim uçtu
Solum yetmiyor

SALIVERİLMİŞ

Üç uzun üç kahrır üç sevgili yıldan sonra, salıverilmişti. Erimiş, bedeni kendini yiyip tüketmiş. Salt iskeleti ortada. Açlığının yirmi beşinci günüydü. Torbasını topladı sağlamca olanlar. Onu dışarıya bıraktılar. Sürünmeyle eğilme arasında deviniyordu. Bir kolu uyuşmuş. İşe yaramaz. Gözleri ışığını yitirmiş. Orda kollarından tutup, yardımla. “Sebepler olanlar. Bırakın, istemem,” diyemezdi. Boğazı acıdı, dili zorlandı. Ne tek söz, ne ses. Orda bıraktıkları yerde bekledi sonsuza dek. Sonra babası, abisi gelip aldılar. Kucaklarında taşıyıp arabaya koydular.

Usul usul yemeye içmeye geçti. Birkaç gün içinde, ayakları üstünde durur oldu. Yürüdü. Her şeyi, herkesi yabancıliyordu. Üç yılda, kendi evinde yerinde bunca değişimin olabileceğini usundan geçirmezdi. Sıkıntılı tedirgin. Arkadaşlarını orda, içerde bırakıp çıkmanın ezikliğini, içten içe suçluluğunu taşıyarak.

Evde gözünün içine bakıyorlardı. Ne dese elinde, ne istese ağzında. Ama, dehşetle görüyordu ki burda da oluşuvermişti mapusane. “Aman dur. Aman gitme. Aman acele etme. Hele kendine gel, öyle çık sokağa. Ya izleniyorsan?” Anası ağlıyordu: “Seni bir kez daha alırlarsa elimden, dayanmam.”

Nişanlısı, babası, ağbisi.

İliklerine işleyen bir yalnızlığı saklı gizli yaşama zorundaydı.

Dokunsan ağlayacak. Mutluluğunu söyleyemiyor, özlemini gideremiyor.

Çok sürmedi, çıktı sokağa. Söylenen sözleri, verilen yeminleri, ana, nişanlı gözlerinden taşan endişeyi, babanın yeniden filizlenme eğilimi gösteren öfkesini de omzuna vurarak.

Duyuyordu, annelerin biriktiği parkları, vardıgı kapı önlerini. Oralara vardı. Uzaklarında durdu, yaklaşmadı. “Onlar ne yapmaları gerek, bilirler.”

Analar, bir duruşmadan, bir görüşten kanatları düşmüş, yaralı kuşlar gibi çıkıyorlar. Biribirlerine sesleniyorlar.

“Ne duruyoruz, ne duruyoruz, daha ne duruyoruz? Ölme-lerini mi bekleyeceğiz? Haydin.”

Uçuyorlardı, kentin bir ucundan öteki ucuna, umarsız. Günün çilelerini, yorgunluğunu da biriktire biriktire.

Konuyorlardı bir alana bölük bölük. Kapı önlerine varıyorlardı.

Ordaydılar. O, ülkenin en yüce yapısının önünde. Taşların görkeminden ürkmüş. Sine sine kapıya doğru yaklaştılar. Görevlinin biri koştu. Eliyle, koluyla, sesiyle. İtelendiler. Çözüldüler usul usul. Kapıdan uzaklaştılar. Biri, ikisi direniyor, ötekilere sesleniyordu. Güçleri yetmeyince, onlar da başları eğik, ayrılmaya niyetlendiler.

SALIVERİLMİŞ duraktaydı. Herhangi bir otobüse binip herhangi bir yere gitmeyi kuruyordu.

Analar. Dağılacaklar. Akli başından gitti. İki kolunu, o iki güçsüz, o oklava kalınlığındaki iki kolunu kaldırdı. Sallamaya başladı. Çevrelerine sıkıntıyla bakan analar gördüler onu. Tanımadılar. Herhangi bir otobüse binip herhangi bir yere gidecek herhangi biri. Ama durun, onlara sesleniyor, bu kesin. Hem de canhıraş işaretlerle. Gerçekten bindi, gerçekten. İlk gelen otobüse. Akşamın ışıkları içinde, camın ardında, ayakta durdu, öylecene. Tüm göz kesilmiş analara baktı. Eliyle, koluyla, dudağıyla işaret etti:

“Orda oturun, oturun. Sakın ayrılmayın, sakın dağılmayın, sakın gitmeyin.”

Bağırdı bir ana:

“Sakın ayrılmayalım, sakın dağılmayalım, sakın gitmeyelim.”

Durdular. Durma ne söz, yol kıyılarına oturdular. Kentin en görkemli yapısından, kentin en görkemli arabaları, kentin en görkemli kişilerini alıp alıp götürene dek.

Gördükleri her arabanın önüne atıldılar, bağırdılar.

“Oğullarımız kızlarımız ölüyor, ne duruyorsunuz, ölüme engel olun.”

Demir ellerle tutuldular, kavrandılar, paltolarından, kollarından çekildiler, itildiler. Ama artık gerilemediler. Dağılmayı uslarına getirmediler.

O zaman, işte o zaman görkemli yapının görkemli kapısından görkemli bir resmiyet koşup geldi. Onları sıcaklaştırılmış diliyle çağırıp avlunun içine soktu. Kamu görmesin. İçlerinden üçü beşi, özenilmiş bir incelikle alındı. Önlerine düşüldü. Yapının içine buyur edildi. Üst yetkiliye çıkarıldı. Bi kez daha “sakince” anlatmalarına izin verildi.

Salıverilmiş, bunları duydu. Duyunca sevindi. Öyle sevindi ki, eziklikmiş, suçluluk duygusuymuş, topunu kovacak gücü buldu kendinde. Açtı evinin odasının kapısını. Attı onları dışarı. Anasını öptü, nişanlısını öptü. Bacısına seslendi:

“Ben görmeyeli nece de büyümüşsün kız...”

YARIN

Kardeş benim ölüp ölüp dirildiğimi
Şimdi dıştala sen umursama
Bugün benim başımdaki ağrı
Yarın senin de başında

ÖTEKİLERİN ANASI

İlk duraktan biner. Çünkü hep yorgundur. Tutukevine varabilmek içinse altı uzun yol, bir o kadar çarşı, alan geçmek gerekir. Koşup yetiştiğinde otobüs kalkmak üzereydi. Bulduğu tek boş yere oturdu. Soluğu içine sığmıyordu. Kendini geç de olsa toparladığında, çevresine bakmayı akıl edebildi. İkinci alanı, heykeli geçiyorlardı. Yollar çarşılar arı kovanı gibi. İnsanlar, ılık bahar havasının evlerden sürüp çıkardığı insanlar. Ama gök bulut biriktiriyor. Yağmur yaklaşıyor ne yazık.

Otobüs ikinci durağa vardığında her zamanki gibi karşılandı. Kalabalık ve sabırsız. İtiş kakış binmelerle tam yükünü aldı. Eskiydi, zorlanıyordu. O gittiği yerlere, o dağlara tepelere, iki aracın güçlkle geçtiği yollara hangi “yeni” gider.

Ayakta duranlar bunalıyordu. Elleriyle nereye tutunsunlar, gövdelerini artan zorlamadan nasıl saklasınlar bilemiyorlardı.

Onu gördü. Az ötesindeydi. Herkesten daha çok sıkıntıda. Çünkü yaşlı. Bir eliyle önündeki koltuğun arka demirine tutunmuş ötekinde bir naylon torba. Torbanın üstündeki yazıdan belli. (....) Koğuştaki yatan (....)’in anası. “O da benim gibi.” diye düşündü. Oğul anası. Otobüsün yarısından çoğu onlar gibiydi. Görüşe gidenler.

Ayaktaki ana sıkıntıyla çevresine bakınıyordu. Oturan genç insanlar vardı. Biri, bir teki kalkıp dese “Gel anam, otur.” Demiyorlardı. Ayakta durmak onun için giderek daha dayanılmaz oluyor.

Oturan ana da sıkıntılıydı. Gözünü ayaktaki, o kendinden daha yaşlı olandan ayıramıyordu.

İşareti çaktı beklemeden.

— Gel bacım. Gel sen otur. Ben biraz dinlendim.

Öteki nazlanmadı.

— Allah senden razı olsun, nerdeyse olduğum yere çökecektim. Genç olacaklar şunlar. Biri kalkıp da demedi ki, sen yaşlısın, gel otur. Yine bize bizden yarar var.

Bir süre sonra ayaktaki sordu:

— Oğlun hangi davada yargılanıyor?

— Bilmem. Ben bilir miyim hangi davada.

Belli belirsiz huysuzlandı.

Ayaktaki üsteledi yeniden, usuldan çıkıyordu sesi:

— Sağda mı, solda mı?

Oturan ses etmedi. Duymazdan geldi. Öteki yılacaklardan değildi:

— Peki, aç oturanlarla mı birlik, görüşe çıkıyor mu?

Bir arka sırada, kucağında çocukla oturan genç kadın yanıtladı bu soruyu:

— Ben teyzeyi tanıyorum. Bizimkiler orucu anca ramazanda tutarlar. Ya senin oğlun? O oruç tutanlardan mı?

Bir an şaşkınlık geçirdi ayaktaki. Bu açık saldırıyı ummamıştı. Demek yerini ötekilerden birinin anasına vermiş. Uzun süren açlığın, oğlunun açlığının acısı içinde parça parçaydı. “Yanlış mı yapmışım?” düşündüğünden utandı sonra: “Ne fark eder o da ana.” Birden konuşma, anlatma isteği duydu. Kim olursa olsun. Acısını söylemeliydi. Hastanedekiler, revirdekiler, duruşmadakiler geçti usundan. Öyle çoktular ki, onların ölüm kalım savaşı verdikleri yerde hiçbir şey olmamış gibi yaşayıp giden insanların bulunduğunu unutmıştu.

— Otuz gün oldu bacım bugün. Tam otuz gün. Eriyip gidiyorlar.

— Sebebi neymiş peki, niye bu oruç.

— İnsanca yaşamak istiyorlar yalnızca. Kötülüksüz, dayaksız. Ölmeyi, onurlarıyla ölmeyi seçtiler.

— Tövbe de... Allahın verdiği canı... Bu fikirler eğri fikirler.

Ayaktaki acısına eklediği pişmanlığı alıp sustu. Oturan anladı.

— Bakma sözlerime sen. İyi bir anasın. Senin oğlun da iyidir. Ben onun için de dua ederim, üzülme.

Pişmanlık eridi gitti aralarında.

— Sizin çocuklar bizimkilere şekerli su ney veriyorlarmış.

Onurlandı, sevindi öteki:

— Doğrudur. Helbet öyle olmalı. İnsan insanın bununa yetişmeli.

İçi ısındı ayaktakinin. Ölecek diye oğlu, eriyip bitiyordu. Yüreği ısıdı. “İnsan” diye düşündü.

— İnsandır. İnsanda umut vardır umut vardır.

Birlikte indiler otobüsten. Sürgülü kapının önünde art arda durdular.

SİS

Kurt koşarak gelir, koşarak gelsin
Tilki sinsice sürünerek
Sürünerek gelsin
Srmz ağılda bağı bağı da
Umarımız uzaksa
Yola inen sisi benimsedikse
İster kurt gelsin ister tilki gelsin

Önceleri iki haftada bir gelirken, açlık başlaylı her haftaya bindirmişti. Akşam treniyle yolculuk yapıyor. Geceyi çoğu kez uyanık geçiriyor. Sabah, kızının bulunduğu kente iniyor, tutukevine gidiyor. Orda işi bitince geldiği gibi dönüyordu.

Dört haftadır kızını görmemişti. “Ne olur bu hafta açılıverse de görüş, görsem kızımı.”

Gelişler, dönüşler, bekleyişler ne denli boşunalaşmıştı. Kendini aptal gibi duyuyordu. Uzun uzun gel. Elinde iki tek çamaşır. Bunca bekle. Bırakıp dön, geriye. Kızı için bu kadarcığın bile bir anlamı olduğunu sezmesee, çıldırabilirdi. Baharın henüz kışa ağdığı serin günlerdi. Ürperdi. Kaşına kadar indirdiği gri başörtüsünü düzeltti. İnce mantosu içinde, sanki yeniden, daha sıkı sarınıyormuş gibi, devindi. Bütün duaları okuyordu. Durmadan okuyordu. Ağzının kıpırtısını görsünler istemiyordu ama, engel de olamıyordu. Otuz gün süren açlık aklına gelince onu kovuyordu. Korkuyordu çünkü. Kendine egemenliğini yitirebilirdi. Ağlayabilir, bayılabilir, bağırabilir, yaşına geçmişine aykırı şeyler yapabilirdi. Kovdu açlığı aklından. Hiç yokmuş, hiç olmamış gibi davrandı. “İyi ki görüşü yok. Çocuklarını gören bu analar perişan.” Okudu. Durmadan okudu. Dua iyi geliyordu. Ferahlıyor, güçlendiğini duyuyordu. Adı okunduğunda, elinde torba, sıraya girdi. Arandı. Kısa, kesin komut sesleri arasında avluya iletildi. Önce gelenlerle birlikte iyice kalabalık oldular. Bir top gibi birbirlerine yapışık, olabildiğince öne yığılmış, beklediler. Bekledi. Dua okumayı sürdürdü. Tam önlerindeki zincir onları görevlilerden ayırıyordu.

Sonra O’nun merdivenlerden inişini gördü. Boylu poslu, yakışıklı. “Tıpkı oğlum gibi,” diye düşündü oğul anaları. “Yakışıklı” zincire yaklaştı elinde bir kağıtla. Ne oldu, nasıl oldu? Ananın biri usulca yakışıklılığın kolunu tuttu. “Yavrum,” diye başlayarak bir şeyler söyledi. İtti onu yakışıklı. “Sizin ağzınıza...” dedi. İtti onu. Ana düştü. Ana düştü. Bağıra bağıra ağlamaya koyuldu. “Oğlum oğlum, oğlum, o orda ölüyor. Ben de burda öleceğim. Benim ölümü kaldırın burdan, dirimi kaldıramazsınız.”

Sözler zinciri aşır gidiyordu, dönüyordu. Bir o yana, bir bu yana.

“Siz onları dan mı peydahladınız... Hepsi tohumu.” Yanıt hazırды.

“Sen tohum bile olamamışsın. Senin hiç baban olmamış.”

Başörtülü sıkıldı, kızardı. Ömründe duyduğu en bayağı sözler. İki yandakilere de gücendi, kırıldı. “Ölsem tanrım. Ölsem daha iyi.” Uzamasın istedi bu pis tartışma. Yakışıklıya doğru yöneldi, yaklaştı. Ağzını açmaya kalmadan bağırıldı ona da.

“Çekil başımdan orospu.”

“Aman evladım,” dedi. “Aman evladım. Hafızana kurban olayım. Biz o işi gençliğimizde ananla yaptık. Ne iyi hatırladın.”

Kendisinden nefret ediyordu. Utanıyordu. Yer yarılrsa içine girseydi. İtti anaları iki yana. Dönüp uzaklaştı. En uzakta bir sıraya yığıldı kaldı. Ağzından çıkanları kişiliğiyle tarttı. Kendine yakıştıramadı. Durdu donmuş gibi. Hiçbir şey düşünmeden. Sordu sonra, “Ya yanıt vermeseydim. O sözü alıp götürseydim. Taşısaydım ölünceye değin yüreğimde? .. Taşıyamazdın kadın. Götüremezdi yüreğin kadın. Bu onursuzluktur.”

Sövmeye karşılık veren öteki anaları anladı. Onlar rahat sövülen yerlerden gelmiştiler üstelik. Geçmişlerine aykırı durmuyordu davranışları.

Bir de kendini tarttı. Kendi davranışını tarttı. “Kötü ettim, kötü ettim,” deyip güldü. “Ama bu, kötülerin iyisi. Tanrı bilir ki onursuz davranmak daha da bağışlanmaz günahdır.”

KONUŞABİLİRİZ

Sonra analar adlarını yitirdiler. Alberto'nun anası, Tiko'nun anası, Dolores'in anası diye çağrıldılar. Anaların sevinerek katlandığı tek yitik buydu, oğullarının kızlarının adıyla birlikte anılmak.

Gevşek bir ilişki vardı aralarında. Yıllar yılı, her görüş günü birlikte olanlar, küçük dostluklarını arkadaşlıklarını da orda bırakıyorlar, ertesi hafta yine orda sürdürüyorlardı. Öteki günler dışardaki öteki yaşamın içinde her biri.

Neydi oğullarla oğulların arasındaki? Bilinçler de, bilgiler de sisli. Yeterince bir kavrayış edinilmemiş. Analar, tümü denecek çoklukta analar, kendilerinin dışında oluşmuş, onlarsız oluşmuş bu yeni kentin gezginleri sanki. Görüş günlerinin, duruşma günlerinin belirlediği zoraki duraklarda toplaşıp toplaşıp dağılıyorlar. Her biri bir yana.

Siz buna yılgınlık bezginlik gibi kulplar takabilirsiniz. Gerçek şu: İnsanlar kendileri gerekseme duymadan, hayatları içinde belirmiş bir açıklığa yerleşemeyecek olan ilişkileri kolay benimsemiyorlar. Bir köklü neden gerekli, o zorunlu ilişkileri yüzeysellikten kurtarıp içe sindirebilmeye.

Açlık yüklendi bu görevi.

Kurulmuş alışkanlıkların otağını açlık gelip dağıttı.

Ne yapalım? Ne yapabiliriz? Ne yaparız? Sordular birbirlerine. İlk kez tam ortak bir paydada, söndürülmesi gereken bir yangının korkunç tehdidi altındaydılar. Çocuklar açlığa girmiş. Çocuklar açlığı sürdürüyor. Çocuklar bunda çok kararlı. Çocuklar için ölüm bir tutkuya dönüşmüş görünüyor. Ölecekler. Ölecekler.

"Hadiyin," diye bağırdı en sessiz olanı. Kentin en uzağından geleni. "Hadiyin, durmayın. Varıp kapılarına gidelim."

Toplaştılar. İlk kez o gün, büyük yolların kıyısını göçe girmiş turna sürüsü gibi, teli teleği solgun, yorgun ana kabileleri aldı. Yürüdüler, yürüdüler. Ürkerek toplaştılar koca kapılarda. Birbirlerinin yakınına sığınarak. Ortaya ortaya girerek, sinerek. İçlerinden birkaçına, sözcüklerini iyi dizebilen bir iki kentli anaya güvendiler. "Onlar konuşsun."

İlk birkaç gün onlar konuştular. Adları alındı, gizli bir tehdit

gibi. Açıkça bağrıldı kendilerine. Gözdağları verildi. Umutların, iyilik işaretlerinin alındığı da oldu.

Yürümelerinin üçüncüsüydü. Pat diye patladı konuşucu analardan biri. “Artık ben,” dedi, “Artık ben kimse adına konuşmayacağım. Hepiniz benim dediklerimi diyebilirsiniz. Neyi yaşıyorsak, neyi olsun istiyorsak, bunu nasıl anlatıyorsak birbirimize, onlara da söylenecek odur.”

Çekinenleri ardından itti. Önüne geçti. “Hadi sıra sende, hadi sıra sizde.”

Öfkelendi sonunda onlardan biri. Hem kendine, hem kendi gibi çekinenlere. “Hadiyin uşak, bizim ağzımızda dilimiz yok mu, tanrı niye vermiş onu bize?”

Başörtülerini düzelttiler. Yürüyüp gittiler yeni sözcüler. En uzun konuşanlar onlar oldu. İnip geldiklerinde kalabalık gü-lüştü. “İyi ki çekingensiniz. İyi ki söz bilmiyorsunuz.”

RED

Yırttı yüzlerce dizesini
Çekti duyulan şiirlerinden adını
Sildi şiire dönüşen sözleri
Yüreğinden

Kendi bedenine tutkunlar ey
Kendi aydınlığını sevenler ey
Yorgan gibi bürünüp geceyi
Kendi sıcaklığında uyuyanlar
Bu nedir bu nedir, bir gencecik ozan
Yazdı ama size değsin istemedi
Sizi değmez gördüğündendir
Reddetti güzelim şiirlerini
Sizi reddetti

BANA YENİDEN GÜLÜMSE

Bir evde oturmuştuk eskiden. Apartman denilen kül rengi yığınlarla örülü bir sokakta. Yer katındaydık. Küçük bir balkona açılırdı odan. Çalışan ana baba, okuyan çocuklardan kuruluydu evimiz. Biz de apartmanlar gibi, gereksinmeler sonucu, kuru bir yaşamın avuçlarında bozarıp kararıp duruyorduk. Çiçeğe yer yoktu acelelerde telaşlarda geçen ömrümüzde.

Sen sarmaşıklar üretmiştin. Azman fasulyeler yeşertmiştin. Pencerenin demirlerine sardırmıştın. Bütün bir yaz yemyeşil durmuşlardı orda.

Anımsıyor musun? Küçüktün. Köpek yavruları toplar sokaktan, büyütürdün. Öyle çabuk, öyle güzel büyülerdi ki, kimse anasız diyemezdi onlara. Kardeşlerinle, ana baba olurdunuz.

İçeri düştüğünde tohumlar istemiştin. Hücrende çiçekler büyütmeye. Çaresizlik, olanaksızlık tanımadın. Büyüttün onları.

Yılanını anlatmıştın. İki yıl mı kaldı seninle. Daha mı fazla? Sütünü paylaştın onunla. Arkadaşlık ettin. Yalnız bırakmadın. Sonra, sözünü artık etmez olduğunda, sezmiştim bir şeyler gelmiş yılanın başına. Salıverilen bir arkadaşına sormuştum. Anlattı. Kurallar. Yasaklamışlar yılanını. Söz almışsın, öldürmeyeceklerine dair. Ne oldu sonrası? Ne sen bilebilirsin, ne salıverilen, ne ben.

Sonra, çiçeksiz ve yilansız bırakıldığın, ellerin dizine yapışık, gözlerin karşı duvara dikili, kıpırtısız yaşamak zorunda olduğun, kimseyle tek sözcük konuşamadığın o uzun günlerde ne yaptın? Hatırla. Kendi beyninin içinde yolculuğa çıkıyordun. Her istediğin yere gidiyor, her istediğinle görüşüyordun. İstedığın hayatı oracıkta kuruveriyordun. İlişkiler varediyor, onları kesiyordun. Canının istediğini yapıyordun

Özgürdün. Dışarda olduğundan daha özgür. Sonsuz, kısıntısız kesintisiz bir özgürlük.

Bana öyle söylemiştin. İnanmıştım. Senin gücüne, direncine inanmıştım. “Benim oğlum yıkılmaz.”

Şimdi de öyle düşünüyorum. Yıkılmaz benim oğlum. Küçük sevgiler miydi önce yaşadıkların, yoksa içerde olduğundan mı bu

kadar tutkunu oldun, bu kez sevda seni nece yaraladı? “Dostun gülü yaralar gibi”.

Yiğittir, dayanır her acıya, her yoksunluğa da, bir sevdadan sarsılır. Sıcağa gösterilmiş kar gibi, buz gibi erir gider.

Aylarca sustun. Aylarca yüzün açılmadı. Gülmedin, gülümsemedin. Yemedin, içmedin. “Ben artık yaşamıyorum,” diye yazdın mektubunu. Ben de eridim seninle. Ben de öldüm. Ama inancımı hiç mi hiç yitirmedim. Eser bir yel, yağar bir yağmur, alır götürür seni inciteni, yüreğinden. Demedim. Diyemedim. Dedim ki, gün gelir o geniş yüreğinin içine siner sevdan da. Acıların gibi. Senin bir parçan olur. Ama susar tedirgin etmez seni artık. Toplarsın dağıttıklarını. Yüzünü yüzüne bedenini bedenine yakıştırırsın. Sen sen olur, bana yeniden gülümsersin.

Sana demedim mi?

Ben oğlumu tanıyım demedim mi.

MAHKEMEDE

“Sanıklar getirildiler.” Saçsız başları ve gri giyecekleriyle yerlerine oturdular. Ağır bir hastalığın, iyileşme dönemine yakın, insan bedenine verdiği görünüşü almıştılar. Hepsi. Yel hızlıca esse uçup gidecek hazan yaprakları. İnce, yorgun, solgun. Devinimlerini yoğa indirmiş gibiler. O kıpır kıpır yerinde duramayanlar, o kaşla göz arasında başlarını arkaya çevirip ailelerine bakıp gülenler bu duruşmada başları önlerinde. Olup bitenin izleyicisi bile değiller. Artık tek bağları kalmış, o da ölümle aralarında. Dirimsel bağları koptu kopacak.

Analar, eşler, öteki yakınlar izleyici sıralarını dolduruyorlar. Duruşma, tutanak, tanıklar, ara kararları kendi kendine yürüyüp gidiyor. Sanıklar ve aileler olmaksızın. Onları bu duruşma süresince mahkemede olup bitenler ilgilendirmiyor. Sanıkların ilgisi, yapacakları suç duyurusunda. Cezaevinde olan biteni, ayağa zorlukla, tutuna tutuna kalkarak, üç beş sözcükle anlatıyorlar. Ölüm orucuna girmelerine sebep olanlar hakkında suç duyurusunda bulunuyorlar. Duyuruları tutanağa geçsin istiyorlar. Mahkemeye bütün ilgileri bu. “İstemlerinin reddine.”

Ailelerin tek ilgisi, oğullarının kızlarının sağlığına. Açlıktan ölmemelerinin çaresi? Yanlarında küçük şeker paketleri getirenler var. Çocuklarına eşlerine şekerleri ulaştırmayı başaranlar oluyor. Seviniyorlar. Sanki oncacık şeker yıl azığı olacak.

Yıllardır her duruşmayı sessizce izleyip yine sessizce çıkıp giden bir ana da heveslendi. Ürkek mi ürkek, saygılı mı saygılı. O da karamela paketleri aldı. Önlere oturdu. Kolladı. İlgilerin bir noktada yoğunlaştığı anları, ama beceremedi bir türlü.

Çocukları getiren görevli. İyi yüzlü. Yüreğinde insanca özler taşıdığını davranışlarıyla belli ediyor. Çocuklara bakarken yüzü acıma duygusuyla doluyor. Gözüne kestirdi onu ana. Avuç içi büyüklüğündeki şeker paketlerini onunla ulaştıracak.

Duruşma bitti. Yaklaştı ana tutukluların çıktığı kapıya doğru. Uzattı elindekileri. Birkaç sözcükle isteğini belirtti. Doğrudan kendisine başvurulmuş olmasından dehşete düştü görevli. Herkesin gözü önünde. Yargıçlar, avukatlar, herkes ordayken. “Hayır,” dedi. “Olmaz,” dedi. Yüzündeki yumuşak, insancıl anlatım ağzından çıkana öyle aykırı duruyordu ki, ana öfkelen-di. Bunca yıl hiçbir şeye öfkelenmeyen, öfkeyi aklına getirmeyen, sabırlı, sessiz ana. Öfkesini yüreğinde gizleyemez oldu. Bağır-dı, herkesler ordayken. Savcı, yargıçlar, avukatlar, çocuklar, aileler. Bağır-dı. “Vermeyin. Yemesinler. Ölsünler. Ölsünler. Ölüm bir on-lara değil ki. Herkes ama herkes ölecek. Niye bilmezsiniz bunu, niye bilmezden gelirsiniz?” Sesi çın çın. Her çınlayışta cesareti arttı. Dönüp söylediklerini, söylemediklerini bir daha söyledi.

O sinek uça kanadının sesi duyulan salonda o yargılar dün-yasının egemenleri, o kaş çatanlar, o azarlayanlar, o cezalandı-ranlar, onlar bembeyaz kesilmiş yüzleriyle taş gibi oturdular, kaldılar. Tek söz demediler. Ana anladı ki, çocukların hayatı hiçe sayan davranışlarından yansımış ne varsa, salona, kürsüye, sanık tanık izleyici ilişkilerine egemen olmuştur. Hiç konuşma-dığı, hiç karşılaşmadığı, duruşma salonunun dışında görmediği, göremeyeceği yargı güçleriyle arasında gizli bir uzlaşma, antant oluşmuş.

İsteseler esip yağıp gürleyip azarlarlar onu. İsteseler atırırlar kapının dışına. İsteseler tutuklarlar, saygısızlık yaptı diyerek. Hiçbiri olmadı bunların. Ana, yüreğinde birikenleri, bir solukta, kırık dökük boşaltıverince hafifledi. Çıkıp gitti. O, kapıları, baş-ka kapıları aşip giderken, kürsüdekiler sonsuza değin, bembeyaz yüzleriyle ve taş kesilmiş, öylecene kaldılar.

Çünkü ana o duruşu belleğine kazıdı hiç çıkmamacasına.

İlahi onmasın ondurmayanlar
İlahi gitsin gelmesin bir daha
Yelin yetmediği boğunuk günler

KARGIŞ

Sansamaya'da kaç kapılı bir doğu kentinin varoşlarından, uzak yakın köylerindendiler. O on üç anayı birleştiren olay, oğullarının, kızlarının, gelinlerinin mapusluğu değildi. Açlık grevi de değildi belki. Çünkü onlar, neler olup bittiğini anlayamamışlardı pek. Anlayamazlardı da. Dünya onlara uzanincaya değin kat kat örtülerden, yasaklardan geçmek zorundaydı. Hep suskun hep zayıf hep boyun eğen olmuşlardı. Beyler, ağalar, babalar, kocalar, oğullar... Bunca katmandan geçip onlar dünyaya ulaşsınlar olası mı bu? Katların, katmanların ötesinde, görünür görünmez çitlerinin, tel örgülerinin içinde kurmaca dünyalarına açmışlar gözlerini. Onu bellemişlerdi. Yok başkası.

Erkekler... Onlar giderlerdi. Öteki dünyanın işaretlerini üstlerinde, başlarında, bakışlarında, davranışlarında, dillerinde, hele dillerinde taşıyıp getirirlerdi. Anlattıkları öyle masallardı ki, büyülerdi kadınları. Saçları, dudakları, giysileri, paraları, buyruklarıyla dişiler de vardı bu masallarda. Adları, sanları, onlara boyun eğen erkekleri vardı, tövbeler olsun.

Sonra bir gün alfabe, defter, kalem, okul, öğretmen ve yazı ulaştı. Katmanları aşarak. Kızlar, göstermece de olsa, oğullarla birlik durdu. Eşitçe durdu. Yarıştı. Daha neler neler oldu. Katlar, katmanlar bozulmaya, incelmeye durdular. Onarılması güç yaralar aldılar. Delinip eriyip yok olmaya yüz tuttular.

Analar tedirgindiler. Her delikten aralıktan amansız giriyordu dışarının yeli. Esirgeyen bağışlayan tanrıları vardı bir. Güvenilecek tek o vardı. Son yıllarda ona da bir hal olmuş gibiydi. Görmüyor muydu, duymuyor muydu? Niye onarmıyordu bozulanları. Analar alıştıkları gibi, kovuklarında kalamazlar mıydı?

Kalamadılar.

Oğullarını kızlarını mapusanelere sürüp götürən yel, duymazdan görmezden gelinemez bir sertlikle esiyordu. Önüne kattı onları da. Oğullarını, kızlarını, gelinlerini görmeye vardılar. Haftada, on beşte. Emiri, demiri, yasağı, zoru bilir oldular.

Dış dünya onlara ilkin, silahla, ölümle, kanla dokunmuştu. Kendini tanıtmıştı. Acıyla eğitildiler.

Kaç yıl, kaç kez kentin surlarından, sur kapılarından geçti-ler. Kaç yıl taş duvarlar, beton duvarlar dibinde demir kapılar önünde çömeliş oturdular. Kaç kez sıralara girdiler, ellerinde kimlikleri. Adları söylendi. Uzaktan gördüler oğullarını. Öteki kentlerdeki mapus analarından ayrımları kalmadı pek. Bir tek şey: Çok, ama pek çok yoksuldular. Çağımızı, önceki çağları, deriyi naylonu plastiği geçip, maden devrine, taş devrine gitmemiz gerekirdi bu yoksulluğa ulaşabilmek için.

Çoğunun ayakları çıplaktı. Çarık da, naylon da tanımamıştı bu ayaklar. Size yemin mi etmeliyim? Başka nasıl inandırabilirim, ayakları çıplaktı.

Başkentin garında doğu treninden indiklerinde de yoksulluklarıyla birliktiler. İkisinin ayakları yine çıplaktı. Kışın bahara döndüğü havalar. Bulup buluşturup eski kundura da olsa giye-bilmiştii ötekiler. Bu ikisi çırlıçıplak.

Doğu kentinin mapusanesi ünlüydü. Kuş uçurtmaz. Söylen-tiler alıp yürümüştü. Kulaktan kulağa. Baskı, işkence, dayak zulüm başedilmez olunca, ölüm oruçları başlamıştı. Günler geçmiş, içerdekiler güçten düşmüşlerdi. Sayrılarevine taşınanlar vardı. Ölüm kimilerinin başucuna yerleşmişti. Ecelsiz ölüm.

O gün birleşti analar. Ellerinde dilekçeleri. Bulup buluşturup binmişlerdi. Bildiklerine haber etmişler. Karşılanacaklardı.

Analar indiler başkentin istasyonuna. Yürüdüler ve yürüdüler ve yürüdüler. Başlarını sırtlarını ayaklarını düşünemedi. "Uzaydan," diyemem, uzaydan gelenlerin iki dirhem bir çekirdek çakı gibi görünüşlerine koşullandık çünkü. Zaman gerisinden gelmiş yaratıklar gibi.

Yürürken yürürken dilsiz olanlar dillendi. Sessiz olanlar seslendi. Öfkeyi tanımayanlar bağırdılar, bağırdılar.

"Yetişin, kurtarın ölüyor oğullarımız kızlarımız."

Tanrı suskundu neden? Onaylamazdı hayır hayır onaylamazdı. İnsanların bilmediği bir vakti bir saati bekliyor olmalıydı. Ama anaların vakti yoktu, hiç yoktu. Tanrı susuyordu. Büyük kapılar kapalıydı. Yetkililer susuyordu. O kapıdan ötekine top gibi fırlatılarak dolaşılar.

Daha ikinci gün telgraflarla duyurdu kendini ölüm. Ölüm yaşın kara gelsin.

O ayakları çıplak anaların ikisinin de oğulları gelinleri ölmüş. Sonra başkaları, başka oğullar. Gök ekinler gibi. Yunus'tu, bir o, yüreği göğnüyenleri gördü.

Analar geriye bedenlerini değil, küllerini taşıyıp götürdüler. Katları, katmanları aşarak ulaştıkları masalların düşlerin dünyasından alacaklarını almışlardı. Dönüp gittiler. Giderken bir armağan bıraktılar.

Öfkeyi, kini, ölçüsüz acıyı karıp, dolaşıp gezdikleri yolların kıyıcığına, betonun toprakla birleştiği yerlere ektiler.

KARGIŞ.

Temeline kargış tohumları işleyen bu yapılar onar mı?

Kargış ondurunuz. Gelir bir gün.

YARGININ ÖTE YÜZÜNDE

Sözünü sana yakıştıramadım oğlum.

Evet. Onca yıldır orda. Güneşin doğuşunu, batışını izleyemedi, yıldızlı gökyüzünü göremeden. İki adımla tüketilen bir mekânda. Yargının kesmediği, aklın alamadığı bir cezayı yaşıyorsun. Ceza denilen kavramın, olgunun tüketilebilir bir olgu olduğu bilinir. Yasalar öyle yazar. Hukuk öğreniminde geçenler geçmeyenler onu öyle tanır. Ne kadar yanlış. Asıl ceza o yasalara yazılmayan. Öğretimi yapılmayan. O tüketilmez, üretilir. Kimsenin üretmesine gerek olmadan, kendi kendini üretir.

Örnek mi? Çorapları ördürüp, ayağınıza verenler elbette iyi niyetliydim. Resmîyetin iyi niyetinden kimse kuşkulanamaz. Ve de kuşkulanamamalı. Siz onları kullanmak istemediniz. Neymiş giyilemezmiş. Korkunç terletirmiş. Üstelik kurallarda da yokmuş bu çorapların yaz kış giyilmesi.

Sen sen ol şunu iyice öğren. Uymaları için kuralları yapmış kişiler, kuralların sözünü ettikleri, hele hele ona sığınmak istedikleri an, kural dışına düşmüş sayılırlar. Çünkü, kurallardan söz etme hakkı olanlar, onu yapma hakkı olanlardır. Susup, denileni yapmış olsaydınız önceden, başınız ağrımazdı. Bugünlere “susarak” geldiğiniz üstüne söylentiler var. Bu da doğal. Çünkü, susan biri de tedirginlik kaynağıdır. Öfke verir. Susarak ne demek istediniz yani? Sabrınızın derecesini mi göstermek istediniz? Avuçlarınıza (söylentiye bakılırsa) copla vurulmuş, günde birkaç öğün. Değişmemiş bir şey. İtilip kakılmışsınız. Değişmemiş. Daha çok dövülmüşsünüz. Değişmemiş. Ama onlar da insan. Sinir diye bir şey var. Usanç diye bir şey var. Doğrusu, onların yerinde kim olsa, aynı tepkiyi gösterir. Tepkisizliğe karşı, tepki.

Yani ne yandan baksak haksızsınız. Haksızlığınızın kanıtı mı? Ne kadar açık. Orda, o mekânda olmanız elbette.

Yaşlanmışım oğlum, sözü onca dağıttığıma bakılırsa. Ha, ne diyordum? Siz o çorapları kullanmadığınız an, kural dışına düştünüz. Kural içindeyken neydi önlemler? Cop, itekleme, sopa filan... (Onur kırıcı pek çok başka davranışın da dökümü yapılıyor. Geçelim.) E, kural dışına düşmüş olanlara da aynı

yöntemler uygulanmaz ya. Elbette daha etkili olanlar bulunmalıdır. Yine de dışardan ithal edilmedi bu yöntemler. Üstünüze köpek salınması mı? Bakma o köpeklerin soyunun bilmem nerden geldiğine sen. Kendileri öpöz yerli öteberiyle beslendiler. İyi bakılıp büyütüldüler neme lazım. Gün gün gördük gözlerimizle. Duruşmalarda uyduruyorsunuz düpedüz. Tutanaklara da yazdırıyorsunuz. Sizin o bi damlacık avuç etiniz, yanak etiniz onları beslemeye yeter mi?

Kanlı çamaşırlarınızıysa, sayın yetkili açıkladı bir güzel. “Hadi canım, siz analar da oğullarınız gibisiniz. Bi kere kan oğullarınızın olsa, içerden çıkmaz.”

Neyse, “İkna edilmeniz,” gerekiyordu. “İkna edildiniz.” Edildiğiniz gibi dursanız. Ne demeye boyuna kurallardan södersiniz? Siz söz ettikçe cezanız ürür. Hem enine, hem boyuna.

Sonra da ben garip, ya gelip göremem seni, görüşün yasaklanmış. Ya da yine göremem seni; çünkü, incelip azalıp tortop olup, görüş yerinin dibine düşmüşsündür.

Cezadır, kendini üretir dediydim. Öyle üretir ki seni aşar. Bu, kitapların yazmadığı cezanın bir yanında da aile. Bizler. Görüşlere gelmeye hakkı olanlar. O nişanlıları, sevgilileri, başkalarını saymıyorum. Onlar cezaların bir ucundan bile tutmaya ehil değildirler. Onlar hiç görüşemezler. Biz, ceza kapsamına girebildiğimiz için mutlu sayılmalıyız.

Bunca yıl orda yatan, bunları bunları bilmeli. Bilmeli de öyle durmalı.

GÖRÜLDÜ

“Görüldü” kimi özlediğimiz
Neyi sevdiğimiz, istediğimiz “görüldü”
Öfkeliyse hangi dağlara vurup
Kederliyse hangi suları izlediğimiz
“Görüldü”
Selamımız ve dikenlerimiz

İçimizde, derinde
Derin denizlerin yaşlı göllerin dibinde
Bir umumuz vardır sileriz
Parlatırız gece gece
Damgasız işaretsiz

SEVDA İÇİNDE

Onu ayırmışlar. Çevresini kuşatmışlar. Duvarlar, duvarlar, tel örgüler, demirler, kilitler içine almışlar. En uzak duvarla arasında üç adım var mı? O penceresiz duvarları o beton avluları o dar koridorları, demirleri bir gün açacak. Bundan kuşkusu yok. Yıllar mı geçmiş, dayanır.

Bir şeye hiç dayanamıyor. Sevdasız yaşamaya. Aç, susuz, uykusuz nellersiz olabiliyor. Bunu kanıtladı. Sevdasız olamıyor. Kendi kişiliği içinde çözemediği bir o var. Sevdanın öte ucu canlı değilse, biliyor, bu uç da çürür dağılır. O ucu da diri tutabilmeli.

Sevda ona verildi. Dışardan. Günün birinde. Bu kendisine verilen en değerli, daha doğrusu en yaşamsal armağan. Şimdi geri alınmak mı isteniyor. Gerilere çekilmek, soğutulmak mı isteniyor? O hiçbirine razı değil. Sürmeli sevda. Can pahasına da olsa.

Sezgileriyle, yaklaşan yıkımı görüyor. Dokunamadığının, doğrudan ulaşamadığının sönmekte olduğunu görüyor. Kimseler yardım edemez. Bir kendi. Nasıl engellemeli bastıran sel sularını. Nasıl engellemeli ki silip süpürmesin o en değerli olanı. Sevdaysa solmak için bahaneler arıyor. Biriktirilmiş sevgileri istiyor ondan bir bir. Bir yakına, bir dosta, bir kardeşe, bir arkadaşaya duyulanı. O katlanır çaresiz. Sevgilerinden geçiyor. Onları yok sayıyor. Önce azar azar sonra hepsini. Özenle siliyor anayı babayı. Özenle siliyor dostları. Yoksadıklarıyla besliyor sevdayı. Sevdaysa giderek, dev gibi aynı, daha çok baş istiyor. Bir kendi kalmalymış.

O hepsine razı. Tek bir ilgi bırakmadan hepsini kurban ediyor. Oyun gizli oynanmıyor. Oynanamaz. Yakınların, dostların acılarından kopan sesleri de alıp iletiyor sevdaya. Sevda utku çıgıllıkları atıyor.

Kimseleri görmek istemiyor. Kimseleri görmüyor. Kimselere yazmıyor. Ve onların kendisine yazmalarını yasaklıyor. Yalnızdır işte. Korunmasız, savunmasız. Sevdayla karşı karşıya, iç içe. Sevda, o çekildiği yerde, arada bir yalnızca yakınmak ve istemek için uzanarak, umutsuzluk sinyalleri salıvererek duruyor. Dursun. Yeter ki yitmesin.

Bir gün, sunacak başka bir ilgi, başka bir can kalmayınca, kendi canını sunuyor. Can, yemiyor, içmiyor, uyumuyor. Ttnle dağlanarak. İnce, ipince.

Sevdanın umutsuzluk sinyalleri salıvermediği günler de oldu. Bir selamdan bir haberden yüzünü gösterdiği günler. O bağı yakaladığında bırakmıyor, ardından koşuyor uzun süre. Çiçekler serpiyor geçeceğini umduğu yollara. Oyunun bu yüzü, umuda dönük yüzü işte, yeniden diriltiyor onu. le dirile geldi şimdilere. Daha gider.

GÜZ FOTOĞRAFLARI

Bir yerlerde sürgit yapılan bir şeyler
Kımıldamaktadır
Bitenleri vardır, durur orda, olduğu yerde
Çekilmeyi bekler ya da resimlenmeyi
Öyle sanılır
Güzün bir yanında o çini soba
Kendini kaçırır mavileriyle
Öte yanı yağmur
Bitmiş ve fotoğrafı çekilmiş bir kuzineyse
Kış mutfağında
Hiç de sessizce durmuyordur
Çünkü açık pencereden girmiş
Girmeyle birlikte kendini
Duvarı duvara çarpan
Birçok dövme kuşu izliyordur
Kanatları gagaları kan revan

Bir de seni seviyorum fotoğrafı
Neden sen yoksun içinde unutmuşum bunu
Atmışsın kendini çerçeveden dışarı
Kurşun gibi ağıp göklerimize
Süssüz ve katkısız kendin olarak
Dönüyorsun
Yaşıyor böylece seni seviyorum fotoğrafı

Akşamlar serindi üşürdük, değil de
Öteki
Onun ardındaki
Kırığım ve yaşlıyım nasıl onarsam kendimi
Bir de saklanmak var kırılan yerlerden içeri
Yırtarım, görmesinler

Ne yapsam onmuyor ne yapsam
İyi çıkmıyor kendiminki

AV

Üç yaşındaydın. A..da Camiyle cezaevinin arasında bir görevli evinde oturmuştuk. Tek katlı. Salon mu, sofa mı, uçsuz bucaksız bir mekânın iki yanında karşılıklı odalar. En uzakta, dış kapının karşısına düşen yanda mutfak. Yaz sonuydu oraya vardığımızda. Akşamüstleri üşürdük. Ben, sen, kız kardeşin. Mutfağımız dünyanın en güzel yeri idi bizim için. Orda otururduk en çok. Gündüz usul usul yanan kuzineyi akşamüstleri harlandırırdık. Dördüncü kişi miydi kuzine? Değil. Birinci kişiydi. Çünkü onsuz edilemezdi.

Mutfaktan arka bahçeye açılan dar kapıyı, otlarla kaplı, bakımsız güz bahçesini, ortasındaki tek armut ağacını anımsıyor musun? Duvarları yıkılmıştı bahçenin. İnsanlar gelir geçerdi içinden tek tük. Armuda uzanırlardı. Koparırlardı. Bu meyve hırsızlığının tanığı olmuşsak birimiz, seslenirlerdi: “Göz hakkıdır, almamak olmaz.” Sık sık dışarı kaçardınız ikiniz. Bahçeye. Oynayıp dönerdiniz. Üstüne yoğurt ya da yağ sürülmüş, şeker ekilmiş ekmeğinizi, bir parçacık meyvanızı yemeye.

Kasaba yüksekti. Yaylanın akşamı erken olur. Ürkerdik üçümüz de karanlıktan. Orda mutfakta kilimin minderlerin üstüne oturup beklerdik. Dünyada kimselerin duymadığı masalları anlatırdım size. “Çok komik,” derdin. Bir buçuk yaşındaki bacın yinelerdi: “Çok komik”. Gülüşürdük. Ürküntümüz geçerdi. Babayı beklerdik. Bekleyişlerin üç karanlık uzadığı olurdu. Günlerin ve gecelerin sonunda, çoğu kez beklemediğimiz bir anda babanın geldiğini görürdük. Öncesinde, arabasının ya da atının sesine karışan sesini duyardık. “Yaşasınnn.” Köyle giderdi. Köylerden dönerdi. Biz orda öylecene beklerdik. Üçümüz. Köyde olmadığı günler, akşamüstleri üçümüzde de yükselen bir şeyler olurdu. Gerilim değil. Heyecan değil. Tek başına sevinç ya da bir başkası değil. Tümü karışık. Olmamış, olmayacak, ilk kez bizim başımıza gelecek bir şeyi beklerdik. Üçümüz. Üçümüz öyle yalnızdık ki.

İnsanlar vardı. Komşularımız vardı. Aysel vardı.

R'leri söyleyemezdin. Hadi hadi karşı çıkma bakalım. Kanıtı var elimde. Aysel, Zafer'i getirirdi yanında. Onunla oynardınız. "Zafey" derdiniz ona ikiniz de. Zafey'se, evlerde tutulması mümkünatsız bir ufaklık. O geldi mi yaza kışa bakmadan dışarlara uçardınız.

Aysel bana hayatını anlatırdı. Gencecik, güzel sağlam yapılı, sarışın. Anadolu'ya uyarlanmış trak göçmeni.

Kar yağdı mı günlerce yağardı. Yolları silerdi kar. Don bastırmadan kapılardan kapılara kanallar açardı erkekler. "Temel"lerini alıp ava giderlerdi. Tavşan avına. Sen de kaçıp giderdin, üç yaşında. Elinde sapanınla akşamüstü yarı donmuş çıkar gelirdin. Coşkulu av öyküleri anlatırdın. Kuzinenin başında.

"Hani vurdukların?" Sorardık şakacıktan. "Vurmadım ki, vurmadım ki!" bağırırdın. "Tuttum ellerimle, sevdim birazcık, bıraktım."

Sonra bir başka kasabada ortaokula başladığın günlerde öğretmenlerinden biri, seni en çok seveni, sözünü ederdi. "Bir yavru karaca gibi o duvardan bu duvara atlayıp geziyor." Sonsuz bir özgürlüğü yaşadığını, yasağı, kendine yakıştırdığın davranışlarla, sevimlilikle aştığını, sana kıyamadıklarını "dur" diyemediklerini anlatırdı.

Kocaman kahverengi gözlü bir karaca mıydın ki gerçekten, nedensiz temelsiz avladılar seni?

Aynı dille konuşuyor
Aynı dili konuşmuyoruz

ŞEYTAN

Kara, hafif dalgalı saçları, oval esmer yüzü, çarmıhtaki İsa anlatımının çeşitlendiği bakışları, düzgün bedeniyle, özenilmemiş izlenimi alabileceğimiz ölçüde özenilmiş giysiyle karşımızda. Şimdi, çağdaş bir ermiş görünümünde. Bu görünümünü öyle doğal taşıdığına bakılırsa, çok kullanmış, alışmış olmalı.

Onu yirmilerden bu yana tanıyorum. İsterse şeytanı da oynayabilir, öyle yetenekli. Sık sık bazı işlerde, bazı görevlerde, bazı konumlarda karşılaştık. Karşılaştık değil de karşı karşıya geldik desem daha doğru olacak.

Mesleği, daha doğuşuyla seçilmişti. Seveceği, beğeneceği şeyler de öyle. Bin yıldır evliymiş gibi duran bir kızla evlendi. Bin yıldır evliymiş gibi durdular. Hiç çocuk olmamış gibi çocukları oldu. Her şeyleri seçilmiş ve planlanmış. Kızının yüzü, karısının yüzüne benziyordu. Solgun, dirimsiz. İnsanı herhangi bir anlam yükleme eziyetinden kurtaran yüzler. Oğlu azıcık kendine benzer gibi dursa da, uhh, ne boy ne bos...

“İsterse şeytanı da oynayabilir,” demiştim. Ezberden değil. Çünkü onu iki kez de şeytan rolünde gördüm. İkisinde de elinde yönetim yetkisi vardı. Meslek örgütünün başkanıydı birinde. Eşyası antika izlenimi veren, özenle döşenmiş bürosunda, kendinden yaşça pek genç olmayan, ama mesleğe girmekte gecikmiş, yoksul bir arkadaşını azarlıyordu. Yeni pabuçları haliya gömüle gömüle. Ağzını doldura doldura.

“Nasıl yaparsınız bunu? Hiçbir yerde çalışmadığınızı bildirip staja başlamışsınız. Araştırdığımızda, çalıştığınız anlaşıldı. Savunmanızda ne yazacaksınız, merakla bekliyorum.”

Son cümlesindeki alay olmasaydı stajyer meslektaşı hemen oracıkta durumu açıklayacaktı. Bu yüzden gelmişti zaten görüşmeye. Diyecekti ki:

“Ben bildirimimi yaparken gerçekten hiçbir işte çalışmıyordum. İki ay öncesine kadar. İki aydır, geçim zorlamasıyla bir işe girmek zorunda kaldım. Stajım bugünlerde bitiyor.”

Hiçbir şey söylemedi. Alnına şeytan eli değmişçesine ürperdi. Çıktı gitti ordan. Bitmesine birkaç gün kalan stajını yaktı. Savunma filan yapmadı. Çünkü onu sorgulayacak kişiliği görmüş-

tü. Bu kişilik onu yargılamayacak, yaralayacaktı. Bir şeytanın, hakkında karar vermesi katlanılmaz geldi. Unuttu stajı, unuttu mesleği ve geleceği.

“Beklesin,” dedi. “Daha çok bekler kendimi savunmamı.”

Ne yazık ki, kesişecek karşılaşacak yolların insanıydık. Kaçınılmaz karşılaşmalarımız oluyordu. Her karşılaşmada daha bir incelmış buluyordum şeytan yüzünü. Çok saygıdeğer bir kurumun yöneticisi olduğunda da gördüm onu. Siyasaya girişlerini, yükselişlerini uzaktan izledim. Karşılaşmam gerekmedi. Çünkü ben siyasanın dışında duruyordum.

Şimdi yazıları, bildirileri çıkar basında. Ülkede hakkın da hukukun da sahibi oymuş gibi konuşur. Tartışılmaz otorite. Bayağı da iyi şeylerdir söyledikleri. Yazılarının ardında, çarmıhtaki İsa yüzü.

Merdivenin alttan üçüncü basamağında duruyor. İçeriye almamış kimseyi, ayaktan savacak. Anaları dinliyor. Kalabalık içindeyim, bir kıyıda. Orda olduğumu bilmesini istemeyerek, ağzımı açmadan izliyorum. Oynuyor. Acılı anlatımlarda, gözlerindeki çarmıhı daha bir belirginleştiriyor. Bütün insani davranış biçimlerini, yumuşaklığı kullanarak anlatmaya çalışıyor ki, elinde yetki yoktur. Bir şey yapamayacak, yardımcı olamayacaktır.

Dona Maria öğretmen, ağzı laf yapar. Diyor ki:

“Bunları böylece nasıl söyleyebiliyorsunuz? Bu kadar çaresiz olacağınıza inanmıyorum. Çağdaş yaşamda muhalefetin yapacağı çok şey vardır. Bunların en azı, eleştiri getirmek, soru sormaktır. Şöyle önemli bir olayı yaşayan, açıktan ölme noktasına dayanmış bunca genç insanı yok mu sayacaksınız? Baskıyı, işkenceyi yok mu sayacaksınız? Ölümlere seyirci mi kalacaksınız? Bu çocuklardan biri, birkaçı sizin yakınlarınız, çocuklarınız olabilirdi. Kendinizi bizim yerimize koyun.”

Soğukkanlılığını yitiriyor birden. Kızara morara öfkeleniyor. Yok oluyor çarmıhtaki İsa anlamı gözlerinin ve sözlerinin. O bildiğim tanıdığım şeytan, yüzüne de bedenine de gelip oturuyor. bağılıyor:

“Benim çocuklarımla sözünü ağzına nasıl alabilirsin sen. Benim çocuklarımla onlarla, içerdikilerle nasıl karşılaştırabilirsin.

Tanrı korusun. Hiçbir zaman onlar gibi olmaz, olamaz benim çocuklarım.”

Nerdeyse tu tu deyip tükürecek. Nerdeyse tahtalara vuracak nazar değmesin diye. Unutmuş muhalefeti oynadığını. İçten içe bildiği yerini kibirle, azametle açık ediyor.

Şaşıyor analar ilkin çok şaşıyor. Yüzüne bakıyorlar birbirlerinin. “Yanlış biriyle mi konuşuyoruz? Olamaz bu. Şunca yıldır adı namus defterinde yazılı. Güvenilen, övülen. Yanımızda sayılan.”

“Tanrı karşısında,” diyor Maria öğretmen, “ayrımı mı varmış insanların. Tanrıyı da mı tapuladınız? O da sizin gibilere çalışacak, acı görmeyecek sizin çocuklarınız bizimkiler gibi.”

Yavaş yavaş ayrılıyor. Dağılıyoruz. Hiç olmadığımız, olmayacağımız kadar suskun, kederli, kırık.

RESİM YAPAN ÇOCUKLA OZAN

Eğip kumral başını öyle
Çizdiğin tayları usulca
Kaçırıyorum
Yüzlerce pegasus kentin üstünde

Limanında tavşan ayaklı sandalın
Serptiğı gmştn izleri
Szm uzanarak siliyor siliyor

Boz ve muhkem kış çobanlarını
Alıp iyon denizine götürüyorum
Bir elimde kekik bir elimde zeytin

Cenevizli görüntüye astığın uçankuşları
Nasıl sevdin öyle, dokunamıyorum

Sonra bir sis çekiyorsun resminin yüzüne
Namlular tel dikenler ölüm üniforma
Elim ulaşmıyor, yüreğim ağzımda
Dilim lâl, sözlerim kırık

BİTİMSİZ GECENİN DESTANI

Döndüm dolandım. Geceyarısı uzakta kaldı. Attım kendimi. Bitkinim şimdi. Sabah olmayacak. Başımı yasladım koluma. Sabah olmayacak. Vurulmuş hayvanlar gibiyim. Yarama aldırmiyorum. Ölse aldırmam. Ama kapatıldığım tuzakta kıpırdanamıyorum bile. Sabah olmayacak.

Onu almışlar. Gündüzün. Çalıştığı yerden. “Eğer söylersen,” demişler, “yerini söylersen, verirseniz onu bize, bırakırız. Değilse...” Sabah olmayacak.

Karım benim. Güzelim. Çalışkanım. Akıllım. Sıcağım. Sığındığım. Peteğim. Oğullarımın anası. Sabah olmayacak.

“O bir şey bilmiyor, bir şey bilmiyor. Çalışır yalnızca, durmadan çalışır. Üretir sevgiyle.” Dalmışım. Kendi sesime uyanıyorum. Sabah olmayacak.

Oğullarım. Oğullarımız. Habersiz dünyadan, uyuyorlar. Üstlerini örttüm. Değdim dudağımla alınlarına. Şimdi ben, ben nasıl söylerim. Sorsalar, sorarlarsa gerçeği. “Nerde annemiz?” Sabah olmayacak.

“Aranan birinin yerine.” Olamaz bu. Nerden biliriz, bilebiliriz. O kimdi, ne yaptı? “Siz düşünün onu. Eğer verirseniz...” Sabah olmayacak.

Yine dalmışım. Giyiniğim uzandığım yerde. Kapı üsteleyerek çalınıyor. Önsezim doğrulandı. Onu getirdiler. Onu getirdiler.

Kısa bir göz atıyor bana. Kopmuş bizden sanki. Kopmuş evimizden. Odalara giriyorlar, çıkıyorlar odalardan. Neyi arıyorlar, kimi arıyorlar? Niye arıyorlar? Bilmiyorum, bilmiyorum. Sabah olmayacak.

Karım, güzelim, yabancım. Sitem mi vardı o küçük bakışta. Neyin sitemi? Gelmiyor elimden bir şey. Seni o durduğun yandan, o gurbetten bu yana, kendi sılamıza bir geçirebilsem?

Yabancı gibi. Kendi serdiği örtüye. Bastığı kilime, düzelttiği kitaplığa. Bakıyor öyle. Dışına çıkmış eşyanın ve dünyanın. Gözlüyor karşıdan. Getirenlerin uzaklığını edinmiş gibi. Sormuyor oğullarını: “Nasıllar?”

Çocuklarımız. Onlar uyuyorlar. Sabah olmayacak.

Resimlerimiz duvarda. Gözlerimiz ve ellerimiz. İlginç fotoğ-

raflar. “Kim bu, kim bunlar, kim kim kim?” soruyorlar. Sahi kimdi onlar. Öyle çok oldu asalı onları. Öyle bizimle. Evimiz, odamızla. Öyle parçamız. Şimdi karşıdan, bir başka gözle bakmamız isteniyor. Bakabilir miyiz? Başaramam bunu. Sabah olmayacak.

Karım dolaşüyor odalarda; orada burada. Uyurgezer gibi. Getirenlerle birlikte. İlk kez sanki kitaplara, resimlere, fotoğraflara.

Bana bir kez de çıkarken, giderken bakıyor.

Kopmuş bu menevşe. Örselenmiş moru. Sarısı küsmüş. Dudığında, yarı açık dağılmış sözcükler. Bir tekini bir tekini. Çok mu görüyor.

“Ben iyiyim”, dese, “Küçük içti mi sütünü?” “Neşeli miydiler okuldan gelince?”

Sormuyor.

Günde bin kez yinelediği adım. Anlamsız. Alıp götürüyorlar yenden.

Sabah olmayacak.

Bitmez gece. Üst üste çalan kapı ziliyle uyandım. Açılıp kapanan kapılar? Giren, çıkan, bir şeyleri devirip düzelden acemi ayaklar, eller. Kimler olabilir? Sesini tanırım her bir kapının. Aralığın mutfağın salonun, kitap odasının, yatak odalarının. Dolaşıyorlar durmadan. Babamla annemin odasındalar şimdi. Dolap kapakları açılıyor. Gıcırtilar. Tokerkek sesleri. Arasında annem. Annemin sesi. Annem geziye gitmemiş miydi? Öyle dememiş miydi babam? Neler oluyor?

Bitmez gece. Kardeşim uyuyor. Sesli solumalarla. Ağzı aralık. Kalktım usluca. Açtım kapıyı. Karşı odada ışık. Adamlar. Annem aralarında. Paltosu üstünde. Soruyorlar. Söylüyor. Gösteriyorlar. Arıyorlar. Ne arıyorlar? Bunu anlamıyorum. Korkuyorum. Kardeşim iyi ki uyanık değil. Balkona çıkıyor biri. Birileri. Usulca örtüyorum oda kapımızı. Sesleri dinliyorum. Korkuyorum. Babam nerede? Neden izin verdi, neden. Gece yarısı? Açılan, kapanan dolaplar. Somyanın hışırtılı çığlığı. Annemin öfkeli sesi. “Yok”, diyor. “Bilmiyorum”, diyor. “Ben nereden bileyim?” diyor. Bitmez gece.

Odamızın kapısındalar. “Yavaş,” diyor biri. “Lütfen”, diyor

annem. Açıyorlar. Korkuyorum. Yorganı başıma çekiyorum. Kardeşim uyuyor. İyi ki uyuyor. Korkardı. Ben de korkuyorum.

Babam. Sessizce yaklaşp dinliyor bizi. Soluğumuzu. Düzgün soluklarla oynuyorum derin uykuyu.

Çıkıyorlar. Annem. Seziyorum. Arkada kaldı. Küçük bir duruş. Kapanan kapı. Bize bakmış olmalı.

Bitmez gece. Boşalan odalar, salon. Evin geri dönmüş yorgun sessizliği. Babam öksürüyor kendini engelleyerek. Ayak sesi bu. Giriyor yine içeri. Yatağıma kadar. Yanımda şimdi.

“Hadi,” diyor. “Hadi, aldatma bitsin, uyumuyorsun.”

Kıpırdanıyorum. Eğilip öpüyor. Ona sarıldım. “Erkeksin,” diyor. “On bir yaşında kocaman adam. Korkmamalısın. Gelen annendi ve onlar...” “Anladım,” diyorum. “Ama neden baba?” “Ben de bilmiyorum. Umarım gecikmez, döner evimize. Kardeşin küçük. Kavrayamaz daha. Ona söyleme. Aramızda kalsın. Erkek erkeğe. O annesini yollarda bilsin. Bakarsın döner. Çok bekletmeden.”

“Peki.”

Kardeşim gülüyor. Düşünde. Onun düşünüy boyasam renkli kalemlerimle. Boyuyorum. Gece üstüne üstüne vuruyor. Boyam tutmuyor. Tutmuyor ne kırmızı, ne mavi, ne turuncu.

Gece bitmiyor.

Ayrılık sularda nilüfer
görürsün tutamazsın

AHMET BEY

Son gece, bir dostunun adını sayıkladı. Durmadan.

“Muammer gelmiş hanım, içeri alsanıza. Oraya değil, şuraya... Bu daha rahat... Otur canım... Ayşe'm, gelinim kalk, bi kahve. Ben içemiyorum, Muammer'e...” Sesi sönüyor. “Sade mi?” mırıldanıyor yavaşça. Kendi kendine soruyor olmalı. Uzaktan da gelse, bir dostunun kahveyi nasıl içtiğini sormadan bilir. Niye unuttu?

Dağların ve ormanların yerlisi. Şunca yıl. Karısı ve çocuklarıyla, öteki birkaç görevliyle, ve yolu düşen, işi olan köylüyle.

Gençliğinin dostlarından biri gelse, çıldırır onun için. Nereye oturtacağını bilemez. Alır İstırançalara, Tekirdağ'ın Karadeniz'e açıldığı yere, Çamlıkoy'a götürür. Koya akan iki ırmağın denize ulaştığı yerde bir küçük göl vardır. Gölde de nilüferler. Çözer kayığını, alır dostunu nilüferlere varır.

“Arı mısın, arıkuşu musun, kelebek misin?” diye sorar nilüfer. Çünkü onları bir şeye benzetememiştir. Çünkü bir arıkuşundan bir kelebekten daha ağırlıksızdırlar. Alır yeşil ve çiçekli yatağına. Sallar sabaha dek.

Sabah olsun da... Sabah olunca Akçadağ'dan kar getirir. Ve sıcağı söndürememişse, alır dostunu, yerin göğün maviye kestiği Göktepe'ye götürür. Serindir orası. Çamların altına, çayıra uzanırlar. İsterse canları, kaydırarak bedenlerini usul usul, yattıkları yerden yarın kıyısına varırlar. Kıyıda ayakta durmak olmaz. Yar çeker alır çünkü. Gökyar'ı gözlerler. Masmavi bir uçurum. Taa Gökırmağa kadar. Kartal yuvalarına bir orda yukardan bakılır. Ve yarın yamacına düşecek gibi asılmış üç beş ahlat ağacına, bodur çama. Çıngıraklar, çoban sesleri. Keçiler sessizdir. Usulca yanaşırlar sevdikleri otlara, çiçeklere. Ayaklarının “Pıt pıt”ları yalnızca.

“Mantar topla Ayşe'm. Sen de kuzineyi yak. Niye geciktiniz bugün? Konuğumuz var, bilmez misiniz? Mantar közleyelim.”

“Muammer Beyi...” diyor –bu kez nedense bey ekliyor ardına– “Bey Dağlarına...” diyor. “Yörükler orda... Yörük ekmeği, tereyağda yumurta, bal...”

Susuyor bir süre. Yorgun. Bilinci mi bastırıyor, soğuk bir kışa

kent hastanelerinin birinde bir odada girdiğinin. Hastaneye yatmaların sıklaştığının. Bitkinliğinin arttığının ve yeni belirtilerin.

Gözünü eşyanın beyaz olduğu mekâna aralıyor. Yüreği beyazı itiyor, itiyor taa karlı dağlara dek. “Beyaz bir tek orda güzel. Sonsuz... Allahın sonsuz olduğu...”

“Ayşe.”

“Efendim, baba.”

“Baba,” diyor Ayşe. Ahmet Bey anlıyor. Herkes gibi Ayşe gelin de, “Ahmet Bey,” der oysa. Karısı, oğulları, kızı. Koca bir dünyanın Ahmet Bey’i.

“Nedir, ölecek miyim?”

“Hayır, ölmeyeceksin,” diyen ses cılız. Ağlamaklı.

“Bir kez daha seninle oğluma gidelim. Aylar oldu görmedim. Ölmeden. Bi kez. O bana gelemez. Demirler, kapılar kilitler, kilitler ardında. Mapusane. Oğullar babalarının ölüsüne bile gelemez. Peki ben nice öleyim? Salımdan tutacak oğullarım hani? Oğullarımı istiyorum.”

“Kızımız var, kızın var, Ahmet Bey.”

“Evet,” diyor gözlerini kapatırken. Alıyor kızını, çağırıyor oğullarını yanına. Daha yeni yeni büyüyorlar.

“Nereye gidelim bugün?”

“Denize gidelim baba” mı diyor küçüğü?..

“Alaçam’la Gerze’nin arasında, dağın denize kavuştuğu yerden... Ben uçuyorum, beyazları aşıyorum. Tutun elimden sıkı. Sen büyüsün, kızım. Kendin uçabiliyorsun. Oğullarım... onları Alaçam konuk evine ulaştırayım. Bir ulaştırabilsem. Çam kokusu, yosun balık kokusu, güneş. Güneşe çıkmalı. Soluğu mavi gökyüzüyle dolmalı. Denize girmeli. Yüzebilir mi? Dört yıldır yatıyor. İçerde. Yüzebilir mi? Ya batarsa... Tanrım. Ya boğulursa?”

“Bu kanama da nerden çıktı? Biz tıkanan damarlarla uğraşırken.”

“Stres”

Doktorlar ne derse desin, Ahmet Bey uçuyor. Yanında oğulları. Elleri elinde. “Niye mutlu değilim?” Soluyor Ahmet Bey çamların ve denizin üstünde, çam ve yosun kokusuna bir türlü ulaşamayarak

“Yanlış mı yaptım? Nerde?”

Bilinç dönüyor yeniden. Karısı ve kızı ve Ayşe. Ordalar. Yatağın yanında.

“Ayşe, seni çok seviyorum. Bunu bilmelisin. Oğlumun sevgisiyle. İyi ki varsın. İyi ki. İçim ısıyor. Eğer iyileşirsem, eğer... Bir gün..”

Dalıyor.

Ahmet Bey ölüyor. “Ayşe’yi de almalıyım. Özlem çeken. Yirmilerde yâr yolu gözleyi gözleyi. İnce... O benim kızım. Aslında bütün oğulları, kızları... Hepsini. Nilüferler ne güne duruyor. Kuşlar ne güne. Ben bunca güneşi, bunca ışığı, dağlardan derlediğim bunca... Aktaramamışsam...”

“Gençler...”

Ahmet Bey öldü. Sıradan gibi. Duyuruldu mu gazetelerde, bilmiyorum. Eski ormancılarımızdan.. Ölünüyor. Yaşlı genç ünlü ünsüz.

Kimileri için ölüm, yaşamın sonsuza dek toprakla örtülmesi olabilir de, Ahmet Bey sürer gider. Dikilip bakılmış bir çam fidanında, Gölde nilüferlerde, ıskalanmış bir alaca tavşanda, Gökyar’dan dünyaya dağılan mavilikte, Ayşe’nin yüreğinde, duyarlı oğul resimlerinde.

Sen küçük oğul, sende, senin oğlunda da sürecek.

SARI KIZ

Kapının önünde bekliyordu, herkesle birlikte. Önceleri orda hurda oturan, ikişer üçer öbekler yapıp konuşmalara dalan kadınlar, kızlar saat yaklaştıkça usulca önlere önlere kayıyorlardı. Sohbetler soğuyor, ilişkiler kesiklik noktasına varıyordu. Saat yaklaşıyordu çünkü. Saat tekti. Kapı da tekti. Ve bu kapıdan geçecek olanların tekliği asıldı.

Karşıda, öteki kapıda erkekler.

Birden aklına geldi, sahi, niye ayrılıyordu ki insanlar? Şunlar kadın, şunlar erkek. Düşündü sonra, başka ayırmaları da...

Yaşam, bir kocaman birleşmeyi gerçekleştirecekken tam, bir ayrışmadan, ayrılmadan yana dönmüştü. Bu kesin. Elle tutulurcasına kesin.

Kapı açıldı. Tam saatinde. Bağırды görevli: “Birer birer gireceksiniz.” Birer birer girdiler altı kişi. Yedinciye gelince kapatıldı kapı yeniden. İlk altı hemen her zaman aynı kadınlardan oluşurdu. Onların becerileri, dikkatleri yıllar içinde tartışılmaz yerlere varmıştı. Öyle ki, hemen hemen bir yıldır, onlardan biri ilk altının içinde değilse kimse yanaşıp yerini doldurmayı düşünmüyordu. Belli ki ortada olağanüstü bir durum var. Yerin dibine girmiştir belki. Görünmezlik libasını giymiştir belki. Vakti erişince çıkar gelir. Görünür olur.

Bir hazır durumu kabullenmek pek zor olmadıysa da ötekiler için, bu durumu değerlendirirken ikilem içine girdiler. İçten içe saygılıydılar, beceriye, dikkate. Ama biribirleriyle konuşurken de aşağılıyorlardı o ilk altı kişiyi.

“Benciller. Topluluk töresi bilmiyorlar. Saygıları yok.”

Geride kalanlar sanki o ilk altıya göre biribirlerini ve kendilerini değerlendiriyorlardı.

“Evet onlar yani geridekiler yeteri ölçüde uyanık, dikkatli değildiler ama özgeciydiler. Saygılıydılar. Topluluk töresini iyi biliyorlardı.”

Her bekleyişte, her kapı önüne birikişte, sıralanışta bu değerlendirmeyi yaparak kendilerini sağlama alanlar düşüncelerinin bir noktada boşluğa düştüğünü sezseler de üstünde durmuyorlardı. Daha doğrusu, duramıyorlardı, cayıyorlardı.

Beceri, gözüpeklik, dikkatlilik bir yanda, özgecilik, saygılılık öte yanda. Niye ayrı düşmüştü niye yabancılaşmıştı bu erdemler birbirine. Niye erdem değil de kusur sayılacak düzlemlerde dolaşır olmuşlardı?

Ta, o incecik o sarışın kız aralarına girinceye değin, hazır, dar kalıplarla konuştu, düşündü insanlar. İçerdeki birisinin uzaktan gelmiş bacısı mıydı, engeli olan bir eş miydi, salıverilmişlerden biri miydi?

Hiç acelesi yokmuş gibi davrandı hep. Kimseyle tartışmadı. Sıra için yarışmadı. Önceleri acemiliğine verdi öteki kadınlar. "Hele bir alışsındı. Çok geçmez, sırasına yerleşirdi."

O ne alıştı, ne de sırasını kapmaya dışlandı. Aptal gibi de durmuyordu. Gevşek duruşlarda söyleşilere katılıyor, düşüncesini söylüyordu.

İlk altı kadın üstüne yorumlar kendisine iletildiğinde, dedi ki: "Siz tüm ilginizi onlara verdiğinizden, öteki olanları kaçırıyorsunuz. Çünkü, en uzun süre, kapının ilk açılışına kadar geçen süre. Elbette tüm ilgiyi kapının hemen önündekiler topluyor. Sonra bizlerin, biz kalabalığın, bir düşünceyi sürdürmekte tembelliğimiz, cayıcılığımız var. İkinci altıya bakanınız olsa, göreceksiniz, onlar da öncekilerden değişik davranmıyorlar. Onların da ayrılması, kendi aralarında tekleşmesi, sıralanması var. Azıcık yoğunluk ayrımını da unutmamalı. Aynı bilinçle geçiyorlar açılan kapıdan. Bir kez bile dönüp arkalarına bakmadan. Burda, onlardan hiç ama hiçbir ayrımımız olmadığı halde geriye kalan bizleri ansımaları, duraksamaları, dönüp bakmaları yok."

"Ya biz?"

"Biz var mıyız ki?" dedi, sarışın, ince kız. "Biz var mıyız ki?" Bölünenden, ayrışandan, tek tekleşenden "BİZ" çıkabilir mi?" Biz artık "BİZ" değiliz. Bir iki üç dört beş altıyız. Onuncu on beşinciyiz. Saat ikide iki kapının birinden gireriz tek tek. Üç no.lu, sekiz no.lu yerde beşer dakika durur, önceden saptanıp aklanmış sözcüklerle konuşur döneriz. "Oğullarımız", "Kızlarımız" dediğinizde uyarılırsınız: "Oğlum, kızım diyeceksin." Bizden istenen de, beklenen de, bize sunulan da budur işte.

— Essahtan da öyle, essahtan da öyle.

Kız bu onaylamayı bekliyordu zaten. Aldı onu. Dileği onay-

lamaları değil, onun ötesine geçmeleri, düşünmeyi uzatmaları, genişletmeleri idi. Derinleştirme umudu yok henüz.

Tek olduklarını ama insan olduklarını, insan olmanın onurunu bilinçlerinde, bu dar kapıdan tüm topluluklarıyla geçerse, geçebilirlerse, birbirlerini hep yüreklerinde, akıllarında tutabilirlerse, hiç unutmazlar, savsaklamazlar, geriye itmezlerse, ancak taşıyabileceklerini anlamalarını istiyordu. İstiyordu ki dönüp arkalarına bakmayı hiç savsaklamasınlar. Gözleri gerilere, çok gerilere ulaşsın. İnsanın, insanlık onurunun ilk savaşımına. Tarihten geçip gelerek çağımızı, günümüzü tanısinlar. Ve günde olanların anlamını kavrasınlar. Neden içerdekiler içerde. Neden dışardakiler dışarda ve neden bizler bu kapıda, erkekler öteki kapıda. Bunu kavrasınlar. İşte o zaman kimse, arkada kaldığının tasasına düşmez. Çünkü “ne kapı kalsın ne kapıcı” diyerdir çabalar.

İnce, sarı, sakin. Bir derviş, bir ermiş değildi. Dalıp gitti düşünürken. Baktı ki bir kendi kalmış kapının dışında.

Dönüp kendini payladı:

“Ya sen, ya sen. Böyle tek başına dalıp dalıp gidersen, düşünce yalnız kendini üretir de gününü üretmezse ne denir sana? Ozanın dediği gibi. ‘Ey kendini kimya sanan o geçersiz kimya.’ “

DAR GELİR

Küllü közler gibi için için yandığımız
Usluca yandığımız
Kime sitemdir
Bağrımızda yıkılası dünyaya
Yetecek ateşi beslediğimizi
Kim bilir kim bilebilir

Varsak koca alanlara
Otursak
Otursak dar gelir
Analar
Gün gelir
Kim-bilir

SON GÖRÜŞ

Durum artık umutsuz. Ne düşünür ne hesaplar bu çocuklar? Sonumuz geldi.

— Ölecekler. Bunca açlıktan sonra yemeye başlasalar yarar mı ki! Uyuşma başlamış. Kollarında önce. Bazı hücreleri ölürmüş. Geri dönmezmiş bir daha, sakat kalırlarmış.

— Ya ayağa kalkınca duramayıp düşerlerse. Başlarını çarparlarsa.

— Olmuş dediğin. Çarpmışlar. Beyin kanaması geçirenler varmış.

Doktordu biri. Ana mı, abla mı?

— Asit baz dengesi yiterse bitkisel yaşama girerler. Geri dönüş olanaksız.

Analar babalar bacılar kardaşlar. Onlar da ölüyorlardı. Canlarının çekildiğini duyuyorlardı, içerdekilerle birlikte. Son duruşmada düşenler olmuştu. Kucaklara alınıp götürülmüştüler. Bir kuş kadar hafif. Derileri kemiklerine yapışmış. Saydamlaşmış. Artık sarı bile değil. Elleri soğumuş.

Görüş çoğuna açılmıştı. Ceza süresi bitmiş de.

Şu ikisi, şu iki ana orucun başından bu yana sakın duruyorlar. Üstelik herkesi soğukkanlı davranmaya çağırıyorlar. “Sebepler olanları sevindirmeyelim. Onurlu davranalım. Çocuklarımız bizden bunu bekler. Onları bir de biz üzmemelim, incitmeyelim.”

İçeri bir grup alındı. Geri kalanlar soluksuz bekledi. Nasıl çıkacak analar?

Analar çıktılar. Hepsi ama hepsi ağlıyordu. Dövünenler, çırpınanlar vardı. Biri kendini yerden yere atıyordu. “Ölüyor, ölüyor.” Başka söz yok. Genç bir görevli usulca kollarından tutmuş, sıraya oturtmaya, avutmaya çalışıyordu. Ötede, kapının yanında duran birkaçı gülüşüyorlardı: “Bırak yahu, işin mi yok. Ağlasın bırak.”

Bir ana, bileğindeki kocaman erkek saatini gösterip çırpınıyordu.

— “Tak şunu, artık hiç çıkarma,” dedi oğlum. “Bir daha da gelme,” dedi oğlum. “Beni artık göremeyeceksin,” dedi oğlum. Boğuluyordu. Hiçkırıklara karılmış.

“Yaşasın ölüm! Kahrolsun işkence!” diye bağırdı. Kestiler görüşü. Sürünerek gitti. Oğlum oğlum oğlum. Ölecek. Ölecekler.

Sıra ikinci gruba geldi. O iki sakın ana iki mum gibi. Ağızlarını açacak güçleri kalmamış. Yere ya da birbirlerine bakıyorlar.

İçeri girdiler. Bir numara... iki numara... üç numara... Yan yana düştüler. Oğulları da öte yanda. Birininki ayaktaydı. Artık elleri ardında bağlı değil. Bir yerlere tutunmuş. Başı yan duvara yaslı. Ağır bir sarhoşluktan yeni ayrılmış gibi. Ağzını zor açıyor. Dili ağzında dönmüyor. Sözcükler yalan yanlış, ezile büzüle çıkıyor.

— Sakın üzülme, anacığım. Sakın ağlama. Böyle kal. Sen benim anamsın. Bunu düşün. Nişanlıma bir demet menekşe götür. Benim adıma. Kimse ağlamasın. Ölüm bu. Nasıl olsa gelecek. Ne fark eder, birkaç gün önce birkaç yıl sonra.

Ana ağzını açacak oldu. Açtı. Sesini bulamadı. Kapadı çaresiz. Gözlerini dikti. Sessizce yalvardı oğluna.

Öteki, yandaki ana bir süre bakındı. İlkin göremedi oğlunu. Neden sonra, aşağıda bir baş seçti. Oturuyor mu, eğik mi duruyor? Oğlunun başı bu. Nasıl gelmiş oraya. Kalkıp doğrulamıyor. Tek sözcük yok. Ellerini kaldırdı bir ara. Tırnakları mosmor.

Önündeki demiri kavradı ana can havliyle. Düşecek yoksa. O sımsıkı o duvara resmîyetle bağlanmış demir çıktı. Elinde kaldı. Ana kendini dengeleyemeyip gitti arka arka. Dar koridorun öte yanında ardındaki duvara çarptı bedenini.

Görüş ne zaman bitti nasıl çıktılar dışarı. İkisi de anımsamıyor. Onlarla giren anaların hiçbiri ağlayamadı utanç belasına. O ikisi ayıplar diye. Ama bu kez onlar, o ikisi, avluya zor indiler. Attılar kendilerini çiçekliğin kıyısına bir ağladılar, bir ağladılar.

Çatılmış darağaçları
Gelip durmuş kapımıza ölüm
Ses ver sesimize bir ufacık ses
Susarsan
Ya ölüsün ya ölümle birsin

HEY KOCA BASIN

Bekleme salonu niye bu denli soğuk? Tam da dış kapının karşısında olmasından mı? Elimi radyatöre değdiriyorum. Buz gibi. Titreyerek atkılarımıza, örtülerimize sarınıyoruz. Bir saati aştı, burda kapı dibine atılmış arkalıksız sıralara tüneyeli. Analardan ikisi, ayaklarındakini çıkarıp, bacaklarını da yukarıya çekince, dallar üstünde soğuktan korunmaya çalışan kış kuşlarına iyice benzediler. Sırtlarının tüylerini kabartmış, dertop olmuş. Bizimle birlikte gelen Don Pedro'yla Ernesto Baba bunu yaptıklarına pişman gibiler. Erkekliklerine küçültme damgası vurulmuş gibi.

Ne olacak? Ne yapılacak? Ne yapılabilir?

Elimizde yüz seksen imzalı da, her imzanın karşısı pullu dilekçemizle, devletin bu yetkili kapısına bugün gelmemiz rastlantı değildi. Duymuştuk ki "Elma"nın basın toplantısı var. Hükümet Sorumlusu Romero Oblitas'a yanaklarının tombulluğundan ve renginden dolayı halk "Elma" diyordu. Daha altı ayı dolmamıştı çoğumuzun oylarını almasının. Onun ötekilerden ayrımı yoktu. Biliyorduk. Öyleyse?

Öyleyesi var mı? Arılar gibiydik. Umudu ayaklarında birer sarı toz parçacığı gibi toplayıp getiren arılar gibiydik. O bir damlacık umut nerdeyse, biz orda. Oğullarımız, kızlarımız acımasız ellerde tutsakken başka ne yapabiliriz? Umut. Gelecek ölümleri, hastalıkları, süreğen tutsaklığı aşmanın yolları vardı. Derdini anlatmaktan, umar aramaktan çekinen, korkan dağınık insanlar nasıl kullanırdı bu yolları. Yüzlerce ana babadan salt şu yüz seksen kişi imzalamıştı dilekçeyi. Onu götürmeyi biz beş kişi üstlenmiştik.

Yoksanmış genç insanların yakınlarına da bu yoksama benimsetilmeye çalışılıyordu. Konuşmamız, görüşmemiz izleniyor, adımlarımız geri püskürtülüyor, çevremiz sarılıyordu. Durmadan gözdağı veriliyordu hepimize. Çocuklarımıza sahip çıkmayarak bu yoksamayı kabul etmeliymişiz.

Analardık. Oğullarımızın, kızlarımızın acılarına tanık oluyorduk. Onlara diye kalkan el, bize de inmiş oluyordu. Çoğumuz artık, yaşamımızı tüm öteki alanlardan çekmiş bu acının üstüne kurmuştuk. Eşler, öteki çocuklar, ilişkiler umurumuzda

değildi sanki. Saplantılı ve inatçıydık. Bir de yeteri kadar cesur davranabilsek. Bunu henüz başaramıyoruz.

Dilekçemiz elimizde, beş kişi, kocaman yapının merdivenlerini çıktığımızda, gazeteciler yeni yeni gelmeye başlamışlardı. Kapıyı geçtik vardık görevli masalarının orda durduk. Bize incelelikle kimliğimiz, ne istediğimiz soruldu. Saygıdeğer Elma'yı yani Romero Oblitas'ı görmek istediğimizi, tutuklu anababaları olduğumuzu söyledik. Başka gün olsaydı dış kapıdan bile giremezdik. Gazetecilerin gelip geçtiği girişte elimizde birbirine eklenmiş kâğıtlardan metrelerce dilekçemiz, öyle duruyorduk.

"Olmaz," dedi görevli. Elma'yı yani Oblitas'ı asla göremezsiniz. Görevliye dedik ki, Sayın Elma, yani Oblitas'ı televizyonda görüyorsunuz. Boy boy resimleri asılı her yanda. Gazetelerde sayın bayanının, oğlunun kızının resimleri. Mayolu ve giyinik. Evde ve baloda. Denizde, karada. Bizim bir parçamız gibi...

"Onunla yetinmelisiniz," dedi görevli. "Saygıdeğer Oblitas bir halk adamıdır. Halk adamıysa, bütün halka birden görünen adamdır. Size ayrıcalık tanırsak demokrasimizin hali ne olur?"

"Tamam," dedim. "Bizim asıl istediğimiz onu görmek değil, kendisiyle görüşmek. Ertelenemez yakınmamızı bildirmek."

"Ama herkesin derdi var," dedi görevli. "Daha bu sabah karım oturmuş ağlıyordu, kumar parası bitmiş. Ödeneğini artırmalıyım. Terzisi ölmüş. Şimdi kime diktirsinmiş. Kızının çıktığı oğlan yüzüstü bırakmış. Evlenme umutları suya düşmüş: bir ana olarak ne yapsınmış? Yani ben bunları sayın sorumluya yansıtsam, olur mu? Onun da kendi dertleri var. Herkesin derdi var bayan."

Gazeteciler biriktikçe birikiyor, konuşmayı izliyorlardı. Görevli terliyordu. Bizse inatla duruyorduk. Yüzümüz kale duvarı. Birden, içteki mermer merdivenlerden ineni gördük. Hızla geldi yanımıza. Pek bir şey sormadığına bakılırsa, durum kendisine iletilmişti. Bir üst görevliydi. Sevimli, incelikli, sinekkaydı. Aldı elimizden dilekçeyi. Azıcık direndikse de, yatıştırdı.

"Size söz veriyorum. Bunu hemen ileteceğim kendisine. Basın toplantısı var. Sizi kabul edemez. Ama okur dilekçenizi. Gereğini yapar. İnanın bana." İmandık. Ne yapabildik başka? Dilekçemiz onun ellerindeydi şimdi. Yüz seksen imzasıyla. Aldı götürdü. Örnekleriniyse gazetecilerin ikisi aldı.

Bir süre oyalandık orda. Ayakta. Herkesler içeri girdi. Eksik bıraktığımız, beceremediğimiz bir şey vardı, seziyorduk. Yaptığımız, her zamanki gibi, hemen sonuç vermeyecek bir girişim olarak mı kalacaktı? “Gidelim artık,” dedi biri. Don Pedro, Ernesto Baba, öteki analar baktım yolu tutacak. “Bir eksiklik var, tamamlanmamış bir şey var,” diye bağırdım. “Evet. Bana da öyle geliyor. Bir eksikimiz var, ama ne?” diye yanıtladı beni Marselina kadın. Dona Maria da ona katıldı. “Başka bir şey yapamaz mıyız?” dedim onlara. Yürüdüm soldan. Bekleme odasıymış, o anlamsız, soğuk boşluğa girdim. Ardımdan girdi hepsi de. Sonra kapının iki yanına gelişigüzel atılmış arkalıksız sıralara oturduk. Bir saat orda öylece bekledik. Ne yapacağını bilmez. Kararsız. Sıkılmış. Yorgun. Üşümüş.

Düşündüm. Gazeteciler tek tek geldiler. Ama çıkarken topluca çıkacaklar. Acaba? Olur mu? Kalksak çıksak önlerine. “Durun,” desek. “Evet,” dedi Dona Maria. Gözleri ışıdı. Ötekiler kararsız. Biz ikimiz, içine aydınlık vurmuş sarnıç suları gibi gönendik. Aktık dışarı. Masmavi kış göğünün altında durduk. Merdivenlerin dibinde kıyıda bekledi ötekiler. Birden boşalınca içerisi, inmeye başlayınca merdivenlerden basın. “Durun,” dedik onlara. “Bizi dinleyin bizi dinleyin. Size söyleyeceklerimiz var. Sizi başka nerde bulabiliriz.”

Durdular. Gelen durdu. Tek biri bile inip gitmedi. Onları biz analar orda öylecene tuttuk. Anlattık olanları. Ne bir sözcük fazla, ne bir sözcük eksik. Onlara küskün olduğumuzu da ekledik. Bugün yarın ölümlerin başlayacağı bunca önemli bir olaya gözlerini kapattıkları için. Görevlerini yapmadıkları için. İçerde olanı, eziyeti, işkenceyi anlattı Dona Maria.

Onca insandan çıt çıkmadı. Bizim sözümüz bittiğinde, yürüyüp gittiğimizde çevremizi saranlar, soru soranlar oldu. Dehşetle gördük ki bugüne dek kanıksanmış öteki olayların arasına asmışlar bizimkini de. Şimdi ayrılmışlar. Aydınlanmışlar. Yürekten söz verdiler, artık ilgilenecekler. Şimdi, hemen gereken yerlere ulaşacaklar.

İşte, ben de son kez yüzlerine bakınca buna yürekten inandım. Öteki analar babalar da inandı. Şu koca ülkenin gözü kulağı, sesi basın. Hey koca basın.

Mavi kış göğü altında bu kez korkusuz yürüdük. Bahçelerin kıyısını izleyerek. Gözümüzün önünde ağaçlar yaprakladı. Bir kayısı çiçeğe durdu. Nergisler, zambaklar açtı. Yediveren hanımelinin kokusu tuttu yanımızı yremizi.

Birbirimize ııldayarak baktık. “Tamam,” dedik. “Eksiğimiz kalmadı.”

JUAN VE PEDRO ALMONTE’NİN ANASI

Uzun sürmüş, güz aylarının tümünü kaplamış bir yazı yaşıyoruz. Bundan beşimiz de sevinçliyiz. Julio, Carlos, ben ve iki bayan polis, Amanda ile Rosa. İnsan bir cezaevinin kapısını beklemek zorundaysa derme çatma bir yapının sıvasız duvarlarına, eski sandalyesine, masasına, iyi örtülmeyen penceresine bağlıysa, geçen kış gibi bir deneyi de varsa, sevinmez de ne yapar. Yakardık sobayı, tüterdi. Açardık pencereleri kapıyı, tam duman çıkıp gittiğinde, soba da sönmüş olurdu.

Bayan Amanda’yla bayan Rosa bir masada yan yana oturuyorlar. Bir örnek üniformaları ve kesik saçlarıyla. İkizmişler gibi benzeşiyorlar. İkisi de siyasal polis. Görüşe gelen kadınlarla ilgileniyorlar. Arıyorlar tepeden tırnağa onları. Çantalarını didikliyorlar.

Dün bayan avukatın biri geldi. Aradıktan sonra sordu Amanda: “Aynanız yok muydu, ben mi göremedim?” Şaşırdı avukat, ilk mi geliyor, nedir! “Niçin?” dedi. “Yasak,” dedi Amanda. “Ayna, cımbız, anahtar filan. Haaa, gazete de götüremezsiniz yanınızda.” Avukatın acemiliği şurdan belli ki soruyordu hâlâ. Ötekiler alıştılar. Hepsi. Ne dense şipşak yapıyorlar. “Anlayamadım ne kötülük gelir bir çanta aynasından bir dolap anahtarından?” “Ukalalık etme, ne deniyorsa onu yapacaksın,” dedi Amanda. Ağzının payını verdi. İbiğine kadar kızardı bayan avukat. Bir de güzel, bir de alımlı. “Yok mu bir iki sorunuz daha bayan, sorsanıza,” diyeceğim, utanmasam. Julio ile Carlos da benim gibi düşünüyorlar. Bunu yüzlerinden anlıyorum. Dalıp gitmişler. Aman Tanrım. O biçimli beden, o gözler, o sapsarı saçlar. Hışımla çıkıp gidecek olduydu. Carlos durdurdu. “Kimliğiniz bayan?” “Bu kadar hız size yakışmıyor bayan,” dedim içimden. Şimşek gibi verdi kimliğini. Kartını alıp taktı güzelim yakasına da çıktı gitti. Carlos bakar da bakar kimlikteki fotoğrafa. Dönüşünü nasıl da beklediydik.

Uçsuz bucaksız bir ağaçlığın kıyıcığındayız. Üç yanımız yeşil. Önümüz bomboz asfalt. Güneş yaprakları zorluyor ışığını toprağa salsınlar diye. İnce yelde, sürekli bir pırpırlanma içinde dünya.

Dünyayı seviyorum. Odayı seviyorum. Julio’yu, Carlos’u seviyorum. Bayan Amanda’yı, Bayan Rosa’yı bile sevebilirim. Yani

sevebilirdim. O kapıdan giren yaşlı kadın olmasaydı. Anama benziyordu. İçime ılık ılık bir şeylerin aktığını duydum. Ölmüş anama benziyordu. Gelip Carlos'un masasının önünde durdu. Yorgun, bitik, perişan.

"Evet?" dedi Carlos. Herkese yaptığı gibi. Kaşlarını çatarak. Anamdı. İçim ılık ılık aktı Carlos'un davranışını yerle bir eden yumuşaklığımla sordum. "Ne istedin ana?" "Oğullarımı," dedi ana. "Bir hafta önce, evden alıp götürüldüler. İkindiye saat beşte. Bir daha haber alamadım. Bir haftadır. Bakmadığım yer, sormadığım kapı kalmadı."

Rosa sordu: "Nedir oğullarının adı?"

"Juan Almonte, Pedro. Pedro Almonte."

"Sen, peki, neredensin?"

"Gökçam'danım," gibi bir yanıt verdi anam.

"Hımm," dedi Amanda. "Bana bu soyadı hiç de yabancı gelmiyor. Senin bir de başka oğlun, gelinin vardı, değil mi? Adı da Carmen'di gelininin. Hastanede çalışıyordu."

Tanınmak, bu kadar yakından tanınmak allak bullak etti anayı bir an. Ama hemen toparlandı, ilenmeye koyuldu oğullarına, gelinine... "Ölseler de kurtulsam." İlenç zor çıkıyordu ağzından. Belliydi yalancıkta olduğu. Ekledi aceleyle, "Ben o oğlumun gelinimin nerde olduğunu bilmiyorum. Oğlum gelinimden ayrı. Ben onlardan ayıryım. Uzun zaman oldu görmedim... Ne olur, bulun oğullarımı bana. Polis dairesini kat kat dolaştım. Yok, yok. Ancak siz, siz istesenez bulursunuz."

"Bunun gelini," dedi Rosa, "beni geçen yıl ne çok uğraştırdı. Görev verildi. Ardına düştüm. Hastaneye giderim, daha sormadan ben, haber alır, kaçıp gider. Koruyorlardı. Adım gibi biliyorum. Günlerce gidip geldim. İzini sürdüm. O gün bu gündür kayıp."

Ananın yüzünden bastıramadığı bir gülümseme geldi geçti.

Rosa eğlendi: "Ölsünler de kurtulayım dediğine göre, neden arıyorsun onları, bırak ölsünler, kalsınlar."

"Ürünüm ortada kaldı. Tek başımayım. Nasıl gelirim onca işin üstesinden. Onlara muhtacım. Ne olur, ne olur?" Yalvarır gibi baktım Amanda'ya. "Peki," dedi Amanda. Kalkıp gitti, komutanın odasına telefona. Birkaç dakika sonra geldi. "Oğulla-

rın poliste,” dedi anaya. “Ama neresinde olduğunu sorma. Sen kırk, kırk beş gün sonra gel, oğlunu burdan ara. Nasılsa buraya getirirler.”

Korkuyordum. Anam ağlar, bağırır, yere yığılır, bir şeyler olur. Hiçbiri olmadı bunların. “Yaşıyorlar çok şükür, çok şükür.” Oğullarının izini bulduğu, yaşadıklarını öğrendiği için rahatladı. Öfkeye geçti birden. Sesinde deminki ezik, yalvaran anlatım gitmişti. Hesap soruyordu.

“Kentte çalışıyorlardı. İşten atıldılar önce. Sonra içeriye aldılar. Kırk gün tuttular. Kırk gün. İşkencede. Nasıl sağalttığımı bir ben bilirim, bir de tanrı. Bütün bunların üstünden altı ay geçti geçmedi. Tam da ürün kaldırma zamanı.” İkindiyin saat beşte. “Neden, neden? Yeter be. Yeter çektiğimiz.”

Çıkıp gitti anam. “Aman ne aile,” dedi Rosa. “Oğullar öyle, gelin öyle.”

“Ya ana?” dedi Amanda. “İki gözüm önüme aksın ki oğullarından geri kalmaz. Böyledir bunlar.”

Ana için söylenenleri sevmedim. Haklıydı. Benim anam olsa başka türlü mü davranırdı. Ama bir şeycikler diyemedim Amanda'ya. İçimde kaldı. Askerliğimin bitmesine şurda ne var? Gel teskere gel.

BÜYÜ

Büyü de baban sana
Büyü de
Acılar alacak
Büyü de baban sana
Büyü de
Yokluklar alacak
Büyü de baban sana büyü de
Bitmez işsizlikler açlıklar alacak
Büyü de
büyü de baban sana
Baskılar işkenceler alacak
Kelepçeler gözaltılar zindanlar alacak
Büyü de
Büyüyüp on yedine geldiğinde
Büyü de baban sana
İdamlar alacak

BÜYÜMEYE HAYIR

Başak sarısı saçları annesinin göğsüne yaslı, uyuyordu. Uzun yolların yolcusuydular. Anne, yan koltuktaki yolcuyu rahatsız etmemeye çalışarak, bedeninin ağırlığını küçük kıpırdanışlarla bir yanından ötekine vererek, gözünü bile kırpmadan otuyordu. Kucağındaki ağırlık “sevgili ağırlık” değildi onu yoran, inciten. Yüreğinde ve kafasında demir parmaklıkları, kafesleri olmaksızın ışıyıp duran sevgili yüz de değildi. Batıda bir kentten başkente yaptıkları sayısız yolculuğun o anlamsız, amaçsız tüketiciliği idi. Yollarda büyüüp dört yaşına gelmiş bir oğlanla dört yıldır aynı yolu ve ondan sonrasını kısa aralıklarla gidip geliyordu. Koca ailesinin evinden, kendi ailesinin yanına. Babıla (çocuk babaannesine öyle derdi). Eskidede (çocuk babasının babasına öyle derdi) onları sonsuz bir sevgiyle sarıp sarmalıyordu. Gittikleri gün, Babıla Eskidede için yaşamlarının tek şenliği oluyordu. Dönüşleri matem, karabasan, kıya.

Kucağındakine eğildi, kokladı. Ağustos gecesi, ayışığı, deniz, yeni biçilmiş çayır kokuyor. Gözleri doldu. “İyi etmedim. Bunu onlardan ayırmamalıydım.”

Yoksuldular Babıla, Eskidede. Batıdaki kentin uzak bir köyünde otururlardı. Ekenek az, geçim kıt. Oğulları parasız yatılı liseden Üniversiteye geçtiğinde bir sevindiler, bir sevindiler. Hele Üniversiteyi bitirdiğinde, hele evlendiğinde.

Uyku zorluyor. Otobüsün mola vermesi, kapıların açılması, içeriye keyifle dolan yaz gecesi havası iyi geldi. Herkesler indi. “Çaylar şirketten.” Bir o, kucağına yaslı başak demetini ırgalamadan duruyor. Derin soluklarla uyuyor çocuk. Köyden yürüyerek çıktılar. Ne bir araba, ne bir kamyon. Çocuk çabuk yoruldu. Kimi zaman kucakta kimi zaman elde. “Şimdi varıyoruz, bak işte yaklaştık, az kaldı.”

Kalamazlardı. O dünya iyisi Babıla’nın Eskidede’nin yanında. Yük oluyorlardı. Yoksulluğu artırıyorlardı. Bir de oğulun yattığı kente uzaklık. “Çok ama çok uzak”. Başkentte bir süre dinlenip oradan gidiyorlardı. Kendi ailesinin yanında. Bunu düşününce öfkelenirdi. “Kocamın anası babası gibi olsalardı ne olurdu. Sürekli kalırdık yanlarında. Geçim kaygımız olmazdı.

Görüşlere yakıncacık ordan giderdik, daha sık giderdik.” Ta başından karşıydılar. Onların kızları, o incemiş evin kızı, bir köylüyle. Sonra çalkantılı günler, basılmalar, tutuklanmalar. “Benim bunca yakınım, anam babam. Biz fırtınalar içindeyken ne kadar ne kadar uzağımızdaydılar. Salt sıkıntı duydular”. İçi daraldı. Çocuğuyla uğruyorlardı zorunlu. Olabildiğince kalıyorlardı da. “Çalışsam, iş verseler, yeterince gelirim olsa. Küçücük bir ev, ikimiz için. Oğulcuğumu ana okuluna gönderirim. Ayda bir yine babaya gideriz, görüşe. Açlık grevine başlamışlar. Uzar mı? Tanrım... Hastalanır mı, ölür mü? Oğlumuz babasını orda, görüş yerinde tanıdı. Bir salıverilse. Sarılısam, sarılısam. Ötekiler, hepsi, tüm arkadaşlar.

“Neden?”

Uykusunda inledi çocuk.

“Beni de almışlardı onu götürdükleri gün. Söylemezsen, konuşmazsan onu senin önünde... Hayır yapmayın yapmayın. Dokunursan kendimi öldürürüm. Erken doğum. Aşırı korkudan, üzüntüden. Caydılar işkenceden. Çay içmek ister misin? Ben ister miyim size böyle davranmayı. Görevim aldığım emirle.”

Anne ağırlığını öteki kalçasına, bacağına aktardı yeniden. Çocuk uyandı. Doğrulup oturdu kucakta. Anne onu okşadı öptü. “Ne güzel büyüyorsun, daha da büyüyeceksin. O zaman...”

Çocuk bir otobüs dolusu çın çın bağırdı. “Ben büyümek istemiyorum, tamam mı? Abi olmak istemiyorum, tamam mı? Baba olmak istemiyorum, tamam mı? Tutuklu olmak istemiyorum, tamam mı?”

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı

(1972, TRT Ödülü)

1. baskı 1972, TDK Yayınları

2. baskı: 1982, *Seyran-Bütün Şiirleri*, Can Yayınları

3.-4.-5. baskılar: 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

Bir Komogenim ben, dikbaşı ve mağrur
Bin kez başkaldırdım Doğu Roma'ya
Sonra Türkmen oldum Afşar boyundan
Moğol önünden kaçtım
Kaçtım Maraş'a düştüm

“Yüzüğüm mühür benim
Çektiğim kahır benim
El oğlunun yüzünden
Yediğim zehir benim”

Maraşlı Ökkeş'in destanını bir ben söylerim.

Adamın su gibi akanıdır Maraşlı
Biberde çeltikte pamukta elleri
Sim işler, oyma yapar, edik diker gibidir
Sinsin oynar, halay çeker, diz kırar gibidir

Kuşanıp ava giderken
Bataktan alırken turacı
Giyinip çarşıya varırken
Kara şalvar ak işlik
Gözleri ışığı ve geceyi paylaşırır
Kaşları onuru ve sevdayı

Adamın su gibi akanıdır Maraşlı

22 ŞUBAT 1919

Akdeniz'den kalkan bir akça bulut
 Ahır dağlarına vurup kendini
 Bin parça oldu
 Ökkeş kaptı bulutun nemini
 Narlı yöresinden Maraş'a doğru
 Sürdü götürdü

Narlı yöresinden Maraş'a doğru
 Akan suyun adı Aksu
 Ökkeş, nemi Aksu'ya katarım dedi
 — Aman Aksu, canım Aksu
 Canımın damarı aksu
 Akdeniz'den kopan bir akça bulut
 Varıp parçalandı Maraş üstünde
 Nemi bana kaldı
 Antep'ten kopan İngiliz
 Narlı'yı geçip yürüdü
 Gamı beni aldı.
 Ben bu nemi taşıyamam
 Ben bu gamı taşıyamam.

Dillendi Aksu:
 — Adamoğlu adamoğlu
 Nem bana yakışır, gam sana
 Nemi bana ver
 Taşsın yatağımdan suyum
 Alıp gidem üstümdeki köprüyü
 Alıp gidemezsem
 Sen al gamını
 Çal köprüye, yıkılsın
 Geçit verme İngiliz'e
 Ne köprü kalsın ne gam.

Ökkeş, bir kocaman davul yaptı gamını
Çaldı Türk'e Türkmen'e
Yer gök adama kesti
Aksu köprüsünü alıp attılar
O zaman Ökkeş'in yüreği
Büyüdü dağlar kadar
Kaynadı kazan gibi
Maraş'a bir tek gâvur
Sokmamaya andıçti
Andıçti, ola ki girerse
Ölesiye vuruşmaya.

Kuzeyde bol sulu Ahır dağları
Batıda Amanos, Gâvur dağları
Bitektir Maraş ovası
Bire yüz verir

Ve dünyada bütün benzerleri gibi
Halkının azı çok zengin
Çoğu, çok fakir
Ya bir inişi inerler
Ya bir yokuşu çıkarlar

Hitit'i, Asur'u, Roma'yı geçip
Arap'ı, Selçuklu'yu, Osmanlı'yı yaşamışlardır.
O yüzden heykelleri
Hitit başlı, Arî burunlu
Roma sakallıdır.

Elllerinde şarap tası
 Karşılarında küçük boylu karıları vardır.
 İsa'dan iki bin yıl önce
 Süslü iskemlelere oturmuşlardır
 Onun yetilmez bin inceliğe düşmüştür
 Maraş arşısı
 Hitit'in toprak boyunluğundan
 Bakır muskaya, demir idollere geçmiştir
 Başlıkta kalkanda kılıta
 Altın işlemiştir, demir üstüne.

Sonra gümüşü kullandı
 Simden dallar, sırmadan sular
 İşlikler cepkenler bindallar
 Ağelleri elvan elvan nakışlı kızlara
 Ağca ceylan, ablak sığın sekişli kadınlara
 Sarhoş yürüyüşlü, şahan bakışlı delikanlılara
 Kur'an kaplarına ceylan derisi
 Sedef kakma konsollarda lambalıklarda

Ve bir eyer vurdu Arap atına
 Arap ellerinde vurulmamıştır.

23 ŞUBAT 1919

Aksu köprüsünü yeniden yaparak
İşte bu Maraş'a girdi İngiliz
Yanlarında Zeytinli Ermenilerimiz
Önlerinde Trasanta rahipleri bandosu ve çiçeklerle
Şeyhadil'de karşılandılar
Alkışlandılar hükümet alanında

Sonra bu çılgın eller ağızlar
Aynı sözlerle karşılayacaktır Fransız'ı
"Hurra, hurra, kahrolsun Türkler, yaşasın Fransa!"

Kahrolmadı Türkler
Kahrolmadı, Türk'ü Türkmen'iyle Maraşlı
Düşündü başını önüne eğip
Birleşti, kocaman bir yürek oldu.

30 EKİM PERŞEMBE

Aksu köprüsünden geçen Fransız alayı
 Dört yüz Ermeni, bin Fransız, beş yüz Cezayirli asker ve
 Ermeni kadınlarının alkışlarıyla
 Kente girdi
 Kaleden bakan Ökkeş
 — Aman yüreğim, dayan yüreğim
 Dayan ki dünya Ökkeş'i görsün
 “Adamı sözünden, malı boynuzundan”
 Bizi andımızdan tutsunlar
 Ölürsek, gâvuru sürmeden
 Leşimizi köpeklere atsinlar.
 “Ala kanlı, yarı canlı olasın” dedi, düşmana
 “Boyuna boz ipler ölçüle” dedi.
 “Yollarda üleşin kala, kara habarın gele”
 “Ulum ulum ulasıca, lep lep dökülesice”
 Dedi Ökkeş'in anası.

Ökkeş'in karısı nen çaldı oğluna:

“Oklağam ekmek dolalı
 Yumak yumağa ulalı
 Beyaz döşlüğü yamalı
 Nenni oğlum, nenni nenni”

Unu elekte eledim
 Tahta beşiğe beledim
 Gâvura ölüm diledim
 Nenni oğlum, nenni nenni

Nen çalarsam uyur m'ola
Ak sabaha büyür m'ola
Düşmanları vurur m'ola
Nenni oğlum, nenni nenni

Anam gelir bir yanıma oturur
Babası Narlı'dan silah getirir
Ellik gâvuru da acım yetirir
Nenni oğlum, nenni nenni

31 EKİM 1919

Uyuyan çocuklar uyandı
 Uyandı Ahır dağları
 İçindeki su uyandı
 Fransız uyandı, Ermeni uyandı
 Çakmakçı Said uyandı
 Uyandı Nasır oğlu Mehemmet
 Kanlı Cumaya Cumaya

Bir Ermeni anasına söğdü bir Türk'ün
 Dövdüler hükümet önündeki nöbetçiyi
 Kara suratlarının ortasında
 Ak dişleriyle
 Cezayirli askerler
 Ve üçer beşer Fransız erleri
 Cakayla sokaklarda gezdiler

Çarşıda
 Yağ küleklerine
 Pekmez küleklerine
 Alışkanlıkla
 Kapak ve çember yapmaya koyuldular
 Göksunlu, Elbistanlı külekçiler
 Oysa, bir teki bile satılmadı

Yün heybeler ve beyaz çuvallar dokundu alışkanlıkla
 Oysa
 Bir teki bile satılmadı

Maraş sabırlı ve sessiz bekledi

Uzunoluk caddesinde gün akşama döndü
İndirdi çarşılar kepenklerini
Şen ezgiler, mutlu kahkahalarla
Açılan Ermeni evlerine karşı
Bir top kara kumaş oldu
Dürüldü kendi üstüne
Türk mahalleleri
Kara yas içinde dönüyordu işinden
Nasır oğlu Mehemmet
Şeyhadil'de Ermeniler çevirdi
Suçu yokken vurup öldürdüler
Kana, çamura bulandı
Elindekiler
Maraş ilk şehidini verdi.

Uzunoluk hamamından çıkan kadınlar
Al yanaklarını peçelerine saklamıştılar
Ürkek, hızlı adımlarla geçerken meydanı
Korktuklarına uğradılar
Ansızın bir gâvur sürüsü
— Burası Fransız kenti
Açın, açınalısınız yüzlerinizi
Diyerek
Peçelerine el attı.
Tepindi çığlıklar, kahkahalarla
Küfretti.
“Doğru yoluna git” dedi Maraşlı
“Doğru yoluna git, yoksa...” dedi
Çakmakçı Said.
El attılar silahlarına
Akşam iki yaralı çıkardı dereden
İngiliz devriyeleri
Biri Çakmakçı Said.

Sütçü İmam ufacık dükkânında
 Duydu kadınların haykırışını
 Said'in vurulduğunu gördü
 Yumuşak adamdır Sütçü İmam
 Karıncaya basmaz düşünde
 Ama koymaz hayın düşman
 Sataşır bacısına, kardaşını vurur
 Gün şimdi öfkenin günüdür
 Karadağ tabancasının günüdür
 Kapar silahını Maraş şahanı
 Said'i vurana boşaltır

Bu halk şahanını ele mi verir
 Konuk alır bağ evleri
 Konuk alır yüce dağlar
 Cancık mağarası, Bertiz yaylası
 Çeteler, savaşçılar

Kış, boran olsun isterse
 Yüreğin yangını elverir
 Hey Tanrım, der Sütçü İmam
 Göster Kurtuluş'u, canımı al
 Kaçar, kovalanır, yine kaçar
 Çok iş görür Karadağ tabancası
 Yaşar Kurtuluş'u
 Ölümü Cumhuriyetin duyurulduğu gündür.

Aynı gün
Vurdular Tiyeqli Kadir'i Antep yolunda
Antep yollarında sıra kayalar
Kayalar oy
Atlılar eşkinde, yürür yayalar
Yayalar oy
Bir kavak fidanı, bir çınar dalı
Kadir'imi gördünüz mü ağalar
Ağalar oy

Düşman girdi hileyinen zorunan
Bileylendik utancınan arınan
Bir söyleşip gülüşmedi yarınan
Kadir'imi gördünüz mü ağalar
Davranmayıp durdunuz mu ağalar
Ağalar oy

Gizli sular üste dolanır kuşlar
Yel vuranda ırgalanır kamışlar
Zeytinlik önünde boğazlamışlar
Kesmişler burnunu kulaklarını
Kadir'imi gördünüz mü ağalar
Kanlısını sordunuz mu ağalar
Davranmayıp durdunuz mu ağalar
Ağalar oy

Aynı gün
Vuruldu arkadaşlarının gözü önünde
Mustafa oğlu Ökkeş
Gün şimdi öfkenin günüdür
Yiğit ve kararlı öfkenin
Düşmanın üstüne varılmalıdır
Yere düşen kanın hesabı
Bir bir sorulmalıdır

8 KASIM 1919

Telgrafhaneyi sardılar
 Telgraf memuru İsmail'in
 Başında bekliyorlar.
 Yürekli dir Telgrafçı İsmail
 Yürekli olur bizim telgrafçılar
 Akıllıdırlar, cesur oldukları kadar

Tellerde amanın bir hüner
 Savaşı önce onlar kazandılar
 Cancık mağarası, Sarıçukur köyü, Maksutlu'da
 Haber verip, emir alan makinalar
 Maraş'ı Mustafa Kemal'e bağladılar

Ökkeş, Maraş'la Binboğa arasında
 Bir Türkmen hatunundan doğdu
 Ala şafak sabahınan
 Göç koydu gitti Yemliha'yı
 Dereye indi Yemliha
 Doğurdu, göbeğini kara taşla ezdi
 Sardı peştamala yürüdü
 Gün ikindide göçe yetiştirdi
 Boz eşeğin üstüne
 Boz üstüne kırmızı mor
 Bir kıl heybeye konuldu Ökkeş
 Öte gözde kara bulgur
 Üçüncü ezanda meme verildi

İğde çekirdeği, göz boncuğu ve şap
Yılan kemiği, makas, karaçalı
Bazan nazar değdi
Diş ağrısı, baş ağrısı, sıtmaya
Okuma, üzerlik, muska
Çimdi buz gibi sularda
Bazan hasta oldu
Çamaşırı salı günü yıkandı
Cuma günü baht'açıldı
Düğünü pazartesiye
Perşembe Eşe'yle gerdeğe girdi

Taze güveyiydi, bir geyik vurdu
Taktı boynuzunu kapısına

On üç çocuk doğurdu Yemliha
Altı duranın anası oldu
Bu Ökkeş ortalarda
Suyu çekildi, kocaldı Yemliha
Gâvurun girdiğin duydu Maraş'a

Eşe gelin hısım gelir ana yanından
Aydınlı boyunun beyine
Fesi yöntemince takmayı bilir
Yüzünde püskürme benler sayılmaz
Kaşı kararınca yıkmayı bilir.

Yıl güze erende, yayla dönüşünde
Okuntusu gitti
Sağmenleri keçi koyun getirdi
Siniler kuruldu şölen verildi
Sinsin oynandı akşamına
Ergenler yüzüğe oturdu

İlk bebesi beşikteydi
 Düşman Maraş'a girdiğinde
 Flinin kınası solmadı

Ökkeş Narlı'ya inerken
 Ökkeş köprüyü yıkarken
 Ökkeş Maraş kalesinden gâvura bakarken
 İşte bu Eşe'yi kodu gitti.

Omzunda atadan kalma mavzeri
 Belinde hançer
 Başta poşu, sırtta mintan, kara çuha şalvar
 Ayağında güveyilik kırmızı edikler
 Dügüne gelir gibi giyinikti

Aklında Eşe'nin bin türlü yüzü
 Alnacında düşman
 Düşman aman
 Ellik gâvuruna şaşman

Göğsümüze hançer gibi oturtan biziz
 Olmuşuz sonradan pişman aman
 Yumuşaklık zoru bozamıbilir
 Yeni bir çağ yazacağız
 Bu kavgadan şaşman aman

Ökkeş şaşmadı kavgadan
 Topladı yoldaşını kardaşını
 Kurdu çetesini Maraş'a yakın

Altı yüzyıl önce Maraş
Selçuklu, İlhanlı, Ermeni ve Memlûk'tan sonra
Türkmen oynamalarına yurdoldu
Açtı bayrağını Afşar boyları
Çadırını yüksek kurdu Dulkadiroğlu
Topladı yanını yöresini
Bir boydan bir koca devlet çıkardı
Kafa tuttu Mısır'a
Osmanlı'ya İran'a kafa tuttu
Diyaribekir'e vardı bir ucu
Bir ucu Kayseri öteki Hatay
Yozun yaydı Kırşehir'in düzündü

Yiğitleri karşı kodu Timur'a
Kalmadı kınına giresi
Eğri kılıcının

Onunçin Maraş çarşısı
Hâlâ bir savaş öncesi düzeninde
Deriye ve ağaca ve demire ve bakıra
Onur kazandırdı
Saraçlar çarşısı, kuyumcular çarşısı

Otuz bin askeri doyurdu
Naşır El Din Mehmet Bey gününde
Kasaplar çarşısı

Suna boylu, ince belli
Hoş bakışlı bey kızları
Osmanlı saraylarına sultan verildi
Bursa'ya, Manisa'ya ve İstanbul'a

Devlet Hatun, AyŖe Hatun, Emine Hatun
Değerli eyizleriyle
On dördünde Sitti Hatun
GmŖ ve altın eyerli, uzun boyunlu
Arap atları armağan verildi
Çaldıran'da Osmanlı'ya bağlandı MaraŖ
Dulkadriye eyaleti üç bin sipahi çıkardı
Tımarları yılda on milyon akça
Sonra, AyŖe Hatun'un doğurduğu Yavuz
MaraŖ'ı yurtluk verdi
Doğu Beyazıt beylerine

Halk iki yana bölündü
Bir baŖı Dulkadir'e bağlı
Öteki İskender Bey'i sayar
Ve, dünyada bütün benzerleri gibi
Kan dŖt orta yere

Yüzyılların kocatamadığı dev
DŖmanlarının nnde
Kendi diŖleriyle kendini yedi
Bir koluyla ötekini biçip dŖrd
Bu kavga sürdü
Ne kadar
Ta kurtuluŖa kadar.

1 KASIM 1919

Son İngiliz güçleri de kentten ayrıldı
Ne bayrak, ne tören ne alkış
Ne çiçek ne bando
Çün değişti efendisi yerli gâvurun

2 KASIM 1919

Gerginlik son kertede
Fransız'a başvurdu Maraşlı
— Ellik gâvurunu al burdan
Eğer almazsan...

24 KASIM 1919

Maraş'a gönderilen Guvernör Andre
Taşkın gösterilerle karşılandı
İyice yerleşmede kente Fransız
Bozarak mührünü cephaneliklerin
Ermeni hızla silahlandı
Yatsıyla gecenin arasında
Vurdular polis Suphi'yi
Yürek dağ gibi kabardı, çatlayacak
Çok işaretler belirdi
Uyandı Fransız
Uyanıp düzenden düzene geçti
Yolladı bir tabur askerini daha
Tunuslu, Müslüman

13-14 KASIM GECEŚİ

Yeni düzenlere girişildi
Silahla kışkırtılarak Türk güçleri
Ve Guvernör Militer Andre
Öğle yemeğini Kadir Paşa'nın
Konağında yedikten sonra
Hırlakyan Agop'un evine gitti.

Maraşlı göz oldu baştan ayağa
Kalmadı saklısı gizlisi düşmanın
Tellerin ucunda Mustafa Kemal
Duyruldu:
Andre, soylu ve zengin Türkleri çağırdı
Mutasarrıf çekingen
Boğazkesen camiinde toplanıldı erkenden
Karar verildi
Gidilmeyecek Andre'nin çağrısına
Kadir Paşa'nın konağı gözetlendi

Yanında Hırlakyan Agop
Ve oğulları Osep, Setrek
Andre delice öfkelen-di

Koyverdi zulmün ve baskının gemlerini.

Türkler Akdere'den geçemiyorlar
Kuyucuk'ta bir Türk devriyesine
Hırlakyan Avadis'in evinden
Ateş edildi.

Guvernör hkmete yerleşti
 Mutasarrıf ekingen ve düşünceli
 Hükümette dalgalanan bayrağımızın
 İndirilmesi buyruldu.
 — Aman efendim, dedi mutasarrıf
 Yaman efendim, dedi
 Türkler bayrak için canını verir
 İzin buyrun biraz
 Acele edersek ne olur ne olmaz
 Bugün dokunmayın bayrağa
 Ben gereğine bakarım.

Gereğine baktı mutasarrıf
 Az bir korkutulunca
 Haber saldı jandarma kumandanına
 İndirtti bayrağımızı

Bayrak düştü kz oldu
 Yürek az daha büyüdü
 Delindi gz gz oldu

O gece, Guvernör Militer Andre
 Dans etmek istedi
 Hırlakyan'ın kızı Virjini'yle
 Kız güldü:
 — Maraş kalesinde hâlâ
 Türk'n bayrağı dalgalanırken
 Sizinle dans etmem kumandan

Emir gitti kaledeki jandarmalara
 Virjini efendisiyle dans etti.

Haddeden geçirip altını
İpek teline sararlar
Kılaptan olur
Altın yaldızı vururlar
Ak gümüş üstüne ince elleri
Barışta ağıtlar gibi yumuşak
Çağ gelir kavga kurulur
Silahı sim kemerinde
Al kanat küheylân olur.

Demen beylere beylere
Alar ho

Romalı Dakyus'tan bu yana
Kaç hayın, kaç zalım görmüştür
Kaç kıya, kaç yıkım görmüştür
Çekilir sabır mağarasına
Yedi uyurlardan olur

Demen beylere beylere
Alar ho

Zorla hele hiyle ile
Toprağına girildiğinde
Satıldığında gâvura yöneticileri
Verir savaşını, kahraman olur

Demen beylere beylere
Alar ho

28 KASIM 1919

Senden ummaz idim, dedi Ökkeş
Zorlu dayandın yüreğim
Sırasız kavgaya sürmedin beni
El atıldı kadınlarımızın peçesine
Sabrettin
Vurdular kardeşlerimizi kallesçe
Susup gününü bekledin
Şimdi davranmanın çağıdır
Davran yüreğim.

Ey millet-i necibe-i Osmaniye, denildi
Saklı bildirgelerde
Yenilecek misin düşmana
Bayrağın yerde mi kalsın
Kaldırmayacak mısın
Kölesi mi olacaksın korkunun

O Cuma, camilerde namaz kılınmadı
Bağırdı halk
Bayraksız namaz kılınmaz
Tutsağın namazı kabul olunmaz

Yürüdü halk
İndirdi kepenklerini bütün çarşı
Ermeni büzüldü ev içlerine
Kara bir topak oldu.
Yürüdü halk
Yamaçlarda koşarak
Aşarak burçları
Kale düzlüğüne yığıldı
Abarabaşı'nda, çan kulesinde
Kalealtı kilisesinde yığınağı vardı
Eli silaha gitmedi gâvurun
Amansız korkulara düştü

Burçları ilk aşan Onbaşı Osman
Yerden kaldırdı bayrağı
Öpüp direğine astı.
Ve kinden gözleri kuruyan halk
İlk kez ağladı
İlk kez bağıra bağıra andıçtı:
“Maraş bizlere mezar olmadıkça
Düşmana gülzar olamaz!”

Amansız bastırdı savaş
Yaşlıları, güçsüzleri, çocukları
Bir yanda zemherinin kışı
Kimin varsa yaylısı, atı arabası
Uzak dağlara doğru kaç kaç
Uzak köylere doğru kaç kaç

Kutsal bayraklarla oynanıyor oyun
Biraz mendil oyunu, biraz köşekapmaca
Çocuklara göre savaş
Merakları gözlerinde dondu
Dilekleri dudaklarında
Yaşlılar yazın son göçünü andılar
Bastıra bastıra göğüslerine
Kıştan ve savaştan korkularını
İç çekişler oldu, bir şey söylenmedi

Uzak dağlara doğru kaç kaç
Uzak köylere doğru kaç kaç

Boşaldı dağ köylerinin ambarları
Yazdan pek bir şey konulmamıştı
Açlık yönetimi eline aldı
Kısık kısık ağladı çocuklar
Köpekler umutsuz havladı

Uzak dağlara doğru kaç kaç
Uzak köylere doğru kaç kaç

— Aldığı öduncü geri vermedi
İstanbul Hükümeti
Karşılığında buraları verdi
Onunçin haklıyız ve güçlüyüz
Diyordu, Andre
Çarşıda konuştuğu köylülere

Ökkeş yanıt verdi:
— Sattı kendini İstanbul Hükümeti
Üstümüzde sözü ola mı bilir
Kendimizik şimdi toprağımızın sahabı
Gâvur ölümünü çiğnemedi
Bir tek karışını ala mı bilir?

Guvernör Militer Andre
Konuşmadı halkla bir daha
Toplandı ileri gelenlerle
Ve bastı azarı:
— Biz ki Avrupa'nın uygarlığını
Getirmek istedik yurdunuza
Mutluluğunuz için neler yapacaktık.
Nedir, bir parça bez için
Kopardığınız bunca kıyamet

Şu kolum zulümdür, öteki yardım
Hangisine sarılırsınız
Savaşmak mı dilersiniz, bağışlanmak mı?

Yanıt verildi:

— Devletiniz, saldırgan Fransa devleti
Dört yüzyıl önce padişahımız
Kanunî'nin kanadına sığınmıştı.
Sizin vardığınız uygarlığı
Maraş birçok kez yaşadı
Biz kendimiz yaparız yollarımızı
Halk kimseye düşürmez dulunu, yetimini
Memurlara aylık verecekmişiniz
Aylığından hangi memurumuz yakındı?
Hem siz
Söyler misiniz, hangi iradeyle geldiniz
— Bunu kendi padişahınızdan sorunuz
— Yetkinizi kabul etmiyoruz
Gidin burdan
Yetti zorbalığınız, kıyalarınız
Bozdunuz, yıktınız, yaktınız
Eksik olsun bize getireceğiniz
Uşağınız Ermenileri ekiniz

Halkımız adına duyuruyoruz

4 ARALIK 1919

Antep'e yollandı Kumandan Andre
Geri dönmedi.

Maraş, savaş düzenine iyice girdi
Topladı silahlarını
Yönetimini kurdu
Bağlantı sağlandı dağınık çetelerle.

Yeni Kumandan Keret'e
Son bir kez bildirildi:
— Madem anlaşmalara aykırı davrandınız
Hiçe saydınız uluslararası ilkeleri
Güçlerimizi ve silahlarımızı konuşuracağız
Sözle anlamadığınızı
Deneyerek anlarsınız
Bir daha unutmamacasına

Dört bin askeri vardı General Keret'in
Senegalli, Cezayirli, Fransız
En çok ta Ermeni
Kendiişler makinalı silahları
Zeytin yöresinde, Zeytinli Ermeniler

Maraş içinse, her şey silah
Herkes asker

Bozmak için düşmanın yuvasını
Bazan kendi evlerini yakarak
Yangını bir silah diye kullandılar

Bertiz'den Maksutlu'ya taşındı
Gözbebeği telgrafhane

Savaş yirmi bir gün sürdü

2 OCAK 1920

Maraş'taki Fransız askeri
 Yeniden destekleniyor
 Önemli sayıda asker getirtiliyor
 İslâhiye'den

Güçlenmede Maraş çeteleri
 Bababurnu sırtlarında
 Muallim Hayrullah Bey çetesi
 Düşmanı ağır bozguna uğrattı
 El koydu silahına, cephanesine

Bu başarıdan sonra
 Uygar Fransız ordusunun uygar kumandanı
 Çeceli köyünü yakıp yıktırdı
 Dövdürdü suçsuz köylüleri
 Kurşuna dizdirdi
 Sonra
 Zafer Bey emrindeki Bertiz
 Bir de İmalı çeteleri
 Birlikte saldırdı Fransızlara
 Kar gibi eritti yeni güçleri

General Keret öfke ve korku içinde
 Bildirdi:
 — Bundan sonra, kim ki silahlı gezer
 Sorgusuz kurşuna dizilecektir.
 Bir Fransız ölüsüne karşı
 İki Türk'ü asacağız
 Adçekmeyle
 İşten atacağız memurları
 Sokaklar gelişigüzel taranacak
 Makinalılarla

20 OCAK

Nedirli köyünden Cennet Ali
Yalnızca on kişilikti çetesi
Bir Fransız müfrezesini bozdu
Mağaralı mezarlığında
Bırakıp kaçtılar yaralılarını

İncelebel'e indi Bertiz'den
Ceneviz Mustafa
Korku bilmez çeteleriyle
Kentin kuzeyinde
Yiğitçe dövüştüler

Cancık'ta üç yüz kişimiz
İki cebel topu

Keşfili Camii İmamı Yahya Efendi
Savaşçılarıyla
Abarabaşı'ndan, çan kulesinden
Kente yağmur gibi mermi yağdıran
Makinahıları susturdu

21 OCAK 1920

Türk'n silahı patlar patlamaz
evirmişti Fransız makinalılarını
Maraş stne
Topa tuttu Ahır dağlarını
evre yolları
Ertesi gün, kentin ii savaş alanı
Alevden, dumandan ve yıkıntıdan

23 OCAKTA

Antep'ten gelmekte olan
Bir düşman koluna pusu kuruldu
Öldürüldü çoğu
Tutsak edildi

26 OCAKTA

Şehit düştü Mıllış Nuri
Ağır yaralanarak

1 ŞUBATTA

Çarşıyı ateşe verdi Fransızlar
Yandı Mevlevî dergâhı, belediye
Yandı sıra sıra dükkânlar
Kiliseler, camiler, evler yandı
Kentin havasında ölüm kokusu
Karıştı yanığın ağır kokusuna

6 ŞUBATTA

Bir düşman keşif uçağı
Gezindi kentin göklerinde
Anlaşıldı, yeni yardımlar gelecekti
Fransız'a
300 piyadeyle bir dağ bataryasından
Kurulu yeni Fransız birliği
Erkeniz çayı kıyısına yerleşti
Yöneltti toplarını Maraş'a
Kaleden karşılık verildi

8 ŞUBAT 1920

Maraş iki ateş arasında
Fransız askerleri Mercimek tepeyi aldılar
— Şaşman aman dedi Aslan Bey
Dayanın kardaşlar
Dayandılar olanca güçleriyle.
Kış yaman çöktü Maraş'a
Açlık yaman çöktü
Aracı geldi dostumuz Amerikalı
— Anlaştık, dedi bazıları
Abdülkadir Paşa konağında toplanarak.
Karşı durdu Ökkeş:
— Her kim anlaşırsa düşmanla
Andiçtim
Andiçti savaşçı yoldaşlarım
Silahımız ona çevrilecektir
Dedik bir kez
“Maraş bize mezar olmadan
Düşmana gülzar olamaz!”

Aslan Bey arkalandı
Yönetim direnmede kararlı
10 Şubat akşamı hastane önünde
Doktor Mustafa'yı öldürdüler
Emireriyle beraber.

Kümbet ve Protestan kiliseleri
Kaledibi, Şekerdere, Tekke, Kırklar
Düşürüldü birer birer
Arındı Fransız ve Ermeni gâvurundan
Son gündü: Fransız güçleri
Abarabaşı'na, Kiliselere
Eytamhaneye ve kışlaya
İyice sıkıştırıldılar
Sıkıştırdı poyraz ve kar
Yılgın, bitkin, açlıktan, soğuktan
Ağır kayıplar vererek
Yollara dökülerek teker teker
Kaçtılar.

11 ŞUBAT 1920

Kente yayıldı Fransız'ın kaçtığı haberi
Kentten dağlara yayıldı
Vardı Mustafa Kemal'in kulağına
İlk yengi.
Saldırgan, ettiğin çok acı çekti
Dünyadaki bütün benzerleri gibi.
Maraş'la Fevzipaşa arasında
Dağ başlarında kar altında
Can verdi gencecik Fransız askerleri
Ardından, aracı oldu Mister Layman
Sığınıp Türk'n acımasına
Ermeni silahını teslim etti.

12 ŞUBAT 1920

Maraş'ın kurtuluş günü
Nasıl ilktir Kurtuluş savaşıımız
Nasıl örnektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır Kurtuluş Savaşı'nda
İlk gazidir.

Onunçün bizim ilk yazdığımız destan
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'dır
Maraş kurtuldu
Duruldu Ökkeş'in kabaran yüreği
Açlığını yorgunluğunu duydu
Soğuğu, uykusuzluğu duydu
Bir gün bir gece uyudu
Sonra kalktı davul zurna
Halaya durdu.

Köye döndüğünde Ökkeş
Söz sözü açtığıında
Anlattı yaşadıklarını
Ve ekledi:

— Asıl sonrasını dinleyin kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
İşler vardır bellenecek
Bir kez yenilmeyle gider mi düşman
Döner gelir, yine gelir, yıllar sonra gelir
Dostluk suları yürütür aramızdan

Kıya grmşlere yardım
Yıkılan yerleri onarma
Ve bütün benzerleri gibi dünyada
Dost elini uzatınca
Başını alırlar.
Vermedi elini Maraşlı
Eksik olsun dedi senin dostluğun
İkinci geldiğinde.
Al yardımını başına al.

Durun burasında kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
Yollar vardır bellenecek.
Maraşlı, elini vermemesiyle
Silahını bırakmadı
Yetişti komşularının yardımına
Antep, Haruniye, Osmaniye, Adana
Savaşa yeter demedi
“Ya İstikll ya lm”
Btndedir gerçek kurtuluş çünkü
Ancak kurtulduğunda bütün vatan
Bıraktık silahımızı.

UZAK BİR KIYIDA

1991-2013

1. baskı: 2004

Sevda Kalıcıdır

(1991, *Halil Kocagöz Ödülü*)

1. baskı 1991, Adam Yayınları

2.- 4. baskılar 1996, 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

Balkon

Günlerce aylarca Şiirden kaçtım
G m Ŗ tilkim mavi sincabımdı kovaladı beni
IŖıĖı önüme d Ŗt  yansıdı balkıdı
Dokundu okŖadı, ayağımı çeldi yolumu gözledi

KIŞ YOLCULUĞU

Karlı bir bahçede apansız karşıma çıkan
Adını bilmediğim o fırtına mavisi çiçek
Eğilsem baksam yeniden görünecek

Bozkıra uzanmış sereserpe
Gökyüzü maviliğinde
Dünya, onunla ben, ikimiz
Çok genciz daha çok genciz
Okul kaçağı tadında
Gülümsememiz

Dönüş mü hayal mi yaşlandık mı
Aramızda o fırtına mavisi çiçek
Onunla ben dünya ikimiz
Gider döneriz

YORGUN SEVİ

Susarak, iki komşu gibi güne değerek
Asıl söyleneceklerin üstünden aşarak
Sevdiğim
Ayrı ayrı uzakta, yanyana

Birbirimizi derinden gözlediğimiz yazlarda
Ve üstünkörü baktığımız kentlerde
Güllerin güllerimiz
Hüzünlerimse hüzünlerimiz değil

Bir deli kuzgun gibiyim yaşlı teleğimle
Göğü siliyorum duraksamadan
Yorgunluktan değil, öyle sanıyorum
Yalnızlıktandır
Hızla dökülüyor tüyüm teleğim

Orda öyle aramızda soluyor işte
Ayrı ayrı uzakta, yanyana
Hangi yangın hangi deprem becerebilir?

SEVDA KALICIDIR

Kayboldum

Bir köpeğin bir çocuğu beklediği gibi

Hasretle kamaşık yüreği

Kayboldum

Bağırırılar, seslerinin yankısı

Dönemez bir türlü

Kayboldum

Çevrilir sayılar sonuncuya değin

Ansımaz sonuncu kaçtı, biter telefon

Kayboldum

Herkesin adı okunur, düşmüştür onunki

Kayboldum

Yıllarca beraber uyumak uyanmak

Suya ve ekmeğe uzanmak birlikte

Tartışmak, küsüşmek, sevişmek

Ama sevda nerde sevda nerde

Kayboldum

Kimlere hüzündü kimlere nostalji

Kimler tutkun idi kimler unuttu

Siz hepiniz ölüleri ve mezarları seversiniz

Çoğa sürmez bir gün ben de beklerim

RÖLANS

Aşk onu aramaz, aşk onu aramaz
Yitiktir. Elinde solmuş iskambillerle
İçinde yazları barındıran bu mevsim
Güz bahçelerinde

Nar değişebilir, güzelim kırmızı fenerleri
Küçük bir sanrı bir aldanış
Çifte joker. Herşey hazır. Rölans
Ama eli. Pörsümüş, kararmış, benekli
Ama eli. Ama yaşam katlanır mı çoğalır mı?
Rölans
Yitiktir yine de
Aşk onu aramaz. Aşk onu bulamaz.

TELEFON

Erken kalkar – yaşlıdırlar – günü uzatırlar
Günler uzar ayvalar sararır nar çatlar
Zaman kısalır

Çok geç sürgünler ve tomurcuklar için
Bir sözle dondurur bahçıvan
“Güllere su verme, güze alışsınlar.”

Çocuklar
İçten bir sesleniş
Yetinmeli
Telefon yalandan bağlar
İnsan yalnız daha yalnız yaşlandıkça
Kendine konuşur kendi

MISE EN SCÈNE

Sahne balkon. Bir yaşlı adam bir yaşlı kadın
Masa sarı kedi. Güz gelir
Çocuk seslerini ilkbaharı şen satıcıları
Geveze komşuları kaldırın
Güz kalsın esneyen kediler kalsın
Balkon çünkü ikisi içindir.

Sahne balkon. Kadın adam
Hasret ikisi arasında
Esmer, görünmeyen bir fotoğraf
Duvar da havada sarmaşıklarda

Oğuldur. Kendisi yitik, sahne balkon
En üstte son görüşmeden ince çizgiler
Sonra gülüşü, dokunuşu, saçılmış sözcükler
“Herkes bıçağını, dedi
bende bile di” der kadın
“Herkes bıçağını” der adam
Masa bıçaklarla dolar, tedirgin
Yaz biter güz biter kış gelir
Soluksuz kalmıştır ağırlaşır balkon
Kendine gömülür

BEN SENİ

Tanrım sen beni sınarken nelerce
Ben seni sınadım

TERS ÇİNGENE

Upuzun bir avın gümüş tilkisiyim
Irmaklar boyunca koştum karda koştum
Bıraktım kıymadım canlar azizdi
Dönüp kendimi avladım

Hazırdı çizgiler, isteyene verdi yaşam
Hazırdı, ben onu salt masalladım

Ters çingenesiyim güneşin, bir onu izledim
Yollar özlemde kanadı, adımı yansıdı dağlar
Ağacoldum yemişlerim silkelendi, hoşnudum
İçime yürüdü ayaklarım

Hallac kendim, Nesimiyim, öyle inandım ki
Tenimin dışına çıktım

Ölümü ben ölümü ben
Tuttum uzağımda yadsıdım
Bir vida gibi sessiz kendiliğinden
O bana alıştı

İKİLEM

Sunduğu en değerli, yaşamın bana
Çoban köpeğinin dikenli tasmaı bir kolye
Kimi kumsaldayım ölü bir deniz kabuğu
Kimi kıyı tutmayan deniz oluyorum
Onardım kendimi geri çekilmelerle
Yaşamı da seni de seviyorum

BARINAK

Fırtına
Barınak
Gemiler, değil mi?
Ne güzel alışmıştım
Harflerle ve sayılarla yazılmayanlar vardır
Her denize kıyı olabilir misin?

Satranç
Sevgilim
Taşlar
Unut
Kaleleri ve filleri köpekli adamlar tutmuşlar
Söyle ona sıraya dizmekten vazgeçsin

KIYAMET

Elyazını yaktım, dürüsttü ve aşınmamış
Sevgi sözlerini yaktım, hoyrattır onlar
Sıcaklığı saklı akarsuyu anlamazlar
Sorular, kurutur incitir sorarlar
Elyazını yaktım

Adresini yaktım
Yakmak gibiydi biraz da dünyayı herşeyi
Bastığımız düşümüzde gördüğümüz
Özlediğimiz yaklaştığımız
Hayatın özlemdi ansımaydı düştü
Yaktım adresini şimdi özlem oldu hayatım

Resimleri yaktım, birini saklasam dedim
En çok onu yaktım onu yaktım
Kış göğünü yaktım, bir kavak büyüttüm balkonumdan
Akşam desem değil, yangın desem değil
Dışarda apansız bir kıyameti yaktım

Sevgidir kendimi bildiğim, onunla başladım
Elyazın mı, adresin mi, resimlerin mi
Sen mi ömrüm mü
Çıkardım onları şimdi sakladığım yerden
Kıyameti göğü kışı akşam sözlerini
Sevgiyi yaktım

BABASI UZAKTA ÖLDÜ

Uzaktım uzattım ertelendi görüşlerim
Kendi kendine ölüm kendi kendine tören
Silinen bir kızmışım aslında
Sılamın ve babamın defterinden

ARKA BAHÇE

Veranda

Merdiven iki basamak

Esmer sahanlık üstünde hanımeli sürgünleri

Solda çeşme

Sağda güller sarmaşık kırmızı

Bir sütunun yarım arkasında

Bahçe, toprak, sonra güller yine güller

Yine sağda taçyaprağı üçlü mavi çiçek

(O tek)

Toprak, ince duvar, asma çit üç ağaç

Erik ayva elma otlar

Papatyalar yaramaz otlarla

Sarılmış çilek

Acem laleleri, serçeler öteki kuşlar

Uçta, denizden yorulmuş turuncu

Tersine çevrilmiş sandal

Paslanmaya unutulmuş gül makası çit üstünde

Tırmık çapa orda burda

Ve yağmur kuşatıyor biteviye

Arka bahçe

Kış düşü mü

Esrik bir kadından dünyaya uzanan sanrının gölgesi mi?

Dün daha

O kalabalığın ortasında

Abisi vurulmuş bir kızla yanyana

(Elbet abisiyle birlikte vurulmuş babası annesi de)

Yıllardır ne annesinin yürek yangısını

Ne kırık bir onuru babasında..

Şimdi burda.. Dünya

Arka bahçeyle abisi vurulmuş kızın arasında

Çılgın bir topaç, dön unut düşlere bırak kendini

Dön hatırla

IRMAK

Irmak

– Şarabı soğutma öyle kalsın –
Kadife yumuşak gündüzün ovada
Aksın mırıldanarak

Terli, üstünkörü, soluk soluğa
Yürürken bakma hayata
Çocuk, istemiyor musun
Özlesinler için seni
Senden bir eldiven, çakı, kalem
Bir im, usta bir çentik bırakmak

Kent

Gün bu yediveren umuda karşılık gelmiyor
Bir yerlerde bir ağustos kalmış olmalı

AKVARYUM

Yok saymalıyım artık geçip gittiğini
 Ve giderken önüme uzattığın
 Hayatın kıyısında
 Gizlice görüvereceğim
 O birkaç dirhem eskimez gümüşü

Yok saymalıyım, karşılıksız ve cömert
 Ismarlamadığım, biriktirilmiş
 Çiçek izlerini
 Çünkü yansız ve renksiz durayım isteniyor

Törenler ardarda törenler düzenlense
 Ülkenin tüm çılgınları geçse önümden
 Durmalıymışım
 Belki ben durduğumda
 Müzmin bir acemisi olarak hayatın
 Öyle kendiliğinden
 Yağmur kabartır kirleri
 Kar temizler
 Mi acaba

İyi ki şimdilerde
 Yeni keşfedilmiş ülserimle
 Bu tuzsuz ve edilgen akvaryumda
 Başarılar dileyerek
 Vizit defterine geçti adımı doktor

Böylece tarihten kovulmak
 Ustaca gerçekleşti denebilir
 Ne sille ne tokat ne devrim ne kargaşa
 Bir dizi bitirim incelik eşliğinde
 Örtün öleyim şimdi

GEL DİRİLT DEĞİŞTİR

Uzatırken uçlarını havaya
Sisin ve yağmurun içinden
Kurumuş damarlarıyla seslenerek
Dalın istediği nedir

Suyun istediği nedir
Kışın amansız sesiyle bastırılmış
Akışı düş, yatağı karabasan
Kumu ayartılmış, çakılı sürgünde
Donmuş bedeninde günün özlemi
Suyun istediği nedir

Kentin istediği nedir
Ciğerleri kurum bronşları dağlı
Parkları çalınmış alanları yağmada
Her yanından beton kistler çıkarırken
Kentin istediği nedir

Senin istediğin nedir
Bile bile
Avcunda sıkıca sakladığın
Renkli kırık camlar
İki elin kızıl kanda
Aç avuçlarını sesini yükselt
Gel dirilt değiştir

İSTANBUL – SU İLAHİ

Orda mı gerçek mi ben mi düşünüyorum
 Sisle soldurulmuş ebruli
 Çınarı otları çakılı sunağı
 Uçan bir kuşun karalaması
 Halsiz atlayan kedi sureti
 Ve sonsuz kıpırtısı uyuyan denizin

Kaşığın bardakta utangaç tınlaması
 Söndürülmüş insan sesi
 Hışırtısı, sözden düşmüş gazetenin
 Yararsız şaşkınlık, sinsî sıkıntı
 Okuyunca çoğaldığını sayan
 Bir buçuk acıklı kişi
 Ömrüm ömrüm diye sızlanan
 Gençliği dağlarda örselenmiş gibi
 Çiğsi martı, öfkeli karabasan

Nasıl çıkar bu suskun dağınıklıktan
 Atılınca menzilini bulmaya
 Bir uslu taş, bir pahalı söz
 Ölümün gölgesi düşmüş şiirlerimizle
 Ya gösteri nasıl başlar
 — Perde
 dendiğinde
 Hey herkes, akıl yerine

SUSARAK

Yalan ülkesidir sarıp kuşatırlar kurumla kurulla
Tünerler üstüne, uzun da sürmüştür kimileyin
Çoraktır ne şiir ne masal ne türkü
Bizimle göçmüştür oysa söylencemiz
Masalımız uyumuştur biz dönesiye
Sözlerin yurdunu bilenler için
Bir başka dil saklarsınız dilimiz içinde

Silme kıyadır durur alnacımızda çöker eğnimize
Susarız gözlerimizde binbir iğne
Resmiyle doludur tarih susarak öldürdüğümüzün
Örselenmiş susuz solgun zambakları
Sular diriltiriz söyleşe söyleşe

YANLIŞ ABDAL

“Kocamaz taş ile dağlar”
Yeşil Abdal yanlış söyler
Dağlarla taşlarla ufalanarak
Eğnimizde ölüm abdal yürürüz

Yaşamın özünden derlememişsek
Sözcükleri söze çeviren balı
Dala bakmak suyun izini sürmek değilse
Dünya düş, yalandır ömrümüz

DEDEM ÖLDÜĞÜNDE

Dedem öldüğünde
Yüz sürerek ayaklarına
Vedalaşmıştı ninem

Annem incecik bedenine
Deli vuruşlar indiğinde
Ağzından çıkan sözcükler şunlardı
“Bağırma, duymasın kimse”

Beni eğitmek içinse
Elini kullanmadı birileri, hayır
Buna teşekkür mü etmeliyim
Bir var ki alttan almalıymışım onlara göre
Bana yöneltilene karşılık
Bir aşağıda olmalıymış sözlerim

Öldü barbar da köle de, ölsün
Toprağa karıştı zalim mazlum
Sabrı örseledi öfke, aşındı kendisi de
Egemene karşı evde dışarda dünyada
Şimdi sözüm davranışım özgürce, eşit eşite
Bunu çocuklarımızdan öğrendim

ÇOCUKLARI EŞİT TUTUN

Has ipek yanında pamuk giyinenler
Eşit tutulmayan çocuklar o güller
– Çocukluk aman çocukluk –
Üstünlüğün büyüüne yanar dönerler
Sonra dar gelir utkular övmeler
– Çocukluk aman çocukluk –
Ağızlarındaki balı
Yaşama çılgınca tükürürler
Verseniz verseniz sevgiler az gelir
Sevgisiz sitemsiz öfke göllerinde
Ölürler

SAVAŞI BEKLERKEN

Nergisten sorumlu değilmişim bunu öğrendim
Kar umarsız yağabilir, ayaz çıkabilir
Uzun sürebilir, kötü şeyler olabilir
Nergis uyanmayabilir

Ne ışıgını ne dalı sor ne de tomurcuğu
Aklım kırık, şaşırdı eski beklentilerim
Kimyasal korkular, kanlı gecelikler, dalgalı sirenler
Çocukları koyver, nereye gitseler ne yapsalar
Nasılsa füzeler bombalar onları buluyor

Nergisten ben sorumluydum, ışığından ve çocuklardan
Yanlış mı belledim, insan sorumluluktur.

BAROK

Her mültecinin içinde bir gül ağacı boylanır
Sıcağa susuzluğa dayanıklı
Ülkesizlik tüm ülkeler sayısınca genişliktir
Sınırsızlığa sonsuzluğa dayanıklı

Özlem değil hayır üzünç değil
Özleme üzünce karşı koymaydı
Ansızın ve nedensiz fırlatılıp atılmış da
Yasasız tüzesiz suçsuzluğa dayanıklı

Barok bedenine düşleri ve kuşları
Aynı incelikle yerleştirebilir
Vivaldi bir uçta Borges öteki
Çılgın kalabalığa sinsi yalnızlığa dayanıklı

Her mültecinin içinde bir gül ağacı boylanır

MAVİ

Gurbetin ince ozanı
Nihat'ın Mavi kızını
Pasaport kaydından düşüren dünya
Öfkeliyim sana

KIN

Sanki buzdan duvarlarla çevriliyorsun
Sanki yangınsın da birden sönüyorsun
Sanki kocaman aynalar önünde
Bir çiy damlası gibi görünüyorsun
Gurbet baskındır

Kendine kendine batırırken
İçindeki keskin bıçağı
Yetişmiştir gurbet
Gurbet kındır

YILMAZ GÜNEY İÇİN

Utkular alkışlar içinde ölmeye
Mis kokular biriktirenler var
Suretini gölgeni yağmalayanlar mı
Sana adaletsiz ölümü bıraktılar?

Üstüne küller serpilmiş
Şu kalabalıktan birine
Sorulsa adın
Kaldırır mı ellerini yukarı
Ağlar mı
Öfkelenir bağırır haykırır mı
Yoksa
Yoksa dertop korkunun alnacında
Susar mı

Sen ki Paramunt Pikçır'la girmedin
Yıkıp Klarkını güzelliğine nazına
Sıcak esmer sevgiyle düşlerinde
Senin ulaşılabilirliğine sığındılar

Kaz adımlarıyla dolaşılan medyada
Yer yoktu sana
Yıldızın zındana gurbete düştü
Ölüm de o bildiğimiz ölüm değil şimdi
Lekeler bereler taşıyor adaletinde

Kara bir perde çekilip alkışlarının üstüne
Sevgi geçitlerin kapatılıyor
Bir var ki
Daha yıkılmadı sevginin adaleti
Seni seviyoruz

Sor bana sor bana sor
Geceyi bilene sor

GÜNÜN TANIĞI

Onu gördüm
 Yabanıl bir hayvanın yüzüydü
 Bankalardan otellerden uzun otomobillerden
 Kente bakıyordu

Onu gördüm
 Oynuyordu sihirbazdı
 Paralar koyduğu çantasından
 Silahlar çıkardı

Onu gördüm
 Sahne çocuklarla doldu birden
 Neydi, ölümcül bir dansın figürleri miydi
 Kim nerdeydi?

Onu gördüm
 Yüzü yabanıldı yine yırtıcıydı
 Silahları gördüm sonra
 Düşen çocukları gördüm
 Gözlerinde yarım bırakılmış gülümseme

Onu gördüm
 Mavi bir mercedes miydi?
 Bankalar bel kıran müdürler arasında
 Gerisinde kurtlar
 Cebinde eskimeyen bir Frankenştaynla

SENİ SEVDİM

Seni sevdim, seni birdenbire değil usul usul sevdim
“Uyandım bir sabah” gibi değil, öyle değil
Nasıl yürür özsu dal uçlarına
Ve günüşiği sislerden düşsel ovalara

Susuzdu, suya değdi dudaklarım seni sevdim
Mevsim kirazlardan eriklerden geçti yaza döndü
Yitik ceren arayı arayı anasını buldu
Adın ölmezlendi bir ağız da benden geçerek
Soludum, üfledim, yaprak pırpırlandı Ağustos dindi
Seni sevdim, sevgilerim senden geçerek bütünlendi

Seni sevdim, küçük yuvarlak adamlar
Ve onların yoğun boyunlu kadınları
Düz gitmeden önce ülkeyi bir baştan bir başa
Yalana yaslanmış bir çeşit erk kurulmadan önce
Köprüler ve yollar tahviller senetler hükmünde
Dışa açılmadan önce içe açılmadan önce kapanmadan önce
Nehirlerimiz ve dağlarımız ve başka başka nelerimiz
Senet senet satılmadan önce
Şirketler vakıflar ocaklar kutsal kılınıp
Tanrı parsellenip kapatılmadan önce
Seni sevdim. Artık tek mümkünüm sensin

TÜKENMİŞ ÇARELERİ

Bunalıyorlar
Bilim onlardan uzak
Zulmü yönetimlerine başat kılıyorlar
Akrep tutuyorlar yılan besliyorlar
Başlarını ölüm yastığına yaslıyorlar
Tükenmiş çareleri

Bakılmasın görkemli duruşlarına
Kendi ökselerine tutuklu
Kendi yargılarına hükümlüdürler
Sınıf birincisiyken
Bölme işlemlerinde
Tutsak olduklarını görerek
Parçalanıyorlar
Tükenmiş çareleri

İçinden içinden çürümüş
Bir dal suretinde salınıyorlar
Duldaları yok, gölgeleri yok
Oturdukları satrançta çoktan
Mat olduklarını biliyorlar
O yüzden
Şahı elden çıkarışları
Tükenmiş çareleri

Kurallar koyuyor çiğniyorlar
Yasalar koyuyor çiğniyorlar
Bitmez bir tahterevalliye duruyorlar
Tükenmiş çareleri

İnce yüzlerinizdeki ışığı
Söndüre söndüre
Dal bedenlerinizi öldüre öldüre
Besleniyorlar
Tükenmiş çareleri
Oysa
Akan bir ırmağı kim durdurabilir

TEL ÖRGÜDE SARI ÇİĞDEM

Dağlarda gördüm onları yollarda gördüm
 Bir yokuşu çıkıyordu tilki oğlu tilki
 Kediler bütün gün ağaçlarda
 Nedir yelle ilintisi kaplumbağanın
 Domuzlar gerinip güne karşı
 Gergedan inişte

Zındancıbaşlar zındancıbaşlar
 Bağlamışlar taylorı
 Ceylanlar bukağıda

Bir bayırda apansız
 Yollarımı kesen sarı çiğdem
 Alsam koğuşlarına götürsem
 Götürsem götüremem
 Ellerim telörgüde

Telörgüde boynu bükük
 Bir sarı bir küçük bir serin çiğdem
 Canımın parçası öte geçede
 Bedeninde yarı ışıık yarı gölge
 Beton avlulardan duvarlardan doğru
 Gün vurur gözümün gözümün içine
 Bir o beni görür bir ben onu görürüm
 Alırım sesini sesini sesini
 Düşürürüm ardıma
 Bahar sellerinden geçiririm
 Yolaksız dağlardan aşırıım

Zındancılarbaşı zındancılarbaşı
Gelimli gidimli dünya
İlle de ölümlü dünya
Senin gücün yetse yetse bana yeter
Suya çavmış güz güneşi

Ah demem çün bilirim
Ne gelir ardından gecelerin
Çözülür, çözülmez sandığın kördüğüm
Unufak olur bukağı

Ah demem
Ah demez canımın parçası

MAPUSTA ÖLEN BİR DOST İÇİN ANMALIK

O Nisan

Denizin yanında binlerce insan

İndik yarın bahçesine

Bize aralanmış kapıdan

Cennetti

Gördük

O ne şenlikti o, dağlar yürüdü

Dağlara yürüdük şiirle türküyle

Bir olduk

Terzinin hasıydı bizi teyelleyen

Terzinin hasıydı bizi teyelleyen

Tirşe denizlerden kurşun dağlara

Geçmiş gecelerden gelecek güne

Öyle özgür, öyle özgürlüğe sevdalı

İstese dağları eritirdi soluğuyla

Kıyamet dudağının iki ucundaydı

Mapusta öldü

KUŞ

Erzincanda bir kuş mu
Erzincanda bin kuş var
Kanadında gümüş mü
Gümüş değil gümüş değil
Dikenli tel, zincir var

İlkyaz çiçekleri gibi iki elleri
Göğeren umudun sesini duyuyorum
Beton kâr etmiyor, demir tutmuyor
Zulum yetmiyor

Ah olsam bir bulut olsam
Eski bir şenlikten yağız türküler alsam
Dalgaları yeşil bir denizi geçsem
Aşıp dağları dağları üstlerine dursam

Erzincanda bir kuş mu
O dağları dağlara
O yolları yollara
O insanı insana
Sevgiyle teyelleleyen uçmuş mu

Ey terziler terziler
Ömre zarar nice bir
Halk için halk içinde
Uçmuş mu?

Erzincanda bin kuş var
Acıları derin, öfkeleri kında
Dirençleri kavi
Gümüş bir onurla kanatlanmışlar

ZINDANLAR BOŞALMADIKÇA

Çiçek aldım kendime, eski yabancıydım
Sümbüllerle durulandım nice yıldan sonra
Sormadan, kimseler söylemeden
Sevindim soluklandım

Çiçek alsam artık onarsam kendimi kokularla
Ölüm elimizden tutup götürüyor kaç fil kaldık şurda
Gülemem, çiçek alamam, utanırım kendimi onarmaya
Dünyası zından zından zından
Zindanlar boşalmadıkça

GÜN ALNACINDA

Ulubat üstünde bir allı kayık
Bir allı kayık
Görünüp yitiyor bir alageyik
Bir alageyik

Ulubat yanında bir anaç tarla
Bir anaç tarla
Uzatmış ayağın göl kıyısına
Göl kıyısına

Öğle buğusunda gün alnacında
Gün alnacında
Irgatlar oturmuş zeytin ekmeğe
Zeytin ekmeğe

AŞAĞI CİNBOLATLI MUSA AKBABA'NIN SAĞ KOLUNA AĞIT*

Nasıl desem dil bilmem söz bilmem
Vurup düşürmüşüm kendi kolumdur
Götürmüşler altımdan toprağımı
Bu bize zulümdür ölümdür

On baş bir tarladan yerdik giyerdik
Yasa mıdır, kimler yazar, çizen kimler?
Kurdun kuşun bilmediği zulümdür
Dilim kısa sözüm eksik bize ölümdür

Suriye dağları dumandır oy beni
Ceylanpınar derler bize haramdır
Komadılar cerenlerle suya ine dölümüz
Turnalar uyarsın türkülerimizi
Urfanın beyleri yamandır

Nasıl desem, sebep kimdir suç kimde
Öfkemin bıçağı ömrümde
Hiç böyle keskin sabırsız olmamış
Bildiğim, kendi cürmümdür elimle işledim
Gücüm yetmez öz canımdan öteye
Düşürdüm kendi kolumdur

* [Urfa'da Nusretbey Bucağı Aşağı Cinbolat köyünde Musa Akbaba (48), Toprak ve Tarım Reformu yasası gereği dağıtılıp, sonra elinden alınan ve eski sahibine verilen 100 dönüm toprak için öfkelenip, (...)a oy verdiği sağ kolunu, tarlasının ortasında, tohum makinesinde kopardı. 16 Aralık 87, *Cumhuriyet*]

PARİS

Ben ben ben Paris'teyken
Aman aman ben Paris'teyken
Bahardı dallarda gezen

Ben ben ben Paris'teyken
Aman bir Sacre-Coeur, Notre Dame
Pır pır kölelerin gölgesi
Kara ve beyaz işçiler işçiler
Paris'i her gece yeniden kurarlar

Paris'i her gece yeniden kurarken
Kulesi duvarı freski vitrayı
Kuran benim yapan benim diyemeden
Her gece aman aman her gece
Kara ve beyaz ölümler
Altından soğuk taşların
İnce ezgilerle seslenirler

SEVGİLİ DÜNYA

Dünyada Fransa diye bir ülke yokmuş da
 Fransızmışım gibi dolaşıyorum
 Parasızım ve kahverengiyim, elma çalışıyorum
 Tutuyorlar elmayı ve beni "Pis Marok"
 Belim kırık, sol elim kapalı, bacaklarım felç
 Sarışın kuşu olaydım annemin
 Uçamam, böyle kalamam, ölürüm
 Üzülme Arianne, sevgili Arianne
 Bedenim on bir aylık, ölü bir kuşun bedeni
 Üç yaşında dişlerim beyaz ve kesici, üç yaşında
 Babam mülteci, anneminse
 Ne adı ne soyadı, ondan daha daha mülteci
 Rahminde unutulunca anlamıştım bunu
 Plastiktenmişim gibi davrandılar bana
 Ve anneme liken, kara-fatma
 Niye ilgilensinler benimle, solan bedenimle
 Niye ilgilendirsin onları doyup kalktıkları sofraya
 Uzak Asya, Latin Amerika, Önasya, Afrika
 Elma, o çaldığım elma Gardia Civil'in birinde
 Çürümüş pörsümüş, ne bana ne başkasına
 Suç aletiymiş, kimseye vermiyor
 Kuvaförle, suyla, sabunla bezeli dünya
 Parasızım ve Vietnam yapışkan saçlarımla
 Kullanıp atıyorlar aldırıyorlar ama
 Radyasyon, eds, delik ozon, asit ve esrarın avcunda
 Ölebilirim, sarışın kuşu olsaydım annemin
 Açık kalırdı elmaya özleminden ağzım
 Gardia Civil'de yüzlerce çalınmış elma

Belki siyahım, ya da soluk Hintli, belki Türkiyeli
Dünya, bir o bizim doyamadığımız
Onların doyup kalktığı dünya
Radyasyon, eds, delik ozon, asit, esrar ve çürümüşlüğü avcunda
Ermişim abdalım değil, kör değilim yalnızca
Can gözüm görüyor, geç, çok geç, hasta dünya
Bir gün annelerinin tüm sarışın çocuklarına
Aldırırlar bir gün nasıl olsa
Ama aldırdıklarında
Radyasyon, eds, Civil Gardia, delik ozon, çürük elma
Dünya basıp gitmiş olacak

Sonra İşte Yaşlandım

1. baskı 1995, YKY

2.- 3. baskılar 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

KISA ŞİİR / *bir*

Bir roman kadar uzun bu tümce,
– Sonra işte yaşlandım.

AYRINTILAR İLAHİSİ

Ben neyi kimden aldım, nerden aldım
her şeyi bir yerden aldım
yorgunum yorganım uzakta dışarda
sabrımı bolca verdiler içerden aldım

sözler gelip geçsin diyedir, öfke sen bekle
örselendin ağrının oyuldun, henüz değil ölüm
ten bekle
bağırmalıyım, çılgılığım kıştan ilkyaza değmeli
A yasak, hayır korkulu, evetten usandım

Mecnun masaldan atılmış –tele şov–
milyonla kopyeye bölünmüş Leyli
suretler ne gülümseyiş ne sır ne şaka
sandım ki gülümser maskeleri
suretler sandım

durur muydum bu gömütlükte neyim var
tuhaf dedi çılgınca tuhaf
ayrıntılar, paslı sürgüler, yosunlu taşlar
ya altındakiler ardındakiler
Gültene kandım

KISA ŞİİR / *iki*

Hızlı öpüşlerle lekelenir ten
uzun kalır usul öpüşlerin anıları

KUM

Bana yaşadığı kentin kumunu gönderen
bir sevgilim vardı
bense merak ederdim hep oranın rüzgârını
uslu mu deli mi sürekli mi
apansız mı çıkar gökte savurur
yerden aldığını

Paylaştığımız kentler oldu sonra
rüzgâr usta ben acemi
esti geçti bir hışımla geldi geçti
kum doldurdu gözlerimi

KISA ŞİİR / üç

İçi ağırlaştı kaygıdan, kayşadan göl gibi

ÇÖL

Kim bizi bir daha
hayatın sonraki kesişme noktasında
karşılıklı durduk, yüzyüzeydik
kim bizi bir daha

ayrıksı bir duruştu ortasında insanların
bakışmasız, eksik, sözcüklere yüklenmiş
sözcüklerin oylumu ne kadarsa
ah tasa
ilmikleri bağları renkleri
dürüp koyduğumuz eski sandık
açılabilir mi, açılrsa

hayır söylenmedi
ne tını ne vurgu ne açıktan
hayır söylenmedi
orda kaldı ve burda kaldı
aşkın ve özleyişin sezgisi
küçülmüş büzüşmüş dertop
orda kaldı ve burda kaldı
çöl ortasında

KISA ŞİİR / *dört*

geçmek, acıyı getirir daima

KISA ŞİİR / *beş*

Enkazına havlanıyor terkedilmiş dilin
gece köpek içinde

DİL ALTI

O öncede durdu, dilin altında
tadı usul, küçük, ömre taşınarak
bir yılan gömleği bir simge
belki bir isim
bir im taşımazsa görmez, yokolur

ben için değildi, ben içindeydi
susabilsem bir kendimi
söyleşmeyebilsem
sonsuz dek orda kalır

ölsem aklımla, farkında her şeyin farkında
o bende kendini bilir
olunca aşk, yürümek, kâr zarar
akşam tartı
çekilir
yalnız karanlık olur aşk olur

KISA ŞİİR / *altı*

Her konuşma bir şeyi değiştirir hayatımızda
Sustum durdum geriye geriye çekilerek

KISA ŞİİR / *yedi*

Sözlerin bumerang gibi
döner yaralarsa seni
ağzın dilin gereksizdir
susarsın

İZLER

Susup bekleyerek yaşlanıyordu
şeylerin uğultusu arasında
içi ağırlaştıkça rüzgâra çıkıyor
siliyordu kendini durma

ağrıya ağrıya nara dönüştüğünde
açılar içinden sözler çıktı
kem sözler, kırıcı davranışların izleri
aldanma gölgesi, ondurmayan bağışlama
“gitmeliyim” çıktı, “dönmemek üzre bir daha”
“artık herkesin yüzüne
bütün düşündüklerimi”
“yalnız olmalıyım” çıktı
derinlerde sır tutmuş
bir eski sevda

KISA ŞİİR / *sekiz*

Gurbete eğimli çocuğun
özleme eğimli olur annesi

MELAHATANIM

İçim gölet dipleri gibi kaynardı, doluksardım
ağlardım, uzak kentlerden dönerdiniz siz
mantarlı pabuçlarınız ipekler kokular
uçarken küçük bir kuş
öyle yan dallarınıza sezdirmeden konmuş
değsin diye bir sıcak bakışınız, kim bilir
için mi ağlardım

ölmek ah onu herkeslerden bekliyoruz
ama kim Melahatanım
teyze diyen size küçük birinin
okşamanın o özel bakışla bakmanın, belki sarılmanın
çıkartıp fotoğrafını bir kaf olmayandan bir kaf olmayana
uçup duran çarpıntılı kuşta kalabilir?

sizi ömrümce sevdim

SESİN BENİ

Sinek aşka sığmaz
ölüm uçucu olsa da aşka sığmaz
siyah aşka sığmaz, gidilir siyaha çünkü
siyahtan dönülmez, bir başka bahar yoktur altında
girebilir belki ufacık bir oğlan
aşkın sınırlarına
– hani indirmişti babası da arabadan
yolda bırakmıştı onu
sürüp gidiyordu ardına bakmadan –
oğlanın annesi endişe sisidir
usulca süzülür aralıklardan

sesin
sesin beni

ÖTEKİ TELEFON

Dişsiz yakalanmış, utangaç bir ses
bükülmüş sözcükler dökerek
mutluluktan budala sözcükler
gelen atkılar giden özgülerle
düşünü kurar

görüşmeyle görüşme arasında
yeniden yeniden yeşerir bağlar
sevgi doğrulanır

OSMAN HAMDİ BEY

– Bir Kadının Portresi –

Bu son olmalı demiştir bu son bu son
çerçeveye bağlanmış bir duruş
bir bekleme anı

Osman Hamdi Bey o çerçevede
sonsuz değerken ve şimdi
ince tüylerle yükselirken boyun
kahverengi yakadan
Umur-u Ecnebi ile Aya İrini arasında
ve saçlar hareli kumral bir başta
yumuşak vuruşlarla toplanırken
Osman Hamdi Bey
Sayda'da kazılardadır

onurlu çene inatçı burun
uzunluğa dikkat çekilmemiştir
ama yüz uzun
nasıl bunca gençken nasıl edinilmiş
dışardan verilmiş bir aşkla mı artmış
anlam yoğun

gözler saydam gibi, düşen ışıktan mı
kış gölleri sanki
yüz
varoldum demiştir Osman Hamdi Bey
şimdi ve sonsuz kadar
bu yüzde, gözlerde, kumral tüyler boyunca
bu son olmalı demiştir bu son bu son
ayrıntıdır artık lahitler yeraltı nekropol
kazı bitmiş, Sayda'dan dönülmüştür

KISA ŞİİR / *dokuz*

Geçerken karışmış gibiydi
birisinin çektiği fotoğrafa

KISA ŞİİR / *on*

Hiçbir sıfat üstüne tam oturmadı
Ürkek miydi kararlı ya da saldırgan

KISA ŞİİR / *on bir*

Solaktır
boynuna çizildi doğarken
sol yanında Allahın gülünü taşıyor

KISA ŞİİR / *on iki*

İstediyiyle çıkardı yollara
giderdi hiç istemediyiyle

O BAHÇE O KADINLA

Kendinin zalimi bir kent
kendinin zalimi bir kadınla
nasıl arkadaş olabilir
biri ötekine uzandığında
öteki kaçmaya ya da intihara

kendinin zalimi bir sokak
kendinin zalimi bir kadınla
nasıl arkadaş olabilir
biri gündüzün gezintiye
öteki zifiri gece

kendinin zalimi bir ev
kendinin zalimi bir kadınla
nasıl arkadaş olabilir
biri su diye uzandığında
öteki kül dokunulmazlığında

kendinin zalimi bir bahçe
kendinin zalimi bir kadınla
şöyle arkadaş olabilir
birinin buzları altından
bir çiğdemin başı görüldüğünde
öteki gülümser eliyle yüzüyle bedeniyle

EV

–beklenen biri için betimleme–

Ön bahçede güller açan ev kırmızı
asmış çamaşırlarını komşu verandaya
pazara giden ev

balkonundan mendil kadar deniz gören ev
üstüne martılar üşüşmüş bir kalyon
hangi yüzyıldan demirli orda öylecene
uzun yağmurlarda çatısı akınca
komşuya küsen ev
şeftalili zeytinli vişneli ev
kaysı aşılınmış erik dalına

uzaklara bakan ev balkonundan
(o yüzden mi yakınların yakınmaları)
dalgın unutkan kaygılı, küssün mü konuşsun mu
(yelden bir sonbahar sudan bir yazda
ne kadar saklanabilir o ağırlıksız sır)

patikalar uzun sokaklardan
kendine yollar edinen ev
havalanmayı bekleyen ev
bir dede bir torun bir uçurtmayla
ya da gurbete çıkmayı –hafif gemiler–
erteleyip temmuzu ağustosunu
apansız eylüle giren ev

odaları şarkı tutan ev
biri mistik biri güncel biri öyle eski
pancursuz, yeşile gizli, çekilmiş yarışmalardan
melâli hüzünden ayıran ev

işte o ev

KISA ŞİİR / on üç

Ölümü sevdiği için mi öldürdü kendini
başkasının ölümünü sevmediği için mi?

PERİLİ KÖŞK

Orda o perili köşkte
senin şiirlerinle Emily
işlemeli yüksek tavan, upuzun altı pencere
kar yağıyor durmamacasına
haşin çınarlara yumuşak çamlara
arkada, çifte minareli camiin yarım silueti
gökyüzü şaşkın bir griliğin tekelinde
tül perde eski saat kulesinin
esmer gölgesiyle üstüste
utangaç, itilip kakılan
yeni üretilmiş şeyler ortasında
çarşılar, yaban giysiler, maceracı mallar
depolar sonunda dışa dönük rıhtım
gürleyen coşkulu aceleci rıhtım
nesi varsa kente boşaltmaya hazır
ve liman, gemiler uzak ülkelerden
yakın ülkelerden acı bandıralı
orda, o perili köşkte
senin şiirlerinle Emily
“bir saat beklemek uzundur
eğer sevgi hemen ardındaysa”
eğer sevgi hemen içindeyse
onu, ansıdığın en eski zamandan
taşıyıp getirdinse
orda o perili köşkte
kara bırak, sise, gölgelere
aşınmış düşlere bırak
kayıp gitmesinin günüdür sonsuza

KISA ŞİİR / on dört

Çağ açıklanır varlığıyla kimi şeylerin
geçmiş, yokluğuyla açıklanamaz

KENT BİTTİ

Yakın sesler gitti
geceler el değiştirdi, yıkımlar
anılmıyor bile dilden çıktı
çözülme gündemde

antenlerin uyduların metalik söylemiyle
birleşilemiyor
yabancı isimler trafik imleri alarm zilleri
arasında karşılaşanlar
tanışıyorlar mı? tanışamıyorlar
bu bir çarpışmaya benziyor
bütün gün bütün gün çarpışa çarpışa
kentin ağır sularında
herkes yaralı

erkekler
kanına alkolden kıymıklar batıran
erkekler doğuyor çılgınlıklarından
kadınlarsa
kapatıp kendilerini rahimlerine
sırlarıyla oynuyorlar

kent bitti

KISA ŞİİR / on beş

Durur bellek çizmez olur
bu bir tehdit midir hayatımıza
ansımak o daha mı bü- yüktür yoksa?

BELLEK İLE ÖLÜM

Bellek durduğunda unutuş tırmalar kapıları
aynı sözler tekrar yine tekrar
kapandır, kısılıp dönülür
beynin içinde

ağız söylüyormuş bunu bilmiyordum
“hayır” diyormuşum durmadan
olumsuzlanan o dar alandan
çıkıp kurtulmak istiyor-muşum

denetle, çöz, boya, sıraya diz
senden mi geçmişti, salınır hayata
sözcükler, yalan özgürlüğümüz, sahte tansık
dökülür foya
kafamızın içindeki
yumruk kadar nesne sendelediğinde

yaş dondurur usul usul, hüzün dirhem atar
duyarlı teraziye
kin hırpalar öfke yerinden uğrattır
sarsılır eski makina

söyleyen kim aynı sözleri bir daha bir daha
ben mi ben değilim o başka
ama yakınlar duyarlar
yoklar ölüm bizden önce

AKSATA

Günle kaplanmış bir akvaryumda
öyle yüzdüm öyle yüzdüm
kendi gözümden düştüm

bunca yıl üstümden silkelediğim
dünya karışıyor
baktım aşkla da aramıza

bu yoktan ilinti, şeylerin çekimi
ne zaman girdi hayatıma
ne işim var ne işim var
alınır satılır olanla

ey uğruları uzun yolumun
saklı cevheri diriltmeye
yeter mi attığım safra
eski yalnızlığım geri döner mi

yine ıssızlığım içinde bul
bağıma dadan evimi dolaş
suyumu biriktir
hüznümün tüccarı

KISA ŞİİR / *on altı*

Genişleyip yükseliyor biz susa susa
kirli bir sese hükümlüyüz

SEHER

Açık pencerelerinden
Seheri bir top gibi fırlatılan
bu kente şimdi
hangi rüzgâr uğrar
hangi yağmur siler gecelerini

Seher öldü
ölmüş çiçekleri de
yalnız iki dal hercai menekşe
ve düşlerindeki kum zambağı

herkes döndü
teleğinde uzun ve hüzün kışları taşıyanlar
yenilenler konuşanlar
susarak aşanlar kanlı tezgâhları
kurtlar döndü ayakları beyaz boyalı
yeni bir şenliğe bellekler temizlendi
ekranlar temizlendi sayfalar temizlendi
orda öylecene durdu çocuk yüzüyle
kanayan bir Seherin gölgesi

O ÇOCUKLAR

Bir tabak mercimek bir portakal
bir tabak mercimek bir portakal
açtılar
başka bakışları yoktu
ekmekten ve mercimekten baktılar

turuncu görkemiyle portakal
uzun kaldı, kıyılmadı kıyılmazdı
doymuşluk ne dedi?
el tuttu, burun kokladı, bakış genişledi
göz yerine geldi

MASAL

Kanrevan bir gündüzün sonunda
tüylü gece ılık gece bizi koru
odalar bizi sar

bir var ki ekran
kocaman bir ağız kocaman
sıfırlar dokuzlar dokuzlar sıfırlar
derin kuyu, sargın uyku, koltuğunda
sesin yalnız yankıları yitirilmiş
bağır bağır bağırımıyorsun ama
çevir çevir çevirebilirsin
çünkü size de çıkabilir
çürük dişler, üretilmiş sahte şeyler
seç beğen al harca tüket kullan

büyük sözlüklerin diliyle konuşan
küçük çocuklar sanki, sözcükler
şeytan uçurtmaları
değmeden kimseye akıp gidiyor
uçup gidiyor
azarlar sitemler çağrılar hoşgörüler

artplanda
ayağını beyaza boyayan kurt
ve dolara endeksli efendiler

KISA ŞİİR / on yedi

Siyah taşlı bir yüzüktür
yash parmaklar tanır onu

KARŞI-TELE SIR

Kendi yakınlarının yakınlığına düştüğü zaman
uyanır tohum, büyür ten
çamları hatırla
ve tin kendi yakınlarının uzağında
serpilip genişler

yatıyordu öyle, saçları karışmış, giysisi yarı üstünde
onu neden öldürdüler neden öldürdüler neden öldürdüler?
camdı, istenileni yansıttı kimilerine göre
bence dondurduğu istenmeyendi

yatıyorlardı (acaba)
dizilmiştiler (acaba)
dizili miydiler vurulduklarında?
camdı, istenileni yansıttı
bence istenmeyen sorulardı üretilecek olan

kendi yakınlarının uzağında
çatlamaz tohum, ölür ten (öldürür ten)
onları hatırla
ve tin kendi uzaklarının yakınında
camdı, istenileni yansıttı (ını acaba)
süzülür düşsel aralıklardan
şu kadar şu kadar şu kadar
ölü olarak
orda öylecene diziliydiler

insan insan
camları hatırla
nece uzaktaydı nece yakın
sır görünenin ardında
tohum gibi ten gibi mi gelecekler
yoksa tin süzölmekte de camlardan
insan insan
çatlatıp camları, birikip orman
sır görünenin ardında

KARŞI-TELE KENDİM

Beni aldat beni kandır
gerçekleri çek önümden
gibi kalsın
donsun vahşet

olsa da solgun bir çiçek
hayatım hayatım
gibi kalsın

dönüş mü? istemem dönüş
dursun geçmiş
gibi kalsın, günü kurtar
beni kurtar beni kurtar
kendim beni kurtar

KARŞI EKRAN

Onlar kendi çingıraklarını taşıyan
kuzular gibi geldiler
yalnızca
uyardılar canları karşılığında
çağdaş şizofren
dışlarken duyarlıkları tarihi ve geleceği
uyarmadan avlamanın vahşi adaleti
bir kez daha her şeyi kirletti

HOŞÇAKAL

Meta meta meta meta
dokundu dokuma dokundu dokuma
meta meta meta meta
dokundu dokuma vurdu dokuma
vurdu dokuma mor vuruşlarla
geçti dokuma

öyle dar öyle kısa öyle yabancı
dokunma
kendime dönemem artık hoşçakalayım
reklamla reklam arasında

KARŞI-TELESEKRETER YA DA LİZA

Artık çok geç, bunlar için artık çok geç
yağmur gibi ağlamak, dansetmek
kısa bir mektup bırakmak
uzun bir mektup okumak
çıldırmadan önce, kendini öldürmeden önce
çok geç

gecenin sır kâtibiydi, gündüzün tanığı
ama neydi herkesin bildiği, onun bilmediği
çıldırmadan, kendini öldürmeden önce
–gitmedim Liza– diyecek birini bekledi

aslolan gül, kurumuş bir gül de olsa
vereni kimdi, unuttu
çıldırmadan, kendini öldürmeden önce
uzun bir serüven edinmek isterdi

sonuna dek izlemedi hiçbir filmi
hayır, bir öyküyü bir romanı
çıldırmadan, kendini öldürmeden önce
çünkü, bütün sonları bitirmişti

ama neydi herkesin bildiği
onun bilmediği neydi
düşlerini işgal etmişlerdi
olmamıştı kendi hayatı
birçok başkasının kiydi

BİR SABAH ÇEKİMİ

Kare bir. sabah beş, Balıkesir otogar
gülmüşsün de yaprakların dökülmüş sanki
tütün zifir uyuklayan adamlar

kare iki
büyük savaşları kullanmıyoruz
günde birkaç yüz ölümlük
ufak sıcak savaşlarımız var

üçüncü kare. Mendel'den
teoriler sirke sinekleri ve bezelyeler
Darvin'den evrim
ah idealizm ah idealizm
Stalin ölmüştü sahi
ama bunlar öteki Stalin

dördüncü karede alzimer olmalı
parkinson mu yoksa, baş ağrıları
yürek beyin damar
DNA nız Sibiryanız uçsuz bucaksız

bu beşinci kare
gebe kadın gibi usul yürümeyin
elinizde ud def santur olsun
gezgin abdal duaları alın yanınıza
sorun şurda
ya ölürse ölü yıkayıcılar

altıncı kareyi neden zorlamalı
 yıkılsınmış diye cezaevleri
 boğucu delici eritici vb.
 yeterince ikna eden silahınız var
 çelik yelek miğfer maske
 –karemiz harici çıplak savaşanlar–
 ne muhteşem bir görünüş heryer cezaevi
 gardiyanlar teller bakımlı köpekler
 artık kalabilir tüm cezaevleri

yedinci kare net değil
 siz yanlış bir kuşaksınız, sizden önceki de
 yalan çirkin diye belletildi size
 oysa en güzel yalanı (güçlü mü demeli)
 en akıllı söyler

kareler dışında
 kornanız takılmış çılgınca ötüyor
 hem çıkartmışsınız hem de
 anlam haritanız bomboş

son karede toplanmalı dağılanlar
 sabahın altısı, Balıkesir otogar

Sessiz Arka Bahçeler

(1999, Antalya Altın Portakal Şiir Ödülü)

1. baskı 1998, YKY

2.- 3. baskılar 2000, 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

LEYLA

“sen Leyla değilsin” dedi Mecnun
kavuştuğu andı
çıldırılmış sanıldı

BALİNA

Göğü gördüm imkâna tutuldum düşü sevdim
dalıp çıkmalarım “orda bir şey”e dönüktü
kaç kez bir şey, başka bir şey
sıçradım hem yittim
hem belirlendim
derin durdum, teknenin altına girdim
sarsım
sarsıldım vuruşun gitgide usta vuruşuydu
sustum düşe düştüm
senin mi kan, yaralarından mı
hey kaptan
ne balınayım ben şimdi inadı içinde
ne senin mavi balinan

YEŞİL ARKA BAHÇELER

Kentlerde iniştir arka bahçe
diktiğin gül çeliğini yoklamaya
uçarak inersin tüy yaprak
baharlar
dönüşte sonra
yokuş ağırlığınca yüklenir üstüne
sonra bu serseri mayın
nereden gömülmüş gizli toprağına
kayarsın elinde değil
mayın o sezdiğin yerinde
(sessiz) seni beklemede
bir sürçme, belki bir acele
kayma kayma kayma kayma
kayarsın

SİKLAMEN İLAHİ

ittim kapıyı girdim içeri, cesurca ya da aptalca
o ve çocuklardı dünya
yalnızlığım yitti
karşılığında
bir saksı beyaz siklamen
siyah güderi eldiven, renkli camlar
acıdan bir ayla ortasında
açmaya korkulan mutluluklar, gizli keyifler
girdi hayatıma

sıcak bir bakış, bir yadsıma
salım bir öfke girdi hayatıma
hatalarım kesinleşti yüzüme vurulduğunda
savunmadım kendimi, artık çok geç
şen elmalar gibi yuvarlandı ortalığa
titizce sakladıklarım
durdum
lekeli bereli güneşin tam ortasında

TUHAF BİR AŞK

Kırılıyoruz, ya sen ya ben
ya da kırılmışlığımız
öyle derin öyle onarılmaz
bir yol arıyor yüzeye vurmak için
bir bahane. Onarılamıyoruz
onaramıyoruz, ekimiz görünmeden
sen ve ben

aramıza gerilen sahte deri
katılaştı, çatlayabilir ancak, çatlıyor
sızıyor kan senden ya da benden
bazan ikimizden

bilemiyoruz yaşamayı severek
ve sevmeden
belki hem severek hem sevmeden

böyle parçalanarak dağılarak
mı ölünür?
dünyaya bir bütünlük bırakmadan
oysa ölüm bile usul usul
yaşama benzer yaşama benzer

BENZEŞ

Ölü bir böcek nasıl
hapsolduğu kehribar içinde

YANLIŞLAR

uzak, artık çok uzak bir dostun
elyazısıyla
yanlışıları düzeltilmiş bir kitap
o kış, kışlar yanlışı
ne kadar yanlışı yaşanmış
kimin için yanlışı, kim görmüş de yanlışı
o kadın bir akşam kuşkularını
bırakıyor gibi yapmış
kış dört duvar
oda dar, ılık yakınlık
göstere göstere giyilen hoşgörünün
ötekine yüklediği ağırlık
dar eski merdiven
nitekim kaldırmadı
basamak trabzan yan korkuluklar
biri yukarda kalındı
aşağda öteki
arada
uzak
çok uzak bir dostun
elyazısı, düzelti

O ZAMAN

Ben o zaman
 “kabarmaya başlamıştı göğüslerini
 mavi jarse altında, utanan
 tiftik hırkasıyla ince
 mavi kuş bedeninden
 dirsekleri açık dizleri kapalı”

her neyse geçti, geçmişti

ben o zaman
 “salim bir nevroza dönüştürerek
 dize ve dirseğe ait endişelerini
 herkeslerin herkeslerin olduğu
 o toplantı yerine yürüdü”

MUTLU BİR GÜNE ÖN ŞİİR

“kara bulutlara çıkalım anne”
 “ama nasıl?” dedi Leyla
 “iki kanat almalısın” dedi Sinan
 “peki ne renk olsun?” dedi Deniz
 “kırmızı kocaman”
 orda iki ozan vardı, bir de büyükanne
 Cevat Çapan mutlu dalgınlığındayken
 imgeleri Gülten Akın kaptı
 büyükanne hep yaptığı gibi
 uçuverdi Sinan’la birlikte
 kanatlarımı, kocamanmış, kırmızıymış beklemeden

ÇAY

1

Bülbüllerin, kızaran çileklerin sesi
bana doğru uzanmış elindeki
açık sabah çayı
kışkırtılan gönenç
suçlu gibi yaşamaya alıştık biz oysa
onu nereye nereye saklamalı

yıllarca sımsıkı kapattığı kapattığımız
ruhlarımız –ilk mi– birbirine değdi
düzleşe düzleşe yitti deniz
düşteydik, teknelerin sesi balıkçılar olmasa

2

dağlar eflâtun ve kara
gitgide yaklaşarak üstümüze geldi
yittik yitik ülkedeydik
değdik
kırlangıcın kanadıyla sessizliğe

reddettik
göğü, ağır bulutları, koyu
batıp gideni reddettik
akşam, yaşlı seslerinden geçerek komşuların
yoğurdun ve çileğin tadıyla
bizi derinine aldı

GECEKUŞU

Kaçtık kentin bizi sarmayan sesinden
 denizin kış artığı sessizliğine
 izlendiğimizi biliyorduk hem de kendimiz kendimizi
 bir umut, bu kez öyle olmayabilir ve öteki
 susar, bağışlarız biz bizi

gecekuşu aynı zaman aralığını kullanıyor
 çığlığını boşaltırken yeryüzüne
 yüreğin ve saatın kullandığı aralığı

yıkılmış köyleri, göçmüş olanları yollarda
 çocukları, ruhlarını o doğulan yerde
 bırakmış, gözlerinin ardı boşalmış yaşlıları
 utangaç kadınları, öfkesi kendini bitiren erkekleri
 onları onları onları taşıdığımızı
 her çılgılıkta yeniden anımsaya çoğalta
 hüküm hayatına düşürülmüş
 biri halinde

gece acı azığımızı paylaşıyor bizimle
 uyumuyor uyutmuyor uslu durmuyor

oysa güller vardı önce aklımızda
 iğdeleri gördük zambakları da
 ayartıldığımız güzel kokulara
 kök edinmiş aşka, derin buluşmaya
 onları bulurduk bulmasına
 gece, kuş çığlığı yüreği çıldırtan aralıklarla
 yiten dinginlik
 –gündüzü bekledik–

DÜĞÜN VE KAR

Sıcak aydınlık bir düğün kederi
yoğun karla, ıssız geceyle uyuştu
bizi kapıdan geçirmişlerdi
küçük kız, genç kadın yalnız
herkes içerde kaldı
sokak boyunca ikimiz

benim göğsümde kar, senin dizlerinde
beyaz tiftikten atkınla öyle
yürüdük
herkes orda kaldı
üveydiler mi ya da kış günü
keyiflere, sıcak odalara bağlı

kar yükseliyordu ayaklarımız
ince bedenimize ağır
donuyorduk
yokuş boyunca usul
kanatlı kapının önünde durunca
sarıldık, ağladık

öyle dingin öyle yumuşak
ince ipekten
gülümser hüznü
çılgın çekingen
en uzak uçları birleştirerek
öyle de onurlu durmak

ölüm seninle benim aramda
aşılmaz bir duvar ördü
ertesi karlarda geceleyin
bir başıma acıyla büyüdü
hasretle dağlanarak
yürüdüm

DÜŞ

Perişan bir melek gibi yaşadı, öldü
hayattan çok alacağı vardı da
sitemkâr bile değildi Tanrısına
belirdi, yatağımın ayakucunda durdu
gülümsedi
beni aştı bakışları, onu imledi
kendine benzeyen yakınımıdakini
o çağrılmıştı.

suyun dinlendiği taşlar, sarnıç
can uykularda dinlenir, bir de ölüm
küçümsendim
dünyayla aramdaki sıcaklığı ölüm küçümsedi
anladım
düş gerçekleşecekti
gerçekleşti

o çoktan çürüdü
ben yeni çözüldüm

ESKİ NİNE

Ölümün ve göçün dokunmadığı tek nesne
var mıdır

ölüm yok eder göç değiştirir
kendisi kalamaz kimse
sarp ve suskun ninelerden başka
onlar kimi zaman sırtlarında
kimi zaman sımsıkı kucak
hâlâ evin bebelerini avutmada

kimse kendi gibi kalmamıştır
o seven sevilen amca
döner birgün apansız, bırakılan kente
herkesin doğduğu evi haraç mezat
açmıştır izinsiz eski sandığı
artık başkasının olan evin avlusunda
tüccarı değildir bilemez nesi kaç para
sedef nalın, oyma kutu
fildişi tahta kehribar
tarak toka
mum bebeği kızın, armağan çingirak ilk elbise
(nylon girmemişti daha saf hayatımıza)

sonra görülecektir
birinin evinde mor fanussuz lâmba
ötekinde mor fanus (ah yağma)
arar lâmbayı fanus fanusu lâmba
uzağında sahibinin
kirlenir porselen kırılır sırça

mor ipekten kenarıydı bir kırlentin
moru solmuş ipek ezilme derdinde
anılarından utanan çocuk
yaşlanınca şaşar kendine
sözcükler dizerek barışır diliyle
söyler, anlaşılır

YÜRÜYÜŞ

Eksilenler vardı yanımızdan yöremizden
 ne yapabiliriz başka, bilemeden
 yürüyoruz arada küçük molalar
 ağlıyoruz o sevdiğimizse aşikâr
 değilse derine daha derine
 acıyla hüznle yaşla doldurulmuş hazine
 açıyoruz arada, giderek uzaklaşma
 ah yaş, süreğen saati unutkanlığın
 yüzeyde avunma
 şaşkın sarkaç çevresi boşalmış anlamsız
 biz kalır mıyız

SEYİRLİK

Göz mü bu seyirlikte
 gören mi gösteren mi
 yoksa görülen mi oldum
 ya da hepsi

SÖZLERİ KUŞ KADINLAR

“Bunlar güvercin” dedim, “gövdesinin inceliğinden..”
 “kumru olsa..” dedim, ona baktım
 baktım beni dinlemiyor
 güvercinler uçtu, sustum

SAKLAYAN KADINLAR ŞİİRİ

O telefona çıkma, o kapıyı açma
ona dokunma
sarnıcı besleyen suyu sonsuza
sakla, sende sürsün aşk

DÜŞLERİ ÇIKMAYAN KADINLAR

ona göre biri, istediği
diyebilse, diyemiyor
çarpıcı bir işaretle kayboluyor
sonra döner gibi uzaklaştığında
ılık yumuşak hüznü

Onu düşünmemek istiyor
onu düşünmeden edemiyor
biri ve öteki biri ve öteki
an mı saatlar mı ne önemi var
giderek dönerek durmadan
yaşıyor acıyla bölündüğünü

kapı merdivenler işte şimdi sokak
gözleriyle gördü uzaklaştığını
sorsalar demesi gerekir, "o gitti"
ama kim var orda, kim dedi
kim ona sevgilim dedi

PRATİK

Attığım adım yanlış mıydı
durduğum yerden biliyorum

EVDEKİ KADININ ŞİİRİ

saklayıp başını bağasına
ölü gibi dursun istendi
öteki kadınlar bir yerlerden
şakıyıp gelirlerdi

bakışlar, bir erkek bir kadın
yoğun elektrik havai sözler
o dışa düşendi

mutfak oda yatak arasında
yatakla beşik
nice nice yol döşendi

aptal dakikalar, içine sığmama
gelgeç albeni
uyandı.. bitti

KORKAK KADINLAR ŞİİRİ

Onlar için pazarlar erkekler
sevda ile sıkıntı arasında
bir gider bir gelirler

gencömrü aşmak bir dağı aşmak
sırtta çocuklar
hâlâ genç sanmaları kendilerini
ol sebeptendir

saatı sormadan korkuları vardır
yitirmek tek yılgı
sevdikleri sevmedikleri de olmuşsa zamanla
şakırlar sevdiklerini de
ötekini nevroza dönüştürüp saklarlar

BÖLÜNEN KADINLAR ŞİİRİ

Sonsuz tenin bir serap olduğunu
bilen kadınlar
sonsuz tine büyücülerle yönelen kadınlar

kısık bir perdenin o gerçeği
gösterdiğinden umutlu
bir perdenin kısık yeri kadar
incelen kadınlar

dünya, nedir onlardaki yansın
demir mi, ateş mi, belki cehennem
pervaneler işte, renkli camlara
çarpa çarpa hayal kanatlarını
tükenen kadınlar

KONKENCİ KADINLAR

sinek onlusunu sevmeseler de
ellerinde çıkıyor

YALNIZ ÖLEN KIZIN ŞİİRİ

nerden düştü o kız usa, kara saçlarıyla
uzun geceler gibi uykusuz
bir hastane odasında
neden beni yatırmışlardı onun yanına?

sarılığı ve bir sevgilisi vardı
Joan adında
mektuplarla telefonlarla ona ulaşıldığında
Selanik, Pire, Atina
sonsuz uykusundaydı, Joan geldi

onu birkaç saat daha dünyada
oyalayamadığım için utandım
gözlerini kapattılar, kapatmışlardı
dokunamadılar gözyaşlarına
Joan onları öptü

KAPICI KADINLAR ŞİİRİ

kısrak seslerini, sözlerini eksilterek
eğerek başlarını
yeraltından usulca çıkıyorlar

mor yemenileri ve turuncu hırkalarıyla
kapıcı kadınlar, kocalar, çocuklar
çorak kentlerimizi bahçeye dönüştürüp
solgun daha solgun sonra daha solgun
uçuyor yüzleri geceye kadar

PAYLAŞIM

ağıdını bana dirhem dirhem
paylaştıran komşum
sevinçlerin var mı, nerde
niye onları hiç bilmiyorum

OĞLUNU SORAN KADININ ŞİİRİ

–İsa’yı çarmıha gerdilerdi
sonra Platus ellerini yıkadı–
ellerini yıkadın, yıkamıştın
bitmiş aşağıdaki genç adama ait
bütün işler
kameralar beyanatlar basın bültenleri
işkence yoğun sürdüydü

o askıyı kuran, o akımı veren
elbet sen değildin
sen yalnız gözlerini kapadın
ellerini yıkadın sen
sonra bana uzattın biraz sıkıntıyla
unvanın büyüdü, kutlandın ödüllendin

her şey soruldu, herkes şunu sustu:
sonra o ellerle nasıl
okşadın kızını
nasıl şiir yazdın

EKSİK ŞİİR

çorbasını büyüleyen biridir anneler
hasta yatağımızda
elleri yüzleri hoş kokar

ANNELER İLAHİSİ

Yitiğin tartıldı orda burda
bozuk mu düzgün mü tartılarda
durdun
söylenmemiş, anlatılmamış, söylenememiş olanı
anlaşılr kıldı duruşun

öyle bakıyorsun
içinde dolaştırdıkları o karışık ayna
senin çıplak gözlerine
ne kadar ne kadar yabancı

suya düşmüş arıyı gözleyen
bu dünya düşündürmez mi
kimin hayatı kimin umurunda
oysa sarmalandın, paylaşıldın
ortasında sen gibi bir kalabalığın

Anneler olmasa kim kimi severdi
saklı tuttun o insanı insana bağlayan güvenci
yollar boyu, eskitilmiş alanlarda
solgun bir bedeni gezdirmedin Metin'in annesi

KİMSE

itip beni
balıma dadanan bu çağı sevmedim

İYİ Kİ

Düşünmeden konuşmadan yaşayanlarımız
düşünmeden konuşmadan yaşayanlarımızın
geleceğini bekliyor
aykırı bir sese yeniliyor kocaman sessizlik
gelecek gelmiyor

YAPI

ötekini yıkarlar, eskiden gecelerdi
şimdi açık açığa gündüzün
sağ eller silâhta, ele güne karşı yasa
oldu mu, var mıydı, olsa olmasa
çatılıyor yenisi

kimi yapılar bizimdi az kaldık içinde
bir baktık var bir baktık hayâl
yıkılsa yıkılsa dediydik ömrümüzce
kimi yapıları, uzun sürdü uzun sürdü

KARA KADINLAR ŞİİRİ

çocuklarını farelerin kemirdiği kadın
bir simge
o alınlarınıza vurulmuş damga
aklanıp aklanıp çıksanız da
kanlı tellaklar hamamından
derununuz kara yüzleriniz kara elleriniz kara

TEŞEKKÜR

En zor mektuplardır teşekkür mektupları
yazılan yazılamayan yazılmasından korkulan
ne ertelesen çok
ne yazsan az ne göndersen
yaşa sığınırısın hiç istemeden
bağışlanmayı umarak

Uzak Bir Kıyıda
(2003, *Dünya Kitap Ödülü*)

1. baskı 2003, YKY
2. baskı 2004, *Toplu Şiirler*, YKY

ÖYKÜ

Bütün öyküleri yazıp tüketti
bir kendi öyküsü kaldı içerde

KAR SOĞUĞU

“Azaldık” dedi O
azaldıkça arttı sorular
ve sesler
saçaktan asmaya damlayan su
verandada uyuyan köpeğin soluğu
dizildiği yerde solan ayva, çürüyen nar
sonra kuşlar
dağlardan düzlere kar soğuğu
gökyüzü saf ipek tadında
paylaşılan derin mavi
sevgiyle dokundu birbirine
sarı kedi beyaz kedi

orda burda güvercin artığı tüyler telekler
“bağışla” dedi O “açlık vardı”
kim masum kalırdı bu sinsî soğukta
kedileri bağışlamalı mı?

“biz azaldık” dedim, “dünya da eksildi”
çapaklar kılçıklar temizlendi aramızda
uzaklık mı gerek peki, aşk nerede
“aşk sessiz dolaşır” dedi O
“bir yerlere yağmur yağıyordur, öyle”

eksilenleri topladım, işte, hepsi
geride az bir şey kaldı

PAZAR

Pazar çocuk kızların nesidir
ten kafesidir

YAZ ODASI

Uzun kıştan serin bahardan sonra
kadın, dantelli perdenin yastıkların minderlerin
bitirilmiş, kapısı örtülmüş
sabahın güleç evinde
ben neredeyim?

hâlâ mor lamba, turuncu halı
sedef kakmalı cam dolap
hâlâ kadının dizi dibinde
durduğum yerdeyim

elime kitaba gözlerime
güneş
okumayla uyuklama arasında
ordayım belki burdayım

camda, vişne dalı, kaybolan gölge
uzakta sararan üzümler, eski asma
başıma dokunan narin beyaz eli
hâlâ saklıyorum

adam bağılıyor, hep bağıırlar
adamin buyurgan sesiyle bölünür
bölünsün. Onları usulca
topladım topluyorum
biter, ben giderim, olsun
sürdürür sözcükler

ÜÇÜNCÜ

Sürçen atın şaşkınlığı yalayıp geçti
masada öteki iki kişiyi
dalıp söyleşirken yalnızmışlar gibi
söze girdiğinde üçüncü

GECE ŞİİRLERİ

I

Geceyi ilkin kim gördü
Sirvatla Agopla Mariyle biz
bi tuhaf günlerdi, sınıf
hepimiz ilkokuldaydık

Agop nerde Mari nerde bilebilsem
mezardı, taşında fotoğrafı vardı
Sirvat hâlâ ilkokulda

geceyi ilkin kim gördü
tuhaf günlerdi mi dedim
oysa tuhaf olan çocuklardır
hayal bile edemezler
gece uzak gelir, çok uzak gelir

Agop Mari Sirvat bütün sınıf
herbiri geceyi gördü
ilkin ben gördüm demiştir hepsi de
oysa ben gördüm

II

Evde dolaştığım tekneyle
göle açıldım ki zifiri gece
gece vardı. Unutmuşum

bunca zaman peki
hangi hayale çalıştım, neyi kurdum
eşik yüksek
küçük oğlan, yaşlı bilge
hep o devin kapısı önünde
eski eşkıyalar olsa –olsaydı-
belki
periler olsaydı, belki
şimdi küçücük kızların
beyaz camda gözlediği

Şiir ayraç mı demiştim
yok.
iki anlama açılan bir dokunuşla
artık ne eşik ne ayraç
hikmet serseri

göle açıldık ki anlamlar ayraçlar
küçük oğlan, küçük kız, periler
eşkıyalar, hikmet, yaşlı bilge
eşik yüksek, sesimiz dar
yalnız paraların sesi, silâhların sesi
ve
zifiri gece

AŞK VE PAS

Demire aşkla değer belki de nem
günler birikir, pas damlar

GÖL

Göl neyi sakladı, neyi açıkladı
bir şeyi gösterdi, her şeyi sakladı
çok baktım, balığın bilgisini aldım
dilini denedim
gömu diplerdeydi, yüzeyi açıkladı

GÜLÜMSERDİM

Karanlığı sevmem, ben olsaydım
akşamın bütün ışıklarını yakardım
odaya dışardan bakıyorum, bir kadın
hemen kalkacakmış gibi koltuğun ucunda
yandan eğilmişsin
yüzün yüzüne yakın, elin kadının omzunda
o ben miyim? nice eski ki unuttum
öyle diyor kadın başı önünde
“senden yoruldum”

belki diyemezdim ben olsaydım
küçük küçük gülümserdim belki
belki elini tutardım
oda çok karanlık, ben olsaydım
akşamın bütün ışıklarını yakardım

SON KUŞ

Kuşluğun son kuşu çekilirken
sular uzaklaşır, kıyı genişler

ÜÇ FLÂMINGO

Sonra kısa günler, uzun geceler
yapraklar solup döküldü
söylence burcuna girilmişti
“denizde üç flâmingo” dedi birisi
öteki doğruladı

ah görsemdi, görmesem de olurdu
görmesem, deniz kıyısında
üç flâmingo öylece kalırdı
ben onları düşledikçe

KABUK

Üzümler çiğnendi, telâş söndü
güz duvarına yaslandı bağ testi
kabuk, posa
kalay bakırı gizlerdi, camsa şarabı
her kabuk bir öncekini gizlemek içindi

SÖZCÜKLER

Kimse tanımasın için onları
şairler kimi sözcüklerini yok ettiler

DALGIÇ

Giyindim. yittiğim bilmezler, görünmem
dibe indim, yeşil düşler yosunlar
düşkırıncılar da ardımda
yüzey ince, dokunsalar kırılır
toplayamam kalsın orda

dönmem bana kalsa, kendim amfora
kimlerin serüvenine girdiğimi
unutsam isterim yukarda dışarda
böyle sessiz deniz ikimiz
düşkırıncılar da ardımda
belki daha sonra bir başka sefere
dönerim sessiz
görmezler göstermem
batık kalırız

KUŞBAZ

Kuşun hayatına girmeseydim, severdim
 kuşlar hayatıma girmeseydi
 istediler (efendim)
 şahini büyüttüm besledim
 uçurdum, istediler
 konduğu kol efendimin
 severdim aslında kuşları severdim
 tahta köşkler yapardım, severdim
 suya inerlerdi severdim
 ayrı ayrı uçsaydık konsaydık
 odaklandım, yok başka hayatım
 olsaydı severdim

ORDA KALDIM

Giden gitti –yiten zaman–
 açtığın kapıdan girdim, adımı söyledin
 işte orda kaldım

herkes nerde? (gibi yanlarında durdum)
 yiten zaman –onlar öyle sandı–
 hiç ayrılmadım ki –aklım–
 ben orda kaldım

senden bana hiç durmadan akan neyse
 olsan olmasan
 yansılardım –yüreğim ben–
 sen yoksan da iki olduk
 gidenlerle gittim –gibi–
 dünya –zaman–
 ben orda kaldım

YAZ

Yaz okundu şaşkınlık içinde kaldık
yazı okunmuyor, karanlık
mevsim acılarımızla تنها
sevdiklerimizle kalabalık

OLGA

Olga büyümeye gitti kendi kendine
eskiyen gözlerimizden uzakta
dedesine gülen ayıcığını bıraktı
nenesine üzgün bir penguen

MUTLU BİR GÜNE ŞİİR

Günün ayrıntısı, geride ne kaldıysa
gelip eksikimizi giderdiler birer birer
Gönül Leyla Sinan
Ritsos'la Cevat Çapan

dostluk böyle bir şey gibi
geçti yüzümüzden
gülmek istiyorduk ardarda ardarda
kalsın ta
gülüşün acemisi olduğumuz zaman

tay hafifliğinde bir rüzgâr
sular, kuşlar, çayırlar arasından
kimdi, biz mi
nineler, dedeler miyiz
tasasız bir gökyüzünü
böyle başarıp dururken

çocuk bir mor kelebeğin
kanadına tutundu, uçacak
Leyla Gönül Cevat
biz de sevgilimle ardından

NAHİT HANIM

Kürsünün yüksek duruşu
nedendi? Ürksün diye mi
bir sınıf dolusu kara önlüklü çocuk
ondan çekinmezdik, örtük kapıdan
duvargeçen gibi sessiz girerdi
usulca yürürdü, kürsü susardı
ufalırdı. Genişçe solurduk biz kızlar
düz ve kumral dökülürdü yüzüne saçları
ve yüzü solgun bir azizenin yüzüydü
maskeydi kimileri için, değişmezdi
bilen bir ben miydim
keyifli ya da kederli

ağır mı duyardı? Yoksa dünyanın
sözleri onu yaralamasındı.
kapanır mıydı?
ince bedenini eski eprimiş
önlüğüyle gizlerdi

görünmez zırhı içinden
anlattığı ne eksik ne fazla
havada kapılan üç beş sözcükle
dersin dışına çıkılmıştı

Balzac, Dostoyevski, Kafka
evinden taşırdı Silone
yüksek duvarlarla çevrili taş avluda
güneşe uzanmış kediler gibi
keyifle dünyayı seyrana çıkardım

Ekmek ve Şarap'tı, Karamazof'lardı
belki Vadideki Zambak
düşlerim artardı
kimdi küçük çaresiz bir kızı
böyle güneşle dolduran

“Rakı şişesinde balık” mıydı
söylentiler. Onlar nasıl insanlardı
akşamlar nasıldı bilmek isterdim
sanki gündüzü kaplayan gecelerdi
ders biter, o uzun leylek bacaklı
“bir garip Orhan Veli”
eski pardösüsü, yakası kalkık
gelir, alır giderdi

Onu belki bu yüzden suçladım

KIZKIRGIN

Nice yıl birlikte yaşadık
ve bu nice ayrılık ki
hiç karşılaşmadık, bir anne bir kız

senin yüreğin, bilmiyorum bana örtük
benimkinde birike birike sıkışmış
bunalmış bir hasret

yüzünün ipeğine dokunmuş gibi
eski ellerim ansıya ansıya
bir bulutla bir gökyüzü arasında kaldım

bana yetsin uzaklığın orda
hiç yitmiyor madem
madem hiç karşılaşmadık aynı şehirdeyken

kim öğrendi bugüne dek
hasreti dönüştüren kimyayı
ben kendi kendime kendi kendime
hasretinle söyleşmeyi öğrendim

SAF

En ağır sınavdan en saf olan geçer
öder geçer

KIRMIZI PATİKLER

Betona işleyen zaman
açtım kırmızı patikler
orda kapının ardında

betona işleyen zaman
açtım demir parmaklıklar, hücre
orda kapının ardında
kırmızı patığın sahibi

betona işleyen zaman
açtım uzaktı sisliydi
sağaldı mı örselenmiş yerleri

betona işleyen zaman
kimi anıları kül örttü
unutmadım kırmızı patikler
içerlerde gizli

betona işledi zaman
belki o beni unuttu

F

Cam makasımızla kesip yapıştırsak
çocuk düşlerinin mekânına
kaç tiyatro eder kaç sinema

onlar surların dışında kalmıştı
herbirine gülemeyen yüzler geçirildi
görünür görünmez cenderelerde
kıpırtılarının cezası ölümdü
diri meraklarının işkence
kondukları telde dursunlardı

“bitti” dense şimdi
sıcak evlere derin annelere
su perilerine gönderilseler
artık hangi masal güldürebilir ki

tüy döşeklerde uyuyanlar
yapmıyor, istemiyorlar ne masal ne türkü
F siz oynuyorlar, alfabelerinden düşmüş gibi

dünyanın zifiri karanlığında

Mavi Kuş

MAVİ KUŞ

1

Mavi kuş uzak tellerde, şehirlerimiz güç
işgal altındayız
dışa düşen hayat hayatımız
onu oralara biz atmadıkça
kimdi, kimler
yoğunluğuyla hızıyla renkli camın bile
ulaşamadığı
ne aşk ne şiir ne şarkılar
ardından koşuyor koşuyoruz

İyon denizine dalıp çıkan
bir kıyıda yaşıyorum (yaşıyormuşum)
ansızın yanımda biri, koruyucummuş
oysa beni kutsal dağdaki tanrılar
ve öteki büyük Tanrı korur
(söyleyemiyorum)
“kim” diyorum yalnızca
“seni kim gönderdi bana”
“çocuklar” diyor
demek çocuklar hayatıma
hâlâ karışıyorlar

>

eşya, hayır istemiyorum
artık istemiyorum eşya
dünyanın sesini kesiyor
süreğen bir uğultuyla
bizi sarmalayan sesini
eşya "tık" diyor, ya da "trak"
hayır artık onu istemiyorum
denizin saldığı ebrulî kabuk
baygın portakal
şakacı dalgalar, anaç kumsal
gülün gerinerek
kumdan başını çıkaran çiçek
dalına sıkıca tutunan elma
çözülüp dökülen nar
kuşlar
onları duymayalım
yok, eşya yok artık
demir pas kalın camlar kunt plastik
bitsin bu gürültücü saltanat

çılgın şairleri olmalıydık
dünya
bize çılgınlık bırakmadı
hayatın ağırlığıyla ütülendik
temiz ve uslu
ne zaman kımıldasak
onlar yolumuzu kesti, aydınlandık
şehirlerimiz zor
şiirimiz hayatımız işgal altında

iktidar ölüme tutunduğunda
ve zenginlik talana
tel koptu
mavi kuş şimdi uzak tellerde de görünmüyor

rüzgârın kırılan sesi, şaşkın çığlık
pancurları örtük evler
sessiz kımıltısız kış uykusunda
bir sevgili bir dost bir aşına
beklenmiyor
kimi yaratıklar
aslını yadsıyan insanın sureti halinde
kırıp geçiriyor
sıcaklığı cesareti (ürküntüyü de)
ruh için gerekli nelerse, onlar

şirin biliniyor nasılsa köpekler
sırnaşıyorlar elin sıcaklığına
kimse konuşmuyor onların
küçük kedileri parçaladığını
keyifle seviliyorlar
kediler, incitilmiş küçük kızlar
uzak ağaçlara kaçıyorlar
boyunlarından tutuluyor savunmasız
tedirgin saçlarından
(ellerindeyiz)

kendine konuşan yaşlılarla
delilerle
şımarık köpeklerle dolduruldu kentler
kaçtık
güze kaçtım, otlar
böğürtlene saklanan bülbül
mevsimi şaşırmış acemi kelebek

nerenin pazarı böyle kalabalık
sanıya dolaşan renkli camlar
dili döküyorlar, icapsız üretmiş
çiğneniyor, geçiliyor
tezgâhın son saatları içim bildiriyor
herkes birazdan yerlerine dağılacak

biz deliler miyiz akıllılar mıyız
suskunluğun okuluna yazılanlarımız
işgal altındaki kentler bizim kentlerimiz
artık incinmiyoruz bile
bizi incitemiyorlar
onlar söylüyor biz izliyoruz
(dinlemiyoruz)

ülkem dilim oldu, ben böyle kaçak
onların dilini giyinmiyorum
soyunmuyorum
şiir söylüyorum dışardan dışardan
kenar yerler, varoş, balını sunan kırlar
yanar döner, ipotekli, saptırılmış
bilim ulaşmadan üstümüze
örtünerek
büyüyle gizemle dünya inancıyla
gerçeği yeniden kurabilir miyiz
şimdi belirsiz

dediler ki,
kimileri yurt tuttular hasreti
kimileri deryaya garkoldular
neye yaradı ki şiir
yoksa eski gemilerin ambarlarında
emtia gibi taşınırlarken
İyon denizine dökülen onca mülteci..

ustaları vardır keserler biçerler
hangi soru sahipsiz kalır
(inip kalkıyorlar
martı varsa balık da vardır
diye geçirdim içimden)
buzdan kalelere kapatarak kötücül duygularımızı
öteki yanımız bize yetebilir
çünkü günümüz azaldı
dünyanın günü azaldı
bana değen bize değen
çünkü bir gün
çünkü o gün herkeslere değebilir
çünkü günümüz azaldı

2

Dünyayı tanıdı meğer yolun üstündeymiş
yılanı köpeği kuzuları gördü
yılan derisinden çıkıyordu
(gömleği eğine dardı, neden çıkarmadı)
çok geç
köpek yarasını kendi sağaltıyordu
kendi kendisini ödeyenler vardı
(öder başkaları kimilerini)

kuzu muydu? sıcak eller okşayarak susturuyor
korku bırakmıyor yalnız yürüsün
onunlaydı, herkes korkusunu besliyordu
sonra kokulardı, herşeyin heryerin
onda kalıyordu
çocukluğun, güz penceresinden çamların kokusu
kış odalarının kekre, yaz evlerinin turuncu kokusu
temizlik tozları faturalar yemek tarifleri
tanrım tanrım tanrım tanrım
nelerle kaplandı
saatçi değilken bunca hurda saat
nasıl birikmişti

>

sevsem, birileri beni sevse dediğinde
kimse kimseyi sevmiyordu
yetim bırakılmış tetikçileri
işverenden yakınırken izliyordu
ekran bankalarla, alışıldık paralarla
saldırıyor saldırıyor
tam o an üstüste çekilmiş resimlerden
bir kol değişiyordu omuzlarına
işte sildi

herşeyi okudu öyle sanıyordu
oysa daha vardı
neydi bilinmez ki
yanlış kapıdan girdiğinde
dönme düşlerinden başka
ne kalır geriye

3

Orman arkadaydı deniz önümüzde
teldikenler çalılar kum
gökyüzü heryerde

yorgunlardık, ormana denize gitmedi kimse
uçtuk aydınlıkta değişen bulutla
gece binitimiz yıldızlardı

herkesin dilinde yolculuk sözleri
kırk yol vardı da birine hiç gidilemiyordu
yorgunlardık o gidilmeyene aklımızdan gidiyorduk

bir masala girilip çıkılmış gibi ansızın
bütün işaretler silinmiş yoksanmış
sırlar ülkesinde şah bir sırda
o düşleri bir kez de biz yorduk yorduk
bizi tutsak ederlerdi biliyorduk

bizi tutsak ettilerdi, bu değil
sonraki yordu
gündelik şeylerin sınırında duruyorduk
küçümsediğimiz hayatla cezalandık
sıradan, olağan

sürgün ettikse de kendimizi
yanardağlarımız küllenmedi
her gece, caymadık uçmadan
arayıp durduk
mavi kuş hangi yıldızda
mavi kuş nerde?

Kadınlar, beton lâbirentler mazgallar
kanallarla savunulmuş kentlerinde
taşıyarak yol halinde bir hüzün
bir uçtan öteki uca
gidip dönüyorlar

bu onların en özgür halleri
biri diyor, “evle perdelendim
beni yordu
en kötüsü sessizlik gerektiğinde
sesi bulup getiriyorlardı
hiçbir şeyi bilmek
suskun temiz, duruyorsun
yanıtları bilmen-miş gerekir
ve sen domuz geliyorsun
bilmen bilmelerini tutmuyor
suskunluğun ağır
– böyle yaşanır mı?
– nasıl yani?
hoşçakalın, bildiğin bu
tek sözcük biliyor, söyleyemiyorsun

sevinsin korkunun tüccarları
yoksulluğun, yoksunluğun, ölümlerin
sessiz gürültüsü
savaşların, yıkımların sesiyle beslendin
öyle muhteşem öyle mamur incinmeyi
işte becerdin”

haziran yaza müsvedde
yaz temize çekilir sonrakilerde
öğrendi geçenlerden
eylül ansızın gelmeden
verebilir belki çığlık beklendiğinde
mavi kuş nerde?
mavi kuş nerde?

DEPREM SAVAŞ VE ÇOCUKLARIN TANRISI

1

Dünya bir gölgeler dünyası bu doğru mu
Tanrı bu dünyada uzak, bu doğru mu

o kızın kovuktan uzanan
küçücük elini sen yarattınsa
izin verme sana asi olayım

yırtık resimler anı defterleri
sevdiklerimiz öteki şeyler
uçurum mu kuyu mu mezar mı
ait olduğumuz yer mi, ev sokak şehir
hayat bizi kısılcacında unuttu

gözalıcı karşı aydınlıkta
görünsen Adil ve Rahim
bizi şiddetinden korusan
ve kendi şiddetimizden
sorabilsek, ölüm evet ama
adil mi ölümü akıldan çıkarmamak

2

Kendi ulaşmadan rüzgârı gelir
üşür taylar, kediler köpekler üşür
üşür sevgililerin gözleri
söz üşür, devinim üşür, lokmalar üşür

dünya durur birden karanlık olur
anne evde, baba dağda, çocuk yolda ölür
üstüne savaşlar kurulan için
ölüm yalnızlıktır

yanlışa düşmüşüm, özür dilerim
diyecek olursa bombanın biri
ne ağaç ne çiçek ne çocuk
kim yanıtlar, kim söyleyebilir:
bomba yanlışıdır

3

geçmişsiz ve geleceksiz insanlar için
şimdiyi uzatıyorlar
ölüme kadar ölüme kadar
ilâhi dünyaya gönderiliyor
bedenine bombalar yüklenmiş çocuklar

ateşler içinde ortadoğu
ah ey Musa ah ey Muhammed
Tanrı çocuklarını unuttu mu?

her ortak sesleniş geleceğe rahim
mavi kuş görünebilirdi
Auschwitz'lerde kıyametten geçenler
tarihini soyundu masalını sildi
istediği ölüm kimindi?
bumerangdır ölüm, herkese döndü.

Kuş Uçsa Gölge Kalır

Yayıncının Notu: Başlıksız şiirler [...] ile başlatılmıştır.

[...]

Ötekini oku, derinde dipte duranı

UTANÇ

Gerçek acıyı tanıdım
yaraya değdim
bir cehennem taşıdım
omuzlarımda sanırdım
açtım gözümü ki dünya
cehennemden öte cehennem
utandım

LEKE

Çağın en karmaşık yerinde durduk
biri bizi yazsın, kendimiz değilse
kim yazacak
sustukça köreldi
kaba günü yonttuğumuz ince bıçak

nerde onlar, her kımıldayıpta
çakan tansık, ısıldatan büyü
bir gün daha görülmedi
bir gün daha geçti otları soldurarak

öğrendik de körmüş, sanki yokmuş
ne yol ne bir geçip giden
ne kaydını tutan geçip gidenin
dediler ki
onları kilitle, anahtarı eski yerine bırak
oysa
utanılacak bir şeymiş, öyle diyor Camus
tek başına mutlu olmak
sesler ve öteki sesler, nerde dünyanın sesleri
leke dokuya işledi
susarak susarak

ANILAR

Anılar, küllü karanlık
arsız çocukları sokağın
unutmak istesek de
peşimizden geliyor

BAĞLAR

Solmamıştık daha çağla zamanlardı
siz ikiniz gelirdiniz küçük kızlar
birinizin iri mavi komik bakışları
öteki sessiz edilgen

mavi, taklidini yapardı dünyanın
dönülmez yerlerden Ulvi Uraz esintisi
abla kabuğum içine
sığdıramadığım neşe
müzik odasında kaçak dakikalar
pencerede diz boyu çayırda
arka bahçe

o günlerden bu günlere
siz neyi taşıdınız
ben neyi taşıdım?

vardı bir şeyler elbette
o zaman da vardı
ama Afgan şehirleri
masal olmamıştı daha
Iraklı çocuklar, anneleri...
Irak kül, Irak yıkıntı
Ortadoğu yara dünya

Şimdi gündüz sanki yokmuş
atlayıp geçiyor gökyüzü
geceler düş düş düş
yuvarlağın bir yerinde
durmadan büyüyen kara leke.
Leke haşindir, bakanı incitir
yaralar göreni
körlüğü yarattı ilkin
o yüzden medya

o günlerden bu günlere
siz neyi taşıdınız
ben neyi taşıdım?

Ziverbey köşküne bitişik duran
bir evdi İstanbul
güllerle çılgınlık arasında
körmüşüm, kördüm ben o zaman
güneş dışımızdan geçip gidiyordu.

Sıcak yapı soğudu mu
ziyadesiyle soğur
ağız sımsıkı kapanır
göz artık göz değildir

o günlerden bu günlere
siz neyi taşıdınız
ben neyi taşıdım?

Çölde toz da yağdı
üstümüze sonunda
denizler çekildi, ırmaklar soldu
toprak çürüdü

siz neyi taşıdınız
ben neyi taşıdım?

yaşlı bir şairin gösterdiği uçlar
kilise müziği, siren sesli küçük oğlan
kır menekşeleri, Halep asması
kavaklar, zeytinler, rüzgâr
hindiba toplayan çingene kızı
puhu kuşu
ağır taşlardan geçirilen su
henüz duruyorken...

bende bir gülten kaldı
hangi bağa diksem yabancı

AĞU

Söylesek kendini çoğaltacak
güzel sözlerimiz
hak etmiyor kimse
onları geriye itiyoruz
kurak, daha kurak daha kurak
ötekiler daha kara ağzımızda
kendi dilimizle ağulanıyoruz

KÖRLEŞME

“Körleşme” diyor telefondaki ses
bakmadan yürüyüp gidiyoruz
ırmak yanımızdan akıyor,
dağıttığımız boşa gittiğini sandığımız
sözcükleri bir bir derleyerek
bir gün yeni bir yatak
açmak için kendine
umutlanıyoruz.

büyücü değiliz, bir solukta
değiştiremiyoruz
akarken akarken yanımızdan
ırmak değiştirir umuyoruz.

“körleşme” diyor telefon

gözlerimiz...
ortaya anılar atıyoruz
insanlar mı kuzular mı
seçilemiyoruz.

ırmak yanımızdan akıyor
yatağını zorlayarak, yıkarak bazan
bakmadan geçip gittiğimiz
o sislerin, pusların içindeki, ah
geri dönüşlerle yürüyor kimimiz
düşleri azaldıkça anıları artıyor
onlar bizim delilerimiz mi
kilitleyip unutuluyoruz.

durmadan unutmak unutmak unutmak
teselli. Kendimizi koyveriyoruz
hiçbir şey kaybolmaz diyoruz.
Hâlâ körleşmeden söz ediyor telefondaki
o da susar büsbütün
lâl-ü ebkem kalırız.

[...]

Korku, en alışılmadık
bizi alıştırdılar

SAPAK

“Yol da yolcu da bir”
diyor Galib
Üstat dediyse belki öyledir
nice kapı kapanır, açılır nice sapak
devler haramiler, engeller
özürler, özür sebepleri
bencileyin hayalden gidilir.

bir kez basılsın o kitap
bir kez (istedim)
yalnız senin ve benim bildiğimiz
dokunma istedim
dokunmayalım.
(sıcak bir eli saymayalım)
sesteki sabırsız tını
yanlış söylenmiş bir adı
düzeltmenin sıkıntısı

ah, acelesi olan yolcuydum ben
ardımda bıraktığım tufan
iz kalmasın istedim
gücüm bir kuytuya bir gölgeye
küçük çaresiz toy
ne bilirdim

sen kendine kurguladın dünyayı
ben kendime sandım (abdal)

Şimdi uzak, şimdi yakın
bir tansık mı, belki
hiç gelmeyecek olan
zamanı tartarak
iyiyim
sen nasılsın?

[...]

Sen yabancı sesini çek sesime değmesin

ŞEHRAZAD

Şehrazad o binbir kara geceden
ulaştı masalsı aydınlığa
sesler rüzgâra sığındı
onunla uçtu uzağa

içinde kendine çevrik bir ok
sen acemi durdun
avcısın, ya hiç yakalayamadın
ya tuttuğun kaydı elinden hızla
acıyla sınandın, övgüyle sınandın
benzettiler, etiketler
“gördüm gördüm” dedi kimileri
“aylası vardı”

sardın sarmaladın elde kalanı
bitimsiz geceye sakladın
şimdi hepsi düştü
Gülten gizde kaldın

[...]

ince tûlbentlerden süzdümdü onu
sen nerde katıldın katı ve kalın

DERSLER

Düştü birden kabuk, giysi, perde, duvar
öteki yanını cırılçıplak gördüler
uzaklar... Onlara aldırmazdın
ama yakındakiler

dündü bir tüy verip bir kuş aldığın
–romanlar hep kötü bitiyor–
zaman
sordun sordun sordun kendine
bizden haçlılar mı geçtiler

yenilmiş olmanın değerli yükü
evet, dersler
ya çok gecikildiyse
kime ne yararı olabilir

[...]

Karaya vurmuş denizci miyim
bir kadeh yalpa mı aldım?

ADAGIO

Şimdi akşamları kurt
 sabahları köpek oluyor rüzgâr
 saçağa otlara dala vuruyor
 usul usul sallanıyor kuşevi

kim kime seslendi?
 değil, ben öyle sanıyorum
 düş üreten yalnızlık içinde
 bir mekândan bir mekâna
 bir zamandan bir zamana
 kendi ormanımızda

yer kaygan, çam pürleriyle
 uzaklarda
 uslu bir ırmak akıyor
 Albinoni elimden tutuyor
 “sarı yaseminler” diyor, “erik çiçekleri
 bunca kalabalık sana yetmedi mi?
 ne çok seçtindi de ne çok sığındındı
 şimdi bu şikâyet niye”

ufak şeylerdi, diyorum, küçük soluklar
 bir ömre karşılık bu kör yalnızlık
 değildi seçtiğim

üşüyorum üşüyorum
 şubat kendini kurtaramıyor

[...]

unuttum eskide kaldı
nerdeydi anahtar

HIRKA

“Rüzgârla ikimiz nece tenhayız”
dedi kraliçe
şekvaya sarılmış tatlı avuntuyla
uzak gibiydi geldiler yeni zamanlar
deli kraliçe nereye kaçabilir?

“sesleri gür, kocaman pabuçlar taşıyarak
şapkalar, tıraşlar, öfkeler taşıyarak
hep vardır dışarı, onlarındır
biz kullanmadık hiç zaman
eskidik ki kapıları açtılar”

ağzında bir macera tadıyla
“ben melâmet hırkasını kendim giydim eğnime”
dedi kraliçe
hırka yapıya dar, güne dar, sökükler lekeler kopmalar
geriye belirsiz dönüşler yaparak
deli kraliçe onarabilir.

PARK I

Gökte erken çıkmış utangaç bir ay
şehir pazardan parklardan
doyumluk keyifler beklemekten yorgun
çocuklar daha ustaca giriyor hayata
korkulu bakışlar altında
kayıyor dönüyor sallanıyorlar

Bir kadın ansızın gülüyor
herkes bakıyor, gülmeyi unutmuş gibi
bıçkınlar geçiyor dürterek birbirini
şehir pazartesiye hazırlanıyor

evler giderek daha karmaşık
düzgünlüğü içinde
nineler dedeler çıktılar
kocaman alanlar gerekiyor torunlara
öfkelere, günlük bunalımlara
küçük tanrıların sistemlerine
çoğu kez yalnızlıklarına

ağlıyorlar içlerini çekerek sessizce
olsalardı, onarırdı onlar
neneler dedeler evden dışarda
yaşlanmak yitirmek demek bir anlamda
bir gün ölerек kazanırlar

Olga büyümeye gider kendi kendine
Işık karşı durur büyümeye
gülen ayıcıklar, üzgün penguenler
karışır yaşlıların anılarına
Alaz'ın sesine salıncak kurulmuştur
hayali sallanır durur

PARK II

Her gölgede yaşlı bir kadın
önünde yürüyen adımları sayar
sayıları ezberine almaya
kucağına düşen sarı yaprağı
okşarken dağılır aklındakiler
bekler gözlerini yakalamak için
kim kim kim kim
konuşun benimle konuşun benimle
çocuklar bir de köpekler

GÜVERCİN AĞIDI

İkimiz de güvercini sustuk
gökyüzü her günkü yerindeydi
leylakların günü sonra
 süsenlerin günü
sonra güller bütün bir yaz
o yoktu tek
uzun boynundan bilirdik
kanat seslerinden

her şey yerli yerindeydi
tek oydu eksilen
ikimiz de güvercini sustuk
balkon soldu

[...]

savaşı bir oyun diye sürdürüyorsunuz
sizin sonsuza dek yaşamak gibi
tuhaf huyunuz mu var

SİNOPSİS

Bebek ağlar
vapurlar geçer
bazı sulardan
bebek ağlar
bütün sular güneye mi akar
kuzeye bazı sular
kabarır deniz olanlar
bebek ağlar

boyna keser keser keser
geveze berber
tüfeğini alır asker
pek çok asker
uçak düşer
ölür içindekiler
ne çok avcı ne çok tavşanın
peşine düşer
bebek ağlar

bazı ülkelerde savaş başlar savaş biter
savaş yine başlar biter
anneler çocuklar askerler ölür
(baba zaten askerdir)
fotoğraflar biraz daha büyütülür
duvarı kaplar ölmüşler
bebek ağlar

bazı ülkelerde
bazı insanlar bağırır
Devrim Devrim Devrim
(devrim birkaç zaman
büyük harfle yazılır.)
sonra birden kapanır
bütün hoparlörler

anneler ağlar
gözleri dağlarda (asılmışlar)
dağlar ağlar sular ağlar
anneler babalar ağlar
bebek ağlar

[...]

Araya bir ömür girdi
aşk orda derinde

AŞK VE SİLA

Olsam küçük bir kız olsam
denize bakan evlerde
düşlerimden çıkıp gelse
beyaz yelkenliyi görsem
yanaşmak istese yanaşamasa
kıyılarımla çekildikçe çekilse
işte bu

olsam olsam ağaç olsam
çekirdekten bitme erik ağacı
dallarım yaprağım çiçeğim
budansam, sahibim efendim
kaysıya çevirmek istese beni
bağırırsam bağırırsam sesim çıkmasa
rüzgâr bile sesimi taşımasa
işte bu

Taylıeli'de tay olsam
uzansam limana değsem
tutsak gemileri salsam deryaya
ışığımla fırtınayı durdursam
uyansam ki ayağım bukağıda
işte bu

yakınımda çok yakınımda
sesine konan kuşları duyuyorum
dokunamadıkça varsın, ordasın
elimi uzatsam yok olacaksın

sılamsın

SORULAR I

Nerde durduğun mu soru
nereye gittiğin mi
ne taşıdığın mı ya da
gerçeğin tarihi içine?

bellek sanrılarla zedeli
tarih yalan
bilim şarlatan elinde
ruhunda huzur yok
neye inanırsan inan

sahici mi, yoksa kâbus mu
izlettiler bize
burası Beyt ül Hannan
Beyt ül Hannan
burası Irak, burası Lübnan
bir önceki neydi unuttum
bellek silindi yeniden

dağları yornuksuz aşarken
telef olan şunca insan

[...]

Ben sana yazıldım, mekânın yok

SORULAR II

Sen benim sonsuzca sevdiğim misin
yoksa, tarihin biriktirdiği
sanıyla mı örüldün
tutkun olduğumsan şunca yıl
bu nasıl
var mısın?

uzaktan uzağa da taşıdığım
bunca zaman
bir sesin hayali bir görüntünün
bunca tutkun olmasam
seni onlarca biçimde
yeniden yaratabilir miydim?
biriktirdiğim değilsin
seçe seçe ördüğüksün

azalarak yittiğin
günü görmem imkânsız
azala azala yiten
bir bedenim

TAŞ

Dar günlerde usulca seslenişe
usul bir yankı arayan
umutsuz susarsa
taş kesilir dünya da

büyürüz
silahlar ölçmese boyumuzu
büyürüz erik
büyürüz badem
büyürüz akasya
elbet büyürüz
geç olmadan, sonsuz geceye girmeden
herkes döktüğü kederi toplasa

Sezen'in sesinden fado dinlesek
hangi dala düşer güneş
çiçeği söylese
bir gün konuşmadan bile bir
anlaştık
ölüm o pervasız zalim
senin de odanda konukken
sen neyin zalimisin?

BİR ADAM SÖYLENCESİ

Susulan bir yere gelindi
yalnızca susulan bir yere gelindi
eksikliydi çünkü sözler ne kadar söylense
ne kadar söylendi

ADAM orda öyle duru mavi gözleriyle
biliyordu kim neyi ne kadar
yanlışı doğruyu kim neyi

ilk görüştü bir nirengi
öteki, birlikte durulan sıcak fotoğrafı
yazılar kitaplar dergilerdi biri
bir başka nirengi içimizden geçiyordu
bu ADAMa diyorduk, kötülük hiç uğramadı

orda öyle duru mavi gözleriyle
belki bir ağabey, belki bir usta
belki büyük denizlerin uzun seferlerin feneri
(resimde küçük lekeler : çocuksu öfkeyle
derebeyi olduğu söylendi)

Ama O
sırtında,
yoksulluğun çürük bir diş gibi sancıldığı
zulümden yüreği kamaşık
acılı bir ülkenin Nazım tarihi,
kendi elleriyle kendi eğine
biçtiği yalın giysiyle
yürüdü gitti

biz eksikli kaldık, sözler eksikli
birkaç işaret işte, birkaç nirengi
sustuk ardından baktık

Celâliler Destanı

SUNU

Bu destan 1980'lerde yazıldı. Sonra bir iki küçük ek, ama daha çok ayıklama...

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'nı yazmıştım. Yoksul umarsız bir halkın kendi küllerinden yeniden doğuşunun, kurtuluşundaki ilk yenginin destanı olsun diye.

Seyran Destanı'nda, bu kez yoksullukla başetmek için ayaklanan göçen halkın savaşımı vardı.

Celâliler Destanı ise koca Osmanlı Mülkü'nün ayakta olduğu bir dönemde, zulmün ve buna karşı kalkışmanın, büyük ve uzun isyanın destanı olsun diye yazıldı.

İmparatorluk onmadı bir daha. Cumhuriyet ve onunla başlayan devrim süreci dışardan ve içerden nedenlerle "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle" amacına ulaşamadı. Gerçek bir demokrasinin koşullarıysa bir türlü oluşturulamadı.

"Celâliler" yeniden türedi. Çoğaldı. Karşı kalkışmalar kanla, acıyla, hışımla sindirilmeye çalışıldı.

*Sonra dönüp dönüp gelinen
sıla oldu kavga
barış uzaklaştı tarih
kirli çakalların dolaştığı
tekinsiz bir orman*

(Bu destanın kimi parçaları *Gösteri* dergisinin Temmuz 1982 sayısında yayımlandı.)

G. A.

NERDE İNSAN

Bütün kusurları sana yükledik ey zaman
bir de mekândan münezzeh olana

AŞİRET

Ay doğuyor, soğumuş bakır rengiyle
ürküterek vadilerin tarazlanmış sisini
yeni doğmuş kuzuların sesini
bastıran ağıl yanıyor
yanıyor çitler, yolaklar, kayalar
yanıyor som gümüşten
soğumuş ısıltılarla
ay doğuyor
tepelerde gündüzün kaybolan
konakları yeniden kurarak

bir delikan göçerin yüreğinde
palazlanıp uçan sevinç
bir kocanın yüreğinde
tüylenmeden duruyor
kadınların verimcil göğüsleri
sızlıyor çoğul yalnızlığında
aşiret bekliyor
neyi bekliyor
her gece beklediğini bekliyor
yağlar ve sütler donuyor
korku, gecelerin beyi, şaşmaz celâli
atmış yamçısını yayla üstüne
ay doğuyor

birden ve yükselerekten
atlar
demir şıkırtılar koparıp toynaklarında
havaya sunan atlar
atlılar geliyor

atlılar geliyor, çocuklar kadınlar
dişil bir ürpertiyle soluyor
sorsan
her elleri bir pençe
atlılar geliyor
herbiri
üzengiye yükleyip ağırlığını
doğruluyor bacakları üstünde
eğiliyor doğruluyor
tütüyor kıvrımlı bol şalvarları
çadırın en yakın çevresinde
dönüyor dönüyor
uğrattıyor dışarı, kim varsa
azgın haykırıışlarla
imliyor parmağı
avret uşak kız oğul
giriyor her biri bir cehennemin kapısından
yırtılıyor dünya, ipektenmiş gibi
çılgın bağırıtilarla

bey, Tanrının koca eli, görklü bey
her bağırış bedeninden bir parçayı
vurup düşürüyor, öyle ki
geçiyor sonunda bir iğnenin dar deliğinden

atlılar
yavaş atlarıyla yorgunluktan
terkilerin acemi sipahlarını
sararak bellerine
uzaklaşıyor

utanç biçiminde donuyor korku
yedi zilkade binyedi

Feyyaz bey oğlu Osman
mir-i aşiret
donatup otuzbeş müsellâh adam
varıp odasını basıp
tûfengiyle sağ kolunu vurup, düşürüp
öldürdüğünde
ve bir kuyu buğday ve bir kuyu arpa
ve altıyüz kuruşluk enval ve erzak
alıp savuştuğunda
öcünü asıp boynuna
çıkıyor iğnenin dar deliğinden
bir daha
bir daha sığmamak kararında

sekiz zilkade binyedi
işte dünyamıza bir yoğun celâli

CANİK SANCAĞI AYANINDAN

Ahvalimiz çok bozulmuştur
perakende ve perişan olmamız yakındır
hangimizde birkaç akçe zannolunsa
mirlivanın kethüda ve subaşıları
yoğiken tek yakınma, gelip üzerimize
alır nemiz varsa, giderler
oğlumuz kızımız ehlimiz
bizim mi değil mi bilmiyoruz
evimiz yurdumuz akçemiz
bizim mi değil mi bilmiyoruz
def-i zulma mecali yok kadılarımızın
adalet sağlanmamakla
ol bapta emir ve ferman...
padişahımıza arzederiz

mirî mal tahsil edilsin
 diye Menteşe'ye gönderilen görevli
 basılıp öldürüldü
 reayaca yağmalandı mirî mal
 yer gök karıştı öfkesinden Semender beyin
 yeni atanmıştı Menteşe sancağına
 çiçeği diri burnunda...
 “Nasıl olur” diyordu, “nasıl olur”
 “Benim sancağımda”
 ehl-i şer aranıp bulunsun
 ceza biçsin kadılar.
 ve vilayet ahalisi
 tutuklandı birer birer

dikti başını Numan kadı
 “Biz oniki nefer kadılarız ki
 bizim kadılığımızda
 bey adamlarının methali yoktur
 suç atılmaz, ispat olunmadıkça
 ne eza edersiz suçsuz ahaliye...”

ayağa kalkan ahali güvenip kadısına
 bey konaklarını bastılar
 adam aldılar ipten
 döve döve çıkardılar
 pazardan subaşıyı

Arizalar uçuyordu şehir-i İstanbul'a
her iki yandan.

"Eşküyayı tedip edip" diyordu Semender
"fıkaranın rahatını sağlar iken?"

"Haşa" diyordu kadılar, ardında reaya
"ehl-i örf, ümera
derecesiz zulmetmekte fıkara halka
her ufak cürm bir yeni bahane
halkı toptan cezalandırmaya
ol bapta..."

vergi memurları, defterdar, ümera
varına var katma hırsıyla
topladıklarını kendi hesaplarına
arsızca geçiriyorlardı.

örnekse:
binbeşyüz seksenikide
Karaman vilayetinde
Hazine-i amire defterdarı Nuh
Sinan paşanın Larend'e
hamamını yaptıracığı gerekçesiyle
topladığı bir şu kadar akçeyi
kendicün saraylar hanlar yaptırıp
kul ücretini dahi vermediği...

her üç vilayette
Anadolu, Karaman ve Rum beylerbeyliğinde
vali ve kaymakamların
kalabalık maiyet sekbanlarıyla
köylere çıkıp
yem ve yemeklerini yedikleri
vergi saldıkları, sekban akçesi
selamlık diye...

Tosya kadısının arzındaysa
Çankırı mirлива kethüdasının
sancağı koruyan sipahileri
alıp parasını koyvermediği
salıp salmasını ahaliye
gezdiği vilayet içinde...
bildiriliyordu.

Eğridir de öyle, Amanas da öyle...
dokuzyüz elliyedi rebiülahirde
subaşı Zaim Bin Ali
Ankaralı bir kimesneyi
etmediği bir cürümle suçlayarak
cerime diye malının
üstüne oturduğu..

dirlik erbabı sürülerinin hizmetinde
angarya veriyordu raiyet köylüye
bir kale erinden sadrazama dek
dirlik sahibi herkes
reayaya musallattı

hazine ve vakıflardan
vazife-i cihet alanlar
müderris, müftü, naip
bağ bahçe otlak edinip
yine reayaya angarya

suhte ve levent bölükleri mi sade
gün gibi açıktı, ehl-i örf de
eşkıya teftişi, vilayet devri
yine soyuldu reaya, gömleğine kadar

ferman, dedi padişah, adaletindir
bizzarur
kulların kendilerini korumaya izinlidir.

leventler sekbanlar suhte kovaladı
devriye bölükler...
sonra asi oldu kendiler
celâli yanına yerleştiler
ehl-i örf hepsine kıydı sefer sefer
yani öldürenler ve ölenler
kendi kanlarını döktüler
beylerle ümera bir onun arkasında
bir ötekinin
açıktan celâli, açıktan asi
et kokunca tuz gerek
ama tuz da koktu...

Reaya birleşti yaslanıp fermana
padişah indinde sözleri makbul
ellerinde silah, kadılar
ne timar ne zeamet
“devriye gezenin demi hederdir.”
divan hükmü oldu.

köyleri kapattılar
aşiret, cemaat, tarikat karıştı
kavga taht kurdu.
kavga, yakıcı, yıkıcı, yokedici kavga
bozuldu düzenler, köyler boşaldı
ahali perişan, perakende
kimi levent oldu bey kapısına
kimi şehirlere sığındı.

yavru kuşlar gibi acemi
bir duvardan bir duvara
kendini çarpan kalabalıklar
bir taştan bir başkasına
hangisi daha sert, yumuşak hangisi
hayır, onlar ne sersem ne acemi
amansız bir kapana kısıtılmışlar
o kötü, bu kötü, şu daha kötü
ehven-i şer diyorlar
ama biliyorlar, biliyorlar da
kısıtıldıkları kapanda
bir umar, bir küçük çatlak, sızan küçük ılık
bulacaklar
bulunca büyütür onlar

SARAY

saray şaşkındı, kararsızdı
çelişen buyruklar veriyordu
bir onun bir ötekinin yanından
Ve padişahın ezberinde
durmadan yinelenen
gerekçesiz savsöz:
“Reaya Allahın bize vediasıdır.”

düşlüyordu padişah
“Tanrı’nın vediası” mazlum halk bir yanda
öte yanda ehl-i şer, eşkıya
oysa, diyordu tarihler, yoğidi eşkıya
beydi, subaşıydı, defterdardı eşkıya
dağlarda mı haşa, konaklarda
dişli yandaşları sekbanlarıyla
yoğun zulmediyordu halka
parasına, malına, canına
oğluna, kızına
ve “bizzarur” birleşiyordu reaya
defetmeye zulmü

“kulum kuluma cürmünde
kefil olursa”
diyordu padişah
“önlenir cürüm”

koca Osmanlı Mülkünde
biri ötekinin cürmüne
kefil kılınan ahali
kendine işlenen büyük cürmü tanıyınca
birleşti
birleşti kıyam etti
bu
Osmanlı Mülkünde en uzun kıyametti
onmadı bir daha.

Ve kadılar
Osmanlı Mülkünde gelenek kaldı
kadılar her daim
mazlum ahalinin yanında
zulmün alnacında

mühür ve tuğrayı hiçleyen sar'a
dikti kaç kuşaktır
sancağını Divan-ı Muallâ'ya
sarsıldı, titredi köpürdü padişah
saatlar saatlarca
gülsuyuyla kanun sesinde
yatıştı beden
esriyen bilinç döndü kendine
“Eyvah, gitmişiz ki gitmişiz eyvah
kopmuşuz biz bizden”

beli, Osmanlı Mülkünde
gün battı batacak
kim dalkavuk, kim yoksul, kim konuk
ne ulufe, ne sadaka, ne ikram
beli, karıştı karışacak.

KANUNNAME

İstanbullu, Edirneli yahudi kuyumcu
balığın karaya vurduğunu bildi
geveze martıların telaşından
kolladı, görünmez ağlar, sinsi oltalarla
bozuk bir mültezim, bir mübaşir
anlaştı
vezni düşük, maşuş akçeydi verdiği
aldı som gümüş
şaşırdı kanunname

kırptılar, bir daha kırptılar akçeyi
darphanelerde
düşündü padişah Üçüncü Murat
utandı kanunname

bir de efendim, nasıl ki
verdi fındığını pazarda
verdi buğdayını pazarda
verdi pamuğunu pazarda
mağşuş ve kırık akçeye reaya
bir de efendim, nasıl ki
doru atında tahsildar, vergi dediğinde
yalvardı kanlılar gibi
geçmedi çünkü elindeki,
züyuf ve kırıkta çünkü
nasılsa
alırken değildi de
öderken züyuf ve kırıkta
yalvardı ölümler gibi
çok verdi
çok çok çok verdi
soyuldu, yeniden soyuldu
üzüldü Üçüncü Murat
sarsıldı kanunname

ilendi Akdağ kazasından Hızır'ın anası
“zulmün artsın Osman Osman
ocağın sönsün
kırılsın kolların dallarından”

ne mi yaptı Edirneli
İstanbullu yahudi kuyumcu
bunca akçelik gümüşü
gümüş şamdanlar yaptı
gümüş tabaklar yaptı
gümüş tepsiler yaptı
sürdü Anadolu'yu
Avrupalı piyasaya

Şikâyetnameler ki herbiri
bir Cem Sultan kadar içli
işlek ve sülüs
reaya
bozup bağlarını bahçelerini
“celâ-yı vatan itme”ye
boyun büktü padişah katında
padişah örselendi
titredi ferman, kanunname

teftiş düştü diyar-ı Rum üstüne
ve Ankara ve Akhisar
ve Karaman ve Konya
ve Halep ve Maraş
Bozok ve Diyarbakır

Celâllendi beylerbeyi
yoğa düştü kanunname

KUYUCU

Buyruk kesindi
kurdu çadırını Üsküdar düzüne
şol Kuyucu Murat Paşa
üçyüz dirhem ekmek bir akçe

bir akçeyken Üsküdar'da
ekmeğin üçyüz dirhemi
zorlu sipah, ulûfeli çeri
sürüyordu hayvanını halkın ekinine
hasardı ardında köyler boyu
ve çarşıda pazarda
ödemiyordu aldığını
Canik'te, Tokat'ta, Trabzon'da
altı akçe ulufeye
altı bölük sipahileri
köyleri basıyor, evler yağmada

beylerin kimisi levendât ile
üstüne varıyor kimi sipahinin
sürüp götürüyor ayalini, taze oğlunu

atlanıp yekiniş adlanan
kimi Hasan
kapılanıp padişah fermanına...
Ferman diyor ki, “kendilerine
timar ve sancak verile”
kendilerine
dirlik ve mansıp ihsan olunan
nece Hasan var idiyse
onca Celâli
ve paşalar, beylerbeyleri
diyorlardı ki
“Hasanların güçlülüğü sebeptir devletimize”

ya ahali
reaya ve zulmedilmiş ahali
derleyip avredini, kızını, oğlanını
kaç kez vurmuştu dağlara dağlara
köyler boşalmada

yetmiş dirhem ekmek bir akçe

Ucu kaybolmuş bir çile nasıl sarılır?
isyanımız vardı eskiden
dönüp yıksak da kendimiz
kendimizi
efsanemiz söylenirdi
şimdi ne masal ne efsane
tarih bile reddedecek utançla
sustuğumuzu

ucu kaybolmuş bir çile nasıl sarılmazsa
öyle dolaşık, bekliyoruz
neyimiz kaldıysa yağma
talan düşlerimize dek talan
açıktan eşkıya her sokakta
her köşe başında tuzak
sözler uçuruyor kuşlar gibi
eğleniyor yeni beyler

şiiri dağıldı evlerimizin
yavru kedi kuyruğuyla oyunda

gelmeyecek bir mehdiyi
özlemle bekliyor kalabalıklar

yıkılmış kentleri alıp veriyorlar
bir kez daha yıkılıyor Bağdat, Basra
nasıl sarılırdı hatırlarız bir gün
çile bizim ellerimizde

MAKSUT BEY OĞLU YUSUF

Maksut bey oğlu Yusuf
yoldaşı Mustafa'yla
evlerinin önünde
yüzleri güne dönük
ırmağı dinliyordu
alnında çınarların alaca serinliği
sesinin tarazlanmış keteniyle
(onaltı yaşında)
kollaya kollaya söz duraklarını
söyleşiyorlardı.
iri, kahve, hareli bakışı
gölgeden güne düşüyordu
günden gölgeye

Maksut bey
kendi penceresinden
oğlunu gözlüyordu
yüreği övünçle kanatlanmış
görüyordu
dünyanın en değerli yükünü sarmış
en yeğni, en pahalı
sırtına sırtına
Yusuf donanmış
öğreniyor, usa vuruyordu
inatçıydı, bilinmezi zorluyordu
öfkeliydi, soruyor, soruyordu
yumuşaktı bir dizede, bir ezgide
yüreği eriyordu

Yusuf büyüyordu
 Yusuf yürüyordu
 izleye izleye ırmağın sesini
 duymaz oluncaya dek
 dağlara varıyordu
 yüzükoyun toprağa uzanıyor
 kuşun karıncanın yılanın sesini
 kayanın bitmeyen ufalanmasını
 dünyayı dinliyordu

insanı dinliyordu
 emirler içinde babası
 annesi türküler içinde
 ve hocası kitaplar

Yusuf ve öteki yusuflar
 dağları tuttular, elleri
 kenetli birbirine
 batmayan bir güneşe
 batmayacak olanı bulmaya
 gece gündüz demeyip yürüdüler

tenekeden kılıçları vardı, tahtadan atları
 büyüdüler, dağlar onları sevdi
 sevdi kimi kentler
 orda durmadılar, fikr-i visal eylediler
 aktılar, içlerinden öyle geldi ki
 Mavi Kuş onlardan sorulacaktı
 akarken kendini yaraladı su

savaş istemediler, hayır
 hiçbiri istemedi
 ama soruları vardı, hepsi onu sordu
 Mavi Kuş sır ülkesindeydi de
 devler çiçek sevmiyordu

Sonra dönüp dönüp gelinen
sıla oldu kavga
barış uzaklaştı tarih
kirli çakalların dolaştığı
tekinsiz bir orman

düzler şiddetle tutulmuştu
onlar yukarlara çekildiler
safraydı sanki, yaramaz bilgiyi
kentlerde bırakıp bırakıp
ağırlıksız, azıksız, pazarlıksız
yokuşlar, patikalarda
dağlı, köylü meraklar edinerek
otlar, kuşlar, sularla söyleştiler
bilgileri en saf bilgisiydi doğanın
azıkları kalpaklı bir resimle

sonra üstlerine silahlar salındı
sonra üstlerine köpekler salındı
sonra yakıldılar, yandılar
ayak bastıkları dağlar yakıldı
ağıt, türkü, efsaneye dönüştüler
destanları silindi

ünlüydü Roma'nın valileri
kara ve gaddar
sorup ölçerlerdi soyluluğunu
"kaç kölesi var?"
yavuz beyler için şimdi soruyorlar
"kaç muhbiri var?"
köle ürettirdi, ekerdi biçerdi
taş koyardı taş üstüne
muhbirse, bir eli yüzüne kapalı
öteki el neye yarar?

BASKINDA BİR ANA

Bir öğleden sonra
çocuk mutlu oyuncaklarıyla
pencerede güneş
odalar silinip süprülmüş
evin en güzel saati

zehir gibi çalıyorlar kapıyı
yumruk tekmeyle
yüreğinde korkunun salıncağı
üstüne tutuyorlar elindekileri
— arayacağız.
— niçin, kim oluyorsunuz?
— çekil be, görevliyiz
— göster şuna
iki kara kimlik
açılıp kapanıyor yıldırım hızıyla
— arama izniniz? diyor, ne hakla...
— acil durumlarda...
— hem sen bırak şu hakkı hukuku
göster odasını, nerde yatar kalkar

göstermeye kalmıyor, giriyorlar.
bir, iki, üç, beş... sayılamıyor
kaçı birden
o girilmez, o güvencesinde sanılan yasaların
sandıklara, odalara, dolaplara...

hani yaşlıdırlar, kimsesiz ölmüşlerdir
açılır evleri haraç mezat
dökülür dolaplar, kopar kilitler
— bu kimin mektubu, ya bu, ya bu?
— onlar mı, oğluna gönderilen mektuplar olmalı
— bu duvara bu resmi kim astı?
resme bakıyor, hiç görmemiş sanki
çoğaltılmış, ölümsüz kılınmış, kırmızı ve kara
esmer, geniş alın, gözler kararlı
olanlara gülümsüyor sanki mahir dudaklarıyla

— bu o... ne işi var burda?
sanki oğlu, sevgisi içini acıtıyor
onu da o doğurmuş sanki
bakıyor
onlar arıyorlar.
— bu kitaplar... kimin onlar?
yanıt beklemiyorlar
— kitap, kitap kitap... ama ben mesela
diyor biri, ben neden okuyamıyorum?
yanıt veriyor öteki
— yok okumaya vaktimiz, hem de
beladır kitap insana, bak eğer
olmasaydı bunlar, girmezdi oğlunun başı derde.
— onlar benim kitaplarım.
gülüyorlar,

oğulun defterlerini buluyorlar
şiiirler şiiirler
on beşinde, on dokuzunda, yirmisinde
ince ince, özenle, mürekkeple
hoayatça çeviriyorlar
— demek oğlun şair?
— evet, diyor onurla
gülüyorlar.
sabrı parçalıyor öfke
— siz de, diyor, okuyun siz de
düşünün üstünde
şiiir ince ince törpüler insanı.
bakıyor onlar da genç
biri daha yaşlı, biri oğlu kadar
biri silahıyla özdeş, soğuk demir
öteki silinmiş, emre uyuyor
ama üçüncüsü iyi yüzlü
utanç dolu, lafa tutuyor küçüğü
çekmiş bir köşeye, korkmasın diye
ısıtıyor. O kadar bile yetiyor bazan

giriyorlar odalara, çıkıyorlar odalardan
tersyüz edilmiş yataklar, dolaplar yarı dışarda
biri başucunda yatağın, elini uzatıyor
— dokunma, diyor. çok özel, ona dokunma
öfkesi geriletiyor.
gençlik mektupları, şiir defterleri
kurtuluyor.
bunlar küçük sevinçler oluyor.
ortalığa dağılmış fotoğraflar
ikisini seçip alıyorlar
okul bahçesinde bir top öğrenci
güleç, kaygısız
serilmiş çimenlere
oğlunu buluyor içlerinde
(sonra bakıp bakıp onlara
seçip aralarından birilerini
çete oluşturuyorlar dosyalarında)

kendini yeniden kuruyor anne
öfke denetimde, sabır derlenmiş
gidiyorlar, başkaları geliyor
— oturabilir miyiz salonda?
izin istiyorlar, şaşıyor
— Olmaz desem girmeyecek misiniz?
— gözetimdesiniz bir süre
burda, bizimle.

yanıyor, ölüyor ama
sormuyor oğlunu onlara
nerde, demiyor
konuşmalarından anlaşılıyor
oğlu ellerinde
bu demektir ki işkence başladı
“vay bana”
gidiyorlar, başkaları geliyor
onu sorguya çekiyorlar
soruyorlar, ne saat gelmişti
ne zaman çıkmıştı evden, elinde ne vardı
“dövüşmüş” diyorlar. “Nerde, ne zaman”
“bu sabah” diyorlar.
“olamaz” diyor ana, “olamaz”
“siz gelmeden önce o burda, yanımdaydı
yılıktan ıralmış bir tay gibiydi
şakalar estirdi, sevgiler yağdırdı
doyurdum, kuşattım analığımla
gitti, ardından baktım.”

AH ÜLKE

Demir akkor halinde, esas demirciler
yedi kat yerin dibinde ve görünenler sahte
önce evliyalar gibi resim veriyorlar
çerçveden bir çıkınca bir çıkınca
kolları uzanınca örse
üstünde alanlar dolu zambak
vuruyorlar, vuruluyor düşüyor
zambak dönüşüyor lâl'e

Ferhad'ın kesik kolları bir değse toprağa
su uzakta birikiyor hâlâ
söylenti bu, kulaktan kulağa
Mavi Kuş'un sahipleri esas demirciler
bir gün masallardan dönecekler
— şimdi mi, burda mı, bu durumda mı?
şimdi aşk bile zorba

Beni Sorarsan
(2014, *Metin Altıok Ödülü*)

1. baskı 2013, YKY

ÖNSÖZ GİBİ

Ağır, çok ağır bir dünya

1 Ocak. Yabani menekşeler açmış. Kuzey Ege'nin kente uzak, dağlara yakın kıyısında evler insansız. İki yalnız. Kış henüz; kuzey rüzgârları küçük küçük dokunup savaşmada. Şubatı martı bekliyor. Geçen yıllardan biliyorum; site yönetimi sahipsiz kedileri toplattı. İkisi kalmıştı: tekirle, beyaz... Tekirin, sahipsiz bahçelerin birinde, ölüsünü görmüş yardımcım. Beyazsa, rengi yüzünden, günden güne kirlenip karararak dolaşıyor. Penceremize çıkıyor, bizi gözlüyor. Ne görüyor? İki yaşlı insan, gazeteler, kitaplar, televizyon, birkaç duvar resmi, torun fotoğrafları, geriye dönüşler; çoğu kez çocukluğa, gençliğe. Uyuklama, suskunluk, içe kapanma.

Öğleden sonraları yardımcımız gider. Bugün pazar, tatil yapıyor. Hava giderek soğuyor. Kapılar ve perdeler akşamüstü kapatılıyor. Ev, öteki evlere benziyor dışarıdan. Sobayı canlandırıyorum.

Gazetelerden, televizyondan kan damlıyor bir yandan. Öteden yılbaşı kutlamaları. Salt gürültü, salt mutlu gibi yapan insan (Nasıl insan?) kalabalığı. "Çok çiğ çağ" demiş Necatigil Usta: "Çok çok çiğ" şimdi. Sevinç de eğlence de sahte, bir yüzü bu... Öte yüzü kavgazan, kıyıcı, savaşlardan savaş beğenen. Öldüren ve ölen, aptalca!

Gece, güzel bir dinginlik başlamalı. Gün kendini değiştiriyor. Ama insan kendini değiştiremiyor. Yılların getirip yüklediği ağırlıklar var; bedende, yürekte. Susmuyor, geri çekilmiyor, dinlenmiyor bir an. Bitkin uyanıyor. Düşler bile aynı, hep aynı. Dar ve kısır yaşamdan olmalı; yaşlılık işte...

Yağmurun kamçısı altında solan, pörsüyen güller... Güneş onları değil yalnız, öteki çiçekleri, çimenleri, çamları da değiştiriyor. Doğa, dünya tüm görkemiyle ışıyor.

Sabah yürüyüşümü yaparken kış serinliğine karşın, bu mucize beni de içine alıyor. Bedenim “Hadi,” diyor, “yaşlılık da neymiş”. Aklımın bir yanı havalanıyor uçurtma gibi, öte yanı ayağını yere sıkı basmış; “Akıllı ol,” diyor, “kışı unutma”. Telefonla konuşuyoruz Ankara’daki, İstanbul’daki dostlarımla. Onlar da kışlarını akıllarında tutuyorlar ama inatları da kavi. “Yaş nedir ki!” diyor biri. “Hayata teşekkür ederim, dünyaya, doğaya teşekkür ederim; soluk alıyorum, düşünüyorum, kimi sözcükleri unutsam da anlatabiliyorum.” Bir doktor, yılların hocası, kaç can kurtarmış, ölümler de görmüş.

Herkes ölüm görüyor, yaşlandıkça sevgili ölülerin sayısı yaşayanları aşıyor. Neyse ki düşlerimiz var. Anılarımız var.

İnci’yi geçen yıl, Aysın’ı on beş gün önce yitirdim. Burada, bir bakıma çekilip uzaklaştığımız köşede en yakın iki dostumdu. İnci’yle sanattan, şiirden söz ederdik; resim yapardı. Aysın... Onunla hayata, hayatımıza dair pek çok şeyi paylaşırdık.

Anadolu deyişiyle, “alacası içinde” ne çok insan var. Sahte, çok yüzlü, her ilişkisi için başka bir yüzünü takınan. Çoğunluk öyle olduğuna göre arıza bizde! Bu “arıza” sözcüğünü bir genç doktor hanım kullanıyor.

Pazartesi ve cuma günleri ikinci hayatımı yaşıyorum, dörder saat. Diyaliz, dört yıl oldu. Yeni başladığımda bir genç kız (o da diyaliz hastası) bana öğüt verdi (o on yıllıkmış): “İki hayatınız olmalı. Evdeki sıkıntı, sevinç vb ne varsa eve bırakıp çıkacaksınız. Diyalizde yaşadıklarınızsa özellikle orada kalmalı. Evde evi yaşamalısınız.”

O becermiş, genç olduğu için belki. Ben henüz beceremiyorum. Eve diyaliz sokmuyorum pek de ev hastaneye benimle geliyor. Ev değil yalnız, dışarıdaki her şey.

Ağır, çok ağır bir dünya.

Burhaniye, 2011

BENİ SORARSAN

Beni sorarsan,
Kış işte
Kalbin elem günleri geldi
Dünya evlere çekildi, içlere
Sarı yaseminle gül arasında
Dağların mor baharıyla
Sis arasında
Denizle göl arasında
Yanımda kediler, kuşlar
Fikrimden dolaşıyorum

Hiçbir iktidarı sevmesem de
Sobanın iktidarında
Çarpışa çarpışa nasılsa
Büyüeyebilen kızlar
Uslu, sakın, ölümü bekliyorlar
Yaşlılık
Dev mi oldular, başkaları
Üstüne üstüne gelip korkusuz
Güçlerini deniyorlar

ÇİZECEK GİBİSİN

Neyimsin, neyinim, bir uç vermeden
Yabancı yabancı giriyorsun
Sende görünür olandan
Görünmezin umudunu aldım
Sanki iklimini odama taşıdım
Yanıldım mı, yetişir mi sandım
Bir çekirdekten bir asma

Kendi kavgasının içinde ölenler
Birden ya da yavaş yavaş
Birikseler mi kalıntı mı dursalar
Dünya ağır kokuyor onlarla
Ne savaş ne kir ne kavga ne açlık
Bir masal, bitimsiz bir gökyüzü çizecek gibisin
Herkes için olsa

ÇOCUKLAR

Çocuklar
 Onlar artık konuklardır
 Herkes kendince ağırlar konuklarını
 Kimi şakıya şakıya
 Kimi susarak, yumuşak
 Yaşadıkça eskir, ağırlaşır
 Artar boşluk
 Çün ayrı galaksiler
 Uzaklaşır kaç bin ışık yılı
 Sevgilerin, özlemlerin
 Miadı dolmuşsa
 Zorla zorla zorla
 Nereye kadar
 Onlar hoşça gitsinler
 Kalmalı bir eyyam daha
 Utana sıkıla

GİDENLER İÇİN (TOMRİS, FÜSUN VE ÖTEKİLER İÇİN)

İç saatınızı kurdunuz
 Öyle bir yolculuk gibi sıradan
 Sonsuza da olsa birer birer
 İstanbul sizi bağrına çekti
 Orda dirisiniz mütemadiyen

ÖTEKİ ZAMAN

Şeyler yolunda gitmediğinde
Öteki zamana geçiyorsun
Bir yıldız düşüyor dünyaya
Yer sarsılıyor birden
Ölü gözleriyle çocuklar
Doğmayacak güneşi bekliyor
Dağlarda
Ne çok kar ve rüzgâr
Unutulan nergis
Açıncaya kadar

KARA GÖZLÜKLER

Simgeleri kocaman kara gözlükler
Ötekiler suç aleti poşularıyla
Gömüyor gömüyor gömüyorlar
Gittikçe hızlanarak
Ağaçları, damları, hayvanları
Her şey yıkılıp dökülüyor
Bir tutam çim, çiçek her şey
Yasçılara para verilmiyor
Artık herkes yasçı
Bir yastan çıkıp ötekine giriyorlar
Tören sahipleri

TEK DİZE

Söz saldırır, sus kaçır

DİYALİZ

Açılan kapıdan girdin
yapı içine çekti seni
beyaz, yansız, buyurgan
Koşturan genç kadınlar
Görmeleri bile gerekmiyor
Yerini alıyorsun

Gözlüyorsun
biri kolunla makine arasında
Kordonlar, tüpler sıvılar
ve enjektör
sızlanmaman gerek
Bedenine usulca giriliyor
Bir iki hoş sözcük atmalı ortaya
atıyorsun
Kulaklar incelikliyse cevap
Değilse duymuyor bile
Hiç böyle öksüz kalmamıştın.

Sen bir şeysin orda
toz olmamak için direnen
Kan kardeş olduğun makine
elbet daha değerli

İKTİDAR I

Evin zoru devletten
bile büyüktür
bilir kimi kadınlar
yerleşir de sarsılmaz bir dengeye
taşırırlar

İKTİDAR II

Dostluğun uçucu kaygan iktidarında
Hasta düştedir sallanır
verecek şeyleri vardır sanki karşılığında
ender karşılaşma

Annenin yaralı kızıdır doktor
hazır bulduğu
–zaten bütün kızlar yaralıdır–
çok sürmez ip kopar
bir fırtınayla
düşülür
biri doktor öteki hasta
tıp hışmını kuşanır
olanca iktidarla
herkesin gözü önünde
Ders biter

BAHTIMIN YILDIZI

Herkesin vardır da, kimse kimseye sormuyor mu?
 “Senin bahtının yıldızı?”

Kendi annesini hiç tanımamış
 yataklar sererek kaldırarak
 düşükler, erken doğumlar
 genç yaşta ölen anne mi?

Biraz aptal, biraz kurnaz, çokça deli
 boydan kısa, alabrus bir baba mı?
 sıcak bir nine mi
 elleri yemek kokusu
 ak tenli, iri memeli

Yontup oturtmuşlar gövdesine
 başı heykel, gözleri yeşil
 insan, insaf, usulca sığındığın
 ağır öğretmen mi?

Kaç doktor, kaç hemşire
 Canın ellerinde
 Kâh Bedia, Zehra
 Kâh Hilâl, Leyla
 umurunda değil artık
 bahtının yıldızı da
 sen kendi bahtını yaptın
 Bağıra bağıra
 sonrası yasak edilmişse sana
 sözün dışarı düşmüşse
 Onu söylemezsin.

ÖTEKİ SORULAR

Kötü padişah mı olmak istersin
Sakalı beş karış cüce mi?
Dünyanın köpeğe biçtiği anlam
İnsanın köpeğe biçtiği anlam
Alçakça mı, haksızlıklar mı taşır
Peki nedir, senin biçtiğin?

Köpekleri kovdun peki masalları sildin,
Attın belleğini bilgisayarlar eğittin
Köpek, insan, cüce ve kötü padişah
peki üstüne yazılsın
ölümün adını neyle değiştirdin
unutkanlık mı?

GÖMLEK

Hüznümle vedalaşmayı
bana öğretmediler
yüzümde eğri takılmış gülümseme
Görünmez kaldı kendi diktiğim
Bana giydirdikleri gömleği gösterdim.

VEDA

Ben yorulдум gidiyorum
Kendi endişeni kendin seç

ASUDE

Bir şiir kitabı gibiyim
cezaevinden çıkma
yeniden yazıldım da
giderek daha ağır, daha sessiz
eski deyimle daha asude
orası burası işaretlene çizile

ŞİİR

Şiir bizim eski suç ortağımız
Biz ne işledikse onunla işledik

O KADINLAR

Beyaz camda
Bir bir dökülüyor
evvelden birikmiş
minareler, kubbeler, çan kuleleri
Yakubun, Musanın, İsanın evleri
sonra Muhammedinkiler

Biz geldik sonra
iks em er
Duvar geçenler
Külliyetli miktarda
Hayata dönüş
çiğ gökyüzü
cezaevlerinde
diri diri yakılan kadınlar

BERLİN

Yağmur taşı oymaz sanılır
oymuş
öteki kalır mı?
eskiden gittiğim şehir, şimdi
her yere benzemiş Berlin
zaman (oy)muş.

HİÇ

İki bire borçlu varlığını
Bir hiç'e

ÇİLE

Ucu kaybolursa bir çile
nasıl sarılır?

DÖNER AYNA

1.

Zafiyetle havlıyoruz
kendi ütopyamızı
kaygan zemin döner ayna
düzen afiyetle kusuyor
akrebini içine

2.

Kaygan yüzey döner ayna
düzenin kustuğu
afiyetle havla kendi kendini
köpekleş köpekleş köpekleş leş

LEYLÂ

Sen Leylâ değilsin, diyebilir Mecnun
 susar Leylâ ölümüne
 sen Mecnun değilsin diyemez
 çün sözden düşmüştür

nice emek nice sarp
 dağlar aşmıştır
 çöllerde serap fırtına
 bir durmadan, solumadan
 “solma solma” taşıyarak o en değerliyi
 derine daha derine
 söz yok nesne yok beden hiç
 tin içerden sıkılır, açıklanmak ister
 Leylâ köle kestiği anılardan
 onu uyuşturur
 Leylâ sözden düşmüştür

KİMİ

Çığlık çığlığa kapanması güneşten
 mavi mücevher çiçeğinin
 gülün usul çıtırtılarla açması
 kimi kulaklar için
 onlar sabahı beklerler
 uyuyup uyanarak

ÇATLAK

İçinden baca geçiyorsa
duvardaki çatlak
sızdırır
tam orda
kara lekesi odanın
silersin yayılır
artık her şey açıkta
sırrı alır büyücüler
seni üst üste koyarak
“yapma yapma”
bir yaratık oldun işte
oldun işte
ayıplısın
giderek açığa, daha açığa
korunaksız, kederli
sürü uzakta

gölgen ıssıza düşsün istersin
kederli bir köpek gibi
üstünü buz örtsün

KENDİSİ

Kimse kendisi değilken
–eklendi ve çıkarıldı çünkü–
bir daha bir daha
sıcak soğuk
mutlu, sıkıntılı
kat be kat hepsi de
kendisi örtüler altında ve maske
o da ayıramaz artık
hangisi sahici hangisi sahte
oyun nerde başlar nerde biter
sevgi nefret sevgi nefret
elde kalan ne
pörsümüş bir tin ve
durmaksızın iç çekme

ZEHİR

Üstüme dökülen zehir
uyutmuyor, işliyor diplere
ben miyim değil mi uyurgezer
odamda gecelerce

aşkı ve dünyayı hak edememiş
kavganın kuruttuğu insanlar
sinekler gibi çarpıp camlara
düşüyorlar yarı karanlıkta

camlar mı aklım mı hayalim mi
oradan oraya, oradan öteye
sağalsın, dinsin istiyor
dıştakiler ve dipteki
dayanamıyor
dinsin, artık yeter

DİNDİM

dinmek ne yok olmak
ne de susmak kaygılı
yeni yolculuklar için azık toplamak
bir limanda ya da bir dağ kahvesinde
giderken Kozaktan Bergamaya
ya da Artvin yolunda Yalnız Kahvede
mola vermek gibi
ekşimezse insan biriktirdiğiyle
şaraba dönüşür de
gün gelir hazır

geçen aylar, yıllardır belki
çoğunca
zamana yaş koymak iyidir.

SUSMA

Kadın görünmüyor, iki yanda da yok
balkonda, verandada, hayır yok
kapatmış kendini yalnızlığıyla
şezlong kitap gözlük
orda öylecene
sustu kaldı, geriye geriye çekilerek
biliyor
her konuşma bir şeyi değiştirir hayatımızda

EKSİK

Ezilmiş bir gülün yanında
durur gibi üç gün üç gece
kalbi parçalanıyor

kaçırdığı o neyse
artık bir daha
aynadaki yansidan
bakışından yüzünden
kollarının yanına
umarsız düşüşünden

SÖZLER

Kuştu sözler, büyüdü sığmadı ağza
uçacaktı elbet uçuruldu
uçurani tuttular

ONLAR

Ölümle aldatıp bizleri
bir bir göçtüler

BİR GÜN

Göstere göstere bileceğin bıçak
bir gün elini kesecek

KABUK

Kabuğu kaldırsan
derinleşir yara

DÜŞ

Kuşu elindeyken sallanan kız
ya kuşu yitirir ya düşü

SES-GÖLGE

Elimdeki doğuştan kâse bildim
bir şey beklemeye değildi
AŞKtı mekâna sığmazdı kâseyi attım
AŞKın şavkıdığı dünyayı istedim

bir bile değildim hiç oldum
ne utanç kaldı ne korku ne bağ
AŞKı istedim.
öyle yürekten istedim, yürek eridi

kaygan biçimlere tutuldum
biçim kaygım en kırık yanımdı
AŞKı sesten olmuş bir gölgeye yükledim.

ten ayrı ve uzak durdu
hayat koşum takımları düzgün
gündelik talika
ten alındı götürüldü, dışardan baktım
o kendini yaşadı
ben AŞK diye ses-gölgeyle kaldım.

SİZ

Ne uzakmış ne uzun gözleriniz
ordan bugünleri gördünüz çocuklar
yetiştirip dağıtmak için karabasanı
(istediniz olmadı)
soluk soluğa bir koşu
öldünüz çocuklar

O DUVAR

Bu bomboş bu dümdüz bu anlamsız
duvar o duvar mıydı
geçti geçmişti
dirençle umutla aşkla yazılı

YA

Üstündeki sözler tanığın değilse
yargıç tersyüz etmişse tutanağı
bir insan balın arılığında
sütün aklığında bir insan
ya müebbet ya idam

KARA

Timsah içinde tutmuyor umudu
sislerle püskürtüyor kentin yüzüne
umut sözlüklerden çıkıyor
yerinde o kara leke

ARTIK

Geldik, kırkinci bu önünde durduğumuz
açan olmuş bizden önce, şimdi belki
beton kalıp demir silah
görünür yerlerde
yitirir saklı odayı, bulamaz
bizden sonraki

BİZ

Bağısladığın özgürlüğe
yeğdir biçtiğin zından
sonsuz güzelleşecek dünya
biz kurduğumuz zaman

senin verdiğin umudu
geyik içse ölür, balık yutsa

NEYİ

Kör dengeye yerleşip
susa susa yürürken
açılırken sözlerle
hayat arasındaki
gerdiğin ip üstünde
hey canbaz

neyi neden yazmalı?

Frankfurt Kitap Fuarı Kapanış Konuşması

Değerli Dostlar,

Geçmişte ve günümüzdeki kültürel, yazınsal değerleriyle çok varıl bir ülkeyi, Türkiye'yi temsil etme görevi bizlere verildi. Bu simgesel bir seçim; yoksa pek çok isim burada, benim yerimde olabilirdi.

Bizler, hayatın dilini sanatın, yazının diline çevirenler, onu kitaplara sığdırmaya çalışırız. Estetize ederek sunduğumuz bir amacımız var; hayatın ve dünyanın değişimine katkıda bulunmak. Gündelik konuşmalarda kullandığımız sözcükler, hayatın, insan ilişkilerinin anlamını açıklamada yetersiz kalır. Onun için, "Sözcükler anlamın tutukevidir" demiştim. Yazar, özellikle şair onları öyle yan yana getirir, yapılaştırır ki, daha derinden kazarak çıkarılan anlam kurtulan anlam olur.

İşte, dille yapılan bu değiştimdeki büyü, yaşamı nesnel olarak değiştirebilmenin umudunu taşıyabilir.

Bu umutla yazıyoruz.

"Kent Bitti" adlı şiirimde şöyle demiştim:

Yakın sesler gitti
geceler el değiştirdi, yıkımlar
anılmıyor bile, dilden çıktı
çözülme gündemde
Antenlerin uyduların metalik söylemiyle
birleşilemiyor
yabancı isimler trafik imleri alarm zilleri
arasında karşılaşanlar
tanışıyorlar mı? Tanışamıyorlar
bu bir çarpışmaya benziyor
bütün gün bütün gün çarpışa çarpışa
kentin ağır sularında
herkes yaralı

erkekler
kanına alkolden kıymıklar batıran
erkekler doğuyor çılgınlıklarından
kadınlarsa
kapatıp kendilerini rahimlerine
sırlarıyla oynuyorlar
kent bitti

Burada kent sözcüğünü, dünya olarak da anlayabiliriz. Dünya küçüldü, giderek daha küçüldü; kurşundan bir topa dönüştü. Değmediği doğa parçası, toprak, insan kalmadı. Dünyanın iki eli var sanki. Biriyle taşıdığı kolaylıklar, incelikler, ötekiyle taşıdığı kabalık, kıyıcılık, yok edicilik, ölüm.

Bu ikinci el o kadar güçle saldırır oldu ki, dünya kendini yok etme aşamasına geldi.

Elimizde düş gücümüzle, yeteneğimizle ürettiğimiz o yazılar, şiirler var. Kitaplar var. Yazdıklarımızda gerçek adına söylediklerimiz ne olursa olsun, bir kıyıcığında umudu saklı tutuyoruz.

Metalik söylemler varsın kolaylıklarını sürdürsün. Ama bizler yazınla, şiirle, sanatın her türüyle umudu var kılalım.

Yalnız değiliz. Pek çok insan bizimle. Onurumuz ve vicdanımız var. Dinlerin, milliyetlerin, geleneklerin beslediği birer ortama doğuyoruz. Doğuştan getirdiğimiz özelliklerin geleceğe aktarılabilir, olumlu olanlarını seçerek, dünyanın yeni değerleriyle bütünlemeyi becerebilirsek, kent de, ülkeler de, dünya da kurtulur.

Dünyanın birçok yerinde insanlar bir bombayla, bir kimyasal silahla yok ediliyor. Varsıl ülkelerle yoksul ülkelerin arasındaki, ülkeler içindeki varsıl olanlarla büyük yoksul çoğunluğun arasındaki açığı büyüyor. Açlıklar, işsizlikler... Bunlar yetmiyor. Doğanın dengesi hızla bozuluyor. İklim değişiyor; nehirlerimiz, göllerimiz kuruyor; toprak çoraklaşıyor.

Savaşarak, birbirimizi yiyerek, yakıp yıkarak neyi kanıtlamak istiyoruz ki? Bir cezaevine çevrilen yerde mapus da tutukludur, gardiyan da. Üstelik ölüm herkes için.

Barışarak; gücümüzü birleştirerek; insan olmanın onurunu

düşünerek; toplumsal vicdanı silip parlatarak; yok ettiklerimizi, bozduklarımızı onarma yolunda ortak aklımızı kullanarak çocuklarımızın geleceğini kurtarabiliriz.

Ben, ezilenler olarak, en çok çocukları ve kadınları yazdım. Bir lokma ekmek için doğdukları yerde kalamayıp göçenleri, yollarda telef olanları, kentlerin varoşlarında, gecekonduarda binbir dert içinde yaşayanları yazdım.

Kitap fuarları, özellikle Frankfurt Kitap Fuarı, yazın yoluyla bizleri bir araya getiriyor. Buna imkân veren ev sahibi ülke Almanya'ya, ülkemde ve dışarıda emeği geçen her kuruma, herkese teşekkür ediyorum.

Hepinizi umutla selamlıyorum. Bu görevi dünyanın en büyük, en olağanüstü ülkelerinden birinin, Çin'in yazarına devrediyorum.

(Gülten Akın Frankfurt'a gidememiş,
19 Ekim 2008'deki devir-teslim töreninde
bu "Kapanış Konuşması" metni okunmuştu.)

ŞİİRİ DÜZDE KUŞATMAK

YAZILAR, KONUŞMALAR

1. baskı: 1996

Önsöz

Eski bir ozan geleneğidir sanıldı: Onlar şiirlerini yazsınlar, az konuşsunlar, düze inmesinler. Yok. Bu bir gelenek değil bir kuraldır. Üstelik ozanın da değil. Camdan kulesinde büyüsel oyunlar yaparak kendilerini eğlendirsın isteyen kentsoylunun. Kim unutturmaya çalışırsa çalışsın biliyoruz, ülkemiz şiirinin geleneğinde işlevsellik vardır, halk için, hayat için. Bu işlevselliğin bir sonucu da, ozanın neyi, niçin, kimin için yazdığını bilmesi, bunun hesabını vermesi. Düze inmesi, bir sis çanı gibi uyarıcı olması da var. Genç ozanlara birikimini açık seçik aktarma görevi de var.

Yeri geldikçe yazdım. Sorduklarında söyledim. Konuşmam istendiğinde anlattım.

Yayınevi onları bir kitapta toplamayı önerdiğinde düşündüm, yazılarım, sözlerim uzun bir süreye serpilmişti. Yirmi yıldan çok. Bunca hızlı yaşanan bir çağda, eskimekti, değişmekti, yinelemelere ya da çelişkilere düşmekti, vardı bunlar.

Ve başka sorunlar.

Dostlarıma, şiirimi izleyen okurlarıma sevgiyle.

Gülten Akın, 1983

Gülten Akın'ın düzyazıları ile söyleşi ve konuşmalarını içeren *Şiiri Düzde Kuşatmak* ilk kez 1983 yılında yayımlanmıştı. Elinizdeki yeni baskıda "Şiir Üzerine Notlar" bölümü çıkarılmış, yerine yeni konuşmalar ve yazılar eklenmiştir. *Şiir Üzerine Notlar* da genişletilmiş olarak yayınevimizden çıkmıştır (ed. n.)

Şiiri Düzde Kuşatmak

Sanatın İşlevi I

Sanatta anlam, değer, işlev gibi birtakım soyut kavramlar üstünde duracağız, bunları somutlamaya çalışacağız. Öz, biçim üstünde düşüneceğiz. Gerçekçilik nedir? diyeceğiz. Araştıracacağız. Bulduklarımızı düzenleyeceğiz. Yazacağız. Örnekler göstererek daha da somutlaştıracacağız ilerde söylediklerimizi. Bunları birlikte yapacağız. “Ben” değil, biz demenin nedeni bu. Bu ilk yazılarım ufak ufak ısınma yazıları. Düşündüklerimizi karşılıklı söyleyerek, tartışarak, örneklendirerek bilgilerimizi geliştirmeye, bütünlemeye, aşmaya çalışacağız.

Anlam nedir? Anlamı nasıl ararız? Anlam arama, bilinmeye-ne, bilinenler içinden bir karşılık seçme işlemidir. Araştırdığımız şey, bilinenlerden neyin karşılığıdır?

Peki. Değer nedir? Değeri nasıl ararız? Değer arama, bir nesne, bir olgu, bir olayın herkesçe ya da bir kalabalıkça ortaklaşa kabul edilmiş bir ölçüye vurulmasıdır.

Anlam aramada bir saptama, bir duruklaştırma isteği vardır. İŞLEV bir edimi, bir diriliği anlatır. Sanatın dirimi İŞLEV’dir. O yüzden toplumcu sanat, dirimi özünde en çok taşıyan sanattır. İşlevinin kapsamı geniştir çünkü.

Toplumcu sanatçı, eleştirel gerçekçi bir açıdan dünyayı yansıtır. Doğayı, toplumu genel yasalarıyla derinden kavramış sanatçı bilir ki, hiçbir nesne, hiçbir olgu, bilgi yerinde durmaz. Her şey değişir. Doğasıyla, toplumuyla hayat sürekli bir değişim düzeni içindedir. Herakleitos’un deyiimiyle “Hep devinir, hiçbir yerde durmaz”, “Bir nehre iki kez girilmez” de denilmiştir. Öyleyse sanatçı, donmuş bir düzenin özleyicisi değildir. Olmaması gerekir.

Brecht’in bir şiirinin ansıttığı gibi, düşlerimiz yeşeren buğday denizini muştulayabilir. Ama orda durulabilir mi? Yeşeren

buğdayın sararması vardır. Bir ürün alma mevsimi gelir ardından. Sonra da tanelerin ekmeğe, ekmeğin emeğe dönüşmesi. Ve sürer bu böyle.

Toplumcu sanatçı, durmadan eleştiren biridir. Ama bununla yetinmez. Hayatın değiştirilebilir olduğunu da bir çekirdek gibi ürünün özüne yerleştirir ve geleceğe aktarır.

Çürümüş bir yapıyı eleştirel olarak yansıtırken, salt yenilikçi bir sanatçıyla toplumcu bir sanatçıyı ayıran denektaşı buradadır. Kim yalnızca eleştiriyor, kim eleştirdiğinin değiştirilebilir olduğu gerçeğini özünde taşıyarak bu değiştirmeye katkıda bulunuyor?

(*Demokrat*, 3 Ocak 1980)

Sanatın İşlevi II

Sanat, insan yaşamının parçasıdır. İnsanla başlamıştır. Yaşamını sürdürmek için doğaya üstünlük sağlamak, doğayı değiştirmek gereksinimini duyan insan, taşa biçim veriyor, gereç yapıyordu. Gereç doğadan seçilmiş, değiştirilmiş bir nesneydi. Seçilen ve değiştirilen bu nesne ise, insan doğasını değiştiriyor, anlağını geliştiriyordu.

Anlaksal (zihinsel) gücün gelişmesi daha yetkin gereçler oluşturmayı sağlarken, insan doğanın uçsuz bucaksızlığını, zor yenilir oluşunu da birlikte kavriyordu.

İşte sanatın gerekli olduğu yer.

İnsanın doğayı ve yaşamı değiştirdiği, üretim ilişkileri içinde kendisi de durmaksızın değişerek, bu değiştirmenin boyutlarını genişlettiği yerde, kefenin kendinden yana olanına bir ağırlık koyması gerekiyordu. Bu ağırlık sanattır.

Sanat, bir yandan insanın dünyayı değiştirmesinin simgesi, öte yandan, aynı yolda geleceğe dönük bir göstergesidir.

Gombrich'i "sanat yoktur, sanatçılar vardır" demeye kadar varıran bunun sezgisidir işte.

Yaşadığı mağarayı geyik resimleriyle donatan kişi, bir yandan geyiği avladığını, ona egemen olduğunu belirtmiş, öte yandan yeni avlar için kendine güç katacak bir küçük görüntü, sürekli kullanılan deyiimiyle, bir büyü sağlamış oluyordu. Resimlerle, yontmalar, duvar oymaları, dua sözleri, ritmik edimler ve ezgilerle başlayan sanat, hiç kuşkusuz yaşamın bir parçası olagelmıştır.

Sanat, doğrudan üretimde kullanılan nesnel bir gereç olmamıştır. Şimdi de değildir. Onunla ağacı yontamaz, tavşanı avlayamaz, dünyanın bir ucundan öteki ucuna gidemez, savaşı durduramaz, sömürüyü ortadan kaldıramazsınız. Ama onsuz da yapamazsınız bunları. Sizi şaşırtan, aldatan, sanatın yaşamdan

kopmuş, üretim ilişkilerinin dışına düşmüş, uyduruk görüntüleridir.

Sanatın, üretim ilişkileri içinde, yaşamdan başlamış, insan beyninin nesnelliğinden geçmiş, yaşama dönmüş ve dönüşmüş bir gereç olduğunu kavradığımız için, onun emekle ve emekçiyle olan sıkı ilintisini de kavırıyoruz.

Bizim yeğlediğimiz sanat, dünyayı emeğiyle değiştirenlerin onsuz edemeyeceği sanattır. Yoksa, yozlaşmış, duruk, donuk ürünler değil. Yeğlediğimiz sanatçı ise “düşüncesi tıpkı bir pusula ibresi gibi, hep halkın çıkarları yönüne dönen”dir.

(*Demokrat*, 29 Aralık 1979)

Sanatta Öz ve Biçim

Nedir sanat eserinde öz? Sanatçının bilgi ve bilinç birikimine, dünyayı algılamadaki eğilimine göre seçilmiş ve yönlendirilmiş KONU'dur. Yani her konu öz olamaz. Konunun ÖZ'lüğe yükselebilmesi için, SEÇİLMİŞ olması bile yetmez. Sanatçının anlayışındaki bilgi birikimiyle ve bilinciyle YÖNLENDİRİLMİŞ olması da gerekir. BİÇEM, Osmanlıca deyişle ÜSLUB, bu yönlendirmenin dışta yani sanat eserinde görülür yüzüdür. Sanatçının tavrıdır, tutumudur.

Anlam da buna göre değişir.

Serginin birinde bir resim görmüştüm. Büyük kentlerin gri beton yığını yapılarını gösteriyordu. Yan yana, üst üste. Bu bir anlamı içerir. Karamsar, umutsuz bir anlamı. Ama resimci, çeşitli grilerden oluşan geometrik yapıların birinin balkonundan bir saksıdan renkli çiçekler sarkıtmıştı. Kırmızı, mavi, sarı, mor. Küçük küçücük ama kül rengi bir kent ölüsünün karşısına çıkarılacak, onu silecek kadar güçlü bir dirim. Bu, umudun geliştirdiği anlamdır işte. Bu dirim, bu dirimi resimde taşıyan anlam, çarpık büyümüş bir beton yığmalar düzenini çatlatacak bir anlamdır.

Bir de alışılmış köy konusu örneği verelim: Köy yaşamı çeşitli sanat türlerinin tiyatronun, resmin, müziğin, romanın, şiirin konusu olmuştur.

Bir sanatçı, köy denilince, çobanı, kavalı, kıvrılarak akan ırmağı, bacasından duman tüten şipşirin evleri, kırmızı yanaklı Ayşeleriyle, yeşil, mavi anlatıvermiştir. Bir başkası köy rengi diye sarı ve bozu kullanmıştır. Yorgun insanları, güçsüz hayvanları, solgun çocukları, kuru dereyi, yoksulluğu ağırlıklı olarak yazıp, çizip söylemiştir.

Birincisi, ezber, basmakalıp, gerçeğe uymayan bir konuyu işlemiştir. Bu konu gerçeğe uymadığı gibi, gerçeğin, sanatçı an-

lağında oluşturduğu bir önbilgi, bilinç sınavasından da geçmemiştir. ÖZ katına yükselememiştir. İkincisiyse, öz olmuştur, gerçekten kaynaklanmıştır ama, duruk, donuk bir saptamadır, o kadar. Eleştirmiştir ama içinde geleceği barındırmamaktadır.

Ben, bir sanat yapıtının konusu ne olursa olsun, bağrında bir umut çiçeği taşımasından yanayım. Ne köyler öylecene kalacak, ne kentler. Her şey değişecek hiç kuşkusuz. Değişmeyen ise, resimden resime, şiirden şiire geleceğe aktarılan çiçek olacak. Ama ustalıkla, ama incelikle, derinden derine.

(*Demokrat*, 9 Ocak 1980)

Gerçekçilik

Çağımızın gelişmiş toplumlarında, yaşamın iyice karmaşık olması, bütünüyle algılanabilir, anlaşılabilir olmaktan gittikçe uzaklaşması, bir de incelmış işbölümü, yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Doğasıyla, toplumuyla yaşamı bir bütün olarak algılayamayan insan, onun parçalanmış, bölümlenmiş biçimini gerçek olarak algılamaktadır. Yaşamda bu parçalanma ve ayrışma gittikçe daha çok artmakta, parçaların ilintileri yok olmaktadır.

Çağımızda bir bölük sanatçı nesnel olma çabasıyla, o yüzden ayrıntıyı, daha çok ayrıntıyı vermektedir. Ayrıntı nesne ve olay kendi gerçekliğini sanat eserine taşımaktadır. Ama bu, sanatçının dünyasının bütünsel gerçekliğini oluşturmaya yetmemektedir. Tam tersine, bu gerçekçilikler sanatçının bütünleyici anlayışındaki soyuta çarpıp dönmedikleri, kendilerine sanatça bütünsel bir gerçeklik edinemedikleri için iletimde somutlaşmamakta, okurla, izleyiciyle bağlantı oluşturamamaktadır.

Tek tek, kopuk kopuk iletilen ayrıntı baştan ilginç de gelse, bir kez okunmakta, seyredilmekte ama sonraya kalamamaktadır. Bir kezde tüketilip bitirilmek için üretilmiş olmaktadır. (Söylediklerime yazınıımızdan pek çok örnek verebilirim. Ama şimdi değil. Örneklemeyi daha sonraya bırakıyorum.)

Sanatın kendiliğinden bir amacı daha vardır: Sanatsal dirimi sağlamakla yetinemez sanatçı, sürekliliği de sağlamak ister. Bunun için, tek tek olayın, nesnenin somut algılanması yani nesnel gerçeklik sanatçının anlayışındaki bilinç, bilgi birikimiyle yani tarihsel ve öznel gerçekliklerle karşılaşmalıdır. Bu tüme-varma sürecinden sonra, sanatın yapılışı, yazılışı, sanatçının biçemi bir tündengelim olmalıdır. Eser bu tündengelimle, yeniden somutlanmış özü içermelidir.

Sanat, ne nesnel gerçekliğin kendisidir ne de olması gerektir. Sanat, nesnel gerçeğin sanatçının anlağındaki önbilgi, bilinç birikimiyle karşılaşp bütünlenmesiyle oluşur. Bu yeni bütün, olanı da, olması gerekeni de bağıında taşır.

Sanatçının bilincinden, bilgi birikiminden söz ederken açıklamalıyım ki, bu bilgi ve bilinç de anlağın kendiliğinden bir soyut ürünü değildir. "Bilinçlilik, niteliğini nesnel yaşam sürecinin belirttiğı bir varoluş biçimidir." Anlaktaki bu bilgi bütününden geçerek oluşan yeni gerçeklik sanatın kendisidir artık. Doğa ile, yaşam ile, sanatçı arasındaki ilişkilerin tümüdür. Geçmişteki, gündeki ve gelecekteki.

Bu nedenle, sanat gerçekliğı yaşam gerçekliğine tıpatıp benzemez, onu olduğı gibi yansıtmaz, seçip, çoğaltıp ilginç kılar. Bağıında tohum olarak taşıdığı geleceğın çiçeğı ile yaşamı zenginleştirir. Güçlüklere dayanma gücü, direnci verir. Sürekli dirimiyle, yaşamda diriliğı taşıyana, devrimci olana güç katar.

Yaşamın yıkılıp gitmekte olan yanlarına tutunmuş kişilerin sanattan korkusu bu yüzdendir.

(Demokrat, 11 Ocak 1980)

Bir Açıdan Bakmak

Şiir anlayışınız, dil tutumunuz nedir? Sormuşlar. Yanıt vermiş-tim:

“Hayatın ve doğanın benden geçen şiirlerini yazıyorum. Ozan dünyayı sık sık donduran ve gözleyendir. Aralıksız gibi sık, sinema gibi. Hem gerçek, hem doğal devinim ayıklandığı, yeni bir düzene konduğu için, yepyeni bir gerçek. Ben bunu bir yerde geyik avcılığına benzetmiştim. Şiir, tutku içinde bir avdır. Avcıdan, insan olduğu için acıma, iyi avcı olduğu için kesin bir öldürüm beklenir. Yanlış mı söyledim? Doğrusu şu ki, ozandan başka kimse bunlara aldırıyor. Okur eline kadar gelmiş olan ürün üstüne yargılarını salıyor.

İyi okur ve eleştirmen, bir serüvenin eline geçmiş ürünün-den, sondan başa doğru bütün işlemleri sıraya koyarak şairin dünyayı dondurduğu ve gözlediği çıkış yerine varandır. Burda, şiir yazmanın ve okumanın yalnızca bir duyarlık işi olmadığı, çok deneyli, uzun bir eğitim işi olduğunu da söylemiş oluyorum.

Dil, şiirin kendisidir. Ozan dünyayı ayıklayıp yeniden düzenlediği gibi, dili de düzenleyendir. Sonuçta bu düzenleme, konuşma ve düşünme dilindeki doğallığı yenip, içeriği şiirin serüvenine uygun düşen bir yapmalık (yapaylık değil) alabilme-lidir. Sözcüklerin anlamları yalnız şiir ürününün güncel yükünü taşıyan tek boyutlu değil, gerilere doğru her noktada gerçeği tuta tuta derinleşen ikinci boyutlu olmalıdır.

Bir de söylemiş oluyorum ki, her ozanın bir dili vardır ve bu dil onun başka şiirlerini okuyarak öğrenilmiş olur.”

Şiir, bir hayli yazıncının ilk gözağrısı. Hemen her ülkede, her çağda öteki yazın türlerine yeğlenmiş. Genç yazar ise çoğunluk,

dizelerle başlamış. İlk bakışta kolay sanmış. Sonra parmaklarını yakmış kalem, tutup atmış elinden. Ya bir başka türe eğilim göstermiş, ya da dayanmış, direnmiş ozanlıkta.

Şiir en yalınından en soyutuna dek yaşamla ilintilidir. Anlam dışına düşeni bile. Tüm öteki sanat türleri gibi, onun da gereci hayatın kendisidir. Ölümlünün gözüne sonsuz bir çeşitlilik, katlılık, renklilik dahası, karmaşa gibi görünen hayatın tümüyle şiire geçirilmesi, o şiir bir ömrü kaplayacak uzunlukta bile olsa, yapılması bir şey değil.

İster coşku içinde, ister soğukkanlı, yaklaşımımız ne türden olursa olsun, durmadan seçme yapıyoruz. Seçiyor ve yeniden düzenliyoruz. Resim yaparken de, nakış işlerken de, mimarsak projemizi yaparken de. Bu seçilmiş ve yeniden düzenlenmiş olan hayat değildir. Bir üründür. Ürünlerimizin gereğine bakarken, onu ayıklarken kullandığımız ölçü, mihenk taşı, bizim “bakış açımız”dır. Bakış açımız olmadan yaptığımız, bir sanat ürünü, bir şiir sayılmaz.

Bakış açısı dediğimiz şey, şiir saydığımız, yani türünün genel kurallarına göre oluşmuş, başarılı her üründe vardır.

Geçmişin sanatçıları, yazarları, ozanları içinde, ürünü bir bakış açısından geçmiş olanları bugün de beğeniyoruz. Eskimeden, ezilmeden kalıyorlar. Dünya görüşleri, ideolojileri artık eskimiş bile olsa.

Bakış açısı hayatın bir karmaşa olarak görülüp yansıtılmasını önler. Ayıklanıp, estetik alanda yeniden üretilmesini sağlar. Bu seçimde salt seçileceği, ya da atılacağı belirlemez, neyin daha önemli, neyin daha önemsiz olduğunu, sıralamanın nasıl yapılması gerektiğini de bildirir.

Genç ozanın, yazarın o eskilerden öğreneceği çok şey vardır.

Sözün burasında, süreklilik sorununa da değinmek gerek. Her yazınsal ürünün başarısı yaşamdakine olabildiğince yakın bir sürekliliği yansıtmaya izlenimi uyandırmasına bağlıdır. Bu görmezden gelinemez. Ayrıca, görmezden gelemeyeceğimiz bir nokta daha var, biz ölümlü sanatçılar hayata bakarken durduruşlar, donduruşlar yapmak zorunda kalıyoruz. Bu bakış sırasında gerçimizi seçerken öyle öğeleri almalı, o biçimde yan yana getirmeliyiz ki, ürünümüz yaşamın sürekliliğine koşut bir

başka süreklilik kazansın. Kopuk kopuk durmasın. Bu süreklilik, oluşan bir gerçeğin sürekliliği olsun.

Bakış açımız bu seçme ve sıralama işini dilde de yapar.

Bir yapıtın biçiminin bakış açısına bağımlılığını, ucundan kıyısından söylemeye çalıştık. Peki, bakış açısını yönlendiren nedir? Başta, oluşturan nedir? Hiç kuşkusuz bu, sanatçının ideolojisi. (Bu yabancı sözcüğü kullanmayı hiç mi hiç istemiyorum ama “Dünya görüşü” sözü gevşek dokulu, Öztürkçe Sözlük’deyse “Düşüğü” sözcüğüyle karşılanmış. O da İdeoloji kavramının düşünmeyle ilgili yanını belirtiyor ama, bilmeyele ilgili yanını, söz yerindeyse eylemli yanını yok sayıyor. Isınamadım. O yüzden, sıkıştıkça ideoloji diyerek, pek istemeden “dünya görüşü” diyerek durumu idare ediyorum.) Bu varsa, açık seçik, aydınlık bir bakış açısı da var demektir. Ürün güzel, etkin ve kalıcı olmaya hazırdır. Değilse, bir bakış açısı da yok demektir ozanın, yazarın. Ancak, doğal bir biçim oluşturabilecek. Seçmeyecek, düzenlemeyecek demektir. Eh, doğan şeyin de adı konulabilir artık. O bir “karmaşa”dır ancak. Yazarının gördüğü dünya gibi.

Ülkemizde, İkinci Yeni dediğimiz dönemin kimi ozanını bugün artık hiç anımsamadığımız bir yığın saçmaya iten, bu açısızlıktır.

Bir ideolojik temelden, onun beslediği bir bakış açısından yoksunluğun, genelde insan, özelde sanatçı kişiliğinde yansıması olan boğuntu bizden önce de Batı’da ürünlerini vermişti. Bunları biliyoruz.

Bunaltının, çözümsüzlüğün, kişiselikten geçirilip topluma yansıtılmasının bir rastlantı sonucu değil, dünyaya damgasını vuran yayımlımacılıktan kaynaklandığını da biliyoruz.

Ne var ki insan insandır ve sürgit dışardan dayatılan bir çözümsüzlüğü, bunalmışlığı kişiliğinde, eserinde taşıyıp duracak değildir. Sürgit birinci, ikinci, beşinci yeni ve bunun batıcaları dağınıklığı, anlamsızlığı, umarsızlığı, işlevsizliğiyle yazınımızı çölleştirecek değildi. Batı’da olduğu gibi, bizde de etkinliğini büyük ölçüde yitiren bu akımları ve ona bağlı teknikleri hâlâ, saksıda çiçek gibi bakıp büyötmeye çalışanlar var. Özel eleştirmenleri, özel dergileri var. Bekliyorlar ki günleri gelsin, yeniden. Ortamıdır.

Yazar dedik, ozan dedik. Ya eleştirmen? Sözlerimiz elbette onun için de söylenmiş olmaktadır. Sanatçı için bakış açısı ne denli gerekliyse, eleştirmen için de o denli gereklidir. Ürün üstüne yargılarını salan bir köşe yazarı için de. Bir okur için de.

(*Türk Dili*, Ocak 1966)

Kuşkuyla İnanç

Gençti, gözüpekti. Okuyor, düşünüyordu. “Bakış açısı” üstüne yazdığım yazıyı eleştirdi: “Bakış açısı, bakış açısı diyorsunuz. Gerçekten nedir bakış açısı? Var mıdır? Olabilir mi? Her insanın dünyaya bakışı, nesneleri, olayları değerlendirişi öyle farklı ki; desek yeridir, dünyada ne kadar insan varsa, o kadar bakış açısı vardır.

“Bir de bakış açısının temellendiği ‘ideoloji’den söz ediyorsunuz. Sayalım ki bu, filanca ideolojidir. Temelindeki düşün de diyelim ki Marksizm’dir. Kaç çeşit Marksizm olduğunu benim size sayma olanağım yok. Uygulamadaki ayrımların sözünü etmeyelim şimdi. Marks bile yaşamı içinde düşünce değiştirmiş. Bir *Grundrisse*’ye bakın, bir de *Kapital*’e. Bana hangisini önerirsiniz? Yok. Ayağımı sağlamca basabileceğim bir yer yok. Seçme ve bağlanma bana göre değil.”

Kuşkunun beslediği bu tavır, genellikle aydın insanda görülen tavır için genç dostumla övündüğümü söylemeliyim. Bu genç insan düşünmese, okumasa, araştırmasa, kuşkulanmasa, tartışmasa, kendine kadar geleni benimseyip otursa, derdim ki, benden uzak olsun böylesi.

Kuşku, bilmenin, bildiğini gelecek içinde bir üst düzlemde yeniden üretmenin ilk aracıdır. Onsuz, insan düşüncesi gelişmez. Kalıplar ve dogmalar içinde donup kalınır. Yok. Bir küçük yanlış hemen düzeltmeliyim, yaşam içinde hiçbir şeyin donup kalmasından söz edilemez. Demem gerekirdi ki yozlaşır, çözülür, dağılır.

Bir var ki, kuşku da üstüne fazlaca bastırıldığında, bir araç olmaktan çıkarılıp bir yöntem, yol işlevi yüklendiğinde, artık düşünmeye bilmeye yardım edemez. Salt kendini üretmeye yö-

nelir. Kendiyle beslenen ve kendini üreten bu acayip hayvansa ilkin iyesi olan insanı tehdit eder. Onun yapıcılığını, yaratıcılığını yok eder.

Kısaca dersek, kuşkuyu yadsımıyoruz. Payını veriyoruz. Ama onun, insandaki öteki payları yutacak büyümeye vardırılmaması gerektiğini düşünüyoruz. Algılıyoruz, düşünüyoruz, kuşkuluyoruz, araştırıyoruz, düşünüyoruz. Bir aydınlık noktaya varıyoruz ki, inanç burdadır.

Bir de şu yanı var konunun; her insan teki doğduğu günden başlayarak toplumundan kazanımlar sağlar. Bu kazanımlar, tek tek somut kazanımlar olduğu kadar, soyutlaşmış, genelleşmiş, tümleşmiş edinimlerdir de. Bu edinimler aynı yönde de, çelişik de olabilir. Birey odur ki, aynı yönde, ya da çelişik edinimleri her yeni algıda, olguda, nesnede dener sınar. Tüketir ya da yeniden üretir. Ürettiğini topluma yansıtması eylemidir onun. Her alanda.

İnsanın, toplumun, doğanın, herşeyin değişir olduğu. İşte size bir inanç. İnsanın, değişime uğrayan olduğu kadar değiştiren de olduğu. İşte size bir inanç daha.

Denilebilir ki, inanç da değişir. Birey olarak insanın ve toplumsal olarak insanın, elmayla çekirdeği gibi, hem bir, bitişik, hem karşıt, hem ayrı, hem de karşılıklı etkileşim içinde olduğu inancını da kazanımlarımız içinde sayarsak, o genç dostum gibi, kuşkuyla da çıksak yola, bizi şaşırtan, tavsatan, elimizi kolumuzu kesen, donduran bir egemenliği bağışlamayız kuşku-muza. Kuşkuyu, üstüne basıp atladığımız bir gereç gibi kullanır, inanmaya varırız. Ora aydınlıktır. Ne güne kadar? İnancın bir dogma biçimine dönüşüp bizi donduracağı yere kadar. Sonra yine gelsin kuşku.

Ürün

Sanat bir yaratı mıdır? Bir üretim işlemi sonucunda mı elde edilir? Bir ürün müdür yani? “Yaratmak” sözcüğünün karşılığı sözlüklerde “Yoktan var etmek” diye geçer. Bu tanımın bilimsellikten uzakta yakından bir ilintisi yoktur. Fizikte, doğa bilimlerinde yasadır: Hiçbir şey yok olmaz, hiçbir şey yoktan var olmaz. Bu yasa, toplumun da temel yasasıdır. Eytışimsel (diyalektik) düşünceye göre, toplumsal yaşamda da hiçbir şey yoktan var olmaz.

Sanat yaşamdan çıkar. Sonuçta, yaşamın karşıtı bir biçimle çerçevelemiş de olsa. İnsan anlayışındaki birikimden geçerek, yeni bir nitelik olarak, yeniden yaşama katılır. (Bu “anlak” sözcüğünü ben “zihin” sözcüğü yerine kullanıyorum. “Anlamak” eylemiyle ilintili, Türkçe, halka kuşkusuz “zihin”den daha yakın, anlaşılır bir sözcük.)

Sorularımızı sürdürelim. Sanat yoktan var edilen bir nesne, bir olgu değilse, üretimin alanı içinde mi sayılmalıdır? Bir ürün müdür sanat? Hiç kuşku yok ki sanat bir toplumsal üründür.

Doğaya yardım ederek, doğayı yönlendirerek elde edilen ürünler vardır. Toprağı işleyip tohumu eken ya da fideyi diken kişi buğdayı, domatesi elde eder. Ürünler vardır salt elle, ürünler vardır bir gereç ya da makine yardımıyla elde edilirler.

Sanat öteki ürünler gibi görünürde bir nesne olabilir. Bir olaydır ya da. Çoğu kez, değişim ve kullanım değeri de vardır. Parayla alınıp satılabilir. Sanat, bir nesne görünümünde olabilir, dedik. Resim sanatı öyledir. Ama resim denilince biz, kâğıdı, kartonu, bezi, boyayı, çerçeveyi düşünmeyiz. Şiir deyince de üstüne dizeler yazılmış kâğıdı... Bunlar görünen gereçleridir o sanat türlerinin. Bir de görünmeyen gereçleri vardır. Sanat yapma süreci, konu seçiminden, yaşama yeniden katılıma kadar geçen bir süreçtir. Bu sürecin yoğun bir bölümü insan anlayışında geçer.

Önemli olan, bu sürenin uzunluğu kısalığı değildir. Yapılan işin nitel değeridir. Nitel dönüştürüm anlakta geçen bu süreç parçasında gerçekleşir.

Var olanlardan yola çıkılmıştır ama ortaya çıkan ürün bu var olanlardan hiçbirine benzemez. Sanat çalışmasının, bilimsel çalışmayla ortak yanı vardır. İkisinde de üretim sürecinde nitel dönüştürüm bölümü insan anlağında geçer. Sanat için, bilim için yaratı, sanatçılık için yaratıcılık denmesinin nedeni budur.

(*Demokrat*, 12 Şubat 1980)

Şiir Ürünü

Şiir yazma, bir üretim eylemidir. Ozan ise üretimci. Bu üretim eyleminin bir de tüketicisi var: Okurlar. Şiir, kitap ve dergi biçiminde somutlaştığında meta (mal) olmuştur. Satılır, alınır. Ürünün metalaşma süreci, bir eyleyicinin daha oyuna girmesini gerektirir ki, bu yayıncıdır. Üç bacaklı sandalyeye benzettiğim bu süreçte her bacak işini gereği gibi yaparsa, üretim oluşur ve sürer. Değilse biter.

Sorabilir miyiz? –anaparasal üretim ilişkileri çerçevesinde– ürün metalaşmadan var olabilir, varlığını sürdürebilir mi? Geçmişin üretene belirsizleşmiş halk şiirlerini, mânilerini düşünürsek, buna olumlu yanıt verebiliriz. Ama, bu ürünlerin başlangıçta bir söyleyeninin bulunduğu da kuşku götürmez. Zaman içinde iyesi unutulmuş şiir, mâni kamunun olmuştur. Çağdaş ürünler içinden bir bölümü de gelecekte aynı biçimde kendini sürdürecektir. Yazanının adı unutulur.

Araştırdığımız, üstünde düşündüğümüz her konu bir yerde temellenmeye zorlar bizi: Üretim ilişkileri.

Günümüzden geriye doğru giderken değişen ve artık yok olan bazı ilişkilerin çeşitli özelliklerine rastlıyoruz. Feodalite döneminde, saray, konak ozanlığını, ozanına geçim sağlayan gezginci halk ozanlığını görüyoruz. Daha eskilerde ise, üreticisini büyücü; topluluğun saygın kişisi yapan, bir de ona yönetsel erk sağlayan şiire ulaşıyoruz.

Öyleyse şunu saptamış sayabiliriz kendimizi: Şiir üretim ilişkileri içinde doğmuş, sürmüş, bu ilişkilerin değiştiği dönemlerde şiir-meta ilişkileri de değişim geçirmiştir. Ta günümüze dek.

Bir uslu akış için söylenebilen bu sözlerde peki, Pir Sultan'ın, Dadaloğlu'nun; peki, bir muhalif ruzigâr gibi hayata giren öteki halk ozanlarının, yani pazara meta üretme amacı gütmeyenlerin,

tersine pazarı dağıtmayı amaçlayanların yeri nedir? Ki şiir onların yaşamlarının, kavgalarının bir yüzü, yani kendisi olmuştur. Onları dönemlerinin üretim ilişkileri içinde bir köşeye sığdırabilir miyiz? Sığdıramayız pek, dar gelir. Bu ilişkilerin değişiminde onların payı büyüktür. Şiirlerini yetim gibi ortaya salmadı onlar. Savundular. Şiirleri de onları savundu, hiç ayrılmadan.

Nâzım'ı, Lorca, Brecht, Neruda'yı bu boydan sayıyoruz.

Üretim ilişkilerinin değişiminde, sayılmayacak kadar çok ozanın da "içerden" katkıları oldu. Onlar bir yandan dostların alışverişte gördüğü ortak pazarda yerlerini alırken, öte yandan eleştirdiler. Namık Kemal, Fikret, hatta Mehmet Akif. Uzlaştıklarında ödülleri, makamları aldılar. Eleştirileri, dayanılmaz ölçüde sertleştğinde (ki bu ölçü, yönetim biçimleri, yönetici tavırlarıyla belirleniyordu) cezalandırıldılar. Sürgünlere filan yollandılar.

Dönemimiz, anapara iyesininin üretim ilişkilerine egemen olduğu, bu egemenliği daha da geliştirmeye savaştığı dönem. Günümüzde onun alıp satmayacağı bir şey kalmadı pek. Görünürde, onun onaylamadığı ürünün yaygınlaşma şansı yok gibi. Köşelerini yuvarlaştıramadığınızı iletmeniz olası değil gibi.

Ama bu esinti de ne?

Düzgün dosyaları kıpırdatan kim?

Hey, kim var orda?

Kim olabilir? Diriliğini yitirmemiş bir muhalif ruzigâr.

Sanatın Öğretimi

Ortaokullarımızda, liselerimizde sanat öğretimi yapılmaz. Sanat tarihini üstten tutma okutmaya ezberletmeye çalışırız, edebiyat kitaplarına iyi kötü örnek yazılar, şiirler koyarız. Bunların kabaca anlamını vermeye çalışırız. İşte hepsi o kadar. Yoksa, sanatın bir temel öğretimi, işlevinin, yerinin, amacının araştırılması, öz ve biçim açısından tarihsel bir değerlendirilmesi yapılmaz. Sorunları üstünde durulmaz. Yakın yıllara değin üniversitele-
rimizin sanatla ilgili bölümlerinde bile niteliksel bir çalışma yapılabildiğini sanmıyorum. Niceliklerle yetinildi çoğuncası. Sanatın öğretilemez olduğu savı canlı tutuldu. Sezgilere, esinlere yol verildi. Soru yok, yanıt yok. Sanatçı, kendi sorusuna kendi yanıt bulmaya çalışarak, el yordamıyla yürüyüp gitti.

Nedendi bu? Çünkü, sunulan örneklerin benzerlerinin yapılmasıyla yetinilmesi isteniyordu.

Niye öyle isteniyordu? Çünkü, öğretme durumunda olanlar, dolaylı ya da dolaysız, üstlerindeki yayılmacı baskıya boyun eğmişlerdi. Bu, rahat yaşayabilmelerinin ön koşuluydu. Yalnız bu kadar mı? Yetişmelerindeki gelenekte de sorusuzluk, yanıt-sızlık vardı.

Ülkemizdeki yazın çevrelerinin genel kanısı şudur: İyi yazın adamı, edebiyat fakültelerinin dışından çıkar. Bu sav pek çok örneklerle doğrulanmıştır. Vardır tek tük öğrenimli yazın adamı. Onlar da, kişisel çabalarıyla, ilkin öğrendiklerini unutmaya çalışarak kendilerinde kurulmuş ön yapıları yıkarak amaçlarına varmışlardır.

Gerçek sanatçı, ülkemizde bu iki savaşı vererek ilerlemek zorundadır. Adımları için önce önünü açmak, itip genişletmek. Bu, bir yerde, onların doğrudan siyasal alanlarda niye göründüklerini de açıklar.

Öğrendiğini unutmak deyince aklıma, resimde ilkelcilik'in (primitivizm) öncüsü ve büyük ustası Gauguin geliyor. Gauguin, önce güney Fransa'da, sonra Paris'te bir süre uğraşmış, öğrendikleriyle, biçem bilincine ulaştınca, uygarlığın getirdiği geleneksel kurallara güvenini yitirmiş, önceki okulların sunduğu kolay araçlardan kaçıp canlı bir özü taşıyan biçem ve biçim arama çabasına girişmiştir. Avrupa uygarlığının getirdiği biriktirdiği ile, yoğun duyusunu, yeteneğini anlatım olanağından uzaklaşacağını görünce gidip Tahiti'ye yerleşti. Yaşamı pahasına, kendisine dolaysız anlatım olanağı sağladı. Ordaki yabanıl yaşamdan seçti konularını, Tahiti geleneksel sanatının özünü yakaladı. Renk ve çizgi olarak da bu gelenekten yararlandı.

Madem öyle, ne gerek var sanatın öğretimine, diyemeyiz. insanın yeni olanakları bulması için eskileri tanınması zorunludur. Yeniyi kurmak için eski içinden seçilebilir olanlar vardır. Tekniklerden alınacaklar vardır. Eski alan usul usul temizlenir. Sonra nitel bir dönüşüm gerçekleşir.

(Demokrat, 12 Ocak 1980)

Sanatta Ulusallık Sanatta Evrensellik

Ülkemize Batı kültürü, Osmanlı'nın son döneminde yayılcılığın yedeğinde ayağını attı. Yaygınlaşması Cumhuriyet dönemine denk gelir. Kültür, sanat yapısının dışa bağımlı ekonomi temeli değişmedikçe ulusal düzlemde kendini kurması olası değildir. Bu üstyapı da gittikçe yaygınlaşan bir bağımlılığı yüklenecektir. Öyle de olmuştur. Türkiye aydın kesimine, feodal bir kültüre karşı savaş verirken, görünüşte ileri Batı kültürüne, sanatına yaslanmak kolay geldi. Kendi gelen konuğu başımız, gözümüz üstüne alıp kabul ettik. Kur-tak sanayi, kur-tak kültür el ele bugünlere dek sürüp gelmiştir ama, bir şey eksik kalmıştır hep. O şey ÖZÜ'dür işin. Yani KENDİ KÜLTÜRÜMÜZ, KENDİ SANATIMIZ.

Kentsoylu, kendi kuralları içinde bir ulusal sanatı, kültürü yeşertemiştir. Bugün alttan alta gelişen toplumcu kültür, sanat o yüzden, geriye doğru bir basamak atlayarak temellenmek zorunda kalmıştır.

Bunları söylerken bir şeyi önemle belirtmek gereğini duyuyorum. Batı kültürüne, sanatına körükörüne bir düşmanlığı beslemek değil amacım. Toplumculuğun gereği de bu düşmanlığı yeşertmek değildir. Tam tersine. Bizim her uygarlıktan, kültürden, sanattan seçerek alacaklarımız vardır. Bir toplumcu sanatın burjuva kültürü, sanatı içinden yeşerdiği nasıl bilmezden gelinir. Bir var ki, Türkiye'de köklenen yeni kültürün temeli hiçbir zaman Batı'dan sokulmuş, özenilerek büyütölmüş kentsoylu kültürü olamaz. Kendi geleneğimizi çaresiz kapitalizm öncesi kültür içinden ilerici öğeleri seçmeyele oluşturacağız. Gerici öğelere sürekli karşı çıkacağız. Gerici öğelere dayanılarak canlandırılmak istenen yaşam biçimine, kültüre ve sanata da.

Bir yandan kendimizi kurarken, öte yandan gericiliğe karşı ikili bir savaşım vereceğiz. İçerden yeşertilmeye çalışılana ve dışardan dayatılana. Bu iki kültür ve sanat girişimi de özünde gericedir.

Evrenselliğe Gelince:

İki tür evrensellik yaşıyor çağımızda. Birinci tür evrensellik yayılcılığın güdümüne girme doğrultusunda bir evrensellik. Bir yandan pazar olmanın, bir yandan hammadde deposu ve emek deposu diye belirlenmenin getirdiği evrensellik. Tekelci kapitalizmin evrensel olma zorunluluğu değil midir yayılcılığı doğuran. Tutmasan “tek bir dünya” ülküsünü gerçekleştirecekler.

Sanatımıza, kültürümüze yayılcılığın dayattığı bu tür evrensellikten başka bir evrensellik daha vardır: Çağımızda gelişen halkça evrensellik. Bütün dünyada emeğiyle yaşayan insanların, toplulukların kültürleri, sanatları dost özellikleri gösterirler. Ulusların ilerici kültür ve sanatına yansıyan bu özellik yayılcı bir gelişimin sonunda değil, özünde insana, emeğe verdiği değerle evrenseldir. Her ilerici kültür ve sanat, kendi geleneği üstüne kendi ulusal özellikleriyle kurulur. Altan biçimlenen, yukardan dayatılmayan bu eşitçi özelliğiyle evrensele katılır.

(Demokrat, 21 Ocak 1980)

Yaşam ve Şiir

Bir şiirin yazılışında tutulan yol, yöntem şiirin türüne göre değişir. Benim şiirimde de başka ozanlarınkinde de bu böyledir.

Konuyu somutlayarak daha iyi açıklayabiliriz.

“Destan” türünde bir şiirin hazırlanışı için *Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı*’nı örnek vereyim:

1970’li yılların başında bir görevli ailesi olarak Maraş yaşamına katılmıştık. Kurtuluş Savaşı’mızın şiirine girmeyi yıllar önceden düşünüyordum. Düşünüyordum ama, doğrusu kendimi yazmaya hazır bulamıyordum bir türlü. Bir konu üstüne pek çok bilginiz olabilir; bütün duyarlılığınız, coşkunuz onun üstünde olabilir. Üstelik kurtuluş savaşı vermiş bir ulusun ozanı olarak, onu şiirde kalıcı kılmaya görevli de sayarsınız kendinizi. Ama, yetmeyebilir bütün bunlar.

Maraş direnişi, bilinir ki, Kurtuluş Savaşı’mızın ilk direnişi, ilk yengisidir. *Bozmak için düşmanın yuvasını / Bazen kendi evlerini yakarak...*

Orda oturmaya başladıktan kısa bir süre sonra ilk gereçleri toplamaya başladım. Toplamamak elimde değildi. Kimle konuşulsa söz dönüp dolaşıp oraya geliyordu. Tıpkı Erzincan’da hâlâ birçok evde “büyük deprem”in sözünün edildiği gibi. Kurtuluş Savaşı’mızın yiğit gazilerinden yaşayanlar vardı. Onlardan biri komşumuzdu. Konuşuyorduk. Doyulmaz söyleşilerimiz oldu. Notlar aldım. Öykülerin yaşayan izlerini sordum. Savaşın gezdiği yerleri ben de ev ev, sokak sokak gezip gördüm. Narlı yöresinden Maraş’a doğru akıp gelen suyu, Aksu’yu, köprülerini tanıdım. Tarihi incelemiyor, izlemiyor, yaşıyordum. Maraş çarşısına gittim birçok kez. Sevinerek gördüm ki özelliğini henüz yitirmemiş; iğreti duruyor naylon... Kilimin, keçenin, at koşum takımının yağ ve pekmez küleğinin üretimini, bakırın ve gümüşün insan-

la ilişkisini izledim. Ev içlerine girdim. Ordaki yaşamı, evlere yansıyan geleneksel beğeniyi tanıdım. Maraş insanının yapısını, konuşma ve davranışını izledim. Kentin coğrafyası, ekonomisi, tarihi... derken, birinci evre bitti. Bitti değil, “yetti” demek gerek. Bitesi değildi çünkü.

İkinci evre bu derlenen gereçlerin seçilip düzenlenmesi evresiydi. Neyi, niye seçip, neyi, niçin bırakacaktım. Bu soruların yanıtlanmasında denektaşları dünyaya bakışım, yazma amacım oldu.

Amacım, ülkemin yoksul halkının bir koca kurtuluşun üstesinden nasıl gelebildiğini, onca devlete, topa tüfeğe karşı verdiği savaşta direnç kaynağının ne olduğunu tarihsel bağlamı içinde destanlaştırmaktı.

Peki, dil kaynağı?

Dadaloğlu'nun *Kalktı göç eyledi avşar illeri* dediğinde Çukurova, Antep, Maraş yöresinden Bozok yaylasına “iskân” olmuşların taşıdığı dil, benim doğum yerim Yozgat'ta da konuşuluyordu. Bu ağız iyi tanırdım. Sorun yoktu. Oturup, zamandiziye de gözeterek yazdım *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*'nı. Başarılı mıydım? Bu ayrı bir konu. Ama, yazma yöntemimin doğru olduğuna şimdi de inanıyorum.

Ağıt mı yazıyorum, türkü mü?

Ağıtların, türkülerin konuları beni yüreğimden vuran konular oluyor. Bir durulma döneminden sonra kişileri, olayı yine titizce inceliyorum. Duygularım beni ne denli zorlarsa zorlasın, bir kez bile, ağıtın, türkünün konu kişisini ya da olayını, onu yetiştiren, oluşturan toprağıyla, tarihiyle öğrenmeden, doğrudan yazmaya geçmedim. Dedim ya, ilk duygusal algılamamı, tepki mi soğuttuktan sonra. Konumu, yaşamın doğasından çıkarıp sanatın doğasına almaya çalışıyordum.

Şiir yazmanın bence en önemli noktası yaşamın sanata dönüştürüldüğü noktadır. Sanat için, yaşamın olayları birer nicelettir. Onun sanatsal niteliğe dönüştürümü bir bakıma dirimini yok etmektir. Sanata dönüştürme sürecinin uzunluğu, kısalığı ozanın öznel durumuna göre değişir.

Bu noktada “güncellik” konusuna birkaç tümceyle değinmek isterim. Çoğu kişiler güncelin şiirleştirilmesine karşı çıkarlar sanki “olayın şiirleştirilmesinde mutlaka uygun bir süre geçmesi

gerektiği” nedenine dayanıyorlarmış gibi. Oysa başka şeydir “güncellik”. *Süre* ile *süreç*’i birbirine karıştırmamak gerekir.

Daha zor da olsa, yaşanan günün olaylarını, kişilerini sanata aktarabiliriz. Bu aktarma süreci daha az, daha çok zaman alabilir. Bu sorun, bizim “konu-olay’ın yaşayanı, kişinin tanıyanı olma durumunda boğulup kalacak mıyız, kalmayıp sanatçı benliğimizi de bağımsızca alana sokabilecek miyiz”e varır dayanır. Kendimizden, çevremizden, ülkemiz ve dünyamızdan güncel konuları işleyebiliriz. İşlemek bizim hem kaçınılmaz yazgımız, hem görevimizdir. Demem o ki, dışımızda geçen zaman bizi o kadar ırgalamaz.

Başta verdiğim “destan” örneğinde, tarihsel olayın nasıl şiir alanına aktarıldığını da anıyarak konuyu toparlarsak, şöyle diyebiliriz: Yaşam var, şiir var. Yaşamın niteliği ve niceliği var. Sanatın da. Bunlar birbirine dönüşürken yer değiştirerek dönüşürler ve yükselirler. Yaşamın niteliği sanat için dönüştürülecek bir nicelik olur. Bir sıçramayla sanatsal niteliğe dönüşür. Sanatın niteliği de yaşam için bir niceliktir. Yaşam kendini dönüştürürken, yükseltirken bu sanatsal ürünü, niteliği kullanır, nicelik olarak. Sanatın yaşamda yerini bulması budur işte. Sanatın, şiirin yaşamın bir parçası, kendisi olması budur. O yüzden şiirin hası bu kadar etkindir. Ve ozanların çektiği çile bundandır.

(*Türk Dili*, Ağustos 1981)

Uygarlık-İlkelik Üstüne

Uygarlık, “bir ulusun, bir toplumun düşün ve sanat yaşamıyla eriştiği düzey ve maddî ve manevî varlıkların tümü” diye açıklanmış bizim *Türkçe Sözlük*’te. “Maddî”-”manevî”, “özdeksel”-”tinsel” olarak değiştirilirse, “varlıkların” sözcüğü “varlıklarının” olarak düzeltilirse, tanım birazcık daha bilimsel kavramlar alanına çekilirse sözcüğü tam karşılayacak.

“İlkelik” kavramı, “ilkel olma durumu” diye tanımlanmış. “İlkel” sözcüğüne bakıldığında:

1. Zaman bakımından en eski olan,
2. İlk durumda kalmış olan

gibi karşılıklar görülüyor. Üçüncüsü yok. Çağımızın sözcüğe yüklediği üçüncü anlama, “bayağılık, kabalık, kıyıcılık”ı birlikte içeren anlama hiç dokunulmamış. Oysa bu karşılık, ilk ikisini çoktan aştı. Genelleşti, yaygınlaştı. Konuşulan dilden geçip, yazı diline yerleşti. Bilimsel açıdan, çağımızın durumu, toplumumuzun durumu içinde kendine gereken ağıntıyı buldu, yerleşti. Filizlendi. Genel bir sözlüğe gün geçirmeden alınması için gereken gücü edindi. Uygarlık, ilkelik kavramları, dolaylı dolaysız, üstünde çok düşünülen, yazılan kavramlar. Benim de ilgimi çok sık çekti. İlgimi çekti nasıl söz, şiirlerime girdi.

Durumu nedir bu iki kavramın biribirine göre? Karşıt mıdır? Yan yana ya da iç içe midirler? Eytişime uygun düşüneceksek şöyle belirleyebiliriz:

Uygarlık-ilkelik, hem karşıt kavramlardır, hem iç içedirler. İnsan ve toplum varolduğundan bu yana. Ancak, ilk kavram, sav, boyuna değişen, nitel olarak yükselen, yükselecek olan “uygarlık”tır. İlkelik, karşı savdır. Herhangi bir nedenle uygarlığın dönüşmesi gecikebilir. Uygarlık-ilkelik çatışmasında ilkelik ön almış gibi görünebilir. Dünya kana boyanır. Kıyıcılık

alır yürür. Yaratmanın yerini öykünme, yapmanın yerini montaj alır. İşte tam burda sağduyulu insanın, örgütün, toplumun işi başlar. Elindeki her gereci kullanıp uygarlık yükselimini hızlandırma işi.

Uygarlık, insan ve toplumla birlikte var olmuştur. İlkellik de öyle, demiştik. Ama her zaman aslanan altyapıda da, ona bağlı olarak üstyapıda da uygarlığın sıçraması olmuştur diye eklemiştik.

İnsan ateşi bulmuştur. Aygıt yapmıştır. Ateşi ve suyu aygıtı işletmede, geliştirmede kullanmıştır. İnsan, toprağı ekerek yerleşik düzene geçmiştir.

Dünyadaki bütün insanlar, bu evreleri birlikte geçirmemişlerdir. Ama, artan hızla bu birlikteliğe yaklaşılmıştır.

Geldiler, çoktular ve güçlüydüler / Bitek toprakları aldılar / Ağaç kestiler hızarla, kumaş dokudular / Suyu kullandılar aygıtlarda / Ananı atanı köle dediler / Bey oldular elekçi ırmağına.

Bu parçayı on üç on dört yıl önce yazdığım bir şiirden aldım. Adı, "Kumrulu Ellâs" olan bu şiirde beyleri anlattıktan sonra şöyle bir dizeye varıyorum: *Beylerin yerinde tecimenler*. Ellâs, İlyas'ın halkçasıdır. Ellez, Ellâz biçimlerinde de söylenir-Tecimenlerden sonra da sıra işte bu Ellâs'ındır. Halkındır yani. Kendi gerçek uygarlığını kurma sırası. O yıllarda yazdığım bir başka şiirde de, "ilkel değil, ilk uygarlıktır" demişim.

Niye bunları yazıyorum? Konu, yazında güncellik kazandı da yeniden, onun için. Bu güncellik zorlama bir güncellik değil, şiirimiz bazı kapıları zorladıkça, egemen yapay konuların ve anlayışların da kurcalanması, değişmesi doğaldır.

Konuya el atmak çok iyi, çok da önemli. Ancak daha önemlisi neyin ilkellik, neyin uygarlık olduğunu iyice ayırmak. Sayın Ceyhun Atuf Kansu ozan, *Yedigün* dergisinde çıkan bir yazısında, türküyakmanın ilkellik olduğunu, şimdi, türküyeye yeniden dönülecekse, bunun ancak ezgiyle birlikte düşünülebileceğini, "Bu zorunlu ilkelliği" yazıda kalarak, söze ezgiyi katmayarak aştığımızı incelikte bildiriyordu.

Halk edebiyatının bugün de yaşayan pek çok ürünü feodal bir dönemde yaratılmıştır. Doğru. Ancak burda azıcık durup düşünmeli.

1. Bir toplumun yapısı feodal, köleci olabilir. Ama bu toplumun yarattığı her ürün ilkel midir?

2. Feodal dönemlerin aşıldığı, uluslaşma süreçlerinin geçildiği bir çağda yaratılan her ürün uygar mıdır?

Değildir. Toplumun değişmesine, uygarlığın yükselmesine katkıları olan, bu değişimi hızlandırmada halka yardımcı olan her ürün uygar, toplumun değişimine, uygarlığın yükselmesine katkısı olmayan, tersine, köstekleyen her ürün ilkeldir. İlkel-lik-uygarlık ölçüsü bizce budur. Pir Sultan'ın, Dadaloğlu'nun, Ruhsatî'nin, başka pek çok halk ozanının şiirleri türküleri vardır, halk döner döner onlara gelir. Sancısını çektiği uygarlığın yolu üstünde aydınlatıcı, coşturucu, umut verici, serinletici işlevlerini yitirmemiştir onlar. Bu çağda da illikliği aşmak için, eski ama eskimiş olmayan bu taşları kullanmaktadır halk.

Egemen kültür, eğitim boğmaya çalışıyor gerçekleri. Eskinin ilkel, yeninin uygar olduğu, Doğu'nun ilkel, Batı'nın uygar olduğu, halkın ilkel, okumuşun uygar olduğu tartışılmadan işleniyor.

Bu hesaba göre, *Uyur idik uyardılar / Diriye saydılar bizi / Koyun olduk ses anladık / Sürüye saydılar bizi* diye durum saptayan, sonra da, *Kadılar müftüler fetva yazarsa / İşte kement işte boynum, asarsa / İşte hançer işte kellem, keserse / Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan* diyerek tavrını koyan Pir Sultan ilkel; *Cennet cehennemi yoktur diyenler / El hakkını alıp haksız yiyenler / Al yeşil konakta hükmeyleyenler / Dur bakalım canım beyler kalır mı yazan* Karacaoğlu da, onun çağı da, toplumu da ilkel. Uygarlık saydığımızın bulaşmadığı dönemlerin ürünleri.

Ülkemizde de artık ipliği pazara çıkmış bir batılı ekonominin, kendi üstyapısına yansısını gelenek diye alan kur-tak edebiyat değişmelidir artık. Kendi geleneğimize sahip çıkmak bizi onurlandırır ancak. Utandırmaz. Önemli olan, gelenekteki uygarlığı seçip çağa yaraşır biçimde yükseltmektir. Batı'nın da, Doğu'nun da yazınından seçilecekler vardır kuşkusuz. Hiçbir yazın uygarlığı kendini ötekilerden yalıtamaz. Ama kendi illikliğini aşarken bastığı toprak kendi toprağı olabilir ancak.

Çağdaş Yazın ve Folklor

Günümüz sanatını besleyecek bir kaynak olarak halk edebiyatı konusu, ürkütücü genişlikte bir konu. Ben salt, kendi alanım olan edebiyatı, özellikle şiiri kapsayacak biçimde konuyu sınırlandırmak istiyorum. Dar bir tanıma göre, “Her kültür, belli bir toplumun ekonomisiyle siyasasının ideolojik planda yansımasıdır.” Kültürün bir görünümü olan sanat da öyle.

Halk edebiyatının en güçlü olduğu, ürünlerinin en bol olduğu dönem, kuşkusuz halkların uluslaşma sürecine girmeden önceki, aşiret, boy, kabile biçiminde yaşadıkları dönemdir. Dünyamızdan gelip geçen insanlar, halklar bu çok sancılı evreyi ürünleriyle sonsuza aktarmışlardır. İlkel insanın büyü, dua, dans, ezgi biçimlerinde, işine yardımcı kıldığı, hayatını değiştirmede başvurduğu sanat, daha ileri bir evrede de aynı toplumsal amaçla yapılıyordu. Yaşadığı olayları anlatıyordu insan. O olayların benzerini belki bir daha yaşamak, belki bir daha yaşamamak istiyordu. Tarihini, birlikte yaşadıklarına ya da kendinden sonraya kalacak olanlara, çocuklarına aktarmak istiyordu. Bunu en etkin biçimde yapması gerekiyordu. Bir de artık, yaylak, güzlek, kışlak saydığı, yurt saydığı yerlerin dışına taşmışlığı vardı. Savaşların, sürgünlerin, iskânların, salgınların onulmaz acılarını taşıyordu. Tanrıya sonsuz bağlılığı ile çözümleyemediği yerlere gelmişti. Yakarıyordu, isyan ediyordu, öfkeleniyordu, yiğitliğini yüceltiyordu, alay ediyor, yergiler diziyordu.

İkinci boyutta, bireysel yaşamı sürüyordu. İlk boyuttan etkilenerek ve onu etkileyerek. Seveda vardı. Hastalık, ölüm vardı. Zulüm vardı. Aynılıklar, özlemler, kavuşmalar vardı. Doğayla kavgası, doğaya sevgisi vardı. Her biri için, sayılamayacak kadar çok deyiş dedi. Destan, masal, efsane söyledi. Güç kazanmak, kazandırmak için, yeniden o olayı yaşıyor olmak için, yaşamı kalıcı kılmak için.

Sonra bu söylenenler, yazıya da döküldüler. Hem yazılı, hem sözlü ürünler günümüze dek geldi.

O toplumsal koşullar, bir daha geri gelebilir mi, gelmiş midir? Uluslaşma süreçlerinin geçildiği, sınıfsal çelişkilerin yaşandığı, bu çelişkilerin özel yaşamda da bir yığın değişiklik oluşturduğu çağımızda, at, avrat, silah yiğitliği, Mecnunluk, Leylâlık kalmış mıdır? Ya değer ölçüleri, sağıtöre, insan ilişkileri?

Diyor ki birileri, o koşullar bir daha gelmeyeceğine göre, o sanat da yapılamaz. Doğru bu. Ancak, kapsamı bir iyice genişletiliyor bu savın, “o günün halk yazını, çağdaş yazına kaynaklık edemez”e kadar.

Pir Sultan’ın, Karacaoğlan’ın şiirleri, Koroğlu, Dadaloğlu’nunkiler, Kazak Abdal yergileri, onca âşık deyişleri, efsaneler, destanlar, masallar hâlâ geçerliyen (Halk içinde değil yalnız, seçkinci çevrelerde de) nasıl düşünülebilir böyle?

Bana yeryüzünden haksızlığın, zulmün kalktığını söyle, Pir Sultan’dan vazgeçeyim. Bana insanların artık usla, mantıkla davrandıklarını söyle. *Leylek koduk doğurmuş / Ovada zurna çalar / Balık kavağa çıkmış / Söğüt dalın biçmeye* diyen Kaygusuz’dan vazgeçeyim.

Bana, İsrailoğullarının kendi çektiklerini silip Filistin’de yeni bir soykırımı tarihe yazdıklarını unuttur, halk şiirinin çoğundan vazgeçeyim.

Yüzyılların geçmesi, insanlığın tarihinde, masaldaki bir arpa boyu yol kadar kısa demek ki. Demek ki insan henüz niceliklerde dolaşıyor. Yeterli bir birikimi oluşturamadı, nitelik değişimini gerçekleştiremedi. Doğrusu bu.

Şu var ki, halk yazınının bugüne kaynaklık etmesi, halk şiirinin benzeri şiir yazmak demek değildir. Dünyada ve ülkemizde usta sayılan yazarlara, ozanlara bakın, halk yazını kaynağından nasıl yararlanmışlar. Endülüs Cante flamencoları olmasa, Lorca olur muydu? Anadolu efsaneleri olmasa Yaşar Kemal olur muydu? Mitoloji olmasaydı Yunan sanatı?

İnsanın, bir nitelik değiştirimini gerçekleştiremediğini söylüyoruz ama, bazı alanları çağdışına ittiği bir gerçek. Örnek verirse:

Bizim halk yazınımız büyük bölümüyle, dinsel bir ağıntı içindedir. Tanrı, kader, felek. *Koyun beni hak aşkına yanayım /*

Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan dizelerindeki hak sözcüğü yazıldığı günün anlamıyla algılanmamaktadır şimdi.

Özetle söylersek, halk yazınının tümünün, günün yazısına kaynaklık etmesi düşünülemez. Bu yazının iyice bilinip, gerici özlardan ayıklanması, özenle seçilmesi gerekir. Öyle de olmaktadır. Halk yazısını kaynak tanıyan yazar, ozan bu yazından kaynaklanıp, kendini ve ürününü yükseltirken, bu yazını da değiştirip yükseltmiş olmaktadır. Türk toplumcu yazınının doğru çizilmiş yoludur bu. Eytişim gereği, halktan olan, halkın hayatını söyleyen, halk için söyleyen onun tarihten süzölmüş söylemini kaynak alır, yükseltir, öyle verir yine kaynağa.

Konumuzun bir de öte yüzü var, değinmeden geçemeyiz. Halk sanatının, halk yazınının ürünleri, dünyanın çok yerinde ve ülkemizde, belli çevrelerce hızla yozlaştırılıyor. Egemen kültürü oluşturma görevini de üstlenen bu çevrelerin, öyle, halkın değerlerinin nitelikçe değiştirilip, yükseltilmesi, halkın yaşamının da yükselmesine yardımcı olunması gibi bir sorunları yok. Herşeyi, paraya çevrilir mal olarak gördüklerinden, ellerini değdirdikleri güzellik çirkinliğe dönüşüyor. Bastıkları çimen kuruyor. Halkın müziğine, şiirine, efsanesine, masalına musallat oluyor onlar. Yoz bir kültürü egemen kılmak için.

(Gösteri, Ekim 1982)

Korkuluksuz Köprü

Şu günlerde eski şiir kitaplarını yeniden okuyorum. Ataol Behramoğlu'nun ilk kitabını okuduktan sonra, ortak bir noktayı belirtmekten kendimi alamadım.

Bütün iyi ozanlar şiire "Ben"le başlamışlar. Düşününce, bu bana çok doğal geldi. Şiire başlanan yaşlar "Ben"in egemenliğini sürdürdüğü yaşlar. Çocukluktan çıkılıp gençliğe girilmiş. Görünüşte. Anneler ayrılmış sahneden, oyuna sevgililer, dostlar girmiş. Koruyucu sevgiler uzaklaşmış, yalnızlıklar, umutlu umutsuz aşklar girmiş. Ama "Ben" çeşitli kılıklarda egemen. İnsanın bütün alışverişi o çağda kendinden başlayıp, kendine dönüyor. Akıl da buna ayarlı. "Ben" geliyor, yetişiyor. Okumakla, görmekle, yaşamakla. Dünyaya en çok şaşan adam, dünyayı şaşırtmak, olağanüstülüğünü bildirmek istiyor. Nedir kendinde olan? Aşkıdır, yalnızlığıdır, çeşitli tinsel durumlarıdır. Ve onun ki, başkalarıncı hiç yaşanmamış, yaşanmayacak olandır. Var ya buna inanmak, var ya kendi kendini bu inançla büyülemek, kuruyor köprüsünü korkuluksuz. Geçeni, düşeni oluyor. Ama, bir kez geçmeyi başaran ozan, ustalaşınca dek gidip geliyor.

"Korkuluksuz köprü" dedik. Neden? Zordur, insanın kendinden yola çıkıp, başkalarıyla bağlar kurması. Açık bir çelişki vardır ortada. Konun öznel, yalnız seni ilgilendiriyor. Ve sen onu olabildiğince çok kişiye benimsetmek istiyorsun. Burada başarıyı sağlayan şey, şiirin büyüsidür. Bir tansık gösterilir. Belki birkaç gün sonra unutulacak bir şeyi, bir anlık yalnızlık duygusu, yaşanmış herhangi bir durum, yıllarca, belki yüzyıllarca pek çok insanı duygulandırır.

Zordur şiire burdan başlamak ama, doğrudan, toplumcu anlayışla şiire başlamak daha zordur. Giderek, olanaksızdır. Ozan, o korkuluksuz köprüden geçmeye alışmamışsa, kendisine kolay

gibi görünen öteki köprüden geçemez. Geçerim sanır. Tökezler, binbir biçim yanlış yapar. Onu öz de kurtaramaz. Yaşının, genç kişiliğinin, genç birikiminin gereğini yapacaksın. İçtenlikli olacaksın. Özentiye düşmeyeceksin. Yaşadığını yazacaksın. Sonra, o köprü eskiyor kendiliğinden. Bakmayın, inanmayın kırkını geçtiği halde köprüsünü bırakmayanlara. Köprü onları bırakıyor. Oldukları yerde gözleri bağlı dönüp duruyorlar da yürüdüklerini sanıyorlar. Artık, anlamsızlığa, karanlığa sığınmaları ondan.

İşte, iki tür ozan. Biri "Ben"ini öyle geliştirmiş ki, ses vermez etmiş onu. Çevirmiş gözünü dışarı. Çevresinden, yurdundan, dünyasından şiire köprüler kuruyor. Öteki gelişmemiş. "Ben"de kalmış. Eskimiş köprüsünün başında. Ayağında dar gelen pabucu, başını sıkı kara şapkasıyla dönenip duruyor. Sızlanıyor kendinden.

"Daha da eskimez insan, eskidikçe ağlamasa."

Bu benim söylediklerim, olağan bir ana çizgi üstüne. Yoksa bilmez miyim iki tür şiir de birlikte yazılabilir. Ozan birini bırakıp ötekine geçebilir. Toplumsal zorlamalar olur. Erken yıkılır korkuluksuz köprüler. Belki hiç kurulmaz. Hele geri bıraktırılmış ülkelerin ozanı, o, gençliğini arada sırada yaşıyor olan. Ama yine de yaşar ya. Utanmamalı... Kendinden söz etmek ağır gelmemeli ona. Kalemini iyice işletmeli. Yakalamalı şiirin büyüsunü, öyle geçmeli... Yoksa zordur toplumcu şiirin iyisini yazmak. Sloganlar, bilim ve tarih arasında şiiri yitirmemek. O yüzden, toplumcu şiirin hası az.

Nâzım, Orhan Veli, Dağlarca, Melih Cevdet, Oktay Rifat ve benim incelediğim öteki ozanların çoğu olağan yolu izlemişler. Ana çizgileri biribirinin aynı. Toplumcu köprüyü kurduklarında da hep onu kullanmamışlar. "Ben" çıkıp gelmiş bir yerlerden küçük, korkuluksuz köprüler kurmuş yeniden.

1946'dan önce bir gün Oktay Rifat şunları yazmış:

Küçük bir lâvanta çiçeği / Sarışın arı / Ve nâmütenahi gelincik / Düşünmeden sevdiğimiz bu anda / Birdenbire başlayan gökyüzü. ("Manzara").

1950'lerde ise "İstanbul Şiiri" var. 1960'tan epey sonra:

Ürünü ayırmışlar ağacından / Tutturabildiğine / Satıyorlar pazarda / Emeğin dalları kırılmış, yerde. ("Elleri Var Özgürlüğün") demiş.

Anday ise, *Rahatı Kaçan Ağaç'tan Kolları Bağlı Odysseus'a* gelmiş... Ama *Yan Yana* yazıldıktan sonra:

*Bu gürül gürül otların yanibaşında / Ağacın gölgesine değdi
değecek / Tam şeftalinin kokusu başlarken / Öpüşmeye kıl kadar
bitişik / Akarsuyn burnunun dibinde / Bu zulüm, bu haksızlık,
bu işkence.*

(Yeni Ortam, 26 Eylül 1972)

Akarsu Çıkamaz Tanır mı?

Yıllardan beri şiirin çıkmazda olduğu yazılır, tartışılır. Ozanlarla yapılan konuşmalarda söz sonunda buraya getirilir. Yargı sonuçlanır: Şiir çıkmazda. Kararlarına dayanak olarak da şu ve benzeri savları öne sürerler: 1. Şiirde anlam bir öge olmaktan, dil iyice özgülleşerek, bir iletim aracı olmaktan çıkmıştır. Soyutluk ve karanlığa yashılık şiiri okurdan koparmıştır. 2. Sinema, televizyon gibi araçlar genellikle edebiyatı, özellikle şiiri öldürmekte, onların vereceği coşkuyu çok daha kolay bir biçimde halka vermektedir.

Öyleyse, şiir çıkmazdadır.

Bu tartışmaları kimler başlatır? Bu kararı kimler verirler? Büyük kentlerin o insanı tüketen, ezen çarkına girdikleri halde, bundan toplumsal şiir adına paha biçilmez özler çıkaramayıp oturup kendi kişilikleri adına tek tek sızlananlarla, şiiri iyice izleyememiş olanlar.

Türk romanı, öyküsü üstüne ince uzun bilgilerin sahibi Sayın Mutluay da öyle düşünenlerdenmiş. Bilmiyorduk.

Yanılmaktadırlar.

Önce ozanlar dedik. Onlar niye bu yargıyı geliştirirler? Büyük kentlerde ekonomik koşulların belirlediği toplumsal çevrede yaşayan ozan, iyi bir ozansa (bizim eneze, cılıza hiç sözümüz yok) bütün içtenliğiyle, yaşadığını yazacaktır. Yaşamından şiirine koşut çizgiler çekecektir. O, herkesten önce çağının, toplumunun açmazlarını bilen, durumunun konumunun bilincine varandır. Duyargaları uykuda bile çalışır.

Nedir bir ozanın yaşamı? Nesnel olalım. Ya yokluk içindedir. Genellikle öncesi, birikimi de yokluktan süzölmüştür. İşi, evi, toplumun binbir kuralı ve düzmece ilişkiler arasında paralanır gider. Bilincinde olduğu her şeyi gereken açıklığıyla, aydınlığıyla

yazacak direnci kendinde bulamaz. Ya yine aynı durumda olduğu halde, dişini tırnağına takar, bırakmaz kendini kurtçuklar parolasın. Yazar. Kurtların boy hedefi olur. Varlıklı olanlarsa, gövdeleriyle bilmeseler de, sezerler. Çevrelerinin bunaltısını sıkıntısını çekerler. Bu bunaltıyı sıkıntıyı yazarken içtenlikli ve inandırıcıdır. Dayanakları çürük değildir. Şiirleri yenilikçi ya da eleştirel gerçekçilik kuralları içinde tıkr tıkr işler.

Bence, açmaz, başta da söylediğim gibi, çarkın ezilen, bunun bilincinde olan, ne yazması gerektiğini iyi bildiği halde, yazamayanların çıkmazıdır. Bu çıkmazda günlük yaşamın payı kadar, birikimlerin payı vardır. Edinilen yanlış, köksüz ekinle, kendine, değerlerine yabancılaşmanın, kendini küçük görmenin, kurtulma yürekliliğini gösterememenin payı vardır. İkilem içindedirler. Bunu bilirler. Sancısını çekerler. Kurtuluş yolları tıkanmış gibi gelir onlara. Kişisel ve yazık ama büyük traged-yaların şimdiden yitik kahramanlarıdır.

Yok. Şiirlerini yadsımıyorum. Olanları vardır. Şiirlerine, onların aldığı ekinle yetişenlerce anlaşılabacak insanca özler koymuşlardır. Pek çok aydını ilgilendirebilir yazdıkları ama bağlar karanlıkta kaybolup gitmiştir. En çok da kimin için? Halk için, büyük kalabalıklar için. “Şiir çıkmazda” diye bağırarak kendi çıkmazlarını genelleştirmek isterler. Bu da doğaldır. Çünkü, yeğledikleri tek şiir kendi şiirleridir. Yazdıkları yine söylüyorum ki değerli olabilir dar bir çevre için.

Her basılı kâğıdı olanın bunun yayılmasını, çok okunmasını istemesi doğaldır. Yazara yakışıandır. Bu yüzden ikilem içindedirler. Diyeceğim o ki, şiir çıkmazda derken kendi bakımlarından haklıdır. Şiiri çıkmazda saymayanlar yanıtlamazlar bile çoğunluk onları. Gereği ne?

Beni bu konuda yazmaya itenler, ötekiler. Şiirin serüvenini yakından izlemeden onu yargılayanlar. Nasrettin Hoca’nın öyküsündeki gibi, sonuçta onlara da “Siz de haklısınız” diyeceğim ama, açılarının yanlışlığını gösterme gereğini duyarak. Onlar, “şiirde anlam bir öge olmaktan çıktı. Soyutluğa, karanlığa, boş imgelere itildi” diye yakınırken koşullandıkları, bağlandıkları şiirin de, o beğenmedikleri olduğunu düşünmezler. O şiirlerin okuyucuları ya da eleştirmenleri olduklarını yok sayarlar. Oysa,

gelişmesinde de payları vardır. Onu, uygunsuz davranışları dola-
yısıyla bir amca çalımıyla azarlasalar da, dünyada başka çocuklar
bulunduğu, aradıkları niteliklerin onlara uyduğu umurlarında
değildir. Aslında bu niteliklerin onlarca önemi yoktur ya, ço-
cuklarını yalnız kendileri mi bilmeli beğenmeliler, hak mı reva
mı bu? Dilerler cümle âlem bilip beğensin. Peki ama, çoğunluğa
açılmanın anahtarı ne? Bunun anahtarı, tam da Sayın Mutluay'ın,
üstüne bastırdığı: “Yozlaşmış ve kalıplaşmış nesneleri yıkma,
aydınlar azınlığından çıkıp, halk diline, halk beğenisine, halk
hayatına gitme, yaşamanın anlamını ve tatlarını değerlendirme.
İnsanın doğayla içten ilişkisini bulma, saf ve katıksız bir bakışla
insan ömrünü, mutluluğunu değerlendirme, toplum kaderine
hem duygu ve sevgiyle, hem düşünce ve inançla eğilme, insana
saygı ve sevgi, yaşanan toprağı övülecek güzellikleri kadar yok-
sunlukları, çıkmazları, verimsizliğiyle de gerçekten sevme”dir.
“Sağol” deriz, üstüne bastırdığı nitelikler adına. Hocası olduğu
nitelikler, amcası olduğu şiirlerle bağdaşmayınca, gelsin: Şiir
çıkmazda. Oldu mu ya, yakıştı mı ya? Yok mu, yazılmadı mı bu
nitelikleri taşıyan şiir. Çok var. Ötekiler kadar. Bilmiyor olamaz-
sınız. Bunu aklım almıyor.

Bu da doğaldır. Yani, koşullarınız bakış açınız gereği “Siz de
haklısınız.”

Ama biz, o saydığımız nitelikleri şiirleriyle var kılanlar, ne çık-
mazda buluyoruz şiiri, ne umutsuzlanıyoruz. Ne de sızlanıyoruz.
Ayrıca da, televizyon, radyo gibi araçların şiirle karıştırılmaması
(karşılaştırılmaması demiyorum) gerektiğini biliyoruz. Şiirin
yasası da, düğmesi de iletiminin bütün olanakları da elimizde.
Şimdiye dek öyle olmuş, bundan geri de öyle olacak.

Bir de şiirini önce anlama vururken şimdi karanlığa çekmiş
ozanlara yapılan haksızlık var. Söylemeden geçemeyeceğim. Şiir
gazete değildir. Kısa bir zaman süresinde okunup atılmaz. Bu
ozanlar, her yaratıcı sanatçı gibi, çeşitli yolları, yöntemleri dene-
mişler, o yollara, yöntemlere itilme gereğini duymuşlar. Yazmışlar.
Daha da yazacaklar. Eski yazdıklarını neden hemen unutulım, yok
sayalım? Neden bize erişilmez tadlar vermiş olan şiirleri olduk-
ları yerde bırakalım? O, kalıcı olanlar tıpkı bugün yazılmış gibi
okunuyorlar. Gittikçe yayılıp, yaygınlaşacaklar da. Acele neye?

Metin Eloğlu, bir *Dizin*'le mi yargılanmalı? En son onu yazdı diye. Bu şiirin sürekliliğine saygısızlık olmaz mı? Kaldı ki birazcık çaba ile, *Dizin* de hak ettiği gibi değerlendirilebilirdi.

Daha önce de söylemiştim. Türk şiiri iki kolda da gelişiyor. Hem bireyci, hem toplumcu nitelikleri taşıyarak. Ben kendi adıma sonuncuyu yeğlesem de, ilkinin silip atamam. Bu benim elimde de değil. Elimde olan, bilimin aydınlığını, hoşgörüsünü, sürekliliğe saygıyı kullanmaktır. Ozan nasıl olsa kendini kurtarır. Yaşadıkça. Elinde sonsuz olanak var. Ama açmaz sizin, siz tek gözünü kapatanların.

(*Yeni Ortam*, 27 Ekim 1972)

Zorunlu Bir Yanıt

Türkiye Yazıları'nın 20. sayısında, yaşamöykümden bir kesit vermiş, doğduğum kentten, Yozgat'tan söz ederken, "... kentler de, insanlar da özlerini, özelliklerini koruyarak değişmeli bence. Uygarlaşmanın gereği budur. Ötekine yozlaşma denir. Çarpık gelişme denir. Yabancılaşma doğurur ki ne biçim" demiştim.

Edebiyat adlı derginin Aralık 1978 günlü sayısında Emin Ziyaioğlu adlı yazar bu görüş üstüne söz üretiyor. Söz üretiyor dedim, çünkü, yazıdan alıntı yaptığı bölümün ortasından, "Geri kafalı mıyım, uygarlığa karşı mıyım, değil" tümcesini çıkarıveriyor. Düşünceyi, kentlerden, insanlardan elçabukluğuyla "ulus" konusuna yaygınlaştırıyor, yazının aşağılarında bir başka tümceyi de, çevresinden soyutlayıveriyor. Yazısını, gerçekten soyutladığı bu temel üstüne kuruyor.

Çoktandır bu tür yazı okumamıştım. Dostlar bildirmeseydi yine göremeyecektim. İlginç. Dürüst davransaydı bu arkadaş, alıntılarının anlam bütünlüğünü bozmasaydı, dünya görüşlerimizdeki ayrım, sorularını yanıtlamama engel olmazdı.

Edebiyat dergisindeki bu değinme kime kılavuzluk ediyor, bilir misiniz? Selim İleri arkadaş. "Yabancılaşma" kavramı üstüne ders veriyor bana. Kavramı yanlış kullandığımı söylüyor. Hükmü şu: "Gülten Akın meseleye Marksist felsefeden değil, idealist felsefeden yaklaştığı için, yabancılaşmanın karşısında yer almak gerekir sanıyor. Yabancılaşma kavramı, kimi yazarlarımızca boyuna yanlış kullanılıyor. Ziyaioğlu'nun dünya görüşü elbette karşı olacak yabancılaşmaya. Ama materyalist bir sanatçı yabancılaşmayı karşısına aldı mıydı, baştan batağa saplanır." Ve ekliyor:

"Kentler gibi insanlar da yabancılaşmak zorundadırlar, bu diyalektik akışın gereğidir ve yabancılaşma olmazsa, yaşamın

değişmesini beklemek yaşamın değişebilirliğinden bir materyalist olarak konuşmak olanaksızdır.”

Öyle mi acaba? Selim İleri arkadaş doğru mu düşünüyor? Buna olumlu yanıt veremeyiz. Ayrıca, bir nokta daha var: Selim arkadaşın düşünce geliştirirken seçtiği yöntem de kusurlu. Ne yapıyor Selim arkadaş? Bakıyor, idealist felsefe yanlısı neyin yanında, neye karşı? Tamam. Özdekçi felsefe yanlısı, bunun tam tersini yapınca, olacak. Bu sakıncalı yöntemi kullanmak yerine eytişimsel özdekçiliğin abecesi sayılan hangi kitabı açsa, doğru bilgiler bulabilir, yöntem çıkarabilirdi ordan. Örneğin; gerek eytişimsel düşüncenin, gerekse yabancılaşma kavramı üstüne düşüncenin kaynağında, Marks öncesinde Hegel'i görebilirdi. Marks, Hegel'in diyalektiğini fizikötesinden arıtmış, ona, nesneye öncelik tanıyan özdeksel bir yaklaşım getirmiştir. Yabancılaşma konusunda da öyle.

Marks, anaparanın kendini geliştirmek için, daha çok sömürme yolunu tutmak zorunda olduğunu, işçinin zamanının tümünü işe yöneltmek zorunda olduğunu, bu yüzden işi küçük parçalara bölüp, zaman aralıklarını ortadan kaldırdığını ve işçiyi otomatlaştırdığını, yaratıcılığını yok ettiğini, yaptığı işin bir parçasına dönüştürdüğünü söylüyordu. Ona göre, bireyleri otomatlaştırılmış, öteki bireylerden ayrı bırakılmış, insanlık bağı kopmuş, yalnız paraya ilişkin davranışları kalmış böyle bir toplum, insan toplumlarının bir karikatürüdür.

Yabancılaşma, ekonomik özü tekeller kapitalizm olan yayılmacılık döneminde, özellikle son dönemde ve ülkemiz gibi geri bırakılmış ülkelerde, Marks'ın eleştirdiği dönemden çok daha karmaşık, daha yaygın biçimde gündemdedir.

Yabancılaşmayı Hegel düşüncesine bağlı olan idealistler de, özdekçi felsefeden kaynaklanan düşünce iyeleri de görüyorlar. Başka başka konumlardan da baksalar, çözüm yolunda, aralarında büyük ayırım da olsa, görüyorlar.

Selim İleri arkadaş kalsa, yabancılaşma idealist felsefe yanlılarının karşı çıktığı bir olgu olduğuna göre, özdekçi felsefe yanlıları yabancılaşmayı karşılarına almamalı, eleştirmemeli, ona karşı çıkmamalı. Çünkü, artık hayatımızda yer etmiş bir kavramdır. Oysa, gündelik yaşamımızda yer etmiş pek çok zarar-

lı kavramla, daha doğrusu olguyla, özellikle, yabancılaşma gibi, temel olanlarıyla savaşmak eytişimin de, özdekçiliğin de özü.

Özür dileyerek, bir bilgiyi daha anımsatayım: Diyalektik gelişimin mutlaka iki ögesi vardır. Nesne, olgu, bilgi, sav ve karşı sav sözcükleriyle anlatılan bu ikili olmadan nitel bir sıçrama yapamaz, yeni bir bütünleşmeye varamaz.

Yabancılaşma böyle olumlu ve olumsuz bir ikiliden, olumsuzun egemenliğiyle ortaya çıkmıştır. Geleceğe yönelik düşünürsek, yeni bir oluşum için de, yabancılaşmanın bu iki ögeden biri olduğunu kolayca söyleyebiliriz. Yeni bir düzen için yabancılaşma olumlu mu, olumsuz mudur? Elbette olumsuz ögedir. Karşısındaki ise, olumlu öge ise, yabancılaşmaya karşı savaşım ve bu savaşımın gereçleridir.

İnsanların, kentlerin özleri, özellikleri bu gereçlerdendir işte. Kolaya, çiklete, deterjana, kupona, piyangoya, çalışmadan kazanmaya, aşırı tüketime, kökeninden kopartılıp yozlaştırılmış müziğe, sinsice ülkemize girmiş biçimsel, iğreti sanata, kur-tak sanayiye karşıyız. Yani insanı beynine, yaratıcı gücüne, doğasına, kısacası kendisine yabancılaştıran; insanı insana, yaşama, topluma yabancılaştıran herşeyi karşımıza alırız biz. Varsın idealistler hayır desinler saydıklarımıza.

Yabancılaşmayı yaşamın gereği saymak, özdekçiliği saptırmak, işlevsiz kılmaktır. Yeni bir kaderciliktir bu.

Yabancılaşma eytişimin gereği değil, doğayı, toplumu, insanı bozan yayılmacılığın gereğidir. *Gelişmek* başka şeydir, *bozulmak* başka. Eytişimin gereği, *değişmektir*.

Eğer, yayılmacılığın insan kişiliği üzerinde saptanmış etkilerine henüz uğramamışsak, korku, karakter zayıflığı, tembellik, gösterişçilik, kararsızlık, umutsuzluk gibi yüklerimiz yoksa, yabancılaşmaya karşı koymayı sorumluluk bellemeliyiz. Her gün bir parça daha yabancılaşmaya kaptırırken bir yerlerimizi, öte yanımızla karşı koyabilmeliyiz. Sanatçı olmak, sorumsuz olmak değildir.

Bu böyle biline.

Yoz Şiirden Diri Şiire

İlk çağ insanı, şiire, kendini koruma ve çoğalarak geleceğe aktarma amacıyla yaptığı eylem ve edimlerde, büyüsel sözleri eş kılınmayla başlamıştır. Şiirin, insanla birlikte varolduğu söylenebilir. Birlikte üretimi gerektiren ilkel komünal toplumda şiirler de ortaklaşa söylenilir olmuştur. Çoğu kez ezgiye katılarak.

İnsanın uygarlık birikimini sağlamaya yöneldiği ve çoğunluğun köle olarak çalıştığı köleci dönemde, daha sonra da kapitalin egemenliği döneminde, bir azınlığın bütün yönetsel ve kültürel etkinlikleri üstlenmesi gerekmiştir. Kültür (bilim ve sanat) uzmanlıklar alanı olarak ayrılmış, ustalar eliyle üretilmiştir. Sanat giderek bireyselleşmiş, bir elitist zümre içinde döner olmuştur. Bir yandan böyle olmuştur da, üreten, yeşerten sanatsız mı kalmıştır?

Halk içinde, üretim ilişkilerine bağlı, büyük ölçüde anonim, bazan da burjuvazinin içinde olduğu gibi tek tek ustalarını çıkararak gelişimini sürdürmüştür öteki kesim. Kentleşmenin iş bölümünün gelişmesi, halk bilgisini, halk şiir ve müziğini etkilemiştir ama yok edememiştir.

Ülkemiz şiirinin gelişimi de bu genel anlatım içinde, ama kendi toplumsal koşullarına özgü bir görünümde gerçekleşmiştir denilebilir. Osmanlı'nın toplumsal ve ekonomik yapısı, kurumları gereği, elit şiir, saray ve çevresinde, biraz da konaklarda yürüyüp giderken, halk şiiri yalnız reyanın değil, eşrafın, Anadolu'daki ehl-i örfün, askerinin, sivilin şiiri olmayı sürdürmüştür. Ahilikten, tekkeden doğru, dinsel bir kimliğe bürünmüştür, ama gerek özünde, gerek biçiminde ortaklaşalığı elden bırakmayarak. Sarayın, soylu yaşamın göstergesi Divan şiiri, içinde geleceğe, ait bir umudu barındıramazdı, barındırmamıştır. Kendi içinde döner oyalama görevini yerine getir-

miştir. Halk şiirimiz de, halkın hayatı içinde soluk alıp vererek, diriliğiyle geleceği içinde barındırarak sürmüştür.

Tarikat, dergâh, tekke, görünürde dinsel ama o günlerin hayatı yönlendiren bağınaz din düzenine karşı çıktığı için, sözlerimiz o kesim şiirler için de geçerlidir.

Halk ozanlarından kimilerini, kavgaların, isyanların ortasında yazdıklarından izleriz. “Ferman padişahın, dağlar bizimdir” diyen Dadaloğlu, Köroğlu,

*Yürü bre Hızır paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
O da bir gün devrilir*

*Kaçıncı ölmem bu hain
Pir Sultan ölür dirilir*

söyleyen Pir Sultan, sanırsın ölümsüz atlara bindi, sürüp geldi günümüze, dahi gidiyor.

Tekke şiiri sık sık sorar:

*Kani şol dünyaya mağrur olanlar
Kani şol menzile konup göçenler*

*Kani şol baş oluben kim sananlar
Kamu halkın hakkın yeyip içenler?*

Yunus’u alçakgönüllü bilgeliği içinde sevmekten hiç bıkmayız.

*Karagün ömrü az olur
Gamlanma gönül gamlanma*

dediği için Karacaoğlan’dan da.

Cumhuriyet dönemi şiiri, nasıl ki kademin bastı alanımıza, bu iki gözü dolu heybeyi buldu önünde. Divan şiiriyle halk şiiri. Yeni şiiri onlar beslemeliydiler. Öyle olmadı pek. Ayrık durumlar kuralı bozmazlar. Genç Cumhuriyetimizin şiiri, öteki üst yapı kurumları gibi Batı’dan temellendi. Daha doğrusu temellenmeye

çalıştı. Kesti kendi geleneğiyle, kendi birikimiyle bağını. Divan şiiri anlaşılmazdı, eskiydi, güne yanıt veremezdi. Halk geleneğiyle, aydın sanatçı kesim için yabancılaşmış, unutulmuş, unutturulması görev sayılan bir uzaklıktaydı.

Zaman zaman, birileri gelenekte arayışlara girmede mi? Girdi. Yahya Kemal'in "neo-klasisizm yaratma" aşkıyla Divan şiiri kalıplarını benimsemesi, biçimini oradan belirlemesi gibi. Daha yakınımızda başka ozanların da Divan şiiri yörüngesinde arayışlara girdikleri görüldü. Bu arayışlar da biçimde, biçimde kaldı. Bu arada, âşık biçimi söyleyişlere yönelen okumuş ozanları da anmalıyız. Dönüp dönüp yineliyoruz: Şiir yaşamın içinde yeşerir, gelenekten seçip aldığıyla temellenir. Yaşamdan ve gelenekten alınan, ozanın birikimiyle çakışırsa, olur. Karşılıksız şiir, karşılıksız çek gibidir. Sahteliği ergeç ortaya çıkar. Ne has ozan eline yakışır, ne hayata yeniden dönecek gücü bulabilir kendinde. Bu âşık biçimi söyleyişler bayağı ve yoz, bir bölümü de insafli nitelersek, enez, cılız kaldı.

Açıkça söylemeliyiz ki, bir iki ad dışında toplumcu şiirimiz de Batı'nın temellendirmesinden kendini alamadı. Entelektüel düzey yükseldikçe, bu eğilim arttı. (Bu yanlış entelektüalizm anlayışı da bir beladır ya neyse...) "İkinci Yeni" filan diye adlandırılan dönemde, Batı kökenli kökensiz şiir, altın çağını yaşadı. Bu temellenme de ister istemez biçimde, biçimde kaldı. Batı'nın tarihinden toplumsal ve ekonomik yaşamından yeşeren kendi şiiri, bireyci de olsa, toplumcu da olsa, özü biçimine uygun, kendi kuralları içinde tıkr tıkr işlerken, bizimkinde, iğreti imge süsleriyle, ancak bir yapay biçim (üslup) olabildi. Yaşam biçimindeki farklılık, konuların özleşmesine olanak tanımadı. Biçim, azgın atlar gibi aldı başını gitti taa anlamsızlığa kadar. Anlamı, en kabadayısından, varoluşçu düşünceye dayatılmıştı.

İkinci Yeni'nin en yüksek noktası, varlığına değgin bunalımının da başladığı nokta oldu. O noktada tam bir çıkmaza girdi. Halkla şiirin iletişimi tümüyle koptu. Baştan, birkaç yüz de olsa satan şiir kitaplarına dönüp bakan olmadı. Çok açık oturum, çok panel, çok toplantı, yazmalar çizmeler, giden günü bile geri döndüremediler.

Ülkemiz şiirinin, dönemimizdeki serüveni bir yanlışlıklar komedisine dönmüşse, bunda ozanların yanlış entelektüalizm anlayışlarının payı vardı elbet. Ama bir şeyi unutmamak gerekiyor. Hiçbir oluşum, gelişim kendini genel oluşumdan ayırık tutamaz. 1950-60 arasının siyasal, sosyal, ekonomik yapısına bakarsak, hemen her alanda bu yampiri temelleşme çabalarını, olumsuzlukları, çaresizlikleri görebiliriz.

1960'lara gelindiğinde, şiirimizde halkçı toplumcu yönsemenin üstündeki baskıdan birazcık olsun kurtulunca güçlendiği görülür. Öncesinde Nâzım'ınkiler ve birkaç başka ürün varken, bir yandan güçlendi, öte yandan müthiş bir yaygınlaşmaya, demokratlaşmaya girdi. Yüzlerce genç ozan dergileri zorluyor, kendine yer açmaya çabalıyordu. Sağlıklı bir gelişimdi bu. Bir iki yıl öncesine değin sürdü.

Şiirimizin güncel durumu nedir? Sorunları nedir? Bu sorulara gelebilmek için, çok zorlanarak kısaltılmış bu girişi yaptık. Çünkü, güncel şiiri, günün toplumsal, siyasal ortamından soyutlayamayacağımız gibi, geçmişinden de soyutlayamayız.

Şimdiyi, ağıntısıyla birlikte ele almanın yeri geldi. Ağıntısıyla birlikte diyorum, çünkü, şiirin sorunları varsa, bunun nedeni, şiiri de kapsayan tüm toplumsal yaşamdır. Dönüp dönüp geldiğimiz, geldiğimizde daha da yükselmiş bulduğumuz bu dönemler, sözümüzü ağzımızdan çekip, sessizliği sunmaktadır. Bu dönemlerde yaşamın ortak özlerini paylaşma, en alt düzeye inmektedir. Hızla bölme, parçalama, soyutlama, tekleştirme gündemdedir. Bu amaç, kentsoylunun artık gizlemeye bile gerek görmediği bir amaçtır.

Bir çelişki gibi gelir ilk bakışta belki, ama diyorum ki, şiir her zamandan daha çok, şimdi gereklidir. Çünkü her has şiir, bir ortak paydadır. Bir iletişim aracıdır. Yedikçe çoğalan bir has ekmeğe dönüşebilir.

Batı'dan temellenen şiirimizin yönsemesi, biçimde, biçemde, öz öykünmesinde kalmadı yalnız, Batı'nın şiir siyasasını da ülkemizdeki yerine taşıdı. Şiirin yıldız adları üredi. Bu üretimde cılız, enez adlar yapay akımlar oluşturuverdiler. Moda akımlar usanç verince yerine hemen bir yenisi peydahlandı. Kentsoylu, birbirine zıtmış, tepkiymiş gibi görünen bu akımların hepsi-

ni tuttu, benimsedi. Çünkü, geniş kalabalıklara yaygınlaşmış sanatın denetlenmesi olanaksızdı. Cılız, enez yıldızcıklar ve akımlarsa, el altında bulundurulabilir şeylerdi. Yönlendirilebilir, denetlenebilir, geri alınıp, öne sürülebilir, çöp sepetine atılabilirdi. Öyle de oldu. Durağanlaşmış, kalıplaşmış ve de kalıklaşmış bir tür şiir bugün de sürdürölüp götürölmemektedir. Etkinleşmeye zorlanarak.

Dergilerin ilk sayfalarının yaş sırasıyla, ölmeden ölmüş birkaç adla başlaması kronikleşmiş bir illete dönüşmüştür. Dönüşsün, bize ne deyip geçemeyiz. İlerici dergiler de aynı illeti kader olarak paylaşmak zorunda duyuyorlar kendilerini. Bu kader, daha doğrusu kadersizlik kaçınılmaz gibi görünüyor. Dergilerin, hukukça bir deyişle, “müzayaka” zordakalım halini tepe tepe kullanan hortlaksa, ölüler dünyasının donuk, soğuk, biribirinin aynı sözcükleriyle, her ayın başında ya da onbeşinde dergilerimizin baş sayfalarını karşılıksız, zimmetine geçiri geçirivermektedir.

Büyük paralı ödöller, yayınlar, televizyon, radyo, basın, onlar için çalışmaktadır. Durmamacasına. Bakıyoruz ki, okumaya alışık olduğumuz gazetemizin sanat sayfası da, modası geçtiğı için çöplüğe atılmış birini, üstünü başını temizleyip yeniden gündemine almış.

Bu, kuyudan ozan çıkarmaya soyunmanın nedeni şu: Son kuşakların ozan adları içinde ölçülerine uyan o kadar az ad var ki. Ayrıca, gençlerin, şimdi uygun da olsa, yarın hangi konumda bir uygunsuzluğa (!) girecekleri de pek belli olmaz, değil mi ya? Öyleyse, biraz tatsız da olsa en güvenli yol, ölmüşlerle, ölmeden ölmüşlerle elsende oynamak. Unutmamalı ki, ölüler değişmezler, toplumcu bile olsalar.

Kuyudan çıkanlar da, kabul etmeliyiz, görevlerini bihakkın yerine getirmekteler. Özverileri öyle depreşiyor ki, sanatlarıyla yetinmeyip, konuşuyorlar, yazılı açıklamalar yapıyorlar. *Sanat sanat içindir*. Elitist bir tavrı köröklüyorlar. Sanat yapımının halk içinde yayılma eğilimlerinin, yaşamı dönüştürücü, insanı geliştirici sanatın önüne geçmeye çalışıyorlar. Ortaklaşa duyarlıkları pekiştirmek yerine yoz, bireysel duyarlığı egemen kılmaya uğraşıyorlar. Arabesk müziğe, değersizliğı dolayısıyla değil, ortaklaşa duyarlık yarattığı için saldırıyorlar.

Bu egemen-yoz sanatçı “Co-Production”larını ne kadar, ne kadar sık izlemekteyiz şimdilerde. Ancak bu, bir bizim sorumuz mu? Onların da açmazları var. Ayaklarını bastıkları her yerde otlar sararıyor, yozlukları korkunç biçimde sırtıp duruyor.

Televizyonda şiir sunan yamuk, kekeme görüntüye bakın.

Şaşıp kalırsınız, acırsınız bir iki iyi dizeye. Yok mu daha iyisi, peki? Olsa getirmezler mi?

* * *

Bütün olmazlar olup giderken, olup gitmesi gerekenin gerilediği, suskunluğa girdiği görülmektedir. Nedir, olup gitmesi gereken? Genelgeçer deyişle, hayatın bağrından fışkıran şiir. Bağını koparmamış, kedi yavrusunun kuyruğunda, gerekçesiz sözlerle yün yumağına dönmemiş şiir. Hayatta yeri, karşılığı olduğu için oraya dönebilen, yükselen ve yükselten şiir.

Bir Nasrettin Hoca fıkrası vardır: Sormuşlar hocaya, hiç âşık oldun mu, diye. Bi kez oldum ya, üstümüze adam geldi demiş.

Biliyor musunuz? Bu şiir ülkemizde ilk kez bu kadar çok adla yazılmaya başlanmıştı. Eski ustalara sevgiyle, saygıyla dönülüyordu. Genç ozanlar ilkyaz ekinleri gibi fışkınyordu. Dergiler onlarla artıyordu. Şiir kitapları çoğalıyordu aşkla, güzellikle. Renk renk.

Şimdi sorun bu, diri olanın gerileyip yerini yozluğa bırakıyor görünmesi. Şimdiden sonra 1955-60'ın işlevi gerilere çekmiş anlamsızlığın kapılarına dayanmış ürünlerini ve benzerlerini bol bol göreceğiz sanırım. Ama yine göreceğiz ki, ülkemizin, halkımızın hayatıyla, hayatımızla ilintisiz olan şiir ne çok desteklenirse desteklensin, yansımayacak, yayılmayacak, okuyucu bulamayacaktır.

Şimdi canlanmış, genişlemiş görünen okur kitlesinin iletişimi her alanda bizim ürünlerimizle sağlanmıştır. Bu alana yatırım yapan, bizim ürünlerimizle, halk-sanat, şiir kopukluğunun giderilmesine, canlı bir okur kitlesi yaratılmasına katlanmak zorundaydı. Sanılmasın ki bu ilgi, okurun beklediği şiir yazılmadan da sürer.

Peki, bu diri, soluyan şiir dediğimizde, aksayan bir şey yok muydu? Olmaz olur mu? Tam da dönüp ardımıza bakacağımız,

kendimizi eleştireceğimiz, oturup düşüneceğimiz noktaya gelmiştik. Dönemin sessizliğinden yararlanıp yapabiliriz bunu. Gür bir kaynaktan fışkıranı, daha bir yorarak yoşutarak, şiirin usuna daha iyi vurarak, deyiş, anlatış seçimine daha bir özen göstererek yazmanın yollarını arayabiliriz. Derinlemesine yapacağımız çalışmayla, şiirimize yeni soluklar kazandırabiliriz. İğne deliğinden geçeni, darı tanesine sığanı, yine de dünyalara sığmayanı bulabiliriz. Etkin olmanın, yüksek sesle konuşmayla özdeş olmadığını, ağır usul davranarak da bunu sağlayabileceğimizi görürüz. Duruluruz bir eyyam. Ama bir kez bile hayatın dışına düşmeden ve bu anlayışımızdan ödün vermeden.

(Türkiye Yazıları, Nisan-Mayıs 1982)

Halkın Damarına Bağlanan Şiir

Şiir dünyayı değiştiremez. Dudaklarının ucunda alaycı bir gülümsemeyle bunu söylüyor birileri. İlk bakışta, gülle gibi bir söz dersiniz. Kimse yerinden kıpırdatamaz. Bunu söyleyenler, ne şiirleriyle, ne yaşamlarıyla, dünyayı değiştirmeye katkıda bulunmak isterler. Dünyayı büyüğü değnekle değiştiremeyiz. Şiir büyü değildir, ozan da büyücü. Öyle bir yetimiz yoktur bizim. Yoktur ya, nelerimiz var, görelim bir.

Şiir yaşamdan çıkar. Bu yaşam kişisel yaşamdır, diyemiyorum. Çünkü, toplumla kuşatılmış kişiliklerimizin, toplumdan yalıtlmış ürünler vereceğine inanmıyorum. En yalnız kişinin bile söyleyeceğinde başkaları vardır. Bin bir ilişki vardır. *Ben Ruhi Bey Nasılım* adlı kitabıyla çizgisini kalınlaştıran Edip Cansever'in iki dizesi var, severim ben:

Adımızı sorarız birine.

O bize adını söyler.

Kısaca, insan yalnızdır. Kimse kimseyi anlamaz, anlamak istemez, diyen bu dizelerin çağrıştırdığı görüntüleri bir geçirin aklınızdan. Herkeslerin ben ben ben diye dolaştığı, kimselerin kimseleri anlamadığı bir toplumu en özgün biçimde çizmiyor mu?

Diyeceğim o ki, her şiirin doğduğu ortam toplumsal bir ortamdır. Önemli olan, bu mutlu doğumu oluşturan toplum kesitinin ozanla alışveriştir.

Bizim ülkemiz, bizim halkımız kendi uygarlık dönüşümünü gerçekleştirme sancıları içinde bir halktır. Bu ülkenin ozanı, eğer egemen kesitten değilse, suda balık gibi, Behrengi'nin *Küçük Kara Balık*'ı gibi gündelik yaşamın, halkın yaşamının içindeyse, neyi yazmalı bile demiyorum, neyi yazacak? Yaşadığını elbette. Elbet dolup taşacak şiirleri gerçeğin yansımasıyla.

Elbet dolup taşacak şiirleri yaşanası bir dünyanın özlemiyle, umuduyla.

Bir ozan şiirini, iletişim kurduğu başka insan için yazar. Bu insanlar iki kişi de olsa, büyük bir kitle de olsa, şiiri belirler. Nasıl ozan birikimiyle yazacağı, sesleneceği kişileri seçiyorsa, ondan da önce ozanları seçen, şiirleri belirleyen okurlardır.

Bizde bir yanlışlık sürekli yapılmaktadır. Açık oturumlar düzenlenmiştir bu uğurda. Dergilere, gazetelere yazılmıştır. Tek tek yakınılmıştır: Şiir kitapları ilgi görmüyor, halk şiiri anlamıyor.

Eytişimin gereğidir bu. Önce ozan kendini bilmeli. Benim birikimim nedir? Konumum nedir? Alışverişim kiminledir? diye düşünmeli. Kendini kitleyle iletişim kurmaya yeterli görüyorsa, yazdıklarının diline bakacak, iç biçimine bakacak. Sen kitleye, halka şiirini vermek, coşku taşımak, umut taşımak, güzellikler taşımak istiyorsun. Öyleyse şiirin halkının yaşamından çıkıp yine halkının yaşamına katılacak. Kısaca, iletişim kuracaksın halkla. Bu iletişimde gelişigüzel bir dili seçemezsin. Halka yabancı gelmemelidir seçtiğin dil ve bu dille kurduğun yapı, biçem.

Ben demiyorum ozan yalnız bir araçtır. Halktan alır, değiştirmeden verir ona. Der miyim? Ozan, alır özünü halktan, seçer dilini biçimini, aldığını nitelikçe yükseltir, değiştirir. Ama bu değiştirme halkın kendini değiştirme hızına da uygun, yaklaşık olmalıdır.

Halkın sindiremediği, ona yabancı biçimler içinde yadırgı dil yapısı, sözcükler içinde öz kaynar gider. Türk şiirinin elli yıllık serüveninin altında yatan trajik durum bu yabancılaşmadan, özellikle otuz otuz beş yıldır Batı kültürünün, eğitim dizgesinin, Batı edebiyatının baskınına, baskısına uğramaktan kaynaklanmaktadır. Yayılmacılığın kendisidir bu. Yayılmacı Batı kültürü, eğitim dizgesi, ona bağlı olarak yeşertilmiş (montaj) kültür, edebiyata, şiire iğreti öykünmeler olarak yansımıştır.

Şiirimizin geleneği Batı şiirindeymiş gibi davranılmıştır.

Ulusal özlere, biçimlere Türk halk geleneğine bağlanma girişimleri olmuştur ama, siyasal karartmalar yüzünden, bazan da bilinç eksikliği yüzünden girişimler yetersiz kalmıştır.

Sağlam bir dünya görüşüne, devrimci bir bilince sahip olmadıkça ozan, hem kendi şiirinin gelecek aydınlığını, hem halkının geleceğini birlikte sağlamak için yürekli davranmadıkça bir kısır döngü sürer gider.

Dil, demiştik. Biliyoruz ki hâlâ iki dil var. Genel dil filan diye kendimizi avuttuğumuz yazı dili, resmî dil. Bir de halkın konuştuğu dil. Yazı dili, halkı okumuşa yabancı tutan bir dil. O kadar da renksiz, dar, kısır, tıkız. Açın gazeteleri, açın kitapları bakın, yazarlarımız kaç sözcük, kaç kullanım biçimi içinde döneniyorlar. Ya halk? Halk birkaç yüz sözcük içinde döneniyormuş öyle mi? Bu, bizim kuruntumuz. Nedense böyle bellemişiz bunu. Açın bakın Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı *Derleme Sözlükleri*'ni kaç bin sözcük var (Yaklaşık yüz bin. Bir de derleme dışı kalan var, belki o kadar daha).

Sözün yeri gelmişken özleştirme konusuna da değinelim biraz. Dilimizden yabancı sözcükleri atıyoruz. Artıyoruz dilimizi. Bunu yaparken iki yöntem kullanıyoruz:

Ekini köküne denk getirdiğimiz yeni sözcükler türetiyoruz. Bu iyi ve gerekli. Ancak, bundan daha iyi, daha gerekli olan yöntem, asıl tutulması gereken yol, halkın kullandığı sözcüklerin iyice incelenip, kullanılış biçimlerinin araştırılıp, kendi ağıntısı içinde yazı diline yerleştirilmesidir. Bu yolun yeteri kadar işletildiği kanısında değilim. Üstelik, halkın dilinde öyle sözcükler vardır ki yazı dilinde onların tek sözcük olarak karşılığı yoktur. Bizim, iki parçayı birbirine uydurmak, tutturmak olarak yazdığımız kavram, halk dilinde *Alıştırmak* olarak söyleniyor. Giyinmeden sırta almak, *Eğnenmek*; bulutlu, durgun, çok sıcak hava, *Alamık*; sık ağaçlı yer, *Basalga* diye karşılanıyor. Bazı sözcüklerinse, genel dilde kavram olarak karşılıkları yok. Bunları seçip almak genel dili pek çok zenginleştirir.

Sözcüklerin, kendi ağıntısı içinde genel dile yerleştirilmesinde ise, halk bilgisi (folklor) gereçlerinin incelenmesi, değerlendirilmesi olağanüstü önem taşımaktadır. Dilin kullanılışı, yapısı bütün özellikleriyle, biçimleriyle orda vardır.

Türk Dil Kurumu'nun amacı açıktır. Bu amaç doğrultusunda, dilde bilimsel bir halkçılığı daha hızlı olarak gündeme almak zorundadır. Atatürk dönemindeki öncü çabalarla karşılıksız yap-

tıkları derlemelerle kaynak güç niteliğinde olan derleyicilerin çabalarıyla ortaya çıkarılmış *Derleme Sözlükleri* birer gömüdür. Ozanların işi daha kolay bundan sonra. Kendi dillerini kurarken, eskilerin düştüğü sıkıntıya düşmeyecekler.

Bu konuda benim özel bir durumum var. Çocukluğum bir küçük kentte, halk dilimizin çeşitli renklerle kullanıldığı eşraf-halk ilişkisi içinde geçmiştir. Sonra da on beş yıl Anadolu'da, kasabalarda, kopmamaya önem vererek öğretmenlik, avukatlık yaparak yaşadım. Bu arada okudum, düşündüm dil sorunları üstünde, edebiyatla uğraştım. Şu günlerde görevliyim de.

Şunu iyi öğrendim ki, genel dilin yükselmesi, canlanması, zenginleşmesi yazınla olur ancak. Özellikle de şiirle. Yazın türleri içinde, halkta en hızlı devinen tür şiirdir. Ataktır. Ezgilerden de yararlanarak, her yere girer.

Yeni ozanlar kuşağı, bir elinde derleme sözlükleri ve folklor gereçleri (üniversitelerimiz yayınları arasında da büyük yer tutuyor bu gereçleri toplayan ve inceleyen eserler) ötekinde, 1960'ın açtığı aydınlıkta çevrilen, yazılan yayınlarla girdi şiire. Bir de yaşamıyla halkın içindeyse, şiirinin öz damarı halk kaynağına bağlıysa başka ne gerek.

Abartılarak gündeme getirilmiş bir konuya da değinmek isterim burda. Slogan konusu. Şiir, hızla biriktirilmiş, iyi özümlememiş, yaşamdaki karşılıkları araştırılmamış bilgilerin yığılmasıyla yazılamaz, bu ayrı konu. Bir var ki, şiirde slogan da kullanılır. Atasözü kullanılmıyor mu? Önemli olan, bu hazır gerecin yapıya yedirilmesi, yazılanın şiir değeri taşıması. Üstelik genç ozanın, mitinglerin "konulduğu", sloganların "atıldığı" bir ortamın, bir çağın yaşayıcısı olduğunu unutmamalıyız.

Gelecekte çok umutluyum ben. Şiir konusunda da, dil konusunda da. Batı'nın kur-tak kültür ve edebiyat etkilerinin yıkılıp gideceğine, bilgilerin iyi özümlemeceğine, halkın içinden gelen ozanın şiirinde halkın yaşamının soluk alıp vereceğine inanıyorum. Yanlış benimsenmiş, daha doğrusu benimsenmemiş yabancı gelenekten arıtacağız şiirimizi. Kendi geleneğimize onurla sahip çıkacağız. Devrimci anlayışta yanlışlığa düşmeyeceğiz.

Halkımızın kendi uygarlığını yükseltme çabalarını arttırdığı, direnç topladığı şu günlerde, şiirden kendine yarayanı seçmesine yardımcı olacağız. Pir Sultan'ı, Ruhsati'yi, Dadaloğlu'nu, Karacaoğlu'nu seçip ayıklayarak söyleyen halka bu gelenek doğrultusunda ama onu aşan ürünler vereceğiz.

Halkbilgisi gereçlerimiz, masallar, türküler, mâniler, ağıtlar ve ötekiler kaç Anadolu uygarlığından süzülüp gelmişlerdir. Her uygarlık bir öncekinden kaynaklanır, kendisiyle birlikte var olandan güç alır. Halk edebiyatımıza da, halk müziğimize de ilkel demek yanlışın yanlışıdır. Bir dizemde dediğim gibi, “ilkel değil, ilk uygarlıktır”. Bir başka uygarlığın, kendi uygarlığımızın ürünüdür. Onu geliştirip değiştirmenin sancıları içindeyiz bu doğru. Çünkü, milattan önce beşinci yüzyılda bu topraklardan geçmiş Herakleitos'un da dediği gibi yaşam “hep devinir, hiçbir yerde durmaz”. Dil de yükselecek, gelenek de, şiir de. Yeni uygarlığını kuracak. Etkileye etkileşe. Batı'nın, Doğu'nun ürünlerini de bilerek, onları seçerek.

(*Özgür İnsan*, Mayıs 1977)

Kadın Yaratıcılığında, İnsanca Duyarlığa Evet

Yüzyıllar boyunca, Tanrı vergisi diye nitelenmiş yaratıcılığın, insanın yaşamı içinde, gelişim süreci içinde bir eylemler bölümü olarak düşünülmesi gerektiği epeydir anlaşıldı.

Yemek, içmek, uyumak gibi gerekli ve kendiliğinden bir eylem bölümüdür yaratıcılık. Her insanda da vardır.

Yaratıcılık, tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışmada, uğraşta vardır.

Yaratıcılık için sözlüklerimizin verdiği tanımları araştırıyorum. Dört sözlüğe bakıyorum. Dördünde de, biraz geniş, biraz dar tutularak aynı tanım verilmiş: *Yaratma yeteneği*.

Yaratmak; 1. Yoktan var etmek. 2. (Mecaz olarak) Yapmak, kurmak (güzel şeyler için).

Sözlüklerdeki örnekler bile aynı. Birinci karşılık için: *Atatürk'ün yarattığı devrim*. İkincisi için: *İtrî'nin yarattığı besteler*. Tanımlardan ve örneklerden de anlaşıldığı gibi, insanın her uğraşında yaratıcılık olabilir. Bilimde, sanatta, siyasette, savaşta, gündelik yaşamda.

Sözlüklerdeki birinci karşılık, *yoktan var etmek* idi. Bu tanıma bilimsel bir tanım demek güç. Bilimin, yaşamdan çıkarak insana ve yaşama bağışladığı bir temel yasa var: *Hiçbir şey yok olmaz, hiçbir şey yoktan var olmaz*. Öyleyse, bu karşılığın üstünü çizip, bir başkasını aramaya çıkacağız.

Kimi düşünürler, yaratıcılık bir sezgi sürecidir, yaşamdaki boşlukların, eksik öğelerin sezilip, bunların, düşüncede varsayımlar kurarak, deneyip sınayarak, yerlerinin doldurulması, yanlışlarının düzeltilmesidir, diyorlar. Alışlagelenden ayrılma, kalıplaşmış olandan kurtulma, eskiyi yok sayarak yeni deneylere açılma, diye tanımlayanlar da var.

Yaratıcılığın en belirgin özelliği *yenilik*'tir bu doğru. Ancak, bu yenilik, eskiyi yok sayma yoluyla değil, yaşamın birikiminin, yaratıcının anlağındaki tarihin birikimiyle, eytişimsel olarak karşılaşması, bu sınama sonucunun özgün yetiden geçirilmesiyle sağlanabilir.

Sanatta yaratıcılık nedir, peki?

Conrad (tutucu bir yazar), sanatsal yaratıcılığı şöyle tanımlıyor: Kavram, duygu, imgelemi içine alan bir yaratıcı arama, araştırma, bulma süreci. Algıdan doğmuş, duyum ve duygularla çağrışmış, etkili bir mecazın doğuşu süreci. Freud ise, kısaltarak söylersek: Sanatsal yaratı bilinçaltında sıkışıp kalmış, cinsel ya da başka kaynaklı içtepi ve isteklerin bilinç dünyasında değiştirilerek yüceltilmesidir, diyor.

Şimdi, *sanatsal yaratıcı*'yı, kısaca *sanatçı*'yı aydınlığa çıkarmayı deneyelim. Sanatçı: Düşünme süreci hızlı, akıcı, renkli; nicel olarak bilgileri zengin kişidir. Yeter bir nicelik olmadan bir niteliği sağlamak, yani, ön bilgi ve yeterlikler olmadan, hayatın sanata dönüşmesini sağlamak olanaksızdır.

Gördük ki sanat bir süreçtir. Yaşamı yakalama, belleğe geçirme, bellektekini ayıklayıp düzenleyerek bir anlatım biçimine dönüştürmedir. Yaşamın kendisi, öz, anlatım biçimiyle bir paranın iki yüzü gibi birleşirse, bir kirazın renginin, tadının, biçiminin, kiraz kavramında birleşmesi gibi birleşirse, ortaya çıkan ürün, bir *sanatsal ürün*'dür.

O yüzden diyoruz ki, doğanın ürün verme süreci ile, toplumsal altyapı ve üstyapıdaki, sonuca, ürüne giden süreçlerde büyük bir benzerlik vardır.

Sanat bir kendini aşmadır. İnsanın, yaşamı yeterli bulmadığı, yaşamın kendiliğindenliğine karşı çıkma isteğini içinde bir tohum gibi büyüttüğü gerçektir. Yeni bir düzen oluşturmak, yaşamı yeniden düzenlemek, kopuklukları, boşlukları, eksiklikleri gidermek, fazlalıklardan arındırmak gerekmesini de.

Sanat, bir eleştiri, bir karşı çıkma, giderek bir başkaldırmadır. Özgün sanat, yüzde yüz bunlardan biridir. Hangisidir? Bunu sanatçının yaşamı, içinde yaşadığı toplumun koşulları saptar.

Gelelim daha dar, daha özel çizilmiş alanımıza: *Kadında yaratıcılık ve duyarlılık*.

Kadın bir çelişkinin içindedir: Cins çelişkisi. Cins çelişkisi, kadının insanlık içindeki durumu, ikincil çelişkidir.

Kentlerde kadın, çağımıza gelinceye dek genellikle üretim alanlarının dışına itilmiştir. İkinci derecede önemli işleri üstlenmeye zorlanmış, buna göre yetiştirilmiştir.

Küçük bir çocukken edilgin olma öğretilir ona. Ağaca çıkması, taşı uzaklara fırlatması, çelikçomak oynaması ayıptır. Dahası, yasaktır. Onun davranışları yumuşak olmalıdır. Beğenmesini, seçmesini değil, beğenilip seçilmesini bilmelidir. Erkek çocuğa duyulan saygı ona duyulmaz. Bebekle oynamalı, ev işlerine alışmalıdır. Son üç büyük dinde Tanrı da kadın olarak imgelenmez. Kızların Tanrı imgesi, yaşadıkça, önce baba imgesiyle, sonra koca, sonra da oğul imgesiyle çıkarılır.

Yüzyıllarca, kadın bir duygudaş (sempatizan) olarak kalmıştır. Erkeklerin kadın duyarlılığı diye ayırıp büyüttüğü şey, gerçekte bir duyarlık değil bir duygudaşlık, başkasının duygusuna katılma durumudur. Bir sürekli edilgenliktir yani. Bu sürekli edilgenlik, çoğu zaman, kızların daha kadın olmadan, kültür, bilim, sanat alanında gerilemelerine yol açar.

Yaratıcılık, bir başkaldırı olabilir, demiştik. Kadının yaratıcılığı bu yüzden kesinlikle bir başkaldırıdır. Bu başkaldırı, cinsler arasındaki gereksiz ayrım ortadan kalkıncaya dek sürecek, inanıyorum.

Çağdaş kadın, kadınlık durumunu bir alınyazısı olarak bellemeyendir. Bu yüzden, yasağı, baskıyı daha çok duyar özünde. Bunalımlar, mutsuzluklar daha çok onun içindir. Ondan gidecek, kurduğu aile için.

Kentsoylunun gemisi öyle büyük bir yara almıştır ve yara o kadar hızla büyümektedir ki, ne anapara yetecektir, ne baba-para onu onarmaya. Piyano, bale, resim kursları hiç yetmeyecektir.

Sanat, kendini özgürce dışavurma biçimidir. Kendini aşmadır. Kızlarımızla oğullarımız arasında bir ayrım yapmadan, çağdaş eğitimden geçirirsek, bunu yaparken, çocuğun, gencin yaratıcı bir incelik içinde kendini bütünlemesine, topluma açılmasına yol gösterirsek, analar kendi alınyazılarını kızlarının da alınyazısı olarak düşünmezse, dünyanın birincil çelişkilerini yok

etme yükünden onlar da eşit pay alabilirlerse ki, almaya başladılar, o zaman kadın duyarlılığından değil, insan duyarlılığından söz edilecektir. Amaç bu olmalıdır. Yoksa “kadın duyarlılığı” gibi, çağdışı bir kavramı körükleyip şişirerek, kadın yaratıcılığını, sanatını genel yaratıcılık ve sanat içinde eski deyimle, bir “ucube” olarak yeşertmek ve saklamak değil.

Kadın, bütün olumsuzluklara karşın, yaratıcılık alanına çeşitli yollardan girmesini, orda kişiliğini tamamlamasını ve göstermesini bildi. Sanatın, kimi dahiyle daha çok, kimiyle ise daha az ilgilendi. Örneğin plastik sanatlar, resim, müzik daha yakın geldi ona. Yazın, şiir alanında ünlenenlerin, hele, ünüyle birlikte değeri olanların sayısı az. Bu alanın kadına daha genişçe açılması son yüzyılda oldu. Ülkemizde ise, Cumhuriyet’in kadın yanına koyduğu ağırlık, cinsler arası dengesizliği büyük ölçüde düzeltince yazarlık, ozanlık kadının uğraşları içine girdi. Türkiyeli kadının yaşamı Atatürk’le değişti. Bu değişme, büyük kentli kadında daha hızlı, küçük kentler, kasabalar, giderek köylerdeki kadında daha yavaş oldu. Ama oldu. Yasalar önünde eşit sayılma, ilk yıllarda kâğıt üstünde kalacak gibiydi. Kadının kalıttan (miras) eşit pay alması çeşitli yollarla önlendi. İlköğrenimin zorunluluğuna karşın, kızlar on yaşında nişanlanıp okuldan alındı ya da başka engeller bulunup hiç gönderilmedi. İşbölümünde, erkeğin beğenmediği, ondan artakalan yerlerde, yarış dışı çalışmayı sürdürdü. Ama yasalar, bir bilinçlenmeyi de birlikte getirdi. Başkaldıran kadın haklarını istedi. Yasayla kendine verilen gücü ölçüsünde, savaşım kararlılığı ölçüsünde elde etti. Kendisi elde etti. Kentli kadın bugün yaşamın hemen her kesiminde alınyazısını silmeye çalışıyor.

Bırakınız devrimleri, küçük değişiklikler bile birtakım tedirginlikleri birlikte getirirler. Yukarda da söylemiştik, kentsoylu aile düzeni büyük yaralar aldı. Çeşitli olumsuzluklar ortaya çıktı. Doğaldır bu. Gündelik yaşamda, elinde tuttuklarını yitirmekten korkuyor öteki cins. Köylerde yüzyıllardır yürüyen çifte sömürü, sanayileşme, kentleşme, kadının evi dışındaki işlerde çalışma durumu ve zorunluluğuyla kentlerde de yaygınlaştı. Kadın, erkek kadar çalışıyor dışarda belki daha çok. Evinde ise eski düzen sürüyor yine.

Sömürünün katmerlenmesi bilincin yükselmesine de yol açınca tedirginlik, kargaşa bazı temelleri sarsmaya başladı.

Zorlanacaktır öteki cins eğitilecektir de bir yandan. Bizim çocuklarımız, genç kuşak arasında artık görüyoruz işte, olanakta, toplumun birincil çelişkilerinin yok edilmesi için uğraşta, eşit paylaşma anlayışı yaygınlaşıyor. Çağdaş anlayış, kentlerden geçerek kırsal kesime varıyor artan bir hızla.

Toplumumuz bir altyapı değişiminin içinde. Kadının durumundaki değişme de her yanıyla buna bağlı. Etkileyerek, etkilenecek bir yerlere varılmaya çalışılıyor. Kadın, sanatıyla da bu etkileşimin içinde. Yazın alanında şimdilik, çeşitli nedenlerle yalnız öyküde, romanda görülen büyük gelişme giderek öteki dalları kapsayacak. Şiiri de.

Duyarlığın, “kadınlar için” ayrılıp, özenle bakıma alınanı kuruyup kalacak.

Biz,

*Mahfice efendim bu gece eylesek iştet
Pek canıma minnet*

diyen Leylâ Hanım’dan, erkekçe özentilerle,

*Nigâh-ı merhamet kıl âşık-ı bîmare gel cânâ
Lebinden can bağışla naz ile güftâre gel cânâ*

diyen Fıtnat Hanım’dan, bir de Leylâ Saz’dan geldik bu günlere. Bilinçle olmasa da, ilgiye değer bir sezgi ve uyanıklıkla insanın “Gayyâ”sını sergileyen bir Şükûfe Nihal’den de geçtik. O, 1930’larda Faruk Nafiz Çamlıbel gibi bakıyor dünyaya. Eşitsizlikleri seziyor:

*Ateşçi o gayyâda tutuşurken bütün gün
Aldığı para ile doymuyor karnı bile
Mezardan yeni çıkmış bir iskelet halinde
Ateşe hız veriyor terini sile sile.*

Anadolu köylerinin, köylülerinin aç, çıplak, yoksul durumunu anlatıyor, karşılaştırmalar yapıyor. Soruyor küçük yaşta makina gürültüsü, yağ ve benzin kokusuna tutsak edilmiş çocuk adına:

Mineli çayırlardan,
 Bir demet çalı gibi koparılıp bu sefil
 Hayata düğümlemiş...

 Hangi çocuk mahkûmdur güneşten ayrılmaya
 Evlâdınızı lâıyk görürken bir saraya
 Onu niçin attınız bahar esen kırlardan,
 Mineli çayırlardan?
 Çocuklarınız gibi bûlbûllerin sesini,
 Güllerin neşesini
 Niçin tanıyamadı?

Kentsoylu kadın cılız dizelerle, cılız bir şiir ilişkisini sürdürürken, köylerde, kasabalarda halk kadınlarının gür bir kaynağı çoktan gelenekleştirdiklerini, ağıtlarıyla, türküleriyle, mânileriyle bu adsız toplama büyük katkılar yaptıklarını görüyoruz.

Yaşamın bazı kesimlerinde eziliyor da olsa, onlar erkekleriyle daha çok şeyi ortak yaşıyorlar. Çelişkileri birlikte duyuyorlar; duygusallıkları, onun için “insanca” bir duygusallık.

Ekini biç biç
 Ağrıdı bileklerim
 Yâr üstüme yâr sevmiş
 Yarıldı yüreklerim.

Hangisinin bu mâni? Kadının mı? Bence ikisinin.

(Türk Dili, Aralık 1977)

Ozan Yazıları

Dost mu Düşman mı?

Söylemeyi değil söyleşmeyi yeğleyen biri olarak, bana yeniden açılan bu kapıdan girerken, MERHABA diyorum.

Diyorum ki başlangıçta konu saptaması yapmayalım. Gün neyi getirirse, neyi dilersek söyleşilerimiz onun üstüne olsun. Olsun. İyi. Bir var ki bu belirsizliğin de tuzağı hazır, çekildiğimiz alanda tartışmalara girmek.

İşte size sıcaklığına bir konu: Folklor Sanata Düşman mı? Soru biçiminde sunulduğuna bakılmasın. Kapsamını da genişleterek yirmi yedi yıl önce Cemal Süreya'nın yazdığı bir yazının başlığını yineliyorlar. "Folklor Şiire Düşman."

O günün şiirlerine bakıldığında, belli noktalarda doğruyu bile kapsayan yazının başlığını bugün bir slogan niteliği yakıştırıp kullanan Demirtaş Ceyhun bence, önce kendisine, sonra Cemal Süreya'ya haksızlık etmiş. Cemal Süreya, ozanlığının değeri kadar zekâsının düzeyiyle de övebileceğimiz bir ozanımızdır. Demirtaş Ceyhun'sa, değerli öykülerin, romanların sahibi, üstüne üstlük toplumcu gerçekçi sanat anlayışını benimsemesi dolayısıyla payda ortaklığı yaptığımız bir sanatçı. Öyleyse nedir bu olan biten? Niye bu flaş yaklaşımlarla bu uç noktalara çekiliyoruz?

"Folklor Şiire ya da Sanata Düşmandır"a bencileyin katılmayanlar, bizler niçin tam karşıda bir noktadan dövüşe katılmaya zorlanıyoruz?

Tuzak dediğimiz budur işte. Hem de yandaş olabilecek kişiler öne çıkarılarak kurulduğu için, kördögüşü başlatacak bir tuzak. Seçeneğimiz, tek seçeneğimiz de birlikte sunulmaktadır. Bize rol dağıtımında besbelli "Dîvan Edebiyatı Şiire Düşmandır" yanı uygun görülüş. Ya çıkışımızı burdan yapacağız, ya da eklektik düşünmekle suçlanacağız.

Hayır. Hiçbir uç noktadan saldırı bizi karşı uç noktaya itmemeli. Biz, başkalarınca belirlenmiş bu yanlış alanda dövüşmeyeceğiz. Çünkü, bu öncelikle eytişimsel düşünmeye aykırı gelir. İçeriğinde doğruları da yanlışları da taşıyan bir önerinin karşılanması ancak bu doğruları yanlışlardan ayırmakla olur. Bir önermede ana eğilim yanlışlarda bastırıyorsa elbet onların karşısında oluruz. Kendi doğrumuzun yöresindeki sakıncaları da belirterek, yanlışları göstererek.

İşte yöntemimizi açık seçik söyledik. Doğru saydığımız başat çizgiyi de. Şimdi iki yandaki doğruları yanlışları, ya da birleştığımız, karşı olduğumuz noktaları, “niçin?” dedirtmemeye çalışarak ortaya koyalım:

Folklor gereçlerinin kullanımı ya da kaynaklığı sorunu, toplumcu gerçekçi yazının bir temel sorunudur. İşlev söz konusu olduğunda da yaşamsal bir değer kazanır. Bu tür saldırılar işte o yüzden yapılmaktadır. Saldırı folklor gereçlerine basarak toplumcu gerçekçi yazına yönelmektedir. İşte o yüzden bunca tepkiyi almıştır. Özellikle genç uzmanlardan.

Ben Demirtaş Ceyhun’un bir yanlışlık yaptığına inanıyorum. Yanılgısına biraz fazlaca bastırılmış, o kadar.

Cemal Süreya’nınsa, yirmi yedi yıl önce yazdığı bir yazı başlığını bugün dayanak diye kullanmak nasıl haksızlık oluştuyorsa, ona bugünün koşullarında yanıt vermek de ucuzuna bir haksızlıktır. Buna düşmeyeceğim. Üstelik, hem o’nun, hem Ceyhun’un yazılarında belirtilen, folklor gereçlerinin eski, işlevsiz, sakıncalı olanları üstünde çeşitli yazılarımda ben de durmuştum. Söyleşilerimde titiz bir seçme yapmanın gerekliliğini savunmuştum.

Folklor ürünlerinden yararlanmayı salt biçimin sorunu saymak, halk şiirimizin iç ve dış kalıplarıyla çalışmak, çağdaş şiirimizi kurmanın bir yolu olamaz. “Bir kısım genç ozan, içi güncel öze doldurulmamış halk şiiri kalıplarıyla yazıyor. Mekanik, şematik, işlevsiz ürünler çıkıyor ortaya.”

Çağdaş şiire yeni bir soluk getirmede geleneksel halk şiirimizin biçimlerinden yararlanılamaz mı? Elbet yararlanılır. Halkımızın kültür yapısında folklor gereçleri hâlâ bütün diriliğiyle kendini sürdürürken, halk için yazdığını savunan bir ozan

için elbette bir olanaktır bu. Ne zaman? Çağdaş özleri onunla iletebildiği zaman. Halkın yaşamını değiştirmede yükseltmede katkı sağlayabildiği zaman.

Ne yazık ki, şimdiye değin bu yolu izleyenler çoğunluk işlevsel amaca ters yararlanmalarla manzumeci, kolay şiirler yazmışlardır. Bu eğilim bugün de kıyıda köşede sürmektedir.

Ama bizim savımıza, çağdaş şiirimizin içeriğini ve yapısını kurmada folklor gereçlerimizin kaynaklık edebileceği savına geldiğimizde biraz duralım.

Çağımız toplumcu gerçekçi sanatının en önemli özelliği hep söylediğimiz gibi, işlevselliğidir. Sanat, hayattan çıkıp yeniden oraya dönmek, yükselmek ve yükseltmek amacı elde tutularak üretilir. Bunun için, kullanılacak her gösterge, her nesne, dilde olsun, biçimde içerikte olsun, yabancılaşmayı aşmamızı sağlayacak olandan, halkın hayatında diri kalandan seçilmelidir. Seçilenler sanatsal yapılar içinde çağdaşlaşmadan, değiştirilemeden, yükseltilemeden yinelenirse, yapılanın adı "Popülizm"dir. Ama seçilip alınan nitelikçe yükseltiliyorsa, sanatsal ürün halka döndüğünde işlevsel yerini alıyorsa, işte bu, sanat olur o zaman.

Bir çocuk görmüştüm on üçünde ya da on dördünde. Çankaya'dan aşağıya yürüyüp iniyordu. Bir de türkü söylüyordu:

Başın öne eğilmesin

Aldırma gönül aldırma.

İçe işleyen bir sesi vardı. Yalnız kendi değil, dinleyen de kapılıp gidiyordu. Sözlerinin Sabahattin Ali'nin bir şiiri olduğunu, şiirin adının "Hapishane Şarkısı" olduğunu bilir miydi çocuk? Dinleyenler, sorsanız bilirler miydi? Kaçı? Açın antolojileri, bulursunuz onu. Okuyup bakın ne has şiirdir.

Bir de biçimsel etkilenme olmasa da halkın geleneksel kültür değerlerini bilinçle şiirin içeriğine sindirmiş ozanları, Ahmed Arif'i, Enver Gökçe'yi, başkalarını okuyun. Ceyhun A. Kansu'nun bazı şiirlerini, "Kızamuk Ağıdı"nı okuyun. Onlar, bile isteye folklor gereçlerinden, onların kaynaklığından desteklenmiş olanlar.

Türk şiirinin hemen tümünde kendiliğinden dokuya karışmış nice geleneksel üründen de söz etmeliyiz. Cemal Süreya'nın güzelim şiirlerinden de.

Onun "Sevda Sözleri"ne bakın bir. Bir şiiri (Papirüs, 32, Şubat 1969) Yunus ki sūtdişleriyle Türkçenin / Ne güzel biçmişti gök ekinini diye başlar. / Niye mi koşarsın böyle ufka doğru / Pir Sultan mı ısmarladı seni / Kızılırmaktan öte Sivasa doğru / Yeryüzü gökyüzü ve sabah vakti / Bilece uçarsınız hastanız ulu / Alnında göğsünde parmak uçlarında / Kan pıhtısının ısrarlı bakışı / Siyaset meydanı hıncahınç dolu Nice şair nice duyarlık elçisi / Zehir Kazak zıkkım Gedayi / Bir buğday yüzlü zülfü dolaşığın / Özlemiyle karmış doğanın buyruğunu... diye sürer. Bitişiyse şöyledir: Sen işte bunlarla bildin Türkçeyi / Bunlarla / Gelen giden obayı sevdi.

Görülüyor ki, eti tırnaktan ayırmak ne denli zorsa, şiirimizi geleneksel halk şiirimizin, sanatımızı geleneksel halk sanatımızın ürünleri etkisinden ayırmak o kadar zor.

Şimdi gelelim Dîvan şiiri yanına diyecektim ya, yerim dar. Bir başka yazıda bu konuyu sürdürmek üzere sevgiyle.

(Milliyet Sanat, 15 Ocak 1984)

Önceki söyleşimizde çağdaş şiirimizin kaynağındaki geleneksel Türk Halk Şiiri'nden söz etmiştik. Bu kez konumuz Dîvan şiiri...

Türklerin İslam dinini kabulü 7.-11. yüzyıllar arasında olmuştur. Başlangıçta İslam dini çoktanrılı inanç düzeninde varolmuş, Türk gelenek ve göreneğini sarsamamışsa da, sonraki yüzyıllarda gelenekte ve geleneği besleyen Türk düşüncesinde büyük değişiklikler olmuştur. Değişikliğin önemli bir etkeni, Kur'an dili Arapçanın ve yazın dili Farsçanın sözcüklerinin, söz yapısının Türkçe içinde yaygınlaşmasıdır. Bu yaygınlaşma, toplumsal yapının değişmesine de denk gelmiştir: Gelişen işbölümünün getirdiği sınıflaşma. Hükümdar, halk ikiliğindeki denge, hükümdar yanındaki zümrenin genişlemesiyle değişti. Bir yanda "avam" yani halk, öte yanda "havas" yani okumuşlar. Medrese, enderun, saray çevresi.

Dîvan edebiyatı işte bu ikincilerin edebiyatıdır.

Türk halkının konuşma dili ve edebiyatı pırıl pırıl bir Türkçeyle söylenip, yazılıp giderken, okumuşun dili, özellikle edebiyatı giderek daha çok, daha çok, yabancı sözcüklere, söz yapılarına boğulmuştur. İslam uygarlığı, İslam'ın düşünce dizgesi, çeşitli yabancı öğeler, ancak kendine uygun dil dizgesi içinde verilir olmuştur. Ozanlara şiirlerini kendi kişiliklerine göre geliştirecek alan payı hemen hemen kalmamış gibidir. Kalıplar, kalıplar.

Dîvan edebiyatı halka yabancılaşmış bir edebiyattır.

Dîvan ozanlarının yönelimlerinde İran şiirinin görkemi de çok etkin olmuştur. Kurmaca dil, aktarılmış düşünce, öykünül-müş sanat, özenilmiş hayat.

14. yüzyılda Aruz içinde de olsa, *Senden ırağ ey sanem şâm ü seher yanaram / Vaslunı arzularam dahi beter yanaram* gibi yalın beyitler düşen bir Nesimî ve öteki ozanlar varken, gide gide dilde

tamlamalara, biçimde kalıplara içerikte hiçbir şey söylememeye boğulan şiir örnekleri görülmektedir.

*Şahen şeh-i ferhunde baht ârâyış-i dihim ü taht / Bahtı kavî
ikbâli saht İskender-i Yusuf-şiyem.*

Nef'i, içinde bu beytin yer aldığı şiiri Sultan IV. Murad'ı övme amacıyla yazmış. Tumturaklı anlatım, dolaşık belâgat biraz da ondan belki. Bir yüce padişaha avam diliyle övgü dizilmez ya. Bir de Türkçenin ses yapısının aruz vezniyle uyuşmaması var. Gelsin biçimde ustalığın güvencesi Arapça, Farsça sözcük tamlamaları.

Bunları söylerken, bağrıma taş bastığımı gözden uzak tutmamanızı dilerim. Dîvan'da tutkunu olduğum nice dizeler, nice beyitler var.

*Ehl-i dildir diyemem sinesi sâf olmayana / Ehl-i dil birbirini
bilmemek insaf değil dediyse* Nef'i, bunu bırakıp geçebilir miyiz?

Sattıkları hep meta-ı candır / Aldıkları suziş-i nihandır der de Fuzûlî,

*Bübüller öter, güller açar şad gönül yok / Hiç böyleliğin görme-
mişiz fasl-ı baharın* der de Şeyhülislâm Yahya,

*Dilde gam var şimdilik lütfeyle gelme ey sürur / Olamaz bir
hanede mihman mihman üstüne* demişse Rasih, biz bunları atlayıp geçebilir miyiz?

Böyle kırk kadar beyit gizlemişim eski lacivert defterin arka sayfalarına. Başkalarının da bildiği, sevdiği başka dizeler, beyitler vardır elbet. Dikkat edilirse bu parçaların dilinin yalın olduğu da görülür. Ne yazık ki çok değiller.

Dîvan şiiri, çağdaş şiirimize kaynaklık etmiş mi, edebilir mi? Dilini aşamadığımız, biçimini, sesini Türkçemize yediremediğimiz, içeriği, dinsel olsun ya da olmasın, dinsel düşünce dizgesinin yansıması, anlamı beyitlere bağlanmış, konuları sınırlandırılmış bu şiirlerden nasıl yararlanabiliriz?

Çağdaş şiirimizin ustaları arasında Dîvan'a ilmikler atmış çokça ad sayılabilir. Onların değil de, Dîvan geleneğini şiirinin dokusuna gerçekten başarıyla yedirmiş olanların sözünü edelim.

Behçet Necatigil, Turgut Uyar, Attilâ İlhan, Hilmi Yavuz'un gerçek incelik örneği şiirlerini de unutmamalı. Bir gün umarım daha genişçe durma olanağını buluruz buralarda.

Kısaca diyebiliriz ki, saydığımız adlar daha çok biçim ve biçem olarak yararlanmışlar Dîvan'dan. İki ve çok anlamlı sözcüklerden anlam çeşitliliği sağlama, çağrışımlardan yararlanma, anlatım özelliklerinden yararlanma var. Behçet Necatigil ustanın *Beyler'ini*, *İki Başına Yürümek'ini* açın. Bulacaksınız.

Yalnız tenin var da öğretenin yoksa / Kaynatır suyu önündeki kap / Bir iz bile kalmaz / Gider kaptan.

Turgut Uyar'sa Divan'ında Aruz'un ağır ritmini beyitlerinden geçirir. Aruz'a saygısını pek öyle sunmayaraktan:

Kapılarda bıraktılar her şeyleri her şeyleri / Ey üzünç yalnız bir seni mi aldılar içeri.

Dîvan'dan kaynaklanan çağdaş şiirin içeriğinde neler var? Nerelerden benzeşip etkilenip gelirler? Kıyamam bu konuyu üç beş sözcükle geçiştirmeye. Şimdilik, yine Behçet Necatigil'in şiirlerinde tasavvuftan ağan bir iki özelliği imler bırakırım. İnsanın hayatla, çevreyle, insanın insanla ilişkilerinden kanayan çağ acısını usuldan derinden yürütüp götürüş. Sessiz katlanma.

Söyleşimizi sürdürmeyi dileyerek, sevgiyle.

(Milliyet Sanat, 15 Mart 1984)

Necatigil Şiirinden Geçerek

Necatigil neyi yazdı en çok, hayatın hangi noktalarında ya da uç noktalarında durup onları dizeleştirdi? Söylenir ki hep ev odağında, evler, yakın ilişkiler, işler, yollar, gündelik yaşam ilişkileri halinde dönendi. Doğrudur, uzaktan bakınca, dışardan bakınca. İçerdeyse, yetmeyişler, eksiklikler, engeller, sevimli, dostlukları yaşayamayışlar var. Kırılmalar, gücenmeler, saklanmalar, bağışlamalar, hoşgörüler var. Bir de ÖLÜM. Hemen her üç şiirden birinde açıktan sözü edilen ama ötekilerde de içten içe izlenen ölüm.

O bir Anadolu ermişidir. “Ölümaklımda” der. Üstüne üstüne giderek AV olmaktan kurtulmak mıdır muradı, hiç değilse AVCI ile AV’ı özdeşleştirmek midir?

* * *

Ölümlerin karşısında şaşırıyorum

Nicedir biz, “ölümlerin karşısında” şaşırıyoruz. Ölüm yaşamın son parçası, uzantısıdır diye mi, bilgeleştığımızdan, geniş görüşlü, sabırlı davranmaya alıştığımızdan mı? Değil. Belki ustanın dediği gibi: *Ben canavar ruhlu muyum / Bir ölü evinde tek söz söylemeden / Put gibi duruyorum ...*

Ama niye “put gibi” durduğunun açıklamasını getiriyor o: *Başsağlığı dilemek / Garibime gidiyor / Ölen öldü sen çok yaşa / Küçültmeye benziyor ...* Bu gerekçeyi alıp özür diye kabul edebiliriz, olağan gidişlerde. Ya peki biz, bizim gerekçemiz nedir? Onu da düşünmüş ozan: *Beni böyle kitaplar mı yaptı ne / Kâğıtlarda gidenlere içlenip ağlayan ben / Hayattaki ölümlerde put gibi duruyorum.*

Öyle mi? Kitaplar yüzünden mi nicedir “put gibi” duruyoruz. Okumuşluğumuz ölüme bile kuşbakışı bakmamızı mı öneriyor? Düşünmeli burada. Tam da şimdi.

Yas tutmak törendir, evet. Törenleri sevmiyoruz. Ama törenlerle geçirilmişsek biz bizden, bir elimiz ötekini yitirmişse, canımız evinden yozumuş da gözlerimizle sürer olmuşsak izini, törenler bize de gerekli.

Çok çiğ çağ. Necatigil çağımızı böyle niteliyor. Diyor ki bir başka yerinde de şiirinin: *Onu benden, beni ondan ayıran / Düzenler / Bırakmaz bizi bize. Bölücü / Ölmüş nice değerler, ben de ölmüşümdür.*

Ölmüş nice değerlerle “ben” de öldüğü için mi suskunuz? Yoksa ölecek kadar etkileniyor da bunu iletmiyoruz muyuz? Söz burda yine Necatigil’in: *Susanlara hiçbir şey sormayınız.* “Susanlara” sözcüğünden sonra, dizeye “şimdilik”i ekliyorum. Aklımdan. Şimdiye değin bana öyle gelir ki yalnız “konuşanlara” soruldu. Ya susanlar? Susma da bir eylemdir ve sorumluluğu kesmez.

* * *

*Gençlerden ölümleri gizlemek gerekirdi / Ne diye zehir olsun şimdi-
den içtikleri /... / Yalnız aşk olmalıydı onların / Acı diye bildikleri ...*
Yunus’tan bir adım ilerde bir yerleri imliyor ozan. Yunus’u şol dizelerle anarsak: *Bu dünyada bir nesneye / Yanar içim göğnür özüm / Yiğit iken ölenlere / Gök ekini biçmiş gibi...* Necatigil hoca ölümü hiç üstüne kondurmuyor genç olanların. Onu sürüp çıkarıyor alanından. Tasası, gençlerin ölümü duyup, üzülmelerinden. İstiyor ki onlar, ölmek ne kelime, ölümü duymasınlar bile. Ekliyor: *Kim devirdi bu kalın kütükleri / Nazlı sarı başaklar toprağına / En verimli tohumları ekmeliydi / Ömrün en güzel çağına ...*

* * *

Apansız bir soru daha sorulmada: *Soğurken bir ölü, çok ince bir eli / Tutup ısıttınız mı? / Susanlar ey.*

Dağların ardından ölüm dolu dizgin gelir / Terkisinde biri vardır. Terkisinde herkes olabilir. Çünkü iyice bilinir: *Önce ölüm, ölümüne yol.* Öncelikler ne susan için, ne konuşan için değişir. Ne de yargılayan, bağışlayan.

Necatigil dizelerine tutunarak, dolaydan dolaydan yürüyüp gelirken önünüze şu da çıkabilir: *Ve kalp uzun süren görmeyişleri /*

Kuru bir yaprağı kaldırır gibi kaldırırđı ... Şiirin adı "Ağır Yaprak". Anmasa da ozan, biliriz ki bu da ölümdür. Uzun süren görme-yişlerin ileri yaşlara sunduğu, istenir, aranır, güzellenir ölümdür.

* * *

Kim der ölüm... Gösterir de parmaklar / Almadan gider ölüm. Eh, bu da coğrafyamız içindedir.

* * *

Ölümden söz ederken bile, o umudumuz var ya o umudumuz, pelesenk etmişiz, dilimizden düşürmüyoruz:

*Bir süre avında
Ölüsünü görmeye gelirler
Abdal Musa demişler
Bağrına saplı oku
Çıkardı verdi geri.*

Çocuk değiliz. Değiliz amma, söylem alanımız çocukların kin-den dar. Öyleyse biz de onlar gibi tekerleyebiliriz demektir: Çok çiğ çağ çok çiğ çağ çok çiğ çağ çok çiğ...

(Milliyet Sanat, Temmuz 1984)

Somutlama

Yılsonu yoktur, yılbaşı yoktur, doğum günü yoktur, beş yıl yoktur. Üç yüz altmış beş gün altı saat on sekiz dakika yoktur. Zaman yoktur.

Bunu şu yaşına dek anlamadıysan, artık kimse anlatamaz sana. Gelmişsin, gidiyorsun.

Düşün bir, yılbaşı günü, bir öncesi, bir sonrası. Birinin ötekinden ayrımı ne? Niçin bir önceki ayın ortasındaki günü değil de o günü seçiyoruz. Yıl başlasın, yıl bitsin. Bunlarsız yapamıyoruz.

Yaz saati uygulaması, kış saati uygulaması derken bir de bakıyoruz altı yıl sonra üç saat geriye ya da iki saat ileriye düşmüşüz. Düşmüşüz ya, hiç umurumuzda değil bu. Çocuklarımızı kör karanlıkta kaldırıp, eline çantasını veriyor, okula yolluyoruz. Gün başladı diyerek.

Bu bir onur sorunudur. Saatler bu onurun korunması işini insanlara bırakmış gibi görünüyor ama, burda biz, öte gecede onur. Çocukluğumuzda, gençliğimizde saat altı olduğunda, kışın bile güneşin doğduğunu, sekizdeyse ağaçların üstünden şöyle göğün bir yanlarına tırmanışını anımsıyorum. Kimsemizin kılı kıpırdamıyor şimdi, demiyoruz ki saat sekiz olduğunda karanlık kalmamalıdır ortalıkta. Kalmamalıdır.

Bu konu kişisel tarihimizi ilgilendiren bir konu. Ya yılbaşlarına, ay başlarına, hafta sonlarına n'oluyor? Durup dururken, günün birini seçip demişiz ki, sen çıkmaz ayın son çarşambası-sın. Peki, öyle demeyeyle olmuş mu? Rivayete kim inanır, gelsin törenler. Çekmişiz yeni kılıklarımızı üstümüze başımıza. Elinden tutmuşuz ufaklığın parklara filan gidiyoruz. Yılbaşı gelmiş. Biz onu biliyoruz ama o bizi bilmiyor. Bizi bilsin diye törenlere bürümüşüz. Elimizle tutmuş, gözümüzle görmüşüz. Somutlaştırmışız kısacası. Kim, yılbaşı denince konfetileri, müziği, renkler dolusu giysiyi, içkiyi ve kahkahayı anımsamaz. Hele armağanları, o armağanları.

Hele ağır ol ahabap. Kim ne takar yılbaşını, aybaşını. Kimin umurunda tören, kimin umurunda bayram? Sen o armağanlarını al da... sakla. Yahu sen, kimsin, sen, nesen sen? Babanı düşün, ananı, bacını, komşunu, hemşerini düşün. Onları düşünürken, kendini de bir iyicene düşün.

Şu yaşadığın dünyada, kaç kişinin yılla, ayla, günle, yılbaşı, hafta sonuyla ilgisi var? Biliyorsun ne kadar azdır onlar. Ve ötekiler eğer zaman bölümleriyle ilgileniyorlarsa, ne sebeple ilgileniyorlar? Kim bakar senin konfetine, kim koklar senin çiçeğini, armağanların kimin umurunda? Sen onları al da... Sakla.

Büyük kıtlıkta... derdi dedem. Kolera geldiğinde... derdi ninem. Birinci Dünya Savaşı bittiğinde, der babam. Evimiz yandığında... diyor komşum. Bolluk yılında... derdi köylü. Ekin yeşerdiğinde, elma kızardığında, gün ağardığında, akşamüstü, tan alacasında, anam öldüğünde, mapustan çıktığında, evlendiğimde, oğlum doğduğunda.

Peki, o ne yapıyor o? Yine somutlaştırmıyor mu? Elbette somutluyor. Somutluk, nesnellik insana vergi.

İki tür somutlama var. Görüyoruz. Biri kentsoylunun somutlaması, biri ötekilerin, çoğunluğun. Can gözünüzle bakın, hangisi hayatın içinde, üretim ilişkilerinden kopmamış? Hangisi hayata yabancılaşmış?

Sen o armağanlarını al da
Sen o çiçeklerini al da
Sen o çam dalını al da.

Sen o konfetilerini, içkilerini, kahkahalarını al da. Törenlerini, bayramlarını al da.

Hangisi canlı, süregelen, değişen, değiştiren, peki.

Yılbaşı, aysonu, doğum günü, saat on altı on beş mi, yoksa büyük kıtlık başladığında, İkinci Dünya Savaşı bittiğinde, elmalar kızardığında, son kolera salgığında, gün ağarırken, tutuklandığımda, ya da Recai öldürüldüğünde... mi?

Bildin, iyi.

E, ne duruyorsun öyleyse? Onu yazsana, onu çizsene, onu söylesene, onu oynasana, onu okusana, onu övsene, yersene, ne duruyorsun.

İncelik

Yakın günlere dek Avrupa görmüşlerimiz, Avrupa'dan dönmüşlerimiz büründükleri azıcık gizemli bir örtüyü de birlikte getirirlerdi: Avrupa inceliği. Tanzimat'tan bugünlere çığ gibi büyüyen genç insanlar kalabalığı gittiler oraya, geldiler oradan. Üstün insanlığın gizemli örtüsünü sırtlarında taşıyarak. O örtüyle, ülkemizde yukarlarda, ta yukarlarda bir yerlere yerleştiler. Ya büyük bürokratlar oldular, ya ekonomimizi yönlendirdiler, özel sektör ya da kamu olarak. Sanatçısalar kendilerine dükalıklar edindiler kolayca. Boşluklar ve şaşkınlıklardan yararlanarak.

Avrupa gidişleri o kadar çoğaldı ki (buna Amerika'yı da ekleyebiliriz), demokratlaşma başladı bu alanda. Bir kesim, geri döndüklerinde artık aramızda dolaşır oldular. Büründükleri örtü açıldı. Altından çıka çıka ne çıktı bilir misiniz? Küçücük bir "Chacun pour soi."

Ülkemizde de demokratlaşma sürecine girilmişti. Parlamento'ya atanılmıyordu artık. Seçilmek gerekiyordu. Politikacıysalar seçim gezilerine çıktılar. Sanatçısalar "halka yaklaşma" sloganını yapıştırmak zorunda kaldılar boyun bağlarına. Halka yaklaştılar. Nerden bilsin "Chacun pour soi"yı köylümüz, gecekonduyumuz? O, kentlerde yemek ve kahve masalarında bırakıldı. Halkımızın sonsuz "konukseverliğine" yanaşıldı. Nice siyasa adamının, nice gezginci esnafın, nice sanat esnafının anılarında bu konukseverliğin izleri değil, bence lekeleri vardır.

Sen hem Batı'nın "Chacun pour soi"da somutlaşmış bireyciliğine bürünüp geleceksin, ham halkımızın "engin konukseverliğinde" salınıp gezeceksin. "Halk aydına yakınlık duymuyor", "halk aydını anlamıyor, kitaplarımız satılmıyor, iletişim kurulamıyor" diye yakınacaksın.

Kurulamaz ki gözüm. Getirdin Batı kökenli bir bireyciliği İstanbul'a, Ankara'ya, İzmir'e. Nedensiz, temelsiz. Doldurdun biçimine biçimine. O getirdiğinin temelindeki kâr ve rant düzenini görmek istemedin ya da göremedin.

Halkın yaşamından sayarak seçtiğin, eserine öz diye kattığın üç beş konu da durumu kurtaramazdı. Kurtarmadı.

İncelik mi?

Bunun, senin taşıyıp getirdiğin bireycilikte olmadığı çoktan anlaşıldı. Halk yüzyıllarca, nesi varsa paylaşma inceliğini sürdürdü yakın günlere dek.

Feodal ilişkiler silinip gidiyor ekonomik temelleriyle birlikte. Köy sözcüğü her ne kadar yanlış kullanımlarla "kırsal alan" olarak kapsam genişlemesine uğratılmışsa da bugün, içlemi daralmıştır. İncelik uzmanı aydınlara yayılım yeri olmaktan çıkmıştır. Bu yıllar "kırsal alan" artık anılarda o karşılıksız konukseverlik izlerini bırakmıyor. İstiyor. Çok istiyor. Yol, su, elektrik, okul v.b.

Batı'ya gidip dönenler gibi, kırsal alanda dümdüz değil de yengeç misali yampiri yampiri ilerleyen anaparanın sırtındaki gizemli örtü de düştüğünden, çirkin bacağı ortaya çıktığından, artık ince konukseverlikler gizleniyor. Halk artık bir şeyler armağan etmeye yanaşmıyor. Verilecek ne kaldı ki zaten. İstemeye de alıştı bir iyice. Demokratlaştı.

O eski incelikler anılarda kaldı filan diye mi bitireceğim yazımı sandınız? Yanıldınız. Dönüşüyor, o incelik usul usul. Kölece değil, eşitçe bir ilişkinin inceliğine dönüşüyor. Nesi varsa paylaşma duygusu alttan alta sürüyor.

(Demokrat, 13 Ocak 1980)

Okuma Üstüne

Okumayı, okula gitmeden önce öğrenmiştim. Çevremde okuma bilen herkesi kimi kez sevgisinden tutarak, kimi kez zorlayarak. Şöyle böyle bir kırk beş yıldır okuyorum, demek. İlk okuduğum kitap neydi?... Anımsıyorum. Ama kahverengi ciltli ve büyük boyutlu harfleri kocaman *Kerem ile Aslı'yı*, *Monte Kristo'yu* sessiz yaz günlerinde anneme okuduğum oda gözümün önünde.

Halı örtülü bir sedir. Bahçeye bakan pencereler. El örgüsü beyaz perdeler. Aynalı konsol, mor karpuzlu lambalar. Cam dolaplar. Çok sevdiğim yaz odamız. Annem sedirde, elinde işiyle. Ben, yumuşak yer minderindeyim. Okuma bilirdi. Bana okutuyor, neden? Okuma sevgisinde ortak olmamızı mı istiyor? Elişini bırakmadan öykü, roman dinlemek hoşuna mı gidiyor?.. Belki.

Dedemin kitaplık memuru olması kitap bulmamızı kolaylaştırıyordu. İlkokul son sınıfa kadar birlikte okuduk, elimize ne geçtiyse. Eski halk öyküleri, destanları, serüven romanları, bir de Sabahattin Ali. O da babamın sevdiğiydi. Yozgat'ta öğretmenlik yapmış bir süre. Sanırım ilgi sıcaklığı biraz da o yüzden.

Çok geçmeden şiir kitaplarıyla tanıştım. Antolojilerle de. Bir de apansız önüme çıkan Nâzım şiirleri. İlk baskılar. Sonra Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi, Yakup Kadri, Halide Edip, Stendhal, Balzac, Zola, Hugo ve başkaları.

Lise yıllarına dek elime ne geçtiyse okudum. Kimsenin bana, şunu oku, bunu okuma dediğini anımsıyorum. Zevk almak, alışkanlık edinmek genellikle başka kişilerin yardımıyla, yol göstermesiyle olur. Benim içinse, okuma bir gereksinmeyi karşılıyordu. Bu açlık okuması lisede bilinçli okumaya dönüştü. Ankara Kız Lisesi'nde Muallâ Anıl, Nahit Fırat, Samahat Yalkın gibi değerli edebiyat öğretmenlerim oldu. Özellikle Nahit Fırat hocamın ilgisini anmalıyım. Dünya klasiklerini onun saptadığı

bir sırayla okumaya başlamıştım. Bir ben miydim sınıfta? Sanırım, başka arkadaşlarım da vardı. Kitaplar getirirdi. Evinden belki. Hızla okur, yenisini isterdim.

Bu dönemde ilk okuduğum kitap, Pearl Buck'ın *Ana'sı* idi. Ardından "Maarif Klasikleri" geldi. İçlerinde okumadığım kaldı mı, sanmıyorum. O kitaplar, oluşturulan Cumhuriyet kültürümüze en büyük katkıyı yaptı. Batı'nın, Doğu'nun yazını, kültürünü ilk onlarla tanıdık. Onlarla felsefenin temel kitaplarına bir düzen içinde girdik. İlkçağ filozoflarından başlayarak.

Tarih kitapları. Onlara şimdi de tutkunum. Tüm dünya tarihine, özellikle de kendi tarihimize. Bir de saklı tutkularım var. Nedense utanırım onları birilerine açıklamaktan. Atların, kuşların, arıların hayatına ilişkin ne bulsam okuyorum. Çocuk gibi. Bitkilerin de. Bir de kentlerin yaşamı, tarihi. Halkbilimi, sosyoloji.

Ah, beni bu kadarla kalıyor sanmayın, bunlar ciddi ilişkilerim. Elimden pek çok serüven romanı, polisiye geçti. Yirmi yıldır kendime acıyorum. Ne gücüm yetiyor onları okumaya, ne zamanım. Okunacak iyiler de hem artıyor, hem iyi çeviriler dolayısıyla albenili oluyor.

Çocuklarım okumaya yoluyla yordamıyla başladıklarından, bunu bir düzen içinde sürdürdüklerinden, ben almasam da, yeni çıkan kitaplar eve giriyor. Üstelik en iyileri. Genç insanların diri merakından, yerinde seçiminden, eleştirilerinden bir güzel yararlanıyorum.

Beni ilk etkileyen kitaplar hangileriydi? Ya son tutulduklarım? Bunları sıralayamam. Öyle çok. Kuzey, Güney Amerika, Rus, Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan yazını öncelik alarak, Türkçeye çevrilen tüme yakın kitap. (İyileri).

Yayımladığı ilk öyküden bu yana Yaşar Kemal'i sevinçle izledim. Aziz Nesin, bayıldığım yazarlardan oldu. Türk yazınının bir tek bile iyi ürününü kaçırmadığımı sanıyorum.

Okuma. Zevk için, alışkanlıkla, tutkuyla ya da bir başka itilimle okuma. İyi. İyi de, ukalalık sayılmazsa, söyleyeceğim bir şey var: Okuma kendi başına bir amaç olduğu zaman, kitap, okunup tüketilip bırakıldığı zaman, yararlı olduğu kadar zararlı da olabilir. Her tüketim, yeni bir üretim için kullanılırsa,

onun dirice, canlıca, insanca bir anlamı vardır. Okuduğunuz, bildiğiniz, özünüzce sindirilip, hayata katılmazsa, sizde saklı kalırsa, kendinizi, çevrenizi, ülkenizi, dünyanızı geliştirmenize bir katkısı olmuyorsa, anlamsız bir kısırdöngüdesiniz, demektir. Alıyorsunuz, biriktiriyorsunuz, vermiyorsunuz. Sirkeleşirsiniz. Dışa düşersiniz. Yaşam ilişkileriniz zayıflar.

Ne yapmalı peki?.. Herkes yazar olamaz ki. Denilmesin. Yazarlık bir yaşama biçimidir. Başka bir türlü yaşama biçimi, yaşama alanı vardır. Hepsinin de geliştirilmeye, dönüştürülmeye daha yararlı biçime sokulmaya gereksinimi vardır. Bir yazın eserinin dönüştürümü ille de yazıncılardan beklenmez. Bir doktor, bir mühendis, bir fabrika işçisi, bir ev hanımı, her kişi, yaşamın her alanında, evde, sokakta, işyerinde, otobüste giderken, çocuğunu yıkarken onu kullanabilir. İlgisini, sevgisini anlayışını geliştirir.

Ben, tarih, toplumbilim, felsefe, bitkibilim, hayvanbilim okuyorsam, boşuna değil. Onları şiire dönüştürüyorum.

Analar, babalar, hele de öğretmenler önce bu tür algılamayı verebilmeliler çocuklarına. Kitap okuma daha kolay benimsetilir.

Ülkemizde okuma yaşamının da bir çağdaş geleneği oluşmaktadır. Evlerimizde belki amatörce, çocuklarımıza; dergi, gazete ve kitaplarda profesyonelce birbirimize deneylerimizi aktarmalıyız. Sevgiyle, saygıyla, içtenlikle ve insan onuruna yakışan her şeyi geliştirmeyi amaçlayarak.

(*Milliyet Sanat*, 1 Kasım 1982)

At Filminin Ozanca Görünümü

Sinema eleştirmeni değilim. İyi bir izleyici bile sayılmam. Nasıl olayım ki, film karşısında bütünlüğümü koruyamam. Dağıtır, parçalar alır gider beni. Çocukça bir durum bu, bir davranış bile değil, bilirim. O yüzden bu yazının adı “At filminin ozanca görünümü” oldu. Düpedüz, şiirin arkasına saklanıyorum. Artık buruşturulup atılmış bir anlayışa sarılarak, ozanlığı özür sayarak. Niye mi? Çünkü ben o film üstüne düşündüklerimi söylemek istiyorum.

AT olağanüstü bir film mi? Değil. AT insanın öfkesini kabbartan kötü bir film mi? Hiç değil. AT olağandışı bir film. Her şeyiyle olağandışı. Adı bir trajediye yakışıyor.

Bir gazetenin güncel dili arasında dramatik özelliğini bile koruyamayacak olan konu, tarihselliğe ve efsaneye sayısız ilmiklerle bağlanarak trajedi kılınmış.

Onlar, yolda yolakta görüp kanıksadığımız, gür ya da cılız sesleri odalarımıza dolup çoğu kez canımızı sıkanlar, pazarcılığa bile yükselememiş sokak satıcıları. Kentlerimizin en yalın tecimenleri. Onları yurtluklarından kaldırıp, İstanbul denilen devin karnında bir yerciğe konduruyoruz. Ve onlar, yem peşinde ağa düşmüş balık gibi çırpınıyorlar. Umudun yerini umutsuzluk alıyor filan diyebilsem, iyi. Diyemiyorum. Çünkü AT'ta umut değil, insanın kendine güveni işleniyor. Özgüvense, umutsuzluğa değil çıldırmaya dönüşüyor.

Kendine güvenme ile çıldırma arasındaki konu, artık EKMEK olmamalıydı. Öyle düşünmüş olmalı senarist ve yönetmen. EKMEK genel amacı içinde, özel, tikel bir amaç: Sabîyi, çocuğu okutma amacı. “O okuyup adam olsun, bizim çektiğimizi çekmesin.” Bu düşüncesinde de BABA'yı bir çılgınlığın sınırına varıp dönerken görürüz. Sebze arabasıyla bir özel otomobile

dokunmuştur. Hışımınla üstüne gider, azarlarlar onu. Beklenir ki babanın imgelemi, oğulun büyüüp, öyle kişilere karşı kendini koruyacağı noktaya kadar genişlesin. Öyle olmuyor. Baba, “Okuyup efendi olmuş” oğlunu, kendini azarlayan biri gibi düşünüyor.

Burda, sınıfsal özellik dolayısıyla beliren yanlışlık imleniyor. Kendiliğinden sınıf özelliği, lümpenlik.

Arabaların ve insanların birlikte durduğu avluda, bireyci, bencil davranışları izletiyorlar bize. Buna karşı çıkan bilinçli bir tavır da seyrimiz içine sokuluyor, hem de üç beş kez. Filmi yapanlar, bununla demekteler ki biz ideolojik olarak, doğrunun ne olduğunu bilmekteyiz. Ama izini sürdüğümüz bu değil. Değilse, izini sürdükleri bir YANLIŞ mı peki? Doğruyu tersinden mi izliyorlar? Değil. Onlar doğruyu ve yanlış ve DOĞRU-YANLIŞ düzleminin dışına taşmış gibi görünen insanî tavırları (Ölümün tercimini yapan kişinin, duygusal, cömert bir iki tavrı gibi) küçük kilise canlarıyla birbiri ardınca duyurduktan sonra, BİLİYORUZ dedikten sonra, AT'larını sanatsal yörüngesinde sürüp götürüyorlar, kendine güvenle çılgınlık arasında.

Seyirci bu yörüngeyi yeterince anlayamaz diye mi bir simgeye başvuruluyor? Çıldırmış bir kadını yörünge boyunca dolaştırarak. Belki. Oğulların öldürülür olduğu dönemi geniş ve solgun bir arka plan yapma kaygusu ile mi? Olabilir.

Bir şey gerçek ki bu piyangoda hiç boş yok. Anlam, iz süren titiz bir avcı eline düşmüş tilki. Anbean gözetim altında. Yönetmen bu titizliğine bizi de anbean kattığı için, diyorum ki AT filmi olağandışı.

İz bittiğinde çılgınlık çok boyutlu bir görkemlilik içinde el arabasından çıkıp tabuta yükleniyor. Baba değil yalnız, çıldıran her şey duruluyor.

Çirkinler otağ kurar / Güzel gelir dağıtır.

Ölüm istenir, aranır oluyor, güzelleniyor. AT bu yüzden de olağandışı. Nedir AT'taki şiir? Lirik mi, epik mi? Bu şiir Necatigil hocanın deyişiyle KUNT bir şiir. Dayanıklı, sağlam, geleceğe aktarılabilir.

Şiir deyince... Eklemeliyim. Film bitip eve döndüğümde baktım GENCO da gelmiş benimle. Dizelere saklanarak. Ondan söz etmek istemiyorum.

(Milliyet Sanat, 15 Ocak 1983)

Düşünüyor muyum, Öyleyse Var mıyım?

Düşünemiyorum. Düşünemediğimi düşünüyorum. Düşünmüyorum. N'apıyorum ben öyleyse? Adam söylemiş pat diye. Hemen olurlanmış. Alınıp kabul edilmiş:

“Düşünüyorum, öyleyse varım.”

Önermenin bunca kestirmesi beni son derece huzursuz ediyor bir süreden beri. “Unut” diyorum kendime. Say ki bunu söyleyen yaşamamış. Say ki söylememiş. Say ki kimse duymamış. Sen de duymamışsın. Adamın zoruna bak. Diyor ki, “Düşünüyorum, öyleyse varım.” Siz de benim gibi, düşünmeyen, düşünemediğini düşünen biri olduysanız, açıklamam gerekiyor. Tıpkı kendime açıkladığım gibi. Descartes’a göre, varlığımın nedeni, düşünüyorum olmam. Yani düşünmüyorsam, kendimi yok sayabilirim. Nasıl sayabilirim peki, düşünmüyorsam? Kendimi nasıl var ya da yok sayabilirim?

Söz üretiminin buralarındayken, küçük kızım girdi odama. Pat diye. Ve yine pat diye bir gülmece anlattı. İlk kez kıkırdamadan. Ne edeceğini bilemeden.

“Şekerciye gelen gözlüklü, efendiden alıcı sordu:

— Sizde fil biçiminde çikolata var mı?

— Yok, dedi şekerci. Bizim çikolatalarımız tavşan biçiminde, kaz biçiminde, kaplumbağa biçiminde. Ama eğer isterseniz, yeni bir kalıp yaptırır, fil çikolatayı üç gün sonra hazır ederiz.

Müşteri çok sevindi.

— Tamam, dedi.

Üç gün sonra şekerciye uğradığında paketi hazırды. Hemen oracıkta açtı özenle yapılmış paketi. Fil çikolataları bir bir yedi ve açıkladı:

— Fil biçiminde çikolatayı çok severim de.”

Buna gülünmez. Kızıma hak verdim. Her ne kadar düşünemiyorsam da. Eskiden olsaydı öfkelenmek gerekirdi, o fil düşünüy, o alçak, o cehenneme fil biçiminde girecek olana. Öfkelenemiyorum. Düşünemediğim gibi, öfkelenemiyorum da.

Kızım bir süre yüzümü, davranışlarımı inceledi. İzledi. Büyükle bir umutsuzluğa kapıldı. İki eli yanına düştü. Usulcacık çıktı gitti.

N'apıyorum ben? Hiçbir şey. Özeti bu. Düşünmüyorum, düşünemiyorum, öfkelenmüyorum, öfkelenemiyorum. Yazmıyorum, söylemüyorum, okumuyorum, okuyamıyorum. Siz okuyor musunuz? İçtenlikle sorun kendinize. Şöyle tadıyla, kıvamıyla, gereğince, okuyabiliyor musunuz? Ya da yazabiliyor musunuz? Ne yaparsanız yapın, yaptığınız size anlamlı geliyor mu? Hani içiniz tadla, doyunlukla dolar. Bütünlendiğiniz, eksiğinizin kalmadığını duyarsınız bir an, laf olsun için değil. Yoklayın kendinizi. Adım gibi biliyorum, çoğunuz bir anlamsızlığın, nedensizliğin, gereksizliğin denizinde kulaç atıyorsunuz. Örümcek ağına düşmüş sinek gibi. Ve örümcek bekliyor, usul usul, erite erite yok etsin sizi. Yutsun.

Sizin örümceğinizin, benim örümceğimin ettiği bir bakıma iltimas sayılır. Öyle birdenbire değil, usul usul erimeye bırakışını düşünürsek. Yok canım, niye düşünelim ki, neyi düşünelim ki. Düşünecek ne var ki. Hop diye, pat diye yutmadılar ya bizi. Şimdilik.

N'apmış adam? Onca emek, onca özenle ortaya çıkarılmış fil biçiminde çikolatasını çekmiş bir temiz, yutup bitirmiş. Düşünmüyoruz, düşünemiyoruz zaten de, acaba o fil çikolatayı yapan ne düşündü, nasıl davrandı gibi bir şeyler de mi geçmiyor içinizden. Özenmiş, bezenmiş, yapıp kurmuş eliyle, sonra öteki, üç parasının zoruna gözünün içine baka baka yalayıp yutmuş. Hemen oracıkta.

“Ne yani, eninde sonunda yenilecek değil mi bu nesne, az önce ya da az sonra, ne çıkar” diyenleri görür gibi oluyorum. Adım gibi biliyorum ki onlar, çikolata nasıl yapılır, nasıl ortaya çıkarılır hiç bilmemişlerdir. Bildilerse de, ürünleri, gözlerinin içine baka baka yenilip bitirilmemiştir.

Kızım odaya bu kez fırtına gibi girdi. Gözlerinin içi gülüyordu. “Bu kez güleceksin” dedi bana. “Anlatayım bak.”

“Kırkayağın yavrusunun ayağı ağrıyormuş. Kırkayak başlamış yavrusunun ayaklarını bir bir yoklamaya. ‘Bu mu?’ diyor-muş. ‘Değil’ diyormuş yavru. ‘Ağrıyan şu ayağın mı?’ diyormuş kırkayak, ‘hayır’ diyormuş yavru. Kırk ayağı, baştan sona yoklaya yoklaya sonuncuya ulaşan ana sormuş yine, ‘Bu ayağın mı ağrıyor.’ Yanıt vermiş yavru kırkayak. ‘Evet ama, sen oraya ulaşana değin ağrısı geçti.’”

Çocuk bu. Hızla geçiyor bir durumdan bir duruma. Gülüyor şimdi. Sanıyor ki, ben de gülerim. Gülmedim. Öyle, acıların kendiliğinden geçebileceği umudu sarmadı beni.

Ama usum mu açıldı ne, birden görüverdim. O önerme var ya o önerme, bize tersinden öğretmişler bunca yıl. Birincil olan, temel olan, düşünme değil var olma çünkü. “Varım”, öyleyse algılarım, düşünürüm, eylerim, dememiz gerekir. Bu kez de bunu böyle dedik mi, o fil biçiminde çikolata düşkünü, o alçak, o cehenneme fil biçiminde gidecek olan yandı demektir. Bir daha sorumsuz davranamaz. Bir daha sorumsuz davranışının hesabını vermeyeceğini düşünemez.

Gelelim kırkayağa. Desem de inanmayın. Kırkayaklarla sarılmışız zaten. O kadar, o kadar çoklar ve her biri öyle yavaş yoklaya yoklaya acıya doğru gidiyor ki, ulaşmaları ne söz, yaklaşımları bile olası değil. Acıysa sürüyor şimdilik. Ulaşılmazsa, yetişilmezse kendiliğinden geçesi değil. Üstelik bulaşıcı ve üstelik bağıışıklık güvencesi yok.

Bir dostum var üniversitede hoca. Telefonla aradı, konuşuyoruz “Neye atsam elimi, bir boşunalık duygusu sarıyor içimi” diyor. “Usançlı ve umutsuzum” diyor.

Hey, n’oluyoruz? Otuz yılın her dakikasını öğrenci, öğretim, eğitim diye çırpınarak geçiren sen. Hep canlı, hep heyecanlı, savı olan, yüreğinin sıcaklığı bütün ilişkilerini ısıtan sen. Yakıştıramadım sana sözlerini, diyemiyorum. Yanıtım şu: Salt bugün, aynı şeyleri söyleyen üçüncü kişisin.

Bunca yılın hocası dostum. Seninle telefonda konuşurken, küçük kızım kırkayak gülmecesini anlatmamıştı. O yüzden sana gereken yanıt verememiştim. Usuma sızan aydınlıkla, şimdi söyleyemediklerimi söylüyorum:

Umutsuzluğu, umarsızlığı, küskünlüğü şimdiye değin ken-

dine yakıştırmadın. Şimdiden geri de yakıştırma. Sen usu olan bir kırkayaksın. Tarihin getirip biriktirdiği deneyimi de kuşanmışsın. Her ağrıyı yeniden deneye, sınaya, ağırdan ala, dura konuşa, zamana seremezsin.

Anlaşıldı ki, şekerciye giren adam, fil biçiminde çikolata seviyor.

(*Milliyet Sanat*, 15 Ocak 1983)

Fareli Eve Ozan Durmak

“Var efendim. Evet efendim. Kapımız var. Kapıcımız var. Kapımızın kilidi, anahtarı, zili var. Soğuk girmesin, sıcak girmesin, toz girmesin için bütün önlemler alındı. Bilemiyorum, fare nasıl, nerden girer şu kadar katlı, kocaman, sağlam, bakımlı yapıya.”

Farelerin lağım deliklerinden bacalardan, balkonlardan, apartman boşluklarından girdikleri söylenir. Bu söylenti doğrulanmış oluyor. Nerdense, nasılsa bir minik fare görüldü mutfakla banyonun arasında. Üst katlarda oturanlar için çok olağan sayılmayacak bu ziyarete ilkin şaşırdıysa da, “Şaşırmalarla filan oyalanırsak neler olabilir” diye düşünüldü. Hemen bir aile toplantısı yapıldı. Hayvansever, hayvansevmez, pasaklı, titiz, evde kim varsa bu konuda tam anlaşılmaya vardı: “Fare yok edilmelidir.”

“İyi ama nasıl, hangi yöntemle” diye sordu biri. “Kapan mı, kedi mi, zehir mi?”

Zehir.

Alıyorsun bir tüp eczaneden. Sürüyorsun yeşil yeşil, ekmek üstüne. Yiyor obur ve sonra iç kanamadan kuyruğu titretiyor. İyi mi? İyi. Zehir alındı. Ekmeğe sürüldü. Mutfağın uzak, eldeğmez köşelerine kondu. Sık sık bakılıyor.

Daha ilk saatlerde ekmeklerde eksilme başladı. Hayvansever ev halkında da içten içe bir acıma, bir suskunluk. İkinci gündü. Evin hanımı mutfaka ürkerek girdi. Minicik fare ölmüşse, ölüsüyle karşılaşırса апansız. Hayır. Ölüsüyle karşılaşmadı. Ölüyle karşılaşmadı da bir başka şeyle karşılaştı. O, yüzünü herkeslerin ancak birer kez görebildiği fare, hiç de acelesi yokmuş gibi, ağırçekim, oradan oraya gidip geliyordu. Bir de her köşede yığınla pislik.

Fare kakasının büyüklüğü bellidir. Onunki de o kadardı ilkin. Çörekotu büyüklüğünde filan. Ama, zehir sunma olayından sonra, her kaka tanesi, benzetmek gibi olmasın ama, pirinç tanesini geçmeye başladı. Yiyip içip, köşeyi bucağı kirletip geziyor. O yiyip içerken, hane halkında da başladı mı bir iştahsızlık. Bet beniz kül. Dökülüp gidiyor çoluk çocuk.

“N’oluyoruz?” diye sordular birbirlerine. Fare ölmüyor. Ölmesi bir yana, semiriyor. “Farecik” diyemeyeceğimiz bir iriliğe ulaşan yaratık bir de kuş gibi ötmeye başlamaz mı. Ne ezgiler, ne ezgiler. Doğrusu alışılmadı da değil haylaz. Gece demiyor, gündüz demiyor. Zehir yiyor, su içiyor, geziyor, tozuyor, ötüyor. Büyüdükçe de büyüyor.

Baba düşündü: “Yoksa bu zehir, zehir değil de panzehir filan mı?”

Aldı eczaneden bir kutu ilaç. Götürüp bir laboratuvara, bıraktı. Tahlil sonucunu aldığı anda, umduğunu bulamadı baba. Zehir gerçekten zehirdi. Fareyse, herkes biliyordu ki gerçekten fare. Fare semiriyordu hızla. Bir haftaya varmadan kedi kadar oldu. Kedi sırnaşıklığında, oradan oraya gidip, bacaklara filan sürtündüğüne bakılırsa kedinin görevlerini de üstlenmiş benziyordu. Şu bülbül gibi ötmesi de yok mu?

Artık radyo açılmıyor. Müzik filan hak getire. Televizyonsa, farenin gösterileri yanında üç beş okkalık bir nesne. Gereksiz bir yığın. Baba, televizyonun işlevsizliğine dayanamayıp sattı onu. Radyoyu daha önce satmıştı. Salondaki eşyalar da birer birer satıldı. Çünkü farenin atraksiyonuna dar geliyordu alan. Duvar-dan duvara varıp gelebilmeli ki. Bir engelle vurmamalı ki başını.

Zehirse, biri bitmeden öteki, giderek artan bir hızla alınıyor. Ekmeklere sürülüp sürülüp yediriliyor.

Gün geçtikçe salon da dar gelmeye başladı fareye. Küstü, vardı durdu köşede. “Oyna” diyorlar. “Ih” diyor. Hava atıyor haspam. Kafa tutuyor. Giderek, tehditler filan. İlkin birinci yatak odasının salona bitişik duvarı, sonra öteki odaların duvarları kaldırıldı. Tek tük yatak yorgan gibi gereçler de çıkarıldı elden. Varsa fare, yoksa fare. Kimse okula filan gitmiyor. Üste yok, başta yok. İşe mişe de gidilemiyor. Açlığın porsuttuğu, uyuşturduğu bedenlerin ölümden başka neye gerekmesi olabilir. Bir var ki, fare

hizmet bekliyor. Fareye yazgılılar içinse hareket, dolayısıyla hizmet giderek güçleşiyor.

Fare istiyor. Neler istiyor? Eşi olsun istiyor, yavruları olmayı-
lıymış. Bir eş bulduk kendisine. Yavruları da oldu. Arkadaş, dost
komşu filan derken, ev oldu bir fareler evi. Burda artık eskilere
yer yok. Eski oturanlara da.

Açmaz gelir çatar da ne yapar insan? Güç de olsa bilinç çalı-
şıyor. “Yok olmalı fareler. Yitirilenler eve geri dönmeli bir bir...”
“Nasıl peki?” diye sordu evdekilerin küçüğü. Yanıtladı büyük:
“Bir kedi bulunmalı tez elden.”

Bulundu. Haa orası mı? O ev şimdi kedi yiyen fareler evi.
Adam oturamıyor orda. Ya ölüyor ya fareleşiyor. Kedilerse umut-
suzluk içinde. Çarpışıyorlar, kırılıyorlar. Sessizleştikçe sessiz-
leştiler. Fareler mi? Onlar artık bülbül, kanarya, karga filandan
geçerek, atmacayı, doğanı aşarak varıp aslanda durdular. Kükrü-
yorlar, tıpkı televizyondaki Metro G. M. filmlerinin aslanı gibi.
Başlarını da döndürüyorlar bir o yana bir bu yana.

İnsanlar için o kadar umutsuz olmayın. Hayatta denenmemiş
neler neler var daha.

(Milliyet Sanat, 15 Eylül 1984)

Bir Bölük Turna

Onlar bırakıp gitmişler günün birinde. Şu on beş yıl önce. Yalnızdakine yedi yıl, ötekine yirmi yıl olmuş. Karşıdakininse, bu zor zanaatla on iki yılı geçmiş.

Bir akşam yemeğine çağırılıyoruz. Tahta masaları, peykeleri, sandalyeleri dolduruyoruz. Türkçemizin güzel ağıntısı içinde. Berlin'deyiz.

“Onlar” dediklerim, Türkiyeli sanatçılar. Berlin'in ortasındaki bu köşeciğe ülkelerinin tadı, kokusu mu sinmiş? Orda bir araya geliyorlar sık sık. Türkiye'den bir giden oldukça, çevre kentlerden, ülkelerden dostlar uğradıkça.

Yüksel Pazarkaya, Aras Ören orda. Güney orda. Gültekin Emre, Habip Bektaş orda. Fakir Baykurt, Haluk orda. Yayinevi sahipleri Ahmet Doğan, Dağyeli orda. Bir de üç güzel, üç genç resim ustası. Hanefi Yeter, Serpil Yeter, Akbar Behkalam. Bedri Rahmi ustanın öğrencileri. Ve ötekiler.

İçkisever biri değilim. Karşı olduğum bile söylenebilir. Ama onların buğulu rakı kadehinin parmaklarındaki devinimine dalmış gözlerini gördükçe, yüzlerini gördükçe dedim ki, bu sıra yangını anca böyle dışa vurulabilir. Değilse ölür, biter, dağılır, unufak olur adam. Kimileri bir parça uyuşmuş anlaşılmış görünüyor hayatla ama, ötekiler... Habip Bektaş, “Dönsem, dönsem” diyor, başka da birşeycikler demiyor. Bektaş'ın oturduğu köyü, evi, iş düzenini, arkadaş ilişkilerini anlatıyor Fakir Baykurt. “Bırakılır gibi değil” onun yargısına göre. Her şeyi yolunda. Eşi, çocukları, domatesler, çiçekler yetiştirdiği bahçesi, çalışma odası, kitaplığı. Bektaş, başıyla evetliyor. “Dönsem” diyor, yine de.

Aras Ören verimli bir ozan. Son şiir kitabı *Enkaz*'da, elektronikleşen çın çın bir dünyada ipek inceliğinde duyarlığın şiirlerini gezdiriyor. Bir gezgin gibi değil.

Yüksel az konuşuyor. Haluk'sa hiç. ikisinin de eski şiirlerini, öykülerini biliyorum. Nasıl damıtılmışlar. Yüksel, sözü dinlenir bir yazın adamı kimliğini, çevirilerinin güzelliğiyle pekiştiriyor. Haluk yazıyor mu şimdilerde? Bilmiyorum. Onları seziyorum. Anlayamıyorum. Birkaç günün birkaç saatındaki karşılaşmalar, söyleşiler yetmiyor.

Hüzün var. Acı var. Ellerimle tutar gibi duyuyorum. Biliyorum. Yüksel şiirlerimi Almancaya çeviriyor. Sonra kıyamıyor gelişigüzel okunsun. Ertesi gün, okuma programına benimle birlikte giriyor. Bir ben okuyorum Türkçe, bir o Almancasını. Yürekten duyarak, sıcacık okuyor. Başkalarıyla arasına hep bir küçük ama belirli uzaklığı koyan sesi ısınıyor. Ağlayanlar oluyor. Dizlerini sakallarına gömüp, yumulup kalanlar. Bir salon dolusu insanı yalnızca hüznünde birleştirmenin tedirginliğini duyuyorum. Başka umarım yok şimdilik.

Mavi ve uzun gündüzler yaşıyoruz, Berlin'in bu mevsiminde. İnsanların bir bölümünün geceyi, bir bölümünün gündüzü sevdiği, orda yaşadığı bilinir. Ben ikincilerdenim. Gündüzlerin uzunluğuna bayılıyorum.

Sakallı, ince yapılı, çok efendi biri yanıma geliyor. Kendini tanıtıyor. "Ben Çetin İpekkaya. Bir şiirinizi okumak istiyorum yarın. Bende Almancası var. Türkçesini bulabilir misiniz?" Sevinerek veriyorum. Sanıyorum ki, herhangi bir programın herhangi bir yerinde bir şiirim okunacak. Çağrılı olduğum ülkelerde, programları düzenli izleyen ben, o gün bir olanağı değerlendirip küçük kaçamağımı yapıyorum. Bergama Müzesi ve Berliner Ensemble uğruna. Bir de akşamüstü dönüp geliyorum ki, yapacağı işi alçakgönüllülükle kısacık gösteren dost kaçırılmayacak bir gösteri sunmuş. Bir başka sanatçıyla birlikte nefis bir okuma yapmışlar. Biyografi, şiir öncesinde Petra Kappert'in konuşmasıyla da bütünleştirerek.

Fare kadar küçülüp, büzülüp deliğin birine girmek istiyorum. Utançtan. Petra'dan, Çetin'den özür diliyorum. Beni teselli ediyorlar. "Bir okuma da sana yaparız", "Konuşma metnini gönderirim."

Yüzüne kazılmış hüznü belleğime alarak, Çetin İpekkaya'yı da orda bırakıyorum. Yalnız onları mı bırakıyorum? İçlerine dönmüş

eşleri, kız kardeşleri, Türkçeleri azalmış çocukları da bırakıyorum. Bizimkine pek benzemeyen, bir başka kültüre yazılı çocukları.

Bu sorun, dış ülkelerde yaşayan yurttaşlarımızın genel sorunu. Beni kültür merkezinden otelime arabasıyla götüren arkadaş, iki oğlu olduğunu, birinin üniversitede çok parlak bir öğrenci ama, kendi gözünde kayıp olduğunu söylüyor. Türkçesiz, geleneksiz, topluma ayarlı, nostalji taşımayan bir oğul. "Yabancı gibi." Küçüküğün de "öyle" olmasını istemiyor baba. "Siz isterseniz buna bencillik deyin" diyor. "Oğlumu zorla koparıp buradan ülkeme yolladım. Ben de döneceğim." Küçüküğün yaşadığı trajediyi düşünebilir misiniz? Eklemeyi unutmamalıyım, baba bir muhasebe bürosunun sahibi, bir yayınevinin ortağı. Hiçbir parasal sorunu yok.

Sanatçı verimlilik, nostaljinin yolunu kesiyor. Kreuzberg'de kanalın yanındaki eski fabrikanın üst katını kendi emekleriyle resim-yontu işbirliğine dönüştürmüş üç ressam yaşıyor. Hanefi ve eşi Serpil Yeter ile, Hanefi gibi, Bedri Rahmi ustanın öğrencisi olan yine Türk asıllı Akbar Behkalam. Masallardaki gibi, ellerinin değdiği kâğıda, boyaya, tahtaya, çamura dirim veriyorlar.

Kreuzberg'i sevimli, afacan, diri bir aynadan geçirmiş Hanefi. Taze yeşiller, allar, sarılar, maviler içinde, Minyatüre yaşlı. Evler, avlular, parklar, gurbetçiler.

Şimdi dönüp yıkık dökük Kreuzberg'i heykelleriyle resimleriyle bezemeye girişecek. Atölyenin tabanı kurumakta olan ürünlerle dolu. Yerdeki kilimi, köşedeki piyanoyu, kilimin üstündeki sazları aydınlatan aynı güneşin altında o üçü, ülkelerinden, yaşadıkları ülkeden aldıklarına evrensel boyutlar katabilmişler. Hayatlarını sanatlarıyla bütünleştirmişler. Sılları hayatın ve sanatın kendisi olmuş.

Aras Ören de yazıyor ki... / *Sonra hiç gereksinmediğim; Kimlik kartlarım / İyi hal kâğıtlarım bonservisler, arkasından / Ne kadar plastik şey varsa onlar: Düdük kova / Kevgir, unutu yordum: Transistörler / Elektronik takvim / Otomatik diş fırçası video aygıtı klasörler / Polaroid fotoğraf makinası termos çek defterlerim... / İşte adlarını bildiğim bilmediğim bunlar hepsi / Hızlı trafiğin en ortasında durdum: Akıp giden / Bir gürültü, hiç tanımadığım komşularımla hep / Birbirimize bakıp gülümsedik. /...*

Anayasa ve Şiir

Yıllarca çantamda taşıdım, küçük, küçücük bir kitap. Kaç kez okudum, kaç kez bir maddesine bakıp bıraktım, sayısını anıyamam.

“Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan” diye başlar. Bir yerinde, “Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir” der. Bir başka yerinde, “Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye, veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” der.

Bütün bunların şiircesi, “Kısa çöp uzundan hakkın alacak”tır. Ozan Veysel Öngören ise “Remo ve Salo” şiirlerinin bir yerinde *İnsanın insan üstüne egemenliğinden / Egemenin ürettiği eşkıyadır / Eşkıya döner içinden hükümdarı çıkarır / ötesinde, Yalıda ovada köyde ve kentte / El çoğunun bini de birdir / Nerdesin gülüm sen nerdesin / Yabada otlakta sulakta çiftte / Tezgâhta uykuda aşta ecelde / Üreten canların hepsi de birdir* diyor.

Anayasadır bu küçücük ama soluğu ülkemizi tutan kitap.

Biri haksız içeri mi alındı, birine eziyet işkence mi yapıldı, ordadır. Bilmezden, görmezden de gelinse, o ordadır, görür. Onun gördüğünü şiir de görür, dillendirir.

“Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz”

“İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz”

demişse Anayasa, şiirde dillenmiş karşılığı vardır bunun:

Senin alnındaki yaralar / Halkın yaralarıdır / Seni kırbaçlayan el / Halkı da kırbaçladı /... Boynuna vurulan zincir / Halkı boğmak istiyor / Beynini sarsan elektrik / Halkı da örseledi (Nihat Behram)

Madde 20– Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse düşünce ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamaz.

Bu maddenin altına, yazar ve düşünce adamı, Avukat Emin Değer'in düştüğü notta şunlar yazılı: “Düşünce özgürlüğü olmayan bir toplumda, basın-yayın özgürlüğü, örgütlenme, toplantı ve gösteri hak ve özgürlüğü, öğrenim hak ve özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin varlığından söz edilemez. Ya da düşünce özgürlüğünün kuramsal olarak var olduğunun söylenmesine karşın anılan özgürlükler belli koşullara bağlanmakta ise, düşünce özgürlüğünden yine de söz edilemez. Anayasanın 11. maddesinin yeni biçimi ve Türk Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddeleri karşısında, Türkiye'de düşünce özgürlüğünün tam anlamıyla bulunduğu söylenemez.”

Anayasanın söz yapısı, anlatımı şiirin yapısına benzer. Ne bir sözcük eksik, ne bir sözcük fazla. İçerdiği düzen, hayatın olması gereken düzenine koşuttur. Olması gerekendir ama yine de yaşamdan çıkmıştır. Şiirimiz gibi.

O diyor ki: Ey devlet, ey kamu, ailenin, ananın, çocuğun korunması için gerekli tedbiri almalısın. Ozan da diyor ki: *Her hangi bir evde / Telli bebek için bir parça pirinç / bir parça elma / Bir yudumcuk çay / yoksa / Uzun yolların işçisi / Babanın kesesi yetmiyorsa / Batmıştır o ülke...*

Ey devlet, diyor yine Anayasa: Topraksız olan ya da yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak senin görevindir.

Mülkiyet sahiplerine sesleniyor: Mülkiyet hakkının kullanımı toplum yararına aykırı olamaz.

Anayasamıza kalsa, çalışan hakkını alacak. İşsizlik yok, angarya yasak. Yoksulun, dar gelirlinin, sağlık koşullarına uygun evi olacak.

Hele öğrenim ve eğitim. Anayasamıza göre, devletin başta gelen ödevlerinden.

Ozan Ruşen Hakkı bakın nasıl dillendirmiş bu faslı: *Bir öğrenme tutkusu / Topumuzda / Bir kıpırtı / Bir aşama / Ve çevrile çevrile yıpranan kitap sayfaları / Sevince boğmak için / Uyanan bir ulusuz.*

Genç ama güçlü dizelerin ozanı Adnan Yücel, *Seni nereye saklayayım / Ağacım fidanım ormanım / Seni nereye saklayayım / Boğazımdan kısıp aldığım / Okuyup çoğaldığım / Koynuma alıp yattığım / Seni nereye saklayayım* dediğinde, topluca yakılmaktaydı kitaplar, saklanmaktaydı. Anayasamızda yazılıdır: Çocuklar, gençler ve kadınlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunur. Korunmadığında, işçi ozan Murtaza Vural şöylece dillendirir:

Seni bekler / Kana bulanana tezgâh terle sulanan toprak / Tütün buğday pamuk tarlaları / Atölyeler maden ocakları fabrikalar / Ekmeğe oyuna doymamış / Geçim derdinde / Tornetçi küfeci / Çakmaktaşı demirci çırağı çocuklar / Sıkı tutar ellerimiz seni gel / Gel de gülsün artık / Bedeninin yağmuru yağmada olanlar.

Anayasamız, halkça özlemlerimizi taşıyor. Şiirlerimizse, Anayasanın eksiksiz yaşama geçirilmesinin özlemlerini.

(Not: Bir zamanlar, övülecek bir Anayasamız da vardı.)

(Demokrat, Temmuz 1980)

Sevgiyle

Sevgi'yle aynı lisede okumuşuz. Onu tanıdığım da üniversitedeydi. İnce, alımlı bir genç kız. Sanırım yalnızca böyle nitelenecek dönem kısa sürdü. 1960'larda bunahımlar içindeydi. Tiyatroyla ilgiliydi. Konservatuvar sınavlarına girmişti. Sonuç ne oldu bilemiyorum. Sürekli arayış dönemi öykücülükte bitti. Uzun aralıklarla görüyordum. Kişisel ilişkilerinde daha bir rahatlamıştı. İlk yazdıklarını beğenmedim. *Tante Rosa* ilgimi çekti. 1969'da yazdığı, son kitabı *Barış Adlı Çocuk*'a koyduğu "Mal Ayrılığı ve Şampanya Kovası" adlı öykü, şaşırttı beni. Önemседim. Her yazdığını okudum sonra. Gittikçe daha çok beğendim.

Yürümek bir patlamaydı. Onun için de, 1970'ler Türkiye'si için de. Niçin patlamaydı?

Öyküden romana atlamıştı. Konusu cinsellikti. O güne dek ucundan kıyısından pek çok romanda izleri vardı cinselliğin. Bir edim ya da üstüne konuşma olarak. Türk romanında sanırım ilk kez bu denli gözüpeklikle işlendi bu konu. Gözüpeklik bilimsel bir tavırla besleniyordu. İçtenlikli ve dürüsttü yazar. Çeşitli çevrelerin, kişilerin cinsellik anlayışını, tavırlarını sergiliyordu. Her bölüm doğadan bir oluşla, görünümle ötekine bağlanıyordu.

Kurt, sabırlı ve amansız avını beklerken çiziliyordu. Ardından üniversitedeki kadın erkek ilişkisi sergilenirken anlıyordunuz, konuya niye kurtla girdiğinizi. Porsuk yılmadan kemiriyor, yiyinti biriktiriyor, üç yavru doğuruyordu.

"Ansızın güzelleşti akbaba, patlak gözleri hain, ama çarpıcı bir tutkuyla, aşkla ölüme dikili. Yavaş yavaş süzüldü."

Elâ neyi nasıl göstermek istemişse öyle bakıyoruz.

Kızlar var, ele geçirilmiş bir anahtarla "eve atılacak". Kızlar var, Elâ gibi, birlikte sinemaya gidilir, oturulup Vivaldi dinlenir önce. "Eve atılacak" kızlara koşut yüzlerce taşralı oğlan. "Fırat

kenarında yüzen kayıklar” ile aşk ortamına girer onlar. Bülent gibi Hegel’in tarih felsefesini ve Barok müziğini bilenler Telemann’ı kullanırlar anahtar olarak.

Elâ’nın, bu ikincisini beğendiği de söylenemez pek. Yanlış koşullanmaların, eğitimlerin, içtenliksiz, sağlıksız, inceliksiz sonuçlar getirdiğini vurgular.

Cinsel eğitimini kendi yapma zorunda bırakılmış “iyi aile kızı” Elâ, Parisli, Londralı bir burjuva çocuğu olmamanın sıkıntısıyla sonsuz bir arama içinde, bunaltılı, mutsuz, yalnız.

Yenişehir’de Bir Öğle Vakti, Şafak, Barış Adlı Çocuk’tan bazı öyküler, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*, hızla gündeme girmiş siyasal bilinçlenmenin, toplumcu gelişim sürecinin ürünleri. Yazarın “coğrafyası içindeki” kişi, kişiler, bütün ülke ve kendisi. Karşılıklı etkilenmeler, güncel olaylar. Onların yaşanıp, gözlenip yazılması. Sonra yazılanların ortamı etkileyip yeni bir olay biçimine dönüşmesi.

Her yanıyla çarpıcı kılınmış bir yaşam ve yazarlık.

Her satırda siyasal bir ağıntı içinde olduğunuzu biliyorsunuz. Bu ağıntı güncel de. Ama yazar siyasal tavrını çok açık, çok seçik koymuş değil. O daha çok, romancılığı seçmiş. Eylemci değil. Kuramcı da değil. Gözlemci.

İyi gözlemiş, iyi çizmiş, usta, işlek bir kalem.

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, bun bir dönemi adlı adınca belgeleyen anılar. O dönemi yazarlar, güncelerde anlatanlar, gülmeyi güldürmeyi düşünemeyecek durumdaydılar. Ağır, acılı bir yaklaşımları vardı. Sevgi’nin gülerek, güldürerek bu döneme yaklaşması olağanüstü dayanıklı bir insan yapısının sonucu muydu? Bilmiyorum. Öyle diyorlar.

Ama kendisi dürüstlikle söylüyor: Hiçbir olayın içine girmemiş, bazı yan nedenlerle alıp götürülmüş. O yüzden ikinci sınıf suçlu işlemi görmüş. Genellikle rahat ve şen. Gözlemiş. Kişilerin gündelik yaşamları içinde, daha insancıl, daha sıcak yanlarını gösteriyor bize. Biraz küçümsemeye, biraz alaya bulaştırmış kalemini. Türkiye siyasasını kırk yıl etkilemiş bir kişiliği, dizinin altında lastikli çorabıyla, terliğiyle, elinde şişleriyle sunuyor.

Politika konusunda pek geriye dönüş yapmıyor Sevgi Soysal. “Meşgul Melâhat”ı, Menekşe’yi epey gerilerden alıyor da. Onun

amacı neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bildirmek değil, onları gözlemek, kendi “coğrafyası içinde” yazmaktır.

Objektifi daha çok, dönemin zalımlarına çevriktir. Onları haksızlıkları, gülünçlükleri içinde başarıyla sergiledi. Özünü bir yandan yüceltirken öte yandan eleştirdi. Kendi dayanıklılığını bildirirken, işkenceden geçmiş çocukların yanında, sudan nedenlerle tutulmanın sıkıntısını satır arasında bize aktardı.

Ne yazdıysa bilinçle, akılla yazdı. “Kendi coğrafyası içinde.” Yaptığını, yazdığını kendine yakıştırdı.

(*Türk Dili*, Ocak 1977)

Ozan Konuşmaları

Gizlerin ve Kaygıların Gölgesinde

I

Şiiri kısa tanımlamaların içine sığdırmak zor; ama kolayca söyleyebiliriz ki şiir, yaşamda, insanda hiçbir iletişim kanalının ulaşamayacağı gizler noktasına en yakın giden iletişim türüdür, aracıdır.

Şiir kendini oluştururken, konuşulan, kullanılan genel dilin içinden seçilmiş sözcüklerle ilerlerse de, oluşturduğu dil özel bir dildir.

Bilinenin zorlandığı, genişletildiği karanlık, yarı karanlık alanlara uzanırken, bilimin amacına yakın duruyor gibidir. Ama bilimden farklıdır. Kesin çevrimler, belirlemeler, kanıtlamalar onu ilgilendirmez. İnsanın, dünyanın, söze, iletişime girmemiş en derin en uç noktalarına gidebildiğince gitmek, oraları insana açmak, en azından sezdirmek ister.

Genel olarak sanatçı, özel olarak ozan, yaşamı yeniden düzenleme gereği duyar. O yüzden şiir ne türde yazılmış olursa olsun bir başkaldırıdır. Usla karşı çıkıştır.

Şimdiye dek, şiirin iki ana yöntemle yazıldığını görüyoruz: Birinde, göndermeler/atıflar dar dolayımli tutulur. Geliştirilen anlam genellikle, daha az yoruma açık olan birincil, tekil anlamdır. Toplumsal izleklerin, konuların işlendiği şiirlerde çoğunluk, bu yol izlendi. Ötekinde ise, geniş dolayımli atıflarla/referanslarla, imgelere ağırlık vererek anlamı geliştiren şiirler vardır. Atıflar net değildir. Şiir birincil anlamdan ya da tek anlamdan çok, yan anlamlara ağırlık vererek geliştirilir.

Bu ikisinin de başarılı örnekleri vardır.

Nâzım'ın, Ahmed Arif'in şiirleri içinde birinciye örneklik edecek çoktur. Öteki için de sayısız örnek verilebilir.

Dar günler, dolayımı dar, atıfları doğrudan şiirlerin daha çok yazılmasına neden olur. Çünkü ozan da kimliğinde “insan” diye yazılanlardandır. Her “adam” olan adam gibi dar dönemi, günü genişletme yükümlülüğünü duyar. Bu kaygı estetik değil, etik bir kaygıdır. Ahlaksaldır. Ahlaksal kaygı ise, “görev”, “yarar” gibi kavramlara yöneliktir. İnsan olan ozan, şurasında ahlak, burasında estetik, bir başka yerinde siyasa hatta felsefe dolu, bağımsız gözler bölmeler taşıyan yaratık değildir. Üstelik şiirin göndereni değil, gönderileni de (genellikle) aynı ortamı paylaşan insandır.

Şunu söylemek isterim: Şiirler şu izleği, konuyu taşır, şu yolla yazılırsa şiir olur, öteki dolayımıyla, izlekle, sözel yapıyla yazılırsa şiir olmaz, gibi kalıp hükümlerden sakınmamız gerekiyor.

Sanatın özellikle şiirin bence en avantajlı yanı, insanın bütünlüğünden kaynaklanan bir kapsamı kullanabilmesidir. Elbette kendi haline bırakılırsa. Oysa dış etkiler, yönlendirmeler hatta baskılar vardır. Bunlar şiiri örseler. Özellikle acil, yaşamsal sorunlar. Savaşlar, kıyımlar, insan yaşamına, toplumsallığına yönelik saldırılar. O zaman ozandan net, vurucu, silaha dönüşebilen şiirler beklenir. Ankara’da üniversite öğrencilerinin çağrısıyla yaptığımız bir söyleşide, sevdikleri bir ozanın adını vererek bana sormuşlardı: “Niye şimdi o vurucu, etkin şiirini sürdürmüyor, niye yazmıyor, madem ozanlık yeteneği var, niye kullanmıyor bunu şimdi, görevi değil mi?”

Böyle açık ya da kapalı beklentileri ozan kendi içinden de alır. Bir engeli yoksa, uyar da. Ama yazmıyorsa, ondan bunun hesabı sorulmamalıdır. Çünkü ozan aynı zamanda estetiğin de peşinde olmak zorundadır. Bunu sağlayamayacağını anlamışsa, bilir ki, süreç değişir. İstemler tepkiler, beklentiler soğur, bir de bakmışsınız ki size o ortamda dünya güzeli gibi gelen, susadığınızda dudağınızı ıslattığınız bir yudum su yerine geçen, ya da silah gibi kullandığınız, artık aranmaz olur.

Demem o ki, günceli şiirleştirmek, zorların zorudur. Ozan olabildiğince baskıdan uzak, estetik kaygısını asla bırakmadan, neyi nasıl yazacağına kendi karar vererek, yazabilmelidir.

Ben şunu deniyorum: İzleğim, konum ne olursa olsun, şiirimin, sınırları kesin çizilmemiş, katlı bir anlam alanında geliş-

mesini sağlamaya çalışıyorum. Ucu açık, göndermeleri olabildiğince geniş dolayımli bir şiiri arıyorum. İnsan bütünlüğünden, yaşam bütünlüğünden gönderilenin alıcısının da geniş olacağını düşünüyorum. Tüm kaygılarımı, yetimi birden kullanıyorum. Estetik, etik, felsefi, bilgisel. Küçük hikmetleri de kullanıyorum, eski ozanlar gibi.

Şiirin büyü, çoğul, geniş olanaklarını kullanmaktan kaçınmamak gerekir. Ülkemiz şiir geleneğindeki şiirle felsefe yapmak özelliği şiirimize özgül bir yer de sağlıyor.

Şiir, kullanılabilirliği en yüksek sanat dallarından olageldi. İlk insanda dua ve büyü olarak kullanıldı. Geri toplumlarda bilgilerin iletimini üstlendi. Felsefenin yerini tuttu. Her çağda özel bir iletişim biçimi oldu.

Son dönemde medyanın sömürüsüyle karşı karşıya. Parçalanıp, değiştirilip, referansları şaşırtılıp kullanılıyor. Şiirlerin ezgiye katılması biraz farklı bir olay. Doğrudan şarkı sözü olarak yazılmadıkları için çoğu kez orasına burasına dokunuluyor ama, ezgi ve söz uyumu sağlanabildiğinde, vurgular yerinde tutulabildiğinde ortaya yeni bir estetik ürün çıkıyor ki bu hiç de kötü değil.

Modern iletişim kanalları, özellikle televizyon şiire zarar veriyor. Parçalıyor, değiştiriyor, kendi ağıntısından çekip göndermelerini şaşırtıp tüketiyor, görüntü eşliğinde. Asıl önemlisi, şiir dilinin kaynağına yöneliyor. Sözcükleri, sözleri, söylem kalıplarını çok çok hızlı bir biçimde kullanarak eskitiyor. Sözcükler, söz dizimi görüntüye çakılıp sabitleştiriliyor. Tek anlama bağlanıyor. Yüzeyselleştiriliyor, basitleştiriliyor, yan anlama yönelik atıfları yok ediliyor.

Ozanlar olarak kendimizi günbegün daha çok kirlenen bir dilin ortasında buluyoruz.

W.H. Auden diyor ki, “Şiirler Auschwitz kampından tek bir Yahudiyi bile kurtaramadılar, savaşın bir tek olayını değiştiremediler. Şair olarak tek siyasal görevimiz, dilimizin bozulmasını önlemektir. Dil bozulunca insanlar duyduklarına inanmazlar, bu da şiddete götürür bizi.”

Düşüncenin birinci bölümüne pek katılmıyorum. Şiirin toplum yaşamındaki etkisizliği o kadar öyle değil. Özellikle bizde

ve ÷lkemize benzeyen ÷lkelerde. Şiir etkisiz olsaydı, ozanlar üstündeki bunca baskı nedendi? Ama, ikinci söylenen bence de doğru. Şiirin özel dilinden genel dile yapılan katkı çok büyük.

Peki, ne yapacağız? Modern iletişim kanallarına savaş mı açacağız? Elbette hayır. Ama onların kullanılış biçimine savaş açabiliriz, açmalıyız. Onları doğru kullanacak siyasal tercihin bir biçimde egemen olması sağlanmalıdır.

(İletişim Kitabevi'nde bir söyleşiden, 1991)

II

Şiirin tanımı yapılabilir mi? Elbette. Ama bir değil, çok sayıda. Tanımı da kendisi gibi oluyor şiirin, ne matematiksel ne bilimsel. Salt şiirsel.

İstanbul'daki POESİUM'a çağrılı ozanlar da şiiri kendilerine göre betimlemişlerdi. Size bunlardan özetler sunmak istiyorum:

Mallarmé Akademisi'nden Jean Orizet dedi ki, Şiir eksiksiz bir yaşam biçimidir. Ruhu bütünleyen bir şeydir. İlâhi bir iletişim biçimidir. Dillerin dilidir. İnsanın yok edilmez parçasıdır. Mitler yıkıldığında şiir onun yerine geçer. Sınır tanımaz bir yenilenmedir. Nükleer enerjiye karşı toprak kandiliyle söylemek istediğini söyler şair.

Macar ozanı Györgi Somlyo, şiirde sözcüğün önemini vurguladı. İncil'in, "Başlangıçta söz vardı ve söz Tanrıyla birlikteydi ve söz Tanrıydı" deyişini birazcık değiştirerek: "Başlangıçta sözcük vardı, ve sözcük insanla birlikteydi ve sözcük insandı. İnsan akli insanın kelimasıdır" dedi. (Bilirsiniz, yaygın olarak söylenir ÷lkemizde de: Üslûb-u beyan, aynıyle insan.)

Somlyo, şiir için, "Maddi malların değerlerine bir karşılıktır, altın bir karşılık" da diyor.

Jean Claude Renard, "Şiir, tüm öteki söylem türlerinden ayrı, kendine özgü bir dildir" dedi.

Piyale adlı şiir kitabının önsözünde, "Şiir Hakkında Mülâhazalar" başlığı altında Ahmet Haşım şunları söylüyor: Şiir gerçeklerin habercisi değildir. Şiirde anlamın önemi yoktur,

önemli olan, sözcüklerin cümledeki yerleriyle, öteki sözcüklerle ilişkilerinden ortaya çıkan tatlı, gizli uçarı seslerin müziğinden anlamın üstüne çıkan, sınırsız ve etkin bir anlatım oluşturmaktır.

Bana sorarsanız, şiirdeki estetik yapı Haşim'in dediği gibi, sözcüklerin dizedeki yerleri, öteki sözcüklerle ilişkilerinden ortaya çıkan tatlı, gizli, uçarı.... olmakla birlikte, anlamın anbean kovalandığı, geliştirildiği, gereci aştığı bir yapıdır. Yoksa, anlamın küçümsendiği, sözcüklerin önemsiz sayıldığı bir yapı değil. Bu o kadar açıktır ki, kendi şiirleri bile Haşim'i doğrulamaz. O, Batı'da görüp etkilendiği kimi akımların düz söylemlerinin etkisiyle kuramını koymaya çalışmış ama şiirlerini kuramına uygun yazmamış. Şiirlerinde, sözlerin, anlamın titizce geliştirilmesinde, şiirsel yapılaşmada çok özenle seçilip kullanıldıkları görülür.

*Gurub-u hûn ile perverde ruh olan kuşlar
Kızıl kamışlara, yâkut âba konmuşlar;
Ufukta bir ser'i maktû'u andıran güneşi
Sûkût-u gamla yemişler ve şimdi doymuşlar*
(Siyah Kuşlar)

gibi şiirleri bizi doğrulayan muhteşem örnekler.

Dağlarca ise, günümüzün aşkın diline uygun bir tümce diyor: “Şiir sözcüklerle yazılmaz, sözcükleri yok ederek, yakarak yazılır.”

Önceki söyleşilerimde, yazılarımda şiir üstüne ben de çok söz söyledim. En çok da şunu: Şiir, insanla insan, insanla dünya arasındakiini seçerek bir başka düzleme aktarır ve yeniden kurar. Bir özel dil olmakla birlikte şiir bir iletişim aracıdır. Nesnel dayanağı olan coşkulu bir söylemdir. Kimi kez doğru giden bir oktur. Yeniden düzenlenmesi gereken yaşama, dünyaya usla karşı çıkıştır. Başkaldırıdır.

Dağlarca, şiir sözcükleri yakarak, yok ederek yazılır demişti. Bense ta 1966'da nesneyi, olayı yok etmekten, dondurmaktan söz etmiştim. Ozanlığı geyik avcılığına benzetmiştim. “İyi avcı, kesin bir öldürümü gerçekleştirir. Dünya, olay, şiirde olduğu gibi duruyorsa yazılan şeyin estetik değeri yoktur.”

Şiirin dili, şiirin kendisidir. Ozan gerçeği seçip, nasıl yeniden düzenliyorsa, dili de seçer ve yeniden düzenler. Benim dil gerecim kitabî dil değildir. Konuşma dilidir. Daha çok, halkın konuştuğu dildir. Yazdıkça, şiirler çoğaldıkça, şiirlerin dilinden ozanın diline bir sıçrama olur. Her usta ozanın bir dili vardır ve bu dil, biçemin de kendisidir.

İşte, bu seçilmiş dille varlıkların gizine en çok yaklaşmış olur. “Şiir Aşktır” da derim ben. Can gözüyle bakmak dediğimiz de budur. Aynı dil, bu seçilmiş dil, şiirde bir gerilim sağlar. “Yüksek Gerilim”. Jean Orizet’nin alçakgönüllülükle söylediği toprak kandil filan değildir şiir. Alıcısı için, okuru için bir yoğun elektriktir. İyi şiir okuru, –bir kez daha söyleyeyim– sondan başa doğru, şiir yapısının her noktasını tuta tuta ilerleyip, çıkış yerine varandır.

Şiir bireysel olsun, toplumsal içerikli olsun, gerçeği beğenmeyen, bozup dağıtarak yeniden kurandır. Üstelik bunu yaşamın gevşekliğiyle değil, şiirin gerilimiyle yapar. Şiir için egemen çevrenin olumsuz tavrı işte, buralardan kaynaklanır. Devletlûlar huylanırlar, tedirgin olurlar. Lânetlenen bu şeyle çok ilgilenirler. Kimi dönemler olur, ozan cezalandırılır. Kimi dönemlerde ise içselleştirilmeye, düzenin içine alınmaya çalışılır. Bu da bir cezadır. En görünen örneği son yıllarda Nâzım için gösterilendir.

Usturupla seçilmiş, ayıklanmış, uslu bir Nâzım artık tiyatroda, televizyonlarda, şarkılarda aramızda rahatça dolaşıma girmiştir. Demokratik ortamımızın kanıtı olmaktadır. Şiirlere, şarkılara dokunulmuyor izlenimi veriliyor.

Elbette iyi yanı vardır bütün bunların. Az da olsa, kalabalıklar kimi iyi şeylerle tanışıyor.

Şiirin yeri nedir yaşamda peki? Daha darlaştırarak bu soruyu şöyle soralım, şiirin işlevi nedir? Neye yarar?

Demıştik ki şiir kendine özgü diliyle bir iletişim aracıdır. İnsanın derininden insanın derinine. İletişimin bozulduğu, hatta ortadan kalktığı, yalnız iletilerin olduğu, beyaz camlarla ve öteki araçlarla tek yanlı ve serbest piyasa normlarına göre işleyen bu iletilerin, susturulmuş, yıldırılmış beyinlere emdirildiği bu ortamda şiir bir umuttur. Basmakalıp, yıpranık, orta malı bakışlardan kurtarabilir insanı, can gözünün açılmasını

sağlar. İletim patlamasıyla aşırı yıpranan kirletilen dili onarır. Sözü, bakışı, anlamı kendine getirir. Dilin ve gerçek iletişimin işlemesine yardımcı olur. Bu çok önemlidir. Dilin bozulması çünkü, iletişimin bozulması, şiddeti getirir. Görmüyor muyuz, televizyonlarla, kurgulanarak, gündelik dolaşıma daha yoğun sokulan şiddeti görmüyor muyuz? Bu sizi dehşete düşürmüyor mu, kanıksadınız mı? Bu daha da kötü.

Az ya da çok her umuda sarılacak dönemdeyiz.

Daha somut daha pratik bir soru sorulmalı burda, ülkemizde şimdi yazılmakta olan şiir bu işlevi yerine getirebilir mi, umut olabilir mi? Yaşamdaki ve dildeki tüm kirlenme şiire de yansımaktadır. Anlaşılır olma, anlamı olma nerdeyse ayıp sayılacak. Elbette ayrık tutacağımız genişçe bir ozanlar kesimi var ama yeni bir şey yaptığını sanıp gerçek şiirle pek ilgisi olmayan, ta 1920'lerde 30'larda denenip tüketilmiş şeyleri şiir diye ortaya salanlar da var. Şiir marjinal kılınarak yaşamın dışına sürül-mektedir bu çabalarla.

İyi şiirin de, yayıldığı dar çerçeveyi kırması gerekir. İçeriği ne olursa olsun, bireysel ya da toplumsal. Toplumsal yapıdaki, siyasal ahlaktaki bunalım her iyi şeyin önünü kesiyor. İletişim araçlarındaki yükselme, hızlı bir kültürel değişimi gündeme getirdi. Ozanlar artık ahlaki değerleri, bilgeliği simgeleyemiyorlar. Mitler yetiyor.

Bütün bunlara karşın şiirin kendini kurtaracak dili yakalayacağına inanıyorum.

(68'liler Vakfı'nda bir söyleşiden, 1993)

Çığlık ve Şiir

Bir öyküyle söze başlamak istiyorum.

1978-86 yılları arasındaki yaşamımda Mamak Askeri Cezaevi'yle ilişkim ağırlıklı bir yer tuttu. İçerde yatmış kadar oldum, öteki analarla birlikte. Ayrımım, bir de avukat olmamdaydı. Günün birinde açlık grevi başladı, o en uzun süreni. 42 gün. Size bunu anlatacak değilim. Çocukların artık güçlerinin sonuna vardıkları günlerin birinde, görüşte, analardan biri olağandışı bir şey yaptı. O güne dek hep uslu, kurallara uyan, emiri demiri bilen olmuştuk. O ana görüş sonrası, hepimiz avluda, merdivenlerin dibine yığılmış dururken içerden çıktı ve upuzun bir çığlık attı. Çığlık büyüdü, genleşti, tüm avluyu kapladı. Soğuk kış güneşine değin uzandı. Bizleri sarsmaya, sallamaya yeltendi, ama yok. Onca susmaya, itaat etmeye, uymaya alışkın bizler büyük bir şaşkınlığa düştük. O çığlığı alamadık, sahiplenemedik, büyütüp kente ve ülkeye taşıyamadık.

Bu öyküyü birazdan yerine yerleştirirsiniz.

Yaralı bir hayvan gibi, üstümüze üstümüze gelen kentlerde yaşıyoruz. Sonsuz bir gürültü, kargaşa, tehdit, terör. Terör evlerde, yollarda, taşıtlarda, her yerde. Kazalar, soygunlar, katliamlar olarak. Büyük kentlerde yaşamayanlar için çok mu farklı? İletişim araçları, özellikle televizyon hem ses, hem görüntü olarak bu yaralı hayvanı dolayımına alıyor, her yere iletiyor. Bu açıdan ayrımı pek kalmıyor kentlerin, köylerin. Ülkemizin doğusunda yaşananları, televizyonla iletilenleri, iletilmeyenleri düşünürsek, durumun ne denli vahim olduğunu görürüz.

Terörün öyle pek dokunmadığı insanlarsa, sinmiş, susmuş. Görmüyor, duymuyor sanki.

Yaşadığımız ortamdan kaçamıyoruz. Sosyal, politik, kültürel ortamdan. Onu değiştiremiyoruz. Bunun umudu yok henüz.

Ama katlanamıyoruz da. İntiharı düşünmezsek geriye tek yol kalıyor. Terör yokmuş gibi davranmak. İnsanlar da bunu yapıyor. Aslında, her türlü terörün, bu arada, gürültünün, tozun, korkunun, her türlü kirlenmenin insanın ruh sağlığına yüklediği de bu.

Ortam böyleyken, şiir işte, yukarda öyküde anlattığım çığlığın yerine geçiyor. Özellikle toplumsal içerikli şiir. Kimse hazır değil çığlığı almaya.

Çıldırıp, mış gibi yaparak, yokmuş gibi davranarak yaşarken işinize, okulunuza gidecek, evinize dönecek, çarşıya çıkacak, yiyecek, giyineceksiniz. Kenti dışlayacaksınız. Onun size ulaşamayacağını, sizi tedirgin edemeyeceğini varsayacaksınız. Özünüzü, kendinizi, çok çok çocuklarınızı, hanenizi koruyacaksınız. Bunu yapamadığınız, sizi sıkıntının boğduğu ortamda, kimbilir, siz de kendi terörünüzü yaratacaksınız.

Ozanın çığlığı ne olacak peki? Susuyorsunuz. Elbette şimdi olduğu gibi olacak.

Şu var bir de, ayrılmış, tek tek olmuş ama birey olamamış da bunun kuruntusunu taşıyan kişiler içinde şairler de var. Birey olmak özgür olmakla mümkündür. Özgür olmaksızın, demokratik ve barışçıl ortamda gerçekleşir. Şiirler yazılmıyor mu? Yazılıyor. Ama şiirin özü, büyü kalır mı bu ortamda. Büyü yiter, dil bozulur, iletişim biter. Tek yanlı iletiler kalır salt. Serbest piyasanın, globalleşmenin, yükselen değerlerin güdümünde. Bu tek yanlı iletileri alacak, belleyecek, siz de söyleyeceksiniz. Anadolu'da bir deyim vardır, "Dili tepesinden çekilmek". Diliniz tepenizden çekilmektedir, aklınızla birlikte.

En, en çok, en büyük, müthiş, süper, mega gibi sözcüklerle payandalanan sözel yapılar. Kendi de dili de yaralı bu canavar varken, ozanın işi zor, çok zor. Kendi özünü arayıp bulacak, şiirinin özünü bulacak, dilini bulacak. Çığlık, "Hayır"a dönüşünceye dek büyütülecek.

Tüm tehditlere karşın kırkinci odayı açacak yani.

80 sonrası üretilen pek çok şiirin açmazı işte burda yatıyor. Üretilen şiir çoğu kez anlamsız ama hep etkisiz. Şiir yaşamın kıyılarına itildikçe itildi.

Kendimizi marjinal olmaktan kurtarmak için yeni bir dili

yakalamak, özü üretmek zorundayız. Bu yeni dille dolaşıma girmek, iletişimi, şiirsel iletişimi yeniden sağlamak zorundayız.

Çizdiğim, gerçekte de öyle olan bu kara görünümüne karşın umudumu yitirmedim hiçbir zaman. Birazcık nostalji de karışsa düşünceme, o eskiden hayatın dışına düşmemiş, etkili olabilmiş şiiri yakalayacağız. Dünyamızı, kentimizi yeniden kuracağız. Demokratik, barışçıl.

Lytard, “Sanatçıdan herkesin anlayabileceği ortak bir iletişim ve anlam kodu oluşturması bekleniyor, parçalanmış gerçeklik içerisinde hasta bir toplumun iyileştirilmesi adına isteniyor bu,” diyor. Ona göre realite ile çözülmez, sorun. Çünkü realite partinindir, sermayenindir. Modern anlayışın soyut “yüce duygu”su ile de çözülemez. Her türlü denemeye açık postmodern, ona göre en iyi çerçevedir. Modernizm’in istediği “gösterilemez olanın gösterilmesi” en iyi, postmodern içinde gerçekleştirilir.

Günümüz şiirinin çeşitliliği, bu çerçevenin bizde de geçerli olduğunu gösteriyor. Usta yok, akım yok.

Bu bölünme, parçalanma, tekleşme, bir toplumsallıktan geçerek oluşmadığı sürece, yani gerçek bireyleşmenin yolu tıkalıyken, bu yoldan kırkinci odaya ulaşma umudu vermiyor.

Önce birleşemez miyiz, yine kendi yolumuzu kendimiz açmaya.

(Mimarlar Odası’nda bir söyleşiden, 1993)

İnce Şeyleri Anlamak

Durup, ince şeyleri anlamak. Bu söyleşinin adını kim koydu bilmiyorum ama kesenkes bir şair o da.

İnce şeyleri anlamadan, hızla yaşayıp geçiyoruz çoğu kez. Kimi zaman da anlıyoruz ama şiirin alanına geçirmek onu, şiirin diline çevirmek olası görünmüyor. Bana, yazdıklarım değil de, yazamadıklarım, şiir diline aktaramadıklarım daha değerli gelmiştir. Çocukluğumda kışların mangal başı gecelerini derinden sevmişimdir. Yaşamımdan kimi resimler dondurulmuş kalmıştır belleğimde. Kış geceleri kadar, yaz odasının resmi de yazılmayı bekleyen sevgili bir resimdir. Okumaya düşkün bir annenin dizi dibinde, okumayı yeni öğrenmiş, okula henüz başlamış bir kız.

Sonra, kendi babasına karşı kişilik savaşı veren genç bir baba. Karısını ve çocuklarını o dedeli nineli evden, güzel evden alıp götüreren. İlk ayrılığın resmi, sevgili yaşlılardan.

Büyürken bedenden utanmanın resmi. Yeni olmayan ya da çok yeni olan bir giysiden sıkılmanın resmi.

Tam yakaladığını sandığın bir arkadaşılığın ve onu yitirişin resmi.

Kimi insanların resimleri. Onları yazmak isterdim. Kendini nesneden özgürleştirmiş, toplumculuktan geçerek toplumsallaşmış sevgili, değerli insanların resimleri. Resmî tarih değil de, böyle bir resimli tarihi şiire dönüştürmek isterdim. Örneğin otuz yıl önceki Kumru Belediye Başkanı Kemal Kumru'yu yazmak isterdim. Belediyesinin kamyon sürücüsü, işçisi, ağır yük hamalı, masasına oturduğunda avukatı, yargıcı, barıştırmıcısı, iş, aş bulucusu. Benim tek odalı avukatlık bürosunun kapısındaki görüntüsü onun, elleriyle cep içlerini tersine çevirip hiç parası olmadığını gösteren bir kocaman adam görüntüsü. "Bacım bacım şu kadının dilekçesini bir yazıver" diyen.

Ad ad saysam, çokturlar. Şiirsel bir tarih oluşturacak kadar çokturlar. Bunca saldırıya bunca savaşa karşın dünya batmıyorsa onların yüzündendir. Sayesindedir.

Ontik (varlığa değgin) bir şiir mi, bilgiye değgin (epistemik) bir şiir mi? Şiiri genel felsefenin terimleriyle çözmeye, değerlendirmeye çabalayanlar var. Bir ozanın genel felsefe bilmesi, birçok şeyi bilmesi kadar, daha fazla gereklidir ama şiiri çözmede değerlendirmede araç yine şiirin kendinden çıkarılmalıdır. Şiirin felsefe sözlüğü farklıdır. Genel felsefenin terimleriyle yaklaşırsa şiire insan, epistemik şiir kalıcı değildir, diyebilir. Ama şiir bilgiyi de varlığı da aynı zamanda kapsarsa şiir olur.

Ben yaşadığımı yazmaya çalışan bir ozanım. Yaşam benim için hep büyü, giz dolu, hârikulade olagelmıştır. Hep şaşkınlık içinde kalmışımdır. Düşlerle, imgelerle beslenen, aşk dolu bir yapım var. Hep coşku içinde oldum. Coşkumu, şiir yazmadığım zamanlar dünyaya aktaramadığım için hep çarpıntılı bir yürekle yaşadım.

Biz susmaya, sakın durmaya, coşkuyu belli etmemeye eğitildik. Özellikle benim yaşımdaykiler ve özellikle kadınlar. Aşk dolu, coşkular içinde bir ufacık kadın ama o aynı zamanda dengeli, tutarlı, kurallı olmaya çalışıyor, çoğu kez de başarıyor. İşte size sürekli gerilim.

Şiir yazmak ya da resim yapmak, ya da müzikle uğraşmak zorundaydım, benim ağır yaşamım içinde şiir daha bir uygunlukla yerini aldı.

Kendimi hep bir yolcu gibi duydum. Bir gezgin. Ama çerçelenmiş kurallı bir hayatı eksik bırakmadan sürdürmek de bir zorunluluktur. O zaman bu gezginlik, bir düş, bir hayal gezginliği olacaktı. Öyle oldu. Sınırlanmış bir yaşam alanını, geniş bir cezaevini şiirle aştım. Gerçek özgürlüğün dilini yakaladım. Nesnelin dışında, aşkın belirlediği, aşkınlığın belirlediği dünyayı buldum.

Şiire başlamak gerçekten bir yolculuktur. Her ozan için.

Başlarken nereye varacağınızı önceden bilir gibisinizdir ama sizi yolda, ummadığınız yerlerde bekleyen, şaşırtıcı ayrıntılar vardır. Onları görebildiğinizde önünüzde küçük ara yollar, so-

kaklar açılır. En uca kadar, gizler noktasına kadar gitmek istersiniz, gidebilirsiniz de kimi kez.

Öyle şeyler işte.

Şiir, dizelere sıkıştırılmış bir nükleer enerji. Şiir, parçalanacak, patlayacak olan şey. İşte düzeni, egemenleri korkutan şey. Şiir hem haz, hem derinlik, hem sonsuz bir bağımsızlık, bağısızlık, hem çok ince bir denge, iç düzen. Sabır ve coşku.

Şiirsiz bir dünya düşünemiyorum. Bu herkes için.

(TÜYAP Ankara Kitap Fuarı'nda bir söyleşiden, 1994)

Kültür Üstüne

Kültür, insan tarafından üretilen her şeydir. Şöyle de diyebiliriz:

Kültür, toplumsal yaratık olan insanın onsuz yaşayıp gelişemeyeceği özdeksel ve tinsel değerler bütünüdür. Kültürün yapısını tarih içindeki üretim biçimi belirler. Üretim biçimi, üretim ilişkileri değiştikçe kültür de değişmiştir. Bu böyledir ama vurgulamadan geçilemez ki, toplumsal altyapı ve üstyapı kurumlarındaki etkileşim iç içe ve dönüşümlüdür. “Belirleyici olan altyapıdır” deriz, deriz ya gün olur üstyapı kurumları gelişme hızı ve etkinliğiyle altyapıdaki dönüşümü hızlandırır.

Toplumların tek bir kültürleri mi vardır? Kalın çizgiler kullanırsak, en az iki kültürün sözünü etmeliyiz: Egemen kesimin ve halkın, kitlenin kültürü. Bu kültürlerin birbirinden sürekli etkilendiğini, kimi alanlarda iç içe, üst üste geldiğini görürüz. Ayrıca bu kültürlerin, ince çizgiler kullanarak, altkültürlere ayrıldığını da saptarız.

Tarih içinde, her egemen kültür bir öncekinin bağrında gelişir ve onun yerini alır. Feodal toplumun bağrında gelişen kentsoylu kültürü, çağının ileri kültür biçimiydi, toplumu ileriye götürmüştü.

1789 sonrası Fransa’sındaki ileri nitelikli, özgürlükçü yapıyı, bilim, teknoloji kurumlarında ve sanatta gelişmişliği biliyoruz. Her kültürün beslendiği kaynağı, toplumdaki üretim ilişkilerini, geliştirme, değiştirme gücü vardır. Ama bu ilişkilerin gelişimi ile de geçerli kültür öğeleri, bunlardan bir bölümü işlevsiz hale gelebilir.

İşte sorun bu, ulusal düzlemde de, evrensel düzlemde de. Bir yanda iletişim araçları ve başka her yolla, kalıcı olması için zorlanan öğeler, öte yanda kitle içindeki gelişmeye, kitleyi ge-

liştirmeye, değiştirmeye yani kendini bir üst düzlemde yeniden üretmeye açık ama bastırılarak yok edilmeye çalışan öğeler.

Bu iki tür öğenin yaşam savaşında, kimler hangi yanı tutuyor? Kimler alkışlıyor? Alanda koşanlar, düşenler kimler? Önceleri bir işleve sahipken, bu işlevi yitirmiş, tarihsel gelişim dolayısıyla yozlaşmış, çarpıklaşmış kültürün bir özelliği, mal biçimine dönüştürülmüş, alınır satılır kılınmış olmasıdır. Bu kadar önemli bir başka özelliğiye, demokratik alandan iyice çekilip, uzmanlar eliyle üretilir, ürettirilir oluşudur.

Kitle bu üretimde izleyicidir, dinleyicidir. Edilgindir.

Üretimi gerçekleştiren uzmanla, üretimin götürüldüğü kitle yabancılaşmıştır. Yalnızca onaylanması beklenen, şeyleştirilen, katılmışız kılınan kültürse yenilgiye düşülmüş bir yaşam alanı demektir. Artık bu alan, en işlevsiz olana da, işlevi ters olana da açıktır.

Bir şarkıcı o alanda "Honki Ponki" gibi anlamsız sözlerle, birbiriyle ilintisiz sözcüklerle şarkılar söyleyebilir. Ritmik olsun yeter. Şarkının en anlamlı sözleri şudur: "Söylediklerim anlamsız, ben bunları rahatlamak için söylüyorum, sen de söyle... ve Honki Ponki."

Ozanlar anlamsız dizeler savurabilirler bu alanda. İşlevsiz ya da işlevi çarpıtılmış: "Atımı istedim, evin göğü gerindi", "katolik gül, değil bu yalnızlık senden", "Biz güzeldik kral yazıları gibi", "Yalnız ben çok üşümüşüm epeskiden" gibi.

(Başka alanlardan sayısız örnek verebilirim. Hukuk, sağtöre, din, doğa bilimleri, gündelik yaşam alanları... Sözü yaymak istemiyorum.)

Dağıtılan, teslim alınan bilince bir meydan okuma gibi. Ama bütün bunların ayrımında olanlar giderek çoğalıyor.

Peki aydınlar? İlkellik, uygarlık, aydın olma, olmama gibi kavramları yeniden irdelemenin zamanı geldi geçiyor.

Artık entelektüel kişi bence, kentsoylu bir geçmişin kafasına yığıldığı gereksiz yüklerden yavaş yavaş kurtulmakta olan kişi demektir. Eğer bunu yapmazsa, hayatın içinde yükselmekte ve yükseltmekte olanı görmezse, ölçme, tartma, eleştirme düzeneğini sürekli işletmezse halkın gerisinde kalır. Sanatçı için de durum budur.

Ülkemizde, Batı uygarlığının, toplumumuzda temellenmemiş verimlerinden beslenen bir elitist küme geçip giderken, yeni bir seçkin küme onun yerini alma işlevini yüklenmek üzere. Bu kümenin, güne yanıt verir gibi görünen toplumsal bir tavrı da geliştiriliyor. Şimdilik üç beş adın canhıraş çabalarıyla, yazmasıyla, konuşmasıyla yaygınlaştırılmaya çalışılan bu akım Batı'nın son truva atı. Olabildiğince çok, genç kesimi etkileme görevini üstlenmiş gibiler.

Onlar diyor ki: Biz, "kültür insanın ürettiği her şeydir" anlayışına katılmıyoruz. Kültür, sanatı da içeren bir üst kategoridir, değeri olandır.

Bir yanda saray, öte yanda gecekondu. Bir yanda saray süslemesi, öte yanda, gecekonduadaki manüfaktür beğenisi. Bir yanda Beethoven müziği, öte yanda şu, bu. Gecekondu süslemesindeki beğeniye bir de ad koymuşlar. Domestik zevki.

İlk bakışta, bu karşılaştırmaların sonucu akan suları durdurur, karşı konulamaz gerçekler gibi görünebilir. Özellikle genç insana, sorun çözümsüz gibi gelebilir.

Bu kişilerin öne çıkardıklarıyla gözardı ettiklerini yan yana koyarak değerlendirirseniz durum ortaya çıkar.

Değer nedir? diye sormalısınız onlara. Değer duruk bir ölçü müdür? Bilmem hangi çağda, hangi tarihsel koşullarda, kimler için yapılmış, nasıl kullanılmış, bir şeyi, bir başka koşulda üretilmiş bir başka şeyle nasıl ölçersiniz? Onların simgelediği yaşam biçimlerini nasıl karşılaştırırsınız?

Sormalısınız onlara: Sarayları yapan kim? Kimler sağladı o görkemi? O beğenin sahabı kim, kimler? Demek, karşılığı verip satın alındı mı, beğeni de alanın üstünde kalacak, zimmetine yazılacak, öyle mi?

Niye evini manüfaktür ürünleriyle süsler ötekiler, incelik-siz olduklarından mı? Yoksa koşullar onu gerektirdiğinden mi?

Evinde tüten bir soba olsun da as bakalım duvarına değerli dediğin resimleri.

Ya köylünün ayağına giydiğini başucuna asmana ne demeli? O işlemeli çorapları hani?

Aydın namusuna düşen, yüzeylerde dolaşıp kafa karıştırmak değil, hiç değilse, iyi niyetle, kökenlere gitmektir.

Üstelik insanlar artık duvarlarına fide olan, tomurcuk veren, açılan gülün resmini çiziyorlar.

* * *

Biz diyoruz ki, sanatçılar olarak, halkımızın geçmişte ürettiklerinden, çağdaş bir anlayışla seçmeler yapalım. Onları da temeline koyalım ürünlerimizin. Nitelikçe yükseltelim. Karşımıza “Tarihun Otu”nu çıkarıyorlar. Geçmişte yemeklerde kullanılmış Anadolu’da. “Şimdi bilinmiyor” diyorlar. Bu ayrıntının ayrıntısı bir olguyu, bir sorunun karşısına yanıt diye dikmek saptırmaca değil de nedir?

Batı müziğine halkımızı alıştırmak, beğenisini onunla inceltmek gibi yüce düşünceler evvel eski vardır seçkinci kafalarda. Beethoven üzerinde özellikle duruluyor şimdilerde. Dedik ya toplumcu bir tavrı yedeklerinde tutuyor bu yeniler. Çağının ileri anlayışlı bir müzikçisi, müziğinde halkça bir direniş var, diyeymiş bu ayırma.

İyi de, Beethoven’i gecekonduda nereye oturtacaksınız? Halkın yaşamında neyin karşılığı olup, nereye yerleşecek, bunu söylemiyorsunuz.

Ama Pir Sultan, dendiğinde itirazınız var! –“Çağımızın değil”-. Yani, hem çağımızın değil, hem toplum geleneğimizin değil olana buyur diyorsunuz, hem halkın ortaklaşacağı, birlikte söyleyebildiği, çalabildiği, oynayabildiği kültür gereçlerine itirazınız var.

Evrensellik adına yapıyorsunuz bunları da. Evrensellik dendi mi hep getirme, hep dayatma. Hayatın gerektirmediğine zorla alan açmaya çalışma. Oysa, evrensellik dendiğinde aslolan, toplulukların kendi yaşam bağlamlarında üretilen çağdaş verimle, dünyanın ortak kültürüne katılınmasıdır.

Bunları söylerken sanmayın ki, kültürlenmeyi, kültürleşmeyi gözardı ediyorum. Halkların biribiriyle kültür alışverişi vardır, olacaktır. Egemen kültür, halk kültürü durmadan etkileşmektedir. Altkültürler etkileşmektedir. Bununla zenginleşilir. Etyişimin gereğidir. Ama yaşama girecek her şeyin orda bir yeri, bir işlevi olmalıdır. Hele kitle yaşamını demokratikleştirme sürecindeyse, giren kültür ögesinin buna katkıda bulunacak nitelikte olması gerekir.

Kültürümüzün de yabancı kültürce asimile edilmesine yardımcı olmamalıyız. Yanlış bir davranış, aydın davranış olarak sürdüremeyiz. İşimiz, kültürümüzün gelişmesine, kültürel birlikteliğe ırgatlık etmektir. Ta ki, aydın olan, olmayan ayrımı kalmasın.

Eleştirdiğim karşı sava, yazılarıyla örnekler vermiş Murat Belge'nin, Entelektüalizm üstüne şöyle bir betimlemesine rastladım; çeviri miydi, ansımıyorum, kendisinin miydi: "Entelektüalizm, ortada çözümü gerektiren acil bir sorun varken, bunu tartışması gereken kişilerin bu ihtiyacı ve görevi, entelektüellere özgü araçlarla çarpıtarak kullanmak suretiyle savsaklama tavrıdır."

Tüm seçkincilerin kendilerini bir kez daha gözden geçirmeleri dileğiyle.

(Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yapılmış
bir konuşmanın metni, 1979)

Düşünme ve Yaratma Özgürlüğü

İnsan var oldukça, özgürlük sorunu da var olmuştur. Çünkü özgürlük insanın vazgeçilmez, temel özelliğidir. Özgürlük için savaşımsa, insanın özü için yaptığı, yapması gereken bir savaşımdır.

Özgürlük, bireysel ve toplumsal (iki yanlı) bir sorundur. Ama çözümü tek bir düzen içinde olmasıdır: Demokratik düzen.

İnsan özgürlükleri açısından demokrasiye bir tanım getirmek istersek, diyebiliriz ki: Toplumun tüm üyelerinin özel insanî kapasitelerinin tam ve özgür gelişiminin koşullarının sağlandığı bir yönetim biçimidir.

Demokrasi salt bir yönetim biçimi midir? Değildir elbette. Aynı zamanda toplumsal bir yaşam biçimidir.

Tek bir demokrasi olmadığı, demokrasiler olduğu biliniyor. Bugünlerde de sıkça söyleniyor. Liberal demokrat devletin ege-men olduğu, kapitalist piyasa ekonomisinin işlediği toplum-lardaki demokrasi, sosyalist demokrasi, halk demokrasisi ve çeşitleri, reel olanları, ideal olanları.

Teorik olarak üstünde durulduğunda, demokrasiyi insana bağlayan iki bağdan biri özgürlük ise, öteki de eşitlik'tir. Demok-rasinin olmasa olmazları. Çünkü insan kapasitesinin özgürce gelişmesini sağlamak hem eşitliği, hem özgürlüğü gerektirir. Her bireyin, başkalarının iradesine boyun eğmekten kurtulması gerekir. Reel sosyalist demokrasiler için en büyük eleştiri eşitlik uğruna, özgürlüğün ikincil durumda sayılmış, iyice kısıtlanmış, kimi dönemler tümüyle yok edilmiş olmasıdır.

Serbest piyasa ekonomisinin işlediği toplumlarda herkes ya-rışa katılabilir, özgürdür, teorik olarak. Ama gerçekten özgür müdür? Sanırım Bahro'nun, bir sözü var: Herkes özgürdür ama kimileri ötekilerden daha çok özgürdür.

Bu daha çok özgür olanlar, üretim araçlarına sahiptirler. Ötekilerse, yaşamak için, çalışıp üretmek için güçlerinin bir bölümünü, araç sahiplerine devretmek durumundadırlar. Devrettikleri güç, fiziksel ya da anlaksal olabilir, çalışma alanlarına göre.

Bu olay, konumuzla, düşünme özgürlüğü ve yaratıcılık olayıyla yakından ilgilidir.

(Kâr amacı gütmeyen sektörlerde çalışanlar için de bu güç devri söz konusudur. Onlar da güçlerinin bir bölümünü yerel, bölgesel ya da ulusal topluluğa terk etmektedirler. Karşılığında aldıkları ücretler piyasa ekonomisindeki ücretlerdir.)

İnsan gücünün bir bölümünün devri, insan kapasitesinin özgürce gelişmesine yetecek gücün azalması demektir. Refah toplumları dediğimiz toplumlarda, teknolojik gelişkinlik, başka toplumların sömürüsü sonunda oluşan varsıllık, bireylerin özgürce, eşitçe gelişmesinin aksaklıklarını bir ölçüde gizlemektedir.

Ülkemiz gibi geri bıraktırmış, ya da gelişmekte olan ülkelerde, üretim araçlarına sahip olmayıp beden, kol ya da kafa emeğiyle yaşayanlar için eşitlik de özgürlük de kısıtlı kalmaktadır. (Savaşların, silahlanmanın, sürekli silahlanmanın, özgürleşmenin temel engellerinden olduğunu da vurgulamalıyım.)

Ülkemiz gibi ülkelerde özgürlüklerin kısıtlı kaldığını söylemiştim. Özgürlüklerin temeli olan düşünme özgürlüğü ve yaratma özgürlüğü de. Hem de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (10 Aralık 1948) kapsamındaki madde 18, 19, 22, 27'ye, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'deki 9. ve 10. maddelere karşın. Tüm bu yasa maddelerine göre: Her insanın düşünce özgürlüğü, düşüncelerini serbestçe ifade etme özgürlüğü, kültürel haklardan yararlanma hakkı, topluluğun kültürel yaşamına serbestçe katılmaya, güzel sanatlardan zevk almaya, bilimsel ilerlemelerden ve bunun nimetlerinden pay almaya hakkı vardır.

Ve biz bu anlaşmaları kabul etmişiz, bizim iç hukukumuz olmuş.

Gücünün, zamanının büyük bir bölümünü terk eden insan, dinlenme, uyku için geçireceği zamanı da çıkarınca, geri kalan zamanda ne yapıyor? Bu zamanı yaratıcı potansiyelini geliş-

tirmeye kullanabiliyor mu? Kullanamıyor, çünkü: Yeterli ücret almadığından, artık zamanı yaşamını yeniden üretebilmek için, gereksinimini karşılayabilmek için ek işler yaparak (bulursa elbette) geçirmek zorundadır.

Akşamları çalışmıyorsa, onu televizyon hazır beklemektedir.

Az gelişmiş, geri bırakılmış ülkelerde bireylerin refah beklentileri, kapitalizmin reklamlarıyla, iletişim araçlarındaki, özellikle televizyondaki reklamlarıyla artırılmaktadır. İnsanlar durmadan kazanıp, daha çok kazanıp soğutucu, çamaşır makinası, televizyon, şu marka, bu marka, şu tip, bu tip, yenisini daha yenisini otomatik, tam otomatik, dokuz sistem, on sekiz kanal almaya özendirilmektedir.

Kültür dendi mi artık mekanize olmak var. Bilinç saptırılmış, beyinler yıkanmış. Almak, almak, sahip olmak, köşe dönmek.

Bırakınız insanın özgün, özgür yaratıcılığını, kendi yaratıcılığıyla topluluğun kültürüne katılımını, yaratılmış olan şeylerin, sanat eserlerinin değerlendirilmesi de olanaklı değildir.

Gerçek sanatsal yaratı, nerdeyse çoğu insanın yaşamının dışındadır. Ömründe bir kez bir sergiye, bir konsere gitmemiş insanlar, öyle köylerde, kasabalarda filan değil, Ankara'nın, İstanbul'un içinde yaşamaktadır.

Okuma olayı başlıbaşına bir sorun. Okullarımızda, eğitimi-miz öğretimimiz içinde özgürce okumaya özendirmek, nitelikli eserler önermek söz konusu bile değil. Müfredat belli. Dar ve kısır. Salt yasaklar ortasında öğretmen, öğrenci. Öyle 141, 142'nin kapsamında değil, çağdaş bir yazarı önerdiği, okuttuğu için ağır yaptırımlara uğrayan öğretmenleri anımsayalım. Okuyan öğrencilere uygulananları. Ocakları, yaşamları söndürülenleri. Sürekli baskı ve korkutma. Eğer kitap okumazsan başın dertsiz kalır. Okulda, ailede günde kaç öğün ortaya konan besin.

Üniversiteye gelmiş insanın çok sıradan bir istemi, bir okuma masası kurmak. Kendi olanaklarıyla. Disiplin cezaları, soruştur-malar, okuldan uzaklaştırılmalar.

Gelelim Demokrasi'ye, özgürlüklere. Demokrasi bağdaşır mı bunlarla?

Geleneğinde yaratıcılık olan, söz sanatları, tiyatro, müzik re-sim, mimarî bulunan insanımız, bunlara hızla yabancılaşmaktadır.

Oluşan kültürel boşluğuysa nelerin doldurduğunu söyledik. Kimsenin özgün düşüncesine de, yaratmasına da gerek kalmadı. Arabesk yaşam biçimimiz, kültürümüz, sanatımız var ya.

Önemle belirtmek isterim. Arabesk kültür, halkın yarattığı bir kültür değildir. Halk için üretilmiş olandır. Çünkü ne çağdaş bilinç, ne bu bilinçle geleneğin özgün dönüştürülmesi, yaşamın değiştirilmesi yönünde kullanılması istenmektedir. Kültürel yozluk egemen tarafından durmadan beslenmektedir.

Özgürce düşünmenin, yaratmanın üstündeki baskı, öteki toplumsal güç odaklarına da yayılmaktadır. Temelde tek baskı'nın yansımaları. Ailesel baskı, dinsel baskı, okulda, işyerinde yaşamın her alanında. Bence en vahimi durumun, özgürlük açısından, demokrasi açısından değiştirilmesi sorunu gündeme geldiğinde, muhalefet güçlerinde ortaya çıkan uzlaşmadır. (Televizyondaki açık oturumları, özellikle iç gösterimi de verilen birini ansımanızı diliyorum.)

Muhalif güçler özgül tavırlarını ayrıntılarda koyuyorlar. İş esasa dayandığında kimse pek farklı değil.

İnsanların muhalif de olsalar uygar davranmaları gerektiğini, elbette anlıyoruz. Ama egemen ideolojinin ortak şemsiyesine girmelerini, gerçek görevlerini yapmamalarını, insanî olmayan, insanı aşağılayan durumlara muhalefet etmemelerini, yapma kültürel değerlere, insanî özü geliştirmeyen düşünüş davranış biçimlerine karşı olmamalarını anlayamıyoruz. Demokrasiyi, özgürlükleri, insanın kendi potansiyellerini özgürce geliştirmesini amaçlayan kim, kimler varsa, partiler, sendikalar, Demokrat Belediyeler demokratik kitle örgütleri, bunun mücadelesini de vermek zorundadırlar.

Kimi terimlerin teoriden, güncel siyasal alana moda olarak çıktığını görüyoruz. Bunlardan biri "katılımcı demokrasi" terimi. Katılımcı demokrasi, halk demokrasisidir. Halkın tüm yaratıcılığıyla ve sorumluluğunu da alarak, üretimden, yönetime her alanda söz ve karar sahibi olması, bu doğrultuda örgütlenmesi demektir.

Bunun için "yarını bugünden kurmak" gerekir. Katılımcı demokrasi, insanın önüne günlerden bir gün, rastlantısal olarak çıkıverecek bir şey değildir.

Demokratik kitle örgütlerine gelince: onlar çok açık bir biçimde salt bu amaç için vardılar. Demokrasi, özgürlük, insan hakları savaşı, ilkin kendi içlerinde demokratik kurallara uymalı, ondan ayrılmamalıdır.

Görüyoruz ki, giderek daha çok kişi bu toplantılarda, panellerde, şenliklerde sözlerini söyleyebilmektedir. Zaman içinde eski yapıları daha çok kırabileceğimizi, her isteyen düşünce-sini aktarabileceği biçimler kurabileceğimizi, konuşanlar olarak kendi sesiyle büyülenmiş deniz kızları olmaktan, iletişimsiz olmaktan kurtulacağımızı, dinleyiciler olarak da bir iki saat yalnızca susmak gibi bir ödevden kurtulup, toplantının sorumluluğuna hazırlıklı olarak katılacağımızı, düşüncelerimizi söyleyip tartışacağımızı umuyorum.

Çünkü bir alışveriş içine girmeden, salt susarak ya da salt konuşarak kendi potansiyelimizi, insanî özümüzü geliştirebileceğimizi sanmıyorum.

Düşünme ve yaratma özgürlüğü üstüne, yasal, toplumsal çeşitli baskılar var. Kimilerine değindik bu dar zamanda. Bir de var ki, aydınların kendisi de kültür üstüne, düşünme ve yaratma üstüne hegemonya kurabilirler. Kurmaktadırlar. Çünkü bu alandaki üretim araçları onların elinde bulunmaktadır. Öğrenimleriyle, aile çevreleri, iş çevreleri, kentleri hele hele metropoller ve ordaki ilişki ağlarıyla, dış ilişkileriyle, gazeteleriyle, dergileriyle, basım-dağıtım tekelleriyle aydınlar. Bu alanda kimi zaman öyle kurumlaşmalar oluyor ki resmî baskıyı nerdeyse aşacak bir baskı gündeme geliyor. Sanatçının, yazarın, bu yazın, kültür iktidarıyla uğraşması çok daha zor.

Kimi aydın kesimse, ortada çözümü gerektiren acil bir sorun varken bunu entelektüalizme özgü araçlarla çarpıtıyor, savsaklıyor, yok sayıyor.

Örnek olarak geçen yılın yoğun konusu olan şu müstehcenlik sorununu alalım. Baştan söyleyeyim ki, bir kişinin de, kişiler içinde bir yazarın da düşündüklerini söylemede, yazmada, hiçbir konuda özgürlüğünün kısıtlanmasından yana değilim.

Ama ülkenin gömüldüğü kocaman karanlık, cezaevleri, işkenceler ortadayken biz, çatılmış darağaçları – gelip durmuş kapımıza ölüm derken, 141’lerle, 142’lerle ve başkalarıyla ivedi

olarak uğraşmak gerekirken, yakılan kitaplar, yayınlar, yazarlar, okuyanlar üzerine baskılar varken basın, kamuoyunun güncel, acil birincil sorun diye müstehcen yazın'ın özgürleşmesine, yönetilmesi doğru muydu? İşte bunu yaptığın zaman kitleyle, halkla aran daha çok açılır. Bu savaşımlı halkın bin bir çözümsüz sorunu içinde nasıl ilk sıraya oturtacaksınız?

Demek istiyorum ki, neyi öne alacağız, neyi ikincil sayacağız, bunları iyi seçmek zorundayız.

Her şeye karşın, ülkemizde yazın, sanat giderek demokratikleşiyor. Çünkü giderek daha çok insan sözünü söylemek istiyor. Yazın, küçük kentsoylu okumuşlar kesiminden işçi kökenlilere, kırsal kökenlilere doğru genişlemektedir. Cezaevinde yaratılan yazının büyük bir bölümünü de bu toplamda saymak gerekir. Yazan arttıkça, yaratan arttıkça düşünme, yaratma özgürlüğü için savaşın alanı genişliyor. Bu sevindirici bir olgudur.

Düşünce ve yaratmada özgürleşmenin bir engeli de kişinin anadilini bu alanda kullanamaması olmaktadır. İnsan dil ile düşünür. Yazınsal yaratısını da dille kurar. Tüm gizlerini, tatlarını bildiği, egemen olduğu dili insanın mümkününden çekerseniz, onun düşünme ve yaratma özgürlüğünü de çekmişsiniz demektir.

Bunun yanında cins ve yaş dolayısıyla toplumsal baskının da düşünmeye, yaratmaya engel olduğunu vurgulamalıyız. Eğitimde, öğretimde, evde, her yerde, kadın üstünde, genç üstünde, çocuk üstündeki baskılar, parasal ve nesnel olanaksızlıklarla birleşince onları geriletmektedir.

Son olarak şunu söylemeliyim: Düşünme ve yaratma özgürlüğü tek başına düşünülemez ve var edilemez. Öteki özgürlüklerle birlikte bir bütün, bir dizge sorunu olarak düşünülmek, alınmak gerekir.

(İnsan Hakları Derneği'nde bir panel konuşması, 1988)

Söyleşiler Anlatılar

Yazdıkça Yaşama Katılacağız

“1950 kuşağından sonra şiire yeni bir duyarlık getiren bir ozan olarak göründünüz. Yeni bir duyarlık derken yanılıyor muyuz? Elbette bir ozan kendisinden öncekileri yinelemez. Yeni bir arayış içinde olur. Önce bu yeni duyarlığı anlatmanızı isteyelim sizden.”

“Her başarılı ozan şiire kendi duyarlığı ile gelir. Bu duyarlılık yeni de değildir, eski de. Üstünde durulması gereken, bu duyarlığın niteliğidir. 1950’lerden söz ettiğinize göre diyebilirim ki 1960’lara kadar bireysel çıkışlı ama kadınlığı dolayısıyla ezilenlerin ortaklaşacağı duyarlığı şiire getirmeye çalıştım. 1960 yılları bir yandan ilk gençliğimin geride kaldığı yıllardı. Öte yandan, o yıllarda ülkemiz yoğun bir siyasal ve ekonomik bunalımın içine itilmişti. Bir başka yandan da, bunalım eytişimsel olarak karşıtını geliştirmiş, 1961 Anayasası ‘evet’lenmişti. Görece de olsa, bir düşünme, okuma, anlatma özgürlüğünden hepimiz yararlandık.

Bir de eklemem gerekir ki o yıllar benim Anadolu ilçelerinde yaşadığım yıllar. Ta 1972’lere kadar. Duyarlığımı kendi kişiliğim ve cinsimin sorunlarından çekip, halkıma yönelttim.

Şunu da belirtmeliyim: İster bireyci, ister toplumcu duyarlığı yansıtsın, her şiirim yaşamdan çıkmıştır. Her dizenin hayatımda, hayatımızda bir karşılığı vardır. Yazdıklarımın yeniden, yadırganmadan hayata katılması bundandır. Genç ozanlara da öneririm, özellikle hayatı değiştirme savında olanların, hayatla yakın bir alışverişe girmeleri, oradan temellenmeleri zorunluluğu vardır.”

“İkinci Yeni şiir akımı içinde yeri olan bir ozandınız. Yazını-mızda İkinci Yeni’nin yeri olacak mıdır? İkinci Yeni yazını-mıza ne getirmiş, ne götürmüştür?”

“İkinci Yeni, biçimsel bir arayıştı. Şiirimizin anlatım olanaklarını geliştirdiği yadsınamaz. ‘Bir akımdı’ dersek, siyasal

kısıtlılığın zorladığı, Batı'ya öykünmenin beslediği bir kaçış akımıydı da demeliyiz.”

“Son çalışmalarınızda destan şiirine yönelmeniz dikkat çekiyor. Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı bir ön çalışmaydı denebilir. Seyran Destanı önemli bir toplumsal gerçeği vurguluyor. Büyük kente göçün acılı gerçeğini. Bu somut gerçeği ince bir şiirle yansıtıyorsunuz. Pek çok toplumcu yazarda görülmeyen bir duyarlık bu. O eski duyarlığınıza bu toplumcu davranış arasında nasıl bir bağlantı var? Şiirinizin gelişme çizgisini anlatır mısınız?”

“Destana yönelişim, işlediğim konu dolayısıyladır. Konular kendilerine uygun bir biçim, bir de dış biçim edinemezlerse özlüğe yükselemezler. Bir Kurtuluş Savaşımız kesitini, bir iç göç olgusunu başka nasıl anlatabilirsiniz?

Seyran Destanı 1974'ten başlayarak, parça parça dergilerde yayımlandı. Şu günler destan modasının yaygınlaştığı günler. Zor bir türdür destan. Hem uzun bir öykülemeye girişeceksiniz, hem dizelerin ve bölümlerin şiirsel yükünü koruyacaksınız. Kuruluğa, yavanlığa düşmeyeceksiniz. Dizeleriniz düzyazıdan bozulup alt alta yazılmış izlenimini vermeyecek. Yani özgürce yapılaşmış olacak.

Eski duyarlık, yeni duyarlık, toplumcu yönseme üstüne birinci soruya verdiğim yanıtta düşüncelerimi söyledim.”

“Bir ozan, bir yazar çağının tanığı olmalı. Bir ozanın toplum içinde bir sorumluluğu olmalı. Bu sorumluluğu nasıl duyuyor, nasıl değerlendiriyorsunuz?”

“Toplumcu ozanlar toplum sorumluluğunu somut bir biçimde anlarlar. Onların görevi hayatın değiştirilmesine katılmak, şiirleriyle hayatın değişebilir olduğunu hiç durmadan vurgulamaktır. Bunu yaparken biz tekil davranmayız. Birimizin yazdığı ötekilerinkiyle bütünlenir. Giderek yaşamın bir parçası olur.”

“Biraz özyaşamınızı, dünya ve yazın anlayışınızı anlatır mısınız?”

“Bu soruyu şu yaşıma dek o kadar çok yanıtladım ki, yeni bir yanıtın konuşmamıza pek bir şey katacağı kanısında değilim. Dileyen her yerde bu bilgileri bulur.”

“Hazırladığınız yeni yapıtlar var mı? Şiir yazar çok. Oysa şiir üzerine yazan yok. Sizin şiir üzerine iyi değerlendirmeleri-

niz de var. Şiirle birlikte deneme yazmayı sürdürmeyi düşünüyor musunuz?”

“Bütün nitelemeleriniz ve övgüleriniz için teşekkür ederim. Bu dünyada bir iş yapan kişi, yaptığı iş ne olursa olsun, onun hesabını da yapabilmelidir. Yani bilinçle yapmalıdır her ne yaparsa. Şiir, sanat, kültür üstüne yazılarımı bu bağlamda değerlendirmenizi diliyorum. Bir de yaşlandıkça bazı birikimlerin oluşması var. Birikimimizi genç arkadaşlarımıza aktarmak da görevimizdir.

Yaşadıkça yazacağız. Yazdıkça yaşama katılacağız. Var olacağız. BEN değil, BİZ diye diye.”

(Sesimiz, Ağustos 1980)

Gelenekte Var Olanımızı Yok Sayıp Batı'dan Temellenmeye Çalıştık

Ali İhsan Mıhçı: Bütün şiirlerinizi Seyran adıyla topluca yayınladınız şu günlerde Rüzgâr Saati'nden Seyran Destanı'na gelen bir şiir serüveniniz var. 1952'den 1982'ye uzanan yoğun bir süreç bu. Sayın Gülten Akın, bu sürecin dönemeçleri sizce nerelerde? Her dönemeç nasıl bir değişimi vurguluyor? Dönüp geriye baktığınız zaman, geçmişte bırakılan ve bugüne, yarına aşp gelen nelerle karşılaşyorsunuz?

Gülten Akın: Evet Ali İhsan, doğru. Şiirimde bazı dönemeçler var. İlk dönemeç Kırmızı Karanfil. Rüzgâr Saati bir ilk kitap olmanın özelliklerini taşır. Kestim Kara Saçlarımı ve onu izleyen Sığda belki daha usta işi. Ama, her üçü de odağı "ben" olan bir hayatın çeşitli görünümelerini yansıtır. Aşk, sevgi, ayrılık, özlem, yalnızlık, çeşitli acılar, sevinçler. Bu yalnızlık, o günlerde sanatçı kişiliğimin bir parçasıydı. Koca bir kalabalığın ortasında bile, kendi içime kaçıp saklandığımı, bunu sık sık yaptığımı anıyordum. İletişimimi kesiyordum ya da en aza indiriyordum. İsteye isteye. Şiirle birlikte olabilmek isteğiyleydi bu. Ama hep orda kalamıyordum. Kalabalığa, ya da başkalarına döndüğümdeyse, kendimi dışlanmış buluyordum. Orda, yalnızlığın hiç istemediğim faslı başlıyordu. Bu durumla nasıl başedeceğimi bilemiyordum. Çocuklarım doğuyordu. İstiyordum, seviyordum onları. Onlar hayatıma girince, kaçıp saklandığım yalnızlığı yitirdim. Ama sonradan, kendimi istemedenden buluverdiğimden de kurtuldum. Murat, Can, Aksu... Birer tansıktılar. (Onur ve Deniz sonraki şiir döneminde doğdular.) Değişmemi sağlayan nedenlerden biriydiler. Evlendiğim 1956 ile 1959 arasında Ankara'daydık. Sonra, her yılı ya da her iki yılı bir Anadolu ilçesinde geçirerek 1973'lere değin dolaştık.

A.İ.M.: *Biraz geriye alsak da tarihi, Kırmızı Karanfil'e dönsek olur mu?*

G.A.: Ah evet. Onu atlayıp geçemeyiz. Kırmızı Karanfil'in basıldığı yıl 1971 ama, içindeki şiirler 1964-71 arasında Haymana, Kumru, Gerze, Saray'da yazıldı. Bu yıllar artık 1960'ların geride kaldığı, ülkece beklentilerin gerçekleşme umudunun yeniden yitirmeye başladığı, toplumsal muhalefetin yoğunlaştığı yıllar. Bir yanda güzelim Anayasamız, öte yanda ona masalsı bir uzaklıktan bakan, yokun yoksulluğun burgacında, köylü kentli insanımız.

Ordu ilçesi Kumru'nun bir dağ köyüne (adı Çavdar olacak) toprak bir yol açılabilmişti. Görülmemiş diklikte bir yoldan çıkıp gitmiştik. Yıl 1965 ve ilk kez bir motorlu araç görüyordu köyün çocukları. Bizi alıp bakımlıca bir eve buyur ettiler. Öteki evleri görmek, insanları tanımak istiyordum. Bin dereden su getirip engelliyorlardı. Üsteleyince, gezdirmek zorunda kaldılar. Her gittiğim evde hasta vardı. Birinde dört kişi yatıyordu. Hepsini verem. Ocaklarında, İç Anadolu'da sitil dediğimiz bakır kaplarda pancar (karalahana) kaynıyordu. İçine mısır kırması katılmış. Yağsız, etsiz; yoksulluğun çaresizliğin böylesini başka yerde görmedim, diyemem. Gerze'nin uzak köylerinde, Gevaş'ta...

"Yaz", "Güz", "İlkyaz", "Kış" ve öteki şiirler, ardarda yazıldılar. Acılarla dolu ama, coşkuyla, sevgiyle. Kendi çocukluğuma da ilmikler atarak. Kırmızı Karanfil'i bir ara dönem sayabiliriz. Sonra Ağıtlar, Türküler ve Destanlar dönemi.

A.İ.M.: *Bu döneme biraz sonra yeniden değinmek üzere, sorumuzdaki değerlendirmeyi yapsak?*

G.A.: İlk şiirlerden Kırmızı Karanfil'e taşınan ve taşınmayan neler vardı? Bunu sormuştunuz. Peki, söyleyeyim. Yeni bir nitelik oluşturacak her şey taşınmıştı. "Ben" bile. Ama o da nitelik değiştirip, halk içinde yerini alarak. Şiirde sanatta, sanatçının istemine bağlı olmadan hep bir değişme vardır ama her yeni oluşumda eskinin içinden seçilmiş taşlar kullanılır. Yeni'nin niteliğini belirleyici öğelerden biri bu eski taşların seçimidir.

A.İ.M.: *Şiirlerinizde yer yer çocukluğa özgü duyarlıkların, yaşantıların izine rastlıyoruz. Bu saptamadan çıkarak, şiirinizin*

oluşumundaki belirleyici etkenler arasında, çocukluk çağınızın yerini anlatabilir misiniz?

G.A.: Müziğe, resme yetenekli çocuklar vardır. Şiire yetenek pek kabul edilmez ama, ben öylesi bir çocuktum. Kendimi bildim bileli şiir söylemeye çalışırım. Bu yeteneğin rastlantısal olmadığını sanıyorum. Aile içinde, şiire büyük değer verilmesinin sonucudur. Mânileri, koşmaları ilâhileriyle, şiirli dinsel öyküleriyle, Anadolu halk edebiyatının ortasında kendimi tanıdım. Daha okuma yazma öğrendiğim yıllarda, seçkin edebiyatın ürünleriyle tanıştım. Birçok kişinin lise sıralarında bile okuma olanağı bulamadığını ben çok küçükken okudum. Okuma tutkunuydum çünkü. Bir yerleri kurcalıyordum boyuna. Ankara'ya okumaya giden ya da öğrenimini bitirmiş dayılarım vardı. Eski, bırakılmış bavulları hazine değerindeydi. Yirmilerden, otuzlardan, kırklardan sararmış ya da yeni kalmış kitaplar. Divan edebiyatı antolojisi, yeni şiirimizin ilk antolojisi. Nâzım şiirleri.

Kulağımın dibinde top patlasa duymazdım. Dalıp giderdim. İyiye kötüden ayırabilmeyi erken öğrendim. Uyaklı, uyaksız şiirler yazdım. Ancak üniversiteye başladığım yıl yayımladım. Hayatı, başkalarından değişik olduğunu sandığım bir ilgi ve dikkatle gözlüyordum. İnsanların erkek-kadın, genç-yaşlı, var-sıl-yoksul olmalarının ilişkilerini belirlediğini görüyordum. Haksızlık yapıyorsa dayanamıyordum. Bir yakınıma, bir arkadaşıma yapılan, beni, bana yapılandan daha çok üzüyordu, pek çok sonra, birileri bunun ayırımına varıp, cezalandırma yöntemi olarak kullandılar.

Doğan Hızlan'ın ermiş, abdal filan demesine neden de burarlardan gelir. Kendime yapılanı sabırla karşılamayı öğrenmiştim. Onur vardı bir de. Duyurmaz, saklardım. Ama kötülerini bağışlamadım. Büyüklerin konuşmalarını, ilişki inceliklerini büyük bir dikkatle izlerdim. Pat diye söze dalıverdiğim olurdu. İlğim yakalanırdı böylece.

Doğaya tutkundum. Kentin evlerinin bittiği yerlere, dağ eteklerine kaçardım. Dalıp geciktiğimde, işte orda, yine yakalanırdım. Uzak gözetime alınıyordum. Feodal ilişkilerin sürdüğü evimizde dedemin sevgisi ve koruyuculuğu, öteki söz

sahiplerinin kişiliğime saldırısını önlüyordu. O koşullar içinde özgürce geliştiğimi söyleyebilirim.

A.İ.M.: *Şiirimizde, geleneğin kalıplarını kırıp yeni yapılar oluşturma süreci, tanzimatla başlayarak günümüze değin ulaşan karmaşık bir ilişkiler bütünüdür. Siz bir sanatçı olarak, içinde yer aldığınız bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?*

G.A.: Yanıt sorunun içinde. Bulduğum süreç geleneksel divan ve halk şiiri kalıplarının kırıldığı süreç. Divan şiiri olsun, halkşiiri olsun, kendi kalıpları içinde, kendi dönemlerinin yaşam izdüşümünü taşıyorlardı. Güne yanıt veremezlerdi (o biçimleriyle). Cumhuriyet'e değin ağır ağır bozulan kalıplar, Cumhuriyet'le birlikte kırıldı. Bu olumlu bir durumdu. Burda yapılan yanlışlık şuydu: Kalıpların kırılmasıyla birlikte geleneğimiz yok sayıldı. Geleneğe var olanımızı yok sayıp Batı'dan temellenmeye çalıştık.

Bu bir tepkiydi, denilebilir. Çağdaşlaşma için gerekliydi de belki. Ama sürmemeli. Çünkü, bu boşluk yabancı bir kültürün egemenliğinin artmasına yarıyor.

A.İ.M.: *Çağdaş duyarlıkların yansıtılmasında geleneğin kullanılması hangi bağlamda olmalıdır? Yapıtlarınızda geleneksel öğeleri kullanışınızda egemen olan tavır nedir?*

G.A.: Burda, bilerek çarpıtma ya da bilmeyerek yapılan bir yanlış anlamamanın önüne geçmek için açıklıyorum ki, benim şiirim halk şiirinin bir uzantısı değildir. Ama şiirimizin yaslanması gereken geleneğin öncelikle kendi geleneğimiz, kendi yaşam değerlerimiz olması gerektiğini vurgulamak istiyorum. Batı'nın birikim ve kullanımlarını şiirimize temel kılmak yanlış bir tutumdur. Böylece üretilmiş şiir karşılığını yaşamımızda bulamadığı için yapma çiçekler gibidir. Bu ne kadar yanlışsa, halk şiirimizin biçim öğeleriyle iç ve dış kalıplarıyla çalışmak da o kadar yanlıştır. O da hayatımızda karşılığını bulamayacaktır. Dahası, kullanılabilirlik alanlarının hızla yozlaşmasına, güncel gereç toplamından düşülmesine neden olur. Geçmiş toplumsal, tarihsel alanın kullanımı da, bir bol keseden harcama biçimine dönüştürülmemelidir. Günün açıklamasında, kendi kendini değiştirip yükseltmesinde yararlanılmalıdır. Sık sık yapılmakta

olan iki yanlış var. Bir kısım genç ozan, içi güncel öze doldurulmamış halk biçiminin kalıplarıyla yazıyorlar. Mekanik şematik, işlevsiz ürünler çıkıyor ortaya. Örnek vermek istemiyorum. İkinci yanlış da, tarihi, geçmiş toplumsal yaşamın kullanımında görülüyor, tarihsel birikimler, söz ve söz yapıları, ses değerleriyle şiire sokuluyor. Yine içeriği boşaltılıyor. Çok çok bir çağrışım değeri öne çıkarılarak. Cülus, zindan, şir-i pençe, Bizans, zehir, hançer, pranga, kul, divan... Elbette kullanılabilir bu sözcükler, kullanılmalıdır ama güncele paralel bir özü taşıyarak, ağıntısıyla birlikte.

A.İ.M.: Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'ndan başlayarak, çağdaş destan yaratımına yöneldiniz. Ulusal kurtuluş mücadelesini ele alan bu destanı, Türk halkının tarihten süzülüp gelen yaşamını güncele bağlayan Seyran Destanı ile sürdürdünüz. Bu yapıtlarınızda tarihsel bilgi ve kuramsal yaklaşım ile yaşanmışlığı nasıl bağdaştırdığınızı anlatır mısınız?

G.A.: Bir ozan için bilgilenmenin çok önemli olduğunu söylemek gerekmez. Bu bilgilenme, hayatın kendisinden, denemeden, sınamadan, gelenekten, geçmiş dünya yazınından, çağdaş yazından, ülkenin tarihinden ve tarihsel yazınından ve başka sanatlardan, her şeyden olur. Kısaca hayatın kendisinden.

Yaşadığım güne bir açıklama getirebilmek ve geleceği aydınlatmak amacıyla tarihseli kullanıyorum.

Ozan toplumbilimci değildir, tarihçi de değildir. Bu kesin. Şiirin doğrudan gereci bilimsel ve kuramsal bilgi değildir. Bir var ki şiir de kendine özgü bir bilgi türü, hatta bir iletişim biçimidir. Bilimsel bilgiden de, tarihten de yararlanır.

Bu bilgilenme olayı iç içe geçmiş, birbirini doğuran süreçlerle oluşup gider. Ozan, bir döneminde hayata, ötekinde tarihe, bir başkasında bilime yönelmez. Şiir yazmaya başlamadan çok önce, az ya da çok bir birikme, bilgilenme söz konusudur. Birikme derken, bunun duruk, donuk, niceliksel olmadığını bir kez daha vurgulamalıyım. Bilgi gelir, bir bireşim yeni bilgilerle başka bireşimlere ulaşır. Ve sürekli bir seçme. Sürekli bir değişim ve nitel sıçrama. Şiiriniz bu oluşumu izleyebiliyorsa, o da evrilip değişip geleceğe aktarılarak birikiyorsa ozanlığınız diridir. Değilse, yoz

bir kalıbı sürükleyip götürüyorsunuz demektir. İnsanın kendi ölüsünü sürükleyip götürmesi kadar saçmadır bu.

A.İ.M.: *Destanlarınıza dönersek?*

G.A.: Evet, onlar birer seçilmiştir. Konuları Türk halkının yaşamının nirengileridir. Kurtuluş Savaşımız ve göç olgusu. Halkımızın destanını yazma istemim, seçimim nasıl kendi önceki birikiminin sonucuysa, bunu yazmak için bu nirengilerden başlamak, tarihten, toplumbilimden yararlanmak o denli gerekliydi.

Birinci destan bölgesel bir ilk direnmeyi vermeye çalışıyordu. *Seyran*’ın özelliğiye, tarihseli ve günceli bazan geçişmeli, bazan paralellikler kurarak birlikte taşımaktır.

A.İ.M.: *Destan çalışmanız sürüyor mu?*

G.A.: Sürüyor. Şimdi daha geriden bir tarihsel kesitin anlatımıyla. Yazmakta olduğum “Celâliler” destanı, bana öyle geliyor ki, daha iyi olacak.

A.İ.M.: *Edebiyat dile dayanan bir sanat, şiirse, dili yoğun kullanmanın en çetin alanıdır. Bu nedenle dil konusunda yaklaşımınızı öğrenmek istiyorum?*

G.A.: Şiirimin dil kaynağı, halkımızın konuşma dilidir. Şiirim, dramatik öğeleri baskın olarak barındırması nedeniyle de konuşma dilinden kaynaklanır. Kitabîlik taşımaz. Kitabîlik kimi zaman konuşma diline de girmiş olabilir. Slogan biçiminde filan. Onu kullanmaya gereksinme duyuyorsam görünür ya da görünmez bir tırnağa almışımdır mutlaka.

Tarihsel dil konusunda daha önce söylediklerimi ansıtmak isterim.

Halk dilinin bir bölümü genelde kullanılır. Kimi sözcükler, deyimler, dilsel yapılar, yereldir. Ben gerek Türkiye’de genelde kullanılandan, gerekse yerel ağzın gereçleri içinden seçmeler yapıyorum. Doğallıkla, dilsel birikimimden yararlanarak. Sözlüklere sık başvurmam. Onları herkes kadar kullanırım. Seçtiğim dil yapılanmasında yerel sırtmaz. Anadilimdir bu çünkü. Burda bir üstünkörü bakışın getirdiği yanlış düzeltmem izin verir misiniz? “Gülten Akın halk şiirini ve onun gereçlerini iyi kullanıyor” filan.

Ben halk şiirini ne kullanıyorum ne de yapıyorum. Onun uzandığı kaynağa ben de uzanıyorum. Yoksa, kalıplarını, söy-

lemine almıyorum. Ara sıra bir türkü dizesi belki. O kadar az ki. Üstelik yapı onlardan hem yararlanmış, hem dışlamıştır. Bile isteye.

Türkçe yazmaya özen gösteririm. Tarihsel anlatımın gerektirdiği yerde Osmanlıcanın sözcüğü ve yapısal özelliklerine de başvururum... Osmanlıca'yı diriltmeye çalışmadan. Ölen bir dili diriltmeye çalışmak ya akılsızlığın, ya gerici özlemlerin simgesi olabilir.

(Gösteri, Temmuz 1982)

*Şiirin Süreci, Toplumun Değişme Süreci,
Buğdayın Yetme Süreci... Bunlar Hep Birbirine
Benzer. Ürün Gerçekleşince Kaynağına,
Halkın Yaşamına Döner**

Mustafa Öneş: Şiir yazmaya hangi yıl, nasıl bir gerekseme ile başladınız?

G.A.: Konuşmaya başladığımda, kendimi küçük küçük şiirler okur buldum. Dedelerimden biri, dayım, amcam şiir yazıyorlardı. Evde herkes, onların bu uğraşından saygıyla söz ederdi. Çevremde hep şiirsel bir ağıntı vardı. Yakınlarım arasında beyler vardı. Bildiğiniz derebeyi. Asılmışlar vardı. Atatürkçüler vardı. İyice halktan kişiler vardı. Siyasaya hiç aldırmayanlar vardı. Din vardı. Dinsel kurallara aldırmayan vardı. Konak vardı. Küçük ev vardı (en çok yaşadığım). Ölmek üzere olan haremlik selâmlık vardı. Söz, dil, söyleşi vardı. İkinci Dünya Savaşı sırasında yokluk vardı. Bunların hepsini Yozgat'ta bırakıp Ankara'ya taşındığımızda ilkokul son sınıftaydım. Sanırdım ki okuyup yazan herkesin varacağı son erginlik aşaması ozanlıktır. O yıl ilk şiirimi yazdım. Öğretmenimin verdiği "Güzel yazım" ödevinden dört düzeyle kurtulmak yürekliliğini gösterdim. Sınıfta etkisi gerçekten çarpıcı oldu. O gün bu gündür, az sözcük kullanarak çok şey anlatmaya bayılırım.

M.Ö.: Ağıtlar ve Türküler'in arka kapak yazısında yer alan "halkla bütünleşmek" sözünü biraz daha açıklığa kavuşturur musunuz? 1971 sonrası şiirimiz bu açıdan bakılınca hangi aşamada bulunuyor?

* Ağıtlar ve Türküler'in 1977 Yeditepe Şiir Armağanı'nı alması dolayısıyla yapılan söyleşi.

G.A.: Halkla bütünleşmek, salt kültür, yazın, şiir kesimlerinde değil, yaşamın her kesiminde etkin olma gücünü kendinde bulan herkesin uyması gereken ilk kuraldır. Kişinin yeteneği doğuştan var olmaz. Eksikli değilse, bu yeter. Yaşadıkça birikir. Bu birikime göre kendini dışa vurur ve toplumda varolur. Ozan olarak, hele halkçı, toplumcu bir ozan olarak varolmak, bu birikime rastlantısalın dışında bir bilinci katmayı gerektirir. Hep söylüyorum, bıkmıyorum söylemekten, halktan biri, onun bir parçası olmadıkça ozan eksiktir. Halk derken biz, egemen anapara çevreleri dışında, emeğiyle yaşayanları anlarız.

Eytişim, yolunu seçenin ışığıdır. Kim ki uyar ona, davranışı çelişkiden, kafası karışıklıktan kurtulur. Dili durulanır.

Nasıl olur bu?

Halkın, hayatın içinden gelmişsin. Senden önce gelenlerin yaşamları yani tarihleri, deneyleri yani toplum bilgileri, kuramları var. Zamana ve yere göre tutarlı, uygulanmış. Onları da bilince, hazırsın demektir, birikenleri kendinden geçirip, vermeye. Özverilisin. Bilgini, deneyini halk için kullanmak istiyorsun. Dilin, şiirin kurallarını, ikisinin de kendi içlerinde eytişimsel gelişimini biliyorsun, dili seçmede, şiir dili yapısını kurmada tamamsın, öyleyse alışverişi başlayabilir.

Bu mekanik, şematik anlatım elbette kâğıt üstünde kalacak bir anlatım. Sinemada ağır çekime benzer bir yöntem uyguluyoruz, söylediklerimizi açık, anlaşılır kılmak için. Oysa yaşamda iç içe geçmiş, yan yana, karşı karşıyadır her bir şey. Bu bir karmaşa değil, bir gelişim, oluşum düzenidir. Hani şimşek çakar, gök gürler, yağmur yağar karşıt elektrik yüklü bulutların çarpışmasından. Doğa da, toplum da, şiir de budur. Bitmez tükenmez bir karşılaşma, alışveriş, dirimi taşıyanın üstünlüğü ve sıçrama. Hem kendi tarihi içinde, hem dışarıyla alışverişinde. Şiirin süreci, buğdayın yetme süreci, toplumun değişme süreci. Bunlar hep birbirine benzer. Ürün gerçekleşince, kaynağına döner, halka halkın yaşamına. İşte, halkla bütünleşmek budur.

1971 sonrası şiirimiz, her zamankinden daha çok bu çabanın içindedir. Öyle olması da gerekir. Ülkemiz, siyasal yaşamında demokratikleşme sürecine girme sancılarındadır. Halk kendi

kendini yönetebileceğine inanmıştır. Bunun yolları, 1960'tan sonraki açılımla kuramsal olarak da öğrenilmeye girişilmiştir. 1971 provası da, onun bugüne dek süren uzantıları da başarısızdır. Kan, yaş, zulüm geciktirir ama kesmez.

Bütün bu olanlar şiiri etkilemesin, olacak şey mi? Şiir, bir ozanın dediği gibi, acıyla da olgunlaşır. Halk içinde devinme hızı artar.

Bu günler, o günler.

M.Ö.: *Birkaç şairimizinki ayrı tutulursa, ülkemizde okurların en az ilgi gösterdiği yapıtlar şiir kitaplarıdır. Nedenini açıklar mısınız?*

G.A.: Saptama yerinde. Ülkemizde şiir kitapları genellikle az basılır, az satılır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Yayıncı açısından, ozan açısından, okur açısından.

Bizde, iyi denilebilecek yayınevi yeni yeni çoğalmaktadır. Ülkemiz, dış ve iç anaparanın etkinliğinde, gelişmekte olan bir ülke görünümündedir. Anapara, en çok kazançlı işten, en az kazançlı işe doğru bir sıra gözeterek el atıyor. Yayınevlerimizde uzmanlaşma yeni yeni başlamaktadır.

“Bebeğin Dış Çıkarma Sorunu” kitabını tüketen “izahlı ve serhli ... usulü... kanunu” basımını bitiren yayınevi, o arada “Sevginin Üç Gözü” şiir kitabının da düzeltmelerini yapmaktadır. Yalnız edebiyatla uğraşan belki var bir iki, ama yalnız şiir basan yok. Anaparacı ülkelerde, onlara özenenlerde hiçbir nesne hatta canlı, kendini tecim kurallarının dışında tutamaz. Şiir bile. Ozan beş yıl çalışır, otuz şiir yazar. Birkaç formalık bir kitap oluşturur. Kitabın üstüne konulan fiyat hiç de iştah çekici değildir. Kazanç bırakmaz. Dağıtımı önemsenmez, satımı önemsenmez, tanıtımı, duyurusu önemsenmez. Engeller aşılmaz mı? Aşılır bazan.

Kısırdöngünün üçüncü ayağındaki okur, görünürde özgür, gerçekte bağımlıdır. Eğitiminde şiir yoktur, bağımlıdır. Yaşamında şiir yoktur, bağımlıdır. Yasasında, yasağında, gazetesinde, televizyonunda şiir yoktur, bağımlıdır (şiirin hasıdır muradımız).

Şiir bir yandan edebiyatın türleri içinde gözükürken, öteyandan plâstik sanatların kurallarına bağlıdır. Yoğundur. En yalın olanı bile okurdan çaba ister. Vermeden önce ister. Dış

elverişlilikle birlikte ve daha çok bir iç yetkinliğini gerektirir (şiir kitabı okuma).

Çok insan, kısa bir tad süresini imgelemde çoğaltma yerine, koca bir romandan seçerek almayı yeğler.

Geniş kitleler şiirseverler, iletirler onları ama bu şiirlerin sayısı azdır. Üstelik, kitaplardan önce dergilerden çoğaltır onları birileri dağıtıverirler. Bir örnek vereyim:

Ağıtlar ve Türküler'den, *Kırmızı Karanfil*'den bazı parçalar sevildi. Bestelendi genç ustalarca. Şimdi onlar çok yerde var. Gençler söylüyor, evlerde, yollarda söyleniyor. Kimilerini basmışlar kartlara, görüyorum kitapçılarda ve çok yerde. Binlerce satılıyor. Tek şiirler, şiir parçaları.

Kitaba gelince durum değişiyor.

Burda sahneye ikinci ayağı getirelim. O ozandır. Yaşamıyla, düşüncesiyle halktansa, onu iyi biliyor, tanıyorsa, folklorunu, geleneğini biliyorsa, dilini, dil yapısını iyi seçebiliyorsa aşır gitmeye hazırdır. Ama kaç?

M.Ö.: *Türkiye'de öykü ve romanda başarıya ulaşmış çok sayıda kadın sanatçı var. Şiir dalında ise sizden sonra, en iyimser tutumla bir iki kişinin adı anılabilir. Sanırım, dünyanın öbür ülkelerinde de durum değişik değil. Bu konu üzerine düşünceleriniz?*

G.A.: Ben işi ciddiye ilk alanım ülkemizde, bu doğru. Ama ben olmasam başkası olacaktı. Elimizin hamuruyla erkek işine karışıyoruz artık.

Şiir edebiyatın en zor dalıdır. "Herkes kaşık yapar ama sapını doğru getiremez" denir Anadolu'da. Şiir, sapının doğru gelip gelmediği en çabuk görülen kaşıktır. Bal gibidir de. Hile kaldırmaz gözünü sevdiğim. Bir, olanca yeteneğini, sabrını, emeğini verip yapacaksın onu. Bir de engelleri aşır okura ulaştıracaksın. Sonuçta bir parça alkış, biraz iç doygunluğu. Buna, "benim" diyen erkek katlanamaz. Nerde kaldı, bir de özel, öznel sorunlarının baskısına uğrayan kadın. Hızlı ün dersiniz romanda, öyküde. Para dersiniz onlarda. Dert dersiniz, gözlem yeteneği, gözlediğini ayrıntılı anlatma yeteneği dersiniz, kadında. "Anlatsam roman olur" diyen erkek görmedim ben. Anlatıyorlar roman oluyor (sözüm herkese değil).

Şiir gerçekten zordur. İştahsız çocuk gibidir. Çıldırır adamı.

Bin bir gereç bulursunuz, ne kadar azını kullanırsınız. Roman olsun dersiniz, çoğunu kullanacaksınız. Roman seçerek çoğaltır, şiir seçerek azaltır.

Sözü şöyle bağlamalıyım. Türkiyemizde yükselen bilinç, direnç düzeyiyle birlikte, gerçek kadın-erkek eşitliğinde hızla yol alınıyor.

Evinin dışında, kadın olduğunu ve her yerde, bunun bir sakıncalı durum olduğunu yaşayarak yetişmemeli kadın.

Bin yasa çıkarılsa sağlanamaz da, bir toplumsal yapı değişimi işi bitirir. Süreç o süreç.

Ben bu konuda da doğuştan şanslıyım. Dört kız kardeşten en büyüğü, Anadolulu babanın erkek evlât yerine koyarak “yatağımı satar okuturum” diye özendiğiyim. Sonrası kendiliğinden geliyor. Ezilmiyor insan.

Kırmızı Karanfil'deki bir şiirimde dediğim gibi: O, ateşten kara, kardan ateşe / Donup yanmadı mı / Çeliğe dönüştü dilindeki demir.

M.Ö.: Şiire başlamak isteyenlere bir şeyler söylemek ister misiniz?

G.A.: “Hayatın denek taşına / Sabrın bileği taşına / Bilginin kesin taşına / Direncin esnek taşına / Biraz ferhat, biraz şirin” olsunlar derim...

Olsunlar derim.

(Milliyet Sanat, 1 Haziran 1977)

Türk Toplumcu Şiirinin Kökeni Halk Edebiyatı ve Şiiridir*

“Yaşamınıza koştur şiir gelişiminizi anlatır mısınız?”

“Otuz yıldır şiir yazarım, yirmi beş yıldır da yayımlıyorum. İlk yazdıklarımın bu yana, şiirlerimin ortak özelliği, gerçeklerden, olgulardan kaynaklanmasıdır. Önceleri beni daha çok kendi yaşamım ilgilendiriyordu. Gözlerim içime çevrikti. *Rûzgar Saati*, *Kestim Kara Saçlarımı*, *Sığıda* adlı kitaplarımda bu özel, öznel bakış açısının sonuçları görülür. Ancak belirtilmesi gereken çok önemli bir nokta var: Benim bütün çabam, kendi iç gerçeklerimden de yola çıksam, olabildiğince çok insanı ilgilendiren ortak özleri seçmek. O özlerin iki çarpı ikinin dört etmesi gibi nesnel, açık olmaması, dilde ve biçimde de bir gölgelemeyi gerektiriyordu.

1960 öncesinde hızla yaşlandık. Gerek kendi yaşamımda, gerekse toplumun yaşamında çok önemli değişimler, gelişmeler oldu. Bir yandan deney birikirken, öte yandan bilgi birikti. Şiirlerimin konusu, özü, biçimi de değişikliğe uğradı. Öz, bireyselden çok toplumcu olunca dil de yalınlaştı. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine nasıl bıçakla kesilmiş gibi geçilmemişse, ulusumuzda bir alt birikim nasıl sürüp gidiyorsa, benim şiir yaşamımda da öyle oldu. İlk çalışmalarımın hep yararlandım. Dili kullanmada, kurguda bir ustalığa varma çabası kesiksiz sürdü.

Edebiyat dışında, başından beri çok renkli, çok hareketli bir yaşamım oldu. Çocukluğum, ilköğrenliğim İkinci Dünya Savaşı'nın orta halli ve yoksul halk üstünde estirdiği fırtına-

* *Ağıtlar ve Türküler*'in 1977 Yeditepe Şiir Armağanı'nı alması dolayısıyla yapılan söyleşi.

lar içinde geçti. On sekiz yaşındaydım, bir yandan okuyup öte yandan geçim derdine düştüğümde, o gün bugündür çalışırım. Bir parça avukat, daha çok devlet görevlisi, en çok da öğretmen oldum. Ama hep vekillikle. Beş çocuğum var. Göstermelik bir eş, bir ana olmayı hiç düşünmedim. Neyi ki yaptım, bütün yüreğimle, bedenimle, içtenliğimle yaptım. Yaşamımdaki bu dolgunluktan, doyunluktan şiirim çok yararlandı. Öğretmenliğimi de, avukatlığımı da öğretmek, yol göstermek değil yalnız, öğrenmek, yol sormak için kullandım. Eşimin yöneticilik görevi nedeniyle Anadolu'yu dolaştık. Çok ilçe değiştirdik. Bu da bir sanatçı için büyük şans. Şimdi tek kaygım zaman azlığı. Artık yaşılanıyorum, istiyorum ki büyük birikimim daha çok, daha uzun soluklu şiirlere, destanlara dönüşün. *Kırmızı Karanfil*, *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*, *Ağıtlar ve Türküler*'den sonra vardığım *Seyran* sanıyorum amaçladığım şiire en çok yaklaşan oluyor."

"Dil üstüne düşündükleriniz?"

"Türk Dili, büyük anlatım olanakları taşıyan, gerçekten zengin bir dil. Ben, Türk Dili derken yalnız yazın dilini düşünmüyorum. Asıl üstünde durmak istediğim konuşma dilimiz. Bu dil henüz saklı bir gömü gibi. Değil işlenmek, henüz ortaya çıkarılmadı bile. (Yaşar Kemal, Fakir Baykurt ve öteki bir iki adı saklı tutarak konuşuyorum.) Türk Dil Kurumu çalışmaları usul usul sonuçlanıyor. Dilcilerimizin çalışmalarının verimleri ortaya çıktıkça edebiyatımızın soluğu artacak. Her yazar, her ozan kendi dilini kurmak için, bir dilci gibi, ilk çalışmaları yapar. Çabamızın dil çalışmalarına katkısı, dil uzmanlarının çalışmalarıyla etkileşin, şiir de, dil de yükselir.

Yurdun hemen her bölgesini tanımak, dil özelliklerini bilmek, sonra da Türk Dil Kurumu'nda derleme kolunda çalışmak benim için gerçekten büyük şans oldu."

"Şiirinizin dayandığı düşünce temeli, seçtiğiniz gelenek nedir?"

"Önceleri fazla belirli olmayan, 1963-1964 yıllarından bu yana şiirlerimde açıkça beliren, yazılarımda üstünde durduğum bir düşüncenin, sanat, özellikle edebiyat temelimizi oluşturmalarını diledim hep. Bu düşünce kısaca şöyle özetlenebilir:

Türk toplumcu edebiyatının, şiirinin kökeni, halk edebiyatımız şiirimizdir, öteki folklor ürünleridir. Konumuz, halkın

hayatı ve onun bir parçası olarak kendi hayatımız ve yaşadığımız gerçekler, olgulardır. Amacımız, halkımızda var olan öz ve biçimi, diyalektik olarak yükseltmek, şiirimizi yükseltirken, halkın yaşamının ve yaşam biçimlerinin yükselmesine yardım etmektir.

Ayıklayacağımız şeyler, kuruluk, salt kitaba bağlılık, yoz biçim, bayağı duygululuk ve yadırgı dildir. Öne çıkaracaklarımız ise, umut geliştirici, gönül yolu açıcı, yaşamla uyuşan, ondan çıkmış bir düşünce bütünselliği, yalın ama yoz olmayan bir dil ve biçim.

Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet döneminde edebiyatımızda zaman zaman halkçı diyebileceğimiz çıkışlar olmuştur. Ama baskıların doğurduğu çekingenlik, bilinç eksikliği, yasaklar, yasalar toplumcu şiir izlerinin yol biçimine dönüşmesini engellemiştir. (Nâzım'ın büyük şiiri üstüne söyleyeceklerimiz saklıdır.)

Burda, Batı'daki edebiyatın ve edebiyat geleneğinin büyük etkisini, baskısını unutmamak gerekir. Korkmuştur ozan kendi kendisi olmaktan. Önemini, Batı kalıplarına girmekle tanıtmaya çalışmıştır. Kendi sanat yaşamımdan biliyorum. 1965 yılı Türk Dil Kurumu ödülünü alınca, bir tek nedenle çok sevindim: Üstümden yük kalkmış gibi oldu. Aydınlar katında değerim tanıtlanmıştı. Ondan sonra çok rahat davrandım. Şiire başlar-ken içimde çekirdek olarak taşıdığımı daha bir cesur geliştirme olanağı buldum. Okudum, yaşadım, yazdım.

Soluğumun daha da genişleyeceğini umuyorum. Halkın soluğunun genişlemesine katkıda bulunacağımı da. *Benim gibi yazarlarla birlikte*. Bizim akımımız, kuramımız, kökü, şiirimiz gibi tarih içinde bir akımdır, kuramdır. Moda değildir. Gelip geçmeyecek, gelişip değişecek. Hayatla birlikte.

(Cumhuriyet, 4 Haziran 1977)

Biz Ozanlara Ütopyalar Kaldı

Rüzgâr Saati'nin, Sığda'nın, Kırmızı Karanfil'in, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'nın, Ağutlar ve Türküler'in, Seyran Destanı'nın, İlahiler'in şairi Gülten Akın, son şiir kitabı *Sevda Kalıcıdır*'dan söz ederken, "Biz ozanlara ütopyaların kaldığı, bir süredir kesinlik kazandı" diyor. "Kuşkularımızın, kaygılarımızın, acılarımızın ortasında bile elimizden alınmayan, alınamayacak olan düşgücümüz var" diyor.

Gülten Akın'la *Sevda Kalıcıdır* üstüne konuşurken sorularımızı dizelerinden çıkardık.

Işık Kansu: "İnsan sorumluluktur". Ya şair?

Gülten Akın: Sevgili Işık, "İnsan sorumluluktur" bir dizenin parçası. Tümü şöyle: *Yanlış mı belledim, insan sorumluluktur. Çünkü, "Savaşı Beklerken"* şiirimin yazıldığı günler, bir keskinliği değil, bir kuşkuyu doğrular nitelikteydi. *Nergisten, ışıktan ve çocuklardan sorumluluk duyanlar çünkü, onların kimyasal korkular, kanlı gecelikler, dalgah sirenler arasında kayıp gitmelerine izin vermezlerdi. Verdiler.*

Çocukları koyver, nereye gitseler ne yapsalar / Nasılsa füzeler bombalar onları buluyor'daki umarsızlığı yaşattılar bize. Tarih, az görülen ve kısa süren kimi zamanlarda "insan sorumluluktur"un doğrulandığını gösteriyor. Fransız Devrimi'nin ilk günlerinde, Ekim Devrimi'nin belki ilk aylarında olduğu gibi.

Pratik genel onu doğrulamıyor. Düşün de doğrulamıyor. Hangi düşün? Geriye tek şey kalıyor: Ütopya.

Biz ozanlara ütopyaların kaldığı, bir süredir kesinlik kazandı. Kuşkularımızın, kaygılarımızın, acılarımızın ortasında bile elimizden alınmayan, alınamayacak olan düşgücümüz var. İçgücünün, ahlaksal değerlerin pratikten, düşünden çekildiği

yerde, insan düşlerine girdiği ve orada daha derinleşip daha yaygınlaştığı görülmüyor mu?

Geçen seçimlerin propaganda konuşmalarına bir bak. Nasıl da çok kullanıldı toplumcu sloganlar. Seçimi onlar kazandı bence. Ve onları en akıllıca kullananlar. Düşleriyle yaşayanların, halkın düşüne giren o söylem, yakında siyasal tarihin büyük çeyiz sandığına geri gönderilecek, saklanacaktır. Yeni bir görücü döneminde açılmak üzere.

Ama biz ozanlar, Yunus gibi *Ben bir usanmaz ozanım / Derdim vardır inilerim* diye diye düşlerimizi yazıp, söyleyip dururuz. Kimi kez dilimizin belasını bize çektirirler. Kimi kez kendimiz kendimize çektiririz. Ülkemizde şu son 10 yıl içinde bunca ozanın gitmesi bir rastlantı mıdır?

I.K.: *Dünyaya öfkeli misiniz?*

G.A.: Beni uç noktalarda sigaya çekeceksin gibi geliyor. Bak, bir şiirimde ne demişim öfke için: *Neye yarar zorba bir cücük gibi / Yetmeden delmek yumurtayı / Evecen sözcükler gibi ağzı zorlamak / Ve salmak öfkeyi akli bağlayarak...*

Saldırgan bir köpektir öfke, aklın denetimi dışındaysa. Akıllı öfkeyse, gereğince kullanılır, yararlıdır. Sorumsuzluğumuzla, daha doğrusu şu aptallığımızla yok olma noktasına yaklaştırdığımız dünyaya niye öfkeleneyim?

Gurbetin ince ozanı / Nihatın Mavi kızını / Pasaport kaydından düşüren dünya / Öfkeliyim sana dizelerindeki öfke, bir protesto sözcüğü.

Sığınmacıdır diye, kızının adı pasaportundan silinen bir babanın (eşi Avrupalı) karşısında çaresiz kaldığı dünya için.

Denetimsiz öfke, barbarlığın göstergesidir. Biz kadınlar, ozanlar, kadın-ozanlar çokça uğradığımız bu belayı kimse için kullanmak istemeyiz. Ama ötekini de hakkıyla kullanırız doğrusu.

I.K.: *“Yarın Bahçesi”ni anlatır mısınız?*

G.A.: Tek umarım, “Yarın Bahçesi” deyişini şiirin düşsel alanından anlatıma aktarabilmekte. Deneyeyim bir: “Yarın Bahçesi” dünya genişliğindedir.

İnsanların bölünmelerden, ayrılmalardan çok birleşebildiği, yakınlaşabildiği, özgürlüğün ancak öteki özgürlüklerle

sınırlandığı, üretimin, paylaşımın hakça gerçekleştiği, bencil yaşamların, köşe dönmelerin düşünülmediği, gücün belirleyici olmadığı, kimsenin ezilmediği, ezmediği, çocukların, gençlerin ve herkesin kuşak kuşak heder edilmediği, kendini geliştirme olanağı bulduğu, savaşın ve dövüşün ve kıranın ve kılığın ve işkencenin ve her türlü haksızlığın, baskının, kirlenmenin ve kirlenmenin bir masal olarak bile anlatılmadığı...

“Yarın Bahçesi” şimdi bir düş bahçesi, biliyorum. Ama, “adam”lar geldi geçti bu dünyadan “cüdam”lara karşın.

Şimdi de var. Gelecekte de olacak. Giderek çoğalacaklar. Çoğalmak ve “Yarın Bahçesi”ni kurmak zorundalar. Değilse “Sevgili Dünya” şiirinin sonunda söylediğim gibi: *Can gözüm görüyor, geç çok geç, hasta dünya... / Radyasyon, eds, civil gardia, delik ozon, çürük elma / Dünya basıp gitmiş olacak...*

I.K.: “Günlerce aylarca şiirden kaçtım” diyorsunuz. Neden?

G.A.: Oğlum şiir yazıyordu. Cezaevinde yazdıkları, benim gibi ozanlara kalem kırdırarak yetkinlikte, güzellikteydi. Onları yayımlamıyordu.

Tek, sevdiğine güveniyordu. Sevdiği kıyamadı, ikisini tanımış bir dergiye verdi. Oğlum bir açıklamayla reddetti o güzelim şiirleri, yırttı öteki yazdıklarını. Bu da bir protestoydu.

Bir ozan için en uçta bir tepkiydi. Haklı bir tepki.

Kim onları okumaya hak kazanmıştı, kim? Sevgisi, iyiliği evinin duvarlarından dışarı çıkmayanlar, dallarımız, filizlerimiz cezaevlerinde, işkencelerde yiterken, hayvansever, çiçeksever, hayırseverlikleriyle övünenler mi? Yoksa korkunun alnacında sinip susanlar mı? Benim şiirden, şiir yayımlamaktan kaçmamın özünde yatan da bu.

Neden çok kaçmak için, ama yazmak için de nedenlerimiz var demek ki, bir sardunya arsızlığıyla direnmek, yaşamın hiçbir alanını boş bırakmamak gibi. Kırk yıl yazınca insan, yaşamın biçimi de bu oluyor belki.

I.K.: Güllerinize su verecek misiniz? Yoksa uzun bir güze mi alışacaklar yine?

G.A.: Güz geldiğinde, bahçıvan şöyle dedi: “Güllere su verme, güze alışınlar...”

Kimi kez geri çekilmeler, gerilemeler iyidir.

Yazın olduğu gibi, güzün de bol su almaya alışır sa gül, birden bastıran kışa dayanamaz, suyu çekilmediğı için donar, telef olur.

Usul usul azaltıp bir güz boyu, kış bastırınca kesmek suyunu gülün iyidir. Yeni bir bahara canlı girebilir. Doğanın diyalektiğı.

İnsanın özel yaşamında da vardır bu kural. *Onardım kendimi geri çekilmelerle / Yaşamı da seni de seviyorum* diyebilmek için.

(Cumhuriyet, 3 Ağustos 1992)

Korkuluksuz Köprüde Yürüyorum

“Nasıl mı tanımlıyorum kendimi? Korkuluksuz bir köprüde yürüyen ozan olarak” sözlerinin sahibi ozan Gülten Akın. Bu yıl Sedat Simavi Ödülü’nü de alan Akın, “kadın-birey”in sevgisini anlatan dizelerle başlayan şiir öyküsünün, bugününü de “Toplumcu bir bakış açısından, deneyimlerden geçerek, yeniden toplumsallaşmış bir ozanın dizeleri vardır sonrasında” diye özetliyor. Gülten Akın, Sedat Simavi Ödülü’nü almasıyla ilgili düşünceleri ve uzun şiir koşusunu, *Cumhuriyet*’e anlattı.

“Sedat Simavi Ödülü’nü aldınız. Duygularınızı öğrenebilir miyiz?”

“Değil ödül alma, ödül verme işini bile bıraktığım (biri dışında) bir dönemde kendiliğinden değerlendirmeye alınmak, yaşlanmaya bırakılmayacağı duygusu veriyor insana, Salihli’de, halk adına verilen 1992 Dionysos Ödülü. Hemen ardından Sedat Simavi Vakfı Ödülü. Birincisi, halk adına verildiği için beni onurlandırmıştı. İkincisiyse, yıllardır en ağırlıklı ödüllerden biri. Oyları anlamlı seçiciler kurulu var. Bu yıl bu anlamın şiire, hele halkın hayatından kaynaklanan şiire ağması önemli.”

“Şiirinizde genel kaygılarınız nelerdir?”

“Şiirimdeki temel vurgulara izlek açısından bakılırsa, ilk kitaplarımda insanlar içinde bir kadın-bireyin sevgisi, sevdası, yalnızlığı, bunalımı, hüznü, sevinci görülür. Dil, geniş dolayımli atıflarla, yan anlamlardan geçerek kurulmuştur. Dolayısıyla örtüktür, sislidir.

Kırmızı Karanfil ile başlayan dönemde izlek çeşitlenir, genişler. İlgiler, bireysel yaşamı da içine alacak biçimde, tüm yaşam alanlarına, dünyaya yönelir. Toplumcu bir bakış açısından deneyimlerden geçerek yeniden toplumsallaşmış bir ozanın dizeleri vardır sonrasında. Göndermeler kimi kez geniş dolayımli.

Vurgulanan anlamsa birinci anlamdır, yan anlamlarla çoğalmış da olsa.

İlahiler, Sevda Kalıcıdır ve sonraki şiirlerde izlek ne olursa olsun (bireysel, toplumsal, genel insanî) atıfları geniş dolayımli tutmaya, yumuşaklığı, lirizmi korumaya çabaladım.”

“*Bir toplumda ozanın rolü nedir sizce?*”

“Sorunlarını çözmüş toplumlarda... diye başlayacaktım söze, ama pek emin değilim, sorunlarını çözmüş toplum var mı? Öyle bir toplum olsaydı, ozanın rolü öteki insanlardan niye farklı olsundu? Yine de toplumun sorunu en azsa ozan kendine ne rol biçtiyse onu gerçekleştirir. Özgürdür. Sorunlar çoksa ozanın böyle bir keyfi ne yazık ki olamıyor. Ama bu demek değildir ki ozanın rolünü başkaları saptayacak. Elbet yine kendi seçecek, ama duyarlığı yüzünden zorlanacak, sorumluluk duyacak zorlanacak. Bir yandan estetik kaygı, öte yandan ahlakî zor. İşte bu ikisini dengeleyebilen, yani ateşten gömleği giyebilenin şiiri iyidir.”

“*Şiirin işlevi nedir? Nasıl bir sorumluluğu üstlenir?*”

“Şiirin işlevi, tüm öteki sanatlar gibi, iletişim kurmaktır. İnsanla dünya, insanla insan arasında. Şiir dili öyle bir dildir ki bilimin bile ulaşamayacağı gizler noktasına en yakın gider ve oradan aldığını en ulaşılmaz uçlara iletir.

Dünyaya bakın, yapay bir iletişim ağıyla donanmış dünyaya bakın. Öyle bir iletişim ki uyuşturucu işlevi yapıyor. Dil bozulmuş, durmadan kargaşa, anlaşmazlık üretiyor. İşte şiirin işlevi: Dili kurtarır, iletişimi çok boyutlandırır, anlamı derinleştirir. Henüz, savaşları durduramayacağı sanılıyor ama kimbilir.”

“*Siz bir ozan olarak kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Türk şiiri içinde kendinizi nereye koyuyorsunuz?*”

“Nasıl mı tanımlıyorum kendimi? Bu soru için size teşekkür etmeliyim. İnsanların, başka insanları kafalarındaki kalıplardan birine üstünkörü uydurup, raflara dolaplara yerleştirme merakı var. Sanılıyor ki çağdaş düşüncenin gereği budur ve o insanlar yerleştirildikleri dolapta, ütülü mendiller gibi kıpırdamadan durmalı.

İzleği bireysel olan şiirler de yazdım, toplumsal da. İkisinden de insanın bütünlüğünden çıkan, yine insan bütünlüğüne

yöneltildi. Benim yazdığım insan, ekonomik ya da siyasal olarak yöneten durumundaki insan değil, o kendisine buyruklar verilen, çalışarak yaşamak zorunda olan, ezilen kıyılan, savaşlarda yiten, kimi kez de direnen insan. Kısaca halk dediğimiz o çoğunluk. “Şiirimin referansı halkın yaşamında” demek, halkı yüceltmek, pohpohlamak, “Ne yaparsa iyidir!” demek değildir. O kimi siyasilerin yaptığı şeydir. Adı “Popülizm”dir. Şiirlerim, yaşamın çarmıhındaki insanı söylerken, çarmıhın kırılma umudunu da barındırır.

4 Haziran 1977 tarihli *Cumhuriyet*’te yayımlanan bir söyleşide* de değindiğim gibi, kendi geleneği yerine, Batı’nın edebiyat kalıplarına bağlanmışların egemen olduğu ortamda, “Ben, referansı halkın yaşamında olan bir şiiri yazıyorum, şiir dilimi halkın konuştuğu dilden seçerek oluşturuyorum. Tüm dünyanın veriminden, Batı’nınkinden de yararlanılır ama şiir geleneğimiz, kendimizinki olmalıdır” demek korkuludur.

Nasıl mı tanımlıyorum kendimi?

Korkuluksuz bir köprüde yürüyen ozan olarak.”

(*Cumhuriyet*, 17 Aralık 1992)

* Bkz. bu kitapta s. 844 (ed. n.)

Şiirde Gelenek

“‘Gelenek’ kavramından ne anladığınızı açıkla mısınız? Şiir Geleneği’nin bu genel olgu içinde konumu ya da boyutları neler olabilir?”

— Gelenek, genel sözlüklerde, terim sözlüklerinde ‘Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar’ olarak tanımlanıyor.

Geçmişin kültür öğelerinden bir bölümü birkaç kuşağın bir arada yaşaması nedeniyle oluşan kesiksizliğe sızarak kendini iletmeyi başarıyor. Bunlar ‘kalıntılar, alışkanlıklar’ olarak nitelendirilebilir gerçekten. Benim ilgilendiğim, bizi ilgilendirmesi gereken gelenek bu değil.

Gelenek, geleceğe yükseltilerek aktarılabilir olandır. Gelenek geçmişte oluşmuş olan, hazır olan değil, bilinçle belirlenip seçilen ve değiştirilendir. Canlıdır gelenek. Onu, o yüzden durup değişmez, gelişmez nesne ve kavramlar gibi ‘kalıntı, alışkanlık’ olarak niteleyemeyiz.

‘Eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup...’ Var mıdır böyle bir şey toplumbilimde, olur mu? Geleneksel öğe, yaşanan gündeki yerine yakıştığı gibi, gelişebilir değişebilir, yükselerek ve yaşamı yükselterek geleceğe aktarılabilir olduğunda ‘Geleneksel öğe’ adını kazanır.

Gelenek rastlantısal değildir. Yaşamın her alanında dünya görüşü, bakış açısı ile seçilir ve belirlenir. Diyebilirim ki *gelenek*, geçmişte değil gündedir, günü yaşıyandadır, insandadır.

‘Şiir geleneği’ diyorsunuz, şiir ama hangi şiir? Şiir tek değildir ki, tek bir geleneği olsun. Sözü, şiirde biçimin bir öğesi sayanların geleneği mi, özün öğesi sayanların geleneği mi? Şiiri bir süs

ögesi gibi algılayanın geleneği mi, şiiri yaşamdan çıkarıp, yaşamın içinde işlevsel yerini alabilir nitelikte üretenin mi?

Bu konuda çok söz söyledim ben. Düzyazılarımı, söyleşilerimi topladığım *Şiiri Düzde Kuşatmak* içinde topluca bulur, dileyen.”

“*Gelenek açısından Çağdaş Türk Şiiri’nin başlangıç çizgisi hangi tarihlere kadar çekilebilir? Divan ve Halk Şiirlerinin bu çizgiye yakınlıkları nelerdir?*”

“Çağdaş Türk Şiiri’ne başlangıç çizgisi olarak genellikle 1920’ler alınıyor, biliyorsunuz. Böyle çizgilemelerin, demetlemelerin hep eksik, yetersiz kalan bir yanı oluyor. Öyle ki, ad ad düşündüğünüzde çoğu kez, kimi ne yana koyacağınızı şaşırırsınız. Bence, bu başlangıç, bitiş tarihlerini bir yana bırakıp, ürünler değerlendirildiğinde ortaya çıkana bakmalı. Sormalı önce: Çağdaşlık nedir? Rastlantısal olarak, ürünleriyle tam da Cumhuriyet’e doğmuş olmak mıdır, yoksa bir seçme sorunu mudur çağdaşlık? Çağdaşlık 1985’lerde dahi süren Batı öykünmeciliği midir? Biçimsel yenilenmelerle yetinebilir mi çağdaş şiir, yoksa bu, sıkıntılı, eleştiren ama değiştirmek gibi bir amacı olmayan şiir midir? Yoksa bunlardan başka bir şey midir şiirde çağdaşlık.

Elbette ‘başka bir şey’dir, elbette. Orda şiiri ozandan ayıramazsınız. Ozanı yaşamdan ayıramazsınız, yaşadığı, yazdığı iç içe geçmiştir. Geçmiş ve günü eleştirir, yaşamı değiştirmeye, yükseltmeye güç katar.

Bu anlamıyla, ‘Çağdaş Türk Şiiri’, Nâzım şiirlerini de çizgisine alarak süren şiirdir. Bu şiirin başlangıcı, şiirin adsız söylendiği, en eski döneme dek gider. Ülkemizin, dünyamızın en eski dönemine. Ben demeyip, İNSAN diyene.

Yunus’tan, Pir Sultan’dan, Neruda’dan, Breitenbach’tan da geçer. ‘Divan ve Halk Şiirlerinin bu çizgiye yakınlıkları’ konusunda da düşüncemi döne döne açıkladığım yazılarıma, andığım kitabıma bakıla.”

“Çağdaş Türk Şiiri’nin varolan geleneği içinde ‘modern şiir hareketleri’ni (Birinci Yeni, İkinci Yeni ve bugün bir kısım şairlerce şu ya da bu oranda yürütülen kapalı ya da soyut şiiri) nasıl değerlendiriyorsunuz?”

“Benim ‘Çağdaşlık’tan ne anladığımı bir yana bırakıp, herkesin ‘muhalif’ anlayış olarak koşullandığı çağdaş ya da modern

Türk şiiri, bu şiirin bölmeleri, gözleri üstüne konuşmamı mı istiyorsunuz? Sizin deyiminizle 'şu ya da bu oranda yürütülen kapalı ya da soyut şiir...' nasıl YÜRÜTÜLÜYORSA, bu çağdaşlık, modernlik anlayışları da öyle yürütülüyor. Ülkemizde 'muhalif' gibi görünse de, kültür yaşamımızın egemeni bir görüş, kurmaca bir sanatın, şiirin üretimini zorladığı gibi, ona dayanak söylemi de üretiyor. Öyle üretiyor ki, kimse ağzını açıp 'Nedir bunun temeli?' demiyor. 'Muhalif görünmek, muhalif yanda görünmek' herkese yetiyor.

Yaşımdan dolayı değil de deneyli olduğum için genç dostlarıma öneriyorum: Böyle sorular sormayın. Tanıtlanmış gibi görünen ama, geleneğin sözlüklerdeki betimlemesi gibi, 'Eskiden kalmış olduğu için kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar' biçiminde önünüze konulan kavramlarla, kurmaca adlarla başlamayın. Çağdaş, yeni, birinci yeni, ikinci yeni, kapalı, açık, soyut... Önce onları siz değerlendirin. Sorunuzu ona göre sorun. Buna birikiminiz de yeter.

Bir de bu soruları, bize, görüşlerini yıllarla yazılarına geçirmişlere sormayın.

Size bir alıntı: 'Batı'dan temellenen şiirimizin yönsemesi, biçimde, biçimde, öz öykünmesinde kalmadı yalnız, Batı'nın şiir siyasasını da ülkemizdeki yerine taşıdı. Şiirin yıldız adları üredi. Bu üretimde cılız, enez adlar yapay akımlar oluşturuverdiler. Moda akımlar usanç verince yerine hemen bir yenisi peydahlandı. Kentsoylu, birbirine zıtmış, tepkiymiş gibi görünen bu akımların hepsini tuttu, benimsedi...' (*Şiiri Düzde Kuşatmak*, s. 38)*

Son olarak eklemek gerekir ki bir akımın içinde olsun, dışında gelişsin, her ustalığa saygılıyız. Bu bağlamda, Divan ozanlarını da, Ahmet Haşim'i de, Dıranas'ın kimi şiirlerini de yadsımayız."

(Yarın, Kasım 1985)

* Verilen sayfa numarası 1983'te çıkan ilk baskı içindir. Bu kitapta bkz. s. 747-748 (ed.n.)

Bir Sardunya Arsızlığıyla Direniyoruz

Nuh Ömer Çetinay: Türk şiiri 1991 yılından Sevda Kalıcıdır'la kazançlı çıktı. Ne ki aradan bunca ay geçmesine karşın, hakkıyla değerlendirilmesinden vazgeçtim, hakkıyla anılmadı bile. Yalnızca Kemal Özer'in Ocak 1992 Gösteri dergisi ekinde, Mehmet H. Doğan'ın Ocak 1992 Adam Sanat dergisindeki değerlendirmelerine ve Muhsin Şener'in Şubat 1992 Adam Sanat dergisindeki "Akvaryumdaki Adam" başlıklı yazısına rastladım... bu yüzden kitaba da adını veren Sevda Kalıcıdır'ın son iki dizesinden başlamak istiyorum:

"Siz hepiniz ölüleri ve mezarları seversiniz

Çoğa sürmez bir gün ben de beklerim" diyorsunuz... Bu ilgisizlikten başlayalım söyleşiye. Çünkü "Ah kimselerin vakti yok / Durup ince şeyleri anlamaya."

Gülten Akın: Yalnızlık duymak, kendini kaybolmuş gibi duymak. Yabancı olmamız, arada bizi yoklayan insanî bir durum. Sevda Kalıcıdır öyle bir "Yaşanmış"lığın şiiri. Bunu temelli ve sürekli gibi algılayabileceğinizi doğrusu düşünmemiştim.

Ozan olarak ilgisizlikle karşılaştığım söylenemez. Tersine, en çok ilgi görmüş birkaç ozandan biriyim. Kitaplarımın baskı sayıları, şiirlerim üstüne yazılmış pek çok yazı, onlardan yapılmış besteler ve dahası... Şu günlerdeki, şiire ilgisizlik durumu genel bir durum. Çok yoğun yaşıyor, dünyada ve ülkemizde. "Yoğun yaşama" deyişi eksik gelir, "şok" yaşıyor. Medyadaki, özellikle televizyondaki sunuş biçimleri bu şoku derinleştiriyor. Olaylar ve onların iletimi her şeyi ezip geçiyor. İletişimin tüm alanlarını. İletinin biçimi iletişime olanak tanımıyor. Sözcükler, söz, dil yapıları saldırıya uğrayıp, kirletilip, bozulup, değiştiriliyor. Anlam alanı sınırlandırılıyor, görüntüye bağımlı kılınarak. Yüzeyselleştiriliyor.

İnançlar, beklentiler, değer yargıları altüst oldu. Değişmeyen, daha gelişerek kendini sürdüren tek yargı ticarî yargı. Renkli gibi görünen, gerçekte renksiz, kof bir laf kalabalığı yazın yaşamına egemen. Kocaman kitaplar. Satışları para getiriyor. Tanıtım olayı bununla, bir de kimi özel nedenlerle ilgili.

“Durup ince şeyleri anlamaya” kimsenin vaktinin olmaması da ayrı bir konu. Ama iyiye şiirler, en elverişsiz ortamda bile kendi kendini yaygınlaştırıyor. Çünkü şiir bilimden de bir öndedir, o tüketilmez. Aktüel ürünlerse, hızla parlasalar da yine hızla tüketildikleri için, yitip giderler. Şiir boyuna uç verir bir yerlerden.

Sevda Kalıcıdır kitabım üstüne söylediklerinize teşekkür ederim. O kitapta, şiirimdeki iki çizgi bir arada görülür. Bi-reysel olanla, topluma, halka “başkaları”na değgin diye kabaca ayırabileceğimiz iki çizgi. Ülkemizde şiirin yazarları, eleştirmenleri, okurları genellikle bu iki çizgiden birine ya da ötekine koşullandılar. Şiirlerimi yargılayacak olanları, bile isteye güç bir duruma soktum. Çünkü anlatmak gereğini duydum ki, şiir insanın bütünselliğinden gelir ve iletildiği yer yine o bütünselliktir. Beğenimizi, beklentimizi yeniden gözden geçirmeyi, dağılıp parçalanmış kimliklerimizi toparlamayı başardığımızda şiirin özgürleştirici, büyümlü etkinliğine de gerçek yerini veririz.

N.Ö.Ç.: Cumhuriyet gazetesinde 4 Haziran 1977 tarihinde yapılan bir söyleşide “Artık yaşılanıyorum, istiyorum ki büyük birikimim daha çok, daha soluklu şiirlere, destanlara dönüşsün” dediğinizde Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı (1972), Ağıtlar ve Türküler (1976) yayımlanmıştı. Daha sonra Seyran Destanı (1979) geldi, İlahiler (1979) ve 42 Gün (1984) yayımlandığında ben hâlâ “Celâliler” destanını bekliyordum.

Şimdi yıl 1992. Elimde *Sevda Kalıcıdır* var. İlk sayfasındaki ilk dize “Günlerce aylarca şiirden kaçtım” diyor. 1977’den bu yana ne değişti ki, bu denli kırabildi ve şiirden kaçırıldı sizi?

G.A.: “Celâliler”de, günümüzü tarihin bir kesitine paralel çizgiler atarak yazmak istemiştım. Destanın bir bölümü yazılmıştı.

Çok özen, üretkenliği engelliyor (Benim yaşam koşullarım içinde). Gün gelir, tamamlanır.

Sevda Kalıcıdır'ın ilk şiirindeki “Günlerce aylarca şiirden kaçtım”ın açıklanmasına gelince; bunu *Cumhuriyet Dergi* için benimle konuşmayan Işık Kansu da sormuştu (*Cumhuriyet*'in yönetim sorunları dönemine rastladı bu söyleşi, yayımlanamadı). Onu şöyle yanıtlamıştım: “Oğlum şiir yazıyordu. Cezaevinde yazdıkları ‘Benim’ diyen ozanlara kalem kırdırarak yetkinlikte, güzellikteydi. Onları kimseye göstermiyordu. Yayımlanmasına da izin vermiyordu. Sevdiği kıyamadı, onlardan ikisini tanınmış bir dergide yayımlattı. Oğlum bir açıklamayla reddetti o güzel şiirleri. Yırttı öteki yazdıklarını. Bu bir protestoydu. Haklı bir tepki. Onları okumaya kim hak kazanmıştı ki? Sevgisi, iyiliği evinin duvarlarından çıkmayanlar mı? Hayvansever, çiçekseverlikleriyle övünüp, dallarımız, filizlerimiz işkencelerde cezaevlerinde yitip giderken kılını kıpırdatmayanlar mı? Korkunun alnacında sinip susanlar mı?”

Şiirden kaçmak için neden çok. Ama yazmak için de o kadar var demek ki, bir sardunya arsızlığıyla direniyoruz.

N.Ö.Ç.: *Nicedir dilimde demlenen bir dizeniz var: “Yürürken bakma hayata”. Yazarken bile yaşamının yürürlükten kalktığı bir zamandayız. Çoğunluğun aynalar karşısında yaşama talimleri yaptığı bir edebiyat ortamında ne diye insanları ürkütüyorsunuz? Bırakın ayna karşısında tutadursunlar günlüklerini...*

G.A.: *“Terli, üstünkörü, soluk soluğa / Yürürken bakma hayata / Çocuk, istemiyor musun / Özlesinler için seni / Senden bir eldiven, çakı kalem / Bir im, usta bir çentik bırakmak”*

İnsanın, yaşam bilgileriyle beslenip kendini geliştirmesi yetmiyor. Yaşamdan aldığını bir biçimde ürüne dönüştürüp yaşama katması, kendini değiştirirken, yaşamı da değiştirip yükseltmesi gerekiyor. Her insan az ya da çok, bir şeyler yapmaya çalışıyor. Ama, kendi alanında usta bir çentik bırakmak, bu uç nokta, düşe değen yer. İlk iki dizede bunun gizini veriyorum kendimce. Soluk soluğa, üstünkörü, sıcak bir tepki içindeyken değil, tepkini soğutarak, belli bir dinginlikten bak yaşama, olaya, nesneye.

Bu benim, “Celâliler Destanı”nı bitiremediğim gerekçelerinden biri.

N.Ö.Ç.: *Bir vida gibi sessizce size alışan ölüm! Sevda Kalıcıdır'ın arka fonunda sürekli yer alıyor. Bu yüzden, sorulardan çok, yargılar ağır basıyor. Bu bile yaşamın önde gidişini engellemiyor. "İnsan sorumluluktur" diyen Gülten Akın'ın ölümden bile yaşama varmasının vurgunu için neler söylersiniz?*

G.A.: Ozanın işi, salt ozanın da değil her bilinçli, duyarlı insanın işi, ölümün değil yaşamın değirmenine su taşımak. Böyle düşününce, yok edilemeyen ölümü de evcilleştirip yaşamın öteki yüzü diye alabilirsiniz. "Dünya ölümlü, gün akşamlı" der bizim halkımız. Ama bunu, gücünü kötüye kullanan için, zalim için, haksız için söyler. Geleneğinin özünde yaşamı korumak, yüceltmek vardır. Bir sineğe vururken bile bin kez düşünüp kendini yargılar. Yaşam kutsaldır, yaşamdan değerli yoktur çünkü. Yok edici zulme karşı savunma dışında, ölüm getirici bir güç kullanma halk geleneğinde yoktur. O yüzden provokasyonlarda bu en duyarlı nokta, savunma noktası, abartılarak kullanıldı.

Söylemek istediğim şu: "İnsan sorumluluktur" salt benim söylediğim bir hikmet değildir. Geleneğimizde vardır. Yapılması gereken, bu geleneksel öğenin temizlenip parlatılıp, insana yakışır biçimde güncelleştirilmesidir. Savaşlara, kıyımlara, işkenceye karşı olmak, geleneksel temeline oturursa, söz olmaktan çıkar.

N.Ö.Ç.: Kestim Kara Saçlarımı *kitabınızdaki "ben garip çingene –oh olsun–"dan Sevda Kalıcıdır'ın "Ters çingenesiyim güneşin"e geliyorsunuz. Öyleyse bu çingeneye soruyorum; nedir sizi karanfile (sevda) bağlayan?*

G.A.: *Ben garip çingene*'li dize "Dağ Havası" şiirinde. 1956'da yazılmış. Hangi ortamda yazılmıştı, duygular neydi? Bunca yıldan sonra anımsamak zor. Ama yine de, şiirin bütününden kalkıp kısa bir yanıt getirmek olası.

Şiirde, çok ince, sırça gibi kırılğan bir kadın portresi var. İkili yakınlaşmalardan olabildiğince kaçan, yalnızlığını hiçbir şeye değişmek istemeyen, ânı yaşayamayan. Hep "aklımda" diyen.

Ters çingenesiyim güneşin'deki kişiye, kendine bakan, kendini kollayan, savunan biri değil. Sizin anlatımınızla "Halk içinde yerini almış" bir BEN. Yine seçmeci, yine insan ilişkilerinde doğru, iyi, üretken olana yaşam hakkı tanıyan. Ama ordan gi-

derek, toplumcu bir bakış açısının getirdiği toplumsallaşmadan geçerek “Birey” olmuş.

“Güzel olan ne varsa yaşamda aşk odur. Aşk insanın kendindedir” demelere varmış. Ters Çingenenin içe dönüşü bir yalnızlık değil artık. *Darıdan ufağım da / Dünya sığar içime*’deki eytişimli durum.

Orda boy veren karanfilin ya da karanfillerin niteliği benden sorulmamalı şimdi. Neyi, nasıl görüyorsanız, odur. O karanfillerden biri de, bu kadar gençken, bunca güzel birikimin iyesi, sizin için.

N.Ö.Ç.: *Teşekkür ederim.*

(İnsancıl, 1992)

İnce Şeylere Yolculuk

Onca şiirini okudum: Yine de Gülten Akın deyince aklıma gelen “Kestim Kara Saçlarımı” şiiri olur. Sonra “Yaşlanmayan Bir Kadına Türkü”yü, “Kadın Olanın Türküsü”nü anımsarım. Hani türküler vardır usa yerleşen, silinmeyen, mırıldanılan. Benim için de öyleydi Gülten Akın’ın şiirleri. Nedense türkü yerine hep şiirdir mırıldandığım...

Telefonun numaralarını çeviriyorum: Karşımda onun sesi. “Merhaba” diyorum, kendimi tanıtıyorum. Şiirden, edebiyattan, aynı dilden konuşuyoruz. Birbirimizi tanımasak da tanıyoruz. O sıralar çok yoğun çalışmaları olduğunu söylüyor; şiir günlerinde, imza günlerinde görüşmek üzere kapatıyoruz telefonu...

... Salon yavaş yavaş dolmaya başlıyor. Kısa kesilmiş siyah saçlarından tanıyorum onu. Yerini alıyor, usulca konuşuyor:

“Şiir yazma, geyik avcılığına benzer.” diyor.

“Şiir, nükleer enerjidir.”

“Şiir, aşktır.”

“Şiir, bir başkaldırıdır.” diyor.

Durup düşünüyorum Gülten Akın’ın ince sözlerini anlamak için.

Şiirlerini seslendiriyor: Sözcüklerden, sözcüklerin müziğinden, inceliğinden oluşan, kimi kez destansı, kimi kez halk türkülerinden yola çıkıp *Sevda Kalıcıdır* diyerek bizi *Seyran*’a çıkaran bir atmosferde kaybolup gidiyoruz...

Kitaplarını imzalıyor. Evinde devam edecek olan söyleşimize başlıyoruz.

“Sayın Gülten Akın, şiiri nasıl, hangi ortamda yazıyorsunuz, özel bir yönteminiz var mı?”

“Kimi kez bir sözcük, bir dize, kimi kez bir nesne, olay, konu,

havadaki bir koku, dinginlik, esinti şiir yazmaya kıskırtır beni. Sayamayacağım kadar çok şey şiiri uyandırır.

Karalama defterim ilk sözcüklerle, dizelerle doludur. Bunların çok azı şiire dönüşür. Yaşlandıkça daha seçmeci olduğumu ayırımsıyorum. Çok gereç ama az şiir. Bu beni korkutuyor. Okurken, yazarken sessizlik arıyorum. Eskiden bu önemli değildi. Odamı arıyorum. Bu da önemli değildi eskiden. Söyleşişi yakınma kutusuna çevirmemek için yanıtı burada keseyim.”

“Şiirinizdeki gelişmelerden ve bugünkü durumundan söz eder misiniz?”

“Kırk üç yıldır şiir yayımlayan bir ozanım. Bu uzun süre içinde, destanlar bir yana bırakılırsa, hemen her şiirim bir öncekine göre yenidir. Biri ötekinin uzantısı değildir. Kendi bütünlüğünü tek başına taşır. Kendi biçimini, dilini getirmiştir. Kimi ozanda bu biçim ve dil kitabın tümünü kapsar. Yine de dönüp baktığımda görüyorum ki bir Gülten Akın dili oluşmuş.

Şiirlerim izleklere göre dönemlere ayrılabilir. İlk üç kitabımda, *Rüzgâr Saati*, *Kestim Kara Saçlarımı* ve *Sığda*’da bireysel izleri, sonrakilerde toplumsal olanı baskın görebilirsiniz. Bireyseli daha çok, geniş dolayımli atıflarla, yan anlamlardan geçerek sislendirilmiş, birinci anlam gerilere çekilmiş olarak; toplumsal izlekleri ise (*Kırmızı Karanfil*, *Ağıtlar ve Türküler*, *İlahiler*..), anlamı belirginleştirici bir biçim içinde yazdım. Şimdilerde, yeni denemler yapıyorum, kendi dilim içinde.”

“Sizce Türk şiirinin gelişimi nasıl, hangi noktada?”

“Türk şiiri de dünyadaki tüm şiirler gibi, sanat dalları gibi sorunlarla yüklü. Çünkü ortam sorunlu. Dünyanın, hayatın hızla değiştiği bir süreçte, her şeyin hızla eskidiği, eskitildiği bir dönemde şiirin olduğu gibi kalması düşünülemez. O da değişiyor. Yeni biçimler aranıyor. Genç ozanlar çeşitli denemeler yapıyorlar. Biz eskiler de şiirimizi kendinin tekrarı olmaktan kurtarmayı deniyoruz.

Savaşların ve her türlü şiddetin, kirlenmenin toplumda yaygınlaşması, estetik kaygı ile başbaşa bırakmıyor ozanı. Ahlakî açıdan şiiri işlevsel kılma kaygısıyla zorlanıyoruz. Şiiri anlamdan koparan kimi denemeler, marjinalleşmeye neden oluyor. Yaşamla bağı kopuyor şiirin. Yine de, uç deneyler bir yana bırakılırsa, iyi şiir yazılıyor ülkemizde.”

“Türk şiirinin dünyadaki ve toplumumuzdaki yeri nedir?”

“Türk şiirinin dünya şiiri içinde, bir Fransız, İngiliz, Amerikan şiiri kadar etkin olmadığı açık. Çünkü tanıtım kanallarımız yeterince işletilemedi. (Sanat dışı nedenlerle.) En yaygın tanınan ad Nâzım. Dağlarca’nın, Anday’ın ve özel çaba harcayan kimi ozanların kitapları da yayımlandı. Antolojilerde, dergilerde yer alıyoruz ama bunlar yetersiz. Önemli bir şiir birikimimiz var. Uluslararası toplantılarda şunu da saptadım: Modern dünya şiirinin tıkanma noktalarından uzak, özgün bir birikim bu. İlişkilerle, çeviri çalışmalarıyla şiirimizi tanıtılabilmemiz, yazmamız, ülkemizde yayımlamamız kadar önemli.

Halkın yaşamında şiirin yeri var ama bu şiir modern şiir değil. Kimi toplumsal izlekleri işleyen ozanlar genişçe bir kesimde bilinseler de, ülkemizin dar günlerinde kimi şiirler yaygınlaşmış da olsa, modern şiirimizin genel bir kabulünden, yaşam içindeki yerini almasından söz edemeyiz. Şiirin başkaldıncı niteliği, baskıcı yönetimlerin yasal ve yasadışı davranışlarıyla ezilip sindirildiği sürece, toplumda yeri, işlevi olabilecek şiir yazılamamakta, yayımlanamamakta, okunamamaktadır. Anlamanın gerilere çekildiği, atıflarının dolayımı geniş şiirler de yetkin, eğitilmiş okurunu bulamamaktadır. Okur olmak da yazar olmak kadar zordur, şiir söz konusuysa. Bir de şiir kitaplarının genellikle küçük, ticarî açıdan önemsiz kitaplar olduğu gerçeği var. Başka etkenler var.

Bu kısırdöngünün kırılması, tüm insanların özgür bir ortam için uğraş vermesiyle de yakından ilgilidir.”

“Neler okuyorsunuz, okuduklarınız şiirlerinizi nasıl etkiliyor?”

“Neler mi okuyorum? Gazeteler, dergiler, bilimsel politik kitaplar, romanlar, öyküler, şiir kitapları, denemeler, çeşitli anlatılar. Okumak da yazmak gibi, yaşamımın bir parçası. Şiirim hayattan, dünyadan, düşten, masaldan, yaşadığım ve okuduğum her şeyden etkileniyor. Etkilendiğim ne varsa, seçiyorum, kendi şiir alanıma çekiyorum ve yazıyorum. Seçtiğim nirengiler arasına gerdiğim ip, şiir. Her noktasını dilimle tuta tuta sürdürdüğüm cambazlık beni hâlâ heyecanlandırıyor.”

“Şiiri Düzde Kuşatmak’tan söz eder misiniz?”

“Şiiri Düzde Kuşatmak, düzyazılarımı, konuşmalarımı topladığım bir kitap. 1983’te basıldı. İçindeki yazıların tarihleri

çok daha eski. Bir ozanın düzyazıları, konuşmaları onun altyapısında, kişiliğinde, kimliğinde nelerin olduğunu ya da nelerin olmadığını ortaya koyar. Ozanların bunu şiirlerinin estetik yapısı içinde netleştirmeleri beklenemez. Kimileri ozanın kişiliğinin şiirlerinden ayrı tutulması gerektiğini, kimileriye ozanın kişiliği ve şiirlerinin ayrılmazlığını düşünür. Ben bu ikincilerdenim.

Bu kitabın bölümlerini yeni yazılarımla ve söyleşilerimle bütünlemeyi ve her bölümü bir kitap olarak yeniden yayımlamayı düşünüyorum. Sunu yazısında belirttiğim gibi, şiiri düzde kuşatan bu yazılar umarım bir sis çanı gibi uyarıcı olabilir, genç ozanlara aktarılabilecek bir deneyim sayılabilir.”

“Şiirleriniz nerelerde yayımlandı?”

“Şiirlerim ellili yıllardan bu yana ülkemizin seçkin yazın dergilerinde, çevirileri çeşitli ülkelerin yazın dergilerinde, antolojilerinde, gazetelerinde (*Le Monde* gibi) yayımlandı.”

“Türk kadınının kavgası şiirlerinize nasıl yansıdı?”

“Ben, erkek işi diye nitelenen, kadınların yapamayacağı kanısı yaygınlaştırılmış bir işi, şiir yazma işini, yaşamımın ana çizgisine yerleştirip bunu kırk üç yıldır sürdüren bir kadını. Şiirlerimde kadınlık durumu da bir izlek olarak işlendi. Genel insanî durum gözardı edilmeden.

Bir şeye çok dikkat etmek gerektiğini düşünüyorum:

Şu cinsten, bu milliyetten, öteki sınıftan olabilirsiniz. Ama şiir yazarken yönlendirici olan, ozanlığınızdır. Bununla kişiliğinizin, kimliğinizin, ideolojinizin bir yana konması gerektiğini elbet söylemiyorum. O zaten peteğinize doldurduğunuz balın kokusuyla, kıvamıyla yansıyacaktır. Ama yaptığınız iş neyse, onun gereğine uymak, ozansanız estetik kaygıyı hep elde ve önde tutmak gerektiğini unutamazsınız.”

“Teşekkür ederim efendim.”

(Yeni Biçem, Şubat 1995)

Yaşam Öyküsü

Yozgat, benim çocukluğumda Ankara'ya 8-10 saatte gidilip gelen bir kentti. Şimdi otobüsle üç saat. Kurtuluş Savaşı sırasında bir hafta çekermiş, dedem anlatırdı. Türkiye haritasında "Bozok yaylası" diye bir yayla vardır. Yozgat kenti bu yaylanın batı ucuna, iki tepenin arasına kurulmuş. Çapanoğlu ordan yönetmiş çevre illeri, Çorum'u, Amasya'yı. Bir ara Samsun'a dek genişletmiş egemenliğini. Konaklarının bir bölümü dururdu benim çocukluğumda. Şimdi sanırım bir Büyük Cami kaldı o yıllardan, bir de saat kulesi. Büyük Cami'yi Ermeni ustaların yaptığı söylenirdi. Sayın Agop Dilâçar bir gün söz arasında bu ustanın kendi büyük dedesi olduğunu söyledi.

Kentin kuzeyindeki tepeler de ormanlıkmış. Şimdi yalnız güneydekinde bir büyük çam ormanı var: Soğluk.

Otobüsten inersiniz, çarşıda sizi ilk karşılayan burcu burcu çam kokusudur. 1943 yılında on yaşımıdaydım, Yozgat'tan çıktığımızda. 45 yaşındayım bugün. Alır alır gider bu koku beni. Ortaokul, lise yıllarında yazları giderdim. Sonraları yine gittim her yıl olmasa da. Yakın yıllara dek kendini yoksullukla korudu. Şimdi o da hızlı bir değişimin içinde, her yer gibi. Bir de Maraş'ı biliyorum, kendini çağa kolay teslim etmeyen. Çarşısıyla, bağı bahçesiyle, evleriyle, insanıyla.

Geri kafalı mıyım, uygarlığa karşı mıyım? Değil. Ama, kentler de, insanlar da özlerini, özelliklerini koruyarak değişmeli bence. Uygarlaşmanın gereği budur. Ötekine yozlaşma denir. Çarpık gelişme denir. Yabancılaşma doğurur ki, ne biçim.

Kent kuzeyden güneye bir dereyle bölünür, Çatak Deresi. Yazları suyu azalsa da, yukarlarda mezarlıkların orda pırıl pırıl akan suda kadınlar yaz temizliği yaparlar. Yataklar dökülür. Yünler tokaşla dövülerek yıkanır. Çimenliğe serilerek kurutu-

lur. Aşağıda pınarlar vardır ve evler. Ora, yukarı çataktır. Aşağı çatakta otururduk biz. Babam Balyozoğlugil'den olur. Annemse Kavurgalı Hoca Nuri Efendi'nin kızıdır. Ana yanından soyludur anam. Hoca Nuri Efendi gününün medrese eğitimini görmüş, bunu İstanbul'da tamamlamış aydın bir din adamı. "Ulûm-u diniye" öğretmeniyken, Cumhuriyet'le birlikte il kitaplığı yöneticiliğine getirilmiş. Sarığı atıp şapka giyen ilk kişi. Okumaya düşkün. Mevlâna, Yunus tutkunu. Çocuklarını okutmuş. (Bu okuyanlar büyük bürokratlar oldular, siyasaya girdiler milletvekili filan oldular.)

Şekerpınar'a giderken Çatak üstünde bir sarı taş köprü vardır. Köprünün başında Ceritzade'lerin evi, yanındaki annemin babasıgilin. Tek kat üstüne ama, geniş kurulmuş, sofaları, iç içe kocaman odaları olan evler. Oda kapılarının üstünde levhalar vardı. Lâtin harfleriyle, özenle yazılmış. Besmele, şiir dizele-ri, özdeyişler. Ozan Berin Taşan'ın dedesi Şeyh Abdürrahim Rumi'nin iki dizesi de vardı onlar içinde: *Tövbe yarabbi hata yoluna gittiklerime / Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime.*

Serin avlular. Parmaklıklarla korunmuş bahçeler. Heves edilip dikilmiş, yetiştirilmiş bir küçük üzüm bağı. Biraz daha yukarda büyük dayımın rüzgârlı evi. Az ilerde, büyük ninenin oturduğu haremlikli selâmlıklı Divanlıoğlu konağı. Konak dört bölmeliydi. Bahçeler içinde. Yaşları yüzü geçtiği söylenen, beyaz giysili başka nineler de vardı. Ucundan kıyısından biz çocukların da bulunduğu sohbetler öyle canlı, öyle tatlı olurdu ki, sabahladıkları söylenirdi.

Büyük nine, üvey anneannemin anası olurdu. Hoca Nuri Efendi'nin dördüncü karısı bu anneannem. İlk karısı ölünce ikincisini, o ölünce üçüncüsünü, üçüncünün de ölümüyle dördüncüsünü almış. Bey kızları, eşraf kızları. Güzeldi, akıllıydı, neşeli, canlıydı dördüncü. Aksardı hafiften. Divanlıoğlu kızı. Babası Sakıp Bey'e dede derdik hepimiz. Öz, üvey ayırmazdı. Gümüş eyerli arap atları, fişekliği vardı. Üç de karısı. Gürler gibi konuşur, müthiş içerdi. Bir büyük acısı vardı; oğlu Osman Bey'i yitirmişti yirmisinde. İki yetim kalmıştı ondan. Ağıt söylenirdi:

Açın kapıları Osman geliyor

Osman değil Osman değil aslan geliyor.

“Onlar böylecene yaşarken, annemin babası sessizce doğa, bilim, sanat, şiir düşkünlüğünü sürdürürken, babam evi de canlı, gürlek bir evdi. Çardaklı, sayvanlı, sekili, aydınlık konuk odalı, karanlık tandır odalı ve kilerli bir küçük ev. Dedemi en çok severdim. Ana yanından Rumelili, iriyarı, ev içine somurtkan, sevdiklerine, dostlarına çok konuşkan, nükteli. Beni kucağına alınca, elimden tutunca çözüldüğünü duyardım. Anasına benzermişim. Yanında adımlı söyleyemezdi kimse. “Hanım” ya da “Hatun” eklemeyince ardına. Elimden tutardı akşamüstleri. Vurur giderdik. Çerkez pınarına, küçük pınara varırdık. Küçük pınarı, yanındaki sarnıcı kendi yaptırmış. Bakardı onarılacak yerleri var mı diye. Çimenliği geçer, mezarlıkta oyalanır biraz, ordan dağ eteklerine giderdik. Bundan sonsuz tad alırdım. Dedem yürüyemez olduğunda kendi kendime kaçıp gittim oralara. Dünya susardı. Ürkütücü bir ıssızlık değildi bu. Sonsuzluktu.

Büyü bozuldu sonra. Sakıp Bey simgeydi. Ölümü feodal bir düzenin son kalıntılarını silip süpürdü. Çöktü o yan. Bekir Ağa tecimle uğraşırdı, batırdı. Hoca Nuri Efendi az maaşlı bir memur emeklisinin kıt kanaat yaşamına girdi. İkinci Dünya Savaşı gelip çattı. Kimse kimseye elini uzatamaz oldu. Herkes kendi kovuğunda karnelerle, pahalılıkla, yoklukla yaşama savaşına girdi. Tadı kaçtı oynadığımız bahçelerin, sokakların, evlerin. Köylerle ilişkisi olanlar, bağı bahçesi olanlar iyiydiler.

Dede iyice kocamış, baba askerde. Evin kadınları çarşıya pazara alışık değil. Ben giderdim. Yüz paralarla filan hesaplar yapardım. Ekmek alırdım. Bollukta eve öteberi taşıyan bir Ede Memet vardı. Boşlamamıştı bizi. Taşıyamayacağım şeyleri yine o getirirdi.

Okula başlamıştım. Sınıf birinciliğini kimselere bırakmayan, küçücük, incecik bir kızdım. Şeker, çay sadeyağ yaşamımızdan çıkmıştı. Daha başka şeyler de. Pekmez içerdik sabahları. İçimiz alev alev yanardı. Yollarda bir kar bir kar. İnce cılgalardan yürürdük. Yüz kere kara yatar kalkardık. Kalıbımızı çıkarırdık. Yün hırkalarımızın nakışları geçerdi kardan kalıbımıza. Öyle manto falan giymezdik. Hele pantolon. Dışarılıklı bir görevli kızını pantolonla görmüş de çok acımıştım. Hasta sanmıştım. Yoksa niye giysindi.

Öğretmenim maviş sarışın bir göçmen kıızıydı. Melek Öğretmen. Kendini paralarcasına çalışırdı bizi eğitmek için. Yıl sonları gösteriler düzenlenirdi. Kıyasıya provalar yapardık. Bir şeyden çok korkardım, azarlanmak. Bir gün saatlarca bir halayı prova ettik. İkinci sınıftaydım. Babamı zorlayarak beş yaşında okula yazıldığımı göre, altı yaşında filan olmalıyım. Oynarken oynarken sıkıştım ama nasıl. Kimseye bir şey söyleyemiyordum, yere çöküp diz vurmamla birlikte, olan oldu. Ömrümde ilk utancı duydum böylece.

Temizliğe düşküncü Melek Öğretmen. O yıllarsa, uyuz ve bit yılları. Kaşınan kaşınana. Bu uyuzla bit, açlığın arkadaşları. Sonraları Doğu Anadolu'da görmüştüm. Kolumda beyaz üstüne kırmızı T.M. yazılı bant, her sabah iç çamaşırlara saçlara, bakardık öğretmenle. Bit dediğin durmaz ki bir yerde. Azıcık dalgın ol, bir tanesi bir gün içinde saçını sirkeye boğuverirdi. Zor gelirdi yakın arkadaşlarımin bitini bulup utandırmak. Bu yüzden Melek Öğretmene kızardım içimden.

Annem aşırı titiz bir kadındı. Kışta kıyamette soba dibinde sık sık yıkardı bizi. Soğuk olurdu evlerdeki hamamlıklar. Belli aralıklarla Çarşı hamamına, Aynalı hamama gidilirdi. Bir gün önceden el öpülüp izin alınırdı dededen. Zengin evlerinin hatunları faytonla giderdi. Orta halliler, bir gün önceden haber verirdi bohça taşıyıcısı kadına, ardına düşüp giderlerdi. Yoksullarsa kendi bohçalarını koltuklarında taşıyarak ya da çocuklarına taşıtarak. Varsılların kurnaları ayırırdı. Tasları bırakılırdı kurnanın içine. Kapıdan karşılayan natır alır götürür, oturturdu. Bayram önünde kalabalık olurdu hamamlar. Tasla, takunyayla biribirine girerdi bazan kıyı mahallelerin kadınları. Göbektaşına, turşudan dolmaya getirdikleri yiyecekleri açanlara babaannem kötü bakardı. Bense bayılırdım. Bizim yiyeceklerimizi çarşıdan gönderirdi erkekler. Soyunma odasında, herkesin yıkanması bittikten sonra kimseye göstermemeye çalışarak yedik. Kebaplar filan. Ama biz çocukların, incelikler umurumuzda değildi. İlle de göbektaşında yemelerin tadı. Bir kez olsun. Gün ikindide evlere dönülürdü. El öpülürdü yine. "Sağlık suları olsun" denilirdi. Bu hamam faslının görkemi önceleriydi tabii. Sonra, elden geldiğince kaytarıldı.

Düşüş yıllarında daha nelerden kaçınıldı, nelerden utanıldı. Çocukluk işte. Öğretmen para harcamayı gerektirecek bir şey isteyecek diye çok korkardım. Azını, kötüsünü almak ağrıma giderdi. İyisine çoğuna güç yetmezdi.

Yıl sonunda karnelerimizi alırdık. Benimki baştan sona pekiyi. O yıllarda ilkokul okuyanlar bilirler, pek kolay alınmazdı bu pekiyiler. Karneleri öteki dedelere, nenelere götürmek gelenekte vardı. Olmaz olsun. Anam yollardı dedemlere beni. Varırdım ki orda yaşıtım dayı kızı. Tembel mi tembel. Beni görünce başlardı bağıra bağıra ağlamaya. Sesi, yeri göğü tutarak. Onun üvey annesi, anneannemin yeğenydi. Belki o yüzden, çok sevilirdi. Asardı suratını anneanne. “Çocuğu ağlattığım” için bıçaklar açmazdı ağzını. Karnem elimde donar kalırdım. Küçük dayım yetişirdi. Kıskanırdı çünkü ötekini. Beni tutardı ona karşı, över, yüreklendirirdi. Kışsa, kızağına filan bindirirdi. Sonraları da karşılaştım benzer durumlarla.

1942’de, üç yıl süren askerliğini bitirmişti babam. Ankara’ya gitti. İş buldu, ev buldu bizi çağırdı. 43 olmuştu, yeni doğan üçüncü kız kardeşimi de alarak vardık Ankara’ya. Denizciler caddesinin üst yanında, Yahudi mahallesine yakın bir yerdeydi ilk evimiz.

Acımasız oğlan çocuklar bir deli yahudinin çevresine hızla çember çizerlerdi. Ağlardı yaşlı yahudi, yalvarırdı. Büyüklerden biri acıyıp çember çizgisini silinceye dek kalırdı orda öylece.

“Çember” şiirimdeki ilk dizeler oradan gelme:

Nerde bir deli yahudi olur, orda çocuklar

Hızla bir çember çizerler ayaklarına

Yalvarır, çırpınır, ağlar

Çıkar yaşlılar kurtarırlar..

Hemen bütün dizelerimin temelinde birtakım olgular, gerçekler vardır benim. Bir gün, dizelerimin öykülerini yazmayı isterdim, daha yaşlanınca.

Ortaokulun ilk yılını o eve yakın Taşmektep’te okudum. Sonra Hamamönü ile Ulucanlar arasında bir küçük çıkınaza taşındık. Taşmektep yıkılmıştı. Hiç sevmediğim Cebeci Ortaokulu’nda sürdürdüm okumayı.

Ekonomik çelişkinin en keskin olduğu yıllardı. “Saraçoğlu’nun kulları” denilen memurlardandık. Dar gelirli, değişmez gelirli adları da o yıllarda verildi bizim gibi ailelere armağan. Kişi başına günde yarım ekmek alınabilirdi, karneyle. Öteki yiyecek maddelerinin yanına varılabilse, yeterdi belki. Oysa, et, süt, yoğurt, sebze, öteki temel yiyecekler ne kadar ne kadar pahalıydı. Un, pirinç, şeker, gaz karneye binmişti çoktan. Halk, İsmet Paşa’ya yoğun bir öfke duyuyordu, onun partisine de. Dedikodular alıp yürümüştü. Devletin arabalarının, bakan, bürokrat evlerine yiyecek taşıdığı, bazan bir demet maydanoz, bir sepet yumurta için gönderildiği, bu dedikoduların en zararsızıydı.

Atatürk’ün kurduğu parti yozlaşıp gitmişti. Halkı düşünen yoktu. Devlet bir avuç azınlığın devletiydi. Siyasa, halkın sırtından kişi zengin etme siyasasıydı. Vurgunculuk alıp yürümüştü.

O günlerde Ramiz’in karikatürlerini türedi zenginler besliyordu. Kolları altın bilezikli, besili avratlarıyla. Şapkalar ve tüller. Taşkın dudak boyaları, uzayan, kısalan etekler. Kürkler.

Ulucanlar’da otururken Salı pazarına çıkardık anacığımla. O gün bugündür gidiyorum pazara. Şimdi de ben kızlarımla.

Amerikan yardımı geçici bir rahatlık getirdi bunalan halka. Karneler, kuyruklar, üç beş metre Sümer basması için sıralara gecedan girmeler bitti. Demokrat Parti kuruldu, kurulmasıyla birlikte çığ gibi büyüdü.

Naylon girdi sonra da ülkemize. Yeni bir çağ açıldı.

Cebeci ortaokuluna bir gölge gibi gittim geldim. Sevmedim hiç. Evdeki bunaltının yansıması mıydı? Büyüyordum, karşılanamayan gereksinimlerim dolayısıyla mıydı? Bu sevgisizlik, ilgisizlik lise ikiye dek sürdü. Kız lisesinde okuyordum. Önceleri tek tük yazdığım şiir sürekli bir uğraş olmuştu benim için. Sınıf dergilerini, okul dergilerini dolduruyordum. Öteki sınıfların ozanı olmadığından konuk sanatçılık yapıyor, sipariş kabul ediyordum.

Oldum olası matematik, fen dersleri ağır, hocaları sert gelir öğrencilere. Taşlamalar yazıyordum onlara. Edebiyat hocamın koruyucu kanatları altında. Bir yandan da eksiksiz bir öğrenci olmaya çalışıyordum. Sınıfımızda, haziran döneminde liseyi bitiren dört kişiden biri de bendim.

Liseyi bitirmiştım ama, yaşam da yeniden ağırlaşmaya, maaşlar yetmemeye başlamıştı. Evlerin kadınları kızları daha büyük sayılarda devlet dairelerini dolduruyordu. O yaz iş aradım. Oysa tıp fakültesine gitmeyi düşünüyordum. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu sınavını kazanmıştım. Edebiyat okuyacaktım. Gidemedim. Hukuka yazıldım. Bir de iş buldum. İçişleri Bakanlığında. Yıl içinde akşamları ders çalışıyor, yıl sonlarında izinlerimi kullanarak sınavlara giriyordum. Dört yıl sonra bitti fakülte.

Çalışıyordum, okuyordum, şiir yazıyordum, nişanlanmıştım bir de. O günden bugüne durup dinlenmeden çalıştım. Uyku saatları dışında tek boş dakikam geçmedi. Çok yorgun düştüğümde örgü örerek dinlendim.

İyi mi bu?

Dinlenmesini bilmeyenin çalışması verimli olabilir mi? Gövdem başkaldırdı arada bir. 1956'da evlenmiş, 1957 ve 58'de art arda iki çocuk sahibi olmuştum. Evlendiğim yıl ilk şiir kitabımı çıkarmıştı Varlık Yayınevi: *Rüzgâr Saati*. Öncesinde Varlık şiir ödülünü kazanmıştım. Teoman Karahun arkadaşla birlikte. 1960 yılında ikinci kitabım çıktı: *Kestim Kara Saçlarımı*, Yeditepe Yayınevi'nden.

1960, toplumumun yaşamında da, benim özel yaşamımda da bir aydınlanma yılı oldu.

1957'den sonra iki ayrı ilçede, Kumluca ve Şavşat'ta kısa süreler oturmuştuk. 1960'ta eşimin askerliği de bittiğinden kesin ayrıldık Ankara'dan. O kaymakamlık yaptı, ben öğretmenlik. Olanak buldukça avukatlık. Beş çocuğun da analığı.

Kumluca, Alucra, Gevaş, Haymana, Kumru, Gerze, Saray, Maraş.

14 yıl kadar kaldık. Halkımdan, çocuklarımızdan öğrendiklerimi kitaplardan öğrendiklerimle bütünlemeye çalıştım. Yaşamımız zordu. Alucra bir bakıma ilk gittiğimiz ilçe sayılır. Evimize bomba konuldu. Anayasanın, yasaların hakça, halkça uygulanmasını savunma bir suçtu. Halkı aydınlık ve dirençli kılmaya çalışmak da. Çileler bizi eğitti 14 yıl. Döndük yeniden Ankara'ya. Bir yıllık bir İstanbul serüveninden sonra. 1972 sonunda.

1964'te Sığıda basılmıştı. 1965'te Kumru'daydık. Göçebe düzenimizin getirdiği bir kazada dizlerim yanmıştı. O yıl Türk

Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü aldım. 1972'de basılan *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*, öncesinde TRT ödülü kazanmıştı. Geçen yılsa *Ağıtlar ve Türküler Yeditepe Armağanı*'nı aldı.

Yaşıyorum ve yazıyorum. Biri ötekine dönüşüyor durmadan.

Çocukluğun gerçeklikleri düşsel gerçekliklerdir. Size kesitler verdim kolayca. Sonrasını yazmak zor. Deneyeceğim bir gün. O güne dek şiir, kanat takıp uçurmazsa onları da.

(*Türkiye Yazıları*, Kasım 1978)

Umudumu Hiçbir Zaman Yitirmedim.
Acılarına Ezdirmedim. Acı Varsa Onu Duymak
Başka, Acıya Yenik Düşmek Başka. Acıya Yenik
Değiliz, Ne Ben Ne de Şiirim...

Gülten Akın'la siz hiç karşılaşp konuştunuz mu, söylediklerini dinlediniz mi, içinizi ona açtınız mı, bakışlarını izlediniz mi? Belki bu olanağı bulamadınız, peki şiirlerini, okudunuz mu? Okudunuzsa, sorun yok. Şiirlerini okudunuzsa, mutlak onunla dertleşmişsinizdir, mutlak onunla öfkelenmiş, onunla sevinmiş, onunla çoğalmış, onunla umutlanmış, onunla konuşmuş, tartışmalara girmiş, onunla dünü kavramış, onunla geleceğı düşünmüş ve düşlemişsinizdir... Bunu bunca kesinlikle söylüyorum çünkü, çünkü şiirleri tıpkı kendisine benziyor, kendisi tıpkı şiirlerine benziyor. İkisini birbirinden ayırmak olanaksız. "Kim unutturmaya çalışırsa çalışsın, biliyoruz, ülkemiz şiirinin geleneğinde işlevsellik vardır, halk için, hayat için. Bu işlevselliğın bir sonucu da, ozanın neyi, niçin, kimin için yazdığını vermesi. Düze inmesi, bir sis çanı gibi uyarıcı olması..." diyen Gülten Akın, yalnız bu açıdan değil, ilk eserlerinden günümüze uzanan şiir çizgisinde de, daha birçok yönden de "tek"...

"Gülten Akın, siz bir tanesiniz..." dememle, şöyle tepki gösteriyor:

"Bu 'bir tane' olma değerdendirmenizi sevginin desteklediğı bir değerdendirme olarak kabul ediyorum. Bir de elli yıl önceye dönmenin, oradan başlamanın zorluğunu yenmeye yardımcı bir ödöl. 'Tek' olma, istenir, aranır bir şey olmasa gerek. Çünkü varlık, bir düş, bir imge, bir giz biçiminde bile olsa, denenerek, sınanarak, karşı karşıya, yan yana getirilerek var kılınır. 'Ben', 'Sen' ve 'Herkes' olmadan nedir ki? Var mıdır ki? Sınırlarımız öteki sınırlar boyunca genişler.

Şimdi taa en baştan başlayalım. Rüzgâr Saati (1956), Kestim Kara Saçlarımı (1960), Sığda (1964), Kırmızı Karanfil (1971), Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (1972), Ağıtlar ve Türküler (1976), Seyran (1982), Şiiri Düzde Kuşatmak (1983), İlahiler, 42 Gün kitaplarının da öncesine dönelim. Şiirini etkileyen yaşam öyküsünü istiyorum Gülten Akın'dan.

Kocaman Bir Aile

“1933 Yozgat başlangıcından sonra, dedeler, nineler, amcalar, dayılar, yengeler, teyzeler, kuzenler ortasında, feodal ilişkiler içinde kendimi tanıdım. Kocaman bir aile. Nerdeyse, kentin bir çeyreğini içine alacak genişlikte çevre. Evler sonra. Dede evleri, dayı, amca, akraba evleri. Doğduğum ev, babamın ana babasıyla oturduğu, annemin gelin geldiği ev. Evin egemeni, aşağıdan yukarıya baktığımda asla ulaşamayacağım uzunlukta bir dede. Oturduğunda, yeşil, gri, sarı gözlü, tütünle sararmış bıyıklı, beyaz küçük sakallı bir Rumelili. Bana ‘özel’ olduğumu duyuran. Büyük oğulları çekip gitmiş. Öteki torunları yok yanında. Babam kalmış, ‘Zulmetmeye, elde ahali.’ Ben yanında büyüyen ilk torun. Sevgiyle sarılıydım. Bundan dolayı ben de sevgiyle dolu büyüdüm. Dedeme olan hayranlığımı ise, onun ‘seçilmiş’ olma besliyordu. Yanında kalan ilk torun, üstelik kız, bir de anasına benziyor. ‘Anam’ derdi. ‘Zeynep’ti adım. Ardına ‘Hanım, hatun’ eklemeyince söylenemezdi. Babam yeniliğe vurgun olduğundan mı, yoksa tepkisel olarak mı nüfusa başka bir ad yazdırdı, bilmiyorum, ‘Gülten’ adım okulda söylendi.

Yazın bahçeler içinde, yaz odalarında, kışın kış odalarında, tek bir sert söz davranış görmeden, özgürce büyüyordum. Azarlanmak dövülmek yaşıtların için, çocuk olmanın ayrılmaz ekiydi. Okul yaşıma kadar mutlu, çok mutlu yaşadım. Annem şarkılar mırıldanarak iş gören, ıslı ıslı bir genç kadındı. 44 yaşında öldüğü için sonsuza dek genç kaldı ya...

Ev içi sorumluluğunu babaannem yüklenmişti. Yaşlandığında, başka kimseye hükmü geçmediğinde dedemin öfkesini dindiren de oydu. Azarlanır, bunu bir doğal afet gibi karşılar,

sessiz katlanırdı. Geleneği, erkeğin azarlamasını onur sorunu yapmasını engelliyordu. Yine de içten içe öfkелendiğini biliyordum. Gençliğini anlatırdı sık sık. Sırtında fitil işler yaralar açan dayak. Hınçla, isyanla dolardı, ağlardı, ilenirdi. Erkeğinin yaşlanmış, güçsüz oluşunu, kendine yapılanlara bir ceza gibi sayardı. Dayak çoğu evliliğın bir parçasıydı. Çocukları da sayarsak, evlerin bir parçasıydı demek daha doğru. Öteki dedem, annemin babası yumuşak, şeker gibi bir yaşlı adam. Gününün öğrenimini yapmış, lisede ‘Ulûm-u diniye’ öğretmeniyken Cumhuriyet’le birlikte kitaplık müdürlüğüne atanmış. Sivil kimliği gelişkin, uygar, bağınaz olmayan bir din adamı. Dört kez evlenmiş, karıları öldükçe. Sonuncusu genç. Keyifli bir ev. Dayılarım okumuş, okumakta. Atatürk ve Cumhuriyet sevgisi. Halk Partililik, milletvekilliği, büyük bürokratik filan, işte sonraları.

Doğduğum evin kadınları da Cumhuriyet’i tutardı. Atatürk’e hayrandı ninem, annem. Dedemse kadınları yasayla özgürleştirdiği (!) için, –bu nasıl özgürlükse– kızardı. Babam Halk Partisi’ne karşıydı. 1946 ve sonrasında, Demokrat Parti’nin kuruluşundaki coşkusunu hiç unutmuyorum. Ama 1950’lerden sonra hem coşkusu söndü, hem umudu.

Bu evlerde ve geniş çevremde insanları gözlerdim, ilişkilerinde davranışlarında, konuşmalarında. Çelişkileri sezerdim. Kadın-erkek, yaşlı-geç, ana-baba-çocuk, zengin-yoksul... Bu beni derinden etkilerdi.

Babam, geleneğe uyup evde kendisini silen biri miydi, dedemin görüntüsü mü ezip silmişti onu? Anılarımda yok gibi. Beni kucağına aldığı, sevdiğini filan anımsıyorum. İki kez öfkелendiğini, isyan ettiğini gördüm. Birinin sonunda bizi alıp bir başka eve götürdü. Birkaç ay ayrı yaşadık. Ötekindeyse Sorgun ilçesine tayinini istedi. Memur olmuştu. Sorgun’da kardeşim ve ben hep uslu dururduk. Korkunç günlerdi. İlkokula Sorgun’da başladım. Beş yaşındayken. Alfabem ve kırmızı kalemlerim en büyük mutluluğumdı. Solaktım. Babamla yaşadığımız günlerde, yemek yerken elime küçük kaşık vuruşları da yiyordum. Sağ elimle yemeyi öğrendim ama, sofradan, yemekten nefret ettim. ‘Özel’ davranılmaya alışmış, onurlu bir küçük kız sol eline kaşıkla vurulursa n’apar? Sağını kullanmayı çabuk öğrenir ama,

öfkesini, yemeye tepki biçimine dönüştürür. Öyle, ince ipince ufacık kalır. Bir de oyundaki solaklığını korur ve lisede sol elle topu uzağa fırlatma yarışının birincisi olur.

Babam gecikmiş olarak üç yıllık askerliğine başlayınca dede evine döndük.

Hiç kesmemeye niyetliydim ama dayanamadım:

“Peki, yemekle aranız düzeldi mi yeniden?”

“Düzelemezdi, bu kez de yaşlılığı yüzünden –tahıl alım satımıyla uğraşmış– işini yürütemez olan, İkinci Dünya Savaşı sonunun ülkemizdeki ortamında yıkıma uğrayan, yoksullaşan bir dedenin yanında. O üç yıl, ekimizi belli etmeyerek onurla, sabırla yaşadık. Çocuklar yoksulluktan utanç duyarlar, korkum buydu. Çok çalışkandım ama çok, yoksulsam da her ne kadar.”

“Bir çelişki daha, öyle mi?”

“Evet. Ve daha niceleri:

Üç kız kardeşim olmuştu. En büyükleriydim. Evde akıllı sayılıyordum. Kız kimliğim içinde kalsam, akıllı olmanın, çalışkan olmanın, okumanın pek önemi olmayacaktı ama bu özelliklerim babamın erkek evlat düşkünlüğünü onarmaya birebir geldi. Onda tutku olmuştu. Benim okuyup yazmam, bu alanda erkeklerle yarışmam. Özgürlüğüm de bununla sınırlı. Yoksa kızdım yine, o kimliği de asla ve asla unutmuyacaktım.

Yemeyen içmeyen ama bir yarış atı gibi kendisinden birincilik beklenen. Bu konuda açık bir baskı mı? Asla. Kötü not alsam teselli edilirdim. Onurum diri tutuluyordu ama beklentiye duyumsuyordum. Korkunçtu.”

Şiire Yöneliş

“Şiir yazma da bu beklentiye yanıt mıydı? Yoksa, gerilimi azaltmak için bir kaçış mıydı?”

“Sanırım ikisi de. Şiir çocukluk çevremde çok sevilir, konuşma içinde söylenirdi. Ozanlara çok saygı duyulurdu. Uzun kış geceleri dedem manzum peygamber kıssaları okurdu ezgiyle. Saatlerce dinlerdik. Dayım, amcam şiir yazıyorlardı. Dayıları-mın tavanarasındaki eski bavullarında kitaplar bulurdum. Şiir

kitapları, öyküler, romanlar, antolojiler, Dostoyevski, Tolstoy ve öteki klasikleri, Nâzım'ı, Sabahattin Ali'yi çok erken tanıdım. Doyumsuz bir gömü.

Uzun süre, elime ne geçtiyse durmadan okudum. Sokağa atılmış bir gazete parçası bile saldırımdan kurtulamadı. (Baba-annem yazılı her kâğıt parçasını kutsal sayıp yerden kaldırır, bir duvar kovuğuna koyardı.)

Sonra Ankara, ortaöğrenim...

"Bir dakika, bir dakika... Gülten Akın'ın çocukluğunu, 'şiir gibi', 'roman gibi', 'masal gibi', 'düş gibi' ama en çok gerçeğin ta kendisi gibi dinliyorum. Ve hiç araya girmek istemiyorum ki bu şiir gibilik yok olmasın. Ama bu çocukluktaki duygular dünyasına biraz daha girsek. Başka neler var, ileride şiirlerini etkileyecek olan?"

"Aşk vardı. Coşku vardı. Yüreğimi bir uçurtma gibi havalandırırdı aşk. Aşk kendindendir insanın. Uyur uyanır. Çiğ ışık ve ses değildir onu uyandıran. Yumuşak, gizemli bir ışık, bir ses.

Düşler ve imgelerle beslenirim içten içe. Kendi kurduğum ya da bulduğum. Saklarım onları. Dar zamanlarda avucuma batar kırıkları. Avucumun kanadığını duyarım. Acıdan korkmam ama, damlayan kanı kimse görmemeli. Utanmak da değil, hayır. Gizini kıskanmak. Giz. Her insanın bir gizi vardır. Ve insan atlayacaksa buradan atlar. Kişiliğini kurmada temeldir. Onu başkalarından ayırır. Kendisi olarak toplumsallaştırır. Toplumsallaşmak bir örnek olmak, kuzular gibi yan yana durmak değildir. İçindeki töz, öz, göz, cangözün, o senin olanla katılırsın. Toplumculuğun toplumsallığınla örtüşür. Yetkin bir insansın demektir o zaman."

"Yani farklılığımız, ayrımlarımızı açıkladığımızda, gösterdiğimizde değil, göstermediğimizde, sakladığımızda... Böyle diyebilir miyiz?"

"Hem deriz, hem diyemeyiz. Çünkü, ürünlerimizde bir ince çizgi biçiminde sezilir o.

Burada bir parantez açalım: İşkenceler korkunçtur beden için ama daha da korkunçturlar, insanı tersyüz etmeyi amaçladıkları için. Gizin ortadan kalkması, asıl sayrılık, asıl ölüm. O yüzden işkence görmüş olanlar bunu anlatmak istemezler. Anlatırlarsa ayrıntıyı, bedenlerine yapıları anlatırlar.

İşte o yüzden, saplantı gibi beslememiz gereken bir şey var. Acıları, yoklukları, yoksullukları, insana yönelik her türlü kötülüğü, işkenceyi yok etme. Toplumculuk diyoruz bir adına. Başkalarına acımayla değil, kendimize, kişiliğimize, insanlığımıza, özümüze, gizimize saygıyla besleniyor. İnsanın kendi cevherini, gizini rahatça özgürce geliştirmesini engelleyenlere öfkeyle besleniyor. Toplumculuk boş bir söylev, kitabî bir söz değildir. Demin de söylemiştim, yaratıcı, üretici varlığımız bir giz biçiminde de olsa, eşitlikler içinde denenerek sınanarak, karşı karşıya, yan yana gelerek var kılınır. Hangi varsıllık olursa olsun, tek ise kendini geliştiremez, kişiye yetmemeli, yetemez.”

“Sevgili Gülten Akin, yeniden yaşamöykünüze dönersek...”

“On yaşın sonrası Ankara. Canlı, gizemli, düşe imgeleme açık bir dünyayı Yozgat’ta bırakmıştık. Ankara birçokları için o zaman da karmaşık bir kentti belki. Ama bizim başladığımız Ankara net, kesin, açık, acımasızdı. İki kez iki dört ediyordu. Yozgat’taki gibi üç ya da beş etmesi olası değildi. Bunun umudu bile yoktu.

Babanız bir küçük devlet görevlisi ise, kalabalık bir aileyi geçindiriyorsa, küçük bir eve sığışmak, olağanüstü tutumlu ve sabırlı davranmak zorundaydınız. Artık şarkı yok, imge, düş gerilere ta içlere itilmiş. Evde en az yer kaplayacak biçimde duracaksınız. Görünmez olmanız bile gerekebilir kimi zaman. Değilse, yaydığınız kitabınız, çantanız, kaleminiz toplanıp sokağa fırlatılabilir. Şaşamazsınız bile, ‘Hani siz benim okumamı istiyordunuz?’ Böylece en gürültülü yerlerde, en olanaksız sayılan konumlarda okuyup yazma becerisi de kazanmış olursunuz. Bu kazanımı hep kullandım sonra. Çocuklarımı uyuturken, yemek pişirirken, sözlük çalışması yaparken, müvekkilimi savunurken düşündüm şiirlerimi, yazdım da. Adı Ayten olan bir dost, kitap imzalamıştı bana: ‘Sabrı bile sabırlı Gülten Akin’a.’

Ankara: Çocuk yüzüne çarpan sınıfsal çelişki.

... Övündüler savaşbizden uzakta / Savaş bizden uzakta, bizim hünerimiz ve aklımızla / Öyleyse bir villa daha, bir kürk daha bir Avrupa daha / Kara taşıtlarda bembeyaz besili kahkaha / Bir demet maydanoz bir sepet yumurta bazen de / Aylık elli lira ve asker tayını doksan kuruş karşılığında / Kara kara kara / Ankara.

Bunlar altmışlı yılların sonunda yazılmıştı. Yirmi beş yıl bir yük gibi taşıdıktan sonra.”

“Gülten Akın’ın şiirleri, düşünce biçiminin bir ürünü. Bunu biliyorum. Ama yine de sormadan edemiyorum: Düşüncenizin biçimlenmesi de buralardan mı gelmektedir?”

“Çok küçüktüm Ankara’nın karartmalı, karneli İkinci Dünya Savaşı sonu günlerini yaşadığımda. Gerçekleri algılıyor ama değerlendiremiyordum. Yaşamın oluşturduğu nesnel birikim ileride okuduklarımla bütünlendi. Usul usul. Uzun süre eleştiren bir ozan olarak kaldım. Daha çok kendi yaşamımı. Bunu ilk üç kitabımdaki şiirlere yansıttım. Sonra toplumsal eleştiriler ve şiirdeki yansıması. Daha sonra da yaşamın eleştirdiğimiz yanlarının değiştirilmesi gerektiğini, değiştirilebilir olduğunu da salt okuyarak değil, salt yaşayarak da değil, birini ötekisi için denektaş diye kullanarak öğrendim, yazdım. Eytişimle kitaplarda tanıştığım zaman onu kırk yıldır biliyormuşum gibi geldi bana.

Biraz mutsuz, daha çok şaşkın, sıkıntılı ortaokul döneminden sonra, lisede oldukça toparlandım. Yine de yalnızlığı, içe doğru yolculuğu seven biriydim. Sevdığım arkadaşlarım oldu. İletişim kurabildiğim öğretmenlerim. Edebiyat öğretmenlerimce ‘fark edildim’. Lisenin resmi şairiydim. Kendi sınıfımızın değil salt, öteki sınıfların da dergilerine yazıyordum. Daha çok mizahi şiirler. Çok değerli öğretmenlerim oldu. Onları, özellikle Nahit Fırat’ı saygıyla anmalıyım. Hiç usanmadan, yorulmadan, evinden kitap taşıdı bana. Rus, Amerikan, öteki klasikler, felsefe kitapları.

Sonsuz ilgilerim vardı. Tüm dünya benimmiş gibi. Ne yaşamda, ne şiirde durukluğu barındırdım. İnsanlar da nesneler de hep edim içinde varoldular yazdıklarımda. 1959’da Ankara’daki küçük evimize Erdal Öz’le birlikte gelen, öylece tanıdığım Edip Cansever’e söylemiştim bunu. Çok ilgisini çekmişti.

İlk gençlik dönemi, üniversiteli dönemi kısa konuşmalarda özetlenemeyecek nitelikte.”

“Şiire dönüştüler mi?”

“Pek değil. Çoğu saklandığı yerde yazılması ertelenerek durmada. Üniversitenin ilk yılında kocamı tanıdım. Arkadaşlık, nişanlılık filan derken, dört yıl sonra evlendik. 1956’da. Üniversitede hukuk okudum. Bir yandan da çalışıyordum.”

Düştük Yollara Yollara...

“1958’de Yaşar’ın ilk görev yerine gittik. Kumluca’ya. İlk çocuğumuz, oğlumuzla birlikte. Sonra dört kızımız oldu. Şavşat, Alucra, Gevaş, Haymana, Kumru, Gerze, Saray, Maraş, İstanbul, yine Ankara. Onlarla dolaştık durduk. Kaymakamlık yılları 1972’ye değin sürdü.

Şavşat, Kumru, Gerze hatta Saray ve Alucra Karadeniz’le ilgiliydi. O deli yeşil denizi, ormanları, bulutları eteklerinde biriktiren dağları. Cenevizli kıyı kentleri, alımlı Giresun’u, haşmetli Trabzon’u, sevimli Rize’yi, insanı güzel, aydınlık Ordu’yu, Akdeniz’i, Doğu’nun ulaşılmazlığını, ülkemizin güzelliğine, bunca görkemine şaşarak yaşadım. Borçka üstünden, dağları tuta tuta vardığımız Artvin. Yalnız kahveler, değirmenler, yükseldiğimizde sağımızda ısıltılı ipek bir ip kalınlığında Çoruh’u, sonra ormanların ortasına yerleşmiş küçük topraksız Şavşat’ı tanıdım. Özelliği, ortaokulu en kalabalık ilçelerden oluşuydu.

Askerlik dönemi, parasal sıkıntılar, zorunluluktan girilen ama hiç sevilmeyen işler, yine Ankara. 1960’ta kesin dönüş Alucra’ya. Yaz akşamları kuzineyi yakarak oturabildiğimiz Alucra. Kışın ellerimizin kapı tokmaklarına yapışıp kaldığı. Murat ve Can’la geçen yalnızlık günleri. Köylere giden, köylerden dönen babayı bekleyerek. Komik masallar. Keşke o her gün yeni birini anlattığım masalları yazsaydım.

Alucra’da okuma bilmeyen kadınlar için kurs açtım. Geceleri bir sınıf dolusu toplanıp okula giderdik, ellerimizde fenerlerle. 1961 Anayasası’nda oradaydık. Yeniden doğmuş gibi, pırıl pırıl coşkulu.

Ortaokulda Türkçe okutuyordum. Oyunlar sahneye koyuyorduk çocuklarımla. Bırakmadılar. Bir akşam evimize bomba atıldı. Kasabadaki pek çok evin camını kıracak bir gürültüyle patladı. Lojman hasar gördü. Bize bir şey olmadı. “Sen çalışkan, dürüst bir kaymakammışsın, çok gördük senin gibileri” diye başlayan tehdit mektupları aldık. Günlerce yastığımızın altında tabancayla yattık.

Van Gölü kıyısındaki Gevaş’a atandığımızda daha deneyliydik, iki buçuk yıl kaldık orada. Üçüncü kitabım *Sığda*’daki şiirler

orada yazıldı. Gevaş, Hakkâri'ye 170 km uzaklıkta, kocamış gölün güneyinde, Süphan'a karşı bir Artos dağına yaslı. İpek Yolu üstünde altı görevli evi sıralanmıştı. Yoksuldu insanının çoğu ama onurlu. Türkçe bilinmez pek. Askere giden erkekler bilir Türkçeyi. Görevli evlerine işe giden dokuz çocuklu Gülşen bacı bize geliyordu. Çamaşıra gittiği bir evde yitik şeylerini ondan bilmişler. İsyan içinde söylenmişti: "Mende var dokkuz tane hevallah, hanım verir aha (parmaklarıyla yirmi beş lirayı sayarak) bir de der mene hırhız."

Gevaş'ta kimseye iyilik yapamazdınız. Ne denli yoksul olursa olsunlar karşılıksız bırakmazlardı. Birkaç metre basma mı verdiniz birine, kış kıyamette küçücük bir oğlanın kapıda titrediğini görürdünüz elinde yoğurt sitiliyle. Parasını verirsiniz onun da, bu kez bir başka şey getirir.

Kadınlar ve çocuklar çok değerliydi. Bindirecek atı olan, üstüne kadının, çocuğunu bindirir, kendisi atın başını tutarak yürürdü.

Çocuklar okula geldiğinde is kokarlardı. Sınıfta durulmazdı. Orada da öğretmenlik yaptım. Orada da çocuklarımla sevdik birbirimizi. 'Sen bir beş, ver hele hoca, ben şoför olacağım nasılsa' diyen büyükçe üç çocuğum vardı. Üçü de üniversite bitirdi. Birlikte aştığımız, bir son sınıftan sonra, kitaplardan, sohbetlerden, tiyatro çalışmalarından sonra kararları değişmişti.

İki buçuk yıl kaldık orada. Oğlumuz ilkokula başladı. Ağır kış geceleri geçirdik. Üçüncümüz doğmuştu 1963 Aralık'ta, iki büyükler de kızamık. Nöbetleşe sobayı bekliyorduk. Sönmesin. Evin içindeki aralıkta sular buz tutuyordu. Görülmemiş irilikte tanelerle kar yağıyordu. Dam boyu birikiyordu. Tünel açarak dışarıya çıkabiliyorduk. Kışın salt kuru yiyeceklerle beslendik. Baharın da. Yazın ve güzün Diyarbakır'dan bir sepet sebze gelirdi on beş günde bir.

Koçero vardı bir de dağlarda. Görevliler onu kovalayadursunlar, kasabaya inip tıraşını oluyordu. Kaymakam bey yine köylerde. Gençtim. Korkuyordum. Bir elim telefonda, başım masaya dayalı çok gece geçirdim."

Düşünde Sinema Afişleri...

“Aksu sekiz aylıktı. Haymana’ya atandık. Doğrusu, bir büyük kentin ilçesinde oturmayı hak ettik diye düşünüyordum. Kimi gereksinimler ertelenemiyordu daha fazla. Düşümde sinema afişlerini görüyordum. Kapılardan dönüyordum. İçeri almıyorlardı beni. Kitapçılar. Kitapların kokusunu duyuyordum. Yakın geldiğimizde salt bu koku için Ankara’ya gelip dönüyordum. 1964 olmuştu. Anayasa halkın yaşamında pek bir şeyi değiştirmemişti. Umutsuzluklar, küskünlükler, kırgınlıklar yeniden başlamıştı. Solda TİP örgütleniyordu. Görece bir özgürlük ortamında eleştiriler başlamıştı. Dergiler, kitaplar. Sol çeviriler.

Haymana bereketli toprakları olan, tahıl tarımı yapılan bir ilçe. O günlerde bir de kadastro tespitleri yapılıyor. Hazine’nin toprağı da var binlerce dönüm. Gücü oranında bölüşmüş köylüler hazine topraklarını. Kendi üstlerine yazdırıyorlar. Hazine üstüne yazılanlara itiraz ediyorlar. Hazine avukatlığını aldım. Kamu yararı var ya. Bir yandan öğretmenlik yapıyorum yine. Hazine’nin olup kişiler üstüne yazılanlara da ben itiraz ediyorum. Binlerce dava. Bir keşiften ötekine, bir köyden ötekine koşturuyorum... On ay dayanamadık orda. Kıbrıs sorununun alevlendiği günlerdi. Amerika askeri yardımı vermemekle korkutuyordu. “Millet Yapar” kampanyaları başlamıştı her yerde. Haymana’da ise bir miting yapıldı. Manzaralı üssüne karşı filan. Bardağı taşıran son damlaydı. Ankara’nın en büyük ilçelerinden birinden, Karadeniz’in 250 nüfuslu bir dağ kasabasına iki gün içinde toplanıp gitmek koşuluyla sürüldük. İsmet Paşa başbakan. Hükümet koalisyon. Anayasamızsa ceketimizin üst cebinde. Gri ciltli küçücük. Neyi savunursanız savunun, tek başına olunca kâr etmiyor, bunu anladık.

Sıcak, çok sıcak bir yaz günü, ter ateş içinde üç çocuğumuzla, kamyondan bozma otobüslerde Fatsa’yla Kumru arasındaki otuz kilometreyi iki saatte alarak varıp gittik Kumru’ya. Bir toprak-sızlar kalabalığına uğurlanarak.

Bir dere. İki yanında evler, ilerde üç tepede üç büyük konak. Beylerin eski konakları. Biri de hükümet konağına dönüştürülmüş, yine dere kıyısında. İşte Kumru. Yine davalar, yine top-

raksızlık, yoksulluk. Güçlerini ticareti geliştirenlere kaptırmış, konakları gibi yıkık bir feodalite.

Kira evinin altında bir boş yer buldum, avukatlık yapıyorum azıcık sıkıntıdan. Köylüler doluşup geliyor. Erkek işi yapıyoruz ya adımız 'Paşa abıla.' Kendimiz gitmeden kimliğimiz gitmiş. Sürgünüz de besbelli. Kendi toprağında yarıcı olanların davalarını izliyorum. Parayı önemsemiyorum. Kamu işi ya yine. Baro uyarıyor. 'Belli bir ücreti istemek zorundasınız, kötü örnek oluyorsunuz.' Oysa benim alışverişimin parayla, pulla ölçülesi yok. Dostluklar bir yandan, öte yandan işe yaramalar ve biriktirilen, şiire dönüştürülen yaşam bilgisi. *Kırmızı Karanfil* kitabımdaki şiirler Kumru'nundur, biraz da Haymana'nın.

Kumru'da soba üstünden dökülen sıcak sularla dizlerim yandı. Yirmi gün ateşler içinde yattım. Doktor yoktu. Sağlık görevlisinin yattığım odanın kapısından yaptığı tariflerle yanıklarımı iyileştirdim. Verem ve frengi vardı köylerde. Durmadan hastalar, yoksullar, kucaklarında çocuklarıyla kadınlar gelirdi. Hastanelere yatırılmak üzere dilekçe yazdığımız şanslılar gidemezlerdi hastaneye, yardımcı olmazsak, çünkü diş fırçasından havluya, pijamaya kadar sıralanan bir listeyi tamamlamak zorunluydu.

TİP kuruldu orda da. Sonra gittiğimiz öteki ilçelerde. Bakın şu rastlantıya.

Haymana'ya gelinceye değin salt güzelliği için doğaya tutkun olan ben, ondan sonra güzellikleri kendi başına göremez oldum. Ortaklaşmadığım, paylaşmadığım, öteki insanların yoksun kaldığı hiçbir güzellik, doğal ya da yapay, artık beni etkilemez oldu. Güzellikleri kendime sağlamam için artık tek bir yolum vardı, herkes için olmasını sağlamaya çalışmak herkesle birlikte.

Artık öteki kasabalar, sonraki yıllar bir başka konuşmaya kalsın. Değişen pek bir şey de olmadı ya. Dönüp geldik 72'de Ankara'ya yine. O günden bugüne çileler yaygınlaştı, yoğunlaştı. Bizim sürgünlerle, davalarla, baskılarla atlatabildiklerimiz atlatılamaz oldu. Yoğun zulümler, işkenceler gündeme geldi. Tutuklanmalar cezaevleri, sekiz yıllık bir pay aldı ondan da ailemiz."

"İlahiler ve 42 Gün o yılların ürünleri, değil mi?"

"Evet. 'Neden salt acı dolu şiirler yazıyorsunuz? Yaşamınızda hiç mutluluk yok mu?' diye sordu Kıbrıs'ta bir okurum. Genç

bir hanım. Özellikle 78'den sonra yaşadıklarımızı ona nasıl anlatabilirdim? Ağır, çok ağır bir dönem. Kendimi kocaman bir cezaevinde gibi duyuyordum. Ama kimliğim de bastırıyordu. Saplantılı, inatçı. Biz tüm analar, daha önce de söyledim, yazdım, yaşamımızı her alandan çekmiş, salt 'içerdekiler'le doldurmuştuk. Bu sürüyor şimdi de. Yüreğlerimizde hiç kimseye hiçbir şeye yer bırakmamacasına. Şiiri yaşamdan çıkaran bir ozan neyi yaşıyorsa onu yazar. Mutluluk dediğiniz şey dışardan verilmez ki size. Elverişli olayı içerde dönüştürürsünüz. Sizdedir mutluluk. Ama dönüştürme mekanizmanız durmuşsa en mutlanacak olay sizi ırgalamadan aşar gider. Biz mutlu olmaya değil, güçlü, dirençli olmaya çalıştık. İşte mutluluk denirse budur mutluluğumuz. Bir işlevi olmak bize yetti."

"Küçük sevinçler peki? Onlar da mı?"

"Bayağı büyük sevinçler var, hayatım, insanların diri yanları kendini geleceğe üretebilir yanları. Güzel kişilikler. Kimileriyle aynı çağda yaşadığımı düşünmek bile yetiyor. Umutsa, onu hiç ama hiç yitirmedim. Acılarına ezdirmedim. Şiirlerimin bir kıyıcığında da saklı tuttum. Acı varsa onu duymak başka, acıya yenik düşmek başka. Acıya yenik değiliz ne ben ne de şiirim."

"Biliyorum Gülten Akın. Bunun için de size teşekkür ediyorum: Var olduğunuz için, şiirleriniz için, kendiniz ve şiirleriniz için, kendinizi ve şiirlerinizi yalnız acıya değil, tüm baskılara, çirkinliklere, bencilliklere, kötülöklere, zulme yenik düşürmediğiniz için."

(Konuşan: Zeynep Oral, "On İnsan, Bin Yaşam"
Milliyet Sanat dergisinin eki, 1 Ağustos 1988)

ŞİİR ÜZERİNE NOTLAR

1. baskı: 1996

İlk Not

Şiiri derinden okumayı, şiir yazma kadar sevdim. Şiiri içerden okuma çabası kimseleri pek çekmiyor mu, çetin mi geliyor ki, bu alandaki ürün az.

Doğrusu, bu tür çalışmanın en yoğun en ciddi olanını üniversitelerimizden bekliyorum. DİL'in şiirlerle nasıl inceldiğini, işlendiğini, geliştiğini görememek, bunu öğretememek, genel dile, iletişime yansıtmamak ne büyük eksiklik.

Şiir kıskançtır. Başka uğraşların ondan zaman ve ilgi çalmasına küser. Bu notlar, dar zamanlarda, şiiri küstürmeyi de göze alarak yazılmıştır.

İstedim ki, daha kapsamlı, doyurucu incelemeler için bir ön çalışma olsun.

Kitabı, "SON YAZ NOTLARI"nı ekleyerek büyüttüm ama bütünleştiremedim. Sevdığım onca ozan onca şiir dışarda kaldı. Ömrüm yeterse onlar için de notlar düşmek isterim, kendimce.

G.A.

Türk Şiirinde İçerik Gelişimi

Üstüne Notlar

Fazıl Hüsnü Dağlarca

ÇOCUK VE ALLAH: Bir olgun çağ kitabıdır, sahibi henüz genç de olsa. Dağlarca'da bir biçim, öz, dil birliği ta *Çocuk ve Allah* ile başlamaktadır. Şiirlerinde öz üstüne söylenenler, biçim ve dil üstüne de söylenmiş olmaktadır. Bir bu konuda mıdır kaynaşıp bütünleşme? Doğan Hızlan'ın da belirttiği gibi (*Papirüs*. Sayı I.) onun bütün şiirleri birbirine bağlıdır. Bir büyük özü geliştirmek, bütünlemek için yazılmışlardır. Ama o öz, ozan yaşadıkça gelişecek sürekli bir özdür.

Bir de ozanın dünya ile, doğa ile, tanrı ile, tinsel ve tensel bütünleşmesi var. Şiirinin, yaşamı ile bütünleşmesi var. O yüzden Dağlarca'yı ayırıcı değil birleştirici, ilinti kurucu, tümevaran yöntemlerle değerlendirmek gerekli. Son gördüğümde Asû'yu incelediğimi söylemişim. Hemen sordu: Şiirler arasındaki bağları yakaladınız mı? O bağları da, başka bağları da yakaladım. Şiirlerindeki dengeyi gördüm. Cemal Süreya'nın da üstünde durduğu gibi (*Yeni Dergi*. Sayı 19) dilin neden özentisiz, süssüz, yalın kullanıldığını anladım. Bir de şunu anladım ki, Dağlarca öyle herkesle birlikte küçük incelemelere sığdırılmaz. Ayı bir uzmanlığı geliştirmeli insan. "Dağlarca Uzmanlığı" nı.

Gelelim *Çocuk ve Allah*'a. Dağlarca çocukluğunun ikinci çağını yatılı okulda geçirmiş. Evinden, sevdiklerinden ayrı. Bu onda acılar, özlemler, tedirginlikler geliştirmiş ama sağlamlaştırmış, genişletmiş de onu.

Dünyası tekdüzelikten kurtulmuş. Geçmiş, gelecek zaman, içinde bulunulan zaman aynı yoğunlukta yaşanmış. *Çocuk ve Allah* ile başlayan yoğun şiir gelişimi kendi kendine yeterlik, kendi kendini bütünleme, sanatıyla bütünleşmenin kökenlerini o yıllarda aramalı. *Çocuk ve Allah* bu konuda bize ışık tutuyor.

*Bu eller miydi masallar arasından
 Rüyalara uzattığım bu eller miydi?
 Arzu dolu, yaşamak dolu
 Bu eller miydi resimleri tutarken uyuyan?
 (Çocuk ve Allah, "Bu Eller miydi?")*

Korunmuş, özenle bakılmış, renkli bir çocukluğa özlem.

*Nerde babamın ölümüne ağladığım gecelerin karanlığı,
 Nerde o keder ki ruhumu her an tabiata verir
 Anamın o güzel ahret inancı nerde
 Nerde, dünyanın ufuklar arası bilindiği altın devir?
 ("Nedamet"ten)*

Tedirginlik de özlemle birlikte işleniyor. Dağlarca'da bu tedirginlik duygusu bir geçmiş zamanla, yaşanılan arasında değil, gece ile gündüz, karanlık ile aydınlık arasında da değişiyor. Gece, karanlık tedirginlikle bütünleşiyor. Bir korkuyu geliştiriyor. Öyle bir korku ki bir ucu ozanın kendiyile hesaplaşmasına, günahlarını saymasına, Tanrıya sığınmasına dek varıyor. Öteki ucu ise inançsızlığa.

*Ne bir inanç ne bir düşünce
 Yalnız yaşadığımdır kalbimde kalan
 Serçeler gibi uçmuş altın dallarımdan
 Niçinler ve çünküler...*

Oysa, şöyle de demişti:

*Rabbim bırakma beni korkuyorum
 Ki bütün azalarım yaşamakta.*

O, bütün içtenliğiyle yaşadığını yazan ozan, insanın olumlu ve olumsuz duygularıyla, düşünceleriyle ikili gelişmeler içinde olduğunu, bununla bütünleşmeye vardığını bir iyice gösterir. Dağlarca için, Cemal Süreya'ya "Doğal Ozan" dedirten budur. Yalnız bu "Doğal Ozan" nitelemesini açmak, hafiflikten kurtarmak gerekir. Ben Cemal Süreya'nın "İki Dönem" ayrımına da katılmıyorum. Dağlarca, ilk şiirlerinden son şiirlerine dek kendini kendi çizgisinde akıl ile geliştirmiş bir ozan. "Sezgi"

sözündeki ağırlıksız anlam da Dağlarca'ya yakışmıyor. Yukarda söylediğim gibi onu bir bütünün geliştiricisi olarak almak, incelemek zorundayız. Cemal Süreya'yı yanılta, onun, bilinen dünya görüşlerinden, felsefe kuramlarından birini kendine seçmeyişi, onları kendi kuramında birleştirerek bütünlemeye çalışması olmaktadır. O hem özgündür, ne bir ozana, ne bir başka düşünüre benzer; hem bütün dünyaya, bütün düşünlere, geçmişe, geleceğe, maddeye, anlama aynı derecede açıktır. Hepsi arasında en insanca dengeyi kurmaya çalışır. Başardığı yer, kendini Tanrı diye ilan ettiği yerdir.

Yordam'ın Mayıs-Haziran 1969 sayısında bir genç eleştirmen de Cemal Süreya'dan ayrılıyor. "Bence, kesin çizgilerle iki aşama biçiminde göstermek biraz zor" diyor. Ama hemen arkasından, "Doğal Ozan"lık düşüncesini o da bastıra pekiştire söylüyor.

"Doğal bir Ozan'dır. Okuyarak kendisini bilemez.", "Emeğin değil, yeteneğin Ozanı"dır. Büyük yanlış. En başta sormak gerek: Yetenek nedir? Yeteneği akıldan, emekten ayırmak nasıl bir iş? Nasıl bir bilimsellik? Sonra da bu topraklardan gelmiş geçmiş en seçkin ozanlardan birine, kendini bilinçle bütünleştirmeye gidenine nasıl yakıştırılır akıl aşamasının aşağıları.

Hayatın diyalektiğine uygunluk şiirlerde öyle başarılmaktadır ki, bunu doğallıkla karıştırmak ilk bakışta kolay gelmektedir.

Çocuk ve Allah her şiirde iç içe geçmiştir. Tam bir denge ile. Ne birine, ne ötekine haksızlık edilir. Ama bu denge bir uyumun, bir durgunluğun gölgesi midir? Değil. Sürekli bir hareketin, bir iç savaşın dengesidir.

Gerçi: *Söndürdükten sonra lâmbaları / Vücudu Allah'a devretmek / ... vardır.*

Gerçi: *Çocuğum sana yalvarıyorum/ Ellerin çirkinleşmeden dua et / ... vardır. (128) / Allah ne kadar büyüktür / Ekinlere güneş verir çocuğum / ... da der. (129) ama, şarkılar hem "nur" gibi, hem "Ayp"tır. Bir gün Allah'ı anlamak, sonsuzu, kendini ve bir felaketi birlikte anlamaktır. (126)*

İşte inanç ve inançsızlık arasındaki denge: *Çocuğum geceleri dua et / İnsan uzaklaşabilir Allah'tan.*

İnanç nasıl gelişti?

"Siyah ve Karanlık"ta bildirir. (s. 85)

Kur'an okurdu babam bazen / Galiba Kadir gecelerinde / Onun inanmış sesiyle biz çocuklar / Daha küçülürdük odanın en uzak bir yerinde.

Söylemeye gerek yok ki, bu kötüye çekilecek, şu, gericilik falan gibi hazır damgayı sırtı vurduracak bir inanç değil. Hayatın bir parçası. Gelişebileceksen gelişir. Değilse ölür, karşıtı gelişir.

“İkinci diriliş”in de sözü edilir bir yerlerde (s. 84, 301). Ama bu, ölümden sonra dirilme metafizik inancından doğru, fiziğin “Hiç bir şey kaybolmaz” kanununa gelmez. İnançsızlık ve isyan için ise, ozan bir gerekçe göstermek zorunluğunu duymaz. Asıldır onlar. Geliştirilerek varılan’dır. İnançsızlık ölüme isyan ile iç içe geçer. (238, 250, 251, 255, 257, 268) Ölüm olası değildir, rahatsız eder onu. (238) Çünkü insanın yok olması demek, Allah’ın yok olması demektir. *Beni ki bu kadar seviyorsun / Bana da mı ölmek?* (Cevapsız) buralarda “Tasavvuf”u anarız sık sık. Öteki dinlerden sesler alırsın. (Brahmanizm, Budizm en çok.)

Bana ait akan sular dinleyin / Ki devam etmekte yaşarken / Garip seslerle varoluyorum / Ağaçlarda, kuşlarda ben.

• • •

Yılları geçer onun bana ne / Belki camileri çürür / Mesafeler boyunca koşacağım / Ölüler gibi hür. (Kendi. 255)

Ölüm dünyanın, Tanrının yok olmasıdır. “Ben”le birlikte. (Bahçe içinde ev, ev içinde düşünmek) Ölüm varsa, uyuklar, hastalıklar varsa, dirim de var. Düş var. Hareket var. Gece varsa, gece tedirginliği, korkusu varsa, gündüz de var. / *Sabahları tuttu ellerimden / Sana doğru çocuğum / Vaktin göklerine uçtu kuşlar / Saadeti Rabbim kadar hissediyorum.*

Sabah + Tanrı + Mutluluk + Arınmışlık + Hareket =

Gece + Tanrı + İnanç + Arınmışlık + Dinginlik =

Karanlık + Tanrı + İnançsızlık + İsyan.

Bütün bu dengelemelerde sözü edilmeyen bir şey var. Bir büyük damga:

Gurur. Yaşamanın, insan olmanın, ozan olmanın onuru. O ölecekse, hastalıktan değil gururdan ölecektir. (Kendi. 255)

Allahım bir bak yüzüme / Sen mi güzel, ben mi güzel?

*Beni gökleriyle ölçemez / Bahçeleri hudut olmaz önüme / Vak-
ti varederek yaşayacağım / Gölge yapmasın dağları günüme.*

Sonra bu “Hudut” kavramı, başka bir özü işlemede de aynı biçimde kullanılır.

*Dehşetle hissettirir bana sonsuzluğumu / Vatanın hudutlarında
başlayan başka vatanlar. (208)*

Dağlarca ayrıntının ozanı imiş. “Ben Tanrıyım” diyen için laf mı bu?

O, somut varlıkları da, soyut kavramları da zorlar.

O kadar kuvvetle hülâya edeceğim ki / Artık burda olma yacağım.
(166)

Nesneleri kendine göre var kılmak, daha belirgin, içlemlî, anlamlı kılmak için harcanan çaba, soyut kavramlar karşısında ters bir gidiş gösteriyor. Onları yoklaştırmaya, yokluğa itiyor. Bu çok önemli. Dağlarca, şiirinin başından beri “Maddeci” bir görüşü geliştirmiştir. Mistik, metafizik konuları kurcalaması bu maddeci görüşe daha doğru, daha geniş bir işlem kazandırma isteğiyledir. Bir daha söyleyelim ki gelişimi diyalektiğe uygunluk gösterir. Bu uygunluk “doğal ve aklı”dır.

Aşk mı, sevgili mi? Sırça gibi narindir. Çocuksu bir saflığı, güzelliği vardır. (110, 158) Eğer aşkla beden arasında bir ilişki kurulmuşsa, bu, sevgiliye ait değil, bedenin hayvansallığına, inkâr edilmeye değer çirkinliğine (138, 151) aittir. Kirletilmemiş, kirlenilmiştir. Tanrı ya da gurur temizler onu, yakarışlarla. Kendine kızmalarla. Denge yeniden kurulur.

Dağlarca, görülmektedir ki, bir denge uzmanı. Bunu iç biçimde de sağlar. Şiir sonlarında neden akıl oyunlarını, Humor’u kullandı? Ağırlığı, ciddiliği dengelemek için.

(99 - 3, 87, 114, 121, 142...)

*... Ve nelerden sonra ben hatırlıyorum, / Bazı geceler, yani o her
gece. / Babamın ve başka sevgililerin arapçasını / Tesellisiz şeyler
düşündükçe.*

ASÛ: Evrenin, dünyanın, hayatın çok ilginç bir açıklaması. Yer yer materyalist, yer yer idealist diyalektik içinde, ama öz olarak, amaç olarak ozanın devrimciliği benimsediğini belirten açıklamayla başlar ASÛ.

“Ortabenek yerinde iç içe değirmiler vardır. Sürezin bir uzunluk olmadığı bu değirmilerden de belli.”

Sürez, süreç yerine de kullanılmış. Ama ozan, yeni bir “Teori” ortaya koyma isteğiyle iki diyalektik arasında gidip geliyor. Daha doğrusu “Materyalist Diyalektik”i saptırıyor. Yer yer tutarsızlığa düşüyor. Ama Dağlarca’ya göre, Mademki Yeryüzünün bütün devrimleri ASÛ’dur, Asû dirilere çıkar, O kişileri eşit kılan’dır, geriliğe, karanlığa, sömürülmeye karşı koyan’dır, bir büyük aydınlığın ta kendisidir, varsın öyle olsun. Yitiğimiz nedir? Biz de severiz ASÛ’yu.

Baktıkça azalırdı / Öyle ince bir yüzü vardı ki (Sevgicek)

Şefkatle karışık bir sevgi. Yaşamın bitip ölümün başladığı yerdeki sevgi. Ama sevgi ASÛ sevgisidir. Diriltendir öyleyse.

ASÛ, hayatın, ölümü de içeren çelişkilerini söyler. Bu çelişkiler üstüne kurulmuştur. Sevgi-Sevgisizlik., Ölüm-Dirim., Kara-Ak., Gece-Gündüz. Bilinçle ama, didaktik değil, usuldan, içli, özlü, akılcı bir biçimde karşı karşıya getirilmiş. Zaten Dağlarca’nın kendisi de öyle. Kendi deyimiyle “Fil içinde serçe”dir o. Kalın ama ince, kaya ama yel, kırıcı ama gönül alıcı.

Yol değildi bizden önce Dağlarca’yı sıcak övmek. Kendisiyle, şiiriyle uğraşanları lanetlemişti. Ondan mı? Kalın, kaya, kırıcı oluşundan mı? Ben, üç beş kez karşılaştım, görüştüm Dağlarca ile, inceliğini sezdim. Bir daha karşılaşır mıyım bilmem. Ama yazdıklarım kalsın bizden sonraya.

Yaşayacak mısın Ormanlarda / Daha sus / Sevecek misin / Daha gel ölüme daha.

Ölümü en güzel Necatigil yazdı dedim, onu incelerken, bu kez yüceliği Dağlarca’da buldum. Örnek:

Bilmeden yaşadım bunca yıl serviler / Kendimden öte bir olu görmedim / Bu karanlık başka karanlık / ölüm var mı ne / ...

Ben yarın gidiyorum ha bir başka karanlığa / ... / Peki söyleyebilirsiniz.

Ölüm geleceğin tezse de bana / Ölüm geleceğin tezse / Yollara düşmek isterim / Yitik daha kolay ölür (Tedirgin.)

Dağlarca, ölüm üstünde düşünürken Fizikötesi’ne varmıyor, Ordan geliyor. Bunu başta da saptamıştık. “Ölüm Üstüne Deneme”

şiiirinde ise soyuttan somuta bir geliş var. Kendi ölümünü yaşıyor ozan. ASÛ'da ölüm, yaşam içinde bir durum, bir konum. Ölüm ve ölü sözcüklerinin anlamı da birleşiyor bir yerde. Ölüm bir şey, bir nesne oluyor.

Sonra ağıtlar geliyor. Tıpkı Anadolu ağıtları gibi. Ölü'nün yaşanmışını anarak. Ölü'nün ölümünü hayatının bir uzantısı kılarak. Demek ki bu konu üstünde Dağlarca başından beri Anadolulu. İslâm'ın ölüm anlayışını, Anadolu insanınca değiştiren, somutlaştırılan, dirileştirilen anlayışını benimsemiş.

Cahit Sıtkı, *Ben seni nasıl ağıt edeyim / Binbir anı yaşarken binbir yıldızda*. Diyalektik düşünce ile, İslâm düşüncesini birleştirme çabası ölüm dışındaki konularda da görülüyor.

Evet biz, / Sulardan, kuşlardan, dağlardan ayrı / Suların, kuşların dağların birliğini anlamadan / Tanrı bir derdik.

Burada ozanın kuşkulu, araştırmacı kişiliğiyle karşılırsınız. O, kuramları olduğu gibi kabul etmez, beğenmez, araştırır boyuna. Bir bilimadamı olmadığından, sonuçlar onu pek ilgilendirmeyiz. Çelişkileri bile art arda düşebilir.

Ben ayrımı çok / Kuştan ekinden taşlardan sulardan / Nasıl inanabilirim / Tanrının birliğine.

Üstteki mısralarda işin içinden rahat bir çıkışı var. "Ağrı" şiiirinde de o yolu denemiş. Diyalektik materyalizmin bir konu kavrayış biçimi ile işe girişmiş. Ama bitirişi, Tanrıya yakarına ile.

Sen bu ince bileklerini onların söyle Tanrım / İncitecek misin?

"Uyarı" şiiirinde, eski çağlarla yeni çağlar arasında bir arpa boyu yol olduğunu anlatır.

Uyar beni toprak / Kadınlar ninnilerde / Oğullar savaşlarda yiter / Kötü yel esince / Kimseler kalmaz.

Hâlâ, kötü yel esince kimseler kalmıyorsa, kadınlar ninnilerde, oğullar savaşlarda yitiyorsa, yeni çağ nerde? Elbette eski çağa bir arpa boyu uzakta. İşte şiiirin yüceliği. Birkaç dize ile, ciltler dolusu düzyazı konusunu en etkin biçimde veriyor.

Bir sözcük, bir harf çağrışımıyla şiiire başlamak Dağlarca'da da çokça görülüyor. (Cansever'de, Necatigil'de, Metin Eloğlu'da da görülür.)

Zekâ kıvraklığı, nükte, halkça bilgelik şiiirlerin bir yerlerinden uç verir.

“Köpekler ana olsun” ta uzaklarda / “Keşke taş doğursaydım” dersin hep / Köpeklerle taşlarla esendir bütün yaşamalar / Anamsın.

“Gece” de “Ölüm” gibi çokça işlenendir. “Kara, karanlık” da, karşıtlarıyla değerlendirilirler.

Otu, ağacı yazar ama, her şeyi insanı anlatmak için yazar. Onun şiirinde nesneler birer araçtır. Birer amaç değil.

Dallar kişinin gününü anlamaz ki.

Kitapta ASÛ’dan olmayanlar var. Ayrılıyorlar o şiirler kolayca. (“Günlerde”, “Pazarları”, “L”, “P”, “Kahveler”, “Yaşlı Adamlar”.)

1950’lerdeki edebiyat gecelerinin en çok okunan şiirleri de ASÛ’da. (“Af Akşamı”, “Merihliye Sesleniş”, “Asû’nun Oğlu”.)

“Af Akşamı” bir röportaj-şiir. Konunun özelliğine uygun biçimi, yalın dili, içtenliğiyle gerçekten yitmeyecek.

“Merihliye Sesleniş”te ise, çağın çeşitli sorunlarıyla bunalmış, kuşku ve ürkü dolu insanının, uzaya yönelişi bir kurtuluş yolu diye belletilir. Kuşku vardır:

Gelme, gelme üstüme / Bir çözüm vermeyeceksen eğer.

Ama bu kuşku, bir çözüm umudunu da içinde taşımaktadır. Dağlarca’da düşünce ve istem çelişkilerine bir örnek vermiştim. İkincisi “Uykusuzluklar”da.

Bir yeryüzü savaşından sonra / Uyumasın acısı kara toprakta-ki yasın / Kılıçlar, tüfekler iki evrende birden / Uyumasın.

Burda, bence, çelişki yalnızca görünüşte. Barışı seven Dağlarca’nın aralıksız bir savaşı önermesini gerçekten uykusuz kalmış bir insanın uyuyanlara öfkesini iyi anlatma çabasına bağlamalıdır. Bir de belki dilek kipiyle de olsa, geniş zaman içermesi düşünülmüştür.

“İkice”, diyalektiğin o ünlü sav, karşı-sav, zıtların birliği ilkesi “ortabenek” alınarak yazılmış.

“Yalnızca”da da bu düşünce pekiştirilir, genişletilir. Tek tekten bir şey çıkmayacağı, tek tek kavakların sallanmayacağı, kuşun uçmayacağı, kuzunun melemeyeceği belirtilir. İki de değil, çok olmak gereklidir.

“Asılmış”ta inancı uğruna darağacına gidenin şiirini söyler.

Utanmadan korkmadan asılmış / Yüzü apaçık, göğsü bize karşı / Duyuyor musunuz söylediği marşı.

“Yeşeren Toprak”, tek bir dünya ülküsünün, barışın, kardeşliğin, toprak simgesi aracılığıyla anlatılışıdır.

“Ağır Ot” da öyle.

“Ağzında”, “yok” ve “var”ın birbirini ısırdığı bir ağız. Bir de “Büyük balık küçük balığı yutar”a uygunluk.

Ağzımda bir balık / Bir devin ağzındayım.

Derken, düşünceyi sürdürmekten usanır ozan: *Ağzımda bir uyku / Bir devin ağzındayım.*

“Tekçe”: *Bir ağaç gibi tek ve hür / Ve bir orman gibi kardeşçesine* dizelerinin tersten, bireye dönük anlatımı. İnsan, iki kişiler, yüz bin kişiler olarak bir arada yaşar ama, acının kuyusuna, güzelliğin, aklın, deliliğin kuyusuna tek inmek zorundadır. İp tektir çünkü.

“Çağrı”, Mevlâna’nın çağrısı gibi geniş değil. *Kim kimi isterse o gelsin / O sevilen gelsin.*

“Kocaman Işığa Doğru”, Aptalılık’ların en güzeli. İkili bir zamanı iç içe ustaca yerleştirerek işlemiş. Günlerin ve mevsimlerin yürümesi, bir yandan da insanın yaşlanması.

Kocaman bir ışığa geçtiğimiz besbelli / Ağarır / Saçlarımız / Yürürken yürürken.

Dağlarca, anlama ilişkin sözcük ekonomisine pek o kadar önem vermez. Ama bir de verirse, harikulâde bir sonuç ortaya çıkıyor. Her mısra, her sözcük bir öncekine katkıda bulunarak şiiri geliştiriyor.

“Artı”, ozanı sevenler, sevmesinler. Yetmez. Dağın anlamı, ormanlara yel katılsa ışığa yokluk, onların anlamı. Yetmez. Dağlarca kendini beğenmişliğin doruğunda.

Sevilse kuşlar uçacaktır, bilir ozan. Ama madem yetmeyecek, öyleyse gecesi masmavi bir boşlukta büyüyebilir. Buna yiğitçe dayanır.

Gün, sevildiğinin değil, sevdiğinin şiiridir. Bu sevgi onun olduğuna göre, kendisine duyulan gibi rahatsız edici değil. Güç verici, aydınlık, güzel sevinçli, etkilidir. Bütün dünya, en olmadık kişiler, şeyler duyar bu sevgiyi.

Seni ben bile duydum / Öyle seviyorum ki.

“Ağaçlarda Ben”: Başlığından başlanmış bir şiir.

Ardından “Ule ve Mağara” yetişir.

BİTMEZ SESSİZLİK

Ben sizin kardeşinizim ha peki söyleyebilirsiniz
Nasıl evlendiğinizi
Nasıl sevmediğinizi bir gece
Peki söyleyebilirsiniz.

Sonra daha eskiden o resmin günlerinde
Anneniz henüz çıldırmamıştı
Saçlarınız altın gibiydi ak omuzlarınıza değerken
Peki söyleyebilirsiniz.

Ağaçlara
Gülerdiniz çok
Ve bir masal kızlığı uyutmazdı sizi orman yeşerince
Peki söyleyebilirsiniz.

Sonra kaçmıştınız evinizden
Düşünceye yalnızlığa uykuya ölüme
Bir yangının yıkıntısından cırlıçıplak
Peki söyleyebilirsiniz.

Bir kız bir oğlan duvarlarda taş gölgeler bir kız bir oğlan
Yatmıştınız üçyüz genç bir dağ sığınağında siz
Dışarda karın kurtlar soğuğu içinizde taş çağında bir donukluk
Peki söyleyebilirsiniz.
Ben yarın gidiyorum ha bir başka karanlığa
Ben gömütlüklerle sessizim yaşlıyım sağırım
Artık sevgiye inanmıyorsunuz artık hiç kimseyi
sevmeyeceksiniz peki
Peki söyleyebilirsiniz

(ASÜ'dan)

KANAMA

De ki temmuzun sıcağı
Alnım orada, kardadır
Alçağı aşar yüreğim
Gökler boyu yukardadır.

De ki gerçeği duymadın
Beni kapattın içeri
Çöküm sende kalır ergeç
Ölecek taş duvardadır.

Kartal süzülüp geçende
Susuverir kaval kırık
Koyun sürünür ya çoban
Geleceği uçardadır.

Böğrü kopuvermiştir ya
İner derine uçurum
Yıldızlar varsa bile
Dağın inancı yardadır.

Ne güzeldir bilir misin
Köyde obalarda olmak
Onlar ulaşır sevgiye
Onlar ki daha dardadır.

De ki kapadın beni sen
Üzerimde yüzbin kilit
Yüzbin demirler içine
Yazılarım dışardadır.

(Varlık, Ekim 1972)

Behçet Necatigil

ÇEVRE; EVLER: arka sokaklar, eski evler, ezilmiş kızlar, kadınlar. Kimileri yolda karşılaşılan, kimileri cinsel dürtülerle gidilen. Evde kalmış olanları var. Anasının eski yeldirmesinden utananları var. Di'li geçmiş ile yazılmış 57 parça hikâye. Garip şiirlerine benzer yönleri var. Ayrılanlar da var. Onlar gibi nükteye alaya yer vermiş, dil yalın, anlam açık. Konular benzer. Ama Necatigil Evler'in, *arka sokaklar*'ın üstüne çokça bastırarak gariplerden ayrılır. Romantik, ince evler. Öykü'nün bitip yaşamın başladığı yerler. Bendeki (başkasına ait) kitabın başında bir sunu yazısı var. "Hayata çizgilerimizle mukavemet etmek istiyoruz 21.2.1953." Şiirlerin, hayatın ağırlığına bir karşı ağırlık olduğunu yazmıştı bana da. Şiirine bu denli tutkun, onu yaşamıyla bu denli iç içe sokmuş bir başka ozan var mı?

Ufukların gerisi / Akıntıya kürek / Belli olmaz, düşmek gerek / Ak üstüne kara çizgi. ("Çizgi"den)... Kız sen değil miydin olur hay hay diyen. Şimdi de Evler'den bir dize:

Bir suçlu gibi ezik, / sana selâm söyledi. ("Gizli Sevda")

Bu dizeler arasındaki fark Çevre ile Evler arasındaki farktır. Evler'de karanlığa mutsuzluğa çekilen şeyler var. Sığınılan ama itilen evler var. Bir de sonuç çıkarmalar, bilgelikler, Necatigil, günlük yaşamın bilgisi henüz.

ESKİ TOPRAK: Ozanın soylusu vardır. Soylu ozanın güzel kitapları vardır. Ama onlardan biri, çok çok ikisi ölümsüzlük suyu içmiştir. Dağlarca deyince en çok nasıl Asû akla geliyorsa Necatigil deyince de *Eski Toprak*. Girişinde kendini belli eder.

Eski toprağa ektiklerin / Bir yeni güçle göğerti gür / Ey dünya toprağın üstü senin / Toprağın altı belki yalnız benimdir.

Konular genellikle önceki kitapların konuları. Ozan daha çok çevirmiş gözlerini içeri. Sokaklardan, evlerden yakınlara ve içe. Daha çok içe. Dil kıvrak, anlatım etkin, usta işi. Kendini ezberleten şiirler.

Uzun yolunda yayan basıp gitti bir tütün / Bir dolu otobüse sığıdı son yolcu, bir ruj / Yetiştii tramvaya kahverengi solgun, lâcivert buruşmuş / ...

... / Girdiğim koşuda ben de senin gibiyim / Bir kanadı kırık kuş “Geceye Girerken Balad” da bölüm sonlarında varır, durur: “Kollarım koptu”. Okursunuz, kollarınız kopmuş gibi olur.

Bir yandan da garipçi şiir kol atar. (“Uzun Ev”, “Gözleri, Elmalar”) *Ben bir masum kız idim. (“Uzun Ev”)*

İkili ilişkide, bir anlık duyguyu şöyle işler:

Yarı yüzüm gölge yarı yüzüm ılık / Birdenbire koptu aradaki bağ / Yasak bölgelere girdiğimdendi / Birdenbire duruşum. (“Gece Vakti Bir Sokağı Düşünmek”)

“Kan”, sonra “Kongo”, “Yay” İkinci Yeni’yi başlatmanın şiirleri. Aynı yıl içinde başkaları cafcaflı açıklamalarla, bildirilerle hiç de ilginç olmayan bir anlamsızlığı ısıtıp ortaya koyadursunlar, Necatigil, bunlar ve sonrası şiirlerle sessiz bir kuyumcu gibi anlamı işledi. Anlama yeni boyutlar kazandırdı. Üstünde ustaca oynadı.

Biter hafif bombelide alkol / Başlar birden bir kara / Ormanın korkunç kuytusı / Uyumuş ak ceylân uzakta / Uyumuş baobab, uyumuş su / ...

“Saklı Su”dan: *Anla sıkıntımı geç git dost / Nedendir sorma / Gür bitkiler altında bir benim için akar / alıngan, onurlu / İstemez görsünler saklı su. / ...*

ARADA: Dostları üzüyor Necatigil’in. Kaçıyor, uzak duruyor diye. Necatigil dostça alışverişleri şiirlerinde yaşamış. Arada uzun bir dertleşmedir; bir iç döküştür: Evlerden, çocuklardan, ölümlerden, aşklardan, hüzün veren her şeyden. Necatigil’i arayan şiirlerde bulur da aramaz olur onu.

Ölüm’ün en güzel şiiri bu kitapta: *Önce ölüm ölüme yol.*

Arada, sözcüklere tutkunluğun başladığı kitap, Necatigil sözcüklerin yazılışlarını, biçimlerini değiştirerek yeni anlam denemelerine giriyor.

Örnek: “Yaş” şiirinde Yaş’ın üç ayrı kullanımı ve anlamı sergilenmiş. Magnezyum yaş, kurtuluş yaş, işler yaş. Her bölümde bir anlamı geliştiriyor. Halk şiirinde kendiliğinden gibi yapıları zorlamış. Bir de dilbilgisini kullanma. Necatigil bu iki iç tekniğe sık sık başvuracaktır ilerde. Aşırılığa varacaktır. Dil ve biçim bakımından *Arada*, *Eski Toprak*’ın devamı. Nite-lik düşümü var. Bir de sözcük sıralaması artık o kadar güzel değil.

DAR ÇAĞ: Biçimsel olarak önceki iki kitabı sürdürüyor. Söz sanatlarına tutku, ek ve kökler üstünde oynama sürüyor. Yine de *Dar Çağ*’da *Eski Toprak* içindekiler düzeyinde şiirler var. “Ağır Yaprak,” “Ödemek,” “Dönme Dolap,” “Dal” gibi. Kitabın arkasına eklenen “Atatürk Şiirleri” ozandan beklenen düzeyde değil. Cılız.

YAZ DÖNEMİ: Koca öğretmen, gittikçe, iç ve dış deneyleri arttıkça öğrencilerini, okurlarını daha çok uyarır oluyor. Korumak istiyor onları.

Düşen taşlar altında cam / Ya da yaprak kapılmışsa sulara / Onlar ki bir zayıf vaktini beklerler, / Öğren. (“Öğreti”)

“Küf” şiiri de örnektir.

Günü gününe yaşayamamanın, çekingenliğin, kırgınlığın şiirleri. Bir de dar ve düz bir yolda yürümekten bıkmamanın.

Bu ırmaklar benim için bir daha akar mı / Bir gün olsun taşsa herşeyi unutarak.

Yok, böyle düşünmeyi bile kendine yasaklıyor ozan.

Yorgun mu, çok mu sıcak, gölge, ne gölgesi? / Yürü, yok durmak “Zaman Denen Tren”, “Hangi Kaç”, “Ses”, “Nilüfer”, “Kaçmalar” iyi şiirler.

O bizim gizli ıssız köprülerden attığımız / Gelmiş kendi / Yine yanımızda gibi uzaklara / Bırakılmış bir kedi.

Biçim, içerik birbirine uygun. Aşırılıklardan arınmış hemen hemen *Eski Toprak* düzeyinde bir kitap.

EN/CAM: Kırık sözcükler, tümceler. Kekelemeler. Adları kullanmaktan bıkmış gibi, kaçıyor gibi. “Birşey” diyerek herşeyleri geçiştiriyor. (Şey, birşey, çok şey, bazı şey, herşey) “Yaz Dönemi”nde pek başvurulmayan söz oyunları yeniden canlanır.

“Ne kadar”dan:

Baktılarsa göre / Ne kadar

Gene solgun bir güle / Ne kadar

Kalkar gibi yarı aç, kurulan bir sofradan yaşamak, anlamı derine çekiyor, inceltiyor. Artık hak sayılıyor bazılarına Necati-gil’in iyi yazmadığını söylemek. Söylesinler. Yel kayadan ne koparır.

ÇALAR SAAT

Kuyulara düşünce taş

Önce korkunuz uyanır:

Geç kaldım.

Yarı karanlık ırmakta sular önce bulanık.

Bir kanadı kırık kuş

Ayağınıza dolanır, çiğnenir telâşlarda.

Sıcak yataklar ansızın

Açılınca kaskatı.

Biraz birşeydi gece ancak sabaha karşı;

Gördü, çaldı saat; benildeyip uyandınız yataklar

Evde kimseniz yoksa, yorgun dönüşlere kadar

Açık, perişan, kepaze.

Tam vaktinde iş başında olmak

Geç kaldım, kuyularda ısıdı su.

Saatlere çaldırdığı biraz bir şeyin peşinde

Sesi duyan koştı.

Koştı yokuş aşağı rengi atmış bir şapka

Çanta, gözlük.

Bir eski atkı, adımları yavaş.

Uçar gibi hafif, bir küçük önlük.

Uzun yolunda yayan, basıp gitti bir tütün;
 Bir dolu otobüse sığıdı son yolcu, bir ruj,
 Yetiştii tramvaya kahverengi solgun,
 Lâcivert buruşmuş.

Yatakların sıcaklığı arkalarda yetim,
 Başladı ormanda yarış
 Girdiğim koşuda ben de senin gibiyim,
 Bir kanadı kırık kuş.

(Eski Toprak'tan)

FLÜT

Parklarda güneşli bir pazar günü
 Sıralar tutulur
 Ona sıra yoktur.

Geçerler giderler yağmur duyulur
 Ağaçlar çiçekler ıslanır ıssız
 Bir banka oturur.

Ev yoksa yoksa dost var da çok uzaksa
 Bir garip durgunlukta
 Ki nasıl unuttur?

Şimdi orda iç karartan bir bulut
 Çökerken üzerine iç
 Kendi iç aydınlığına tutunur.

Şimdi orda flütünden ezgiler
 Ki nasıl unuttur
 Bir büyük mutluluktur.

(Yeni Dergi, Mart 1972)

Cahit Külebi

Gerçek ozandır, seçkindir. Bu seçkinliği nerden gelir, söyleyeyim.

Külebi, 1936, 46 yıllarında *Adamın Biri*'ni yazdı. Onunla birlikte ya da hemen sonra, garipçilerin kitapları art arda yazıldı, yayımlandı. Külebi şiiri ile Orhan Veli ve arkadaşları şiirinin en ortak yanı, ikisinin de yalın oluşudur. Biçimde de, özde de yalınlık. Ancak, bir yerde hiç benzemezler: Garipçiler, büyük kent birikiminin ilk çıkışlarını yaptılar o zaman. Katı bürokrat bir yönetimin sürdürülmeye zorlandığı, dışardan savaş, içerden yoksullukların devleti başlangıç noktasına, zıt açılımlara ittiği bir dönem. Anadolu'nun küçük kentleri, kasabaları henüz "kapalı pazar"da. Durgun. Dalgalandırılan büyük kentler. Orhan, Melih, Oktay çocukluklarını, ilk gençliklerini bu dalgalanmalar içinde geçirmişler. Bun, sinirli, kepaze bir ortamın şiirlerini yazmışlar.

Külebi öyle değil. Gençliğini ileri yaşlarında bile çocuksu, gür, bazan delifişek, bazan içli yaşamış. Öfkesinde, acısında bile bir rahatlık var. Anadolulu. Yıpranmamış. Bu özellikleriyle, sonra girdiği uzun bir durgunluk döneminin üstesinden gelerek, *Cumhuriyet* gazetesi *Sanat* ekinde yayımladığı şiirlere vardı. Onlar, zorla bindirilmiş durgunluğun patlamaları oldu. Yiğit bir ozanın alttan alta kendini sürdürdüğü –bazan kendine karşı sürdürdüğü– sevinçle izlendi. Şaşanlar oldu. Ben şaşırmadım.

Garipçilerin özü ve biçimi ise, yaşamları ve geçmişleri doğrultusunda gelişti. "İstanbul" oldu. Yok, güzelliklerini, önemlerini yadsımıyorum.

Adamın Biri'ne gelelim.

İlk kitap olmanın özelliklerini taşıyor. Ben ozanı geyik avcısına benzetirim. Usta bir avcı hayatı kesin yokedendir. Külebi'nin geyikleri bu kitapta yer yer alacanlı. İnsanı tedirgin ediyor bu. Şiir hayatın içinden çıkar ama ona karşıdır. Bir diyalektik sıçrama, bir nitelik değiştirme söz konusudur. Şiirin Özgürlük tansığı da burda gizlidir. Ama yer yer yakalanmış şiirler, şiir parçaları var. "İstanbul", "Hikâye", "Sivas Yollarında", *Adamın Biri'nin* bazı parçaları, "Mehmet Ali", "Tabanca", "Masaldaki Yalnızlık". *Ben yalnızlığı / Gökte uçar gördüm / Ben yalnızlığı / Garip naçar gördüm / Ben yalnızlığı / Gelir geçer gördüm. / ...*

Savaşa karşı olma, insan sevgisi, yoksulun ezilmişin şiirini söyleme. Bu özellikleriyle de garipçilerle birleşir. Bu tür şiirlerin bazıları başarılı, bazıları değil. Ama içtenlikli, sevimli.

RÜZGÂR: *Şimdi bir rüzgâr geçti buradan / Koşum ama yeti-
şemedim / Nerelerde gezmiş tozmuş / Öğrenemedim. / Besbelli
denizden çıkıp / Kıyılar boyunca gitmiştir / Tuz kokusu, katran
kokusu, ter kokusu, / Yüreğini allak bullak etmiştir. / Sonra başla-
mış tırmanmaya dağlara doğru / Bulutları koyun gibi gütmüştür
/ Okşayıp otları yaylalarda / Büyütmüştür.*

1936-49 arası şiirler, *Adamın Biri* ile iç içe geçmiş. Burada da iki bölüm şiir var. Bir bölümü Garipçilerle daha çok ortak. Ötekiler değil. Ozanların belli tarihler arasında yazılmış şiirlerini tek kitapta toplamaları, dahası, altlarında yazıldığı tarihi belirtmeleri inceleyiciler için kolaylıklar, ipuçları sağlıyor. Keşke Külebi de bu iki kitabını öyle ayırmış olsaydı. *Rüzgâr'da* kadınlar, çocuklar, dostlar, "Yurdum" için şiirler bölümlenmiş. Açık tek boyutlu şiirler. Ama halk şiirlerini sevdiğiniz gibi seviyorsunuz onları da.

Hiç hovarda meşrep değilim der Külebi. Ola ki değildir. Ama şiirler dolusu romantik, çocuksu, uçucu sevgilenmeler var. *Rüzgâr* adı oralardan gelir belki.

*İstanbul'da bir sevdiğim vardı / Keçi yavrusuna benzer / Rüzgâr
eserdi hafiften gözlerinde / Halden anlardı. ("İstanbul'daki")*

"Dost" şiiri, bizim kuşağın ezberinde olanlardan. Kendi şiirlerim aklımda kalmaz da, Külebi'nin, Cumalı'nın bazı şiirlerini, Necatigil'in, Cansever'in bazı mısralarını hiç unutmam. Dostlarımdır onlar.

*Benim küçük eşkiyam yavru ceylân / Bu zayıf kolların bacak-
ların / Gün geçtikçe büyür kuvvetlenir / Dalları gibi ağaçların /
Öyle bir fırla ki sokaklara / Gölgen yetişemesin. ("Çocuklar II")*
der.

Çağın, çok şeylerini alıp götürdüğü çocuklara, kötü yola düşmüş kızlara rastlarız *Rûzgâr*'da. Sonra da okul kitaplarına geçmiş şiirler. "Atatürk'e Ağıt" vb. Necatigil'in, Dağlarca'nın şiirleri de var öyle. Okul kitaplarına geçmiş. Çocukların şiire onlarla başlamaları ne güzel. Bizim çocukluğumuzda "İşte adû karşıda, hazır silâh" vardı. Namık Kemal, Fikret elbette önemli ozanlardır. Ama bir çocuk için öyle çetrefil dilleri vardı ki. Ötekilerse "Ziya Paşa" ve benzerleri. Lise sıralarında "Divân"a gelindiğinde, bir de "Pürhayâl Leylekler" ile "Sessiz Gemi"ye girildiğinde çok mutlu olmuştuk. Özellikle Fransız şiirinden yapılan felaket çevirileri de unutmayalım.

Tavanarasına atılmış eski bir bavulda "Nâzım"la karşılaşan benim gibi üç beş kişi vardır sanırım. Hepsi bu. Nerelerden nerelere geldik yani. Şiir karalayanlardan bazıları yabancı dil biliyorlardı. Aktarıverdikleri dizeler, içlemler yabancı yabancı sırtıyordu. Sayın Nadir Nadi bir yazısında "Ziya Paşa"yı anıyordu bu konuda. Cahit Sıtkı ve daha gençleri ne yapalım.

Gelelim yine Külebi'ye: 1949-54 YEŞEREN OTLAR.

Çamlıbel'den Tokat'a doğru / Tozlu yolların aktığı ırmak / Ben seni çoktan unuttum / Sen de unuttun mu, dön geri bak. Dese de unutmamıştır. Öyle unutmamıştır ki yirmi yıl sonra daha bir özlü, canlı tepivermiştir. İtmıştır üstünde birikenleri. Ozanın en usta işi şiirleri *Yeşeren Otlar*'da. Üç beş tanesi bir yana konursa ("Ölmüş," "Avrat" vb) ötekiler öz olarak diri, biçimce kusursuz. Sevilerin, kırılmaların, umut ve umutsuzlukların şiirleri. Tek tek adlarını anmak değil, okutmak isterim yeniden. "Deniz Boyunca"yı, "Elma Yiyen Kadın"ı, "Kayıpta"yı, "Kendimce"yi.

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda bir küçük destan. Atatürk'ün ve onunla birlikte yurdunu kurtaranların övgüsü. Destan özelliklerini tam olarak taşımasa da, coşku verici, yüreklendirici, umutlu bir uzun şiir.

SÜT: Biçim olarak öncekileri sürdüren ama artık o kadar canlı, umutlu, delidolu olamayan, içliliğinden, özünden yitiren şiirler. Külebi “Batı” şiiri ile, kendini ve dünyasını yargılamış. Sonuç:

İnsanoğlu sayrı, insanoğlu çökmüş / Bir kurşundur umut, attığın yere gitmez.

“Varsağı”da: *Böyle kaybolduysa bir zaman / Karacaoğlan adlı kardaşın.*

“İnsanlar”da: *Kaybettik dönüşsüz saadeti der. Sanırım bir hastalığın verdiği karamsarlık egemendir o günlerde. O yüzden, ben Süt’ü atlayıp geçiyorum. Birkaç iyi dize kalsa da ardımda.*

DOST

*Bir gece habersiz bize gel
Merdivenler gıcırdamasın
Öyle yorgunum ki hiç sorma
Sen halimden anlarsın.*

*Sabahlara kadar oturup konuşalım
Kimse duymasın
Mavi bir gökyüzümüz olsun, kanatlarımız
Dokunarak uçalım.*

*İnsanlardan buz gibi soğudum
İşte yalnız sen varsın
Öyle halsizim ki hiç sorma
Anlarsın.*

(Şiirler’den)

KAYIPTA

*Konya ovasında bir avuç su
Yüzün de öyle geceleri.*

*Rüzgârlı havalarda sokağa çık
Ama şaşırtma geçenleri.*

*Denizde küçük bir yelkenli var
Sen değilsin gezen caddeleri.*

*Duman. Duman. Dumanlar arkasında
Uçup gitti gençliğinin günleri.*

(Şiirler'den)

Necati Cumalı

KIZILÇULLU YOLU: 1943'te birinci basımı yapılmış bu kitap-taki şiirler, Garipçiler'in havasında ama, onların çoğunda alaya, ince akıl oyunlarına ayrılan yer, bu kitapta duyguculuğa verilmiş. Aşk, yalnızlık, avarelik, gençlik düşleri gibi konular, gevşek bir şiir dokusu içinde, öykü biçiminde. Dil yalın.

Örnek: *O zamanlar ben her gün / Vapurları karşılamağa giderdim / İstasyonlarda dolaşırdım / Tren saatlerinde. / Vaktimi parklarda / Caddelerde geçirirdim / Ah, nerden bileyim? Yeni bir aşktan önce dolaşıldığını / Böyle yerlerde. ("Yeni Bir Aşktan Önce")*

HARBE GİDENİN ŞARKILARI: Size sunuyorum bu şiirlerimi / Ey tarihin hürriyet kavgasında ölenler diye başlıyor şarkılar. Kitabın ilk basımı 1945 yılında yapılmış. Savaş yıllarının şiirleri. Şarkılar birbiriyle ilintili. Konularda tekrar yok. Ozanın bu kitaba bir destan niteliği vermek istediği belli. Zorlamasız, içtenlikli. İkinci Dünya Savaşı'na suçsuz itilen delikanlıların biraz şaşkınlıkla, biraz kederle ama daha çok tutkuyla hayata sarılışları, en gündelik, en doğal olayı olağanüstü yapan son duyguları, ölüme isyanları, yüksek sesle değil ama insanın içine işleyen bir duyarlılıkla verilmiş.

Yakında bir dere de / Buzların çözöldüğü işitiliyor / ... / Çiçekleri görünce hayret ediyorum / Bu kadar insan ölürken / Nasıl olur da hiçbir şey değişmiyor.

Niye bu kavga? Niye bu ölümler, öldürümler? Ozan, savaşın nedeni üstüne tam bir bilinç sahibidir. "Kanıt"ta söyler: *Tuhaf, ne kadar tuhaf / Herşey önceden hazırlanmış / Yerdeki tüfek 38 modeli.* Bu kıyayı düzenleyenler, esir kamplarını kuranlar, doyulmamış hayatları söndürenler, kentleri yıkanlar, savaşı bir

zorunluluk diye başlatmadılar. Silahları, önceden verilmiş, “dün-yaya hükmetme” kararının, zulüm ve baskının aracı oldu. Sanı-lır ki ozan, muharebeler öncesinde, içinde, dingin günlerde hep oralardaydı. Öyküleri öylesine canlı.

Birinin cebinde bir parça çörek / Demek iştahı yerindeydi her zaman / Birinin cebinde küçük bir çakı var / Muhakkak kalem açardı / Ekmekle meyva keserdi.

Sevdiklerini, evini yurdunu özleyişi, şarkılar söyleyişi, bazan umuda, bazan umutsuzluğa kapılışı. Sonra savaşın bitişi ve yir-mi yaş gücünü tüketmiş, çökkün, bitkin dönüş. Ama:

Artık ne gelir elimden / Kendimi hayata bırakmaktan başka / ... Her şeye karşın, ozan da umutsuz değildir. Gelecek güzel günlere inanır. Tarihten bilir ki o: Galip sesini işitiyorum hakkın / Asırlarca zulme ve işkenceye İyilik ve cesaret, bir de, sefalet içinde de olsa, halkın emeği sonunda galip gelecek, bozulan her şey yeni baştan kurulacaktır.

MAYIS AYI NOTLARI: Gençliğin, aşktan başka dert tanımayan öğrencilik yıllarının şiirleri. Küçük, düz, sevimli şiirler. İçeri-ğinde uygun bir biçim. Bana bir önceki kitap gibi dikkate değer gelmedi. Ama genç olanlar benim gibi düşünmezler, biliyorum. Okurlarsa severler bu şiirleri. Çok sevdiğim, gençken ezberle-diğim birini alayım.

Çimenler ayak bileklerini geçti / Hava vücudunun istediği gibi ılık / Ne çare sen gittin, ben âşık değilim artık. / Sadece tuhaf bir hüzn kalmış içimde. / Bazan birdenbire aklıma gelir / Beyaz bir güvercin uçarsa denize doğru / Sanırım güneşe çıkarmış koltuğunu / Küçük dertlerinden kurtulmuş, şimdi dinlenir / Kimbilir öldü mü kaldı mı?

GÜZEL AYDINLIK: 1951’de basılmış. Cumalı damgası taşıyan öykü şiirler. Gevşek dokulu daha çok kendine dönük, aşklarını yalnızlıklarını anlatıyor. Kitabın başındaki “Adına Yaktığım Tür-küler”, “Karabatak” başarılı şiirler. Ondan sonrakilerde de bir düzeyi tutturmuş. “Soğuk Kış Geceleri” yine şiir özünü çokça ta-şıyanlardan. “Şu Kalabalıkta Gördüğün Herkesin” bölümündeki şiirler toplumcu özü olan, gözleme dayalı şiirler. Ama kuruluğa

düşmüş ozan. Yalınkathığa vurmuş. Bu bölümün en ilginç şiiri “Uçanalı Zülfikâr Beye Ağıt”.

Cumalı, kısa halk destanları türünde başarılı oldu hep. Daha sonra “Karakolda”yı yazdı. Onda biçim ve öz daha gelişkindir. Gerilim vardır.

“İstanbul Şiirleri” ve “Akdeniz Şiirleri” de kurak öykülerin ve alışılmış görüntülerin şiirleri. İçerik olarak pek bir şey vermiyorlar.

Cumalı, oyuna, süse başvurmadan, yalın yazıyor. Bu kitabında yalınlık korkulu olmuş. Öyküde bile geçerliği tartışılan bir biçimi şiir yemiyor. Öyküleme, araç durumundan çıkıp, amaç durumuna gelmemeli derim.

Dil, bir düzyazı dili tadında, alışılmış başarılı tek boyutu içinde döneniyor. Türkçe temiz ve işlek.

İMBATLA GELEN: *Şu İzmir’de kimsenin, ama kimsenin / Akıl erdiremediği neydi bilirsin / Senin kadar güzel, gözde, senin / Kadar cana yakın, hayata düşkün / Bir kadın kalksın da beni sevsin / ...*

İşte kıyametin koptuğu yer. Güler’in aşkı çeşitli yönleriyle, günleriyle kitaba geçesi bir önem kazanıyor ve Cumalı yazıyor. İlk bekâr odasını anlatmakla başlıyor işe. Yalnızlığını, kuruluğunu. Sonra Güler geliyor. Gelmesiyle canlanıyor oda, anlam kazanıyor. Artık yalnız ozan değil, kapılar pencereler, masa, sandalye, yatak, Güler’i düşünüp bekliyor.

Güler’i karşıladık.

Güler o nazları / Nereden buldun? / Güler o halleri / Kimden gördün? Güler bir süre gelip gidiyor. Ozan mutlu. Oda, eşya mutlu. Şiirler aydınlık. Ama gelmez oluyor bir gün. *Evinizin önüne her gün / Tanıdık kayıp bir yüz / –Sen gideli ne kadar da değiştim– / Çağırır durur beni.* Sonra pişmanlıklar, üzüntüler, mutsuzluklar. Başta, masayı, pencereyi canlandıran sevi, sonda, ozanın elini ayağını kendine yabancılaştırıyor. “Aylı Gece” Cumalı’da önemli bir şiir. Büyülü. Anlattığı ne? Bir genç adamın yalnızlığı. Biçimi nasıl? Yalın, kısa ikililerle yazılmış. Ama sözcük sıralamasında, ama anlamı geliştirmesinde o kullandığı büyü, şiiri olağanüstü yapmış. *Ay kasabanın üstünde / Aya benzese yanmam* diye başlıyor. Son ikiliyi ben çok sık söylerim. Siz de söyleyin, seversiniz:

Aşk var bu dünyada dostluk var / Varsa da inanmam hani nerde?
Kitaptaki öteki şiirler “Güzel Aydınlık” sonundakileri sürdürüyor. Yurt sevgisini anlatıyor. Çalışan çalışmayan insanların yaşamını sergiliyor. İyi niyetle, içtenlikle kişi yüzleri, kent köşeleri çiziyor.

Sonda “Karakolda” şiiri var. Daha önce de söylemiştim. Aynı bir önem taşıyor “Karakolda”. Türkü ve ağıtlarla Urla’nın Özbek köyünden yetim Ali’nin, toprak yüzünden İnce Ömer’i vurması olayı anlatılmış. Türk şiiri için iyi bir örnek. Ozan için de aşama. Tutarlı bir içerik. Biçim öze uygun. Halkçı, aydınlığa yönelik. İç biçim sağlam. Sözcükler özenle seçilip dizilmiş. Tip iyi çizilmiş. Dramatik gerilim var.

Sabahın seher vaktinde / Baktım binmiş al beygire / Ömer aşadan gelir / Sirtında avcı ceketi / Ayağında rugan çizme.

Olayın geçtiği yer belirlenmiş: Özbek’in Akkum mevkiinde / Cebelle deniz arasında / Bir taşlı kireçli tarla / Bir iki sıkı zeytin / Bir iki bodur ahlal / Güneş vurur kavrulur / Yağmur yağar yeşerir / Ayrık otları, çakalboğanlar, dedikenleri / Hey gidi fukara Ömer / Hey gidi fukara Ali.

GÜNEŞ ÇİZGİSİ: Cumalı’nın şiiri, kıpır kıpır bir yüreğin şiiri. Diri, sıcak. Güneş Çizgisi genel çizginin üstünde. Bazı şiirler saklı tutulursa (“Yitik Kırklar,” “Pencere,” “Yaz Yeşili,” “Dere,” “Telli Böcek,” “Gecenin Bu Yanında.”) Doku gevşek, gerilim az ya da hiç yok, yazların, aşkların şiirleri. Ama o adlarını saydıklarım var ya, özellikle “Gecenin bu yanında”. Ozan, salt bu şiiri yazmış olsaydı bile önemserdim. *Gecenin bu yanında / Gelip durduk / Demek kaldık / Rüzgârlı bir Kasım akşamında.*

İkili bir anlamı geliştirmek için sözcükler her şeyi yapmışlar. Yalın ama kıvrak, yoğun. Kurşun gibi her biri. Atıldıkları yerde boşa gitmemişler. Kayıp giden bir durumu ve onun gelecekte alacağı biçimi, ozanın yüreğine yüklediği ve yükleyeceği ağırlığı anlatmıyor, oynuyorlar. Cumalı’da bu dramatize etme gücü oyun yazarlığından da belli. Keşke şiirlerine daha çok –öyküden çok– dram egemen olsaydı.

YAĞMURLU DENİZ: Kurak şiirler. Aşk şiirleri de, ötekiler de öyle. İyi niyet toplumcu şiir yapmaya yetmiyor. Bunu Cumalı’da bilir ama...

Sonuç: Cumalı gerek tek insanın (yalnızlık), gerek ikili ilişkilerin (aşk, dostluk), gerek toplum içindeki insanın çeşitli durum ve konumunu şiirde başarıyla işlemiş, konularında renkli, dilini canlı, işlek tutabilmiş bir ozanımız. Yer yer alışılmış konuları gevşek dokular içinde vermesine karşın, şiirin özünü yakaladığı, onu uygun biçime koyduğu birçok şiirde olağanüstü tatlar yaratmasını bilmiştir. Bizce geleceğe, üstünde durduğumuz o şiirlerle kalacak.

HÜRRİYETE ÖVGÜ

*Boşuna değil dökülen kan
Hatıran daha aziz çıkacaktır
Bu felâket senelerinden
Asırlardır bu böyledir
Bütün kötülükler geçer
Yaşar iyi ve güzel olan.*

*Sen çalışmanın ve düşünmenin hakkısın
Kanunların nizamların üstünde
Talihisin insanlığın
Her sevgi hayatla biter
Yalnız senin aşkın kalır
Genç çocuğa babadan.*

*Boşuna değil dökülen kan
Şehirlerde, köylerde çocuklar büyüyecektir
Daha zeki daha çalışkan
Bütün acılar unutulacak
Şarkılar daha yürekten söylenecektir.*

*Yıkılan evler köprüler
Daha sağlam kurulacaktır tekrar
Yeniden fabrikalar yükselecek
Tarlalar genişleyecektir.*

Boşuna değil dökülen kan
 Tarihin akışından anlıyorum
 Kuvvet zamanla yıkılır
 Yalnız senin uğrunda ölür insan
 Yarası acımadan.

(Harbe Gidenin Şarkıları, 1945)

KAR AYDINLIĞINDA

Uyandım kar aydınlığında

O küçük kasaba uykuda
 Uykusuz bir sıra kavak
 Uykusuz bir su akar
 Hem gider hem dinlerim
 Düş önüme yol göster derem benim
 Kar mihı atımın nallarında
 Cebimde bir şişe konyak.

Evlerinin avlusunda ayva nar
 Sedirinde acı biber rengi bir kilim
 Odan ıslak tahta kokar biraz da toprak
 Gözlerim sana değer ısınır
 Uzattım mı mangalına ellerim
 Her yanımda tane tane mısır
 Sanırdım patladı patlayacak.

Pek sıcaktın yataklar sıcak
 Pencerede aydınlık kar
 Ateşim kömürüm esmerim benim
 O günlerin tadı başka nerde var
 Gençtik âşıktık deliydik
 Seviştikçe ağardı karanlıklar
 Bunca dağın karlarını erittik

(Başaklar Gebe, 1970)

Ceyhun Atuf Kansu

Dünya kardeşliğinin, sevgisinin ozanı. Halkın mutluluğu için yazan ozan. Uykuda olmadığı her saati çocuklarla, insanların dertleriyle, hastalıklarıyla geçiren, onlara umut, sağlık vermeye çabalayan ozan. Bürokrat kökeninde geliştirecek olsaydı kendine çok şey sağlayacak bir hayatı elinin tersiyle itip, Anadolu halkına yıllarca yararlı olmuş ozan. Vermiş-almış. Kendini geliştirmiş, şiirini geliştirmiş. Kişisel çabalamalara burun kıvrıranlar çok. Onlarca, büyük kentlerde oturup ahkâm kesmek yerine, gidip Anadolu'da yitmek saçmadır. Halkçı, devrimci, toplumcu onlardır. Halkı bilmeseler de, alışverişleri olmasa da. Bir gün ne yapar yapar, akıllarındakini gerçekleştirir egemen olurlar. Beklesin halk. Onlar için iyi duygulara, düşüncelere sahip olmak yetmez mi?

Hadi gittiniz Anadolu'ya. Hadi var gücünüzle çabaladınız. O sizin akılsızlığınız. Ama bir de halk için şiirler yazıp, onları yüceltmeye, övmeye filan giriştiniz mi yandınız. Popülist'siniz. Halk nedir yani. Gelişigüzel bir kalabalık. Değerli olan Aydın'dır. Sırası geldiğinde, o öncülük edecek, evelallah, çekip çıkaracaklar bataktan. Ama nedense, dik bir yokuşun başındalar. Biraz tırmanıp, düşüyorlar. Tekrar tırmanıyor yine düşüyorlar. Yalnızlık ve yabancılaşma asıl kendilerinin. Halk ile birlik olan ne yalnızdır, ne umutsuz.

BAĞBOZUMU SOFRASI: "Gönlüm Hürriyetindir"de: *İlk sıcağ somunumu bir dilenciye verdim / Yıldız ışıklarını bütün gökle bölüştüm / Ruhumu bir seccade gibi işledim serdim / Uçurtması çalınan çocuk için döğüştüm / ...* diyor. "Altın Halka"da bütün insanları birleşmeye çağırıyor. Bir de bağbozumu sofrası'na.

Doğaya vurgun, hayata vurgun. Erik ağacına, buğday tarlasına, köylü kızlara yazılmış şiirler. Halk şiir geleneğinin batılı eğitimden geçmiş örnekleri. 1940 başlarında genç bir ozan için yabana atılmaz şiirler.

YANIK HAVA: “Şimali Şarkıye Doğru” şiiriyle başlar. Kansu artık düş gören, hayal kuran değildir. Yirmi dokuz yaşındadır ve kararlıdır:

Şimali Şarkıye gidiyorum. / Lincoln’ün mavi askeri gibi. / Düşüncemi hayatla birleştirmeye / Hayatımı vatandaşlıkla birleştirmeye. Bu kararla Ankara’ya veda eder. Geçmişini anar. Atatürk’ün bütün urbarlarından soyunması, halkın arasına katılması vardır ya. Halktır ya denizlerin en güzeli aşkla katılır o da. “Üşüyen yıldız” gibi, yalnızlığın atlas yorganı altında üşüdüğünü duyar o da. Geçirmiştir aşkları, aşkların mevsimini, küçük kahvelerde, hanlarda, arabalarda ısınır. Yerlileşir hemşerileri arasında. 1948’de “Zile’ye Düştü Yolum” şiirini Külebi’ye sunar. Ona der ki: Anadolu eski Anadolu değildir. Ortaçağ’daki düzeni tutturamamış bir Anadolu’yu netmeli. Halk neşesini yitirmiş, çalışmanın altın başağı yok olmuş. Çağın istediği bir hayatı, bir yeni, bir canlı türküyü nasıl bulmalı?

Köylerde çocukların dalakları büyür. Renkleri kesilir. Ali ölür 1,5 yaşında. Bir köyden art arda 23 çocuk ölür kızamıktan. Kahrolur ozan. Ama içlerinde, vurulmuş bir yabanördeğinin yarası da olsa, yeşil ekinler gibi büyüyenler umuttur. Yurdun geleceğinin umudu. Ozan, masallardan, düşlerden yardım umar. Keloğlan’ın sihirli elmasının bulunmasını bekler. Ne yapar, ne eder, bütün gücüyle dayanır, çocuklarına destek olur. Kendi gibi, çocukları sevenleri, köy öğretmenlerini de anar. Der ki sonuçta: *Ah halk dediğimiz mübarek toprak / Sana kök salmalı bütün varlığımız / Gecelerden sabahlara büyüyen yaprak / gibi senden seklâlmalı bahtiyarlığımız.*

1955’te *Haziran Defteri* yayımlanır. Dağınık, gevşek şiir dokusu sıklaşmamış, çok söz daha arınmamış ama heyecan durulmuş, yerini bilgelik almıştır. Şiir öyküden kurtulamasa da anlatım iyice berraklaşmıştır. Dizesiz, kolay yazılmış şiirler. Ama iyi ki yazılmışlar. İyi, güzel, namuslu olanın, vazgeçilmez dirimin,

çocukların, anaların şiirleri. Dünyayı değiştirmeyi kendine iş edinmiş bir doktor - Ozan'ın şiirleri. İyi ki yazılmışlar. Yazan elleri durmasın.

BAĞIMSIZLIK GÜLÜ: 1965'te basıldığı zaman toplumcu şiir adına bir kazanç oldu, şiirlerin bir bölümü *Haziran Defteri* ve *Yanık Hava'dakileri* sürdürüyordu. Ötekilerse, hem biçim hem de özde yenileşmeyi gösteriyordu. Ozan, saptadıklarını anlatmakla kalmamıştı. Dertlerin, yoksullukların, ezikliklerin çaresi vardı. Bu çare insanın elindeydi.

Kitap, “zalimliğe, geriliğe, karanlığa yuh, el değmedik topraklara, işlenmedik madenlere, özgürlükleri yok eden şaha, ona özgürlüklerini verenlere yuh” diyordu.

Güzellemeler, ağıtlar, koçaklamalar duru bir dünya görüşünün ışığında yazılıyorlardı.

Lâmbayı yaktım geceden / Soldu mu yüzün inceden / Taze toprağını eşerler şimdi / Atını yaparlar meşeden. (“Ağıtlama”)

Artık halkın gelenekçi şiir düzeni, ozaninkine iyice yedirilmişti. Yepyeni bir güzellik doğmuştu. Şiir örgüsü sıklaşmış, çok söz arınmıştı.

Köy evinin direğinde örümcek / İsmail'in gözlerine incek / İsmail'in bir kırmızı entarisi entarisi / Börtü böcek kırmızısı sarısı.

Nasıl da sessiz yatar garip kuzusu / Aman doktor beyim çaresizim vay.

Artık İsmail doğanın bir parçası diye anlatılmıyordu. *Bağbozumu Sofrası*'nda başlayan anlayış tersine dönmüş, doğa İsmail'i iyi anlatmak için araç olarak kullanılıyordu. Yurttan dünyaya açılış da artık bu açıdan idi. Franko'ya, Lumumba'ya, Cezayir'e, Karaderilinin horlandığı Amerika'ya bakan gözler, Atatürk Devrimcisinin, bağımsızlık ozanının gözleriydi. Bayraktı Mustafa Kemal, 1921'de bozkırlar ortasında bağımsızlık imcesi kurmuş Mustafa Kemal. Gerçi, kentlerin üstünde, “satılık adamların pis dişleriyle kemirdiği gökyüzünde” umutsuzluk bulutları vardı. 1960'ların acıları vardı. Ama:

Yerden alıp o gülü / Hangi gülü? / Bir topçu neferinin / Sakaryalı yaz toprağında / Sıcak kan gülü / ... / Yerine koymak, kutsamak

*o gülü / Hangi yerine / Mustafa Kemal'in bahçesine. / Bir ulusun
suladığı, beslediği / Yediveren bağımsızlık gülü.*

Ozana göre, yapılması gereken şey buydu.

BUGDAY, KADIN, GÜL VE GÖKYÜZÜ: Kansu, başından beri bütünlüğe önem veren bir ozan. Bu bütünlük kaygısı sonuncu kitapta daha bir elde tutulmuş. Şiirler birbirleriyle ilintili. Kitabın özeti çıkarılabilir. Zorlamaya, yapmacıklığa düşmeden birbirinden ayrı zamanlarda yazılmış şiirlerin birbirilerini bütünlemesi, yani şiire adından başlaması güç bir iş. Usta işi. Dağlarca'da çokça gördüğümüzü Kansu da yapmış. Çeşitli ülkelerin halkları, o halklar için savaşımlar doğal ve toplumsal düzeni içinde anlatılmış, bir ansiklopedik şiir çıkmış ortaya. Yine de şiir ezilmemiş diri kalmış. Neden?

1. Ozan artık biçimin iyi ustasıdır da ondan.

2. Güzel benzetmeler yapmış, sık sık ilginç isim ve sıfat tamamlamalarına başvurmuş, ondan.

3. Konusunu iyi biliyor da.

4. Daha önemlisi, konusuna toplumcu bir açıdan baktığı halde didaktik değil, lirik bir anlatımı yeğlemiş de ondan.

*Oyuncağıdır yel çocuğun / Pirinç başakları sallarken / Bulanık
sıcağı tarlanın / Vurur ananın yanık göğsüne / Ananın göğsü pişmiş
toprak / Yüz avuç, yüz avucu da beylere / Konaklarda bülbül din-
leyen beylere / Toprağa yatırdığım sen gölek kuşum / Bekle, südümü
bile çalmışlar kanımdan. ("Pirinç Bebeği")*

"Çince" de, "Japon Feneri" de dokunsan kırılacak sırça şiirler. Hindistan'ı parya, Kuzey Asya'yı kırgız atlısı ile anlatmış. Macar demircisi Mikloş, hem nalbanttır, hem keman çalar. Budin günlerinin, Petöfi'nin, bağımsız buğdayın ovalara saldığı koçak Macar atlarını nallar. Yazın ay ışığının ezdiği Ağustos harmanlarında keman çalar Mikloş, sevgilisine. Bülbül de dinler. Sonra, salar atını halk andının yeşeren çayırına, bütün Macar yiğitleriyle birlikte özgürlük için ölür Mikloş.

Polonez'de Vistül, yüzyıllar boyu at nallarıyla ezilmiş diri buğdayların yeşil kanıdır, öyle akar. Sevişme orda da yaşamın simgesidir. Ama savaşlar gelir ansızın. Polonya düşer. Şarkılar dayanır yine de, çocuklar ağız mızıkalarıyla. Ölüm bir direnmedir.

Finlandiya, ozanlar, orman köyleri, Sielman, Viborg Kalesi demektir. Almanya ise, Bavyera birası, özgür aşk, Robert Koh, bir de dinsel hoşgörü.

İsveç, Tristan ve İzolde'nin birbirini çağırdıkları yer. Başaklar var, kardeş kavgası yok. Ormanlarında geyiklerin en güzeli uyur, uyanır.

Hiçbiri okunmadan geçilemez.

Kutsal tepeden iniyor halk, ezilenler / Düğünleri, törenleri sofraları ayrı. / Birleştiriyorlar düğünlerini, törenlerini, sofralarını / Beyzadelerin düğünlerine, törenlerine, sofralarına karşı / ...

Tedirgindir Afrika, Afrika'da Cezayir. Fransa, ozanların Fransa'sında yıllar sonra devrim yasası bozulmaktadır.

Anadolu ise: Muş ovası ile, yaz gelini ile, bir top gelincikle, Pir Sultan'la simgelenir.

Tanrı bir güldür açar insanda / Tanrı bir dildir söyler insanda / Bir eldir uzanır seher vaktinde. / Tutar sımsıcak insan elini / Bir el bir ele, bir el bütün ellere / Dünyayı insanın bahçesi yapmaya / İnsanı dünyanın türküsü yapmaya / Tanrı bir eldir uzanır kuşluk vakti / Birleşmeye... Ellerimizle, insan ellerimizle. ("Pir Sultan Abdal")

Bu dünya işte bizim'dir. Görülüyor ki ozan dönüp bağbozumu sofrasına varmış. Ama bu varış bir kısırdöngü varışı değil, diyalettik bir varıştır.

YARALAR

*İlk yaram diken yarası,
Çakır diken i yeşildir aldanılır,
Kavgalarda, gezintilerde, çocuk keşiflerinde
Ah, yaralandım diyebilirsiniz.
Bütün dikenleri bağışlıyorum.*

*Sonra sonra açılan boşluklardan
Sevdiğiniz, dost olduğunuz, bel bağladığınız
Birinin kayıp gittiğini hatırlarsınız
Sessizce.. Ah yaralandım diyebilirsiniz,
Bütün ölenleri bağışlıyorum.
Başboş gezdiğiniz bahar günlerinde*

Kalp ağrısı, kalp yarası dedikleri
İlk aşkınızın acısı başlar,
Ah, yaralandım diyebilirsiniz.
Bütün kadınları bağışlıyorum.

Sonra gezip göreceksiniz, öğreneceksiniz,
Hele Paşalı'dan Fakılı'ya o sonsuz ekenekte
Kökünü tarla faresinin kemirdiği buğdaya,
Buğdaya benzeyeceksiniz..
Bir acı bir acı ki kemirecek kalbinizi kökünden,
Gezdikçe, gördükçe, öğrendikçe,
Bütün acılardan gayrı, üstün ve ağır,
O acıyı çekeceksiniz ömrünüzce.
Buğday misali köksüz kemirilmiş,
Yerlere serili, başlarınız düşmüş
Yatacaksınız aynı toprağın üstünde,
Kıraç yorgan bin yılları örtmüş..

Bu acıda ne çocukluk ne ölüm ne aşk,
Yalnızca tek şey gizli: Günahlarımız.
Çekeceğiz gördükçe, gezdikçe, öğrendikçe,
Bağışlayamayız hiç bir zaman kendimizi.

(Yanık Hava'dan, 1950)

SAKYA MUNİ

Seni ayırmışlarsa gel bana işte elim,
Seni kovmuşlarsa gel bana işte evim
İşte evim, sen konuğumsun bir de gökyüzü çağrılı
Bir gizli çayırılık orada çevresi yaban gülü
Orda benim tapınağım: Güller, kuşlar ve insanlar
Sessizce söyle ezildiğini kardeş kulağıma
Ellerini getir ellerimin içine koy
Buyur ediyorum seni tapınağıma
Sus yalnız, ses etme, bir olduk sus!

(Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü'nden)

Attilâ İlhan

Ortası yok. Niye öyle dedim bilir misiniz? Çocukken bahçemizde bir kuyu vardı. Bir kurur, biter suyu, bir dolar ağzına kadar. Tam umudunu kesmişken ninem, görüverirdi evden biri, su kuyuyu çatlatıp fışkıracak gibi. Sevinirdik. Bir “Duvar” için değil bu kuyu öyküsü. Attilâ İlhan’da öyle şiirler var ki insan onlardan sonra şiir okumak istemez. Yüz yıl doyurur adamı. Sonra da şaşırtır kuraklığıyla. İki uç arasında. Onurlu, içtenlikli. Olduğu kadar verir, zorlamaz kendini.

DUVAR: İkinci baskısının önsözünde de belirttiği gibi Attilâ İlhan bu kitabındaki şiirleri, savaştan, tek parti döneminden, yargılardan, hücrelerden öfkeler, çarpıntılar, yine de umutlardan toplamış. “Yurt ve dünya için barış”, “Bütün insanlar için mutluluk ve hürriyet”. Çıkış yeri bu özlem olana, Köroğlu, Dadaloğlu, Pir Sultan, Yunus kilimine bizden önce nakış atana selam olsun.

Anadolu’yu iyi biliyor Attilâ İlhan. Düşüncesiyle, diliyle, duyulanmasıyla. Yerel sözcükleri iyi kullanması var. Kemal Tahir gibi değil. Bunun üstünde duran olmadı. Yerel sözcükleri anlamlarından uğratmış Kemal Tahir. Hele deyimleri. Yerli yersiz, yanlış kullanıyor. Gerçekten, Çorum ve yöresinde kullanılan sözcükler iyi derlenmiş. Ama İstanbul acelesine getirilmiş. Orta okuyucunun hoşuna gidiyor bu değişiklik.

Şiirde yerel sözcükleri kurgu’ya yedirmek, hikâye ve romanda olduğundan daha güçtür. Yaptığım bir şeydir, bilirim. Attilâ İlhan, bunun üstesinden gelip geçiyor. Bir de Osmanlıca tutkusuna olmasa. Şiirin kişilerinde de var. *Duvar*’daki bu tutku öteki kitaplarda gittikçe azalır.

Gâvur Dağları’ndan Rivayet: Bir destanın bitmemiş, başlanıp bırakılmış, yeniden dönülmüş denemesi. Bir bütünlüğe varılma-

miş olması, bu değerli parçaların kalıcılığına zarar veriyor. Anadolu kiliminde simetri önemli değildir onu aramıyorum ben. Nakışlar da harikulâde. Ama niye bir uyuma, bütünlüğe varmamış? Sonra hep buna benzer sorular sordum.

Akşam gelir konar yemişinin dalına / Tüyleri dağılmış, telekle-ri siyahtan / Duru gözlü bir şahan, bir şahan gibi.

Öteki şiirlerde ulusal ve evrensel özleri iç içe işliyor. Büyük savaş yıllarında yazılmış. Ortak dertler, kıyalar var. Ama aşklar, dostluklar da var. *Türkiye, Türkiye dağlarını duman almış diye başlayanlar, / Biz şair kişiyiz insanlardan söyleşiriz / Beş kıtayı kucaklamış bakışlarımız / Dünya işgal altında hey dili yar dili yar / Kaybedilmiş şehirler yenik ordular / ... diye sürenler, / Ben senin hayatına bir muhalif rüzgâr gibi girdim / ... / İşte rüzgâr, işte sonbahar yıldızları / İşte kalbim işte şiirlerim / Sen gelsen elini alnıma koysan / Saçlarını öpsem / Ağlasam diye bitenler var.*

Bence bu bakımdan Attilâ İlhan daha doğaldır. Hayatın bireyci karmaşasını da toplumcusunu da aynı tempoyla şiire koymuştur. Nâzım'da bireyci şiir yavaş ve nazlıdır.

Toprak işçilerini anlatırken:

Nemli şayak giysileri tüte tüte getirecekler sabahı / Çarşının en yağlı en sıcak çorbasına ekmek doğrayacaklar / Bandula'lı İsmail'in kahvesine uğrayacaklar / Ve bir gocuk gibi alıp sırtlarına gökyüzünü / Tütün dumanı dökerek / Erkek burunlarından / Şeker fabrikasına varacaklar / Az buçuk eskârlı / Tedirgin biraz / Ama mağrur ve kararlı.

Adamları bırakmıyor uyusunlar. Uykuyu şiire yakıştırmıyor Attilâ İlhan. Onları nemli şayak giysileri tüte tüte sabahı getirdikleri yerde yakalıyor. Çorbanın en yağlı, en sıcakına ekmek doğratıp (Sabahın ilk çorbası en yağlıdır) adı bile "Obartma" sözcüğüne benzeyen Bandula'nının kahvesine uğrattıyor. Hep edim, hep edim.

Kız sen burda yeni misin peki Leylâ nerde / Hani çekirdek gözlü örümcekten korkan? ("Kırmızı Pazar")

Neden hep böyle gözümü yumsam akşam / Madrit kapısında yeniden / Nöbet tutmaya gidiyorum. (No Pasaran)

Dört atlı Sarıgöl boğazına devrildiler / Rüzgârı burunlarıyla biçip / Arkalarına dökerek ("Silahlı Dört Besmele") Konular ayrı

ama öz, insanı insan yapar sürekli devinim. Biçimse, bu devinimin en iyi yansıtıldığı sinema tekniğinin uygulaması, figüratif, çok renkli resim.

Sonuncu parçada bir de benzetmenin doğrudan eylemin kendisi imiş gibi alınması var. Bu teknik Attilâ İlhan'da harikulâde başarılı uygulanmakta. Atlılar devrilir gibi gitmiyorlar da, devriliyorlar. Rüzgârı burunlarıyla biçip arkalarına döküyorlar. Çok dikkat edile. Bunlar birer çeşni değil. Birer genel tat. Acı gibi, ekşi gibi.

BEN SANA MECBURUM'un uzantısı, *YASAK SEVİŞMEK*. En baştan beri gelişen iki güçlü çizgi burda da sürüyor. Bireyci ve toplumcu çizgi. İyi ozanlar bu iki çizgiyi bazan iç içe, bazan yanyana ama mutlaka aynı güçle sürdürüyorlar.

Öteki kapımdan gel bunu açamazsın / Eski gözlerinle gel öldürmek vakti gel / Hem tetik bulun ardında biri olmasın. ("Yasak Sevişmek")

Kaç güneş kaldırır haydalıyarak / Çatal mızraklarıyla Selçuk çobanları / ... / Kıvılcım döker demir sakalları. ("Ç. Koçaklaması")

Önce iç biçimini kurmuş: Hayatın yüksek gerilimli kesimine, sinemanın bitmez tükenmez devinimini uyarlamak. Sonra konularını seçmiş:

Büyük savaşlar, iç göç, bireyin en tedirgin çağı, durumları: İlişkilerin uç noktaları. Onun için soylu bir ozandır Attilâ İlhan. Hayatın gerçek destanını yazdı.

YAĞMUR KAÇAĞI: *Duvar*'ı yazan ozanın şiirleri. Belli. Ama derlenip toparlanmış. Konular daha yalın. Birbiriyle iç içe geçmeden işlenmiş. Akılda kalıcı şiirler. Dil yalın.

1. Aşk bir yangın olmuş kasıp kavuruyor:

Gözlerin gözlerime değince / Felâketim olurdu ağlardım / Beni sevmiyordun bilirdim / Bir sevdiğin vardı duyardım / ... / Akşamlar bir roman gibi biterdi / Jezabel kan içinde yatarı / Limandan bir gemi giderdi / Sen kalkıp ona giderdin. ("Üçüncü Şahsın Şiiri")

2. Makasçı Rıza, Eyi Muz Satıcısı ve öteki ekmek peşinde koşanlar, acılaşmış 1955 öncelerini yaşıyorlar.

Yıldız kovalamaca gece sıfır yirmi beşte / Cehennem döşüme kaymış içim dışım ateşte / Yağmur mu yerim iğneden ipliğe ısla-

nırım / Fakir bir akşam vakti altı otuzbeş geçer / Tik geçer tak geçer taşa keser ben kalırım. / ... ("Bir Kırmızı, Bir Yeşil")

SİSLER BULVARI: Yalnızlık, Kaptan Joy, Kuşadası'nda, Sürmene'deki Dalyanlar, Balıkçı İtalyanlar, Beynelmîl Küfürleri Yaratıcılar, Emperyal Oteli, Pia, Aşk ve Türkiyeli şairlerin en yörük olanı. Mustafa Kemal'e tutkun. Bir avuç buğday ve ekşi hamur peşinde olanlara vurgun. Grevcilere, harmandalıya da.

Dumanlı dağın çobanı garip yıldız / Yağmur yağmasına yağıyor / Rüzgârlar esmesine esiyor / Ben ölmüşüm sen ölmüşsün kime ne / Kimsecikler derdimizi bilmiyor / Kemah pazarında sıra sıra testiler / Jandarmalar anacığım evimizi bastılar / Al kanlarım bulaştı kelepçenin demirine / ... / Ben ölmeylen kahpe dünya yıkılır.

Ezberlenen, ezberlenecek şiirler, akılda kalıcı tatlar.

BEN SANA MECBURUM: Yaşamak güç sarsılmadan Janin Medoviç / Hele yüksek gerilimli bir yaşamaksa.

Bazı bir tel erir bakarsın bir lif kopar / Bir yerde çıldırmak var dur bakalım.

Ben Sana Mecburum, genel olarak Attilâ İlhan'ın özeti. Yüksek gerilimli yaşamak ve çıldırmamak. Niçin çıldırmamak? Bunun çünküsü, gerilimin paralelini şiire de çizmek, Attilâ İlhan, bir çeşit soyluluğun ozanı. Onun çizdiği tipler, hep yüksek gerilimli. Kır sakallı dağ köylüsü, çarşı esnafı, kalpaklı süvariler, sendikacılar, Kallâvi Sokağı, Belma Sebil, Yolcu İt, Keman, Viyolensel ve Attilâ İlhan. Nâzım da gerilimli tipler çizdi. Başkaları da. Nâzım ve öteki toplumcu ozanlar hayatın içindeki tipleri, hep bir büyük amaç uğruna şiire aktardı. Attilâ İlhan'da amaç hayatın kendisi. Savaşlar, barışlar, düşünceler, insanlar her şey bir yerde, durmayan akıp giden hayat için.

YASAK SEVİŞMEK

Öteki kapımdan gel bunu açamazsın
eski gözlerinle gel öldürmek vakti gel
hem tetik bulun ardında biri olmasın
hanidir ben bu evde saklanıyorum

adımı değiştirdim başka bir adla yaşıyorum
gece gündüz siyah gözlük kullanıyorum
öteki kapımdan gel bunu açamazsın
sabaha karşı gel bütün gözlerinle gel.

Pancurların gerisinde kararıyorum
içime belâlar doğuyor sonbahar doğuyor
telefonda sesini tanıyamıyorum
yüzün parmaklarımdan akıp kayboluyor
böyle hep bir şey kopuyor bir şey kırılıyor
sabaha karşı gel eski gözlerinle gel
öteki kapımdan gel bunu açamazsın
hem tetik bulun ardında biri olmasın.
artık hiç kimse beni yaşamıyor
aşklarımı büyük kemanlarla çizdiler
korkularım oldum bittim kimsesizdiler
yalnız bir mısra mıyım ıslanıyorum
bir revolver romanımı tamamlıyor
oyun bitti ışıklarını söndürdüler
yokmuşsun gibi gel öldürmek vakti gel
öteki kapımdan gel bunu açamazsın
üzerime kilitleyip mühürlediler
hem tetik bulun ardında biri olmasın

(Yasak Sevişmek'ten)

SİLAHLI DÖRT BESMELE

Dört atlı Sarıgöl Boğazı'na devrildiler
rûzgârı burunlarıyla biçip
arkalarına dökerek
kara sular gibi boşandı gecenin boşluklarından
köpek havlamaları
dört atlı Sarıgöl boğazı'na devrildiler
omuzlarında çapraz tüfek
kalpaklı ve siyah çizmeliler
yıldız yıldız sıyrılıp akıyor
padişah karanlığında mahmuzları

Hafız Ahmed'in değirmeninde
 ateşin başına oturdular
 önce bir soğan kırdılar
 dut pekmezi ve yoğurt sordular
 bıyıkları tek mil ayaktaydı
 müslüman ve hilâl biçiminde
 sonra erkekçe yatsıyı kıldılar
 çakal gözleri saattaydı
 kulakları köpek seslerinde
 acı tütünler içilip
 sonra bir vakit konuşuldu
 cezveler sürülmüş ocaktaydı
 atının dizginlerine olduğu kadar
 her birisi kendi ölümüne sahip
 bir ordu gibi savaşmak kudretinde
 bir umutları Mustafa Kemal Paşa'daydı
 öbürü Ankara hükümetinde
 hızlı solumalarla kımıldanıyordu kara ağaçlar
 ahırda bir beygir aksırdı
 Munzur dağlarının üstünü bir tamam tutmuş
 yıldızlar neyin kalabalığı
 yukarılarda kar altındaki köylerde
 ihtimal öfkeli kurtlar dolaşıyor
 "Kemal Paşa'dır çağırdı
 Demirhanoglu gitmemiş olmaz
 Sakarya toprağında erkekler sofrası kurulmuş
 ahkâmlı köşkemli savaşılıyor
 yazılmışsa biz dahi
 Azrail'in ekmeğinden tadacağız
 şehitlik mertebesini
 yaşamak cihetine makbul tutacağız"
 "- Ankara Hükümeti ne demek
 Maraş'ta üzümler parmaklarımızdan damlamıyor mu
 Gümüşhane üzerinde elmalar Amasya'da
 adam
 tarafımızdan yenilecek
 ayrıca zeytinin yağı ineğin yoğurdu
 Tokat'ın ceviz sucukları

Antep'in bulaması da

adam

hünkâr kullarının sabanına koşulmayacağız”

“... biz her nokta-i nazardan insan olmalıyız

acılar gördük

bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamadığımızdır

fikrimiz zihniyetimiz medeni olacaktır

şunun bunun sözüne ehemmiyet vermeyeceğiz

medeni olacağız

bununla iftihar edeceğiz.”

gözleri iyice birbirinden ayrık

kaşları düz kirpikleri insafsızca kalabalık

kısa boyları ve yaylı ayaklarıyla adamakıllı Türk

bakırcı Hasan

Demirhanoglu Sadık

Paşoların Süleyman

ve Hacı Yörük

silâhlı dört besmele halinde göğe baktılar

sabahın ilk horozları çırpınıyordu

besbelli sabahın ayazından

ufarak yıldızlar

tevatür kırılıyordu

bir kuvayi milliye sabahın kapısını açtılar

Karadeniz'deki en son limanımız kadar

rüzgârlı kızgın ve açıktılar

sonu yoktu hiddetlerinin ve ümitlerinin

bir millet olarak çıktılar Sarıgöl Boğazı'ndan

kendinden

ve hürriyetinden emin.

(Ben Sana Mecburum'dan)

Ahmed Arif

HASRETİNDEN PRANGALAR ESKİTTİM: Ahmed Arif'in şiirine, umudun, inceliğin, korkusuzluğun şiiri demişler. Ekle-yeceğim: Onun şiiri, onurun ve alçakgönüllülüğün, derinliğin ve yalınlığın bile şiiridir. Bu özellikler sonradan edinilme değil, doğulunun geleneksel özellikleridir. Akıl ve yürek bir olmuştur. Hayat, en acı, en umutlu deneylerini sermiştir. O yirmi şiir yazılmıştır.

Haberin var mı taş duvar? / Demirkapı, kör pencere. / Yastığım, / Ranzam, zincirim, / Uğruna ölümlere gidip geldiğim, / Zulamda-ki mahzun resim, / Haberin var mı? / Görüşmecim, yeşil soğan göndermiş, / Karanfil kokuyor cığaram / Dağlarına bahar gelmiş memleketimin. ("İçerde")

Şiirde haberi verilen olay nedir? *Dağlarına bahar gelmiş memleketimin*. Görünüşte ozan, şiiri bu son dizeyi söylemek için yazmış. Ama biz o dizeyi biriktiren öteki sekiz yalın dizeden bir koca dram çıkarıyoruz.

Bir ağır hükümlü, yalnızlığı yüzünden nesnelerle konuşur. Taş duvarla, demir kapıyla, kör pencereyle. Bu nesneler onu çevreleyen nesnelerdir. Duvarın ayırıcı görevine karşılık, kapının pencerenin birleştirici görevi de vardır. Ama, mapusluk bir sıkıyönetimdir. Yok sayar dışa açılmayı. Pencere, kapı duvar aynı sıraya dizilirler. Duvar, taş, kapı, demir, pencere kördür çünkü. Yazar öfkesini, o nesneleri kendinden uzak tutarak, kötü niteleyerek açıklar. Yastık, ranza, zincir ise "benim"dir. "Yastığım", "ranzam" dedikten sonra, "zincirim" de der. Zincir, kötü nite-lenecek bir nesne olmaktan çıkmıştır. Uzun süre beraber olun-duğu, alışıldığı belirlenir. Bunlara bir de "zulamdaki mahzun resim" katılır. "Haberin var mı" sorusu, bir sevinci anlatır. Ma-

pus, yalnızlığının bir parçası, hatta kendisinin bir parçası olan nesnelerin dışına çıkar bu soruyla. Bu bir dostluk anlatımından çok bir başkaldırma, bir karşısına geçme'dir. Bir sıçrama olur. Kapı, kör pencere, mahzun resimden, "Yeşil soğan", "Karanfil kokan cığara"ya. Bıkkınlık, yerini umuda, ilgiye bırakır. Soğanın yeşil rengi, karanfil kokusu, dışarıyla bağlantı kurdurmuştur. "Görüşmecim" de, yeşil renk ve karanfil kokusu ile birlikte karşı ağırlıktadır. Denge bu yüzden, umuda, ilgiye doğru bozulur: "Dağlarına bahar gelmiş memleketimin".

Şiirde yaşayan kişi ozanın kendisi de olabilir. O zaman *Uğruna ölümlere gidip geldiğim / Zulamdaki mahzun resim*. Bir sevgiliden çok, inancın simgesi bir resimdir. "Karanfil", aşk için de, inanç için de kullanılan bir simgedir. O yüzden sır vermez bir sözcüktür burada. "Ölümlere gidip gelmek" ise aşk yüzünden de, inanç yüzünden de olabilir. O da sır vermez. Ancak, kitaptaki şiirler düşünülürse, ozan burada da hem aşkı, hem inancı birlikte ansıtmak istiyor olabilir. Ayrıca, kendisini aşk yüzünden mapus olmuşun yerinde düşünebilir.

"Karanfil Sokağı": Anlam bakımından ikili bir gelişmeyi izleriz bu şiirde. "Kar altındadır" bir somut olguyu bildirdiği gibi, bir simgedir de. Doğal ve toplumsal iklim elbette rastlansal olarak eşdeş görünmektedir. Bu eşdeşlik ozana şiir yazma itkisi verdiği gibi, şiiri de güçlendirmektedir.

Ozan: *Tütün, pamuk, buğday ovaları, çeltikler / Vatanım boyulu boyunca kar altındadır / derken somut ve doğal, ... tek mil ufuklar kışladı / Dört yön onaltı rüzgâr / Ve yedi iklim beş kıta / Kar altındadır / ... derken, simgesel ve toplumsal anlatımı başlatır. Şiire bu dizelerle başlaması, olayı yedi iklim, beş kıtaya, tek mil ufuklara yayması, onun asıl amacının toplumsal anlamı geliştirmek olduğunu baştan gösterir. Ozan, günü ve geçmişti art arda anlatır. Toplumsal inanç nasıl gelişmiş? Şarkılarla, resimlerle, Lorca ve Pierre Curie ile, yani bilimle, gözlemle. Bugün de doğuşenler vardır. Ama, hepsi kar altındadır şimdi. Ozan, şiirin sonuna doğru çevreyi daraltır, zamanı iyice yaklaştırır. Gece kondularda hava bulanık puslu / Altındağ gökleri kümürlü / ... Ama "Hatıp Çayı"nın ikiye ayırdığı Ankara'nın öte yüzünde,*

“Karanfil Sokağı”nda güneş açmıştır. “Hikmetinden sual olunmaz” demek ister insan ilk bakışta. Ortada bir çelişki var görünür. “Altındağ”da açmalıydı güneş. Ama ozan, “Mucip sebep” ve “Kâfi delil” vardır der.

Bu “mucip sebep” ve “kâfi delil” açıklanmadığı gibi, görülen çelişkinin yok sayılması inandırıcı olmamıştır.

“Merhaba”, anlam ve biçim olarak “İçerde”ye çok benzeyen bir şiir. Bu şiirde, baharın gelişi, adı anılmadan anlatılmıştır. “Haberin var mı?” yerini “Merhaba”ya, mapusa ait nesneler yerini, bahara doğru teskere bekleyen’in nesnelerine bırakmıştır. Yağmurlu toprak, İncesu Deresi, çılgın serçe, çalımlı kartal. Ozanın sevda ile inancı iç içe verme özelliği burada da görülür.

“Yalnız Değiliz”: Uzun ve karanlık gecede, ölüme bir soluk kala, zındanda yatarken geliştirilen umuttur. Nasıl gelişir, nasıl yetişir bu buz tutmuş toprakta umut. Düş kurar ozan. Düşünür, mapusluk düşünmeye, düş kurmaya engel değil. O zaman dört duvar arasından çıkar. Çukurova’ya gider. Fabrikalara, tarlalara varır. Pirincin, pamuğun, tütünün serüvenini izler. Pirinçte, minicik bir aşiret kızıyla dost olur, pamukta bıçkın bir delikanlıyla. *Dostuna yarasını gösterir gibi, / Bir salkım söğüde su verir gibi, / Öyle içten, / Öyle derin,* “Yalnız değiliz” der ozan. ilk nefeste hızır gibi yetişen kız saç tütünse, “İncecik ak kâğıtlara sarılır” gelir. “Dostun susan dudağına” kendini vererek, yoksul tütün işçilerini andırır.

“Hani Kurşun Sıksam Geçmez Gecedен”: Dünyada yetim hakkının sorulduğu, haydut hayınların amana geldiği, hesabın görüldüğü bir çağda mapusluk daha bir koyar. Şiir, Ahmed Arif’in dilince bunu anlattığının resmidir. Bun vardır. Karanlık vardır. Ne çatal yürek civan oluş, ne filiz vermiş sevda, umudu çekip çıkaramaz bu karanlıktan.

“Akşam Erken İner Mapusaneye” önceki özün sürdürüldüğü bir şiir.

“Kara”: ... *De be aslan karam / De yiğit karam, / Hangi kalemin yazısı, / Belânda? ... Vurmuş / Demirlerin çapraz gölgesi, / alnın*

galip ve serin, / K nyen  izileli kaç yıldız uçtu, / Kaç ayva sarardı,
kaç kız sevi ti / Gelmemi  kimselerin.

Yoktan içeri girmi se, kahırlanır, i lenir.

Hakikatlı dostun muydu. / Can koydu un ustan mıydı, / Bir
uyumaz hasmın mıydı.

Of çıkar, başka ses çıkmaz.

Ve kan tadında bir gonca / Damıtır kendini mısralarınca.

    Zından Bu Kır ın, Bu Can Pazarı :

Gördüler / Yedi Cihan, /  n, Cin kaf da ının ardındakiler, / Kıt-
lık da kıran da olsa / Gördüler analar neler doğurur / Aman aman
ey.

Ozan bu dizelerle hem  iirine giriş yapıyor, hem koyacağı özü
açıklıyor. Bu  z, Habil in murdar baltasına ve kan de irimenlerine,
yavrusunu yiyen timsahlara, yalan hamurunu da  da  yo uran
cadı a,     Zından Bu Kır ın, Bu Can Pazarı na karşı, inatla,
ısrarla direnenleri içerir. Onların meltemi, kız memesiyle ustura
ağzı arasında, küfürle a k arasında gidip gelen yağmurları vardır.
Onlar i lenirler. Onlar uğruna nelere katlandıkları      
Sevgili den döner medet umarlar.    ce, samanyollarında rüzgâr
 ıkıncaya dek . Onlar, uğruna ba  koyduklarını iyi tanırırlar: Sera-
bın bir sonu vardır, / Ufkun, sırada ın sonu / U arın ka arın bir sonu
vardır / Senin sonun yok. / Mandaların, kavakların pazarı olur, senin
pazarın olmaz / Sensiz nar çatlamaz, bebek g  demez.

Ortada bir  eli me vardır. Bunca doğal, bunca haklı, bunca
sonsuz bir sevgiliye ba lananlar, onların içinde ozan, olmadık
bel lara u ramı lardır.

O yüzden: Ve bilsen nasıl vurur beni bu duvar / Ak am ak am
kara sevdam a arır / Aman aman hey... diye bitirir şiirini.

    Havar : Ve ben  airim / Namus i  isiyim yani / Yürek işçisi /
Korkusuz, pazarlıksız, k l elenmemi .

Öyleyse, yakalamalı konusunu ve yazmalı ozan. Ama nerde.

Ne salkım bir bakış / Resmin  ekeyim. / Ne kinsiz bir rüzgâr /
Mısra d keyim Olmaz, yapamaz.    nk : Oy sevmi em ben seni
Yaptırmazlar. Yangınlar, kahpe farları, suyu zehir bıçaklar orta-
sında, cell t, ni ang hlar arasında olma neden? Bunun cevabı
Oy sevmi em ben seni.

Ve sen demincek / Yıllar geçse de demincek, / Bıçkılanmış dal gibi ayrı düştüğüm / Ömrümün sebebi, ustam, sevgilim, / Yaran derine gitmiş / Fitil tutmaz bilirim / ... diyerek ozan, sevgili ile uğruna baş koyanın durumu arasında bir paralellik çizer. Ama *hesap dağlardadır, / Umut dağlarla.*

Uzay çağı, atom fiziğine karşın, kıl çorap, ham çarıkla da olsa, “Bu bizi biz eden” amansız sevda için, dayanılacaktır.

Deey, dağları un eder Ferhad'ın gürzü.

Ozan, bu inancın, bu kendine güvenin insanı nasıl sabırsızlığa, aceleciliğe ittiğini anlatır, *Benim de boş yanımdan hançer yalımı / Ve zulamdan kan ter içinde âsi / He desem koparacak dizginlerini.*

“Hasretinden Prangalar Eskittim”: Kitabın ilk şiiri olmalı. Ozan, kendine dünyayı hem dar eden, hem var eden *Yokluğun, Cehennem*in öbür adıdır sonsuz sevdasını anlatır. Bu sevdadır, şiirlerin de sebebi. Bir hoş, bir garip sevda. Uyutmayan, durdurmayan, dalıp dalıp gitmelerine sebep, saklanması, söylenesi bir sevda.

Seni bağırabilsem / Dipsiz kuylara, / Akan yıldız / Bir kibrit çöpüne varana / Okyanusun en ıssız dalgasına / Düşmüş bir kibrit çöpüne.

Ozan, nesnelerle konuşmaya alışık. Yalnız büyüyen çocuklar gibi. Bir de bu konuşma isteği, dünyada bir kibrit çöpüne varınca dek her şeyi önemseme gerektiğini düşünmesinden geliyor.

“Diyarbakır Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi,” öncekilerle hem ilintili, hem değil. Şiiri yazdıran neden aynı. Ozan bir afat sevmiştir. Ölesiye. Kara ferman çıkmıştır yollara. Bunun belâsı bir kendine olsa. Önceki şiirlerde, seve seve katlanılan bu belâ söylenmiştir. Ama bir var ki, bacıdır, anadır, hele hele Adiloş Bebe diye bir yeğendir, belânın payını suçsuz sebepsiz omuzlayacaklardır. Ve Adiloş Bebe, doğarken kaderini birlikte getirir.

Bunlar, / Engerekler ve çiyanlardır, / Bunlar, aşımıza ekmeğimize / Göz koyanlardır. / Tanı bunları. / Tanı da büyü.

Ozan, künyesine kazılmış namusla, ağılardan süzölmüş sabırı Adiloş bebelere doğum hediyesi diye sunuyor.

“Otuzüç Kurşun,” Karşıyaka köyleriyle kan hısımlığı olan, kız alıp veren, sınır köylerinden birinde, sınır geçti diye öldürülen otuz üç kişinin öyküsü. Ozan bu acı olayı, şiirinden hiç yitirmeden, tersine, olayın gücünü de üstüne ekleyerek anlatmış.

Ahmed Arif’in şiiri baştan sona somut gerçeklere dayanan bir şiir. Zor bir şiir. Ama, tek bir kez kekeleyeden, tek bir kez biçim sıkıntısı, dil, anlatım sıkıntısı çekmeden, benzetmelerin imgelerin en özgününü bula kullana yazmış. Benzersiz bir ozan.

KARA

Çarpmış,
Paramparça etmiş,
Kara sütü, kara sevdayla seni...
Ve kara memelerinde dişlerin âsi,
Karadır, upuzun yattığın gece,
Felek âh ettirir, boynun kıl-ince...
Cihanlar, çocuklar, kuşlar içinde
Sızlar bir yerlerin
Adsız ve kayıp
Sızlar, usul usul dargın,
Ve kan tadında bir gonca
Damıtır kendini mısralarınca...

De be aslan karam,
De yiğit karam,
Hangi kalemin yazısı,
Zorlu yazısı,
Belânda?

Anadan doğma nişan mı,
Sütlü barut damgası mı,
Bir gece parçası mı kaburgandaki?
Kız kâkülü ne hal eylermiş teni,
Ellerin, deli hoyrat,
Ellerin, susuz, yangın,
Ellerin oooy alarga...

De be aslan karam,
De yiğit karam,
Hangi güzelin dış yeri,
Mavi dış yeri,
Sevdanda?

Vurmuş,
Demirlerin çapraz gölgesi
Alnın galip ve serin.
Künyen çizileli kaç yıldız uçtu,
Kaç ayva sarardı, kaç kız sevişti,
Gelmemiş, kimselerin...

De be aslan karam
De yiğit karam,
Hangi zehirin meltemi,
Saran meltemi
Hülyanda?

Hakikatlı dostun muydu,
Can koyduğun ustan mıydı,
Bir uyumaz hasmın mıydı?
“Oooof” de bunlar olsun muydu?

De be aslan karam
De yiğit karam,
Hangi kahpenin hançeri,
Saklı hançeri,
Yaranda?

(Hasretinden Prangalar Eskittim'den)

Orhan Veli

1936-1938 yıllarında yazılan ilk şiirleri Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar şiirleri doğrultusundadır. İlkgençliğin hüznünlü yalnızlığını, düş kırıklığını, umutsuzluğunu, hasretini, aşkını söylüyor.

Dil olabildiğince yalın. Osmanlıca sözcükler sık sık kullanılmakla birlikte o yıllar için bunu doğal karşılamak gerek. Mitoloji ve masal sık başvurulan bir anlatım aracı olmuş. Romantizmi sevimsiz. Bazı şiirlerde.

*Konsa rüya dolu köşkümün
Çiçekli damına serçeler
Renklere çözülse geceler
Nar bahçelerinde geçse gün.*

(“Açsam Rüzgârda”)

Okuma kitaplarına geçmiş “Masal” şiiri daha da güzel bir örnek.

Önemli olan, bu ayaklı ve uyaklı şiirleri değil, hemen bunlarla birlikte yazılmaya başlanan özgür koşuklar. Garip şiirlerinin öncüleri onlar.

Yalın, çocuksu, yüzeyden bir özleri var. Günlük konuların, yine günlük dille söylenişinin ardında hiçbir şey yok.

Kaldırımın kenarına dizilip / Bacası olan silindir / Yürüyüşünü seyreden / Çocuklara imreniyorum. (“Asfalt Üzerine Şiirler II”)

Naif resimler gibi, yalın, çocuksu görüntüler. Şiir bir söz sanatıdır. Görüntü amaç değil araç olmalıdır. İkinci Yeni’nin de çıkış yeri bu. İmgeye, görüntüye tutkunluk. Onu şiire amaç yapmak. ikisi arasındaki ayrım: Birinin alışılmış, tek boyutlu sözcüklerle yine alışılmış görüntüler çizmesi, ötekinin ise alışılmamış ama yine tek boyutlu sözcük dizileriyle, alışılmamış görüntüler çizmeyi istemesi.

*Döğdükçe karanlığı balık / Uçar gök hafifçe / Eski püskü mar-
tılara doğru / Kanar mavi hırkası güneşin / Giyile giyile.* (Oktay
Rifat, “Perçemli Sokak”)

Bu şiirlerde dil iyice yalın. Orhan Veli şiirinin bence hem en önemli hem de en tehlikeli yanı, dilde ve özde yalınlığı çok kul-
lanılır yapmış olmasıdır.

Yalnızca bir görüntüyü sağlamak için yazılanlarda yalınlık
yozluğa varıyor.

Ozanın sonraları daha çok yaptığı bir şiir var ki: Görüntü orda
asıl işlevine oturuyor. Söz için bir giriş bazan, çoğunca da bir
güzelleştirme aracı oluyor. Şiir ikinci boyutunda anlamı getiriyor.

*Söğüt ağacı güzeldir / Fakat trenimiz / Son istasyona vardığı
zaman / Ben dere olmayı / Söğüt olmaya / Tercih ederim.* (“Seyahat”)

Yine de görülüyor ki, şu kadar kısa şiirde bile ozan derli toplu
olamamış. Söz dağınık ve uzun. Mısra yok. En yalın mantık der-
si örneklerinin şiir diye, önermelerin mısra diye uzun yıllar nasıl
sürüldüğüne şaşıyorum. O yıllar şiirin lânetlendiği yıllar da olsa.

*Bütün güzel kadınlar zannetiler ki / Aşk üstüne yazdığım her
şiir / Kendileri için yazılmıştır / Bense daima üzüntüsünü çektim /
Onları iş olsun diye yazdığımı / Bilmenin.*

Bana kalırsa, Orhan Veli’de, bu “İş Olsun Diye”ler ötekilerden
çok. Baştan beri söylediğimiz gibi, Orhan Veli şiiri iki kolda ge-
leşmiş. Görüntüyü amaç alan şiirler, araç alan şiirler. Birincilerde
şiir daha az. İyilerine örnek: (“Üstüne,” s. 73, *Bütün Şiirleri*.)
İkinciler için örnek. (“Karanfil,” s. 80, Aynı kitap)

“Karanfil” şiiri, Haşim’i ve onun şiirini sürdürenleri yermesi
bakımından da önemli. Ama yerilmiş de ne olmuş? Yozlaşan
görüntüye karşılık, sağlam bir içerik mi getirilmiş şiire? Yo.

Sonucu başlangıcına ters düşen olaylar, zıtlıklar, ince alay,
yararlanılan araçlar olmuş.

*Madem ki sevmiyorum artık
O halde her akşam
Onu düşünerek içtiğim
Meyhanenin önünden
Ne diye geçeyim?*

(“Meyhane”)

“Yaşıyor musun”, “Hicret I”de söylediklerimize örnek şiirler. Humor’dan yararlanılmış dedik. Örnekleri: “Tereyağ”, “Hardal-name”, “Gangster”, “Rönesans” vb.

Bir de tekerlemeler var. Örnek: “Gözlerim”, “ne kadar güzel”.

Vazgeçmediğim’deki şiirler hüznün ve sıkıntının şiirleri. Orhan Veli *aynada başka, yatakta başka* güzel olanın hovardası değildir artık. Durulmuş, içe dönmüş, bıkmış, ağlamaklı bir ozandır. Tarifsiz kederler içinde “Rumelihisarı”na oturmuş, tutturmuş türküsünü. Bunaltısı, sıkıntısı bir yerde onu “Rakı şişesinde balık” olma özlemine dek götürür.

Destan Gibi, adına uygun bir uzun şiir. Halk destanlarına benzerliği, biraz uzunluğundan, biraz da halk şiiri, halk türküsü motiflerini kendi görünmeyecek biçimde şiirine sıvamasından. Zayıf şiirler. *Yenisi*, *Garip*’teki şiirlerin daha bir gelişmiş, ustalaşmış uzantısı *Karşı*, kitaplarının en iyisi. Öncekilerin çizgisinde ama, yetkinliğe varmış.

.. / *İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı; / Kuşlar geçiyor, derken; / Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık. / Ağlar çekiliyor dalyanlarda, / Bir kadının suya değiyor ayakları; / İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı.*

Ezberlerde kalmış, okunurken aynı tadın alındığı şiir. Ozanın, imgeler, görüntüler ardında, ikinci boyutu geliştirdiği şiirlerin en yetkin örneği. Bir kentin iç çizgileriyle, bu kent içinde birine tutkun ozanın iç çizgileri uyumla gelişerek, renkli, bakmaya doyulmaz, içe işleyen bir resim oluşturuyorlar. *İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı* dizesi, her bölümde yinelenişiyle, hem sürekli bir iç edimi, hem de edimin çeşitli yönelmelerini belirtiyor. Sesler, doklardan gelen çekiş sesleri gibi, gerçek sesler de olabiliyor, bir kadının suya değen ayağının sesi gibi, imgeye daha yakın sesler de. Ozan, sese duyarlılığını, bir yerde körlerin duyarlığına dek götürüyor. Sevdiğinin alnının sıcaklığını, dudaklarının ıslaklığını, fıstıkların ardından beyaz bir ayın doğuşunu, kalbinin vuruşlarından anlıyor.

Yalın sözcüklerle bu denli yetkin tatlar veren, bu denli yoğun şiirleri yazabileceği çizgiye gelmişken ölen ozan için, içten yaşıyorum.

Kitabın sonundaki “Pireli Şiir” Orhan Veli’nin alaylarla, tekerlemelere yaslanarak kurduğu şiirlerinin yetkin bir örneği. Ozan, bu tür şiirlerine topluma yönelik duygu ve düşüncelerini yerleştirmiş. Toplumculuğu ilkel bir düzeyde. Yoksulluk, eşitsizlik, tutsaklık. Bu üç konuyu bazan bir şiirde baştan sona geliştirerek (Ör: “Baharın İlk Sabahları”) işlemiş.

“Kabahat” şiirinde kasabın kedisiyle sokak kedisini karşılaştırıyor. İyice anlayamadığı bir duygu karmaşasının ortasında kendisi de mutsuz.

Üç mısralık kısa şiirlerinde de iki eğilimini görmek mümkün:

Bakar-kalırım giden geminin ardından / Atamam kendimi denize, dünya güzel; / Serde erkeklik var, ağlıyamam. (“Ayrılış”)

Neler yapmadık şu vatan için / Kimimiz öldük; / Kimimiz nutuk söyledik. (“Vatan İçin”)

Sonuç olarak özetlersek: Orhan Veli, iki biçimi ve bunlara uygun iki içlemi yan yana geliştirmiş, etkin bir ozanımız. Kendi yazdıklarının öneminden çok, kendinden sonrakilere etkisi ile dikkate değer. Nâzım’ın Türk Edebiyatı’ndan zorla silinmesi ile, öncü bilinmiş.

İlkel bir düzeyde de kalsa, toplumcu sloganları bırakmaması, içinde bulunduğu sığ ortamı dalgalandırması, gerçek bir bilincin oluşmasına yardım etmesi nedeniyle, önemlidir.

ESKİLER ALIYORUM

Eskiler alıyorum

Alıp yıldız yapıyorum

Musiki ruhun gıdasıdır

Musikiye bayılıyorum.

Şiir yazıyorum

Şiir yazıp eskiler alıyorum

Eskiler verip musikiler alıyorum

Bir de rakı şişesinde balık olsam.

İÇİNDE

*Denizlerimiz var, güneş içinde,
Ağaçlarımız var, yaprak içinde;
Sabah akşam gider gider geliriz;
Denizlerimizle ağaçlarımız arasında,
Yokluk içinde.*

(Bütün Şiirleri'nden)

Oktaý Rifat

YAŞAYIP ÖLMEK, AŞK VE AVARELİK ÜSTÜNE ŞİİRLER: Oktay Rifat, Melih Cevdet, Orhan Veli üçlüsü, kalın çizgileriyle birbirine çok benzeyen ama, özde, biçimde bıçak sırtı ayrımları olan şiirler yazmışlar. Birbirine yakın çıkardıkları ilk kitaplarına bakıyorum. Oktay Rifat *Yaşayıp Ölmek*'teki (II. Bölüm) şiirlerle Orhan Veli'nin ilk şiirlerini ansıtıyor. Yaşama, ölüm, sevgili üstüne yazılmışlar. O. Veli'ninkiler gibi. Dış biçimleri de benziyor. Ayaklı uyaklı. Önemli olan, bu benzeyen yan değil. I. Bölüm şiirlerdeki o bıçak sırtı ayırım.

Melih Cevdet Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç*'ı ile karşılaştırıyorum bu bölümü: Anday, *Telgrafhane*'nin başında uzun uzun alay ettiği lirizm'i birinci kitabında çok bol kullanmış. İçli romantik şiirler yazmış. Hayal kurmuş, dilek dilemiş. Oktay Rifat öyle değil. Hayatın yan tutmayan bir gözlemcisi sanki. Gözlemiş ve yazmış. Kendini dışarda tutmasını, kendini bile dışardan gözlemesini bilmiş.

Anday'dan: *Çamaşır asılı ipte / Duran küçük serçem / Bana acıyarak mı bakıyorsun / Halbuki ben güneşin / Ve ilk beyaz yaprakların altında / Senin uçuşunu seyredeceğim.* ("Serçe")

Oktay Rifat'tan: *Ne güzel enseyi geçmemesi saçların / Alnımızda bitmesi / Tane tane olması kirpiklerin / Tel tel olması kaşların / Ne güzel insan yüzü / Elmacık kemiği ve on parmak / ...*

İki şiir karşılaştırıldığında ayırım açıkça görülür. Aynı ya da benzer konular bile bu iki ayrı açıdan işlenmiş. Oktay Rifat'ın "Kırlangıç" şiiri, savımızı pekiştirmemize yardım ediyor:

Bir telgraf direği bana / Kırlangıcı hatırlatır / Bir kırlangıç yolculuğu / Halbuki kırlangıç eskiden / Bana evimi düşündürürdü.

Oktay Rifat'ın şiire girişi, Anday'ın ve Orhan Veli'ninkinden çok daha sağlam, daha ölçülü.

AŞAĞI YUKARI: Boyu kısa, eni dar şiirler var. Bir de “İstanbul Şiiri,” “Fadik ile Kuş,” vb birincilere örnek:

Şu zeytinyağlı dolma / yemek değil rezalet / Rezalet rezalet / Hürriyet müsavat adalet./

Tipik bir garipçi şiiri. Konularını eşitsizlik, yoksulluk, tut-saklıktan almış ozan. Özü verirken alay, tekerleme gibi biçim öğelerini kullanmış. Bu kitabı da Melih Cevdet’in aynı yılda yayımladığı *Telgrafhane* ile karşılaştırıyorum. Aynı konuları işlemekle kalmamış, iç biçim benzeşmesi de başlamış.

Örnek: *Aşağı Yukarı*’da “O Gün Bugün” ile *Telgrafhane*’deki “4 x 400 engelli.” İkisinde de Osmanlı tarihinin mekanik padişah dizisinden yararlanılmış. Melih Cevdet Anday bu mekanikliği olduğu gibi şiire de uygulamış, Oktay Rifat ise, konusunu açıklamış. Mekanik bir dizileme yerine, tarihsel bir öykülemeyi yeğ tutmuş. Öyküsünün toplumcu sonucunu bildirmiş: *Ve dünya kadar nutuk / Ve dünya kadar ferman / Gene köylünün elinde kara saban / Gene halkımız yarı aç yarı tok perişan.*

Oktay Rifat’ın şiirlerinde önemli bir özellik de folklorla yaslanması. Türküleri şiirine rahat yedirebilmesi.

Kasımpaşa kıyıları tersane / Bir kız sevdim alimallah bir tane / Her dem sevdalıya kız mız bahane / Top çiçeğim deste gülüm / Canım İstanbullular aman aman bahane.

“İstanbul Şiiri”: Ozan, İstanbul’un bir sabah uyanışında olağanüstü güzelliğini, renkli yaşamını, çeşitli insanlarını, hayvanlarını, onların ilişkilerini yine olağanüstü bir öykü, daha doğrusu masal anlatma tekniğiyle vermiş. Bu şiir İstanbul üstüne yazılmış en güzel şiirlerden biri olduğu gibi, Türk şiirinin de hâlâ en iyi örneklerinden. (İç ve dış gerilim, hareket öğelerini en ölçülü taşıyanlardan) Şiir eskir, modası geçer diyenlere salık verilir.

“İstanbul’un üstüne güneş doğdu” dizesiyle başlayan her parçada bir başka sokağa, kahveye, eve, bir başka görüntüye ışık tutuluyor.

Haydarpaşa’dan Pendiğe kalkan tren / Trenden başka her şeye benziyordu / Beygire benziyordu meselâ / Tavşana benziyordu / İşin tuhafı / Pireye benziyordu.

Bu beygire, tavşana, pireye benzeyen treni kim görmüştür?

Bir çocuk elbette. Nesneleri masalda olduğu gibi değiştirimlere uğrattırken ilgili insanların imgelem güçlerini kullanıyor. Dilini de. “Bizim kel beslemeye söylüyorum efendim” diyor. Acımasız İstanbul hanımefendisi, Efendimli bir incelikle, beslemeye nasıl işkence yaptığını anlatıyor. Ali ile kanaryasının serüveni de bir başka plân uygulanarak şiire aktarılmış. Görülmektedir ki uygulanan ana teknik sinema tekniği. Öteki yan teknikler (Masalsı anlatım, kişileri ve nesneleri kendi durumları içinde biraz da abartarak, biraz çelişkiye düşürerek konuşturması vb) yardımıyla gerçekten olağanüstü bir sonuç almış.

“Fadik ile Kuş”ta da aynı teknik uygulanmış. Toplumcu anlayışla şiir yazma, şiirden ödün verme ile olur diyenlere de salık verilir.

KARGA İLE TİLKİ: Kuru, sert, sabırsız, aceleci. Biçim olarak bir önceki kitabın uzantısı sayılabilir. İçerik olarak da. Ama bir bıkkınlık, bir darlık içinde şiir kendi kendini yemiştir. Bilinç keskinleşmiş. Romantik bir iki küçük parça var. İyice.

PERÇEMLİ SOKAK: Yıl 1956. D.P’nin umutsuz yılları. Nefesler kesilmiş. “Karga ile Tilki” sürdürülemez. Zorunlu bir dönüş. Biraz acıklı, biraz gülünç. Susma sırasının geldiği yerde boşuna konuşma. Birinci yeniye olduğu gibi, “İkinci Yeni”ye de öncülük etme garipçi Oktay Rifat’a düşünüyor. Kuramını da koyarak *Perçemli Sokak*’ı yayımlıyor.

Savı şu: Sözcüklerin, gözümüzün önüne gelen görüntüleri vardır. Sözcükler bir arada kullanıldığında bu görüntüleri gözümüzün önüne getirebiliyorsak, sözcüklerin anlamı var, olası bir görüntüsü yoksa, anlamı da yok demektir. Şiir bir sözcük, dolayısıyla bir görüntü sanatıdır. Öyleyse, yalnızca olabilecek görüntülere bağlanması istenemez. Anlamla da bağlı kalması beklenemez.

Gerçeği kurcalamak, gündelik, alışılmış gerçek düzenini değiştirmek olası değil. Bunu ancak sözcüklerle, görüntülerle yapabiliriz vb.

Dökülür asmaların kurnasından / Ot saçlı üzüm gözlü / Yeşil papağanların kanı.

Önce yok edip, yoktan bir şeyler çıkarmaya bile çalışmama. Bir devrim değil, bir anarşi bu. Kitabın en başarılı olduğu yerler anlama dayalı olanlar.

Döğdükçe, karanlığı balık / Uçar gök hafifçe / Eski püskü martılara doğru / Kanar mavi hırkası güneşin / Giyile giyile.

Güzel olan, ilginç olan, anlamın geliştirilmesi, genişletilmesi, sonuna dek zorlanması, hatta değiştirilmesidir. Yok edilmesi değil. Kaldı ki yeni bir buluş da değil bu. Batıda çok önceleri yapılmış. Bizde, Divan'dan beri zaman zaman yapılmış. Halk şiirinde de var.

ÂŞIK MERDİVENİ: Öncesini sürdürüyor. Bu iki kitap yazılmasa da olurdu.

ELLERİ VAR ÖZGÜRLÜĞÜN: Oktay Rifat şiirinde bir aşama yaptı bu eseriyle. *Perçemli Sokak* ile başlatılıp, *Âşık Merdiveni* ile sürdürülen deney de bir çıkmaza vurmamış oldu onu. 1960 sonrası özgürlük ortamında payı olan bu gelişim Türk şiiri için de yararlı oldu. İkinci Yeni'den birikenler, yeteri kadar lirizm, bireyci şiire de, toplumcu öz taşıyana da aynı oranda uygulandı. Boş duygulanımların, benzetmelerin içi şiir özünü dolduruldu.

Ozan, "En Derin Kutular"da kadın saçını için şöyle dört mısra kurmuş: *Topuz yapsak ay doğar dağın ardından; / Çözsek tel tel, yürek yağmurda ezilir; / Halı etsek de uzatsak altınıza / Ne biçim bir kıyamet kopar kimbilir.*

"Üçüzler 3"te öfke için dedikleri:

Öfke, öptükten öte yansıyan kuş / Sonsuzun, aklın eli, kızlığında / Öfke çalkalanmış denizin bütünlük / Bayrağından sıçrayarak gelen taş / Öfke yoksullar dili bizce üstün / Öfke, insan öfkesi fakfonunda.

Şiir budur işte. Toplumcu şiir mi, bireyci şiir mi? Şu mu ya da bu mu? Biz tartışaduralım, şiir yazılmada.

En doğru işlediği zaman saatlerin / Akşamüstü; bir kuş kımıldamaz havada. / Şehir boyasını tazeler aynalarda / Sokak gönlümüzcedir, kusursuz ve tamam. / Susarız yapayalnız, çay, tütün ve kalem.

İyidir aşırılıkları denemek. Sonunda klasik güzelliğe katmak için derlenmiş bir yığın çiçek olacaksa kucakta.

Haşim'den, Tanpınar'dan, Dıranas'tan sürüp gelmiş olanı daha bir görkemli kılmış ozan.

“Agamemnon”: Azar azar ufalan, biten, yeniden büyüyen, sin-cap gibi kuşkuda, kesici, delici ve yakıcı silahların korkusunda olanın, suçunu değil, durumunu bileninin destanı.

Daha öteye gider onlar, masallara, dinsel kovuklara. Daha daha öteye oysa, eken, biçen, deliksiz kayadan baltayı ve ateşi çıkarmıştır onlar. O kara somunlara sürülenler.

Sürüsel bir mazgaldan bakıyoruz düşmana, tıpkı tıpkısına kuş gibi, susuyoruz ve bağıyoruz topluca.

... / Yan yana diziliyorduk tek tek, zincire benzer kopmalarla bağlı, bağlantılarla aralık, dirsekler dokunuyor ya yeter bize.

“Böyle olsun” diye buyuranlar var. Gümüş tasta su içenlerdir onlar. Onlarla savaşmak gerekiyordu, kalkmak kalkmadan, yürümek yürümeden, saldırmak vursun diye. Vurmak gerekiyordu, vurmamakla bir. Ölmek gerekiyordu.

ÖLMEK DE ÖLMEK GİBİYSE NEYE YARAR: Çağırıyoruz durmadan: “Anlamca gel, bize gel”... “En kanlı yaşları döküyorum gel be. Sen tüm olan, bütün ölüleri ve dirileri kavrayan. Sen tek.”

İnsan önce durumunun bilincine varmış ozana göre. Kurtuluş diye kavgaya başkaldırmaya sarılıyor. Ölüm var sonunda. Ölümse, hangi çeşidi olursa olsun ölüm işte. Ne demeye onlardan birini beğenmeli. Kurtulma isteğinden geçilmezse, ölüm de varsa, bir başka yere yönelir insan. Tüm olana. Ölüleri, dirileri, birliği içinde kavrayana.

Ozan, bilimin aydınlığından esinlenmek yerine “Varoluşçu Felsefe”ye de sapsansa, ilgiye değer yanı var: Düşüncesinin kökenlerini aydın insana değil, çalışan, yaratan, ezilen halka bağlıyor.

Saptırılmış bir bilimsellik değil de, bilimsel olmayanın bilim ve akıl içine sokulma çabası.

Dağlarca'nın *Asû*'sunda da benzer bir çalışma var. Evrensel olma, insanı daha geniş düşün kapsamı içine alma dileği ile ozanca yaratıcılık (Dağlarca'da tanrılık) birleşince böyle ilginç

sapmalar ortaya çıkıyor. OKTAY RİFAT bize göre, bu destanıyla değil, aydınlık duru, bilimsel bir dünya görüşünün uzak plandan eşlik ettiği Şiirler'iyle kalıcı olacak.

KERVAN

*Hepimizin ağzımız burnumuz var
Hepimizin aklı
Gün gibi aşikâr işte
O haksız o haklı.*

*Biz yaya kalmışız bu kervanda
Beyler paşalar atlı
Dökülmüşüz yollara çoluk çocuk
Kimisi kel, kimisi bitli.*

*Bu toprak eski toprak dost toprak
Tarlalar bereketli
Bingil bingil çayırlarda kuzular
Danalar etli.*

*Bize gelince işler çapan hemşerim
İncirim yenmiyor sütlü
Taş gibi mübarek kara somun
Kirazlar kurtlu.*

*Amanın bu ne biçim tecelli
Dostlar neden bu ikilik
Neden neden neden
İnsan dertli oluyor dertli.*

*Geberin diyor şeytan
İşiniz ne bu dünyada
Yağma yok kör şeytan
Yaşamak tatlı.*

(Aşağı Yukarı'dan, 1952)

DÖNGÜ

Güzel günlerle esrimiş yörüngede
 Rıhtım ve aynalar o ayrı ülkede
 O çam dalı, yakın deniz, ufak masa
 Kesilmezse bu çalkaşı, durulmazsa,
 Döner, döner, ortasında güneş-Anı,
 Gökleriyle döner havuz, döner yonu,
 Rüzgârında uçar kâğıt, susar kalem,
 Döner avuç ve el şiirdedir nemi,
 Döner Aslı, döner Kerem.

Akşamsa akşam hep, yanar bulut, batı.
 Kalır konduysa kumsala, uçan martı.
 Yağar yağarsa dinmeden, dinen yağmur
 Vurur yeşil pancur vurur bin yıl vurur,
 Ayrılır maviden altın, sular, bahçe
 Yıldız dolar, döner yaprak, döner gece,
 Rüzgârında döner kâğıt, döner kalem,
 Bu sessiz döngüden yok öyle gitmece,
 Döner Aslı, döner Kerem.

(Yeni Dergi, Mart 1972)

Melih Cevdet Anday

RAHATI KAÇAN AĞAÇ 1946'da basılmış. Bir ilk kitap. Japon şiirlerine benzer küçük şiirler ile, (Ör: "Ağız Mızıkası") halk şiirinden esinlenerek yazılmış olanlar. (Ör: "Kışlanın Ortasına Yağmur Yağdı"). İkinci Cihan Savaşı kötümserliğiyle yazılan ölüm ve dirim şiirleri. İlk şiirler olmanın özelliklerini taşıyorlar. Aralarında usta işi olanlar var. ("Kışlanın Ortasına Yağmur Yağdı" vb) İçli, romantik şiirler. Düşlerin ve dileklerin şiiri.

TELGRAFHANE: İlk şiiri lirizme yergi. Ardından kendini yalanlarcasına lirik birkaç şiir. Bir önceki kitabı sürdürüyorlar. Daha çokbilmiş. Daha kıvrak, dilde daha özenli. Yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik, açlık yani o yılların halkça yaşamının belirgin noktaları. Biçimde özentisiz, kuru olanı çok.

Örnek: *Dün iki katlıydı / Bugün üç katlı / Derken dört katlı beş katlı altı katlı / Memleket yükseliyor / ...*

Mizahı, alayı iç biçim; tekerlemeyi, öykülemeyi dış biçim ögesi olarak kullanmış. O da Oktay Rifat gibi, anlatım aracı diye tarihten yararlanmak istemiş. Onun kadar başarılı olamamış. *Telgrafhane*'nin şiirimize pek bir şey kattığı söylenemez. Biçimde önemli, özde önemsiz bir yenileşmeye öncülüğün şiirlerini taşısa da.

YAN YANA: *Perçemli Sokak* ile aynı tarihte çıktı. Ama o, ilk iki kitabın çizgisini daha bir acılaşarak, buruklaşarak sürdürüyor. Yine de umudu bir köşesinde saklayarak. ("Olsun da Gör.") Ayrıca, hatırlanacak iyi şiirleri de taşıyor. "Anı" gibi.

KOLLARI BAĞLI ODYSSEUS: Sanatçının boyuna aramasının, kendinden ve mutsuz dünyasından kurtulma isteminin destanı.

Sanatçı, bir insan olarak, doğanın bir parçası iken onun dışına çıkmak, onu yönetmek istedi. Çıktı da. Ama çıktığı yerde, kendisi de artık bir taş, bir kayaya denktir. Kuraktır.

Ozana göre: Doğanın dışında “Büyür tarihe usulca” ama, yonutlar, bundan dolayı bir şaşkınlığı taşır hâlâ. Belli değil biz mi doğa mı / Kimdi kim bu ayrılığı isteyen / ...

Doğanın düzeni de bozulmuştur bu ayrılıktan sonra. İşte o zaman bir akarsu / Geçtiği yerlerden bir daha geçti / İsteyerek ikiledi kendini

... / Bağlantısız bir düzende ordan oraya / Koştukça artıyordu yalnızlığım / ...

Çiçeğin kokusu kendinden ayrı durmakta, her şey yarım.

III. Bölüm’de, Odysseus’un doğayı nesneleştirdiği, sayılarını bulduğu söylenir. Şimdi iş bu sayıları yan yana getirerek yeni bir düzen kurmaya kalmıştır.

Odysseus’a: Kara bastın mı üşümeli / Üşümek bir sözcüktür üşümeye benzer. / Gecedir diye bakmalı geceye / Tıpkısıdır gece’nin bir sesli bir sessiz / İçtenliği kökünden yok etmeli / Çünkü sen bir nesneye karşılık değilsin / Sahtesin ve güçlüsün artık. Benze / Benzet, yakıştır, doğmazı göster / Ölümsüzlüğünü yaratmak için / Koru kendini bir gerçeğin / Yanıbaşında sözcüklerle dedirten ozan, kendi yaratıcılığının kurallarını, yöntemini de açıklamaktadır. Geç kalmış bir açıklama. Perçemli Sokak’ın önsözünde çoktan söylenmiş.

Şiir, Anday’a göre, doğalı yıkıp bozup yeniden bir düzen kurmaktır. Bu düzende her şey yapmadır artık. Madem ozan bir yaratandır, öyleyse ölümsüzlüğü bulmalıdır. Ölümsüzlüğün yolu ise, “kendini doğanın ve gerçeğin yanı başında sözlerle koruma”dan geçer.

Duygularla çok uğraşan Odysseus, sonunda onların dışına çıkmaktadır. Sevinci, korkusu artık onun dışındadır.

Ağlayan kim? Ben değilim / Vardığım kupkuru bir kıyı / Deniz kabukları martı leşleri / Eskiden ben bu denize girerdim / Hangi denize? Ölüm sessizliği / Ve cırlak güneş aydınlığı / İçinde dağa taş benzemişim.

Binbir çalkantıdan sonra Odysseus: Tanrıça Kirke’nin sözlerini de, kendini de geçer. Kirke ona, duyacağı sirenlerden korumasını öylece İTHACA’ya varacağını söylemişti. Odysseus, ise,

sirenlerin adasına ulaştığında görür ki, onların izi bile yoktur. Duyduğu ezgi, kendi ezgisidir. Onu sağır gemicilere söyler ama yalnız kendi duyar.

Kirke, bilge tanrıça selâm sana / Sağ salim geçtim kendimi.

Anday'ın vardığı yeri gördük, varmak için geçirdiği serüveni izledik. Kollarını kendi bağlayarak, bilinçle vardığı yer, yalnız kendini değil, bütün insanları da aştığı, daha doğrusu üstünden atlayıp geçtiği yer olmaktadır. Ölümsüzlüğe saplanasıya "Ben"ini geliştirenin serüveni. Kendi deyimiyle ruhun yok oluşu, anlamın yok oluşu. Kendine doygunluk sağlaması için varıp söze dayanma.

Odyseus, ne bireyin ne toplumun, "Yapma"nın başyapıtı.

GÖÇEBE DENİZİ ÜSTÜNDE: İlk şiirde, ikinci yeni çizgisini, Edip Cansever'le ortak geliştiriyorlar. Ondan sonrakilerde zamanca bir gerileme var. Daha önce yazılmış olduğundan mı? ("Bulutlar Olduk"ta yine Cansever'i anıyorum) Bazı şiirlerde Cemal Süreya örneği, soluk kesici benzetmeler var.

Modaya uygun giyinmiş, görünüşte kusursuz bir kadın bu kitap. Bir daha görüyoruz içtenliği bıraktığını ozanın. Bize aklın, hayatın doğanın görünümelerini, bilgeliğinin anlık büyüyle, seçkin sözcükleriyle sunuyor. Yine de şaşkınız bir parça. Anday bizi bağışlasın.

HİROŞİMA

*Büyükbabam, babam, ben
Küçük oğlan, kız, damat
Gelişimiz teker tekerdi
Gidişimiz cümbür cemaat.*

BARIŞ

*Selâmımı kurda kuşa ilettim
Almıyana darılmadım iyettim
Bu elmayı kırk kişiye payettim*

(Yan Yana'dan)

KUŞLARLA BULUTLAR

*Bir hanın mahzeninde bulmuştum,
Bakır bir lâmbanın altında,
Elyazması eski bir isagoci,
Belki de Selçuklu'dan kalma.
Her sayfasında şarap lekeleri.
Yazıcısı mı, bir okur mu, bilemem,
Sonuna doğru, gizli bir yerine
Katmıştı şu garip sözleri:
"Gökyüzüdür zarı beynimizin
Kuşlar bulutlar gezinir içinde."*

(Yeni Dergi, Kasım 1972)

Edip Cansever

UMUTSUZLAR PARKI: İsterim herşeyi “Ben” koymalı dünyaya / O kadar güzel ki / Üstelik / Kımıldatma / Kımıldatmıyorum / Belki de avuçlarımdan anlıyorum / Kıvrılan dudaklarımdan / Bir sevince gelmiş olmayayım: İstasyon.

Geç kalmış, kendinden kurtulamamış bir “Ben”in çevreye yabancılaşması, içine dönmek zorunda kalması bir tragedyayı oluşturuyor. Ve bir nehir o kadar nehir ki / Durmadan akar / Sonra en büyük denizler olur / İşte o en büyük denizler sonra / Denizin bittiği yerde başlar. dedikten sonra Bu yol insana çıkar diye tek dizelik açıklamayı yapıyor. Bu yolun insana çıktığı doğrudur. Nasıl insana? “Bir ben vardır bende benden içeri” diyen insana.

Umutsuzlar parkındaki kişi, denizin bittiği yerde o en büyük denizler başlar diyor. Bir bakıma umuttur bu. Hem kişi adına, hem şiir adına. Ama kişi de, şiir de birtakım ortak ilgiler kurmak, başkalarına açılmakla olur. Cansever’e: Adımızı sorarız birine / O bize adını söyler dedirten, Tragedyalar’ı yazdıran şeydir bu bağısızlığın, tekliğin, yalnızlığın bunaltısını duyma. “Bu yol insana çıkar” boş bir söz bence. İnsanın kendinden başlayıp kendine dönmesi öyle başkalarına iletilecek bir mesaj değil.

Cansever’de bütün hareket ve gerilim, bir iç gerilim. O yüzden antenlerimiz yadırgıyor. Dış edim, onca da istenen, özlenen bir şey. Tıpkı Turgut Uyar gibi. Bulunduğu yerden, durumdan ayrılp bir yerlere gitmek ister hep. Biliyorsunuz ya bir ağrısı vardır gitmenin / Nereye ama nereye olursa olsun gitmenin / Hüzünle karışık ağrısı / ... / Varınca kıyıya birden / değilsin artık gemici.

Görülüyor ki o gemiciliğe gerçekten gönüllüdür. Ama kıyıya varma ve yeniden gemisiz kalma duygusu, edime başlamaktan soğutur onu. Turgut Uyar da *Türkiyem*'den sonra, Cansever'e benzer bir cayıcıdır. Ama Attilâ İlhan öyle değil. O durmadan bir yerlere gider, yolculuğun biri bitmeden öteki başlar. Ne cayma vardır, ne korku, "Gitme" hayatın kendisidir.

Yukarı çıktım, bilseniz çığlıklar içindeydi odam / Yataklar bir şeyleri kaydırıyordu soluk soluğa / Bardaklar büyümüş. O gün bugündür anlatamam / Çoraplar, gömlekler, kravatlar taşıyordu sokağa / Bir kedi esniyordu / Ben gördüm üstünde şehirlerin.

Nesnelerin, hayvanların, insanların sürekli edimleri var. Ama bu edimleri ozan, şaşkınlığının, çaresizliğinin büyüklüğünü anlatmak, kendini anlatmak için kullanıyor.

"Belki de alışıyoruz, soylu bir düşüncedir alışmak" nesnelerle ve öteki insanlarla ilişkisinde, şaşkınlıktan, çaresizlikten, alışma duygusuna kadar varabilme, öteye geçememe şiirdeki gerilimi düşürüyor.

TRAGEDYALAR: Koro başı:

Hepimiz tanrı kaldık, kimse mutluyum demesin.

Edip Cansever dize ustasıdır. Bir kocaman şiiri öyle bir 5-6 sözcüğe yerleştirir ki akıllar durur. Bu dize, I. Tragedya'nın özeti, ötekilerin ilintisidir.

Der ki: Tanrının yalnızlığı gibi, mutlak bir yalnızlığı vardır kişinin. Kişi önce yalnızlığı seçer. Çünkü Tanrılaşmadır bu. Sonra, mutsuzluk başlar. Ama geçir artık, istese de dönemez. "Tanrı olarak kalır". O yüzden: *Kimse mutluyum demesin. Neden böyledir bu?*

Çünkü bir bir yıkılmakta açsanız radyoları / Sokaklar, köpekler, tanrının bütün eşyaları.

Her şey yıkılır, yok olur, ölür. Dünyanın düzeninin gereğidir bu. Bir de çağımızdaki savaşların, insanların birbirlerini ve eşyayı yokedişlerinin tanığı olmak var ki, asıl korkulan, kin duyulan, umutsuzluk veren bu olmalı. İnsan bu alinyazısıyla doğuştan mutsuzdur.

İçkiler, içkiler, o tekrar içkilerin / Yeni açmış yapraklarına / Kurarak yapısını hem aşkın, hem ilgisizliğin / ... Avuntu bulunur.

Tragedya II'de, *Bu alınyazısına direnme elinizdeydi*, der. Nedir o paralar bankalar, bültenler, din kitapları, nükleer denemeler? Ama direnilemez. Ağızdaki şey çarçabuk yutularak (Direnme düşüncesi unutulur, yorgun, yaralı) kaldığı yerden yaşam sürdürülür. Öyle ki:

Günün her saatinde fal açan bir adamın / Sinek onlusunu bir türlü kullanamayışı gibi / sık, intiharı kullanamaz insan. Düşünür ama kullanamaz. Böylece yılgınlıkla, bazan umuda koşarak yaşanır.

Tragedya III: Herkesin birörnek davranma zorunda olduğunu söyler. Öyle alışmıştır ki insan buna. Öyle şartlanmıştır ki, şöyle bir iki otobüsü üst üste kaçırmak gibi bir durum olsa, herkes size kuşkuyla bakıyor gibi gelir. İnsan sık sık yaşar bunu. *Durmadan suçlusunuz.*

Turgut Uyar'da da bu konu sık işlenir.

Sonra da, *Giderek siz oluyorsa bütün bir kalabalık / Yüzünüz yüzlerine benziyorsa, giysiniz giysilerine / Ansızın bir hastanın kendini iyi sanması gibi / Gücünüz yetse de azıcık bağırırsanız / Bir yankı: Durmadan yalnızsınız / Durmadan yalnızsınız.*

Episode'da: *Yani bizim hiç korkmadığımız şeyler / Doğrusu en çok korktuğumuz şeylerdir gerçekte / İçimizde kahverengi bir dağ ölüsü yatar / Bir yarasa ayaklanır. Aç gözlü bir kuş / Varır kocaman birşey olmanın bilincine / Birden bir ses biçiminde, radyomuzun içinden / Duyulur iki caz parçası arasından biri / Ya gülünç bir yas töreni / Ya toptan bir öldürme.*

Böylece ölüm, bir yandan en korkulan, öte yandan da hiç korkulmayan olur: "Ölümün anlamı ne?" Toptan öldürümler bunu sordurur kişiye. Elimizde olmayan engel olmaya gücümüzün yetmeyeceği, apansız bir yerlerden çıkacak olan neden korkutsun bizi? (Varoluşçu düşünce arasına çekilen bu çizgiye "Devrimci Çizgi" demeli mi? Evet.)

Öyleyse: *Bir süre böyle / Silahlar eleştirecek sizi belki de / İşte siz / Toplayıp susacaksınız içinizdeki ölüleri / ...*

Sonunda, korkuyu, kini, yenilmeyi aşacaksınız. Aydınlık günlere ulaşacaksınız. *Duyup da / bilmediğiniz, bilip de tutmadığınız / Dünyanın tek düzenli renginde.*

Tragedyalar IV. Alkol'ü yüceltmenin şiiridir. Alkoller bizi yıkar. alkol olmasaydı herşey sarkardı, bulanık bungun artardı.

Kuru gök, kuru bir yağmur bırakırdı sesimize / Çok uzaklarda çok düşündüğümüz / Bir şeyler solar solar solardı.

Tragedyalar V'de Stepan der ki:

Korkunçtur bana kalırsa adımıza / Hazırlanmış bir oyun var bizim / Hepimizi yalnız bıraktıkları bir oyun / Ve bilirler insanlar yalnız kaldıkça / Konuştukları dil de değişir. / Sonunda hiç anlamazlar. / ... / Ve bir gün anlarlar ki bir güç değildir artık yalnızlık / ... O zaman bu durumu aşmak için koşar, koşarlar. Tam sınıra gelince tel örgülere yapışmış gibi bir kömür parçası, bir ceset olurlar. Öyleyse nedir insanın anlamı bu durumda?

Dinler, törenler, eğlencelerle oyalanmaya çalışıyor aile. Diran, Vartuhi, Armenak ve akıllı, umutsuz Stepan. Kendilerinden çok birbirlerine çareler bulmaya çalışan. Sonra da birbirlerinin ölümünü isteyen. Sevmeyen, yabancılaşan. Dostluklar olmaz, aşk olmaz. Alkol her şeyi aşıyor, siliyor, unutturuyor. Bir ara güç kazanan devrimci çizgiyi de.

Stepan

Alkolün yaşlı çocuğu.

Bunca şeyden sonra, bu kitapların dili şu, biçimi bu demeye güç ister. Bence burda bitmeli Tragedyalar.

ÇAĞRILMAYAN YAKUP: Yabancılaşmayı işliyor. Şeylere, vakte, kişilere yabancılaşma. "Kalktığım zaman hiçbir şeyi yerli yerinde bulamadım." Boyuna yer değiştiriyorlar. Sonra da kendilerinden bir şeyler öldürerek ölüyorlar. Tekdüze bir ölüm. Bir düzlüğü yaşama. Ölümle hayat iç içe. Sayılar, harfler, gündelik cümleler, doğa. Boşluk, zorlanmaz bir biçimde katılıyor ve bir köstebek gibi dolaştırıyor bizi içinde. Alışıyoruz buna da. Biz, Niko, Sakyon, Eyüp, Salih vb. Ölümsüzlüğü tanımıyor Niko, dünyanın sonsuz ve değişken bütünlüğünden.

Çok laf.

KİRLİ AĞUSTOS: İnsanın insana verebileceği en değerli şey yalnızlıktır.

Mutluluk alışılmış bir kötümserliktir.

Yani kaç yerinden delinmiş olmalı ki dünya / Dünya desem dünya / Değil desem değil / Yaralı bir hayvan gibi soluk soluğa.

Buraya dek ilgimi çeken bunlar oldu. Sonra da, çenk ve santur sesleri, bir ot bir çöl motifi ile “Tevrat” a dadanışın da yunusu batmaktan kurtaramayacağı.

Peygamber yüklü bir yunus balığı çıkarsa / Hangi ilgi bir süre onu boşlukta tutacak / Canım elbette / Yunus batacak / Yunus batacak.

Bir yağmurun güzel olması / Yağarken kendine severek bakmasından / ... mış.

İçimde ucu sivri bir bıçakla gezerim diyor.

Kirli Ağustos bitmez bir düzlüğün, sıkıntı gövdesinin bitip, yaşamın küçük soluklar verdiği, kirli de olsa renkli yaşanmış yazın şiirleri. Doğa çeşitli görünümleriyle orda. Ozan yine hırçın ve inatçı. Yalnızlığını söylüyor, ağrısını, ölümünü ama. *Belki ki bir yol bulmuştur yengeç. Kumlardan değil, kendinden gidilen yol. (“Yengeç”)*

“Yengeç”ten sonra, “Ölü sirenler” dünyaya alışmayı sürdürüyor. Kaç yerinden kesilen eller bekletip dursa da acısını bunca yıl, birden gülümsemeye dönüştürüyor. Ozan, ölümünü önceden bilen Lidya kralı gibidir. Eskimenin belirtisi bir çürük diş ve alında iki üç kırıksıkla yaşamın gövdesini aramaktadır.

Sonra, yürek birden genişler. Bulunur ki, deniz de denizi düşleyen de kendisidir.

Ve sabah olur olmaz üstünde derinliğimin / Bir gülümseme gibi bulacağım kendimi.

Gökanlam’da, Sanki böyle kalmışsak ne çıkar karanlıkta / Yaşarız yaşanır azıcık ayrıntılarda ile öncekiler pekiştirilir. Sonra imge tutkunlukları, sözcük tutkunlukları ve usta giriş çıkışlarla “Gökanlam” sürer. Çok bir şey demeden. Kirli Ağustos, edebiyatımızda, az rastlanır bir deniz anlatımı ile kalacak gibi gelir bana. *Sulardan, ırmakları tutarım dese de.*

GÜL KOKUYORSUN

Gül kokuyorsun bir de
 Amansız, acımasız kokuyorsun
 Gittikçe daha keskin kokuyorsun, daha yoğun
 Dayanılmaz bir şey oluyorsun, biliyorsun
 Hırçın hırçın, pembe pembe
 Öfkeli öfkeli gül
 Gül kokuyorsun nefes nefese.
 Gül kokuyorsun, amansız kokuyorsun
 Ve acı ve yiğit ve nasıl gerekiyorsa öyle
 Sen koktukça düşümde görüyorum onu
 Düşümde, yani her yerde
 Yüzü sararmış, titriyor dudakları
 Şakakları ter içinde

Tam alnının altında masmavi iki ateş
 İki su
 İki deniz bazan
 Bazan iki damla yaz yağmuru
 Mermerini ekerek dağlarının
 Şiirler söylüyor gene
 Ölümünden bu yana yazdığı şiirler
 Kızarıktan birtakım şiirler
 Büyük sular büyük gemileri sever çünkü
 Ve odur ki büyüklük
 Şiir insanın içinden dopdolu bir hayat gibi geçerse
 O zaman ölünce de şiirler yazar insan
 Ölünce de yazdıklarını okutur elbet
 Ve senin böyle amansız
 Gül koktuğun gibi
 Yaşamının her bir yerinde.

Gül kokuyorsun, amansız kokuyorsun
 Bu koku dünyayı tutacak nerdeyse
 Gül, gül diye bağıracak çocuklar bütün
 Herkes, hep bir ağızdan: gül

Ve herşeyin üstüne bir gül işlenecek
Saçların, alınların, göğüslerin üstüne
Yüreklere üstüne
Bembeyaz kemiklerin
Mezarsız ölümlerin üstüne
Kurumuş gözyaşlarının
Titreyen kirpiklerin üstüne
Kenetlenmiş çenelerin
Ağarmış dudakların
Unutulmuş çığlıkların üstüne
Kederlerin, yasların, sevinçlerin üstüne
Herşeyin üstüne bir gül işlenecek.

Bir rüzgâr, bir fırtına gibi esecek gül
Yıllarca esecek belki
Ve ansızın dünyamızı görecek bir sabah
Göreceğiz ki
Biz dünyamızı gerçekten görmemişiz daha
Geceyi, gündüzü, yıldızları
Görmemişiz hiç
Tanışmaya koymamışlar bizi güzelim dünyamıza.

Öyleyse dostlar bırakın bu yalnızlıkları
Bu umutsuzlukları bırakın kardeşler
Göreceksiniz nasıl
Güller güller güller dolusu
Nasıl gül kokacağınız birlikte
Amansız, acımasız kokacağınız
Dayanılmaz kokacağınız, nefes nefese.

(Yeni Dergi, Haziran 1972)

BİZİM DE BİR BİLDİĞİMİZ VAR

Şimdi belki senin yanında
 Ey eylül beni anla
 Neden böyle uzaktayım kendimden
 Dalıp gitmiş gibiyim bir menekşenin ilk defa menekşe oluşuna
 Ey sabah sen de bana hatırlat
 Oturmuş da toprağın üstüne
 Akarsuyun güzelliğine ağlayan o kadını
 Kederle mutluluk yanyana.

Ey yalnızlık, yalnız değilim
 Sen bana başka türlü gelirsin
 Yıllar yılı görmediğim bir arkadaş gibi
 Kimbilir kaç kere unutmuşuzdur yüzlerimizi
 Büsbütün yabancıdır konuştuklarımız
 Birlikte olsak da bütün gün
 İlk karşılaşmanın güzelliği kadar sürer
 Görüşmek üzere ayrılırız.
 Kalbim var, gök
 Tanımıyorum kendimi gene de
 Hepsi gitmiş bir isteklerim kalmış yalnız
 Gel gör ki susturmuşlar onu da işte
 Bekle bekle bekle bekle
 Gözlerim bir noktaya takılı
 Gün günden daha keskin
 Gün günden daha anlamlı
 İyi biliyorum kalbim
 Bakınca korkutan beni bile.

Bir durgunluk ki nasıl
 Ama anlıyorum her şey bu durgunluktan kopacak
 Bekleyelim kalbim
 Alışalım şimdiden
 Nasıl mı, ne zaman mı
 Bizim de bir bildiğimiz var, gök.

(Yeni a dergisi, Ekim 1972)

YERÇEKİMLİ KARANFİL

Biliyor musun? Az az yaşıyorsun içimde
Oysa ki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıkr tıkr yanımızda
Midemdi, aklımdı şu kadarcık kalıyor.

Sen o karanfile eğilimlisin, alıp sana veriyorum işte
Sen de bir başkasına veriyorsun daha güzel
O başkası yok mu? Bir yanındakine veriyor
Derken karanfil elden ele.

Görüyorsun ya bir sevdayı büyütüyoruz seninle
Sana değiniyorum, sana ısınıyorum, bu o değil
Bak nasıl, beyaza keser gibisine yedi renk
Birleşiyoruz sessizce.

(Yerçekimli Karanfil'den)

Turgut Uyar

TÜRKİYEM: *Bir rüzgâra kapıldım da dolandım durdum / Ankara'nın İstanbul'un dışında.*

Mecnun gibi mi dersiniz. Kerem gibi mi / Bir telli turnanın peşinde.

Türkiyem'i özetler gibidir bu dizeler. Şiirler, ozanın Anadolu'da geçen yıllarının verimidir. Ataç, onları, zarını atmaya değer bulmuştur. Bakıyorum bugün de sevgiyle, ilgiyle okunuyorlar. Niye? Ozan, bir yanı yurt sevgisi, halk sevgisi, öte yanı yâr, gençliğini dopdolu yaşamış, yaşadığını gördüğünü de içtenlikle yazmış. Türkiyem, bir türküler, ağıtlar demeti. Atatürk'e turnalara, gezi-
lip görülen kentlere, dağlara, sulara, bir de Bekir Efendi'nin kızına. Bireyci bakışın izlenimlerini yansıttıkları halde, toplumculuğa açık bir yanları var. İnsana öyle gelir ki, ozan, bu şiirlerden sonra oralara geçecektir. Ama geçilmemiştir. Toplumculuğun açıklarında dolaşıldığı, bazan birkaç sözcükle yaklaşıldığı halde.

Kantar köprünün yanında / Üç küçük değirmen / Dağlar uludur. Tanrı uludur / Vakit yeşildir, sabaha karşı / Sırtlarında tatlı düşlere benzer yüklerle köylüler / Ya gelmiş ya gelecektir.

Ben, toplumcu şiirden yana bir ozanım. Ama, bir şiirin güzel olması için ille de bir mesaj taşıması gereğine inananlardan değilim. Ama, ozan sırtlarında yüklerle Kantar Köprü'ye gelen köylülerden söz ediyorsa, yüklerin tatlı düşlere benzetilmesi üzer beni. Yitirilmiş bir ilginç konu adına üzülürüm.

Sular susar, alabalıklar konuşur, ben hayran için de üzülürüm. Folklorla, türkülere bu denli ince yaslanmakta ozan daha bir haklı olur. Ne zaman? Toplumcu, halkçı bir içlemi şiirine koyduğu zaman.

“Vaiz Sokağı Numara 70”, “Kadere ve Gönlüme Dair”, “Ayrılıklardan” ve başka birkaç şiir Garipçiler çizgisinden, bu çizgiye pek bir şey katamamış zayıf şiirler. Atatürk için yazılanlar da öyle. “Şimdi Bir Rüzgâr Geçer” ise, hâlâ adamın göğsünü ılık ılık dolduruyor. Hoş bir duygusallığı var. Duygusallık Turgut Uyar’a yakışan bir özellik.

DÜNYANIN EN GÜZEL ARABİSTANI: *Ne iyiydik, ne kötüydük / Durumumuz başta ve sonda ayrı ayrıysa / Başta ve sonda ayrılduğumuzdandı. / ...* Bu dizeler “Geyikli Gece”nin ortasında bir yerlerde. Onları anışım, Turgut Uyar’ın *Dünyanın En Güzel Arabistanı*’na konu aldığı insanı betimlemesi, saptaması nedeniyledir. Bu insan, dünya görüşü olarak (Varoluşçu felsefenin bir yanı kurtuluş umudu tanımayan, insanı “Saçma”nın, “Absurde”ün kara sularına atan düşüncelere yaslanır. Öteki yanı ise, insanın kurtuluşunu aşk gibi, dostluk gibi, insan sevgisi gibi kişisel ya da toplumsal bir amaca bağlanmada bulur.

Turgut Uyar’ın “Geyikli Gece” ile başlattığı şiiri bu ikinci kol varoluşçuluk izini sürer. Kurtuluş aracı olarak en çok cinsel aşk, serserilik, eylemsizlik teorisi geçerlidir.

Hiçbir şey umurumda değil diyorum / Aştan ve umuttan başka. / ... / Biliyorum gemiler götüremez / Neonlar ve teoriler ısıtamaz yanını yöresini / Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız / Örneğin üç bardak şarap içsek de kurtulurduk / Yahut bir adam bıçaklasak / Yahut sokaklara tükürsek / Ama en iyisi çeker giderdik / Gider geyikli gecede uyurduk.

“Tel Cambazı” üstüne şiirler, “Öteyi Beriyi Omuzluyorum”da söylediklerimizin kanıtlarını açık buluruz.

Fasulya mı dediniz dursun / Ben varım sen varsın o var / Dursun / Ben şimdi gelirim / ... / Yeraltında gizli sandık mı, dursun / Bahçeler dursun, kızlar dursun / ... / Senin yakanda bir el mi var dediniz, dursun / Dursun / Ben şimdi gelirim. (s. 7)

Ben tam dünyaya göre / Ben tam kendime göre / Ama sizin adınız ne / Benim dengemi bozmayınız. Oblomov’luğun bir çeşidi. İlginç olan, olmayan, yakadaki el, fasulya, devenin başı, ne varsa durmalı olduğu yerde. Hepinize iyi niyetle gülümsüyorum der ozan. Bu yetmeli. Aman, onun dengesini bozmayınız.

“Kesiksiz Övgü” nesnel sevinin kendini yokettiği bir yer olduğunu anlatır, “Kan Uyku”da ise cinsel sevgiyi söyler Bir biz varız öbürleri hep çirkin diye sürekli bir bağı yücelterek. “Yılgın” da, yüceltilen kadın ve sevi için yazılmış. Üstlerine üstlük seni kuşandım / Tedirgindim namussuzdum, deli deliydim / Uslandım.

“Kaçak Yaşama Yergisi” yine, ne iyi, ne kötü olan birinin günlük yaşamının öyküsüdür. Bir dram olması gerektiği halde bir tragedya havası taşır. Çağdaştır ve ilginçtir.

Akşamları eve arka sokaklardan dönüyorum / ... / Kadınların eteklerine bakmıyorum hiç / ... / Yorgun kalabalık iyi kalabalık alaycı düzenbaz kalabalık / ... / Biraz bıkkın bir parça kırık korkunç umutsuz ve sakın / Eve geliyorum seni buluyorum bir seviniyorum bir kızıyorum.

“Meymenet Sokağına Vardım” yine, ne iyi ne kötü, üstelik suçsuz, yeşille beş buçuk arasında alışmadığı şeyleri sevmeye çabalayan ve doksaniki dosya düzenleyen’in özlemine söyler.

“Akçaburgazlı Yekta’nın Mahkeme Kararını Aldığında Söylediği Mezmurdur”:

Üç kişilik bir ortaklığın ve ayrılığın şiiri. Bir kadın iki erkek. Gülbeyaz’ın, Sinan’ın hesabından silinmeden, Yekta’nın hesabına yazılışı. Kutsal sayılan bir sevi uğruna kuralın bozulması, hesabın iğrenç biçimde ödetilmesi. ... Bizim inanarak ettiğimizi yerlere çaldılar, ululuğu nerededir / Biz onu bulmuştuk, tükürdüler. / Bizi kirlettiler yazıklar oldu bize.

“Doğal” ve “toplumsal” çatışması. Doğal’ın yeğlenmesi. Kitabın çatı tahtalarından biri. Yalnız hikâye etme, şiirdeki gerilimi yoka vardiıyor.

“Büyük Kavrulmuş”:

Büyük kavrulmuş soy kırlar gelir aklıma hep, tükenince insan dayanıklığım / ... Toplumdaki yitikleri doğada aramak. “Göge Bakma Durağı”nda da var.

“Büyük Ev Ablukada”da öyle. Bakın bu şehri ben kurdum, ben büyüttüm ama sevedim.

Turgut Uyar, toplumla çatışmanın şiirini yazıyor. Bozgun ve bun. Ama umutsuz değil. Küçük şeylerle kurtuluyor çoğunluk.

Duramıyorum hemen sokağa çıkıyorum / Ağaçlara kuşlara kâğıt helvacılara çıkıyorum / Çakıltaşları renkli cam kırıkları, kilit par-

çaları / Kuzuların sevip sevip yediği otlardan topluyorum / Kuzulara vereceğimden değil, yok değil / Böyle çocukların sevdiği işleri yapmak pek hoşuma gidiyor. Ya da evde kalıp kocaman kalçalı kadın resimleri yapıyorum. O da hoşuma gidiyor. (“Yeşil Badana-dan Kurtulmak”)

Bir dostu, sevgiliyi, onun yaşadığı loş odayı, balkonu ansımak da kurtarıyor onu. Sizin o loş odalarınız var ya kurtuldum / Artık uçakları hoş görürüm. Uygarlığa yergi de var.

“Büyük Ev Ablukada”da:

Bak ben seni nerenden kurtaracağım şaşıracaksın / Şimdi bu taşları biz çektik değil mi? Bu yapıları oniki kat yapmak bizim aklımızda / ... derken, sanki toplumsal bir içeriği kurtulma aracı olarak koyacak sanıyorsunuz. Oysa, Uyar çabucak cayıyor: Ekmek yiyelim, tereyağ yiyelim, çocuk büyütelim / Sen beraber yatacağımız yatakları hazırla / ...ya bağlıyor işi.

TÜTÜNLER ISLAK:

Ben koşarım aşağılara koşarım

Yıkanacak boğulacak su bulsam...

Dünyanın En Güzel Arabistanı’nda kurtulmak, kurtarmak için sürdürülen umut, Tütünler Islak’ta artık umutsuzluğa dönüşmüştür. Yaşanılandan bezginlik öyle bir yere varmıştır, sıkıntı öyle egemenliği ele almıştır ki – yazar kendini kendi dışında birtakım bahanelere bırakmaktadır artık. –Hiçbir şey eski açıklığında değil ki– Bu artık eski açıklığında olmayan “Hiçbir şey”, onun şiirini karanlığa doğru çekmiştir. Kendisi ise:

Bir denizin yanında nedir ki bıyıklı ve saçları dökülmüş bir adam /

Kötü bir alışkanlıktan başka nedir bir adam /

Bir kalır yılgın adamların hep “evet” dedikleri /

Ben ne yapsam ne yapsam ne yapsam / ... dır artık. Boğulacak su bulsa aşağılara koşacaktır. Döner iyice kendine: Ey en gerekli yapısı tanrıların Ben / Nem varsa sanadır.

At ölmüştür. Terziler geldiler. Bu güneşler odalarındaydı artık... / Yitik saat köstekleri, titrek ve sabırsız yorgun bacakları / Her şeylerine yön veren durmuşluğa olur dediler.

HER PAZARTESİ: *Tütünler Islak'ta atın ölmüş olduğunu öğrenmiştik. At ölür ama Uyar gibi bir ozan yaşadığına göre yeniden: Ellerimle koparıp aldığım, sahip olduğum ıslık / Bir odada azıcık / diyecektir.*

... / Ağzında mendil tutan bir adam / Biliyor şarkısız kaldığını... / Ama durgunluğundan bir şarkı yapabilir. / Belki bir kuruntudur yaralayan kalbimi / Her insan bir uygunsuzluktur ölü olmadıkça.

Ölü olmadıkça, boyuna uygunsuz düştükçe “Ben” duvarına çarptıkça soyut somut her şey, bundan bir edim doğacaktır. Bu edim ise, şiire gerekli gerilimi sağlar. İşte Turgut Uyar'ın kendine özgü yeri, atının ölmesine karşı durgunluğuna karşı, yine durgunluğu içinde direnmesi. *Bana hazırlanan herşeye hazırım'dan sonra, ... / ki bu hazırlığına katıldığım suların en güzelcesi* diyerek “Ben”den de o kadar memnun olmadığını açıklar. “Ben” kötülerin iyisidir.

Ey bilmediğim bir yerde başaklanan buğday / Sana yaraşıyorum. Aslında kendini, henüz bilmediği ama diri ve hazır başaklandığında inandığı şeylere yakıştırmaktadır.

Bu yakıştırdığı şey için, en açık ipuçlarını Lorca için yazdığı üç şiir ve “Büyük Gurbetçi” için yazdığı vermektedir. Ama ozan, oraların yani toplumsalın eşiğinde döner dolaşır ama giremez bir türlü.

Divan'a varır.

DİVAN: *... / Birden hatırladık seninle buluşamadığımız günleri / Gel ey büyük bakış yüce suskunluk gel artık beri.* diye başlarsın Divan'a. (Münâcaat) bu dizeler *Her Pazartesi'de* söylediklerimizi doğrular. Uyar, şiirine yüce suskunluktan bir edim ve gerilim aramaktadır.

Büyüksün artık büyük dirimine beni inandır dizesi, Bir değişmezlik sanırsın çoktan beri herşeyi oysa ile birleşerek bu yakarının gerçek bir yakarı olmadığını, ozanın asıl inancının, suskunluğun bir dirim taşımadığı inancı olduğunu anlarız.

Şiirin sonunda yakarı isyana dönüşür. *Seni bağışlamam çünkü ben büyük bir dirim taşıyım / Çünkü ben ey derim ve severim ey demeyi bilenleri / ...*

Biz bir aşk nedir biliriz seninle, biz biliriz/ Ey kim varsa orda o tek olanın adına çekin kürekleri.

Nedir suskunluğa tanıdığı gerçek alan? Tek olanın yaşamının ve aşkının alanı.

Bunlar bize, bir gerçek bir ince ozanı açıklamakla kalmazlar. Uyar'ın pek çok şey bildiğini, ince bir zekâsı olduğunu da ele verirler.

O hiç durmadan arar. Arayışı, bireyci suskunluğun kapılarını da, günlük yaşamın kapılarını da, toplumcu umudun, umutsuzluğun kapılarını da bir bir dolaşır. Ama zorladığı ikinci saydıklarım değildir. Olsun. O eski dış biçimlere, yeni ve ölmez iç biçimler yerleştirmeyi bilir.

Oysa son provasını yapıyoruz bir büyük destanın / Sonsuz bir biçim olacak o herkes katılınca. ("Sonsuz Biçim'e")

Divan, bana öyle gelir ki, bir sonsuz biçim aramanın, denemenin büyük şiiridir. Öz, sanki kendiliğinden, sanki hiç aranmadan bu biçim içine gelip yerleşmiştir. Değil, yayılmıştır. Suyun düzlerde dağılması gibi

*Mısırı sapından ayırdım sandal çektim denize
Söyle sen kaç yaşındayken gelmiştin bize
Sen kaç yaşında bize
İndim denize.*

Yüce suskunluğa yayılır öz, dedik. Turgut Uyar içinse tasanız olmasın.

Ben bir gün giderim ki ey diri at / Elbette benim de birşeyim kalır.

BÜYÜK GURBETÇİ

*Senin adın bir deftere yazıldı
Eskimez bir mavi deftere
Adın
Yazıldı*

*Erenköyü'nde bir bahar eskir
Savrulur ve eskir süreklavları
Kuzey yarımkürenin çok koyu mavi bir gecesinde
Aşkı Türkçe kavramanın sağlamlığı başlayınca
Bir öğrenci yatakhaneğinde
Uzak Asyalı bir başka öğrenci ile çatışınca*

Bir sürü ıvır zıvır ve ekimler
 Bir kahramanlık sandığımız kendimizi
 Eskir ucuz ormanlarda yürek avları
 Ve eski anaların belbağladığı hekimler
 Eskimez senin gurbetçiliğin
 Yanar, tüter, dağılır
 Ve ince bir duman eskir bir kalın duman adına

Gurbet bir yazgıdır ulusuna
 Güneşe çıkmak gibi, alinteri bilinir
 Gurbet biliniz bir duyarlıktır, bir meslektir

Sen herhalde en iyi bilirdin bayramları.
 Paşalarla, yahılarla uzlaştırılan
 Kısa kış akşamlarını, uzun yaz akşamlarını
 Kayalar, kayalar ve sahipsiz dağlar adına
 Bir türkü gibi öfkede söylenen
 Issız hanlar, bilgece susmalar, bakımsız bağlar adına
 Puslu ve telâşlı garlardan kaçırdığın
 Bir pencereden, bir katılıktan kayırdığın
 Her ülkede söylenen bir türkü gibi

Aklığın, eskimez bir kış güzelliğinde
 Sıcak evler, karlı yollar, bağlılıklar adına
 Bir zorbalığa direnmek adına,
 Anlaşılmazsa
 Söğütler yeşermez, balıklar bırakmaz döllerini

Ellerin bir gezinmedir uykularda
 Kimine korkudur, ısınmak kimine
 Eskimez bir kış güzelliğinde
 Kuzey yarımkürenin çok koyu mavi bir gecesinde
 Büyük bir alanda, küçük bir cezaevinde
 Ve çok yabancı dilden iki istasyon - arası biletinde
 Biliyorum nasıl yaşadığını senin Türkçe yokken
 Mahzun ve yaşamaklı - Eskimez elbet -
 Ülkeni dirençle yaşamak, ülken olmayınca sözlüğünde.

Sen bir ağlayış gibisin neden
 Bir çocukluğu sürüklüyorsun kanında
 Bir güvercin gibi parlar şaşkınlığın
 Ölümüne yakınlığında bir köylünün, uyumasında
 Gök durur ve boncuklar durur pazarlarda
 Iğdır'da, Orta Anadolu tarlalarında
 Akşam oldu muydu gaz lâmbası yakılır
 Nerde olursa olsun artık. Coğrafyada
 Sürekli bir gurbet vardır.

Eskimezsın bir mayıs serpintisi gibi
 Bir mayıs serpintisi ki sağlıklı
 Ağustos günlerini hazırlayan. Güllerini
 Sürer gurbetçiliğın
 Halksız bir yazarın acısını taşıyan
 Kalabent bir şehzade gibi mahzun
 Börklüce gibi sabırsız haklılığında

Öyle bir şey
 Biraz uzak, biraz çıplak, ve yayan.

(Her Pazartesi'den)

ÖNCE: DAVRANMAK

su kalktı ve ateş yükseldi
 şimdi sizin oralarda, önüne durulmaz yangının
 onun dayısı da bugünlerde ölmüştü
 o zaman haydin arkadaşlar
 sen de haydi, saçları sarı olan
 haydin madenciler öfkeliiler, petrolcüler
 geceyi bilenler, postacılar balıkçılar
 ötekinden berikinden cigara isteyenler
 tütüncüler tütüncüler
 vaktimiz yok terkosçular
 e y vakti çok iyi bilen müezzinler
 sizin yeni bir ezanınız yok mu

kalkın kızkardeşler eltiler
saygıdeğer halalar, eniştelер
bulgur kaynatanlar, durmadan aya bakanlar
davrının
görümceler, dayılar ateş pervaneleri
itfaiye neferleri şarapçılar
hamdedenler, sūrahiciler ve çocukları
davranın
Müşerrefi vurdular

çünkü Müşerrefi vurdular
davranın
ay bir görünüp bir kayboluyor.

(Yeni Dergi, Şubat 1972)

Cemal Süreya

1951 sonu, 1952 başı. Cemal Süreya'nın ilk şiirleri *Mülkiye*'de yayımlanıyor. Benim de öyle. "Şarkısı Beyaz"ı hatırlar mısınız? Onu okuduğumuzda kendine özgü havası olan iyi bir ozan tanıdığımızı sezmiştik. Sezai Karakoç'un da çıkışı o yıllara rastlar. "Mona Rosa" ile.

1958'de ÜVERCİNKÂ bir ilk kitap olarak çıktı. Ama ilk kitap olmanın özelliklerini taşımayarak. "İkinci Yeni" onunla da bir bayrak dikmiş oldu. Cemal Süreya anlamsıza saplanmadı. Anlamı zorladı. Onunla oynadı, değiştirdi Anlamsızlığa dek itti bazan ama orda direnmedi. Garipçilerle, bazı Fransız ozanlarıyla ilintiler kurdu. İkinci Yeni'nin öteki ozanlarına bağlandı. Ama ne yaparsa yapsın, kendine özgü biçimini ve özünü ortaya koydu. Duyarlığını işlemekten çekinmedi. Kitabın başında "San" var. Sonra da "Gül". Söylediklerimize göre irdeleyelim: *Kırmızı bir kuştur soluğum / Kumral göklerinde saçlarının.* Oktay Rifat, Melih Cevdet'te benzer dizeler var. İkinci Yeni.

Yoksuluz, gecelerimiz çok kısa / Dörtnala sevişmek lâzım / ...
Garipçilerden gelenin uzantısı. Aynı zamanda İkinci Yeni.

Seni kucağıma alıyorum / Tarıfsız uzuyor bacakların. İkilişiy-le birlikte şiir tipik bir Cemal Süreya. Bir geleneği ve bir hazır durumu sürdürmekle kalmayıp ona yeni şeyler katabilmiş ozandır o.

Gülün tam ortasında ağlıyorum / Her akşam sokak ortasında öldükçe / Önümü ardımı bilmiyorum / ... Derken, anlamsızlığa dek varır. Aynı şiir içinde... *Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum / Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz / İstasyonda Tren oluyor biraz / Ben bazan istasyonu bulamıyan bir adamım / ...*

Anlamı kullanıyor. Zorluyor. Duyarlığı işliyor. Acı bir kendiyle alayla bitiriyor. Bu, iki uç arasında bir bocalama gibi görünse de anlam anlamsızlığın önüne geçiyor, şiir kendini kur-tarıyor.

“Sevi”yi işliyor en çok. Cinsel sevi’yi. Kızlıklarını kocalarına saklayan kadınlarla, sadece ağızlarını öptüren kadınlarla, Mer-yem’lerle yapılanı. Bunlara biçim olarak Empresyonizm’den sonraki resmi uygulayınca bir de sinema tekniğini kullanınca:

Adam şapkasına rastladı sokakta / Kimbilir kimin şapkası / ... benzeri dizeler ortaya çıkıyor.

Cinsel Sevi’yi kullandı demiştik. Ama “kullandı” sözcüğü yetmez, onu yüceltti.

Sevgiyeydi ilk açılışı gözlerimizin sırf onaydı / Bir kuş konmuş parmaklarıma uzun uzun ötmüştü / Yoktu dünlerde, evvelsi günlerdeki yoksulluğumuz / Sanki hiç olmamıştı. (“Aşk”)

“Kanto”dan: *Ben nerde bir çift göz gördümse*

Tuttum onu güzelce sana tamamladım / Sen binlerce yaşıyasın diye yaptım bunu.

“İngiliz”den:

Çünkü ne zaman ağzından öpecek olsam / Hele bu ağız onun kendi ağzıysa / kocaman bir gül yer alıyor arkamızda / Zulme karşı.

Mısraların arasına hürlük, barış, yoksulluk, enflasyon, burjuva ahlakı, kıtlık, kırım, başkaldırma gibi toplumcu sözler serpiştirmiş. İğreti duruyor çokluk. Bu iğretiliği alayla gidermeye çalışsa da.

Delikanlı bir köpeği var onunla yatıyor / Adalet hanım iki kişilik karyolasında / Bozulmuş burjuva ahlâkına örnek.

... Oysa şiirin adı “Aslan Heykelleri”.

... / Olduran / Yıkan yeniden yapan gözlerini seviyorum / ...lar-da ne güzel gelişmekteydi.

O yıllarda herkesin, duyguculuğa düşmekten ödleri patlardı. Bu çok güzel gelişen, hiç de sulandırılmamış duygululuğu Cemal Süreya o yüzden bozmak istemiş olacak. Arada bir soğuk su boca ederek. Epik Tiyatro’da uygulanan teknik. Şiire gitmiyor.

“Bun” şiiri:

Elim geçiyor aptaldan kapital diye başlıyor. Max Jakob papa-

zı ablası ile ve Meryem'le sürüp, renklerinden dolayı okulsuz bırakılan zencilerle sona eriyor.

GÖÇEBE: *Üvercinka*'dan ayrı düşmemiş. *Üvercinka*'yı geliştirmiş. Sözcük kullanımında, kurguda özü biçime uydurmada daha bir usta. O insana pek hoş gelmeyen soğuk su boca etmeler seyrelmiş. Daha doğrusu, sular bir yana, şiirler bir yana ayrılmış.

"Ülke" çok önemseydiğim bir şiir. Daha güzeli olmaz, dediklerimden.

Saat çini vurdu birden: Pirinç de dese,

Ben gittim bembeyaz uykusuzluktan / Kasketimi eğip üstüne acılarının / sen yüzüne sürgün olduğum kadın ile başlayıp,

Bilinir ne usta olduğum içlenmek zanaatında / Canımla besliyorum şu hüznün kuşlarını ile sürüyor. İçlenmek zanaatını bilen her ozan gibi, tedirgindir Cemal Süreya. Hem toplar duygularını ozanca, hem erkekçe dağıtır, alaya bulaştırır. Korkar duygululuktan. Düşünmek zanaatında da ustadır amma, toplumcu şiire küçük küçük çengeller atmaktan öteye gitmez. *Göçebe*'den sonra *Sevda Sözleri*'ne başladı. Rahatlayıp genişledi şiirleri.

Göçebe, eşsiz imgelerin benzetmelerin kitabıdır. Onlar sonra da sürdürülür:

Sen küçüğüm sımsıcak / Ne derler ona - Bu kızakta / Boyuna türküler yakıyorsun ya / Sanki her türküden sonra / Hohlasan gök buğulanacak. ("Kars")

Galata / Gecenin bodrumlarında beslediği / O tükenmez paslanma tutkusunu bir ağız mızıkası halinde / Denize yediriyor yavaş yavaş ("İşte Tam Bu Saatlerde")

Göçebe'nin en güzel şiirleri "Ülke'de, "Göçebe'de, ordan oraya gezen, içlenmek zanaatında usta, yalnız olanın, özleyeninin şiirleri.

Biliyorsun ben hangi şehirdeysem / Yalnızlığın başkenti orası.

Kentler, onların özellikleri, Tanrısal vıyıklarıyla durumlarını paraşütlendiren faytoncular, tahta bavulları ve büyük yakalarıyla piyade erler, şimdi Nietzsche'nin metresi olması gereken Marilyn Monroe, Kerem ile Arzu, kana kana batan ay, hem bu içlenmenin pekiştiricisi, hem dağıtıcısıdır.

KARS

Öyle güzel ki ölürüm artık
Beyaz uykusuz uzakta
Kars çocukların da Kars'ı
Ölüleri yağan karda
Donmuş gözlerimin arası.

Sen küçüğüm sımsıcak
Ne derler ona - bu kızakta
Boyuna türküler yakıyorsun ya
Sanki her türküden sonra
Hohlasan gök buğulanacak.

Anla ki her durakta
Yok sınırları aşkın
O iyi yüzlü tanrı
Beklesin dursun bizi
Kurduğumuz rahat tuzakta.

Nasıl olsa yine bir gün
Döneriz bu yollardan geri
Senin bir elinde mendil
Öbüründe kuş sesleri.

(Göçebe'den)

(Sinan Yıllığı, Ocak 1973)

Metin Eloğlu

Türk şiirinin “kendi başına” ozanlarından biri. İlk kitabı DÜDÜKLÜ TENCERE’den beri de usta.

Metin Eloğlu bu kitabıyla, Garipçiler’i izleyen değil, geliştiren olmuş. Sözcükleri egemenliğine almış. Öyle almış ki, sağlam bir örgüyü kurma için onları yerinde kullanmakla kalmıyor, eğip büküp, değiştirip yeni sözcükler yaratıyor. Duyulmamış sözcükler. Buna karşın okur ne duyulmamış yadırgıyor ne de anlamsız. Çağrışım ilmikleriyle dokuya yediriyor onları. Tanıdık, işler, kıvrak bir duruma getiriyor. *Düdüklü Tencere*’deki çüşbalığı, zamkinülzarefe sözcükleri yadırgı sözcükler, ama dizeler içinde hiç mi hiç yadırganmıyor. Tersine, anlam, bu sözcükler kullanılmadan verilemezmiş gibi geliyor size.

Bir de halkın gündelik dilini, kaldırımın argosunu iyi bilmekten gelen kullanış özellikleri var:

Sovanını da doğra, düd desin, Gözönünde helâlinden bir deniz, Çengi misin be gâvur icadı gibi.

Metin Eloğlu der demez, baktım ben de “dil”den doğru girmişim konuya. Bezirci de öyle yapmış. Başkaları da. Ama dil, bir içeriğe böylesine işler bir araç olmasaydı aldırır mıydık.

Düdüklü Tencere’de içerik, düzenin eleştirisi, yergisi olarak özetlenebilir. Bu yergiyi Eloğlu olay öykülemeleriyle, tipler çizerek yapıyor. Abartarak, yererek, taşıyarak, masalsı düşsü anlatımları kullanarak şiirlerini olağanüstü zenginleştirerek, renklendirerek yazıyor:

... Gazhane yollarından toplayıp / Kömür koydum mangala / Şubat sonlarında bir kış gecesi; / Oy dingala dingala... / yalın ayak, başı kabak / Anamız geldi; / Eğildik, eteğini öptük: / Yolculuk iyi

geçti mi ana? / Harem-Salacak arasında / Denize düştüm; / Balıklar yanıma üşüştü. / Bir mavilik bir mavilik, / Bakınca kendimden geçtim / Bu koku ne acaba / Mangalda çarıklar pişti. / Sofraya çöktük delik sahan delik sahan içinde; / Amanın allah / Üç yudum aldım / Tükendi şişe. / Şişedeki zehir / Derdimi deşti. / Bir türkü söyledim ince / Bülbüller cama kondu / İki kol iki bacak / Hürriyetle yaşanır ancak / Hele anamı bir daha öpeyim / yarın sabaha kadar/ Kim ölecek, kim kalacak / ...

İçinde ODUN kitabındaki şiirlerin de bulunduğu SULTAN PALAMUT, bir önceki kitabın, *Düdüklü Tencere*'nin sürdürücüsü değildir. Biçim olarak da, içerik olarak da. Metin Eloğlu şiirini genelde belirleyen öğeler, dile egemenlik, sözcük değiştirimleri, duyulmamış sözcük, az bilinen söz yapıları, ince alay, bu kitapta da bulunmakla birlikte bakışı çokluk kendine çevriktir. Çoğu ozanın tersine, ilk çıkışı toplumcu gerçekçi şiirlerle yapmış Eloğlu.

Kitabın ilk şiiri "Varken"den bir bölüm olarak nasıl bir yetkinlik, gelişkinlik karşısında olduğumuzu örnekleyeyim diyorum ama neresinden? Tek bir dizeye kıyılacak gibi değil.

Henüz yaşarken bu efendi umut / Karanlık günlerin aydınlığa döneceği / Sakın tavsama / Sakın yüksünme / İnsanın yarası sağken iyileşir / ... / Dağların ardı ova / Bulanığın sonu duru / Küfün ardı meneviş.

İşte Eloğlu'da asıl süren bu. Diyalektiğin özüne varmış olma. Konularını toplumdan alsın, doğadan alsın, bireyden alsın, genel, değişmez, vazgeçilmez yerlere varıyor. "Çıngırak"ta "Uyan"da, "Karanfil"de bu özellikleri görebiliriz.

UYAN

Hadi uyan

Günüşiği çilemeye başladı başucunda

Denizler bir mavilik edindi günden

Seher yeline uyup kuşlar tüneğinden uçtu

Bu türküyü dinlemiycek misin

Hadi uyan
 Aydınlığa çık da çil gözlerin ışınsın
 İlkyazlar sıcağı biriksin yüreğine
 Yoksul olsan da uyan
 Garip olsan da uyan
 Madem ki güzelsin, güzeli yaşatmak için
 Madem ki iyisin iyiliği yaşatmak için
 Madem ki umutlusun umudu yaşatmak için
 Hadi uyan
 Denizi dinle, yaşamak desin
 Toprağı dinle, barışmak desin
 Göğü dinle, sevişmek desin
 Bir plâk konmuş gibi gramofona
 İşte aşk, işte özlem, işte savaşmak gücü
 Uyan diyor, uyansana

Hadi uyan
 Sevdığım uyan
 Ne olur uyan.

Kişilerin, tiplerin yergisi sürüyor. “Fantiri Fitton,” “Le grand Parmak la porte,” “To Be Or Not To Be,” “Toprak” şiirlerinde. Ötekilerde ozan kendini anlatıyor. Konular sürüp giden, duruk konular değil. Biçimse, kuru bir öyküleme değil. Anlık, kısa süreli kişisel olay, duygulanım, yaşama kesitleri var.

Eloğlu’nun sözcüklere nasıl egemen olduğunu hep söyledik. Okuyana öyle geliyor ki, ozan bu sözcüklerin simgelediği varlıklara, doğaya, hayata da öyle egemen. Can tütüyor. Dizelerde suları akıllıca bir kendi değirmenine çevirişi var.

HOROZDAN KORKAN OĞLAN’da, bireye ilişkin içerik iyice kendini açıklıyor. İkinci Yeni’nin biçimsel özelliklerinin etkisiyle öz arkalara itiliyor ama yine de yok olmamış.

Dil ustalıkları aşırılıklarıyla sürüyor. Sözcükleri bir araç olarak eğip bükme yetmemiş, biçimsel bir amaç uğruna kuklalar gibi oynatıyor.

*Gayrı şarapsadım ben, İstanbulsadım
Kuşladıysa gözlerimi bir sakar tavan
Sensiz günlerimi çarçur etmek içindir*

Şarapsadım, İstanbulsadım... Hadi aldırmayalım onlara. Ya ne oluyor “çarçur etmek”e? Çarçur etmek, öncelikle, eylem yapıldıktan sonra kullanılır. İkincisi, bir olumsuzluğu taşır. Burda dilbilgimiz açısından bile isteye yapılan bir yanlışlık var. “Çarçur etmek” eylemi olumluymuş gibi kullanılıyor. Yalnızlıktan, özleminden ne edeceğini bilemeyen için nasıl bir anlatım çeşnisi.

Kuşladıysa gözlerimi bir sakar tavan, işte, İkinci Yeni’nin şiirimize kattığı en olumlu imgesel boyut. Yatıp gözlerini tavana dikerek hayal kuran, sıkılan, bekleyen biri. Tavan da alçak mı ne? Bir de çok mu eski? Belki gerçekten yıldızlar işli. Belki ozan orda öyle biçimler kuruyor, gözleriyle. Tavan tavanlığını bilmediği için de sıfatını hak ediyor: Sakar.

Dil gibi, diyalektiğin bilinci de sürüyor, şiire yedire yedire. “Aşklama”dan, bunun örneği bir bölüm:

*Sevişik bir keçi yumukgöz oğlağına
Özüne aşk sızmış o sütü emziriyor.*

*Yumurtasını bir kovuğa koyarken
Aşkı da koyuyor anaç zargana.*

TÜRKİYE’NİN ADRESİ’ne gelince,

*Senciliğim kof kütüğün iki şak oluşu bir vuruşta
Maviş közü ocaktan kürekleyiş oculuğum.*

“Sen”cilik, özellikle “O”culuk bu dizelerle noktalanıp, “Ben”cilik başlıyor bu kitapta. Bu “ben”ciliğin, bencillikle ilgisi yok. Toplumcu anlayıştan geçmiş bir ben ne denli bencil olabilir? Burda, Asım Bezirci’nin takındığı hoşnutsuz tavrı yerinde bulmadığımı söylemeliyim. İnsanın kendisi vardır. Toplum da vardır. Ozanın bu iki var arasında gidip gelmesi doğaldır. Diyalektiğe uygundur. Zorlama, içtenliksiz davranma, “olan”ı yadsımadır. Ozana, idealizmden çok, gerçekçilik yakışır.

Tam bunları yazarken, “Çıt” şiirini, “Kalıncacık”ı okudum yeniden. Bu şiirlerde evet var birey. Ancak o bireyliğinin çıkmaz bir düzenin yansımasıyla çıkmaza düştüğünün bilincinde. Öz-rünü söylüyor o rakılara yatmaların. Kısırdöngülere girmelerin.

KALINCACIK

*Karanlık bağçaların çürük çarık elmaları
Akşam olur eve gitmez sapısilik zembilde
Toptaşı avlusunda üç ısırgan dalında
Asılmış bir Ali'nin darısız kumruları*

*Bir ana göğümsü gözünü pazara çıkarıyo ta Banaz'dan
Zile'de köpek doğuruyo bi taze
Fatma'nın oğlanını yiyo kediler
Bi rakıdır bastırıyo öğleden sonraları.*

*Ne ilikler kurudu yozalan şu kemiklerde
Hasta masta değilim kırın o şırıngaları
Birileri sökün edip aya bilet kesiyorlar tam
Cebimde gidemezsin en bozuk paraları.*

*Ondan kelli yaymayasıl bir düzen
Ondan kelli çilçili küflemeler
Gırla nisan, gırla rakı, gırla sen
Bu kevgirde mi durulanır aşk makarnaları?*

CAPONCA'dan (I)

Sen gideli hastalar oldu liman
Karantinalara girdi
Açıktaki demirliyor gemiler
Tütün ardiyede kaldı
Hali duman hamallarla manavcılarının
Kantaracı pişpirik oynuyor sabah akşam
Gümrükçüler balık avlıyor

Sen gideli

Sağır-dilsiz okulunda öğretmenim ben.

1950-70 arasının şiirleri. *Sevgi Duvarı*'ndan aldım. Garip'lere ilmiklenmiş bir Can'ın şiiri. Görülüyor ki, ilklerden bu yana, Can Yücel'in şiirlerinde, aşk için yazdıklarında da, aşkolsun için yazdıklarında da humor, mizah, yergi başat.

Yukardaki örnek, onun şiirinin Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirine yakınlığını tanıtlama amacıyla seçildi. Öyleyken bile, bir şey kolayca görülebilir: Can Yücel şiiri ötekiler gibi yalınkat değil.

Benzetmelerle yazmıyor. Nesnelliği, kendini nesneye özdeş kılarak sağlıyor. Sevdiğinin ardından "hastalar olmuş" bir liman anlatımıyla.

Ölçüye sığmayan bir seveda ve özlem ancak bu kadar ölçülü, dengeli, onurlu yazılabilirdi. Son iki dizede "Hasta Liman" betimlemesinden "ben"e bir dönüş yapılır. Ama onur hep gündemde olduğundan, yakınma humorla inceltilir, uzaklaştırılır.

Sen gideli

Sağır-dilsiz okulunda öğretmenim ben

Can Yücel'in sözcüklerle oynaması, onları eğip büküp bozup değiştirip yeni biçimlere koyması dillere destan. Bir var ki, o en uzun şiirinde de sözcük ekonomisini en iyi sağlayanlardan. Bunun üstünde duruldu mu bilmiyorum. Sözcükleri değişimlere uğratması salt bir yeniliğin, yeni güzelin peşinde seğırtmesinden değil. İkili bir işlevi gerçekleştiriyor. Eksiksiz fazlasız yapılaşmayı da sağlamış oluyor.

Burası dil kapılı / Tabanı su, tavanı çemen / Sekiz gündür seyrandayız / ikisi ağır, onbir yaralı / Tamamen idiot'lojik bir maraza yüzünden / ... "İdeolojik" sözcüğünün bozup dağıtılıp bu biçime konması gelişigüzel değil. Bir olağanüstü dil ustalığının işleve sokulmasıyla kim bilir kaç sözcükle anlatılabilir bir durum tek sözcüğe kayıtlanıvermiş.

Dilde ekonomik yapılaşmayı sağlama her ozanın başta gelen işidir, ozanlığın koşuludur. Ama, dille bu denli ustaca eğlenme pek az ozanda görülen bir özellik.

Metin Eloğlu, Necatigil ve başkalarını ansıyorum şimdi. Nedir peki Can Yücel'in yaptığıнын ayrımı?

Onlarda daha çok biçime değgin bir kullanım dolaydan içeriği etkilerken, Can Yücel dili biçimden olabildiğince ayırarak, onu yeni anlam boyutlarıyla donatarak, doğrudan içeriğin bir ögesi kılıyor.

İDİOT'LOJİK yerine aptalca, sersemce diyemezdi. Çünkü anlatmak istediği bu değil. Hem İDEOLOJİK'ten kaynaklanan bir maraza bu belli, hem olmaması gereken, yersiz, aptalca. Yalnız maraza mı aptalca? Yine belli oluyor ki marazayı doğuran bilimsellik ozanın düşüncesine göre, sapmış, yanlış.

E, bir sözcük de bu kadar anlam, bu kadar işlev yüklenebilir.

Bir Siyasinin Şiirleri'nde "Damlaya Damla Göl Olmaz Ya" bölümünün on sekizinci şiiri NEM sözcüğü üstüne kurulmuş. Tümünden gelinmiş bu kez. NEM sözcüğünün iç içe geçirilmiş iki anlamından yola çıkılıp, suya ilişkin olanı yani somut olanı netleştirilerek sürdürülmüş şiir. "Su içinde" deyiminin deyimlikten çıkarılıp, sivilleştirilmesiyle alahey noktalanıyor.

... / Yani şu geçirdiğim on gün var ya / On ay eder su içinde. / ...
zulüm görmüşlüğü, kendine acıma yatağında akıtılması olağandır. Öfke, başkaldırı yatağında akıtılması da yaptığımız şeydir. Görülendir.

Can Yücel'se, alaylı, sıcak bir kendinden uzaklaştırmayla, duygu suyunu toplumsal kılıyor. "Ben", "biz" oluyor, acısı acımız.

Bir Ahmed Arif'in "İçerde" şiirinde de yaşadığımızdır bu.

Can Yücel ozanın son kitaplarının adı Şiir Alayı ve Rengâhenk nasıl da uyuşmuş şiirlerle.

Divan ve halk şiiri geleneğimizin, Batı'nın, Doğu'nun harcından yükselen bu özgün yapı üstüne pek söz edilmiyor. Edilemiyor da ondan. Esrik bir Can. Bana öyle geliyor ki esrikliği alkol esrikliği değil. Sevdiği, tutkunu olduğu her şey onu esritiyor. Alkol esrimesini söz olsun kılan bir sevda esrimesinin izini sevgilisi adlara bağlayarak şiirinde sürdürdüğünü okurları biliyor.

Güzel'e diyor:

*Dün gece senin küçücük elinle yalnız yattık
Yalnız, senin küçücük elinle yalnızlık
Kandilli ilkokulu kadar kalabalık.*

Küfürse geri kalanlar için:

KİBAR HIRSIZIN TÜRKÜSÜ

*Anamın ipiyle indim gökdelen damınızdan
Kelebek gibi girdim kelebek camınızdan
Taksinize mülkünüze dairenize..
Heceleyerek üzerinde ayak ve el uçlarımın
Belledim seyyarenizi ve kelimelerinizi..
Gözlerinize baktım, mukaddes ciltlerinize, büfelerinize*

Vesairenize..

*Şiir fenerimle de baktım, son çılgılık!
Aşk yokmuş sizde beş paralık!
Gidiyorum ben boşçakallar
Sıçmışım ortalık yerinize
Kıçımın fosforuyla aydınlanın siz artık*

Türk Şiirinde Yapı Araştırmaları

Ahmet Haşım

Seyr eyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayalin sularında
Bir aks-i mülevvendir onunçün
Arzın bana ahcar ü nebâti

(“Mukaddime”)

Hayatın biçimlerini ben imge havuzunun sularında gözledim. Onun için, dünyanın taşları, bitkileri bana renkli bir yansıdır.

Göl Saatleri bu dizelerle başlıyor. Piyâle’nin başına koyduğu “Şiir Hakkında Mülâhazalar” adlı yazısında da Haşım, sanat anlayışını özetle şöyle belirtir: Şiir gerçeklerin habercisi değildir. O, müzikle söz arasında, sözden müziğe daha yakın bir *aracı* dildir. Şiirde anlamın önemi yoktur. Önemli olan, sözcüklerin cümledeki yerleriyle, öteki sözcüklerle ilişkilerinden ortaya çıkan, tatlı, gizli, uçarı seslerin bir müziğinden, anlamın üstüne çıkan, sınırsız ve etkin bir anlatım oluşturmaktır. (Sözcüklerin anlamlarının üstüne çıkan). Bu etkin bütünlük elde edilirken, anlam belirsizleşmeleri olabilir. Ama anlam dediğimiz de nedir aslında? Kurulan yapıyla, insan ruhu arasındaki uyumun bildirdiğinden (telkinatından) başka bir şey midir?

İmgelemi çalıştırmayan şiir, açık, yani kusurlu bir şiirdir. ‘Üsluba’ körletici bir açıklık verilince, imgelem için yapacak iş kalmaz. Anlam karanlıkları, sezgiyle, imgelemle tamamlanmalıdır. Şiirin, ortak duygu dili olma özelliği de böylece korunmuş olur. Çünkü her okuyucu onu, yalvaç sözü gibi kendi yorumlayıp tamamlar.

“Mukaddime”, idealist diyalektik’in özetidir. Bu düşünce göre: İnsan anlağında önceden varolan düşünce hayatın biçimlerini belirler. Nesneler bu düşüncelerin yansılardır. Ahmet Haşım’de

düşünce yerine imge sözcüğü kullanılmış. O, dünya görüşünü böylece seçmiş olmaktadır. “Şiir Hakkında Mülâhazalar” ise, dünya görüşünün şiir anlayışına yansısıdır.

Bu düşünceye katılma, karşı olma ayrı bir sorun. Önemli olan, bir ozan olarak bana çok ilginç gelen, Haşim’in yapısalcı görüşe açıkça değdiği noktalar. “Şiir bir *aracı dil*’dir” diyor. Dilin toplumsal olma özelliğini imgeleyen yapısalcılar gibi.

Sözcüklerin kullanım yerlerinin, biçimlerinin, öteki sözcüklerle ilişkilerinin üstüne bastırıyor. Yine tıpkı, sözcüklerinin bireysel bir eylem, DİL’inse sözcüklerden oluşan ama matematik bir toplam değil, onu aşan toplumsal bir dizge olduğunu belirten yapısalcılar gibi.

Ferdinand de Saussure’e göre: Dil, toplumsal bildirişmeyi sağlayan, tekzamanlı, çift eklemli, saymaca bir göstergeler dizgesidir.

Yapısalcılığın hangi öğeleri Ahmet Haşim’in düşüncesinde belirmiş, hangi öğeleri şiirinde gerçekleştirmiş, hangilerine hiç dokunulmamış? Düzyazılarıyla şiirleri arasındaki uyum, uyumsuzluk nerelerde? Bütün bu soruları dar bir yazının kapsamına sığdırmak zor. Deneyelim bir.

1. Dizge oluş özelliği:

“Şairin hedefi her kelimenin cümledeki yerini, diğer kelimelerle olacak temas ve tesadümden ve esrarengiz izdivaçlardan mutehasıl tatlı, mahrem, havaî veya haşin sese göre tayin ve dağınık kelime ahenklerini mısraın genel gidişine uyduracak dalgali ve akıcı, karanlık veya aydınlık veya seri hislere, kelimelerin mânâsı üstünde, mısraın musiki dalgalarından, sınırsız ve müessir bir ifade bulmaktır.”

Ne yeniden açıklamaya, ne kuşkulandırmaya gerek var, Haşim, şiiri dil gibi bir dizge olarak düşünmüş.

2. Toplumsal bildirişmeyi sağlama özelliği:

Her göstergenin daima toplumda bir karşılığı vardır. Yapısalcı düşünceye göre, bu toplumun ille de büyük bir çoğunluk olması gerekmez. Yalnızca iki kişiden çok olma koşulundan söz edilebilir.

“Bu suretle şiir, şairlerle insanlar arasında, *müşterek bir tees-sür lisanı* olmak payesini kazanabilir.” diyor Ahmet Haşim.

3. Göstergeler dizgesi oluş özelliği:

Şiirlerini incelediğimizde görürüz ki, Haşim genel dilden seçtiği bazı sözcükleri, tamlamaları birer *im* olarak kullanır. Maddecî görüşe bağlı ozanlarda çoğunlukla, sözcüklerin önündeki, nesnelerle ilgili kavramlar *im* olarak kullanılırken, Haşim ve öteki idealist görüşe bağlı ozanlar, düşünce ve imgelemin önündeki sözcükleri gösterge olarak kullanmaktadırlar (*im* = *signe* = gösterge). Burda şöyle bir sonuca varabilir miyiz? DİL, nesneye de, imgeleme de aynı uzaklıkta bir yerde dengededir. Ozan bu dengeyi, bazen imgelemi, bazen nesneyi şiirine başat kılarak bozar, kendi dengesini kurar.

Bezirci'ye göre, Haşim 1446 sözcük içinde dönenmiş. Bu sözcüklerden bir bölümü (leylek, kamer, nücüm, kuşlar, yakut, kızıl, güneş, deniz, şam, kanlı, sükût, gam, hüznün, muğber, mükedder, münfail, nalân, matem, melâl... bu anlamlara gelen başka sözcükler vb) gösterge derecelemesinde tek başına ya da tamlamalara girerek birinci sırayı almışlar. Anlamı belirleyen, daha doğrusu çerçeveleyen de onlar olmuş. Haşim böylece kendi özel dilini ve onunla şiirini oluşturmuş.

4. Çift eklemcilik:

Haşim, şiir yapısını kurarken, bazı sözcükleri değil yalnız, söz dizimini de bir gösterge olarak kullanıyor. Bununla yetinmiyor, renk gibi, renk uyumu gibi resim yapısının bir göstergesi niteliğine de sokuyor (birinci eklem). Öte yandan, sözcüklerin, kendi içinde bölünmesinden elde edilen ses değerlerini ikinci bir düzen olarak kullanıyor (ikinci eklem).

Bu saptama, dilde çift eklemcilik özelliğini tam karşılar mı? Umarım ki benim daha çok sezgisel olarak yaklaştığım bu soru tartışmalarla aydınlanır.

5. Tekzamanlılık:

Haşim, geçmiş ve yaşanan zamanı kullanır. Çoğunca bu zamanın küçük bir dilimini. Yalnız bu iki zamanı ayrı ayrı almaz.

Geçmiş ve şimdiki zamanı özdeşleştirerek, tekleştirerek tekzamanlılığı sağlar. “O Belde” şiirinde örnek olarak göreceğiz.

Burda, önemli bir noktayı daha belirtelim: Haşım’ın şiirleri, şimdiye dek sanıldığı ya da onun düzyazılarının etkisiyle sandırıldığı gibi, konuları uçucu, sözleri toplumdan ve yaşamdan bağımsız, görüntüleri doğa dışı değildir. Üstelik anlam karanlığından değil, renkliliğinden, çeşitliliğinden, çok boyutluluğundan söz edilebilir. Fransız imgecilerin etkisi, şiirinin yapısından çok şiirini açıklamasında, sanat anlayışında görülmektedir. Böylece, şiirleriyle düşüncesi arasında bir çelişki oluşmaktadır.

Türkçe düşüncenin yapısı etli canlı bir yapıdır. Kavramlar ve görüntüler, eninde sonunda somut doğa ve yaşam nesnelere dönüşür. Toplumsal nitelikleri gereği belki bütün dillerde de böyledir. Ahmet Haşım’i ben şiirlerinden izlerken, düşüncesiyle dil yapısının sürekli bir savaş içinde olduğunu gördüm. Bütün ozanlar gibi hem dile başvuruyor, hem onu egemenliğiyle yok etmek istiyor. İyi ki eninde sonunda yenik düşüyor, kusursuz bir yapı oluşturan diline. (Dil öyle görkemle yapılaşmış ki “oluşturarak” diyemezsiniz.)

Onun bütün açmazı bugün artık ölü sayılan sözcükleri, tamamları kullanmasında. Yoksa, istemediği bir yaygınlığa gittikçe açılarak varması işten bile değildi.

O BELDE

Denizlerden

Esen bu ince havâ saçlarınla eğlensin

Bilsen

Melâl-i hasret-ü gurbetle ufku Şama bakan

Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin

dizeleriyle başlıyor. Usta, küçük şiirlerinde yaptığı gibi bir gerçek görüntüyü burda da çiziyor. “Denizlerden”i, ilk ve tek olarak kullanması yalnız ölçü kaygısıyla mıdır? Değil. Deniz, sen ben, Şam ya da akşam, anlamı gösteren ve çevreleyen anahtar

sözcükler. “ler” takısıyla bir çoğulluğu değil bir genişliği belirtir. Sonraki dizelerde nitelikleri belirtilmiş iki insan, sen ve ben koca bir denizin kıyıcığında. “Esen” bir ara sözcük, dilbilgisi açısından da öyle. Onun dize başı yapılması, ince yelde, saçları uçuşan genç bir kadın görüntüsünde okuyucunun takılıp kalacağı kaygısıdır. Görüntünün önemini o ilerde bütün yapıya dağıtarak kendisi açıklayacaktır. “Bilsen” yine tek dize, “Bilmiyorsun”u da, “bilemezsin”i de içermekte. Sen’in “intellect” değerinin, görüntü değerinin altında olduğunu da sezdirmiş oluyor. Bu sezdirmeyi:

*Sana yalnız bir ince taze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer*

dizelerinde de *ince, taze* sözcükleriyle yapıyor. “Ben”se “eski”dir, yaşıldır. Aşağılanmıştır.

“Ben” ve “sen” sonsuz genişlikte bir “deniz”le, gecikmeyi, hüznü içeren bir “akşam”la birlikte, başka her şeyden ayrılmak istenir. Özellikle “beşer”den. Beşer, “sefil iştaha”, “kirli nazar”la nitelenir. İnceliği yoktur. *Bulamaz sende bende bir mânâ*. Akşam bu görüntünün mapusanesidir. Geleceğe açılınamaz, geçilip gidilemez, görüntü de dağılamaz. Öylece kalır. Bir şey yapılabilir ancak, akıldan geçmişe dönülerek, görüntü geçmişteki görüntülerle birleştirilerek zenginleştirilir. (Zaman birliği sağlanmakla, görüntü pekiştirildiği gibi, anlam da zenginleştirilir.) Geçmişe dönüşü “ben” yapar. “O belde” onundur.

*Kadınlar orda güzel, ince, saf, leylidir
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşiredir, veyahut yâr*

“Hemşire”, “yâr” sözcüğünü cinsellikten arıtmış. Nitelikleri ise şöyle sıralanıyor: Onların dudaklarındaki “giryende” ağlayan öpücükler, gözlerindeki mavi soru sessizliği, gönülde acıyı dindirmesini bilir.

Onların ruhu ise, kırgın akşamdan derlenmiş menekşelerdir ki, hiç durmadan, sessizliği, dinginliği arar. Ah, onlar o kadar

güçsüzdürler ki, (onların) sessiz ortak hüznü, sonra bu deniz, bu dalgın akşam hepsi o yerde birbirine benzer.

O belde dizesiyle başlayan son bölümde, Hangi bir kıt'a-i muhayyelde ile sürerek, geçmiş, yaşanan zamana karşıtılıyor.

*Bildiğim sen ve ben ve mai deniz
Ve bu akşam ki eyliyor tehviz
Bende evtar-ı hüzn-ü ilhâmı,
Uzak
Ve mai gölgeli bir beldeden cûda kalarak,
Bu nefy-ü hicre müebbet bu yerde mahkûmuz.*

Sen, ben, mai deniz, üç sözcük art arda söylenmiş, akşam onlardan ayrılıp ikinci dizeye yerleştirilmiş, sanırım bu üçlü görüntünün ögesi değil de onu saran, ayıran bir nesne olarak düşünülmüş. “Uzak” sözcüğüne yine olağanüstü önem verilmiş. Onunla geçmiş, yaşanan zamandan ayrılıp yok edilmiş. Alttaki iki dizeye öylece yardım edilmiş.

Haşim’in nesnel bir görüntüyü oluşturduğunu, yaşamda, doğada da karşılığı olan, toplumsal bildirışmeyi sağlayan bir şiir dili yapısı kurduğunu söylemişim. Onun için de bir örnek vereyim:

*Gurub-u hûn ile perverde ruh olan kuşlar
Kızıl kamışlara, yâkut âba konmuşlar;
Ufukta bir ser'i maktû'u andıran güneşi
Sûkût-u gamla yemişler ve şimdi doymuşlar*

(“Siyah Kuşlar”)

“Kanlı günbatımıyla ruhlarını beslemiş olan kuşlar, kızıl kamışlara, yâkut suya konmuşlar. Ufukta bir kesik başı andıran güneşi, gam sessizliğiyle yemişler ve şimdi doymuşlar.”

Şiir *gurub* sözcüğüyle başlıyor. Birinci dizenin sonunda ise *kuşlar* var. Belli ki anlam “gurub” üstüne ve “kuşlar”a ilişkin olarak gerçekleştirilecek. *Gurubun* önemi *kızıllığın* yoğunluğundan, görüntüyü baştan başa kaplamasından gelmektedir. Şiirde de bu yapılmak istenir. *Kuşlar* ve onunla ilintili olay,

görüntüye canlılık verme amacıyla bir gösterge olarak alınabilir (“Kızıl” ve “yâkut” renk sözcüklerinin gösterge değerini artıran). *Ser-i maktû* (kesik baş) kavramının vuruculuğundan da yararlanılmış.

ŞAFAKTA

*Dönsek mi bu aşkın şafağından
Gitsek mi ekâlim-i leyâle?
Bizden daha evvel erişenler,
Ağlar bugün evvelki hayâle...*

*Dönmek mi? Ne mümkün geri dönmek,
Düştüyse gönüller bu melâle?
Bir eldir ufuklardan uzanmış,
Zulmet bizi çekmekte visâle...*

Dönsek mi? Ozan kararsız. *Gitsek mi?* İkinci dizenin başında. Öyleyse, karar “gitmek”ten çok “dönmek”e doğru ağıyor. *Şafak* sözcüğü yeni başlamış bir sevi’nin simgesi. Gece iklimlerine gitme istemini, seviyi sonuna dek sürdürmek istemini belirliyor. Başlangıç için *şafak*, bitiş için *gece* sözcükleri seçilmiş. Bundan da ozanın seviyi sürdürmekten ürktüğünü anlıyorum. İkinci dörtlüğün başındaki *dönmek mi?* de, gitmekten çok, dönme-yeye yönelik bir duyguyu imliyor. Ahmet Haşim seviyi alinyazısı gibi, kendiliğinden gelişen bir nitelikte düşünüyor. *Melâl’e* eşdeş kılıyor. Karanlık, isteksizlik, hüzün var. Ama, sevi, ufuklardan uzanmış bir el’dir (Umulmadık bir yerden, uzaklardan). Söz dinlemeden, çeker onu. Kavuşmaya çeker.

Şafak’ın karşısında *gece*, *karanlık*, *melâl*, *zulmet*. Anlamın dengesi bu çokluğa eğik.

Sözcüklerle, söz dizimiyle bir açık anlam böylece geliştirilmiş.

GECE: Başat gösterge, *Nücûm-u mâh*. İkincisi, *eşcâr*. Anlıyoruz ki, ozanı şiir yazmaya iten ağaca dökülmüş izlenimini veren ay ışığı ve yıldızlar olmuş.

Nücûm-u mâhı dökülmüş semanın eşcâra.

Semanın, bağlı, kendiliğinden kullanılmış bir sözcük. Dökülmüş ise, seçme, ama, gösterge değeri ilk sözcükler kadar değil. İkinci ve öteki dizelerin nedeni birinci dize. O nedenle, güzelleşmiş bir görüntü çiziliyor.

Melûl, hüznülünden çok, bakılarak aşınmış, usanç vermiş bir eski durumu, *gümüşlü sehabsa*, fazla belirgin olmayan ama hoş görünen yeni bir durumu anlatıyor. *Şimdi* sözcüğü, dize yapısında hem ayırıcı, hem dengeleyici. Suyun dışında çizilen görüntüye birde suyun içindeki görüntü ekleniyor. Yıldızlardan, ay ışığından da suya düşen parlak cisimler varmış da, kuşlar onları avlayıp aceleyle aya götürüyorlar yeniden.

Benzetmelerle geliştirilmiş, temiz bir görüntü ve yine açık bir anlam.

*Melûl manzaralar şimdi bir gümüşlü sehab;
Derin sulardaki ecrâmı avlayan kuşlar
Eder havâli-i pür nûr-u mâhitâba şitab...*

Şimdilik bu kadar. İlerde yeni örnekler, başka ozanlarla bu konuyu geliştireceğimi, daha doğrusu geliştireceğimizi umuyorum.

Dilerim bu yaklaşım, aralanmış bir kapıdan, durgunluğu az da olsa dalgalandıran bir küçük yel olsun.

(Türk Dili, Ağustos 1973)

Kaynaklar:

- Berke Vardar, *Dilbilim Sorunları*, Yeni İnsan ya., İstanbul 1968.
Süheylâ Bayrav, *Yapısal Dilbilim*, İst. Üniv. Edebiyat Fak. ya., 1969.
Şerif Hulûsi, *Ahmet Haşim*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967.
Asım Bezirci, *Ahmet Haşim*, Kitap Lim. Ort. yayını, İstanbul 1967.

Ahmet Hamdi Tanpınar

NE İÇİNDEYİM ZAMANIN

*Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir anın
Parçalanmaz akışında.*

*Bir garip rüya rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil
Rüzgârda uçan tûy bile
Benim gibi hafif değil.*

*Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;*

*Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim.
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.*

Ozanlar vardır, doğumları, ölümleri, yaşamları ilgilendirir bizleri. Yalnız şiirleri üstünde çalışmak isteğimiz zaman da ilgilendirir. Tanpınar'ın şiirlerini topluca okuduğumda gördüm ki, bu ozan, bir sürenin, bir yerin ozanı değil. Sanki Necatigil, sözlüğünde onu iş olsun diye 1902-1962 yıllarına yerleştirmiş, arayış bazı bilgilerle doldurmuş.

Aynı odaktan çıkmış 37 şiir. Birbirini bütünlemiyor şiirler. Her biri kendi içinde bir bütün. Ama, söylediğim gibi, çıkış yeri bir. Yukarıya aldığım, “Ne İçindeyim Zamanın”da yakaladığımız bu odak noktasını her şiirde görebiliriz. Nedir bu?

Zamanla bütünleşme, sonsuzlaşma. Kendisini, yaşayan, fiziksel durumu, konumu olan her şeyi, onların izlenimlerini soyutlaştırma.

Soyutlaştırma sözcüğü yetmiyor. Ağırlığından kurtarma, yoka kaldırma demek gerekir.

Düşün kökenini gizemcilikle açıklayabilir miyiz? Bir inançla ilgili değil. Dinsel kökenli değil. Ama, bir yandan Hegel eytişimciliğine, öte yandan Bergson’un sezgici düşünüşüyle, doğu gizemciliğine, kopmaz çengeller atıyor.

“Ne İçindeyim Zamanın”, “Bendedir Korkusu” gibi şiirlerinin konusu, doğrudan kendi dünya görüşü. Ötekilerde, düşünce konuya yakın konumda eşlik ediyor. Çoğu zaman, imgeleri oluşturan, nesneleri silen bir araç oluyor.

Bu söylediklerimize göre şiirleri irdeleyelim:

“Ne İçindeyim Zamanın”: Ben, zamanın ne içinde, ne dışındayım. Ona eşdeşim çünkü. Kendimi bir yere bağlı duymuyorum, onun için ağırlığım yok. Zaman gibi. Yaptığım iş, bir uçsuz bucaksızlıkta sessizliği öğütmek. Sonsuzluğun simgesi mavilikte ağırlıksızlığı egemen kılmaktadır. O, kökü kendi düşüncesinde olan bir sarmaşıktır. Ama bu düşünce bilinen anlamda bir düşünce değil, bir sezgidir ancak.

“Bendedir Korkusu”: 1. dize: *Bendedir korkusu, biten şeylerin.* Bu şiir bir anahtar şiirdir. Ozan bu şiirle dünya görüşünü, daha doğrusu sezgisini niçin seçtiğini, niçin kendine yakıştırdığını, neden başka bir kişiliği olmadığını açıklar:

Onda biten şeylerin korkusu vardır.

Bu korkuyu sanırım her insan yaşar. Ama sürekli değil, zaman zaman. Sürekli yaşandığı zamansa boşluğa, anlamsızlığa girilir. Nevroza varılır. Bir de sanata. (Nasıl ki kıyıya varılacak, kıyıya vardığında *değilsin artık gemici* diyen Edip Cansever’de de, aynı

nedenle bir simge olarak denize açılma isteğinden cayıldığı görülür. Başka ozanlarda da sık sık karşılaşırsınız bu bitme, sonuna varma korkusuyla.)

Nevroza değil de sanata nasıl varılıyor? Ozan onu da açıklıyor:

*Çelik gagasında fecri taşıyan
Mavi kartal benim
Pençelerimde
Asılmış bir zümrüt gibidir hayat.*

Güçlüdür o. Bir kartal kadar. Zümrüt değerinde yaşamı, pençelerinde taşıırken düşürmekten korkar elbet. Ama, düşürmeyeceğine de inanır bir yandan.

*Sonsuzluk ısıtır güzel kavsimde
Susamış bir ceylân gibi zamanı.*

Yaratıcıdır, ozandır o. Sonsuzluk, susamış bir ceylân gibi, yanında, yöresindedir. Kendisini izlemek zorundadır. Zamanı içerek izlemek. Zamanı sonsuzluğa içiren yani zamanın bitişinden kurtulan ozan, hayatını, pençesinde taşıma gücünü sonsuza dek sürdürecektir. Ölümsüzdür.

Tanrılığını bildirmiyor da Dağlarca gibi, tanrı'yı yok sayıyor.

Şiiri ilk okuduğumda, sondan ikinci dizede "kavs" sözcüğünü niteleyen "güzel" sözcüğünün çiğ olduğunu, "kavis"i nitelemek için, daha dolaylı bir anlatımın ozana yakışacağını sanmıştım. Sonra anladım ki, bilinçle yapılmış. "Kavis", "şiir"dir çünkü. Böyle bir düşünce şiirinde, "şiir"in nitelenmesinin, aracı anlatımlara gereksinmesi yoktur. "Güzel" demek yeter ve gerekir.

"Sabah": Kıskaçlıktan bile arınmanın şiiri. Ozan, sevdiğini açılıp saçılmaya çağırıyor. Çünkü sevdiği, "Çıplaklığı bir başka bahar olan"dır. Öyleyse, dışardaki baharla bütünleşmelidir. Çıplanarak. Kıskaçlığa yer yok. Çünkü: "boyun, saç, meme"yi okşayacak olan "esir"dir.

"Şiir"de, ozanın sonsuzlukla bütünleşme sezgisini, yarın ve iklim kaygısı taşımadığını bir kez daha öğreniriz. "Bendedir Korkusu"ndan sonra, yazılmasa da olurdu gibi geldi bana. Yalnız, söylenmeden geçilmeyecek iki dize:

*Sarışın buğdayı rüyalarımızın
Seni bağrımızda eker biçeriz*

Şiirlerde zaman olarak, daha çok, gündeğümü ve günbatımı seçilmiş. “Uyanma”, “Deniz Ufkunda”, “Sabaha Karşı”, “Bir Gül Tazeliği”, “Rıhtımda Uyuyan Gemi”de olduğı gibi. Ötekilerde ise, akşam, gece, ay aydınlığı, yarı aydınlık var. Çiğ ışıık yok.

Ozanın işi gücü, tatlı ışığın yeryüzüne etkisini, nesneleri değıştirimini, onların, kendi benliğinde oluşturduğu duyguları anlatmak. Nesneleri yoklaştırarak, değıştirerek. Soyut kavramları canlandırıp onlara edim yükleyerek.

“Raks”tan aldığım şu dörtlüğe bakın:

*Her an değışiyor, yelken, gül, kanat
Bütün burçlarıyla uyanmış gece
Defneler önünde şaha kalkan at
Zihnini eşiğinde ürkek düşünce.*

“Akşam”dan da bir dörtlük:

*Siyah, dağınık bir bulut
Karşı sırtın üzerinde
Birden değışti ve yakut
Bir kuş gerindi derinde.*

Belli sözcükleri ve tamlamaları var Tanpınar’ın. Bunlar Haşim’in de sözcükleridir. Ateş, batan güneş, su, bahçe, ufuk, mercan dallar, rüya, ay ışığı, yıldız, hayal, gül, bülbül ve zaman.

“Sabaha Karşı”da değışik bir yöntem uygulanmış. Anıdaki kadın somutlaştırılıp yakınlaştırılmış. Üstelik gülüyor.

*Bir kadın başı duvardan
uzanmış gülüyor bana*

Ozan bu kez de parmaklarını eritip aydınlığı mumyalıyor.

*Eriyen parmaklarımda
Mumyalanıyor aydınlık*

Canlandırdı ya bir şeyi. Karşılığında yok edilen, edimsizleştirilen bir nesne olmalı.

“Selâm Olsun”da imgeler, oyunlar en yalın, en canlı. Dışa dönük bir şiir. Şaşırmaya kalmıyor, bakıyoruz ki bir ölü ağzından söylenmiş.

*Selâm olsun bizden güzel dünyaya
Bahçelerde hâlâ güller açar mı?*

“Yollar Çok Erken”de, ozanın eşyayı silme, yok etme özelliğini belirten en iyi örneği buluruz. Yolları ilk akşamda siler. Öyle siler ki, yitme umudu bile kalmaz. Umudu yok eder, ayak seslerini örter. Bahçeleri söylemez de “bahçelerin inkârı”nı söyler. Son iki dizesi alınmaya değer:

*Kırmak için bir dal bile bulamıyan
Soğuk rüzgârlarda kuruldu evin*

Bu nasıl eve benzemez evdir ki, soğuk rüzgârlara kurularak işlevinden kurtulur. Bu nasıl rüzgârdır ki, kırmak için bir dal bulamaz.

“Siyah Atlar” sığ, önemsiz bir şiir bence.

“Bir Heykel İçin”: Bir heykelin olumsuzluğu ancak bu denli başarılı verilir. Yoktur hiçbir nesne canlılığın simgesi olabilecek. Ne ay ışığı, ne bir tek su nergisi. Akmayan zaman nehrinin sularında uçan bir kırlangıç bile yoktur. Kumsalında sedef, ateşler püskürerek dolaşan ejderha. Onlar da yoktur. Lotüs çiçekleriyle derinleşen bir bahçeyi de hiç aramayın.

Ejderha, lotüs çiçeği, ÇİN’in simgeleridir. Genişliği ansıtmasıyla, heykelin kapladığı dar alana karşıt olsun diye verilmiş. Ama heykel yine de sonsuzluğun içinde, canlı gibi gülümsemektedir.

“Başka Bir Yıldızda”da, ölüm sonrasında, yaşamın nesnelere dünyaya bakış anlatılır. Bir lâmba, bir ayna, yemyeşil dallar falan.

*Düğümlenen nefesinden
Sarmaşıklar, derin güller
Arasından dem çekerek
Doğup ölen güvercinler*

Sonuçta der ki:

*Beyhude hatırlıyoruz
Bu hiç olmamış şeyleri.*

Yok edim. Sonsuz bir yok edim. Tanrıdan, doğadan hınç alıyor sanki. Onurlu. Kendi yok edecek, bırakmayacak yok olmaya.

“Sesin” de öyle. Sevgili bir sestən alınan haz, sesin kesilmesiyle bir düşe dönüşür. Ses, somut bir nesne iken, birden irkilmesiyle ozanın, aynanın öte yüzüne geçip soyut bir görüntü olmuştur. Bu yan bin özlemle delik deşiktir.

VE ZAMAN HEP NESNELEŞMİŞTİR.

Sonsuzluğa ısırtılabilir bir şeydir. Aralanacak bir kapıdır. Büyülenmiş bir ceylân da olabilir.

GEZİNTİ:

İkiz hayaletler gibi yürüdük

Puslu aydınlıkta o bahar günü

ile başlıyor. Pes diyor insan. Bir sonsuza aktarılış uğruna, kendini ve sevgiliyi hayalete dönüştürmek. Yıldızların parıltısını ıssız gece suda yineliyor. Ozan, asıl canlı olana değil, bu suda yinelenene, imge, düşünce, düş olana bakıyor.

“Hatırlama”da hep bilinir iki dize:

Bir masal meyvası gibi paylaştık

Mehtabı, kırılmış dal uçlarından

Dizeler, eşsiz benzetmelerle dolu. “İkinci Yeni” akımında yeniden canlandırılmış olandır bu.

“Her Şey Yerli Yerinde”, bir ögle sonu sessizliğinde, anlık bir yaz yaşantısının izlenimleri. Düz bir şiir.

Özgünlüğü olmayan şiirleri atlayıp geçiyorum.

“Bırak Aydınlığa”dan bir dize kalıyor, onu topluyorum:

Git uzak akşamda dağıt kendini

BURSA'DA ZAMAN: Tanpınar'ın en ünlü şiiri. Onunla, baştan beri şiirlerinde izlediğimiz dünya anlayışını, sezişini somutlaştırmıştır. Bir kez daha ansımıştık Dağlarca'yı başlarda. Oadaki “tanrılığını duyurma”, Tanpınar'da tanrıyı silerek, kendi yaratıcılığını ortaya koyma biçiminde görünmekteydi.

Kökü bende bir sarmaşık

Olup dünya sezmekteyim

“Ovanın yeşilini, göğün sonsuz mavisini, minarelerin en ilâhisini” kendinde toplayan, “sessizliğin, sonsuz zaman vehmiyle çınladığı” Bursa, bu anlayışın ölüm yeri olmalıdır elbet.

Bir ilâh uykusu olur elbette

Ölüm bu tılsımlı ebediyette

O yüzden ozan, “bu eski yerde” sevdiğiyle baş başa son uykusunu uyumak ister. “Bursa’da Zaman” Tanpınar sezgisinin, şiirinin sonu olmalıdır. Ardından başkaları yazılmış olsa da.

(*Türk Dili*, Mayıs 1974)

Ahmet Muhip Dıranas

KAR

*Kardır yağan üstümüze geceden
Yağmurlu, karanlık bir düşünceden,
Ormanın uğultusuyla birlikte
Ve dörtlâle dümdüz bir mavilikte
Kar yağıyor üstümüze inceden.*

*Sesin nerde kaldı her günkü sesin
Unutulmuş güzel şarkılar için.
Bu kar gecesinde uzak bir yoldan
Rüzgâr gibi tâ eski Anadolu'dan
Sesin nerde kaldı kar içindesin.*

*Ne sabahtır bu mavilik ne akşam,
Uyandırmayın beni uyanamam.
Kaybolmuş sevdikleriniz aşkına
Allah aşkına, gök, deniz aşkına
Yağsın üstümüze kar buram buram.*

*Buğulandıkça yüzü her aynanın,
Beyaz dokusunda bu saf rüyanın
Göğ'e uzanır tek ü tenhâ bir kâş,
Sırf unutmak için, unutmak ey kış,
Büyülü yalnızlığını dünyanın*

• • •

İlk dize, giriş için gerçekten yetkin bir dize. Ozan bu dizeyi “Kar yağıyor üstümüze geceden” olarak da yazabilirdi. Aslında, varılacak anlam için ilk akla gelen de bu kuruluş olmalıydı. İlk beşlinin son dizesinden de anlıyoruz ki, ozan bu dize biçimini de düşünmüş: “Kar yağıyor üstümüze inceden”. Ama, “kar” sözcüğünü yoğunlaştırmak, önemce, “yağmak”ın önüne almak için dizeyi bu biçimde koymuş. “Kar”ın sonundaki “dır” takısı, bir kesinliği de, bir olabilirliği de içermekte. Ozan, “geceden” yani, görünmeden (belli belirsiz görülerek) yağan kar için “Kar yağıyor” yerine, “Kardır yağan”ı yeğlemiş. Belirsiz, karanlıkta geçen bir olayla ilk karşılaşan kişi de böyle dizer sözcükleri. Ses dizimindeki görkem bizce kendiliğinden sağlanmış burda. “Geceden” sözcüğü anlamı soyuta çekmekte ise de, “üstümüze” onu dengeliyor, somutlaştırıyor. Olaya şiirleşmede öncelik sağlıyor. Kar, “üstümüze” yağmamış olsaydı, gündelik bir doğa olayı diye düşünülebilirdi. Onun üstüne yazılan şiir de ilkokul kitaplarına geçerdi ancak. Ozan, nesnel bir olaya, öznel bir boyut da katarak onu, olağanüstü ilginç kılmış. Kar yağması olayını soyutlaştırıp, tinsel durumunu, düşüncesini anlatmak için araç olarak da kullanabilirdi. O zaman da şiir sıradan bir diziliş olmaktan kurtulamazdı. Öyle yapmamış, ilk dizeden son dizeye kadar, “Kar yağıyor”un somutluğunu sürdürmüştü.

İkinci dize yok sayılsa daha iyi olacak.

Yağmurlu, karanlık bir düşünceden.

“Yağmurlu” zorlama, doldurma bir sözcük. Görüntüyü de bozuyor üstelik. “Karanlık bir düşünceden” ise, “geceden”i açmak için kullanılmış. Sanılmış ki ordaki soyutlama iyi yapılamamış, anlaşılamayacak. Soyutlamanın açıklaması çelişik bir iş oluyor.

*Ormanın uğultusuyla birlikte
Ve dörtnala dümdüz bir mavilikte
Kar yağıyor üstümüze inceden*

“Geceden”, “inceden” yağan karın üstüne bir de ormanın uğultusu, bir de dümdüz mavilik ekleniyor. Onunla da yetinilmiyor. “Dörtnala” ile, edim, canlılık sağlanıyor. Yalnız anlam değil bu

kez, görüntü de harikulâde güzel. Ormanda, ince ince yağan karda, at üstünde, dörtnala bir gidiş. “Ormanın uğultusu” ile “mavilik” yine gerçek görüntüyü soyutlama amacıyla kullanılmış. İnce yağan karda orman uğultusu da yoktur, mavilik de.

İkinci beşli yine görkemli iki dizeyle başlar:

Sesin nerde kaldı, her günkü sesin?

Unutulmuş, güzel şarkılar için.

Çizilen olağanüstü görüntüde eksik olan şey tamamlanır böylece. Unutulmuş, güzel şarkılar söyleyen ses özlemiyle.

Ah, yine açıklama:

Bu kar gecesinde uzak bir yoldan

Rüzgâr gibi ta eski Anadolu'dan.

şu dizelere bakın. Hele kötü bir uyak için harcanan “Anadolu” sözcüğü. Sanki, *Sesin nerde kaldı, her günkü sesin?* sürekli birlikte olunan sevgili kişinin çok uzaklarda kaldığını anlatmıyormuş gibi. Ben, sevmediklerimi yok sayarım. Siz de öyle yapın, hemen son dizeye geçelim:

Sesin nerde kaldı, kar içindesin

Unutulmuşun, silinişin simgesi oluyor kar, rengiyle. Soğukluğuyla ve yerde dümdüz, alabildiğine bir kişiyle de ölüme eş bir edimsizliğin, cansızlığın simgesi. Ses dizimi ve söz dizimi iç içe geçmiş, tekleşmiş, bir görkemli dize yapısı oluşmuş.

Burda bir parantez açarak diyebiliriz ki; Dıranas, Haşim’in, Tanpınar’ın izini sürmüş gibi görünse de, o birkaç okuyucuyla yetinmez. İster ki kendisini orta okuyucu, kalabalıklar anlasın. Açıklama amacıyla aralara koyduğu düşük değerli dizelere benim bulduğum özür, bu.

Üçüncü beşlide ozan, yeri de, zamanı da yok etmek istiyor.

– *Ne sabahtır bu mavilik ne akşam* –

Ormandan uğultusunu, attan dörtnal sesini ve edim sürekliliğini ayırıp, yeri, nesneyi yok etmişti baştan. Bu dizeyle de hem onu pekiştiriyor, hem zamanı kaldırıyor birden. “Ne sabah...

ne akşam” diyerek. Öylece, edimden, sestem, uykuya, sessizliğe rahatça geçiyor.

–Uyandırmayın beni uyanamam–

Geriye bir dilek kalıyor:

–Kaybolmuş sevdikleriniz aşkına
Allah aşkına, gök, deniz aşkına
Yağsın üstümüze kar buram buram.–

“Kaybolmuş sevdikleriniz”, “Allah”, “gök”, “deniz”. Bütün kutsal olanlar aşkına, diyor. Çünkü bir sonsuzluk duygusu ancak, onların hepsine birden karşılıktır.

Son beşli, dönüşü söyler, somuta dönüşü.

–Buğulandıkça yüzü her aynanın,
Beyaz dokusunda bu saf rüyanın
Göğe uzanır tek ü تنها bir kâmiş,
Sırf unutmak için, unutmak ey kış
Büyülü yalnızlığını dünyanın.–

Ashında, bütün yazılan, söylenen, karlı bir kış gününde, dünyanın insana verdiği büyülü yalnızlığı unutmak içindir. Çok yalnız bir kâmişin göğe uzanması gibi, sonsuzluk duygularına uzanılır. O rüya avutur insanı.

YIKICILAR GELDİLER

Ve evin yüzü burkuldu
Bir kıpırtı vardı şakaklarında
Yıkıcılar geldiler, çatıdan başladılar
Kiremitleri topladılar birer birer.
Tahtaları söktüler, kanırtıp çivileri
Ellerinde keserler.

Anımsar mısın denize karşı oturmuştuk.
İkimiz de arkamızı dönmek istememiştik kıyıya.
Susmuştuk uzun bir hesaplaşmayla.
İki sevgili vardı yan masada.
Umurlarında bile değildi deniz,
Alınları birbirine degecekti az daha.

Yıkıcılar geldiler,
Çıkardılar kapı ve pencerelerin pervazlarını.
Kör gözleri ve açılmış ağzıyla
Kaldı temelleri üstünde umarsız ev.
Sıra balyozlardaydı artık,
Çelik iskeletini evin ortaya çıkarmak için.

Benim göğüs kafesimde bir iskete,
İskeletimin bekçisi, içten bağlı kemiklerime.
Sıçrayıp duruyordu ordan oraya,
Duyuyordum kıpırtısını içimde
Bir bulut geçiyordu senin gözlerinden.
Oturuyorduk; ben kızgın çölüm, sen yıldızsız göğünle.

Yıkıcılar geldiler;
 Düştü gürültüyle yüzü köhne evin,
 Göründü bazı odaları ve iç duvarları.
 Ayı renklere boyanmış sofası, isli mutfağı.
 Bir kesit kalmıştı geriye şimdi o evden
 Eski bir yaşantıyı simgeleyen.
 Çıkıp yürümüşük kıyı boyu
 Benim sıvası dökük yüzüm, senin çocuk gözlerinle
 Oysa sen yürümeyi sevmezsin.
 Nasıl da değişmişti görünüşü
 Yıllardır görmediğimiz kentin
 Yürümüşük anısıyla eski cumbalı evlerin.

Yıkıcılar geldiler, yıktılar bütün duvarları.
 Yalnız temel kaldı geriye ve birkaç tuğla kırığı.
 İş araçlarındı artık,
 Bir canavar ağzıyla deşmek için toprağı.
 Ve temizleyecekler kazılan yerlerde
 Bizden kalan balcığı.

• • •

Yukardaki şiir, “Ölesiye Ozan” Metin Altıok’un bir kitabından, *Kendinin Avcısı*’ndan alınmıştır. Metin Altıok, şiir toprağımızdan gelip geçmekte olan ozanların, ozanlığı kendine en çok yakıştıranlardan. Onun şiirleri, seziyorum ki canıyla ödenmiş. “Yıkıcılar Geldiler”, kitapta kendinden önceki ve sonraki şiirlere bağlı. Yıkılıp gitmiş bir seviye destan oluşturuyorlar. “Yıkıcılar Geldiler” şiiri destanın yükseliş noktasında olduğundan da payını alarak, görkemle yapılmış.

Bu yapıda dil artık bir iç biçim, biçem ögesi değil, yani anlam dilin egemenliği altında gelişmiyor. Dilin egemenliğini kıra kıra, dili her noktada anlama bağlaya bağlaya gelişiyor. Önceki bölümün şiirleriyle, bu bölümdekilerin ayrımını böylece yapmaktayız. Temelde, bu şiirde de, öncekilerde de bireyin, özel öznel yaşamın şiirsel karşılıkları görülür. Yine görülür ki, “Yıkıcılar Geldiler”deki işlem, öncekilerden çok daha fazla insana değgin, yaşamda karşılığını bulan sıcak bir özden oluşmuştur. Bu zo-

runlu girişten sonra, şiirimizin yapısını irdelemeye başlayalım. *Ve evin yüzü burkuldu.*

Ve sözcüğü, yaşama değgin özde bir sürekliliği, önceliği bildirdiği gibi, önceki şiirlerle de bağlantıyı biçimsel olarak kurmuş oluyor. İçerik bağlantısıyla yetinmemiş ozan. Kitabın destansal kuruluşuna bir tanık daha.

Ev, nesnel karşılığı da bulunan, bu karşılığı da kapsayan, iki kişinin (konumuz açısından, öteki kişileri eklenmiş saymalıyız) dışında ama onlara bağlı, onların ilişkilerinden oluşan bir kimlik, kişilik edinmiştir. *Yüzü burkulan* ev bu ev. Bu evin yüzü, nesnel anlamını da imlemek üzere, *Burkuldu*. “Bir kıpırtı vardı şakaklarında” öncesindeki sinirli tedirginliği dolaysız açıklıyor. *Burkuldu* anlatımı ilişkilerdeki gerginliğin doruk noktası.

Burkulma, eğilmek, düşmek, devrilmek gibi eylemlerin öncülü bir eylemdir. Yine de üçüncü dizeyle ilk ikisi arasında bir kopukluk olurdu, *Yıkıcılar geldiler* kendi başına bir üçüncü dize olsaydı. Çünkü, yüzü burkulan evin yıkım kararı birdenbire verilemez. Çatıdan başlayan, kiremitleri tek tek toplayan... yıkıcılar, kendi kuralları içinde bir yıkımın sürecini hızlandırıyorlar. Dolaylı ama bütünlük taşıyan simgesel anlatım burada bitiyor.

İkinci bölüm, ilişkinin *ev* olarak yeni bir kimlik edinmişi için değil, doğrudan kendisi için, bu kez bir geçmiş durumla ve parçalanmış simgelerle anlatımını içeriyor.

Anımsar mısın denize karşı oturmuştuk

İkimiz de arkamızı dönmek istememiştik kıyıya.

Bu bölümde artık, blok halinde değil, parçalanmış simgelerle anlamın geliştirildiğini söylemiştik. *Deniz* bu simgelerden biri. Uçsuz bucaksız hayatı, düşselliği, bağımsız yaşama özlemini içeriyor. İkinci dizedeki *kıyı* ise, birlikteliği, gerçekleri, güç de olsa, bir arada yaşama zorunluluğunu.

Üçüncü, *susmuştuk* sözcüğüyle başlayan dize bu çelişkinin artık evle simgelenmeye gerek duyulmayan, sessiz düşünme dönemini veriyor. Ama, bir tereddüt, bir duygu çözümlemesi değil söz konusu edilen. Ayağı yerde bir hesaplaşma. Bu hesaplaşmadaki duygusal soğukluğun üstüne hemen sonra, art arda

düşülen üç dizeyle, daha çok bastırılıyor. Yan masada oturan sevgililerin betimlenmesiyle. Çelişkiye bakın siz, yan masadaki sevgililerin deniz umurlarında bile değil. *Alınları birbirine değecekti az daha.*

Bu durumda üçüncü bölüm başlamaz da ne yapar. “Yıkıcılar geldiler”. Bu kez yalnız bir dize oluşturmuş. Çünkü artık iş işten geçmiştir. Burda yıkıcıların gelmesinin bir sahih, kesin anlatımı, belirlenmesi yapılmalıdır. Bu, özsel olarak onları birincil kılar-ken, biçimsel olarak da, soluksuz kalan bir öykücünün, orda soluklandığı yerdir. İşte, dizeleştirmenin biçimi, yapıdaki önemi.

Yıkım işi bu kez de daha yaşamsal bölümlerde sürdürülür. Kapı, pervaz, duvar derken temel görünmüştür artık.

Dördüncü bölümde ozan, yıkıma verilen evi, artık kendiyle özdeş tutmaktadır. O onun bedenidir. Anlaşılmasını bekler ki, bu yıkım istemi ondan kaynaklanmamıştır. Evin iskeleti onun göğüs kafesi gibidir, kendi içindedir. Yıkımı özünde duymaktadır. Ve *can* o iskeletin bekçisi iskete, sıçrayıp durmaktadır ordan oraya. Bu bize bir deymi çağırıştırır: *Canım başıma sıçradı.* Acıdandır, öfkedendir. Öfke, bölümün son dizesinde de vurgulanır. “Ben kızgın çölüm.” Ama sen de karanlık, anlaşılmaz, oturuyorsun, bıraksan bir yıldızınla ışıyacağım. Bulutunu kızgın çölüme yağdırabilirsin istersen. Ama sen istemiyorsun.

İşte bu bu nedenlerle, beşinci bölümde yine “Yıkıcılar Geldiler”. Bu kez, içten, ayrıntılara girerek yıkmaya. İlişkilerin daha sıcak olduğu, derin bölümleri parçalayarak. Artık yalnızca ses ve görüntü vardır. Parçalanma dışardan da görülmekte, duyulmaktadır. Ayrı renklere boyanmış sofa, isli mutfak, bazı odalar, iç duvarlar bir kesit gibi. “Ben”e kalsa onları kimse görsün istemezdi.

Altıncı bölüm, ilişkilerde bir dönemin kapandığını simgeler. “Oturma”, hesaplaşma bitmiştir. Kıyı boyu yürünmektedir. Yukarda “Ben”le kişileşen ozanın kendini eve özdeş kıldığını görmüştük. Ozan ordakiyle yetinmemiş, bir açıklama yapıyor:

Benim sıvası dökük yüzüm

Anlıyoruz ki “ben”, yıkılan evle kendini özdeşleştirmeye pek çok önem veriyor. Ve bir çelişkiyi burada da düşünüyor: Senin çocuk

gözlerinle “Sen” rahatlamıştır artık, şenlenmiştir. Bir çocuk gibi. Yürümeyi sevmediği halde, yürüyecek kadar. Artık kentte yani hayatta “Ben” ve “Sen” ayrı ayrı bakmaktadır. Görmektedir de. Yıllardır geçmiş bir ilişkinin belirleyiciliğinden kurtulmuştur bakışlar.

Yürümüşlük anısıyla eski cumbalı evlerin

Son bölümde söz ozanın ama eylem yine yıkıcıların. Artık son işlemler kalmıştır. Yıkım bitmek üzeredir. Öylesine yamandır ki olay, toprak bir canavar ağzıyla deşilmiş gibi olacaktır. Kazacaklar, “bizden” kalan balçık da temizlenecek. Yıkıcılar değil de eylemleri bu bölümde önemle belirtilmiştir. *Yıkıcılar geldiler*, kendi başına dize yapılmayarak.

Süreyya Berfe

BİR DOST BULAMADIM GÜN AKŞAM OLDU

Yorgunluktan başım düşüyor
Gökte kanadı ayrış ayrış bir kırlangıç
Dere gibi geçiyor içerimden

Ekmek kurumuş
Zeytin çekmiş yağın
Yürüdüm yutkuna yutkuna
Toza belendi miğdem
Gözlerim soldu
Armuda vardım yüksek
Bostana vardım ellerin
Köy hayat gibi ırak
Dönendim durdum
Bir dost bulamadım
Gün akşam oldu.

Taze yavrum kan kusuyor
Dışarda eli kırbaçlı bir rüzgâr
Hançer gibi geçiyor yüreğimden
Tezek tükenmiş
Oda çekmiş sığağını
Düşündüm tütünü sara sara
Ağuyla dağlandı ciğerim
Yüzümün rengi durdu
Avrada baktım ağlıyor

Komşuya vardım susuyor
Kasaba devlet gibi ırak
Yol kapalı
Kalktım oturdum
Bir dost bulamadım
Gün akşam oldu.

Amerikan buğdayı bereketli olmuyor
Ötede bizim buğdaydan sapsarı bir ırmak
Güneş gibi geçiyor düşlerimden
Öküzler zayıflamış
Toprak çekmiş elini
Eridim hilâl oldum
Sele karıştı terim
Gücüm dondu
Tüccara vardım ürkek
Yakın köye vardım bakmıyor
Geçim bir kanlı tuzak
Sordum sordurdum
Bir dost bulamadım
Gün akşam oldu.

Şehre inince keyfim kaçıyor
Her yerde yüzüme çarpan bir tokat
Eski bir kin gibi geçiyor gözümün önünden
Kapılar kapanmış
Hükümet çekmiş ayağını
Bekledim köle oldum
Yere yapıştı dizlerim
Umuduma set kondu
Valiye vardım ödle
Başkana vardım gülüyor
Belki çıkar diye evrak
Sustum oturdum
Bir dost bulamadım
Gün akşam oldu.

Süreyya Berfe adını bu şiirden ayıramam. GÜN OLA'da, *Savru-
lan*'dakiler, sonraki şiirleri... Onların değerlerini yadsımıyorum.
İçlerinde başka beğendiklerim de var. Ama bu şiirinin bence yeri
başka. Amacım, özgün ve sağlam şiir yapılarına örnek sunmak.
Nedir bu şiiri örnek seçmeye beni iten? Kusursuz bir biçimsel
yapı oluşturması mı? İçeriğine aldığı yoksul köylünün yaşam
kesiti mi?

Doğrusu şu ki, biçimsel olarak kusursuz yapılaşmış pek çok
şiir var. Yoksul köylülük de çok şiire konu oldu.

“Bir Dost Bulamadım”ın özelliği nedir? Diyor ki o, yoksulluk
değildir hayatı yıkan, söndüren. İnsanı insanlığından eden. Da-
ğitan. Yoksulluğa eklenmiş olan tek başlıklardır, yalnız ka-
lıştır. Berfe ozan, bu dizelerin yer aldığı halk şiirinin koşutlu-
ğunda, salt bireysel açıdan, “Bir Dost Bulamadım”ı işleyebilirdi.
Yine de özgün bir şiir çıkabilirdi ortaya. Hayır, o hepsini bir
arada bu tek şiirde bulmamızı sağlamış. Resmi çizgileriyle, renk-
leriyle önümüzde apaçık görüyoruz: Yoksulluktur bu. Tiyatro
diline çevirirsek, bir dram olurdu. Salt bu çizgilerle kalsaydı.
Ama temeldeki bu dramı trajedi düzlemine aktaran öteki çizgi-
ler var: “Bir Dost Bulamadım Gün Akşam Oldu”nun çizgileri.
Art arda ama birlikte çekilen bu iki öz çizgisi bir de kusursuz
biçimsel yapı oluşturuyor. İşte neden bu.

Şiiri yapısı açısından irdeleyelim:

Yorgunluktan başım düşüyor

En sondan başlanmış. Anlıyoruz ki, bu yorgunluğun öncesinde
bir yığın eylem var. Ve şimdi, kişi gövdesine egemen olamayacak
ölçüde yorgun. İlk gerilim, bir acı öyküye hazırlanmayla başlıyor.

*Gökte kanadı ayrıç ayrıç bir kırlangıç
dere gibi geçiyor içermiden*

Kişimiz, belki evinin kapısı önünde, belki gökyüzünü gö-
rebileceği bir iç mekânda. Kendini zorladığını, başını göğe
kaldırdığını anlıyoruz. Bir film kurgusu içinde onu izliyoruz.
Direnci bir kişiliği var. Duygusal açıdan da yetkindir. Çünkü,

susuzluğunu gökte uçan bir kırlangıcın kanat vuruşundaki güzellikle giderebilen biri. Susuzluk mu? Değil yalnız, günün pisliğine bulanmışlık, kirlenme duygusundan arınma da anlatılıyor. Tek bir kırlangıçtan onun ayrıç ayrıç kanadından geçip gelen bir dere. Susuzluk mu, arınma gereksinimi mi? Ya açlığa ne demeli? Açlık daha somut bir anlatımla, doğrudan sergileniyor:

*Ekmek kurumuş
Zeytin çekmiş yağını
Yürüdüm yutkuna yutkuna
"Toza bulandı miğdem"*

Umut kırıklığını da bir dizeye eklemiş ozan: "Gözlerim soldu". Doruktaki umutsuzluğunsa benzetmelerle, mecazlarla oyalanmaya vakti yok. Onun somut ve yalın söylenmesi gerek: Armut yüksek, bostan ellerin, köyse hayat gibi ırak.

Dönendim durdum

Umutsuzluğa bir de şaşkınlık ekleniyor. Duygu gerilimi orda bizi de ozanla birlikte umar aramaya götürüyor. Nedir bütün bunların çözümü? Dostluktur, dostça örgütlülüktür, dayanışmadır elbette.

Ozanın çizdiği gerilimli telden koşarak geçtiğimizde, umduğumuzu bulamıyoruz biz de: Kendiliğindenmiş gibi sığınıyoruz, bir halk şiirinin, türküsünün iki dizesine: *Bir dost bulamadım/ Gün akşam oldu.*

İkinci bölüm, ezen, öldüren bir yoksulluğun betimlenmesiyle sürer. *Taze yavrum kan kusu yor.* Anadolu, taze sözcüğünü, genç değil, genç kız anlamında, genç gelin anlamında kullanmaktadır.

Kıştır. Rüzgârın bile eli kırbaçlısı vardır dışarda. Tezek tükenmiş, oda sıcaklığını çekmiştir. Oda, insanın sığındığı yer. İnsan için olumlu işlevi olan mekân. Şimdi, düşman bir kişilik edinmiştir. Sıcaklığını çekerek.

"Düşündüm" ayrı bir dize gibi alınması gerekir. *Tütünü sara sara* ile, bir dizeye yazılmasının nedeni, tütüne alışkın kişinin, düşünme eylemini tütün içme eylemi olmadan sürdüremeyişi-

ni imlemektir. *Sara sara* ise, düşünme süresinin uzunluğunu belirtiyor.

Yüzümün rengi durdu

Yine fiziksel olarak, açlıktan, yorgunluktan, acıdan, tütünden, yüzde görülen olumsuz bir değişmeyi anlatmalıdır. Ama, salt bunu anlatma amaçlansa, “Yüzümün rengi soldu” ya da “Sarıldı” demek yeterdi. Daha ötesi amaçlanmıştır. *Dehşet*’in yüzdeki yansıması böyle söylenebilir ancak. “Yüzümün rengi durdu”, “Kanım dondu”yu, “Öldüm”ü, “Taş kesildim”i ve benzer deyimleri, anlatımları tümüyle içerebiliyor. Sözcük uyumu, ses uyumunu da sağlayarak.

Avrada baktım ağlıyor

İnsandır. Direnç onu insan yapandır. Erkek yapandır. Ağlayamadığı için “Yüzü donmuştur”. Avrattır öteki, ağlar. Avradın ağlaması bir çözülmenin ve yine umar aramanın başlangıcı olur. Umutla komşuya varır. Ama, “Komşu susuyor”. Üstüne atasözleri, deyimler söylenmiş, geleneksel dost, komşu “susuyor”. *Ağlıyor* ve *susuyor* sözcükleri sürekliliği içerir.

Yol kapalı, somut anlamıyla da, mecaz olarak da. Kasaba yolunun kapalılığı, devlete başvurma yolunun kapalılığını çağrıştırır. *Kalktım, oturdum*. Hem bu sorunlarla, dinlenilemeyeceğini, uyunamayacağını, hem yorgunluk dolayısıyla şiirdeki kişinin yatar durumda düşündüğünü, hem, düşünme sonunda bir karara varıp, uygulamaya giriştiğini anlatır.

Sonuçta, ne geleneğinde dostluk olan komşu ne de geleneksel olarak kerim ve rahim bildiği devlet, dost elini uzatmıştır ona. Yineler: *Bir dost bulamadım / Gün akşam oldu*.

• • •

Amerikan buğdayı bereketli olmuyor

Ötede bizim buğdaydan sapsarı bir ırmak

Güneş gibi geçiyor düşlerimden

Köylümüzün, kendinin olana, kendi tohumuna, kendi ürününe, belki dinsel kaynaklı bir bağınazlık, belki ucunda bağımsızlığı

çağrıştıran bir ulusçuluk anlayışıyla, yürekten bağlılığını anlatıyor. Ama, bir düştür bu. Gerçek şu: *Öküzler zayıflamış / Toprak çekmiş elini / Eridim hilâl oldum. / Sele karıştı terim / Gücüm dondu.*

Dost komşu, dost devlet imgesinden sonra, sürekli ilişkide olduğu dost tüccar imgesine sığınmak istiyor. Çünkü sıkışınca alır, verir, yine alır, sürekli borçlusudur onun. Ama artık bu noktada tüccar da ürkek. Bu kertede yokluktan bir şey çıkarılamayacağını bilmektedir. Yineler: *Bir dost bulamadım, gün akşam oldu.*

Son bölüm bir genellemeyle başlar: *Şehre inince keyfim kaçıyor.* Bu dizeye kadar şiir, bir trajediyi yansıttığı halde, gerilim birden düşürülür. Çünkü amaç artık acıyı değil, yakınmayı, eleştiriyi gündeme getirmektir.

Üstteki öyküyü yaşayan insana, son bölümde anlatılacak olan, keyif kaçırıcı düzeyde gelir. *Şehre inince* de olanlar artık, *Yorgunluktan başım düşüyor, Taze yavrum kan kusuyor* kadar ağır gelmez ona.

Kentli onu önemsemez. Tarihten gelen davranış biçimiyle, köle gibi görür. O bu davranışın, *eski bir kin gibi her yerde, yüzüne çarptığını* duyumsar. Ama sabırlıdır. Oraya buraya başvurmaktan geri kalmaz. Bir Belki uğruna.

Vardım yine Anadoluca bir deyim. Yetkililere varıyor. *Gittim* ya da *çıktım* değil. Daha bir saygı var içeriğinde.

Bir dost bulamadım

Gün akşam oldu.

Son Yaz Notları

Gri Dîvan'la

Gri Dîvan'ı okuyorum. İlk okuyuşlardan sonra, kaç yıldır şurasına burasına yeniden yeniden dokunuşlardan sonra, bu yaz daha derin ulaştığımı duyuyorum. Hüzünle doluyor içim: Demek güme gidiyor çoğu şiir, üstünden okumalarla. Diyorum ki sezdüğimizi sevmekle bırakmamalı, şairin yaptığını (belki tersten) yapmalı, kazmalıyız bizden ona doğru. Ve derinden.

Gri Dîvan için notlarımda, “çoğul bir destan” nitelemesini görüyorum. Enis Batur kitabın daha ilk şiirinde gözlenen bir şey yapıyor: Dizeyi örseliyor. Düzyazıya teğet geçen ama asla asla şiiri yitirmeyen bir biçimi deniyor. Korkulu uçuş. Ben en çok dizelerle yazan biriyim ama, anlamı anbean kollayarak geliştiren Enis Batur'u kendime yakın görüyorum. Necatigil ile Hilmi Yavuz'la, Metin Altıok'la, Dîvan'dan, Halk Şiirimizden geçip gelen uslu çizgideyiz. Bu çizgi ilk bakışta birbirine benzemeyen ozanları boyutuna alıyor. Murathan Mungan'ı, Ali Cengizkan'ı, Mehmet Yaşın'ı bile. Anlamın terkisinde. Düzmece kuşak akrabalığı yerine konulacak, başkaları olmasaydı, tek başına alanı dolduracak ozanları olan gerçekten akım denilebilecek bu akımın, öyle fark edilmeden hükmünü yürütmesi, geçip gitmesi belki daha iyi.

Çünkü adlarını söylediğim ya da tekleyen belleğimce bir an için unutulmuş bu ozanlar modernizmin biçtiği giysileri, modernizmi ilerletmek, aşmak adına, sanıyorum, reddederler. Saptanmayı istemezler. Denemelere denemelere açtırlar.

Gri Dîvan'a dönersek, kitabın “Sandık” adlı ilk şiiri, ön şiir olmayı kabul etmiş. Deniz feneri gibi, sis çanı gibi çalışıyor. Anlıyoruz ki şair bu kitaba değin “Kırkıncı Oda”nın önünde dolaşmış. Artık açmak istiyor. Açmak, yerinde bir söz değil. Bir

biçimde, görmek istiyor demeli. Gördüğünü bize de sezdirecek. *İnsan asla açmamalı böyle bir efsaneyi de dese.*

Şiir incelemelerimde şu iki durumu görürüm genellikle: Kimi şiirlerde birçok anlam (çoğu kez yakın anlam) şiirin yapısına dağıtılmıştır. Kimilerinde ise, tek anlam, yan anlamlarla beslenerek sona kadar yürütülür. Son ya da sondan önceki dizelerde bütünlük sağlanır. *Gri Dîvan* şiirlerinde bir kıssa niteliği var. Anlama ilk dizelerden giriliyor. Sonra, aynı anlam çevresinde açılıyor. Son, artık o kadar önemli değil. Ya da bunun önemi anlam açısından, ancak öteki dizeler kadar.

“Kör Başlangıç”la, daha başlığında yükleme yapılmış şiire. “Ben nereyi gösteriyorsam, oraya doğru gitmelisiniz” demek istiyor ozan. Ama şiir direniyor. Yapının kıssa özelliği bu direnmelerle yeniliyor. *Ne çok yaşdönümü, krizi geçirdik hepimiz* düz anlamlı bir dizemiş gibi görünüyor. Sözleri, uyumlu olmaya kandırıyor ozan.” Yaşdönümü sonundaki virgül, ozanın zekâ ve incelik düzeyini gösteriyorsa da her ne kadar, okurun zekâ ve inceliğine de o kadar güvenmediğini gösteriyor.

Yaşdönümleri genellikle cinselliği çağrıştırır. Sayısı bellidir. “Ne çok”un, krizlere ait olduğu gibi bir izlenim tümceyi mahvedecektir. İstenen çünkü, “yaşdönümleri”nin de bu çoğulluğu yüklenmesidir. “Hepimiz” sözcüğü, aşağıdaki anlatıma bir giriş gibidir. Ülkenin, toplumun durumunu iki üç kalem vuruşuyla çiziverecektir: *Askerler, kötü paranın kötü / dağılımı, değer bunalımı ve bir sürü devrik eş dost.*

Zaman adlı adınca yazılıdır: Geceyarısı. Mekân ise düşlemi-nize pek iş bırakmadan gösterilir, bir büyük kentteyizdir. Bir metropol olmalı burası. Çünkü geceyarısı olduğu halde kent, geniş ufuklu penceremizden bir “bayramyeri” bir şenlik gibi bize ulaşmaktadır. Bu şenlik, kentin karanlık uçlarına, kıyılarına, muhtemelen gecekonduları kapsayan bölgeye, erken uyanların, uyumak zorunda olanların bölgesine *yaylım ateş uzanıyordu.*

Gazi Mahallesi ve benzeri olayları anımsayınca bunun bir kehanet olduğunu düşünüyorum ilkin. Ama değil. Tarih bize kehanet fırsatı vermeyecek kadar dolu ve açık.

Çünkü bu fiesta, bu bizim de içinde olduğumuz, sorumlusu olmamız gereken durum, kentin bu yanında, öteki gecedeki yer, uçtakiler, karanlığı yaşayanlar oldukça, sürebiliyordu. Bunun içinse yaylım ateş zorunluydu. Yaylım ateş düz okunduğunda kent ışıklarını anlatır gibi de görülebilirdi, üstteki vahim durum saptaması olmasaydı. Vahim durum, askerler ile başlayıp, ülke parasının dünya ölçeğinde değersizliği. *Kötü para* düz okunmadığında kirli olanı çağırıştırıyor.

– Dize yok, anlamsal olarak, demiştim ya, biçim dizeden henüz kurtulamadığına göre, ben dize sözcüğünü kullanacağım.

– Şair dizeyi önemsemiyor da olsa, dize kuruluşundan çok yararlanıyor. Dizelerin başında ve sonunda anahtar sözcükler var: İlk dize sonunda *hepimiz*, sonradakilerde, *söndürüp*, *kötü*, *devrik*, *fiesta*, *bunca*, *kırık*, *oradan* gibi. Dize başlarında ise, bir önceki dizenin son sözcüğünü tamamlamakla birlikte, kendi başına da değeri olanlar. Ama bu değer ikincil dağılımı eş dost, oraya, dökük, yaylım ateş vb.

Gerçekten sözcüğü, önceki anlamı sürdürmek ve bütünlmek için, yeni bir anlam alanı açar gibidir. Yanlışı gören kişi, aydın kişi, bunu düzeltmek için oradan oraya savrulurken, çok taşınmış eşyalar gibi kırık dökük, tedirgin (uykusu yıpranmış), gençliklerdeki (bunca saf hedef) hedefler gitmiş. Girişteki “cinsellik”i de içine alan insan ilişkilerine kaydırılır anlam. ... *sabah uyanınca yüzümüzde patlayan / yalnızlık damarı ya da yanımızda yatan yabancının / bir akıntıda hızla uzaklaşan gövdesi: içimizde*. Yine dize sonları için söylediklerimi ansıyalım, *patlayan*, *yabancının*, *içimizde*. ... *sabah uyanınca*, bir korunmazlığı, hazırlıksızlığı, *patlayan*’la birlikte okununca, şaşkınlığı anlatıyor. En yakında bir *yabancı*’yı duyumsamak yalnızlığı bir hüznün olarak yaşamayı engeller. Şok yaşanmıştır. Yüze bir şamar gibi inen yalnızlık. Yabancının gövdesinin bir akıntıda hızla uzaklaştığı duyumsanır, düz okumayla. İçerden okursak, bu akıntının cinsel birleşme sonunu getirdiğini ve ilişkiyi bitirdiğini sezeriz. Bu ilişki bir dostluk, insanca yakınlık ilişkisiyle payandalanmış olsaydı, öteki gövde uzaklaşmış olmayacaktı. Yabancı sayılamayacaktı. Bu, kişisel/(özel) gibi görülebilecek durumu genele taşıyan ortam, yukarda çizilmişti, askerler ile başlayan tümcede.

Sözler, direnerek, karşı çıkararak, uyumla sürerek, görünürde özel ama gerçekte genel, insanî bir özü, anlam alanına taşımayı beceriyorlar. Artık, ... *içimizde / toplananlar çapraz sağlamada bulduğumuz şaşkın / bir eksiği kapatmaya asla yetmeyecekti* denenin zamanıdır. Bu tümce bir fazlalık gibi görülebilir şiirin inceliğine girecek zekâ düzeyinde olanlar için. Yerinde bir pekiştirme de sayılabilir.

“O ve ben” açılmış, söyleşmiş ama bir kez daha, “yalnız” olunduğuna inanılmış. Oturum bitmiştir.

Ben, son dizelerime genellikle bir umut rengi atarım. Enis Batur da atıyor. Ama ne umut. Gerçekleştğinde kül edecek olan. Onun alacağı dönemeç, dalgınken, bir köşede, beklenmedik bir çarpışmaya eşdeğer. Umulan kör başlangıç.

• • •

Ölümcül bir hüznü, görünürde bir mesel dalgınlığı yumuşaklığı içinde anlağında çeviren, yaşam dilinden şiir diline yaptığı bu çeviriyle, alt dilde yangın üreten bir şair yapısı.

“Gri Tavırlar”, kitabın dıştan gözlenmiş yaşamları iç dile çeviren şiirlerinin başladığı yer. Bir mesel ama çağdaş bir mesel. *Anlaşılmaz oysa insan: Nasıl birdenbire / başlayan yağmur uzaklaşıp gitmişse biz daha / şemsiyeyi açmadan.*

Ölümün yaklaştığını, *vakt*’ın bitmekte olduğunu sezen, yaralanan, bunu huysuzlukla, kimi kez kırılğan alayla örtmeye çalışan, insan. O görüldüğü kadar mı? Kimdi peki? ile, onun görüldüğü kadar olmadığı vurgulanacaktır. Düz bakışın dışına çıkılarak ancak, insan anlaşılmaya çalışılabilir. Yine de tuzakları var bu alanın. Çünkü hayat ikilemlerini dizer önümüze. Ödün veren ve vermeyen insan, aynı insan. Siyah ve beyaz değil. Gri tavırlar.

• • •

“Rica” şiirindeyiz. Werther’in ölümü kurmaca mı sayılıyor?

Lotte, hoşçakal diyen Werther’in ölümü. Peki, buna pek benzeyen Ayşe Gümüş’ün ölümü? Gerçek mi o? Nedir gerçek? Kabaca, üstünkörü bakıldığında görülen mi, yoksa sorularla

yaklaşılın mı? Saat tam kaçtı, Werther'in intihara karar veriş i hangi dakikadaydı? Ya Ayşe Gümüş'ün kendini öldürme kararı? Kararla harekete geçiş arasında kaç dakika vardı? Ve genç kızın ölümüne dayanamayan İrfan Ömürlü. *tam olarak ne zaman kavramıştı olup biteni / göğüsleyemeyeceğini, ah ne kadar önemlidir kesinlik / bu durumlarda...*

Kesinlik ve ayrıntılar. Önemli olan nedir gerçekte? Son bir ayrıntı mıdır, yoksa asıl gerçek, sır, burda mı? Bununla yetinmez ozan. Kahreden bıçağını daha derine batırır, Werther'in "rica"sını anımsatarak *Babandan rica ettim bunu*. Böylece intihar'ın çok çok ötelere geçilir. Belki artık ayrıntı olarak kalacak olan odur. "Kalan"da şair, roman kadar uzun anlatılacak insanî durumu, ayrıntı gibi, kısa gibi, yan çizgilerle önce somutlaştırıyor. Sona varıldığında arkalarda biriken ağırlık, bütün, soyut, evrensel olanı bulduruyor size.

Yine dize sonlarındaki sözcükler önemli ya da ikincil önemli. *tadı, daraltmıştı, kapının, üstüne, aralık, kısa, eksiltmişti, fiilleri... vb.*

Fiilleri hızla *eksiltmek, etmek, eylemek*'i doğrudan; bir önceki dizedeki *çırak*'la birlikte düşünüldüğünde, sözel olanı, buyrukla isteneni dolaydan çağrıştırıyor.

Kendini kapatmış, sağır, bütün önlemler alınmış ama tetikte olma hali sürüyor.

Sorulsa, bütün sorular ağır gelecekti gerçekte bir dize. Şiirin biriktirip getirdiği son dize. Aynı zamanda, yine okura güvensizliğin gerektirdiği bir açıklama. Yazılmasa anlam açısından bir eksiklik olmazdı. Yine de onsuz olmaz denilecek güzellikte bir dize.

• • •

"Fotoğraf" şiirine girmeye çalışalım.

Kitabın ilk şiiri "Sandık" şöyle bitiyordu: ... *Herkesin hayatında / içindekileri unuttuğu, umduğu, / bambaşka kutularda aranacak / eşya, söz ve işaretler kalmalı.*

Yitirilen ya da varlığı ve yitirildiği kurgulanan birinin aranması. Yolda karşılaşmış, bir yerde tanışmış, –belki çocuklukta– bir takıntı. Eşya, söz ve işaretler olmasa da "gizli sandık"a

özenle yerleştirilmiş, sık sık ve usulca dokunulup, geri konulan öteki. Saklayanları sanatçı kimliği ya da yapısında. Üst üste bindirilmiş öykü ya da şiir metinlerinde, elde gerçekten bir fotoğraf var. Ama Enis Batur yine tarzını koyuyor:

... *Benzetti mi / sandı mı, uydurdu mu, yoksa gördü mü tıpatıp aynı yüzü* diyerek fotoğrafı gerçeklik alanından uzaklaştırıyor. Kendi sözüyle, “Rivayet” hanesine yazıyor olayı.

Postmodern bir anlatı mı deneniyor burda. Bence hayır. Sonsuz bir titizlikle geliştiriliyor anlatı, dağınıklık yok. Bu niteliğiyle modern içinde sayılması gerekir. Ama, yeni yepyeni olmayla birlikte, ardında, kendinden önceki tüm incelikleri taşıyan bu şiire ben üstmodern desem, yanlış olur mu?

• • •

“Büyükbaba”

Hikmetler var Enis Batur şiirinde. Arkasında bir yaşamlık öykülerin bulunduğu hikmetler. Salt Enis mi, Necatigil’i, Hilmi Yavuz’u, Metin Altıok’u, Yunus’un Fuzulî’nin o ince çizgisine bağlayan bağlardan biri.

İşaret etmek istediğim bir şey de şiir adları. Şiir adları bu şairde yaşamsal önemde. Şiire adından başlanmamış ama ad tam bir simge, şiirdeki öz için. Bir mesel, hikmete bağlanan bir öykü “Büyükbaba” *apseli, çürük, durmadan içimizde / zonklayan birini söküp atmamak için / ağrıyla korkudan fazla sevmek gerekir.*

Hüküm verilmiştir.

• • •

“Gloria”, Tea For Two, Koza, adları söylenerek ya da söylenmeden çizilmiş sanatçı portreleri. Yine kimilerinin ayrıntı dedikleri çizgiler, yine ufak ufak değinilerle geliştirilmiş.

“Bir Başka Acı Hikâye”de, bir intiharın ardındaki hikâye ve yine bir insan resmi. Bu kez küçük vuruşlar diyemeyeceğimiz birbirine bağlı öykülerle çiziliyor. Bir de özet veriliyor: *Yorgun düşmüştü sevmekten*

Yine dize sonlarında anahtar sözcükler, sonraki dize başlarında onları tamamlayan ikincil önemdeki sözcükler. Kimi kez

büyük harfle başlatılmış bu sözcükler. Böylece birincil önemde sayılmış.

Pervaneler gibi kendini oradan oraya çarpan, aşırı duygularını cinsellikle yatıştırmaya yönelmiş, ahlâki kaygı taşımayan ama bunalımın derinleşmesini de önleyemeyen insan. İkinci kişi ağzından, intihar olayının bağlandığı öyküler ozanı ikna edememiş olmalı ki anlatımın sonunda, ... *hâlâ yatışmamıştı* /-çok özür dilerim-kil beyaz yüzündeki saf sancı dedirtiyor. *saf* sözcüğüyle, ölüye bir suç gibi atılanların pek yerinde olmadığı imleniyor denilebilir mi? Anlatıcı ikinci kişinin ölüyle bağı çok önceden kopmuş belli ki öfke taşıyor gibidir. ... *hâlâ yatışmamıştı...*'nın imlediği de bu olsa gerek.

"Yayla" şiirinde izlek, bir özneye ait olayların dar dolayımından geçerek ama bir orta noktaya doğru giderek orda gerçeği yakalamak.

Ad, Enis Batur'un kimi şiirinde bir cümle kapısı anahtarı niteliğinde, kimi şiirinde ise kırkinci odayı açmaya kullanılabilir. Burda olduğu gibi. Kırkinci oda, gizler odası. Anlatımın, ağzından verildiği birinci kişinin "sandık"ı. Psikanaliz, saklı odadakileri cinsellikle açıklayabilir. Çünkü bilim, bilinenlerden giderek bilinmeyene ulaşmaya çalışır. Şiir öyle mi? Gizler, bilinmeyenler onun çıkış yeri, yazılış nedenidir. (Toplumsalcı, gerçekçi gibi nitelemelere uğrayan şiirleri ayırık tutalım şimdilik). Şiirde oradan başlanır. Ulaşılabilecek bir son yoktur genellikle. Amaç, tanıtılacak bir sonuç da.

Enis Batur şiirde bir bilimadamı gibi çalışıyor. Titiz. Bir var ki o tersten başlıyor. Anlatımcılığı çok seçici bir anlatımcılık. Kimi uç olayları birleştirip sonuca vâsıl oluyor. Kolej bitirmiş, *Soeur Marie ... / okşamıştı başımı...* inceliklerle yüklü, ... *Reggiani / dinliyorum her gece...* muhtemelen geçkince bir yaşta. Genç sevgilisiyle. "Sevgili", bir bankanın koruma görevlisi, yayla çocuğu. Murano avizeye, Wedgwood tablaya çekingenlikle bakan biri.

1960'ların ihtilâl sözlüğünde "sâkıt"la nitelenen baba. Yassıada'da iskemlede oturan korkuluk. Saygıdeğer bilinen aşağılandığında, bunun yetismekte olan çocuk üzerindeki vurucu etkisi. Okulda sevgi, saygı görürken, acımaya uğramak.

Cinsellikte baba imgesinden sevgili imgesine geçiş. Aşağılanan bir saygıdeğerden, kirlenmemiş olana geçiş. Göstermelik kentsel uygarlığın reddedilip aşağılanması. “Yayla”nın seçilişi. Ama, kentsoylu incelikler alıkonularak.

“Komşular”da ne var? Bitişik mekânlarda oturanların ilişkileri. Farklı olana merakla, dedikoduyla yüklü bakış ve bunlar arasında çizilen, öteki yaşam biçimini seçmiş özgün tip.

Şairin ne yaptığını, niye yaptığını da kimselere (eleştirmenlere) bırakmadan açıkladığı sayfalara geldiğimde önce birazcık bocaladım. Kendime güldüm sonra. Okuduğum parçaları benimsemiştim. Şiirleri demem doğru olmaz gibi geldi birden, çünkü kitap boyunca tek bir şiir yazılıyor. Yazarın düz sözleriyle tartışıyordum. “Hayır” diyordum. Romanesklik değil başat olan. Gri Dîvan, o bir destan. Yaşamdaki tuzakların üstüne gizleriyle giden; Tükenirken, yaşamı da tüketen; intiharıyla sözel alana geçen insan. Orda anlatısı için değil de salt, kendisi için de süreklilik yaratan şair.

“Ziyaretçi”de, ölmek üzere olanla, öldükten sonra kalanla uğraşılıyor şair. Çoğu kez uzun yaşayanlar. ... *Çok insan geldi geçti bu binadan.* Ama o sessiz değil, yalnız değil, ıssız biri. Ne duyulmuş ne görülmüş onun gibisi. İssız sözcüğü de bu şiirin anahtarı. Yalnızlığı, sessizliği, kimsesizliği, özellikle kimseyi aramayış durumunu ve hepsini birden hangi sözcük anlatabilir daha iyi?

Kadının ben çıkarken söndürdüğü lambada / durayazmıştı sesi: Abajur, pervane. Sözlerle içerdeki aydınlanması ve sesin, pervane gibi bu aydınlıkta yok oluşunu. Ses’in önemsizliğini, seslerin içselleştirildiğini, kendine mal edildiğini başka nasıl anlatabilir. Hem de bunca az sözcükle.

Gergin, olumsuz ilişkiler, “Todori’de Bırakılmış Bir Yaz Gecesi” şiirinde olduğu gibi. Üstte, görünürde yapay bir şirinlik sürerken saatler geçtikçe usulca bozulma. İtiraz yok, başkaldırma yok. *Külhan damar* yenik ama makyaj da yerinde duramıyor; akıyor mekâna, eşyalara. Bir ayakta kalan var: Pişmanlık

• • •

“Yokuş aşağı”da anahtar bir tümce,” *yoksa ondan mı yabancı ve yapayalnız / kaldınız?*

Birden, ulusal aşagılama ile karşılaşmıştır. ... *Kalın bir fırçanın parşömene bir çırpıda düştüğü mumu? ya da ... Ağır bir samuray kılıcının / tek darbeye sonuca varmadan hemen önce / havaya notalarını çizdiği acı ısıklık.* Türklerin kendi dillerinde çiçek ve ağaç adlarını bilmemesinin utancı. “Yokuş aşağı”, salt bir utancın getirdiği duyguyla mı yazılmış? Değil bence. İki ayrı ulustan, entelektüel insanlar arasındaki sıcaklığın, arkadaşlığın, bir sözle, aniden yokuş aşağı gitmesi, soğuması. Sözler gerçeği de anlatsa.

• • •

“Çingene Çadırları”nda, dostluk kurmuş iki erkek –biri / çingene Reis Keskin, öteki Misafir– ve cinsel çekimi olan üçüncü arasındakinin öyküsü var. Üçüncü çocuk yaşta bir kadın. O da çingene. Adı Akik.

Çırlçıplak bakıyor yüzüme: Koyu / gözlerinde kimsenin bastıramayacağı / akrep isyanı..

Ne demek bu? Kanı erken kaynayan bir kadın, açık bir davet gibi bakıyor. *Çırlçıplak* sözcüğü, elbet cinselliğin de sözcüğü. Dize *koyu*’da kesilmiş. Daha önce örneğini çokça gördüğümüz bir anahtar sözcük. Koyu, hem göz rengini, hem istek yoğunluğunu, hem öfkeyi ve inadı ve isyanı topluyor anlamında. İsyen Reise. Sonucu göze alınmış inatçı bir isyan. Ozanın *akrep isyanı* nitelemesi bunun için. Sonuç kesin ölüm. Üçüncü bölümde çekim alanına Misafir girer. Önce Altınbaş’lı içki sofrası, erkek erkeğe. Sonra Misafir çekime kapılır.

... *Kalkıp yürüyorum tepeye / doğru: Gecenin içinden artıyor / gölgenin kaçamak tadı. İçinden sözcüğü gölgenin, kızın gölgesi olduğunu imgeliyor. “İçinde” denmiş olsaydı bu belirginlik olmazdı. Birden omzumda Keskin’in eli.*

Keskin, duruma da yakışan bir ad. Burda sözcük sıfat gibi de düşünülebilir. *Misafir*’i durduruyor el. *Birden* sözcüğü büyük harfle yazılmış. Son durumun bir anahtar sözcüğü de o. Misafir

duruyor. O çocuk yaştaki kadının öldürücü inadını gösteremiyor. Çingene olmadığından mı? Kentli olduğundan mı? Yaşı dolayısıyla mı? İşte üç insan. Davranışlar, ilişkiler.

• • •

“Toz”, yaşlı bir antikacının ağzından, ince ozan bakışıyla, insandaki olumsuz değişimin şiiri. Görünüşte uygar, her şeyi bilen insan. *Herkes öğrendi eşyanın kekre kökünü.*

Çok konuşuluyor. Kadınlar da erkekler de. Ama sevimsiz olmaları kaçınılmaz. Eskiden vardı. ... *Sustukça anlayan, / zenginleşen kadınlarla tabak tutmayı bilen / erkekler bitti biteli...* bir vitrinde tozların altında saklanması gerek oluyor değerli eşya için. Paylaşmak çünkü (hülyayı, mahur bakışı) inceliklerle olmalıdır. Değilse, tozun eşyayı yok etmesine göz yummak gerek.

İnsan yapısındaki inceliklerin yok olması üstüne bir alegori. Buysa, insanın yok olması demek usul usul.

• • •

Hep ölüme değme ya da ölümü yakalama. Hemen tüm şiirlerde bu var. Her öykü bir tragedyaya dönüşüyor. Bir sanatçının başarısızlığı da öyle. “Opus 103”te olduğu gibi.

“Bekleyiş” şiiri ile, daha öncekilerde de olan bir özelliği yakalıyorum yeniden. “Kimdir”de dönenen anlatıcı ve “öteki”. Sözcükleri adları, yüzleri unutmuş anlatıcı. Yaşlı ya da çok yorgun. Bir genel özellik daha. *Gri Dîvan* şiirlerinin anlatıcıları ya da anlatılan birinci kişileri genellikle yaşlılıktan, yorgunluktan, umutsuzluktan, mutsuzluktan, bıkkınlıktan, yaşamın ucuna yaklaşmış olanlar. Ölümün gölgesi kitap boyu sürüyor. *Dîvan*’ın *Gri* oluşu bundan biraz da. Ne ölüm ne yaşam. Ya da hem ölüm hem yaşam. İç içe mi geçiyor? Biri nerde bitip öteki nerde başlıyor. Belki de “Cehennem kimdir”de dolaşıyor. Nesnel dile ve soyuta atlayarak şiirde gidip geliyor, kendi ile başkaları arasında. *Herkesin içine girip konuştum da / kendimde sustum* dese de şair.

“Yorgun Çığ”daki anlatım, tam bir inkâr. Bunu yapıyoruz.

Özel adı, “gizini kıskanmak”. Varsın olsun. Şiir tek insanın özelinde evrensele uzanma değil mi? Kendi yaşamından ya da gözleminden (o da bir yaşamdır.) seçtiği nirengileri estetik düzleme aktarmayı ve şiir yapısında kullanmayı bu biçimle başarmışsa ozan, zoru başarmıştır.

“Çıplak Kafka Balkonları” şiirinde ben yine dize sonu ve başı sözcüklerine bakılsın isterim. Birinci dizenin sonunda *kalkınca* var. Başlangıçta dinç bir eylem. İkinci dizede *ben* var. Öncesindeki sözcük *severdim*, *ben*’i kesiyor. “Shakespeare tiradları” ve “toksik vurgular” dışa dönük davranışları, ataklığı, dilde, sözde kıyıcılığı imliyor.

İnsan sözcüğü işte, özel alandan genel, evrensel alana çekiyor olayı. Beşinci dizenin başındaki *Şimdi* ile yeni bir döneme giriliyor. –Ş büyük harf– öncekinin tersi bir döneme. Artık dışadönüklük, ataklık, sivri dillilik yok. İçe, karanlığa dönülmüş. (... *derin uykulara gidiyorum*) edimsizlik, yaşama isteği eksikliği başat. Gecenin uzun karanlığı TAN’la deliniyor. *Yaşama sevinci* diyor. Bir ince kendiyile alay. Çünkü ykanılıp çıkılan balkon/lar boş, تنها, yalnızlığın balkonları. *Balkonlar* niye çoğul? Her sabah çıkılıyor da onun için değil. Her çıkıldığında farklı da onun için. (Kafka) Bu kez de ciğerleri kaplayan boz denizin, damarlarda zincirleme sis kazalarının, yaşamın ucuna gidişe neden olduğunu öğreniyoruz. (İkinci kişi ağzından) *Seni herkesten çok sevdim*.

Birinci kişi oysa bir başka yorum getiriyor: *Erkenden üstüste diktiği sessiz votka bardakları*

• • •

“Şifre”

Sözcüklere yeni bir anlam yükleme. Onları değiştirmeden, eğip bükmeden. Salt önüne ve ardına uygun sözcükler dökerek. *Onlarda çoğalmıştım, kendimde arttım, Maske*

Başkalarıyla ilişkiler çoğaltır insanı. Çünkü her ilişkiye göre ayrı kişisindir. İnsanın kendinde artması nicelik çoğalması değil. Nitelik çoğalması, gelişme. *artmak* fiili günlük dilde *çoğalmak*’ın karşılığında kullanılıyor. (Ben, Synonime’i kabul etmiyorum.) İşte dil bilinci olan ozan *artmak* gibi bir sözcüğü silip, parlatıp

tam yerine oturtuyor. Sondaki –yine dize sonu sözcüğü– “Maske” çoğalan, artan yani değişken ve değişen kişilik için kullanılmış. O çoğulluk yaşandıktan sonra elbette sorulur: Kimdim ben? İkinci dizenin sonunda *eter* dinginliği seçişin simgesi. Daha ötede, kişiliğine güvenin yitirilişinin simgesi. *değildim hiç kimse*. Ama çevresine göre *Herşeyi temsil etmekle yükümlüdür*. Ailenin tek kalan erkeği. O da, zayıf nitelikler taşıyan bir alışma oturmuştur. *Mecbur, yaralı, korkak*. Artık bir yabancı ülkede gibidir. İletişimi bozulmuştur. Kendini ilettiği yer, dipsiz bir kuyunun başıdır; kurduğu, bozduğu kişiliklerin gömülü olduğu, o kişiliklerden her biri, kılpayı ayrımlarla onun sonsuzluğunu aramaktadır. (Çağdaş Tragedya)

Öyküler ilerler, kurgu ilerler. Bir labirent gibidir şiir. Hayat mıdır aranan orda ölüm mü? An mı, sonsuzluk mu?

Şiir kendine kendine döner. Şair gittiği yerlerden, kendine döner durmadan.

Yorulдум, Enis, cinnetle sabır arasında, odama kapamıyorum dediğinde, tam da denizlerin derininde korkak ve gizli, küpesiz korsan.

*şair: Gün gelir bir tek şiirin ışığı anlık bir
tutku yaratır: Tıpkı gece gökyüzünü bir uçtan
ötekine kateden yıldırımın bize gecikerek ulaşan
sesi.*

Sözün burasında, “biraz çaput”u alçakgönüllülük sayarak, demeliyiz ki, büyü, muska tadı ve “aranan” bulunmuştur.

... Belki anlamayabilir de. Bu da coğrafyamız içinde.

SANDIK

*Bir kutu dolusu anahtar. Regie
Des Tabacs de l'Empire Ottomane,
paslanmış, kenarları delinmiş
Çekmecelerin, evrak dolaplarının
yerlerinde dolaşan birer hayalet.
Ne çok taşındık! Nasıl dolaştırdık
bunca umudu, terkedilişi, kaybetme*

ve koybolma duygusunu? İçimize
 kazınmış yolculuklar birer loş
 düş ve hiçbir zaman hiçbir
 gerçekleşmemiş tasarıları oysa:
 Bu anahtarları olmamış kilitlerde
 sandık. Sahi, sandık! Kendisi
 duruyor da onun, yıllardır giz'li
 bir ölü gibi anahtarsız bekliyor.
 İnsan asla açmamalı böyle bir
 efsaneyi. Herkesin hayatında
 içindekileri unuttuğu, umduğu,
 bambaşka kutularda aranacak
 eşya, söz ve işaretler kalmalı.

(Gri Dīvan, 9)

KÖR BAŞLANGIÇ

“Ne çok yaşıdönümü, krizi geçirdik hepimiz”
 demişti, geceyarısı-son sigarasını söndürüp
 kalkmadan: “Askerler, kötü paranın kötü
 dağılımı, değer bunalımı ve bir sürü devrik
 eş dost”. Bütün bunlardan kopmuş bir fiesta
 gibiydi şehir: Pencerenin geniş ufkundan
 yaylım ateş uzanıyordu karanlığın uçlarına.
 Gerçekten de bir yanlışı bir başka yanlışıla
 düzeltircesine, telâşla savrulmuştuk oradan
 oraya: Kimi getirsek gözümüzün önüne kırık
 dökük eşyaları çağrıştıracaktı. Yitirilen bunca
 saf hedef, geri dönüşsüz kararların yıprattığı
 uykularımız, sabah uyanınca yüzümüzde patlayan
 yalnızlık damarı ya da yanımızda yatan yabancıнын
 bir akıntıda hızla uzaklaşan gövdesi: İçimizde
 toplananlar çapraz sağlamada bulduğumuz şaşkın
 bir eksiği kapatmaya asla yetmeyecekti.

Fırlayıp ayağa, gecikmiş birinin kaygılı acelesiyle
montunu geçirmişti üstüne: Biliyorduk, o ve ben:
Yoktu bekleyenimiz, beklediğimiz kimse kalmamıştı—
bir tek kıvılcım belki: Beklenmedik bir değişim,
dalgın bir köşede çarpışacağımız beklenmedik bir
gölge, kökünden tutabilsek kül olacağımız sert
bir dönemeçten umduğumuz kör başlangıç.

GRİ TAVIRLAR

“Bilemiyoruz” diyordu son yıllarında,
“Tahmin edebilir mi bir kırlangıç gerçekten de
fırtınayı?”. Bir kelimenin içinden avladığı
gizil anlamlar, kırılğan alayın örttüğü derin
yara, tok sesinin bir ömür boyu dinlenmiş
tınlarında artık eleveriyordu kendini ölüm.
Kimseye dayanamıyordu aslında, incelikleri
elden bırakacak ölçüde kıskançtı sıvışıp giden
vakte uzanırken, giderek uyuyamaz olduğunu
duymuştuk ilkbaharda-bilmişti bunun son
bahar olduğunu hepimizden önce. Kimdi peki?
Şimdi dönüp baksak, sinsi bir tuzaktır hayat:
Tarihler ve şehirler, insan isimleri ve belli
durumlarda benimsenmiş gri tavırlar, keskin
duranla eğilip bükülen iç içe geçmiştir sanacak
aramızdan onu anlamaya çalışacak olan.

Anlaşılmaz oysa insan: Nasıl birdenbire
başlayan yağmur uzaklaşıp gitmişse biz daha
şemsiyeyi açmadan.

(Gri Dîvan, 14)

Omayra'da Murathan Mungan

Kaç kez aldım, kaç kez bıraktım. O kadar sevdiğim kitabı bir kez de incelemek, üstünde konuşmak/yazmak için elime aldığımda zorlandığımı duydum. Kendini kolay vermiyor *Omayra*. Okumak içinse, evet ama yapısal gizine karışmak içinse, Ferhatlık istiyor. İnsanı çözen, dağıtan sıcak bir yazın egemenliğinden sıyrıldığım günü beklemek üzere *Omayra*'yı yeniden kapattım.

• • •

Murathan'ın kitabının başında el yazısıyla bana yazılmış bir atfı: "Fırtına mavisini bir çiçekle". Fırtına mavisini çiçeği görmek o kadar kolay mı? O herkese görünmüyor. Görüldüğü kişilere bile her zaman değil. "Eğilsem baksam" dedim.

Aşk bizler için, şiirle ve yaşamla aynı anlama geliyor. Sözün ve yazının bürüdüğü bulutsu, ipeksi örtüyle. Sisle. Daha ilk şiirinde *Omayra*'nın, onu buldum. Sözler... Hem açıklayan hem saklayan.

"Çöl İşaretçileri" *Omayra*'nın giriş şiiri. Atıflarını sonra kitap boyunca yanımızda götürceğimizi biliyoruz.

Aslolan çöldür, yalnızlıktır. Birliktelikler vardır. Ama engeller de vardır. Necatigil de demişti: *Sen benim engelimsin beyaza / yaparım yıkılır*. Birlikteliğin ilk günleri ipek yüklü kervanların, umutların ve düşlerinse, süreklilik çölleriindir. Çöl yalnızlığı-nındır.

Çöller aşkın, şiirin uzamı. Ama çöllerde yitecek olanın da uzamı. İz sürenler (bencileyin) yazıyla ve sözle, işaretleri birleştirerek bir anlamı bulduklarında, onların *kazılmamış* yaşamları bir tarih kazanacak (varolacak) ama onlar, bir yerde durama-

yanlar, o tarihin içine de sığdıramazlar. Taşan yürekleriyle. Yazıldıkları yer çöl olabilir.

Yazı, söz, yaratı yani çöldür kendini yeniden yeniden yaratan. Yalnızlığın öteki yüzü olan çöl. Sular, vaha, onlar da yazılır elbet ama içte iklim, susmanın iklimidir. Öyle ki şiir susmanın kendisi olur. Aslanan çöldür. Geçen ve duran çöl.

Görüntü yalandır, seraptır. Sis her şeyi kaplar. Bir yer salt bir yer aydınlıktır, yüreğin derinliği. Söylenmeyen yazılmayan her şey kaybolur bu doğru. Ölür birileri. Şairse, bir nöbetçi gibi kaybolanların öykülerini bekler. Şiir, ölenlerin geri dönmesidir. Geri dönen yer, çöl (öteki adı yalnızlık olan çöl) yaratıcıdır. Çölde görüldüğü sanılanlar şiirle yaşam kazandıklarında artık, ne aşk, ne çöl ne de gemidirler.

Çölün ağına takılmış (benim deyimimle, seçilmiş) binlerce işareti tanımak için aydınlığa ihtiyaç vardır. (yüreğin derinliğindeki) Bunu yıldızlar sağlar. (önceki ustalar mı?) Bu sürekli büyü, yaratıdaki bu derinlik ozanın Tanrıya yaklaştığı günah alanıdır aynı zamanda. Ordaysa, işaret yok olur, söz biter. Sanatın hep “eksikli” sezilmesinin altında ruhun bu yükselişi/ bu günahı var.

Aranan somut bir alandır, bir anakaradır. Ne su, ne susuzluk, ne serap, ne vaha. Çöl bile değil hatta. Ulaşılabilecek, ulaşıldığında dinlenilecek bir yer. Şaire ilk sunulan, ilk işaret çünkü, bu doğrultudur. O ilk arı işaretin verdiği cesaret olmasa, söylenemez, yazılamaz, yaratılamaz. Kimse taşıyamaz sonsuza kadar bu ağırlığı. Bu bitmeyen yolculuğu. Ama, yaratı işi bir labirenttir. Döndüğün imgenin, çıktığın ilk imge olduğunu görürsün.

Ve Murathan Mungan, “Çöl İşaretçileri”nin yedinci bölümünde şiiri şöyle sürdürüyor:

Çöl, kimsesizliktir. Çölde (yaratı alanında) yalnızlıktan sıyrılmak olası değildir. Evet, “mış gibi” yaparız bazan, Seraplar vardır. İnsan sesleri, uğultular vardır. Canlı oldukları sanılır “birliktelikler” sırasında, ama değildirler. Sis renginde kefenlerine sarınıp giderler, (esmer erkekler). İşaretleri okunabilse, bir anlam çıkarılacaktır. Okunamaz. Hep çölle birlikte olanlar salt bir uğultu biçiminde (anlamlandırmadan uzak) hatırlar onları.

“Karanfil”e geldiğimizde:

*Döner bir gün Anka
Kilidinde döner anahtar.*

Yurdunu, yurtluğunu uzun süre yanında tutamayan bir halk için yazılmış destan. Ağittan güzellemeye, koçaklamaya yerinmeye gidip gelen çağdaş bir destan. Ben Murathan’ı yalnız iyi şair olduğu, daha doğrusu, elini attığı her alanda başarılı bir yazın/sanat adamı olduğu için mi beğeniyorum? Sanatıyla açıkladığı bir çağdaşlık anlayışı var, onun için de önemsiyorum. Geleneğini boşlamamış, köksüzlüğe, kur-tak kültüre yaslanmayı benimsememiş bir sanatçı. “Karanfil”de bir kez daha görüyoruz bunu. Tarihini biliyor, değerlendiriyor. Tarihin ezilen halklar için bir tutanak olduğunu, kültür birikiminin dayanak olduğunu biliyor ve bunu söylüyor.

Dersimiz tarih. Unutmayın kaldığımız yeri / yenilmedik daha...

Masal alın koynunuza. Belki dönemeyiz uzun zaman / Masallar hatırlatır size doğduğunuz yeri.

Ortadoğu. Kaynaşması bir türlü bitmeyen. Halklarının rahat yüzü görmediği, göçlerin yinelenip durduğu bölge. Göçe zorlanan insanın doğduğu, yaşadığı yere ait hiçbir şeyi unutmamasını, kekiği, dağ ateşlerini, suların çağların sesini, yaşanmış geceleri unutmamasını istiyor. Göçen insanın ülkesinde ezberinde taşıyabileceğini saklayabileceğini, böylece yitmekten kurtulabileceğini söylüyor.

kaçak âşıkları, uçurum bakışlı firarları, mağrur eşkıyaları / saklar gibi / kilitleyin yüreğinizin gizli kalelerini...

Gizli kaleler. O yürekte ve bellekte saklananlar asla teslim alınamazlar.

Kulağında karanfil taşıyan barışçıl ve sosyal bir halkı bu çağda yerinden yurdundan eden nedir? Uygur bir dünya için bu bir çığ kadar beklenmedik olaydır. Ama çığ da çağı çökertmektedir. Göç zorunludur. Evet. Ninni, ılık ve destan, yanlarına alınmalıdır, ama öfke de unutulmamalıdır. Çünkü çağ, dışına sürdüğünde bazı çocuklarını, yüzyılından, yurdundan kovduğunda, gelenektir. Başkaldırılır.

Çocuklara her şey eksiksiz anlatılmalıdır ki onlar da belleklerinde taşısınlar halklarının birikimlerini. Ölüler de verilmiştir göçten önce. Geçmişle ve ölülerin gömüldüğü toprakla vedalaşırken bu yaşananın ilk olmadığı unutulmamalıdır. Ortadoğu'nun tarihi, göçlerin ve yerleşik zulümlerin de tarihidir.

Göçen'in yanına alacağı iki şey daha var: Yalnızlık ve sabır.

Sonra gece nöbetçilerinin yüksek rakımlı yalnızlığını alın / yalnızlık kullanışlı bir şeydir, bazen iyi gelir / gerektiğinde yalnız olmayı bilmeyenlerin / inanmayın beraberliğine. / Sonra sabır. Mazlumların ve bilgelerin tarihsel emanetidir / Her yerde yeni anlamlarıyla denenir..

Sabır gereklidir. Çünkü, gelecek uzun sürer. Sabırla, birlik korunarak, öteki yenilmiş asilerle dayanışarak varılır geleceğe.

Elbette umutsuzluk, karamsarlık vardır haritada. Rüzgâr, yaman esmektedir. Alnına ay vuran ölümler yatmaktadır kimsesiz, koyaklarda.

Ama umut, yaşamın kıyıcığında hep canlı tutulmalıdır.

Çünkü:

Döner bir gün anka / Kilidinde döner anahtar

"Karanfil" şiiri "Unutmadık" ile birlikte okunmalıdır, çünkü, "Unutmadık", "Karanfil"in, Nâzım, Aragon, Lorca yanından ozan yanından yazıları. Diyor ki ozan, *dağlarda değilim sizlerle birlik / yalnızca mataranıza su vermeye geldim.*

Ve Ey büyük Mezopotamya / iki bin yıllık gece / dön geri bak / kardeşlerim ölüyor kalbimin doğusunda...

• • •

Omayra, Mungan'ın, halkının şiiriyle aşkının şiirinin birbirine değdiği kitap. Yürek tek'tir çünkü. Ve hepsini alacak kadar kocaman. Aslolan Aşk'tır çünkü ve aşk sis gibi yazılandır çöle.

Omayra'daki aşk korkuludur, tehlikelidir, günahı barındırır. Onu bir macera diye adlandırmak olasıdır. Şah mat'ını ve siyanürlü yüzüğünü yanında taşıyanın aşkıdır. Bir tarihi, bir geçmiş vardır, lânetlidir. Korku üretir. *Kork: kutsal kitaplardaki kadar kork!* / *çünkü hiçtir bütün duygular / korkunun verimi yanında.*

Omayra, adsız bir sevgiliye, sonradan verilmiş ad. Adsızdır o önemsiz görülür baştan. Çünkü sığdır, sevgisizdir. Farkında olmadan şiddeti taşır. *Sonsuz kendiliğindenliğin*. Kendinden, gücünden habersiz biri, zamanla başka biri olmuştur.

Sevişme ikisi arasında, bir yılanın bir kaplanla düğümlenmesi gibidir. Ama zaman, saydam gizi bulanıklaştırıyor. Şair ruhun sislere sarılı derinlikleri yükseliyor ve tehdit ediyor. Aşk, usul usul dönüşüyor. Bilinçli olanın kurduğu kara büyü aşkı bitiriyor. Aşk vakti intikam vaktine erişiyor. *Omayra*, sevgili ad, aşkın da adı olmuştur. *Omayra* öldürülecektir. Ama onun ölümü, onu var edenin de ölümü demektir. Ozan yenilgisini kabul eder. Tılsım bitmiştir.

• • •

“Sudra Gömlekleri” ve “Soğuk Damga” Mezopotamya coğrafyasında boy atan bir soyağacından kendini hem ayıran, tekleştiren, hem o soyağacının tüm yükünü taşıyan bir kişiliğin tragedyası. Onu kuşatan, olgunlaştıran, değer katan özellikler aynı zamanda onun mahpusu.

Mahpus değilim / Bir mahpusun saydığı günlerdeyim... diyerek ikilemini belirtir. O reddetmiştir. “Tebdil” gezer, ama “yitik”tir de. Kendini ararken, kendi suretinde başkalarını bulmayı da istememektedir. *İçimi öldürüyorum / çoğalmasın diye ötekilerim.*

Gövde içinse, geçilmez yerinde karanlığın / başkasını denedim derken, şiirin girişi anımsatılıyor. *Zaman tanrı hem erkek hem kadın*. Değişmeyi seçenin tarihi, bir kaçışın da tarihidir. Kaçış, durmadan bir şeyler yitirerek, ödeyerek gerçekleşir. Yazılar bir birikimi sağlamıştır.

Kuzey defterleri / güney rüzgârları arasında... Ama “Bozgun zamanları”, kimi “kıymet”lerin elden çıkarılmasını getirmektedir.

İçime attığım taşlar tıkadı sarnıcıımı. Kişi uğradığı saldırıları sabırla savmaya çalışmakta, taşları içine atarak ancak ilişkilerini sürdürebilmekte olunca, taşlar sarnıcı tıkar, taşıl katmanlar kendi suyuna ulaşmasını engeller. *kendime dönecek bütün zamanı kılcala daraltmıştı / taşıl katmanlar*.

“Şimdiyse” Mezopotamya’nın doğal örtüsü ve arkeolojik tarihin, anıların, dinlerin taşıdığı sırların hacmini genişletmeye çalışan biri olduğunun bilinciyle yazmaktadır ozan. Gövdesinin yazgısı, yazının gövdesine karışır. Ne zaman? *Başkaları okudukça. Şiir, özelliğini yitirir burda, koçaklamaya dönüşür.*

• • •

“Soğuk Damga”, şairin kendi kişiliğine vurduğu, artık değişmeyecek olan damga. Başkaldırdığı, reddettiği ama sonunda “hüznünün arkadaşlığına” kaldığı için mi “soğuk” *sırtımdaki torbasını çözdüm geçmişin / imzamı değiştirdim* diyor. Şiirin ilk dizesi, *aile atının soyundan indim*. Atlar gibi, kuşaktan kuşağa geçen bir soyluluğu kabul etmediğini, baştan açıklıyor. Ama reddettiği mirasla birlikte sılayı ve gurbeti de yitirdiğini düşünüyor. “Bağlanma korkusu”: İşte şairi şair kılan bir önemli işaret. Salt, aile atından inmiyor, aşktan da kaçıyor. *Aşktan kaçarken / kendi kopardığım çığın altında kalıyorum.*

Yanlı. Aşktan kaçmak değil söylediği, kopmak. İlişki koparken olağanüstü bir şey, bir çığ gibi kopuyor, ne varsa altına alan, yokeden. Ablukalar kırıyor, kolunu bacağına yitirmek pahasına. Bitirdiği okulların verimini, hakkını da reddediyor. *İhaleye çıkarılmış her şeyin / uzağında kalmak için*. Kendisine yüklenen nesneleri, artımları dağıtıp geziyor. Küçümsüyor, taşınmaz mallarının başını bekleyenleri. Ama o küçümsedikleri de onun kimliklerini tanımıyor, geçersiz kılıyor. Olayın geçtiği yer, *güm-rük kapılarına dayanmış gündelik hayat.*

Kimse’dir artık. Yaşamak için bir adaya, ölmek içinse salt bir dağ köyüne gerekse duyuyor. Onu başkalarından ayıran ayaz olmuştur, kişiliğine vurduğu soğuk damga. (kendi eliyle) Yine de vahşi bir melankoli içindedir. *Bir gün / bir dağ köyünde / bir esmer yıldız gibi... boşluğa karışmaya yazgılıdır.*

Bu birçok şairin seçtiği yazgı. Murathan eliyle ortak dile yazılıyor. Evrenselleşiyor.

• • •

“Sadaklar” bir şiir için ne güzel ad. Öteki adlar da öyle. Anlam için rahat bir giriş aynı zamanda.

Necatigil'in iki dizesiyle başlayıp şiiri kendi biçimince sürdürmek, o iki dizeyi şiire bile değil, kendine sindirmek ne güzel. Yaşasaydı usta çok sevinirdi. Ben de kendi dizelerimi gördükçe bir yerlerde seviniyorum. Sarmaşıkımı da kol atmışım gibi geliyor.

Onlar ki bir zayıf vaktini beklerler, / Öğren!

Kısa arkadaşlıklardaki yanlış tanımlara yöneltmiş şiirini Mungan. Atılan oklarla fanus kırılmışsa, büyü bozulmuşsa, ortak yollar terk edilip, haritalar değiştirilmişse, öğrenirsiniz, "öğretirler". Güvenmek savunmasız kalmaktır. Boş bulunmaktır. Artık ne yaşamın ürpertisi kalır, ne aşk, ne anılar. Bir "ince ok" onları sona erdirmiştir.

"Gömlek"te de şairin serüveni yazılı.

Ben olsam şiirdi benim azrailim açıklamasını yapmazdım. O zaman, şiiri de içine alan temel anlama gönderme yapılmış olurdu. Şiirin öyküsünü şiir olarak dokuma, bilgisel olacağı, varlıksal kılarak, daha doğrusu, ikisini bir gömlek içinde, bir tende birleştirerek ulaşılan biçim ustalığına varmak. Yeni bir Divan Şiiri oluşturuyor kimi genç ustalar. Bir önceki kuşaktan da el alarak. Behçet Hoca'nın gevşek dokusu Hilmi Yavuz'un *Aynalar*'ında, belki birazcık daha karanlık ama daha derli toplu, daha sıkı yansıyor. Yeniler azıcık aceleci. "Hem kapalı hem açık" olma dileğiyle, anlamın arkasına koydukları kavramları çoğaltıyorlar. Daha doğru deyişle, görüntüleri küçük küçük renklendirip, ışıktandırıyorlar. İnce beğenileri elbette onları manifaktüre girmekten alıkoyuyor. Tel cambazı gibi, korkulu ustalıklarla, tenlerini, gömleklerini aşıyorlar. Ulaştıkları ve artık "kendi" oldukları yer "şiir"dir. Bu serüven Murathan Mungan'ın (elbette alçakgönüllülükle değil) dediği gibi şiirin serüveni değil de, öncelikle aşk'ın serüveni sayılıydı, daha uygun olmaz mıydı? Tenin, gömleğin, şiirin anlamları çakıştığında bu serüven o olmuyor mu?

giyinmedim bir daha / giyinmedim

• • •

"Ceketler"de, cinsiyetin, erkek rolünün simgesi kimi şeylerin ta çocuklukta kimliği belirlediğini, bir yaşta "erkek ceketini giydiği-

miz ilk gün” “kader olarak geleceğimizin çizildiğini” söylerken ozan, vurgulamak istediği daha çok şu: *sarkaca izin vermez iliklenir düğmemiz ceketler kişiye, egemen bir cinsin üyesi olduğunu duyurur gibi görünür. kendimizi yepyeni bir terle değiştiririz. Ve güçle varolunur dünyada. “varoluşun vahşi şakaları” işte tam burda tedirginlik de başlamıştır: ne zaman anlardık ilk büyüdüğümüzü / ceketimiz erkek koktuğu zaman kendini başka biriymiş gibi duymanın karanlık dünyası.*

Ceketlerin sardığı, kuşattığı ten, öteki kimliğe izin vermez.

• • •

“Armalar” da önceki şiirlerin izleğini sürdürür. *Armalar*dır herşeyi kararlaştıran, karşı karşıya kaldığımız armalardır. Karşı karşıya kalmak, istemediği bir durumun ortasında kendini bulmak, seçmediğini kabul zorunda kalmak anlamında kullanılan bir deyimdir. “Sudra Gömlekleri” şiirindeki taşıl *katmanlar* bu şiirde simgelerde çökeliş mağmalaşan tarih olarak karşımıza çıkar. Rüya dile armalanmıştır. Ve armalanan şey dile yansıdığında, o dil de ölüdür artık. Dilsiz simgelerle belirlenirken insan, simgelerde bir anlık çözülme, içte bir çakım oluşturur. Bu yaşayan yanımızdır. (dilini ve simgenin de yaşadığı) Yine de neyin söylenip neyin söylenemeyeceğini ya da ne biçimde söyleneceğini tayin eden armalardır.

Ve bu şiirden enfes iki dize:

Bazı sözler karanlıkta söylenir / bazı sözler hiçbir zaman.

Sanırım bir fuardı. Ankara’da. Yine sanırım 1980’lerin başında. Yüksekçe bir yere oturtmuşlardı beni. Önümde bir masa. İmzanın seyrekleştiği bir sırada geldi. Kendini tanıttı. Yanımdaki sandalyeye ilişti. Murathan Mungan’dı. O günlerde Devlet Tiyatrosu’nda olmasa gerek, AST’ta sahnelenen oyununa çağırıyordu beni. Davetiyemi verdi. Arandığım için sevinmişim. Işıl ısl bir güzellikteydi. Bir de, “Yadigâr” adlı şiirinde başkasına söylediğini ona çevirerek diyorum ki, *Gönül burcunda doğanlardandı.*

“Eşkâl Üzerine Bir Şiir” de, *Sabrın ilâhisini bitirdim, dindi yollarım* diyerek, benim “Sabır İçin İlâhi” şiirime gönderme

yapıyor. Bu göndermeler işte, (açıkça görünen ya da görünmeyen) kimilerini tevellüde bakmadan gerçek bir akımın ortaklığına sokuyor.

• • •

Omayra bir bölünmüşlüğü, bir ikiliğin, ayrılmanın, tek olmanın bir bedende birleşmenin, tekrar ayrılmanın şiirlerini taşıyor. Neden? Kitabın sonundaki iki dize ipucu veriyor:

Daha çok küçük bir çocuktu Lorca'nın katillerini / Mardin'de tanıdığında.

Mardin, çocukluğu olmalı ozanın. Güneydoğu hem ülkesi, hem efsanesi. İçinden çıktığı ama özlediği, bedenini ayırdığı ama ruhunu bıraktığı yer. *su döktü ardımdan / bir tas Dicle'den, bir tas Fırat'tan.*

En son bir dize: *o da gitti şimdi buradan*

Ardından su dökülen kim? Giden kim, kalan hangisi? Tamaritli Delikanlı ya da Omayra. Lorca ile özdeşleşen, Kordoba'ya varan. Ruhun ve bedenin ikiliği, hem erkek hem kadın olan zaman tanrı. İçinde başkası denenen karanlık ten. Gömlek ve ten. Hem tene göre giyilen, hem giyildiğinde teni değiştiren. Hem değişen, hem dövme gibi, arma gibi kalan. Dağlanan, tüylenen, kendine bir orman bularak gizlenen. Kendine pusu kuran, hem av hem avcı. Hem kader, hem kaderi tayin eden.

İkilemler, çelişkiler. *Omayra* bunların hepsinin ortak adı.

Niçin aşk şiirleri, kalbinin doğusundaki savaşın şiirleriyle bir kitapta toplanmış diye sorulamaz artık.

Başkalarının gençlikleri için kendi gençliklerini sarpa vuranlar'la, onlara gitme diyen, koynuna mendil bırakılan, aynı. Hem giden hem ağaçlarda bağlı kalan. (âşık, hattat, kâhin, çöl savaşçısı) Her şiirde bu birleşmenin ve yeniden ayrılmanın hat'ı görülüyor.

Birbirinde arınan iki nehir gibi / birbirimizden geçerek / çıktığımız açıklık.

Tasavvuf ve diyalektik. Metafizik ve nesnel, tarihsel ve güncel. “gördüğü esrar”ın farkını, “karanlığın sol elindeki şiir”i yazarken, onun işlevsel uzaklığını fark eden şair. Yine biliyor ki *dünya da ay kadar yaşanmaz bir yerdir* “Görü” şiiri, “Beş Takvim”i

pekiştiriyor. Kutsal kitapların yazdığı dönemde “çöl”dü burası. Şimdi de çöl. Yükselen yapılar bu gerçeği değiştiremez. Murat-han, geçmiş yaşamla günü, kutsal kitapların dilindekiyle, günün şiirini birleştiriyor. O zaman rüya olanın şimdi içinden geçtiğini söylüyor. O bir kâhindir: Görmüşüm görmüşüm görüyorum.

Görülebilir evet, şiirden bakınca. Ancak,
bazı sözler karanlıkta söylenir
bazı sözler hiçbir zaman

ARMALAR

bazı sözler karanlıkta söylenir
bazı sözler hiçbir zaman
karşı karşıya kaldığımız armalardır
yüzümüzü parça parça aydınlatırken
uzaktaki ateş
yalnızca onlardır konuşan ve hatırlayan
simgelerde çökelir mağmalaşır tarih
armalanmış rüya ölü dil
bazı anlar için çözer kendini
sökülür taşınır çerçeve başka deneyimlere
yüzümüze değen alev
kadar içimizdeki çakım
belirler bizi ve kendi karanlığına döner
simgelerin dilsizliğinde
karşı karşıya dururken biz
armalardır herşeyi kararlaştıran
bazı sözler karanlıkta söylenir
bazı sözler hiçbir zaman

(Omayra, 68)

ÖLÜ

Kırma güneşlerde
gelir geçer mermiler ve ölüm
Bir eski gök boşluğunda gözleri

o kadar ki sanki sabahına ölüsünü
Urartular bulacaklar

zamandan geri ye düşmüş bir ölüyü
kendi törelerine göre yıkayıp kaldıracaklar

Zulmün ve ölümün doğusunda
Nuh'un gemisiyle yanyana çürüyen
nasıl anlatsam seni
bin yıl sonra aynı topraklarda ölenleri
zamanın boşalmış testisinin başında
günün adağı, akşamın huzuruyla
tapınaklarından dönen Urartulara

(Omayra, 86)

Otağlar Odalar Odlar

Yunan Dosyası, Yürüyüşler ve Duruşlar, Sürek Avında Dünya kitapları ile Ali Cengizkan yaz'a çıktı benimle. Kaç yıldır, bazı kitaplar için, bazı ozanlar için yazmak istiyorum. Yazamadıkça kendimi eksikli duyuyorum. Çünkü, onlardan giderek, şiir üstüne söyleyeceklerim var. Bir mülke ortak olduğumuz kimi ozanlar.

1980'de basılan *Senlere*, 1982'de basılan *Çocuk Ömrümüz* de yanımda ama ben dışardan, genel bir bakışla şiirleri eleştirmek istemiyorum. Ne Cengizkan'ınkileri ne de ötekileri. İçten, sevgiyle, komşu bahçeye girer gibi, yarı kaçamak girip dolaşarak, küçük gizleri yoklayarak, okşayarak, toprağın altında, nerde olduğunu kestirebildiğim gizli sandığı, hemen üstünden... Genellikle son şiirlerde, olgunluk döneminde yakalıyorum "giz"i.

Sürek Avında Dünya'nın, "Otağlar Odalar Odlar"ını okuyorum. Bölüm, yapay, sahte yaşama bir ağıt gibi başlıyor. Dışarda *Karlı kış manzarası, ağaç dalları yerde*. İçerdeki sıkkın, bunalmış. Doğaya, kar ve ağaç dalları arasına çıkma isteğinde. Ama, *Bir yelkenli sığ sularda belli ki / Demir tarıyor..*

Ev doğanın dışına düşmüş. Dalları yere eğecek kadar yoğun yağın kardan bir tutam bile yok evin çatısında. Duvarları kâğıt kaplanmış (çiçekli) evse yapay çiçeğe boğulmuş gibi. Onlar *cansimidi masumluğun*. Bu masumluk sözcüğü, ilkelik yerine kullanılmış gibi duruyor. "Bilisizlik"i de içerdiği için, bir de daha yumuşak olduğu için seçilmiş olmalı.

Şair, esmerlerin fotoğraflarını açık bastırarak, beyaz çıkmak istemelerini de "sahte ben"in bir can simidi diye yorumluyor. Esmer olmayı, karlı olmayı, yapay bahar çiçekleriyle dolu ol-

maktan, fotoğrafta açık renk görünmekten daha rahatlatıcı mı desem, hayır, açılıma elverişli buluyor.

O, çatısında bir tutam kar olmayan evde saat durmuş, / Yaşamın penceresi boş / Bir kuş / Sokarak başını salonun karanlığına / Korumaya çalışıyor kendini sarkacın / Anî ama umarsız / vuruşundan... Buradaki alegori müthiş. Odada bir “can” var, var olmasına ama o da ancak kendini anlayışsız bir darbeden korumakla meşgul. Karanlığa sığınarak. Öyleyse önce onu eleştirmek gerekir. O can seslenir kendine: Ey kuş, peki seni kim eğitsin, edilginliğinle bunca yapaylığa katkıda bulunuyorsan, salt kendini korumakla yetinip, düşündüğünü, düşlediğini gerçekleştirmeye çalışmıyorsan.

Son bölümün başında *Henüz kaldırım yok, ahh güzel umarsızlık* dizesi var. “kaldırım” birkaç anlamda kullanılmış, ya da sözcük kendiliğinden bu anlamları yüklenmiş. (dil de çekip götürür bazan) öncelikle yürümeyi, dışarıyı, hareketi getiren anlam. İkincide, ortadan kaldırmak, yok etmek anlamı ki bu, yapaylık söz konusu olduğuna göre birincil anlam diye düşünülmeli. Nitekim, dizenin son yarısı bunu doğruluyor. “Umarsızlık” dayanak sayılarak. Ev içinde, duvarda “... saldırgan lácivert, kıyıcı lácivert” gece, dışarda ise her şey doğal renginde. Gök ve toprak. Vazoda dikilmiş çiçek, aslında bir ahtapot ama çitkırıldım bir tavrı da sergileme zorunda duyuyor kendini. Gölgesi halıdaki güle yani sanata da düşerek, boğmaya hazırlanmış. Benzetmeler burda iyice uç veriyor. Anlatılan konu, ülkenin durumu. Vazodaki çiçek ise egemenleri simgeliyor. Öğretmen, bu durumun yapıcısı, kütüphanenin mutsuzluğu’nun nedeni diye o ahtapot kollu çiçeği gösteriyor. Kitaplar, yazılmıyor, okunmuyor, sığ sulardaki yelkenlinin güvertesinde küçük köpekler, yer öpenler var. “Menekşe” ancak, koltuk altında.

Baş a döndüğümüzde, şiirin kendini şimdi daha çok ele verdiğini görüyoruz. O yapay oda, ülke. Beyaz olmayı isteyen esmer bir kadın gibi Batılı olmaya adanmış. Ülke zorlamalara sokulmuş. Orda can, orda sanat, orda kitap, orda şiir boğulup durmada.

“Büyüsü ve Merkezçekimi Boşluğun”

Falcı gibi mi yorum getirmeli bu şiire? Adam devleti mi, ulusal kalkınmayı mı simgeliyor? İkincisi olmalı. Adamın sırtındaki boşluğu küçültmek, kadının göğsündeki kamburu büyütmek pahasına. Kadın ev, kadın yurttaş. Kadın geliştirmekte olan bir ülkede, dar geliri ile yaşamaya çalışan ama durmadan yeni şeylere, çiçeklere, televizyonlara, müzik setlerine özendirilen yurttaş olmalı. Kadının göğsündeki kambur büyüdükçe, ... daha dik yürüyordu çocuklar.. genç insanların protesto gösterilerini mi imliyor? Öyle olmalı.

Adamsa, tüm dünyanın savrulduğu boşluğa düşüyor. Her şey düşüyor ama bunu fark eden yok. Öyle diyor şair. Öyle mi acaba?

Kamburlardan ve boşluklardan oluşan gerçekler.

Güncel bir durumu, umarsızlığı, didaktik alandan çekip şiirin izleğine sokmak zor. Ama Cengizkan şaşılasi bir ustalıklarla bunu yapıyor.

“Bir Çift Göz Korkak Gecede”

Büyütülmüş bir fotoğraftan yola çıkıyor şiir. Diploma günü anısı. Oturan ve gülümseyen bir genç kız ve onun “omuzlarında” orta yaşlı ana baba. Mekân, duvarsız bir salon parçası. “ortasında sonrasızlığın”. İki eski kanepeler, “Parkta bir sonbahar gününden kalma”, solgun bir difenbahya köşede. “geleceğine küsmüş”. Umudu, canlılığı, geleceği içinde bulunduran öge ise, genç kızın gülümsemesi. O kadar eşsiz ki, tapılacak nesne yerine konularak büyütülmüş, “agrandismanla”.

Tanrım niye tapılacak şeyler büyütülür? / ve niye küçültürüz hatalarımızı hırsıyla?

Tapılacak şeylerin büyütülmesi genel planda düşünülüyor, “büyütülür”. Hatalarımız ise “küçültürüz” diyerek daha dar daha özel bir çerçeveye alınıyor. O evin çerçevesine.

Kadın mutsuzdur, difenbahya gibi. Ayrıca *Uçurumdan korkan çocuğun uçurum / Kenarındaki davranışıyla büzülmüş kadın*. Bu kadarla kalsa iyi. Bir de *Kendi uçurumunun ortasına*. Bir de ... gözlerinde mutsuzluk bozkırı / üzerinde aygırların oynadığı...

Kadının mutsuzluğunun nedeni elbette oynayan aygırlar. Sorumsuz erkek davranışları.

Diyorum ki şairin, kadın ya da erkek oluşu, şair oluşundan sonra gelir. Ali Cengizkan, bir kadının yazabileceği kadar içten gözlemiş ve yazmış. *Delikızın gözlerinde taylor taylor*'sa bir gün aygır olacaktır. Yoksa şair "diplomasını almış" bir genç kıza "delikız" demezdi.

• • •

"Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak"

Taş düştüğü yerde kaya / taş düştüğü yerde gömülür bir boşluğa.

Kanlı Sivas Olayı. Gökten düşen taş. Ama gömüldüğü boşlukta unutulmayacak. "Kaya" gibi.

Hangi bir nöbetçi / bu kör karanlığa dokunsa elleri yanardı. Yandı "Metin abi". Aydınlığın nöbetçisi.

Tuzun ve tozun kesiştiği yer, Sivas. Söz sonuna kadar söylemez orda. Kırılır. Kırılmıştır. Kırılmak, darılmaya yakın anlamıyla da hükmünü yürütür burda. Şiirin işlemediği yerdir çünkü o kör karanlık, o duvar.

Sekter iki yan arasında kalanlar olmuştur orda.

Yakılan bir otelin pervazları mı kanar salt? Gökmedrese kapısındaki *güzelim bir nakış daha* kanar.

Ölüm. Dumanın boğduğu gülüşü, sevgili gülüşü, bakışı, dokunuşu alıp götürmüştür. Yazı oraya kadar; söz de oraya kadar.

Din, kör ve sağır kişilikleri kullanarak (belki yaratarak) burda, Vatikan'da, Roma'da, Sivas'ta hükmeder. Ama insan, Sivas yangını gibi olayların geliştiği ortamda kendi yüzünü görebilir mi? İnsan, insanım diyebilir mi?

Her yanda söz ve kösnü. Sağda da, solda da. Eksik olmayacak.

Metin Altıok için yazılmış bir ağıt ve güzelleme, işin sırrına vararak.

"Mutsuzluğumuzun Yazı"

Bir "baba" suçlaması biriktiriyor şair. Anne sıradan, baba eve geç gelen biri. İş dolayısıyla belki. Eldiven, işin simgesi mi yoksa dokunmanın, okşanmanın saklandığı, geriye çekildiği mi belirtiliyor onunla?

Baban kaçta çıkarır eldivenleri elinden?

İkinci bölüm bir çağrışımla yapılan geçmişe atlama. Bir sevişme anında, *portmantoda / sabahın yırtıldığı, hurra şaşkın / İki kumrunun beyaz eller, içeri atladığı...* Babanın eve girişte çıkardığı sesle, ya da ayak üzeri, gizli bir sevişme anısıyla ilgili. Özel.

Üçüncü bölümde daha net bir baba görüntüsü:

Kapıların ardında çıraklıkların / Acemiliklerin, kaşların babası, annenden / Kaçırdığı mutluluğu ütüler, bıyığına asar.

Baba bir ustadır. Ustalığı ve babalığı yüzüne yansır. Baskıcı bir görünüm. Çatılmış kaşlar. Anne'nin mutsuzluğunun nedeni bu şiirde de baba'dır. Baba, anneden esirgediği mutluluğu, bıyıklarını uzatıp yakışıklı görünerek, –başkaları için kullanmak üzere– kendine alıkoymuş olur.

Ütülemeyle, “anne” imgesinin çakıştığı bölümde, giysileri ütöleyen annedir ama, nedense babanın ona yönelik öfkesi dinmez. *annenden esriyerek*. Kırmızı dudaklara ve havalanan eteklere kaçır baba. Bir de çocuklarına verir sevgisini.

Şiirdeki ikinci kişi, dışadönük, güneş gibi biri. Hem kendi, hem çevresi mutlu. Ozanın “ben” dediği birinci kişi ise ikinci'den alır ışığını. İçedönük. Kendisini mutsuz, yorgun hisseden biri. Bu iki kişi arasındaki ilişki, gerçekten kardeşlik ilişkisi mi yoksa sevgili mi?

Küçük kardeşimim senin, hayran / Ve suratsız bir suret / Yazıyorum bu şiiri gölgende, korkarak. diyerek kişilik çizgileri pekiştiriliyor. Birinci, gülmeyen, suratsız, ürkek ve altı çizilmesi gereken bir özelliği, “öteki”ne hayran.

Sonra “eller” imgesi yeniden sahne alıyor. Akşam, yalnızlık. Ellerin cinsellik imgesi olduğunu görüyoruz. Gizli bir cinselliğin imgesi.

Başlıktaki, “Mutsuzluğumuzun Yazı” deyişinde hem yaz hem yazgı anlamında bir kullanım var. Bu yazgıda, babanın payı olası. *hiç bilmiyoruz*. Çünkü insan o kadar kolay anlaşılamaz.

“mutsuzluğumuzun yazı, kimdendir

baban, hiç bilmiyoruz”

Öyküleme yapmadan, dizeleri, sesi her türlü şiirsel özelliği gözeterek bir öyküyü yazmak o kadar kolay değil. Ali Cengizkan gerçek bir usta.

O DA BANA KENDİMİ

İzin günleri kendimi bir çocuğa veririm
 Tavla oynar kıyıda, kardeşleriyle
 İskelede demir babalara çöker, bakar
 Beş yıldır denize taş atıyordur, yine atar
 Ağzı sulanır, yanında biri birşey yese
 Banliyöye kaçak biner, görevlilerden kaçır
 Köşe başlarına gelse, yolunu değiştirir
 Başını sakladığını sanır iğreti şapkalarla.

Otobüse binse, sahanlıkta yere oturur
 Koka, hem de nasıl, en çok da ayakları koka
 Kahvede masaların üstüne ve altına çömer
 Bütün kızlara abidir, kardeştir eştir
 Tüm dünyayla dosttur, onlar düşman olsa da
 Onlara benzemez, tamam, sorunu varolmakta
 Evcilleştirir dünyayı evden uzakta.

İzin günleri kendimi bir çocuğa veririm
 O da bana kendini verir: O çocuk benim!

(Yürüyüşler ve Duruşlar, 104)

KAR VE SU

Karın bir bildiği var beyaza bulamakta her yeri, serin günler, peçeli ve çarşafli insanlar, uçuşan yapraklardan sonra tepeyi tırmanırken bulutlar telâşla, tipinin seyredildiği çitleri yıkıp kervan yolları üzerine, patikaları silip, vadileri yutup, ağaçları tortop edince, su gibi bereketi var karın, parmağın döküm bir harfte soğuması gibi görev bilir dokunuşu, kurşunun keskin kenarları, kurşuni buz kalıbının altında şırıltısı duyulmakta ya baharın, üşür ya gece, üşür ya yolcunun tını geceyarısı dolunay altında...

Karın bir bildiği var buzu kaplamakta, kumrunun karnı üşümesin diye, ah nedir kavuşmak zaten kösnünün yüze yansıması,

gövdeyle buzun arasında kar erimeye hazır beklesin ve kanıtlasın diye kösnünün hep orda olduğunu ayaklar altında, peçeli ve pençeli insanlar ve ömrüm, bir bilya kadar parlak, çamurda.

Soluğum karla gitmiyor, bekliyor sığağını aşkın, onun bitişi- ni, gözyaşını akışını ve soğumasını kendisinin, o zaman olurum diyor, o zaman işte karın bir bildiği var buzı kaplamakta, kendi varlığının garantisidir buz, yazıyorum işte karın üzerine, par- mağımla silerek onu:

Ben seni kullandım o kurşun kalıbı buza dokunmakta, sense kullanmaktasın beni, küflenmesin diye duvar, yosunlanmasın diye taş, kokmasın diye toprak, suya dönüşerek, aşağılara sızarak, yüreğimin derinliklerinde buharlaşıp bir el sıkışma, fettan bir gülümseyiş, candan bir sarılış, mızrak gibi bir usavurma filan olarak ben oluveriyorsun işte.

Gri kar ve şuramda lıkır lıkır akan bir özsü, içimde hep bir Ergin Günçe tortusu.

(Sürek Avında Dünya, 61)

Koltuksuz İktidar

Kitabın başında daha, “kaptanınız” uyarır sizi. Dikkat! Şiir başlıyor. Artık salt bu yolculuk var. Bu yolculuğun kendinden başka amacı yok. Üstelik bu uçuş bir yaşam alanında da gerçekleşmeyecek. Mekân ve zamanın dışına çıkılacak. Varış, sonuç gibi şeyleri unutun. (Bilim yapmıyoruz burda yani!) Yükselmek düşmektir, yüks..

Bu da kaptanın küçük bir kıyağı, alçakgönüllülük.

“İLK DEFA”, yaşamın ve ilişkilerin tekdüzeliğinden, ölesiye sıkılmanın şiiri, “sevgili” denmesine karşın küçümsenen, Amerikalı ve 23 yaşında olduğu için bağışlanan Mayki, yaşama bağlı. Şairin “ilk” dediği “yeni”leri var. Üstelik bu “ilk”leri sağlamada da oldukça atak. Afrika’ya gitmek, yeni bir insan bulma, Paris-Teksas araba yarışı, ya da espri düzeyinde de olsa *canlı bir maymun* ye’mek, onun haritası içinde. Hayata bağlı. Düşlerini engelle takmadan dolaştırabiliyor. Genç ve Amerikan.

Hiçbir şey kâr etmiyor şiirin birinci kişisine (onlar genellikle şair olurlar). Bu kadar yaşam dolu birinin ne önerileri ne de kendisi. Yetmiyor. *Bütün insan ilişkileri aynı*.

Şiirin sonunda birinci kişi sadede geliyor, neden umarsızdır o, neden insanlar ve ilişkiler onu sıkıyor? Çünkü ne bir Amerikalıdır o, ne de öyle gençtir. (Abartmış. Yaşı benim üçüncü çocuğumdan azıcık büyük.) Ömrünün anahtarı kendi elinde değildir. *Uzaktan kapatılan bir televizyon gibi söndürülüşünü* seyreden kişidir. Bu şiir Lefkoşa’da yazılmıştır.

“İKTİDAR” şiirinde de anlatıyor: Çocukluk arkadaşları başka bir yaşamı seçmişlerdir. Ya da seçilmişlerdir iktidar tarafından. Dilleri, davranışları değiştirilmiş, doğallıkları giderilmiş, genelgeçer değerler ve sıfatlar kendilerine benimsetilmiştir. Şiirin birinci kişisi (genellikle şairdirler), bu durumdan nefret etmiş, kopmuş, yalnızlığı seçmiş, acı duymuş. Gezmiş yalnızca. *oradan oraya oradan oraya...* Ötekiler iktidarlarının hem simgesi hem koruyucusu köpekler, şifreli kilitler uyarı zilleri arasındadırlar. İncelikleri de vardır elbet! Birinci kişiye yapay sıcaklıkları içinde davranırlar. “Gören”dir o. Sıkılır bunalır, nefret eder ve gitmeyi sürdürür *oradan oraya...*

Ama, bir şeyin sürekli ayrımındadır. Yaşam, ancak iktidar ilişkileri içine girildiğinde sürdürülebilir. Değilse, kendini otobüs sürücüsünün, işçinin, otel temizlikçisinin aşağılamalarına, saldırılarına maruz buluverirsin. “Arkadaşlar”, “Basın” dırlar. “Taraflı bir tavırla” basın özetleri okuyanlar da onlardır. Herkesin bir çeşit iktidarı.

Hayır, dedim, böyle bitmemeli bu şiir / onlar arkadaşımıdır, ama fesatla dolu benim içim! / Hem artık ben de sap olmalıyım bir iktidara / yoksa yolu yok hayatta kalmanın

Oradan oraya oradan oraya

Şiirin sonunda dank! etmiştir, birinci kişiye “iktidar”. Hayatta kalmak için “sap” olmayı seçmek zorunda olduğunu bilir. Neye sap, Usturupluca söylenirse “balta” gibi keskin olduğu denen iktidar’a. Daha önceki bölüm sonlarındaki dize-ler, *Oradan oraya oradan oraya oradan oraya ve ve oradan ora ve oradan oraya oradan oraya oradan* biçiminde yazılmışken, sondan bir önceki bölüm *kapanış sinyali* ile biter. Şiirin sonunda ise salt *oradan oraya oradan oraya* yazılıdır. Kararlılık böylece belirtilmiştir.

Konum Mehmet Yaşın’ın şiiri olduğunda, onun düzyazıyla sürdürdüğü yan eyleminin etkisinde kalınmamış olmak ayıptır diye düşünüyorum ve 1. not’a notumu şuracığa sıkıştırıyorum:

En sürekli en değişmez iktidarın, muhalefet iktidarı olduğunu (bilir ama) bilmez görünüyor Mehmet Yaşın. Önemli olan fark edilmek burada. Susarak bile iktidar olunabilir... Yeter ki

sizin sürekli sustuğunuzu bilen olsun ve bundan bir anlam çıkarılsın. “Niye şiir yazdığımız da bu konuda düşüncenin artı hanesine eklenirse, Mehmet’in iktidardan kurtulabileceğini sanmıyorum. (İntiharın-bile-iktidara en üst basamak olduğu da dikkatimden kaçmıyor.)

Bu mülâhaza (!) larla okudum “iktidar” şiirini bir kez daha. Laf aramızda Mehmet Yaşın gibi bir entelektüel salt bu duruşu dolayısıyla bir iktidar olarak ışıkmaktadır dünyamıza.

Oradan oraya oradan oraya oradan ora.. Bunu diyebilen kaç kişi var, sayar mısınız. Peki bu iktidar değil de nedir?

“İktidar” üretim ilişkilerine, sınıflara bağlı bir olaydır. Proleter değilsen, iktidar seni canavarlar gibi takip eder, bırakmaz yakarı. İktidar sahipliğinden kurtulmak istersen, bir lokma, bir hırka ezilen, kovulan filan olman gerekir. Ezilen sınıfın da kendi içinde iktidarları söz konusudur. İşte, evde... Hele başkaldırdığında, iktidarın bir ucundan tutmuşsun demektir. Çünkü korkutursun.

(Şairler eskiden iktidarını gibi iktidar olurlardı. Şimdi değilmiş gibi yaparak mı iktidar oluyorlar?)

Ben bunları yazadururken birilerinin atı alıp Üsküdar’ı geçtiğini bilmiyor değilim. “Bir şair iktidar olsa kaç yazar iktidar olmasa kaç yazar” diye eğlenirler bile benimle. Eğlensinler bakalım. Dünya ölümlü, gün akşamı.

• • •

“SÖZVERİCİ KOLTUĞU” şiirinde, adından başlayan ince alayı seviyorum. İktidar üstüne öykünün birinci kişi üstünden kaydırılıp “ötekiler” yönünden anlatımı. Birincideki baskın hüznün, acı, ölesiye acı bu öyküde alaya, yergiye daha çok yer açmış (birincide de vardı elbet). Usta söz oyunları seyrimiz içine sokulmuş. Seyrimiz içine, diyorum, çünkü sayılardan türemiş ama, harfle yazılması gereken kimi sözcükler, kuraldışı olarak sayıyla yazılmış. Bir kavga, 1 kavga olmuş. “ulus ve sanat uğruna 10ca katlandıkları” olmuş. Yüzlerce, 100lerce diye yazılmış. Bunlar oyun olsun, yenilik olsun diye üretilmemiş. Anlamı geliştirici, istenilen yere götürücü işlev yüklenmişler; şöyle:

Kıran-kırılana [1 kavgayı] kazanmışlardı

“bir kavgayı” biçiminde yazılsaydı, başka kavgaların da olabileceği anlamı çıkardı. “Herhangi bir” anlamı çıkardı. Ama istenilen o tek ve büyük kavgayı nitelemek. *Kıran-kırılana*’daki değiştirime de dikkat istiyorum. Deyimin aslı “kıran kırana”dır. Oysa, eşitler arası bir kavga değil söz konusu olan, O yüzden *kıran-kırılana* denmiş. Bir de yenilen yandakilerin kırılğan oluşları, bu özellikleriyle kavgada “yitiren” oldukları da belirtilir olmuş bir güzel. Evet Mehmet Yaşın genç bir ozan ama, durağan olmayan kıpır kıpır zekâsı, sözü kullanma, işletme yeteneği güçlü. Hakkını teslim etmek gerekir ki usta bir ozan.

Birilerini durmadan çizgilere, gruplara koyuyorlar ya, bana da bulaşmış baktım bu huy. Mehmet Yaşın Can Yücel’in, Metin Eloğlu’nun el aldığı ocaktan el almış. Ece Ayhan’a da dokunmuş ama Küçük İskender gibi/kadar değil.

Sözverici Koltuğu (da bir acayip) artık haklarıydı ama (-na oturmak) rahat oturamadılar tabii. *Saat tutarak bildireceklerdi (bir sözü olana) nereye kadar konuşulacağı*’nı.

Anayasalar niye yapılır? Onu uygulayacak “sözverici”ler olmasa. Yine, niye yapılırlar, sözvericiler her sözü olana söz verecek olsalar?

Benim kendi şiirim içinde *bir muhalif ruzigâr* dediğim, *düzgün dosyaları kıpırdatan yel* dediğim, Mehmet Yaşın’ın şiirinde köpeğe dönüşmüş (sahipsiz). Pek de iyi etmiş.

Biz yorumu pek mi dar tuttuk ne? Şiirin ikinci bölümünde, bu koltuğun her yüksek yerde bulunduğunu öğreniyoruz. Derneklerde, gazetelerde, yayınevlerinde, sanat kuruluşlarında da. Aksesuar değişmiyor. Koltuğun önünde ağır (başlı) bir masa, üstünde (su dolu) sürahi, ki bu (ulusallığı temsil eden bir yüksek yerde ise, başkanı ıslatmak için de kullanılıyor.) Söz vericilerin adları, sanları vb. Ama köpek bir türlü rahat vermiyor. Durmadan tedirginlik yaratıyor.

Ulus ve Sanat uğruna 10ca katlandıkları dizesindeki 10ca esprisinin altı çizilmeli. 10 sayısı katlanmak sözcüğüne, mendil gibi katlanmak, hem de 10 kez katlanmak gibi bir anlam yüklüyor. Bu ikinci anlam, birinciyi, düz anlamı bastırıyor.

Sözvericilik işine de katlananlar her şeyi yapıyorlar. “tedirgin ter tanecikleri akıtarak”. “tedirgin” çünkü o köpek belâlı bir köpek. Hapşirmekle kalmıyor, hırlıyor da. Muhalefetini gücü yettiğince (doğal yöntemlerle ancak) gösteriyor. Bu “hır” sesi, şöyle bir ince oyunla kimlere de mal edilivermiş, bakın:

(*Ama hesapta yoktu bu köpek-*

postu gibi gerneşerek girişe serilmek)

dizelerinin üstünde, sözvericilerin nelere nelere katlandıkları da sayılıp dökülmüşse, artık kimlerin “girişe serildikleri” ve “ayağ” silinecekken “hır”ladığı anlaşılmalı değil mi?

Toplantılar toplantıları kovalayıp dururken köpeğin hâlâ dışarı atılmadığını öğreniyoruz. Şiir 1992’de yazılmış. Eh, bir şey değişmedi şimdilik.

Güncelin, evrenselle çakıştırılıp bir de şiir özelliklerini (kendi biçemi içinde) savsaklamadan yapılaştırılması. Başedilir gibi değil. Benden Yaşın’a yaşlı bir aferin.

• • •

“YANINDA SARHOŞ OLABİLECEĞİM HİÇKİMSE YOK BURADA”

Yalnızlık mı? Tüm derdi bu mu şiirin birinci kişinin (Elbette Şair) *oradan oraya oradan oraya* gidip duran biri için, seçtiği yaşam bu, denilebilir. Ama seçtiği mi? Ozana göre, seçildiği ya da itildiği, demek daha doğru. O bu gidip gelişlerden mutlu değil. Tedirgin bir kuş gibi, kendini çarptığı her yerde, temel doğruların değişikliğini yaşamak zorunda kalıyor. İstanbul, gelip konduğu kentlerden biri. Kurum içinde. Yol yordam bilmeyen şoförleriyle, düzensizliğiyle, kalabalığıyla, terörüyle, şeridinden çıkmış bu şehir, elden düşme 7 kanallı bir TV’de Bilmem kaç cinayetcinneticini / cirit atıyor karmakargaşalar içinde–

Orda herkes var ama birisi yok. *Yanında sarhoş olabileceğim hiç kimse yok burada / apansız tutup öpebileceğim*. Yakınlığın simgesi yanında sarhoş olmak. Ve apansız tutup öpmek.

Sonradan edinilmiş özentî eşyalar, ithal davranış biçimleri, yanlış uygarlık görüntüleri. *Saçları sonradan kızışlaştıran sekreterler tutar kapılar’ını / Fast English ile Görünüşün –görgü– kural-*

larını öğretir. Bu ne kadar gayret edilirse edilsin (ağırbaşlı uçuk renkler) kapatılmayan görgüsüzlük de sinir bozucu ve yalnızlığı artırıcıdır. Doğal olmak, ilişkide sıcaklık ister. *bulaşabileceğim kırmızı bir şarap lekesi gibi / göğsünde sızabileceğim / hiç kimse yok burada.* (Hiç...)

Herkes benzer biçimler içinde yürüyüp giderken, aykırı duruş daha da göze batar oluyor. Bir de bundan suçluluk duyuyor, araziye uymayan kişi. Herkes “trans” halinde savaşıyor, iktidar peşinde. Yine iktidar. *Boşuna-Herkes* sözcüklerinin yazılışı Bosna-Hersek’i çağırıştırıyor. Böyle ölesiye bir iktidar savaşı.

Bu kavgaya giremeyen için, küfretmek gibi bir yol kalıyor. Kentin sokaklarına tükürür gibi. Bir de *şiir bile çağırılmıyacak kadar* hayattan kaçmak.

Kendini ise, kuruma bulanmış bir kumru gibi duyan, bu kokuya dayanamayan, kanatlarını kullanamayan ozan kendine de kızıyor. *Türkçe’nin şairiysen bu şehirdir müstehakın.*

“Azınlık”tan olma. Derdinin başı bu. Ama ben şairin içten içe, bu azınlık duygusunu şiirler yazarak, bir ayrıcalığa dönüş-türdüğünü düşünüyorum.

• • •

“KALİTELİ İLİŞKİLER”

Öfkeyi alaya bulaştırarak yapay incelikleri eleştirme, ad ve sanlara tutkunluğu verme, kalite adına belli davranışların, oturup kalkış raconunun, ayakkabı markasının ön aldığı bir çevrenin sanat çevresi olamayacağını söyleyerek tavrını koyma: *Bakın sevgili arkadaşlar / artık hasta ediyor beni aramızdaki kaliteli ilişkiler..*

Bütün bunlar iyi de, şair manzarayı bir tek kendinin fark ettiğini sanıyor. –ama bir tek ben bakarım manzaraya–

Sonuç olarak, bunaltısından, yalnızlığından, azınlık kuruntusundan, ayrıkı duruşundan eliyle ördüğü duvara şöyle yaslanarak bir şiir çağırışı var, bir şiir çağırışı var, insan diyor ki bundan güzel iktidar olur mu?

Not'a İkinci Not: Dil'e Kimlik'e Dair.

Nasıl mı tanımlıyorum kendimi? Bu soru için size teşekkür etmeliyim. İnsanların, başka insanları kafalarındaki kalıplardan birine üstünkörü uydurup, raflara dolaplara yerleştirme merakı var. Sanılıyor ki çağdaş düşüncenin gereği budur ve o insanlar yerleştirildikleri dolapta, ütülü mendiller gibi kıpırmadan durmalı.

Bu sözleri üç yıl önce yaptığım bir söyleşiden aldım. Niyesi şu: Mehmet Yaşın'ı anladığımı bildirmek istiyorum. Hepimiz sıkıntılıyız şu ya da bu etiketlerden.

Kalıplarımızı, raflarımızı ve dolaplarımızı şöyle sıralarsak: Cansız, canlı, bitki, hayvan, insan. Burda bir büyük atlamayla, erkek-kadın. (erkeğe öncelik kaburga kemiği öyküsünden esinlenerek verilmiştir). Burda da bir uzun atlamayla, dinleri milliyetleri sıralayabiliriz: İngiliz, Yunan, Türk, Kürt vb... Cinsiyetimize kadar gelen doğal kimliklerimize, kültürel kimliklerimiz eklenmiş.

Düzenler, insan tekinin kimlikler içine en uslu biçimde yerleşmesini sağlarken ve kimi insan teki kendini bu aidiyetler içinde mutlu ve korunmuş duyarken, kimileri bu kimlikleri yırtı yaka birey olmaya çalışıyor.

Dil, genel bir bakışla, bölen, parçalayan, düzenleyen egemen anlayışın emrinde ve hizmetinde görünüyor. Varıp durduğumuz noktada topyekûn savaş içinde olmayı düşünmüyorsak, topyekûn düzgün iletişimi sağlamalıyız.

(Kültürel dediğimiz kimliklerimizin de çoğunluk, içine doğulmuş aidiyetler olması nedeniyle doğallaştığını düşünüyorum.)

Bölünmelerin, aşılması güç birer sınır birer cezaevi olduğunu ayırımsayan insan az değil. Sanatçıların, özellikle oyunlarını dil ile oynayanların, daha özel olarak ozanların, sınırları, kalıpları, düzgün eşyayı bozup dağıtıp yeniden kurmak istediği bilinir.

Bu konuda düşüncemi kim bilir kaç kez söyledim.

Dağlarca'nın, "şiir sözcüklerle yazılmaz, sözcükleri yokederek yazılır" deyişini de bu bağlamda değerlendiriyorum.

Mehmet Yaşın şiirlerinde iktidar dışılığından söz ediyor. Azınlık değil marjinallik. Kimi düzlemlerde de aidiyetsiz olma-

yı seçiyor. Tüm ozanlara da öneriyor bunu. Türk ozanı yerine Türkçenin ozanı denmeli ona göre. Gerçekten Türkçe kavramı, şiir yazan açısından Türk kavramından daha kapsamlı görünüyor.

Ama dil, yine oyununu kurup sınırını koymuyor mu? Türkçe sözcüğü de sınır belirlemiyor mu? “Şair” sözcüğü de öyle. Kısa süre önce, TÜYAP’taki konuşmasında Ali Cengizkan’ın, “Şair” sıfatının üstüne yazılmasını istemediğini, şiirin insanda söylenmeden de varolduğu düşüncesinde olduğunu söylediğinde keyiflendim. Huysuz atlar gibi, üstümüzde ne varsa atmaya çabalıyoruz. İyi de ediyoruz. Dili herkeslerden çok kurcalayan, gündelik anlatımı bozup, yeni dil yapıları, ileti olasılıkları (olanakları demiyorum) araştıran bizler için bu uygundur.

Ya, “önce insan olmak” diyenler neyi, nasıl algılayıp, dilin tuzağına nasıl yakalanıyorlar? Bu çizgide, “insan” olmanın ötesine geçip, hayvanlara, otlara karışıp salt bir canlı, bir yaratık olmayı seçenler?

Yitenin, sözü edilmeyenin sorumuza, konumuza bir yararı yok. Öteki ise hemen belirlenip, tanımlanıp, sınırı, çevresi çizilip bir yere yerleştiriliyor. Münzeviler, dervişler, sofiler (seçenler), ermişler, ulular (seçilip yerleştirilenler).

Kendine Türk şairi demekle, Türkçenin şairi demek arasında bir arpa boyu yol var. İşte, dille, insanın geldiği nokta.

Bunları aşmaya, dili yine dille aşmaya çabalıyoruz. Dille her gün meydan savaşı veriyoruz ama onunla da yaşıyoruz. Herhalde alışmalıyız buna.

KALİTELİ İLİŞKİLER

“Kaliteli bir şair” diye tanıştırıldığım zaman
kaliteli yazar diye bildiği birileri tarafından
biz de kaliteli olduk nazarlarında-
Şimdi beni izliyor Kalite Kontrol Başmüdürlüğü
içki bardağını tutan elim zarif bir tarzda durmalı
göğüse ne çok yakın ne de uzak, kararınca olmalı.

[İşte gene bir itişme bir didişme

yok oyuncuymuşlar yok yönetmen yok bilmem ne.]

Koltukta oturuşundan okunur ya insanın kalitesi
ya da ayak ayak üstüne atarken ayakkabı markasını...

[Valla bir de şair olacak bunlar

dişi geçen geçirine bir didişme bir didişme.]

Önce sarhoşluğ’ma sinirlendi, ayılınca kahkahalarımı
bir de şımarıklığ’ma tabii: “Yanlış”
diyerek ıskartaya çıkardı ona ters düşen her şeyimi.

Ben de bilmem ki şu Çehov-sofrasında işim ne?

[İçimiz başka iş didişme dışımız başka
bir didişme.] Bakın sevgili arkadaşlar
artık hasta ediyor beni aramızdaki kaliteli ilişkiler...

*

... diye biten şiirime, “kaliteli şiir” diyor neyse
masadakilerden biri de, kurtarıyorum kendimi.

[Kendimi?]

(Sözverici Koltuğu, 22)

İKTİDAR

Elimden aldı çocukluk arkadaşlarımı
ortadalga Sunucu Diline ayarladı anadillerini
müdürlerin gülümseyişini çizdi yüzlerine de,
yapayalnız kaldım.

oradan oraya oradan oraya oradan oraya

Tuhaf bir adama çıktı adım ve تنها...
Her adım başında bir intihardım
çünkü iktidar gerekti yaşamaya-
ama suçlusu ben oldum ölecek kadar acı duymanın.

ve oradan ora

Arkadaşlarım köpek bağlıyorlar kapılarına
pekiler, şifreli kilitler, uyarı zilleri:
“Hoşgeldiniz efendiiim!..”
Bense tam kaçmak üzereydim bu dükkândan da.

oradan oraya oradan oraya oradan

[Otobüs sürücüsü 10km. ötede indiriyor beni
yayan görünce bir küfür gibi süzüyor
hiyerarşinin en altında olduğ'mu sanan işçi.
“dur” emri veriyor bütün iktidarlar
arkadaşlarımsa Basın Özetleri’ni okuyor bana
tarafsız bir tavırla.
Derken otel temizlikçisi gürültüyle uyandırıyor]

kapanış sinyali

Hayır, dedim, böyle bitmemeli bu şiir
onlar arkadaşımıdır, ama fesatla dolu benim içim!
Hem artık ben de sap olmalıyım bir iktidara
yoksa yolu yok hayatta kalmanın

oradan oraya oradan oraya

Bariş Bıçakçı

Bu notların adı, şairin adı. Çünkü onun bir kitabı yok. Otuz kadar kısa şiiriyle, adsız bir kitabın arkasına sığınmış. Belli ki üç genç, üç dost şair ortak bir kitap oluşturmuşlar şiirleriyle. Kitabın adı yok demiştik ama üstünde vesikalık bir fotoğraf var. Orta yaşı geçmiş bir adam, sanırım herhangi bir adam. şairlerin yaşam öyküsü de yok. Haklarında başka bilgi yok. Bir tek şiirler var. Okur olarak etkilenebileceğiniz her yan bilgi alanınız dışına çıkarılmış. Kitabın arkasında bir tümce var:

“Yalnızca 5000 liradır.” Ön kapak içinde “Kendi Yayınımız. Ocak 94 Ankara” yazılı. Hüseyin Kıyar, Yavuz Sarıalioğlu, Bariş Bıçakçı adları.

Bu çocuklarda, bu şiirlerini çırılçıplak ortaya koyma cesaretini gösteren çocuklarda çok iş var. Bariş Bıçakçı’nın şiirleri en arkadakiler. Onları çok sevdim. Bu, her türlü şiddetin egemen olduğu dünyada, gençlerin dilinin medyanın diline ayarlandığı, nerdeyse her sözcüğün şiddet taşıdığı bir ortamda, bu şiirlerin getirdiği yumuşak güzelliğe insanların ne çok ihtiyacı var.

Adı da Bariş olan bu adam ve arkadaşları, istiyorum ki bundan sonra da şiirler yazsınlar.

Şiirin adı “Aşk” onunla başlayalım:

Ben, hiç olmasam keman olurdum!
Titrek olurdum, içli olurdum...
Kentin en eski binasında,
tavanasarında,
camlı bir dolapta dururdum.
Senin için senin için.

Dünyadaki yerini seçmiş, biçimini seçmiş, sesini, tavrını seçmiş. Günü beğenmiyor. Geçmişe nostaljik bir yakınlık mı? Hiç değil. O, sevgilisince, eski bir binanın tavanarasında, camlı bir dolapta duran içli keman niteliğiyle kabul edilmesini istiyor. Aşka yakıştırdığı, seçtiği âşık kişiliği bu.

“Sevgilim” adlı ilk şiirde, *üstelik artık ben / trenleri değil heykelleri seviyorum* da dese, bu bir zorunlu kabullenişin, razı oluşun anlatımı. Çünkü o gitmeyi, ordan oraya gitmeyi hatta rüzgâra takılan bir yaprak gibi gitmeyi istiyor. O cam dolapta keman gibi duran, o *Eski bir iskemlede, pencerenin önünde / dizlerime yapışık duruyor ellerim / bütün düğmeleri ilikli beyaz gömleğimin* diyerek, bağımlı, bağlı durumunu bildiren biridir ama, bunu isteyen biri olmadığını da öteki şiirlerinden anlıyorum. “Serseri Bir Islık İçin Şarkı’da diyor ki:

Evet anlıyorum, bir yolcu yerde başka, yolda başka!
Örneğin yerde korkak yolda başka.
Yerde yenik, yolda başka.
Yerde ölü, yolda başka...

“Gitmeden Önce” şiirinde ise, ... *Beni son gördüğünüzde düşen bir yapraktım. / Gri, uçarı ve kederli, / Her şeyden çok rüzgâra inandım: Söyleyecek başka sözüm yok! / Bir yaprak ancak rüzgârda mutludur. / Yokluğum armağan size...*

Barış’ın rüzgâra inanmasını, rüzgârla mutlu olmasını anlıyorum. Elbette, genç bir insan için özgürlük, yalnız özgürlük gerekiyor. Biraz da serseri yaşama olanağı istiyor. Öyle kendiliğinden bir yaşam. Mehmet Yaşın’ın deyişiyle *oradan oraya, oradan oraya*.

Usluluk, tutsaklık duygusu veriyor genç ozana. *Yokluğum armağan size*’deki serzenişi görmemek olası mı? Bunalan kişi çünkü, aranan kişi değil kurtulunmak istenen kişi olabiliyor.

Şiirlerdeki yalınlık, ince eğlenti belki Orhan Veli’den beri var ama sonrakiler bu yalınlığın ardını oya oya derinleştirdiler. Bir Ülkü Tamer, bir Sunay Akın çıktı. Şiiri yalın, çocuksu anlatımlar içinde, doğadaki, insan duygularındaki lirizmle büyüten. Kıvrak, keyifli. Bir o kadar da içli. Barış’ın şiirleri, bana, ondan öncekilerin güzelliklerini de ansıtıyor.

KIRLARDA SONBAHAR

Uzakların düz çizgisi, kuru otların sesi.

Ah yolculuk, şiddetli genişlik

ve her yöne gidebilirim.

Bunu çok geç anladım, kuşlar geçti yanımdan

bazı mevsimler, çok geç anladım

Önüm arkam ölüm..

Onu gitmelere, yolculuklara içten itenin ne olduğu açık: Ölüm vardı, ölüm olacak. Her yöne durmadan uçmak, gitmek kuşlara özgüdür. Onlar için doğaldır. Ama şair insandır. İnsan için doğal olan, belli bir yöne yürümektir. Yoksa, her yöne uçmak değil. Ona öyle belletilmiştir. Kuş doğasındakinin insan kültürüne yansması pek olası değil. Buna karşın toplumsal baskılar, çevre baskıları, hazır kalıpsal düşünceler olmasa, yaşam, insan için de kuşlarınkine benzeyebilir diyor, Barış. Onu kendi başına anlayıncaya kadar zaman geçmiştir. Gecikmiştir. Artık bağlıdır.

Şu altı dizelik şiirdeki anlatıma bakın. İnsanın trajiği ne güzel verilmiş. Doğrusu, kitabın tümünü bu notlar içine almak isterdim. Kitabın tümünü alamayacağım ama, hiç değilse bol örnek vermeliyim diye düşünüyorum.

FRİŞKA

Artık gidemem buradan, bu şehirden.

Eşyalar ve ben öyle ağırız ki

hiç kıpırdamıyoruz yerimizden.

Önceleri hafifti her şey, ağırlaştırdı zaman.

Geçen zaman.

Her şiirde bir parça daha derinleştirilen izlek aynı. Gerekli olan, istenen, bir yaprak gibi, rüzgâr içinde, gitmek. Kuşlar gibi özgür her yana uçmak. Ama bu bir istek bir düş olarak kalıyor. İnsan ne kuş ne yaprak. Kentlere evlere ve eşyalara bağımlı. Giderek daha daha...

Bir gün artık düş bile kurulamayacağını anlıyor, özgürlük üstüne. Eşyaların, evlerin, kentlerin kısaca tüm yaşamın insana yüklediği ağırlık onu tutsak ediyor.

BU ŞEHİR BU KAPI ARALIĞI

Burada kalalım, bu kapı aralığında.

Yazlar sıcak ve kurak

kışlarımız göğsümüze işleyecek denli kıvrak!

Burada kalalım, kapı aralığında.

Soğuk havaları önemseme, sessizliği de!

Bağırabiliriz düşerken

ve yükselirken, susabiliriz kabaran bir sevinçle.

Ne denli yeni, özgün imgelerle çalışılmış. Ve ardında ne çok şey var. Şiir budur. Az sözcükle, yalın gibi duran bir anlatımla, ardındaki genişliği ve daha çok derinliği sezdirmek. Kafka gibi, durumuyla, kendisiyle ince eğlenti (humor) kara mizah. Kapı aralığı, kalın kent için düşünülen bir mecaz. Kimin aklına gelir, has bir ozandan başka. Ne dışarı ne içeri. Çünkü kararsızlık içindedir özne. Girip yerleşmek istememekte, çıkıp gidememektedir. Üstelik bu kapı aralığında iklim hiç ama hiç elverişli değil. Okullarda ezberletilen iklim koşullarını anımsatan bir dize: *Yazlar sıcak ve kurak.*

Kışlar mı? Hareketi taşıyan onlar işte. Yaz için yazlar sözünü kullanırken, kış için kışlarımız diyor. Bikez daha mizahı kullanarak. Aslolan kışlardır. Eyledikleri vardır çünkü. *Göğsümüze işleyecek denli kıvrak!* oldukları için. Soğuk kışlarla, sıcak kurak yazlarla, kentin dayattığı umutsuzluk içinde, havaları da sessizliği de o kadar önemsememeli. Kapı aralığı gibi düşünülen bu kent çünkü, kimsenin elinden, düşmesini ya da yükselmesini almıyor. Üstelik, düşerken bağırılabilir, yükselirken susulabilir. İşte size bağışlanan. Bağırabilmek ve sevinçle susabilmek. Oysa, düşerken bağırmanın da bir anlamı yok, yükselirken sevinçle susabilmenin de. Üstelik sevinç ile susma nasıl bir araya gelebilir?

Şimdiye değin, her şiirde biraz daha derinleştirilerek çizilen kişilik “itiraf” şiiriyle adlandırılıyor: Dünyaya ayak uyduramamış biri. O biri, öteki “ayak uyduramamışlar”la bir araya gelir. Ayrıksı olmanın verdiği bir kendini beğenmişlik de alttan alta akar bu şiirde.

İTİRAF

Şiirden, heykellerden, aşktan söz ediyoruz
 Ve dünyaya ayak uyduramamış biri olarak kendimizden.
 “Hiç kimseye benzemiyoruz, hep dışarda kalıyoruz
 işte kocaman burnumuz: mutsuzluğumuz” diyorum,
 coşkuyla alkışlıyor dostlarım beni
 nasıl da çok seviyoruz sözcükleri!

Anlatacak şeyimiz kalmadığında, sonunda sustuğumuzda,
 saklanmaya çalışırken ışığa yakalanan
 iğrenç bir hayvanın gözlerine benziyor
 gözlerimiz, gözleriniz, gözleri...

• • •

“Resimler” şiiri, büyüklerin “mutlu olun” sözcüklerinin boş bir masal sözü olduğunu, çocukların bu şiddet, savaş, toplama kampları dünyasında mutlu olamayacağını, çünkü masalların da, ansiklopedilerin de, yazılı geçmişin de mutlu olmayı engellediğini anlatıyor.

Çünkü çocuklar o kendilerine anlatılanla, gösterilenle özdeşleşir. ... Ansiklopedilerde merakla baktığımız resimler: İçine suçluların atıldığı bir iğneli fıçı, / dev kanatlı kuşlara dönüşen dinazorlar, / iki akrebin ölümcül savaşı, toplama kampları, / havada yanan bir zeplin, okyanusa açılan Titanik / biz ona limandan el sallıyorduk.

Başka biri: olamıyorduk!

Resimlerle özdeşleme, biz ona limandan el sallıyorduk ile belirtilir. Ve sonuç bildirilir: Başka biri: olamıyorduk!

• • •

ve denizini kıyıya vurmuş bir dalga gibi önümde...

“Kadın” adlı şiirini böyle bitiriyor Barış. Yıllar önce Behçet Necatigil ile bir konuşmamızı hatırlıyorum. Benim bir dizemi çok beğenmiş tüm ciddiyetiyle şakalaşmıştı. “Bu dizeyi bana verin, şiirlerim sizin olsun.” Ben o kadar cömert değilim ama, yukardaki dizeye tutulduğumu da saklayamam.

Bu Barış birazcık ters bir ozan. “Siyah” kavramı “keder” kavramı ile uyumludur biliriz. Onun “Kararan Gümüş Kederi” şiirinde *Tam kalbime göre keder!*’in ardındaki dize şu: *siyah, oyunu terk eder*. Bir başka şiirinde de benzer tersliği görüyoruz: *durgun bir yaz gününün / aralarına çizdiği masum çizgiyi / hızla uçuruma dönüştürüyor aşk*.

“Kararan Gümüş Kederi” adlı şiirde de o tek izlek, çocukluğun, ilk gençliğin gitme, uçma düşleri. Sonra, *pencerenin önünde bir koltuk, şimdi... İçe kapanmak... ve keder*. Neden? diye sormanıza gerek yok. Şiirin dördüncü dizesi bunu açıklıyor: *Kaçsam, yine de sever mi beni annem telaşı*.

Yazının sonunu bu şiirle bağlamak istiyorum:

KARARAN GÜMÜŞ KEDERİ

*Coğrafya tutkusu eskiden, dünya haritası
yük vagonları ve uzun kıskırtıcı cümleleri rayların.
Uçma tasarıları, mühendislik bilgisi, rüzgâr.
“Kaçsam, yine de sever mi beni annem” telâşı.*

*Bitti; pencerenin önünde bir koltuk şimdi
Ve hızla unutmak, içe kapanmak
Tam kalbime göre bir keder!*

Siyah oyunu terk eder

TOPLU OYUNLAR

1. baskı: 1997

Bu oyunlar, benim genç yıllarımın ürünleri. Dördü, eski Türk Dil Kurumu'nca yayımlanan *Türk Dili Dergisi*'nce basıldı. (Salâh Bîrsel'in yayın kolu başkanı olduğu dönemde.)

Keloğlan Temmuz 1969'da (*Tiyatro Özel Sayısı*), *Kızlar Değirmeni* Eylül 1967'de, *Batak* Ekim 1963'te, *Çıkış* Mayıs 1963'te, *Kapılar Pencereleler*, *Babil'de Bir Yusuf* ve *Babil'de Bir Kadın* ise yine 1960-1970'li yıllar arasında yazıldı. Ortaya çıkmadan kaldı bugüne değin.

Yayımlanmış olanlardan bazıları Amatör Tiyatrolarca oynandı. *Keloğlan* Ankara DTCF Tiyatro Bölümü ve Çukurova Üniversitesi Tiyatro Topluluğu tarafından sahnelendi. *Batak* Robert College'da sahneye konuldu.

Gülten Akın

Batak

(Kısa Oyun)

KİŞİLER

KADIN

ERKEK

I. Bölüm

Epey genişçe, önde eşyasız kupkuru, arka planda bitişik iki yatağı, bir küçük radyosu, bir saati ve gerekli öteberisiyle yatak odası görünümünde bir salon. Ve karşılıklı, dizleri üstünde duran bir KADIN bir ERKEK. Ağarmış saçları, görünüşleri, giyinişleriyle orta yaşla, daha ilerisi arasında bir yeredirler. KADIN bir atkıya sarınmıştır. ERKEK'in kolları, gazete, kitap tutuyormuşçasına dirsekten kıvrıktır. Çevrelerinde yırtık, sararmış gazete parçaları, sigara kutuları, yarım bırakılmış sigaralar, küller, durduğu yerde eskimiş, dikişleri yarıda kalmış kumaş parçaları, şişler, örgü yünleri, yapılması yarım kalmış bir oyuncak bebek...

KADIN: (Sinirli bir sevinç sesiyle) Batıyorum galiba. Oynat kollarını, hızla oynat. Bana yardım et, bu iş bitsin.

ERKEK: (Bezgin) Değişen bir şey yok. Batmıyorsun.

KADIN: (Sabırsız) Hadi, oynat havayı. Bir parça kolaylaştır şu işi.

ERKEK: Ama kollarımı oynatamıyorum bir türlü.

KADIN: Saatlarca hep aynı şekilde tutmaktan. O gazetelerden. Geceler boyu gazetelerden. (Durur.) Bir şey yap ne olur. Kurtar beni, yardım et. N'olur, n'olur n'olur...

(Sesi bir sinek vızıltısına dönünceye dek incelir. Sonra kaybolur.)

ERKEK: (Bezgin) Hep sızlandın. Yeni bir şey mi bu? Sana ne dedim ben? (Unutmuştur.) Dur bakayım, ne dedim hep ben?

KADIN: Ne bileyim, birçok şeyler. (Makine gibi) Mesela: "Süte bak taşmasın." "Bugün öğleden sonra yat dinlen." "Çocuklara dikkat et." "Yaklaş bana."

ERKEK: (Bağırır.) Dur, dur. Bunlar değildi ama buldum. "Bana tutun" "Bana yaslan" derdim.

KADIN: Denedim biliyorsun, ama, aradaki açıklık engeldi. Sana kollarım ulaşmıyordu.

ERKEK: Hiç de denemedin. Kıpırdamadın bile. Ah, bir kıpırdasaydın! (Alaylı) Aklınla verdiğin karar sonucu bu. Sen bir kere bir şey için aklını kullandın mı öldür Allah sonucu değiştiremezdim.

KADIN: Elbet. Elbet kullandım, boyuna kullandım aklımı. Ya uzaklığı önceden kestirmeden, uzatıverseydim kollarımı?

ERKEK: Bana tutunurdun.

KADIN: Kendi aklını tutturmuştun. İkimize de yeteceğini sanıyordun. (İnatla) Hayır, batardım. Birdenbire batardım.

ERKEK: Öyleyse ne yapayım ben? Kıs sesini, bekle. Aklının sonunu bekle.

(Biraz ara)

KADIN: Saat kaç?

ERKEK: Belki yirmi dokuz, belki otuz iki..

KADIN: (Güler.) Böyle saat hiç duymamıştım. Bir yerden sonra yuvarlak konuşmak gerek bu konuda. Otuz, altmış, doksan...

ERKEK: Yeter, kes vızıltını. Radyoyu dinlemeliyim önemli haberler var.

KADIN: (Güler.) Önemli, önemli... Bu önemli'lerle değişen ne oldu, onu söylesene. Kesin olarak ne değişti? Önemli olsaydılar bunca sık yinelenirler miydi?

(ERKEK kalkar, alışkın ellerle radyoyu açar. Önce ses gelmez.)

KADIN: (Radyoyu taklit eder.) Dünyanın şurasında bir ayaklanma, burasında bir savaş, öteki yanında açlıklar, açlıklar. Ertesi gün, yine ayaklanma, savaş, açlık, ertesi yıl yine, üç yıl, on yıl sonra yine... (Kendini bir türlü durduramaz gibidir.)

ERKEK: Kes vızıltını!

KADIN: Ama, bana öyle geliyor ki hiçbir şey değişmedi. Bir bit yeniği var bu işte. Ya hiçbiri yeteri kadar önemli değil, ya ben dünyaya metelik vermeyen, gündelik yaşamasına bürünmüş o büyük çoğunluktanım.

ERKEK: Bunu hep söylersin ama içten içe kabul etmezsin. Eder sen, o düzmece, o geveze kişiliğin ne olur sonra? Neyse neyse keselim artık. Haberler başladı.

(Radyo, KADIN'ın taklit ettiği sesle, aynı şeyleri söyler. ERKEK büyük bir dikkatle dinler. Ses gittikçe hafifler.)

KADIN: Batıyorum. Bana yardım etmelisin.

ERKEK: (Baştan savma, hızlı hızlı) Gel bana, tutun bana. Yavrucuğum, meleğim benim.

KADIN: Çok uzaklardasın. Sesinden anlıyorum. Uzaklaştıkça tatlılaşır hep.

ERKEK: (Yatağa oturur. Tekrarlar.) Gel yavrucuğum meleğim benim. Güzel kollarınla sımsıkı kucakla beni. Ne çok istiyorum bir bilsen!

KADIN: Ne zaman uzakta olsan, bu bana daha kolay gelir. Aramızdaki o soğuk şey azalır. (Yavaşça kalkar. Yaşlılığını belirten, takma üst saçlarını çıkarır. Atkısını atar omzundan. Güzel bir genç kadındır şimdi. ERKEK de gençleşmiştir. KADIN ona doğru gider. Kollarını boynuna uzatır.)

ERKEK: (Birdenbire söylenmeye başlar.) Ah, ne kadar yorgunum! Sabahları şu kalkmak yok mu... Kravatım nerde? Hiçbir zaman hangi elbiseyle hangi çorabı giyeceğimi öğrenemedim. (Zıt renkli çoraplarını, ayaklarını havaya kaldırarak gösterir. KADIN kollarını indirir yavaşça. Eski yerine döner. Atkısını örter. Eski saçlarını yerleştirir. Dizleri üstünde oturmaya devam eder. ERKEK de ardından... Gelir karşısına oturur.)

KADIN: Yine mi o kadınlar? Ne zaman onlara gidecek olsan huysuzlanırsın.

ERKEK: (Usançla) Hiçbir zaman olmadı kadınlar. Başka kadınlar olmadı. Başka kadın nasıldır, nedir bilmedim.

KADIN: İnkâr mı? Hani o birbirine benzeyen, güzel kumral iki kız. Ne de yılışık şeylerdi. Evimize kadar sokulmuşlardı. Uzun süre benim evimde oturmak için direnirlerdi. Ben git-sinler isterdim. Onlar her yere girer çıkarlardı. Bana yaklaşırlardı bir de. Ne tuhaf... Sevgi beklerlerdi benden. Oysa sen, bütün sevgini onlara verirdin.

ERKEK: (Tekrarlar.) Senden başka kadın tanımadım. (Birden canlanır.) Ha, onlar mı? Onlar kızlarımızdı karıcığım. İyi düşün-sene, hatırlasana. Sevgili kızlarımızdı onlar. Senin kızlarındı.

KADIN: Benim kızlarım küçücüktü. Sahi nerde onlar? Ne çok görünmediler. Saat kaç? Dönmeleri niye gecikti bu kadar?

ERKEK: Saat belki yirmi dokuz, belki otuz iki karıcığım. Onlar büyüdüler. Tatlıydı büyümelerini izlemek. Her saat biraz daha uzun, daha alımlı. Ama ne oldular şimdi, bilmiyorum. Belki de hiç yoktular da ben yanılgıya düştüm.

KADIN: (*İnatla*) Vardılar. Uzun uzun kaldılar evde. Büyük aynalarımızın önüne çekerlerdi beni. Biri bir yanıma, öteki öbür yanıma geçer, bana yaşlandığımı seyrettirirlerdi. İşkence saatlarca sürerdi. (*Bitkin*) Tükendim işte. Nerdeyse batacağım. Boğazıma kadar gömülüyüm. Sense yardım etmiyorsun.

ERKEK: Ne çabuk böyle. Dur bakalım daha. Ötekileri hatırla. O bizden öncekileri. Ne uzun sürmüştü tüm batmaları. Aklımıza estikçe acırdık uzaktan. Elimizden bir şey gelmezdi.

KADIN: Bana yardım eden yok mu, yok mu, yok mu?

ERKEK: Kes sesini! Faydası yok. O aklını sahidenden kullanıp, ya kabul etseydin sıradan, çoğunluktan olduğunu, ya da gerçekten seçkin olsaydın. Kimseler yardım edemez sana. Kendin bile.

KADIN: Yorgunum. Uyumak istiyorum. Aklım nerelerde bilmiyorum bile. Kollarım nerelerde bilmiyorum bile.. Gözlerim nerelerde bilmiyorum bil.. bil.. bil..

(*Öne doğru yavaşça düşer.*)

ERKEK: (*Kıvrık kollarını açar.*) Oh Tanrım, dünya varmış. Saatlarca sürdü. Ne zor batılıyor. Yardım edebilirdim. Şüphesiz. Ama ne faydası vardı. Üstelik bütün gücümü alacaktı. Oysa ben onu azar azar tüketeceğim. Ta sonuna kadar. Belki batmam. Belki ben herkesten başkayımdır, hiç batmam. (*Her yerini oynatır.*) Öyle. Elbet öyle. Ama şöyle bir kalkabilsem ayağa. Batsın bu düzen. Yeniden başlamalıyım.

ERKEK ayağa kalkmaya davranır, bacakları cansız gibidir. Hızla öne doğru düşer ve bir daha sesi çıkmaz.

II. Bölüm

Dekor değişmez. KADIN ve ERKEK yine dizleri üstünde karşılıklı durmaktadırlar. Aradaki bir kol uzunluğundan fazla açıklık da değişmez.

ERKEK: Vakit geldi mi? Saat kaç?

KADIN: Ne vakti?

ERKEK: Vakit işte, her zamanki, boyuna yaklaşıp, boyuna gelir, sonra yeniden bir başkasını bekleriz. İşte o. Vakit geldi mi, saat kaç?

KADIN: Vakit gelmedi. Erken daha. Saat yirmi iki veya otuz iki gibi bir şey.

ERKEK: Hangisine yakın. Bu çok önemli. Sıkılıyorum, boğulacak gibiyim. Batak dizlerime kadar geldi.

KADIN: (Alaylı) Yok canım. Büyütüyorsun. Nerdeyse diyecektim ki, beni bir yerlere götür. Bunu ne zaman söyleyecek olsam...

ERKEK: Sırası mı? Nereye götürebilirim seni. Kıpırdayabiliyor muyum? Biraz anlayışlı olsana. Yardım etsene bana.

KADIN: Büyütüyorsun. İşin gücün sıkılmak, bunalmak, yakınmak. Sonra da bütün bunları bir haklı sebepmiş gibi yerine bırakıp, çekip gitmek.

ERKEK: Ah bir, ah bir..

KADIN: İmkân mı? Kendi imkânların yeter de artar bile. Kımılda. Bak, böyle. (Kollarını yüzer gibi oynatır.)

ERKEK: Dur, dur Allah aşkına! Havayı kıpırdatma. Daha çok gömülüyorum. Hiç rahat duramazsın. İlla kıpırdamalı. Her kıpırdayışında biraz daha battığımı görüp insafli olsana.

KADIN: Ben kıpırdamasam, sen kıpırdayacaksın. Düzen bu. Birimizden biri.

ERKEK: Ne olur bir denge kurabilirsek! Hiç kıpırdamasak ya da aralıklarla bir sen bir ben.

KADIN: Ya dengeyi bir anda bozarsan bir hızlı kıpırdanışla ha! Bunu istiyorsun değil mi?

ERKEK: Ne olur güven bana. Kendini çekme benden. Bırak yaklaşayım.

KADIN: Kollarının ikisini birden uzat şöyle. Tutun bana.

ERKEK: Bak ama, aradaki boşluğa bak. Sana uzanabilir mi kollarım? Düşüp birden boğulmamı mı istiyorsun?

KADIN: Bana güvenin yok. Öyleyse sus! Başımı dinlemek istiyorum. Hem kapının çalınışını duymalıyım. Birileri gelmiş olabilir.

ERKEK: (*Korkuyla*) Nasıl? Beni burda böylece unutacak mısınız?

KADIN: Sus, konuşma. Kapıyı dinliyorum. Şimdiye kadar kaç kez gelmişlerdir, kim bilir? Kaç kez aramışlardır beni? Ama fırsat vermiyorsun ki! Senin sesinden başka bir şey işitmez oldum.

ERKEK: Saat kaç? Büyük vakit geldi mi? Sanırım yaşlandık karıcığım. Kapıyı dinleme.

KADIN: (*Sinirli güler.*) Daha var. Belki yirmi ikilerde, ne önemi var bunun. Ah bir sussan, mutlaka kapıyı duyacağım! (*Güvenle*) Beni ararlar.

ERKEK: Bir gün usanmadın beklemekten. Bir gün tümünden kendini bana vermedin. Ne olur artık dön bana! Ne çok dostun vardı. Yakın saatlara kadar ne çok kapı çalındı. Ne çok açtın. Ne çok beni yalnız bıraktın. Üstelik dünyanın bütün yükü, bütün gündelik şeyler...

KADIN: Sus lütfen. Kapıyı dinlemeliyim.

ERKEK: (*Kızgın*) En çok da erkeklerdi. Hoşlanmazdın kendi cinsinden.

KADIN: Erkektiler doğru. Ama hep çekingen, hep hesaplı. Biri böbreksiz yaşardı. Başka yiğitliği yoktu. Ötekinin yıllanmış bir bekârlığı vardı. Kıpırdayabilse, başka, benim hoşlanmadığım biri olacaktı. Ama o yalnız dostluğa yatkın bir gevşeklik içinde yüzdü durdu. Üçüncüsü yüzünü değiştirirdi. Bazen de bozar dağıtır eline alırdı. (*Ara*) Yok, yok... Hiçbiri erkek değildi ama dosttular. Ararlardı beni.

ERKEK: Bense, senin için sadece erkektim. Geçici bir şey yani. Ama batıyorum. Saat kaç?

KADIN: (*Baştan savma*) Sus. Kapıyı dinliyorum. Daha çok var.

ERKEK: Bir genç adam vardı. En çok da ona tutulurdun. İnkâr etme, onu severdin. Dünya bir yana o bir yana. Arsızca dolışırdı önümüzde, arkamızda, ortamızda. Her yerde, üstüme sıvaşırdı sanki. Yanımdan ayrılmazdı. Yan yana bizi görenler yaşlılığıma gülerlerdi.

KADIN: Sus. Sus. Kapıyı dinliyorum. O gelir belki. O benim oğlum, bizim oğlumuz kocacığım. Hatırlasana.

ERKEK: Benim oğlum mu? O küçücüktü. Nerde sahi? Gecikmezdi bu kadar. Saat kaç? Vakit gelmedi mi?

KADIN: Sus. Ne değişecek konuşmakla. Sıkıldım artık. Beni bir yerlere götür.

ERKEK: Nasıl kıpırdayabilirim? Sırtımda ne var görebiliyor musun? Öyle ağır, öyle ağır ki.

KADIN: Yok bir şey. Bahane hep. Benimle bir şey yapmak istemezsin. Kısa bir süreden sonra hiç istemedin. (Nazlı) Kalk. Çarşılara gidelim. Bana kırmızı pabuç al. O gece mavisi giysiyi al bana. (Atkısını ve eski saçlarını çıkarıp gencecik kalkar, yatak odasına doğru gider, saçlarını dağıtır. İstekle gerinir.) Bak, ben ne güzelim. O kırmızıları, mavileri istiyorum. Gel beni kucakla. Okşa. Sonra gidelim. Çarşılara gidelim.

ERKEK: (Kıpırda, kulak kabartır.) Sesin ne tatlı. Ama ne uzak. Ne zaman ayrılacak seninle, sesin böyle tatlı gelirdi.

(Yavaşça kalkar, yatağa doğru gider. Karısına uzanır, tutar.)

KADIN: (Sinirli) Yorgunum. Dokunma bana! Ne çok yakınımdasın. Her saat her saat. Hiç aralık vermeden. Sana hep söyledim. Bu kadar bitişik olmasından hoşlanmıyorum bu yatakların. Aralıklı olmalı.

ERKEK: (Kırgın) Ama bir gören olsa! Çocuklar, büyükler, akrabalar. Uzak, yakın, bir hizmetçi, bir kedi.. Bütün dünya ne der? Bu düzen bu bitişiklikten başkasını kaldırmaz ki karıcığım. (Yavaşça yürür. Eski yerine döner. Dizleri üstünde durmaya devam eder. KADIN da ardından. İkisi de eskiliklerini takınırlar.)

(Bir süre)

ERKEK: Vakit geldi mi? Saat kaç?

KADIN: Sus. Ne zaman geleceği belli mi olur? Saat belki yirmi iki, belki otuz iki.

ERKEK: Yaşlanıyoruz. Batışım hızlanıyor karıcığım. Ne olur tut beni! Ya batayım birden ya kurtar beni.

KADIN: Sus. Kapıyı dinliyorum.

(Kapı önce hızlı, sonra yavaşlayarak çalınır. KADIN kalkmaya davranır. Kalkamaz.)

ERKEK: Hayır, hayır. Ne olur gitme artık! Burada, benimle ol. Pek bir şey kalmadı, saat kaç?

KADIN: *(Kalkmaya çabalamaktadır, kalkamaz, ama belli etmez.)* Saat yirmi veya otuz olmalı. Pekâlâ. İstemiyorsan kalkmam. *(Kendi kendine)* Bu bir geçici uyuşmadır. Elbet kalkabilirim. Biraz bekleyeyim, geçecek. Belki batar tümünden o arada ve ben aykırı bir şey yapmadan..

ERKEK: Ordasın değil mi? Gitmedin. Gitmezsün elbet. Hızlı bir kımıldın beni batırır.

KADIN: Peki peki. Ama usandım. Sus artık.

ERKEK: Kapıyı dinleme. Gelen belki de satıcıdır. Başka evleri soran bir yabancısıdır.

KADIN: *(Çığlıkla)* Bir yabancı mı? Bunu hiç düşünmemiştim. Bir yabancı yeni bir dostluk umudu demektir. Tadını hatırlasana. Bir yabancı ne çok yeni şey demektir.. *(Durur.)* Ah yeniden çalsa!

ERKEK: Saat kaç? Vakit gelmedi mi? Ben boğuluyorum karıcığım. Biraz yaklaş, sana tutunmalıyım.

KADIN: *(Bezgin)* Pekâlâ, al işte. *(Gövdesiyle uzanır.)*

(ERKEK kollarını uzatır. Tam o sırada kapı yeniden çalar. KADIN kocasını unutup kalkmaya davranır. Denge bozulur. Adam yüzüstü düşer.)

KADIN: *(Bir an şaşkın)* Gerçekten istemiş miydim bunu? Yok yok. Tanrı bilir ki isteyerek olmadı. Ne de vaktinde çaldı kapı... *(Hatırlar.)* Vakit gelmedi mi, saat kaç diyordu. Sabırsızlanıyordu. Sanırım gelen vakittir. Kapıyı açmalı.

(Büyük bir çabayla ayağa kalkar gibi olur. Dengesi bozulur.) Gelen gerçekten vakitmiş.

Öne doğru düşer.

PERDE

Kapılar Pencereleler

(Kısa Oyun)

KİŞİLER

KADIN

ADAM

ÖTEKİ

Hiçbir özelliği olmayan, ama içinde yaşayanların geçim sıkıntısı çekmediğini belli eden bir oda. KADIN, boynunda, zincire asılmış acayip bir saat taşımaktadır. Koyu renk akşam giysisi içindedir. Omzunda da bir atkı vardır.

KADIN: Fırtına başladı, sesleri duyuyor musun?

ADAM: Yok canım, yanıyorsun.

KADIN: Fırtına diyorum sana, onu iyi tanırım.

ADAM: Peki, senin dediğin olsun. Ama ne olur, (Saati gösterir.) sakla onu bir yere. Kimse görmesin.

KADIN: (Saati sımsıkı tutmaktadır.) Saklayamam. Nereye saklayabilirim. Hem boynuma asılı, hem gittikçe büyüyor.

ADAM: Üstünü ört bari. Şimdi gelecek. Ona nasıl anlatırız?

KADIN: Derim ki, o, bir saat. Gördüğün gibi... Bir saat. Alelade bir saat.

ADAM: İnanmaz. Gittikçe büyüyor. Tıkırtısı gittikçe artıyor. İçinde canlı bir şey olduğu besbelli.

KADIN: Evet, besbelli. Anlasın varsın, daha iyi. Korkuyor musun yoksa?

ADAM: Korkmuyorum. Kormadığımı biliyorsun. Ama nasıl anlatmalı ona ki, elimizde değildi...

KADIN: (Dalgın) Elimizde değildi...

ADAM: Aynı anda gördük onu. Kimsecikler yoktu yanımızda, yöremizde. Ellerin sımsıcaktı.

KADIN: Sımsıcaktı. Seninki de sımsıcaktı. Ama ilkin ben gördüm onu.

ADAM: Birlikte gördük.. Nasıl da yanıyorsun!

KADIN: Ben gördüm, sana gösterdim. (ADAM'ı tutup hafifçe sarsar.) Hatırlasana! Alacakaranlıktı. Orta yerde pırl pırl duruyordu. Bak, dedim, baktın. Evet, "İkimizin olsun" diyen sensin.

ADAM: Bir oyun gibi geldi. Nerden bilirdim içinde canlı bir şey var, gittikçe büyüyecek.

KADIN: Ellerimiz sımsıcaktı. Yanı başımdaydın. Kokunu duyuy-

yordum. (*Sokulur.*) Şaşırmıştın. Yüzünü çıkarıp eline almıştın. Nereye koyacağını bilemiyordun.

ADAM: (*Ellerini yüzüne götürüp geri çeker.*) Utanıyordum. Mutluydum seninle olan o şeyden. (*Kaygılı, saata bakar.*) Ama utanıyordum. Öteki de dostumdu.

KADIN: Götürüp verecektin nerdeyse, ha? Al, diyecektin. Hak-kım yok. O senin karın, bu da senin olmalı, diyecektin.

ADAM: Boyuna yanılıyorsun. Öyle bir şey demeyecektim. Ama utanıyordum, gerçek bu.

KADIN: (*İçini çeker.*) Ne yapacaksın şimdi? Hep utanacak mısın, yoksa açıklayacak mısın?

ADAM: Evet. En iyisi bu, ama nasıl yapmalı?

KADIN: Canlı bir şey. Onu açıklamalıyız. Oysa, seninle gelmiyorum.

ADAM: Kesin mi? Kaç kere söyledin bunu. Ama hep umutlandım. Bana öyle geldi ki "Seninle geleceğim" diyorsun.

KADIN: Seninle geleceğim, dedim.

ADAM: Öyle demedin. Seninle gelmiyeceğim dedin. Ne çok yanılıyorsun! (*Sessizlik*)

KADIN: Fırtınaya ne oldu? Bir şeye alıştım mı onsuz edemem. Ne oldu fırtınaya? Sessizliğe dayanamıyorum.

ADAM: Fırtına başladı. Sesleri duymaman garip. Hem, boyuna konuşuyoruz, öyle de bağırıyoruz ki!

KADIN: Şimdi gelecek.

ADAM: (*Korkuyla*) Evet, gelecek. Sustur şunu. (*Saati gösterir.*)

KADIN: Konuşan benim, nasıl da karıştırıyorsun!

ADAM: Ya sakla onu, ört, giysinin bir yerlerine koy. Ya da gel benimle. Kaçalım.

KADIN: (*Gözlerini kapar.*) Kaçalım mı dedin?

ADAM: Hayır. Ondan utanıyorum. Kesin olan şimdilik bu.

KADIN: Ah, utanmaktan bir şeyi gözün görmüyor. Bak ellerime nasıl sıcak. Tut, bak.

ADAM: (*Sevgiyle tutar.*) Sımsıcak. Ama o canlı şey. Büyüyor... büyüyor. (*Korkuyla geriler.*) Sakla onu. Kaçalım.

KADIN: Ayak sesleri. Onunkidir, iyi tanırım.

ADAM: (*Korkulu*) Şimdi kapıyı açacak.

(Kapı açılır. KADIN'ın kocası olan ÖTEKİ girer. Orta boylu, sağlam görünüşlü, sert bir yüzü olan ÖTEKİ.)

ÖTEKİ: (Havayı koklar.) Bu odada hep bir koku olur. Bir şeyler yanmış gibi. Dayanamayacağım artık.

KADIN: (Dalgın, saati atkısıyla örter.) Koku mu?

ADAM: (Kendi kendine) Oh, çok şükür, nasıl da ufaldı!

KADIN: (ADAM'a) Bir şey mi dediniz? Evet. (Kaldığı yerden konuşmasını sürdürür gibi) Şimdi bütün dünya onunla ilgili. Son büyük savaş böyle patlamıştı.

ÖTEKİ: Ne savaşı? (Baştan savma konuşmaya kalkar.) Evet, savaş! Her yerlerde, daima bir savaş olur. Olağandır bu. Ama bu koku? Ne zaman gelsem. İkiniz bir arada olsanız... Yanık bir şeyler... Bu kokuya dayanamayacağım.

(KADIN pencereleri açar. ADAM, KADIN'a yardım etmeye davranır, sonra oturur yerine.)

ÖTEKİ: (Ters ters bakar.) Ne zaman yerinden kıpırdasa, sen koşmak istiyorsun. Niye istiyorsun bunu? O kadın, karım benim. Pencereleri açmak onun işi. Öyle anlaşıyorduk.

KADIN: (Mahzun) Evet, sevgilim, öyle anlaşıyorduk. Sen de kapıları kapatacaktın.

(Fırtına pencereleri çarpar, kapı açılır birden.)

ÖTEKİ: Hey Tanrım! Evimde, kendi evimde, kapılara, pencerelere sahip olamıyorum. Üstelik anlaşıyorduk.

(Açılan pencerelerde KARAYARATIKLAR görünür, KADIN'a doğru gelirler, hafif sesler çıkarırlar. KADIN çılgınlıkla kaçır, ADAM'a sarılır.)

ÖTEKİ: Hey Tanrım! Yetmiyor kapılarla pencerelerle uğraştığım. Ona gidiyor. Korktuğunda, sıkıldığında ona gidiyor.

(ADAM'la KADIN sımsıkı sarılmışlarken, KADIN'ın atkısı altında bir büyüme olur.)

ADAM: (Yavaşça) Yine büyüyor... benden uzaklaşmalısın. Anlamamalı.

KADIN: Ona mı gideyim istiyorsun?

ADAM: Başka çaremiz yok şimdilik. Düşünmeliyiz.

KADIN: Ama ne zaman ona gitmeye kalksam bu kara-şeyler girer

aramıza. Usandım artık. Hastalanmaktan, delirmekten korkuyorum. Gidip atarım kendimi ırmağa en iyisi.

ÖTEKİ: İrmağa mı? Hayır. Sana muhtacım. İrmağın sana ihtiyacı yok. (ADAM'ı gösterir.) Kimsenin yok. Onun da. Benim kadar kimsenin sana ihtiyacı yok. Gel bana.

KADIN: Kov onları. Kov! Gücün yeter. Ama kullanmıyorsun. Bu işe yeterince önem vermiyorsun.

ÖTEKİ: Önemli değil. Büyütüyorsun. Sen istiyorsun onları. Kapıları, pencereleri sımsıkı kapatmalıyız. Üstelik anlaşıştık. Ben senin kocanım. (KARAYARATIKLAR bale adımlarıyla usul usul döner, dolaşırlar.)

KADIN: Söyleme bunu. Sevgilimdin eskiden, dostumdun. Onu hatırla boyuna. Onu hatırla, kurtar beni. (KARAYARATIKLAR yavaş yavaş çekilir. Bu kez, beyaz, kanatlı, kadın biçiminde yaratıklar girer, dolaşır içerde. KADIN, ÖTEKİ'ne yaklaşır, sokulur.)

ADAM: (Hiçbir olağandışılık yokmuş gibi, konuşur.) Her yerde savaş mı demiştiniz? Yok. Geçti o günler. Savaş olmaz artık. Bizimkiler şaşılacak kadar çoğaldı. Dünya sessiz olacak bundan böyle. İstedğimiz bu.

KADIN: (Önce kocasına sarılır, sonra hafifçe çözülür.) Dünya değişti sahi. Bütün kurallar değişti. Oyunlar ters oynanıyor.

ADAM: Kimse kimseyle tam karşı karşıya gelmiyor ki, o yüzden ters başlanıyor oyunlara. Bir çeşit aldatmaca bu.

KADIN: (ADAM'a) Bir şey sormalıyım. Hep aklıma takılır. Ben iyi bir insan mıyım? İçtenlikli miyim, değil miyim?

ÖTEKİ: (Kızgın) Hey Tanrım! Yine kendinden söz ediyor. Sana kaç kez söyledim, onun yanında kendinden söz etme.

KADIN: Söyledin sahi. Ama bilmek istiyorum bunu.

ÖTEKİ: Savruksun, neyi nereye koyacağını, neyi nerde kullanacağını bilmezsin. Her şeyi birbirine karıştırırsın.

ADAM: İyisiniz, evet. İçtenliklisiniz de. Bunu biliyorum.

KADIN: Ama, anlatın nerden anladınız?

ÖTEKİ: (Koklar.) Dayanamıyorum. Bu koku beni öldürecek. Neden gereği kadar havalanmaz bu oda, bilmiyorum. Yanık kokusu nerden gelir? Üstelik anlaşıştık.

ADAM: (KADIN'a) Biri ölmüştü, bir kadın doğurmuştu. Ağla-

mıştınız. Ağladığınızı kimseye göstermemiştiniz, bana söylemişsiniz olanları.

KADIN: Evet. O zaman şey de yoktu (*Saata bakar.*)

ÖTEKİ: İstedığınız kadar olmaz deyin, savaş olacak. Büyük bir savaş, gerekli bir savaş.

(*BEYAZYARATIKLAR çıkarlar.*)

ADAM: (*ÖTEKİ'ne*) Sizinle dost kalacağız.

ÖTEKİ: Evet ama, karım, siz, ben. Üçümüz beraberken o yanık kokusunu duymuyor muyum! (*Durur.*) Mutlaka savaş olacak. Her şey düzene girecek bir savaşla. Güçsüzlere ölüm!

(*KADIN sevgiyle ADAM'a bakar, yaklaşıp.*)

ADAM: (*KADIN'a*) Evet. Hem iyisin, hem içtenlikli.

KADIN: Hem güçlüsün sen de, hem barışçı.

ADAM: (*Kendi kendine*) Büyüyor. Korkmamalıyım. Açıklamanın tam sırası. (*KADIN'a*) Ona her şeyi anlatmalıyız. Ne olacaksa olsun.

KADIN: Evet, yiğitçe. (*Gider, adamın her yanını yoklar.*) Başın, boynun, omuzların, kolların, bütün gövden. Hiçbir aykırılık yok. Yiğitçe demiştim, değil mi? Tastamam. Üstünde konuşmalıyım.

ADAM: Çıkar saati.

KADIN: Al işte! (*Saati çıkarır.*)

ADAM: (*ÖTEKİ'ne saati göstererek*) Sana uzun bir süredir söylemek istedik. Bu, bu, bu şey.. Bir saat değil. Alelade bir saat değil, canlı, büyüyor.

ÖTEKİ: Aklınızı kaçırmışsınız siz. Öyle şey olmaz. Benim evimde, benim odamda. Her şey düzeninde, pencereler açık ya da kapalı, kapı mutlaka kapalı. Üstelik anlaşıştık da. Benim karım o.

ADAM: Ama bu şey onunla benim. İkimiz birden gördük onu. Gittikçe büyüyor. Korkarım bu odaya sığmayacak yakında. Anlamalısın. Alıp götürmeliyim, onu da, (*KADIN'ı gösterir.*) onu da.

ÖTEKİ: Kendini nehre atacağını söylemişti. (*KADIN'a*) Yanlış duymadım değil mi?

KADIN: Atarım. Başka çarem kalmazsa atarım. O kara şeyler... sıkıntı. Sorular, boyuna bu sıcak sıcak büyüyen.

ÖTEKİ: Pekâlâ git at! Bu, kurallara daha uygun. Madem istiyorsun, izin veriyorum. Git at kendini!

(KADIN hızla kapıya atılır, ADAM sımsıkı tutar onu.)

ADAM: Deli misin? Bütün kurallar altüst oldu dünyada. Ona bakma sen. Savaş olmayacak korkma. Sessizlik, iyilik. Ben seni sımsıkı, böylece ta sonsuza dek taşıyım.

ÖTEKİ: (Bağırır.) Bırak gitsin. Seninle de anlaşmıştık. Dostumdun hani?

KADIN, kurtulur çıkar. ADAM da arkasından. ÖTEKİ, sakın adımlarla bir gider, bir gelir.

PERDE

Çıkış

(Kısa Oyun)

KİŞİLER

TUTSAK

BİRİNCİ GEZGİN

İKİNCİ GEZGİN

KARALI KADIN

BEYAZLI KADIN

KUTSAL KİTAP SATICISI

KRAL

KRALİÇE

“Ve kavm uzakta durdu
Ve Musa Allah’ın bulunduğu koyu karanlığa yaklaştı.”

I

Aydınlık bir gece. Kumlara, seyrek ayak izlerine, üç beş cılız ağaca, uzaktaki yıkıntılara, eski bir kaleye yer yer ay ışığı vurmuş. Bir önemli yapıdan ayakta kalan tek taş sütuna zincirle bağlanmış biri uyumada. İki kişi belirir; yorgun, kılıksız ama bunlar pek umurlarında olmayan iki kişi.

BİRİNCİ GEZGİN: (Ayağı yerdeki adama takılır, sendeler, döner, ilgiyle bakar.) Uyuyan biri var burda. Zincire vurulmuş biri.

İKİNCİ GEZGİN: (O da şaşırmıştır.) Uyuyor!.. Amma da tuhaf!..

BİRİNCİ GEZGİN: (Adamı yavaş yavaş sarsar.) Hey... hey! kim bağladı seni buraya? Amma da sıkı bağlamışlar! Ölü gibi uyuyor... Hey.. uyan, uyansana! Kimsin sen?

TUTSAK: (İsteksiz, yorgun, gözünü açar, kıpırdanır.) Niye uyan-dırdınız beni? Ne istiyorsunuz? (Kendi kendine söylenir.) İki yabancı... Nasıl geçtiniz, ne işiniz var burda?

BİRİNCİ GEZGİN: Biz iki arkadaş, iki gezgin, iki serseri yani... Çok yer gezdik ama böyle bir şeyi, dinim hakkı için, ilk görüyorum. Suçun ne, söylesene? Kim bağladı seni?

İKİNCİ GEZGİN: Yardımımız dokunabilir mi sana?

TUTSAK: (Gülümser.) Eski bir kralım ben... şu geçtiğiniz küçük ülke benimdi. Doğuda olağandır bu. İnsafı kişilermiş düş-manlarım. Yaşıyorum, bakın. Yiyorum, içiyorum. Zincirlerim mi? Varsın olsun! Hem size ne bundan? (Sinirlenir birden.) Çekip gidin hemen! Görürlerse sizi de cezalandırırlar. Belki de ben bağırıp yakalatırım. (Güler.) O zaman beni bırakır, sizi vururlarsa zincire karışmam ha!

BİRİNCİ GEZGİN: Keyfin yerindeyse niye karışalım biz? Güle güle yaşa, ye, iç. (Alay eder.) Zincirlerinse... söylemeye değmez... tüy gibi, yok gibi.

İKİNCİ GEZGİN: Benim belaya çatmaya hiç niyetim yok. Yürü, gidelim.

İKİSİ BİRDEN: Hadi hoşça kal gönüllü tutsak.

(Giderler.)

TUTSAK: *(Hafif bir mırıltıyla)*

Görmezler içte buncasını
Benim kollarımda tek zincir.
Hey dünya ne verdin onlara,
Benden eksilttiğin nedir?

(TUTSAK, uzanır, uyumak üzere gözlerini kapatır. Biraz sonra bir kadın belirir, yaklaşır acele adımlarla. Karalar giyinmiştir. Çevresine ürkek bir göz atar, TUTSAK'a sarılır.)

TUTSAK: Gelmeyeceksin sandım. Ne kadar geciktin! Umudum kesilmiş, uykuya varmışım. *(Aceleyle)* Nasılsın? Çocuklar nasıl? Ötekiler?

KARALI KADIN: *(Bezginlikle)* İyiler... Sağlığımız yerinde. Ama sen yoksun aramızda. Seninle beraberken her şeyimiz vardı. Yok şimdi. Bir kurtulursan... Ah, bir kurtulsan! Beş yıl geçti. Kaçmaya çalışmazsan bundan sonra, herhangi bir gün bağışlanacağını söylediler. *(Durur.)* Senin için bir şeyler yapmalıyım!

TUTSAK: Hayır, hayır. O yapacağın şey beni bir daha tutsak yapar. Bırak hepsini kadere. Bekleyelim. Hem, ben alıştım.

KARALI KADIN: *(Yakınmasını daha da artırır.)* Ama biz... o alıştığımız şeyler... Dayanamıyorum çocukların bakışlarına! Hem ben...

TUTSAK: Evet, evet. Bırak beni, çocukları... asıl konuya gel. Sabırsızlanıyorsun. Bir şeyler yitirmek ağırına gidiyor, şu, basbayağı, herkeslerin olan şeylerden. Git, ne istersen yap. Yalnız, benim için yaptığını söyleme bana. Hem, gelme bir daha, arama beni!

KARALI KADIN, bir şeycik söylemeden sessizce ağlar, döner gider.

II

Hiçbir şey değişmez. Yavaştan gün ağarmaktadır. TUTSAK, kıpırdanır uykusunda. Açar gözünü. Yaklaşan BEYAZLI KADIN'ı görür, doğrulur.

TUTSAK: *(Kendi kendine söylenir.)*

Alaca havada açan çiçeğim

Sürsün, seni buralara taşıyan yel

Bir, ölüm olmasın, mutluyum

Varken soluğum, gözlerim.

BEYAZLI KADIN: *(Yaklaşır. Omzunu, başını özlemle okşar TUTSAK'ın. Heyecanlıdır.)* Nasılsın? Bak sana içki getirdim.

Elimle içireceğim. İlem hafif serinlik var, ısınırsın. *(İçirir.)*

TUTSAK: Oh!... *(Durur.)* Zincirlerim ağırlaşıyor sen gelince. Bütün alışkanlığımı yitiriyorum. Seni tutamamak... istediğim gibi okşayamamak...

BEYAZLI KADIN: *(Hafiften, kadınca güler.)* Belki bıkardın şimdiye... Kim bilir kime giderdin! Karın bağlardı seni her şeyden önce, bu zincirler olmasaydı. Bırak, ne olur isteme kurtulmayı! Neyin eksik? Her istediğin olmuyor mu? Bir tutsak ancak bu kadar...

TUTSAK: *(Biraz soğumuştur.)* Pekâlâ. Bana başka bir diyeceğin yok mu? Gün ağarmadan dönmelisin. Kimse görmemeli burda seni. Kraliçelerinin, geceleri bir tutsağa kaçıp geldiğini bir bilseler... Hey Allahım!..

BEYAZLI KADIN: *(Ürkmüştür, aceleyle.)* Hoşça kal sevgilim.

(BEYAZLI KADIN gider.)

III

Hiçbir şey değişmez. Gün ağarmıştır. TUTSAK, BEYAZLI KADIN'dan sonra uyuyamamıştır, esner, kıpırdanır, bir iç rahatsızlığının belirtilerini gösterir.

TUTSAK: Amma adamlar! Dünyayı dolaşmışlar... Niye dolaşmışlar dünyayı? Benim gibi birine rastlamadığını söyledi zayıfı... Hıh, tuhaf! Ben sanırdım ki... Neyse. *(Zincirlere bakar.)* Ama gerçekten bu zincirler... *(Pişman olmuştur.)* Ne olursa olsun.

Düşünmemeliyim kaçmayı. Sonra her şeyi büsbütün yitirir evdekiler. Karım... çocuklar... ana baba, sonra, öteki bir yığın insan. Beni bağlayan bunlar mı? (Zincirlerini yoklar.) Değil. Asıl onlar, o evdekiler. Onlar olmasaydı... (Yine pişmandır.) Neyse neyse... Böyle şeyleri düşünmemeliyim. İnsanın içine bir kurt girdi mi iflah olmaz bir daha. Ben alıştım. Onlarınsa, beni bağışladıklarında, elde edecekleri var. Umutları var.

(Durur biraz. Sonra hafif bir türkü tutturur.)

Görmezler içte buncasını
Benim kollarımda tek zincir.
Hey dünya ne verdin onlara,
Benden eksilttiğin nedir?

(Biri görünür uzaktan. Heybeye, çıkına benzer bir yükü omzundan indirip eline almış, sakallı biri. TUTSAK'a yaklaşıır.)

KUTSAL KİTAP SATICISI: (Şaşkınlıkla) Zincire vurulmuş biri!..

Kim bağladı seni? Suçun ne? Kimsin?

TUTSAK: Biraz yavaş, babalık! Dünya kadar zamanı var burda adamın. Başını belaya sokmak istersen hele, sor sorabildiğini, söyle söyleyebildiğini. Vursunlar seni de zincire, bütün zamanlar senin.

KUTSAL KİTAP SATICISI: Akıllıyım ben, evlat, başım hiç belaya girmedi. Kutsal kitaplar satar, gezerim. En zararsız tecimdir dünyada. Alıcısı en çok. Hem para verir hem teşekkür ederler. Şurda askerlere sattım, buralara dek geçip geldim. Bir şeycik demediler.

TUTSAK: Korkarım o kâğıtlarından bana da satmaya kalkacaksın. İnsana saygı, topluma yasa! Falan filan. Oysa, Tanrı da, yasa da kraldır burda. İnsan dost görüldüğü sürece sevilir. Dostluklarsa, uzun sürmez.

KUTSAL KİTAP SATICISI: Akıllı bir adamsın sen. Hem önemli birisin de. Hiç yanılmam, evlat!

TUTSAK: Bir kral olduğumu söylersem, şaşarsın, değil mi? Doğrusu ben de inanmıyorum bir zamanlar bu ülkeyi yönettiğime.

KUTSAL KİTAP SATICISI: Ne zamandan beri bağlısın burda?

TUTSAK: Beş yıldır.

KUTSAL KİTAP SATICISI: (*İrkilerek*) Beş yıl mı? Peki hiç denemedin mi kurtulmayı? Nasıl durdun bunca zaman?

TUTSAK: (*Utançlı, sıkıntılı*) Alıştım. Ama sana ne bundan? Var git yoluna. Dünyada ne kadar insan varsa, o kadar da zincir var. Böylesi değil de öteki. İçten içe taşır hepsi. Daha ağır, daha sıkıntılı. Kim söz açar bundan, kim yakınır? Alışıl-gelmiştir. Niye çok görürsün bana? Hem, sevdiğim, hafif bir zincirim de var, (*Kalbini gösterir.*) şuramda. Gidersem onu yitirmekten korkarım.

KUTSAL KİTAP SATICISI: Yitirdiğin şeylerin seni daha bir güçlendirdiğini göreceğin günler gelecek. (*Kutsal kitaptan okur gibi*) “Gerçek o zaman lekesiz olarak yüzünü kaldırırsın; ve pekişmiş olursun da korkmazsın; çünkü sen kendi meşakkatini unutursun. Onu, akıp geçmiş sular gibi anarsın.”

(*Devam eder.*) Dünyada zincir taşımaya değen ne var? Kurtul ve savaş! Eğer ülken o geçtiğim yerlerse, güçlü birilerine muhtaç. (*Durur, sonra*) Bağışla merakımı... bir kadın mı var, seni bağlayan?

TUTSAK: Evet, bir kadın. Öyle bir kadın ki... (*Tereddüt eder.*) bir kraliçe! Hem, olmasa da ne çıkar? Umudum, yaşamam benim o!

(*Uzaktan askerlerin sesi duyulur; KUTSAL KİTAP SATICISI telaşlanır.*)

KUTSAL KİTAP SATICISI: Sana şunları bırakıyorum. Oku bak. Bir din edin kendine. Dönüşte yenilerini de veririm.

TUTSAK: Yeter, babalık! Al git kitaplarını, başkalarına verirsin: Bana ettiğin yeter. İstemezdim o kurt girsin içime. Ne yapacağım belli mi olur artık!

KUTSAL KİTAP SATICISI: (*Söylenir.*) Ey doğurgan tedirginlik! Ey, dünyada gerçeğin, güzelin anası! Senin için, ülken için iyi dileklerimi kabul et. (*TUTSAK'ı eliyle selamlar, uzaklaşır.*)

TUTSAK: (*Elinde kalmış kitapları ne yapacağını bilemeden tutar.*) Kaçmalı! Evet ama güçlü bir neden bulmalı önce. Var.. var! Hem, başından beri vardı. Düşünmemiştin ki hiçbir şey, aptal! Karım, diyordun. Biliyorsun, başka birine gitmeye yol arıyor. Gitmiştir bile belki. Çocuklarsa... büyüüp giderler. Sevgilin mi, zincirlerine vurgun. Güçsüzlüğün, rahat, tehlikesiz

sevgiler düşünme olanağı veriyor ona. Bıkmış kendi zincirlerinden. Oyunlar, istediğinde kopuverecek bağlar arıyor.

(Durur, kitapları karıştırır, okur bir yerini.)

“Mademki gönlünde rahat bilmedi, zevk aldığı hiçbir şeyi kurtarmayacaktır.”

IV

Bir saray odası. KRAL, KRALIÇE.

KRAL: Size hiçbir şey yapmayacağım. Öğrendim her şeyi, kraliçe.

Geceleri ona gittiğinizi. Size hiçbir şey yapmayacağım. Yalnız... yalnız küçük bir ceza: Ona kaçmayı düşündüreceğim.

Sizse onunla gidemeyeceksiniz. Kalınız ve acı çekiniz.

KRALIÇE: Bana kalırsa o kaçmayacak, kaçamayacak aziz kral.

Onu tutan sizin zincirleriniz değil.

KRAL: (Alaylı) Öyle mi? Gidebilirsiniz kraliçe. Yine görüşürüz.

V

TUTSAK uyumaktadır. Az sonra uyanır.

TUTSAK: Hiç böyle düş görmemiştim. İlk kez zincirsiz... o ne koşmaydı, hey Tanrım! (Söz gelişi “Tanrım”, demiştir, Tanrısı yoktur daha.) Bacaklarım tüy gibi taşıyordu gövdeyi. (Bacaklarını ve zincirleri eller, bir değişiklik sezer, dikkatle uğraşır.) Nasıl? Bu denli gevşek miydi bunlar? Hiç de bakmamıştım sahi. İstesem çözebilirim. Ama hayır... kalsın. İçimde bir ürküntü var. Ya görürlerse? Adam sen de! Önemli olan o değil. Ben zincirsiz ne yapabilirim? (Kutsal kitapları yoklar, okşar gibi yapar.) Benim garip ülkem, yoksul halkım... Size bir din götürmeliyim. Bir yol, bir düzen götürmeliyim. (Zincirleri eski haline getirir.) Gece kaçabilirim ancak. Satıcı döneceğini söylemişti, belki yardım eder bana. Giderim bir yerlere. Onarırım kendimi iyice.

(Uzaktan BEYAZLI KADIN görünür, ağır ağır yaklaşır. Solgundur. Gelir önünde durur TUTSAK'ın. TUTSAK “Nerde kaldın?” demez, kadın “Nasılsın?” demez.)

TUTSAK: Kaçmaya karar verdim ben.

BEYAZLI KADIN: (*Şaşkın, kırgın*) Ya! Bunu hiç sanmamıştım.

TUTSAK: Sen öyle istemiştin diye, değil mi?

BEYAZLI KADIN: Evet.

TUTSAK: Sıra bende. Şimdi de isteyen, karar veren benim. Uzak bir yerlerde, kendi başıma, bağısız-zincirsiz bir düşünmeyi deneyeceğim. Bir gün dönerim belki. Hazırlanmalıyım, güçlendirmeliyim kendimi.

BEYAZLI KADIN: Ya ben, ben ne olacağım?

TUTSAK: Kocan var, kraliçeliğin var. Yetmez mi güzelim? İstersen gel benimle. Ama bil ki bir seçme yapmış değilim, bunu söylemekle. Kendimi bir düzene koyarken senin yerinin ne olacağı açığa çıkar. (*Söylenir.*) “Mademki gönlünde rahat bilmedi, zevk aldığı hiçbir şeyi kurtarmayacaktır.” Anlıyorsun ya, hiçbir şey değilsin şimdi. Ne dost, ne arkadaş! Çünkü, ilkin ben “bir şey” değilim.

BEYAZLI KADIN: (*İsyanla*) Sevdin beni, yadsıyabilir misin bunu?

TUTSAK: Yadsıyamam. Gel bir öp beni son defa. Ayrılalım.

BEYAZLI KADIN, gözbebeklerine acı, kin oturmuş; bir hançer çıkarır, niçin çıkardığını bilemez. Bir TUTSAK'a, bir hançere bakar, sonra atar elinden hançeri, koşarak uzaklaşır.

PERDE

Babil'de Bir Kadın

(Oyun, 3 Perde)

KİŞİLER

YAHYA

ZEHRA

KIZ

OĞLAN

İSHAK

YUSUF

KRALİÇE

ÇOCUK

PATRON

GARSON

1. MÜŞTERİ

2. MÜŞTERİ

ESKİ GAZİNO SAHİBİ

I. Perde

I

Uzun, iki bölmeli bir oturma odası. Ön bölmede karşılıklı iki koltuk. Duvarda aralıklı vuruşları kuvvetle işitilen bir saat. Sonra aile büyüklerinin iri, eski, insana artık gülünç gelen fotoğrafları. Arka bölümde uzun bir masa. Sandalyeler ve gerekli öteki şeyler.. Ve kukla düzeninde dört kişi.

Önde, koltuklarda YAHYA ve ZEHRA. Masada, ders çalışan bir KIZ bir OĞLAN. İlkokul çağlarında. Hepsi de gözlüklüdür.

YAHYA geniş bir gazete ardında kaybolmuş gibidir. Ancak yandan görülebilir. Sokak giysisi boyunbağına dek üstündedir.

ZEHRA ise, koyu renk, uzun eski biçim giysisi içinde genç, güzel bir kadındır, süssüzdür. Uzun, kalın, ağırlığı belirgin şişlerle, kahverengi bir örgüyü örmeye çalışmaktadır. Bir süre, hiçbir yere bakmadan gazete ve örgülerini sürdürürler. YAHYA arada bir gazetesinin iki yanından karısını ve çocukları gözetler. Çocuklar, kıpırdamadan önlerindeki kitaplara bakmaktadırlar. Sayfaları ikisi aynı anda çevirir.

ZEHRA bir süre sonra yorgun, başını kaldırır YAHYA'ya ve çocuklara bakar, yeniden ümitsizce örgüsünü örер. Sonra yeniden kaldırır başını, elindekini usulca bırakır, gözlüğünü çıkarır. Yandaki sehpaıa bırakmak isterken, düşürür. Korkuyla yeniden kocasına bakar. YAHYA gazete ardındadır. Gürültünün ne olduğunu birkaç saniye içinde kestirmeye çalışır. Anlamış bir tavır alır. Yüzüne gereken şekli verir. Ağır ağır, gazetenin bir yanından başını uzatır. Karısına oldukça sert birkaç saniye bakar. Kadın gözlüğü alır. Aceleyle gözlerine yerleştirir. Örgüsünü eline alır, kımıldamadan durur.

Çocuklar gürültüyü duyunca, başlarını ağır ağır, aynı zamanda kaldırırlar. Babalarına benzer biçimde bakarlar. Başlarını bir o yana bir bu yana sallarlar. Sonra dönüp saata bakarlar. Bu süre içinde kımıldamadan duran kadın başını kaldırır adamı kollar.

YAHYA: (Gazetesini ağır ağır katlar. Başını kaldırır saata bakar.)
Saat dokuz.

(Baştan beri bütün edimler saatin vuruşları gibi ölçülü, kesik ve çok ağırdır.)

(Çocuklar, incelikle kitaplarını kapatıp aynı anda sandalyelerinden inerler. Ölçülü adımlarla annelerinin yanına varırlar. Zehra dalgındır. Çocukları önünde fark eder etmez suçüstü yakalanmış gibi davranır. Şaşkınlıkla, gözlüklerinin altından üstünden adama, çocuklara bakar. Dalgınlığını anlayıp anlamadıklarını bilmek ister. YAHYA hiçbir şey sektirmez. Karısını gözleriyle, yüzüyle ayıplar.)

ÇOCUKLAR: (Eğilip annelerini öperler.) Tünaydın anne. (Sonra babalarına) Tünaydın baba.

(YAHYA gözleriyle çocukları izler. Yüzünde gururlu bir gülümseme, öylece durur. Çocuklar geldikleri biçimde yürüyüp odadan çıkarlar. ZEHRA elindekini farkına varmadan dizlerine bırakmıştır. Sıkıntısının sonuna vardığı anlaşılmaktadır. YAHYA'ya bakar.)

YAHYA: Bu çocuklarla övünüyorum. Ne kadar bana benziyorlar.

ZEHRA: (Aceleyle) Evet ben de övünüyorum. Sana benzedikleri için.

YAHYA: Övünmek yetmez. Üstünde önemle durulması gereken bir şey oldu. Gözlüğünü... gözlüğünü düşürdün. Tıkır tıkır bir düzen içinde tatlı bir sessizlikte o ne çirkin gürültüydü Tanrım. Umarım bir daha tekrarlanmaz. Kötü örnek oluyorsun çocuklara.

ZEHRA: Affedersin. Nasıl oldu anlayamadım. Ben ister miyim çocuklar öyle...

YAHYA: Yeter. Bu mesele üzerinde daha fazla durmak istemiyorum. (Biraz durur.) Bir şey daha var. (Yanındaki sehpadan bir sigara alır. Ağır ağır dudaklarına koyar. Yakar. Kadın

ürkekçe beklemektedir.) Evet, bir şey daha var. Görünüşte insanı etkileyici değil gibi. Mesela... Mesela o gözlüğün düşüşü gibi değil. Ama aslını sorarsan daha ağır. Daha ağır. Bir bakıma korkunç. Kaç gündür seni gözetlememi gerektirdi. Senin düzensiz davranışın beni de yersiz hareketler yapmaya zorladı.

ZEHRA: Yine ne yaptım. Allah beni kahretsin. Bir türlü kurtulamadım kendimden.

YAHYA: *(Biraz yumuşamış)* Pişmanlık, üzüntü duyman çok iyi. Söyleyeceğim şeydi: Niye ikide bir de başını işinden kaldırıp etrafa bakıyorsun? Bunlar... Söylemeye korkuyorum Tanrım. Sıkıntı işaretleri. Çocukları hiç düşünmüyor musun?

ZEHRA: *(Aceleyle)* Evet evet haklısın. Bir süredir böyle şeyler oluyor. Elimde değil. Ama, düzeltmeye çalışacağım.

YAHYA: İyi iyi. Elbette, on senelik karımsın. Tam on sene. Az mı uğraştım seninle, az mı emek verdim?

ZEHRA: *(Sesini iyice inceltir.)* Bundan dolayı sana çok teşekkür ederim.

Birinci sahne bir daha oynanır.

II

Aynı oda, masada yemek düzeni. Öğle zamanı. Kapıdan önce YAHYA, sonra ZEHRA, sonra OĞLAN, sonra KIZ bir bir girerler. Sofrada yerlerini alırlar. Baba uzun masanın bir yanında, anne ve çocuklar öteki yanında olmak üzere otururlar. Önce baba peçetesini açar. Sonra anne ve çocuklar. Sofradan hiç tıkırtı çıkmaz. Kaşıklar ve çatallar aynı düzende kalkıp iner. Sofradan kalkılır. Çocuklar sessizce çıkıp giderler. YAHYA ve ZEHRA gelir koltuklara otururlar. Hareketleri kuklaları hatırlatır.

YAHYA: *(Boğazını temizler, öksürür. Kadın elini başına götürüp yüzünü buruşturur.)* Nen var? Gözümden bir şey kaçmaz bilirsin. Ta sofrada anlamıştım. Söyle hadi, nen var? Kuralı hatırlatmamın gereği yok değil mi? Biliyorsun. İstersen önce onu tekrarla.

ZEHRA: Evet. Düzeni bozucu, çocuklara etki yapabilecek, seni yeni çabalara sürükleyecek bir şeyden hiç söz etmeyeceğim.

YAHYA: Tamam. Devam et!

ZEHRRA: Yalnız... Az az az pek az başım ağrıyor. Hiç önemli değil. Yemin etmek yasak olmasaydı ederdim.

YAHYA: (Bağırır.) İnandım, inandım, yeter! Dur bir parça. Ne de olsa sarsıldım. Kestirmiştım bunu önceden ama, sarsıldım yine de. Düşünüp bir karar vermeliyim.

(Burda saatin işlediği iyice duyulur. Bir süre...)

Bir misafir getireceğim. Senin için bir değişiklik olur. (Dışleri arasından) Allah için ne hoş bir değişiklik ya! Çocukları yanımızda tutup tutmamaya sonra karar veririm.

ZEHRRA: (Tuhaf, bir çığlık gibi bir sesle) Misafir. Nasıl yani? Bir yabancı mı? (Heyecanını bir türlü yenemez.) Arkadaşın mı, genç mi, konuşkan mı?

YAHYA: (Bağırır, yerinden fırlar.) Yeter yeter. Mahvoldum. Ben mahvolmuş bir adamım. Şimdiden şu olanlara bakın. (Nefes alır. Kendini koltuğa atar yeniden. Daha sakin) Söz ver bana. Söz ver ki, kurallara uygun davranacaksın. Bu yaptığım bir fedakârlıktır. Siz kadınlar bunu bir türlü anlamak istemiyorsunuz. İlk fırsatta kural mural vız geliyor. Hadi, söz ver bana da daha fazla üzülmeyeyim!

ZEHRRA: (Neşe içinde) Sana söz veriyorum. İstedtiğin gibi davranacağım.

YAHYA: Peki peki. Şimdi ben gidiyorum. Ben gelinceye kadar neler yapacaksın bakalım!

ZEHRRA: (Cırlak bir sesle. Makine gibi) Bir süre koltuğumda oturup dinleneceğim. Sonra pencereye gidip kendimi göstermeden dışarıya bakacağım. Eğer çok ihtiyacım varsa pencereyi açıp üç kere havayı burnumla alıp ağzımdan boşaltacağım. (Söylediklerini hareketleriyle canlandırır.) Dönüp geleceğim. O sırada saat tam üç olmuş olacak. Hizmetçiye "Gidebilirsin" diyeceğim. Sonra yine koltuğuma oturup örgümü örmeye başlayacağım. Saat dörtte okumama izin verdiğin o kitabı okuyacağım. Gözlerimin yorulmamasına dikkat edeceğim. Beşte kalkıp aynaya bakacağım. Saçlarımı düzeltereğim. Sonra, çocuklar gelecek, sen geleceksin. (Son söyledikleri mahzunluktur.)

YAHYA: İyi. Bravo! Bazı şeyleri hak ettin. Anlıyorsun ya. Hadi hoşça kal. *(Karısını alnından öpüp çıkar gider.)*

(ZEHRA, bütün kukla davranışlarını silkip atmak ister gibi orasını burasını oynatır. Üstünü başını çırpır. Rahat bir nefes alır. Gelir, koltuğa oturur. Önce yavaştan, sonra kahkahayla gülmeye koyulur. Birden durur. Hüzünle çevresine bakınır. Duvardaki resimleri görünce korkuya kapılır. Gider, bir bir yere indirip arkalarını çevirir. "Şimdi seyredeceksiniz olanları" der. Kocasına ait bir iki ufak tefeğin üstünü örter yahut kaldırır. Pencerelemi sonuna kadar açar. İçeriye güzel bir müzik dolar. Odada döner dolaşır. Gider. Elinde bir iki çok çiğ renkli açık eski biçim giysi, bir solmuş çiçekli şapka ile döner. Onları üstüne tutar. Başına yerleştirir. Aynaya bakar. Yüzünü beğenmez. Çıkar, elinde boyalarla döner. Yüzünü boyar. Saçını tarar. Öyle boyanır ki, maske takmışa, 1940'ların çiğ boyalı kadınlarına döner. Sonra giyinir. Şapkasını başına yerleştirir. Zevkle kendinden geçer. Sonra pencereye gidip dışarıya bakar.)

ZEHRA: Onlar onlar benim gibi değil. Başka türlü giyinmişler. Nasıl da bakmamışım, görmemişim şimdiye dek. Kaç yıl oldu aşağılara bakmayalı? Ne çok şey değişmiş! Aaa bak hele! Evli mi nişanlı mı şu ikisi? Yok. Ne nişanlı ne evli. Bunlar iki sevgili olacak. *(Gülümser.)* El ele tutuşmuşlar. Ben böyle şeyler için yaşlanmışım artık. Çok geç. Aynaya koşar. Boyalarına bakar. *(Kendi kendisiyle alay eder.)* Bak şu surata. Onlar görselerdi beni, ne derlerdi? Soyтары mı derlerdi? Belki de şey derlerdi, kötü kadın. *(Güler güler güler. Gözlerinden yaşlar iner aşağılara doğru. Boyalarla beraber. Öylece koşar oturur koltuğa. Hızlı hızlı örgüsünü örmeye başlar. Bu haliyle pek gülünçtür.)* Akşam gelince bir bakacak, tamam. Örgü yeteri kadar ilerlemiş. *(Taklit eder.)* "Demek ki her şey yolunda" diyecek.

Sonra, örgüyü bırakır. Ortılığı eski haline sokar. Son bir kez pencereden aşağılara hasretle bakar, döner. Üstündekini, başındakini çıkarır, özenle katlar götürür.

III

Aynı oda. Masa akşam yemeği için hazırlanmış. Beşinci bir tabak misafir için konulmuştur. Yine misafir için ön bölmeye kırmızı bir koltuk eklenmiştir.

Misafirin adı İBRAHİM. Genç kalmış bir orta yaşlı. Sesiyle, biçimiyle çirkinin biri. "Fuzuli" bir adam. Kendi koltuklarına oturmuş konuşurken görülürler, İBRAHİM ve YAHYA...

İBRAHİM: Ömrümde iki kere çok büyük şaşırmıştım. Biri, benim pek güzel, pek alımlı olup, iki nadide kulağa sahip olup, tek kulak enik doğuran Mestan'a, bir de senin, şu benim bildiğim Yahya'nın böyle ağır, böyle oturaklı bir adam oluşuna.

YAHYA: (Memnun gülümser, kurulur.) Dünya bu arkadaşım. Bana olduğu yerde kalan birini gösterece. Mesela sen... Sen değişmedin mi? (İyice bakar, arkadaşının, her yerini bir bir inceler.)

İBRAHİM: Boşuna zahmet etme dostum. Ben söyleyiveririm. Hiç ama hiç değişmedim bu anlamda. Bir başka anlamda pek çok değiştim ama, bunu sana anlatamam.

YAHYA: (Sinirli sinirli) Bırak bırak böyle şeyleri. Bu anlamda, şu anlamda... denildi mi benim tepem atar. Bir şey üstünde iki türlü konuşuldu mu ben yokum. Bu anlam, şu anlam... Pöh! Dünyada her şeyin tek anlamı vardır. O anlamı ona biz veririz. Ben veririm mesela. Ve ben bir şeye anlamını verdim mi sıkıysa değişsin! (Kestirir atar.) Burda senin anlamın benim eski bir arkadaşım olarak benim evimde, benim yarattığım havaya uyup...

İBRAHİM: (Elini kaldırır.) Anladım, anladım. Demin değişmişin derken yanılmışım. Değiştığın yer devede kulak. (Ayağa kalkar. Öteberiyi yoklar. Resimlere bakar. Sonra ZEHRİ'nin koltuğuna doğru gider. Yaklaşır bakar.)

YAHYA: (Bağırır.) Oturma sakın oraya! Bizim hanımın yeridir.

İBRAHİM: Anlaşıyor. Yanında örgüsü var. (Örgüyü alır. Şişleri yoklar. Döner YAHYA'nın yanına gelir. Yığınla gazeteleri görür. Merakla kapıya bakar. Kapıdan çocuklar girmektedir. Önce OĞLAN, sonra KIZ incelikli bir biçimde İBRAHİM'in elini sıkarlar.)

YAHYA: İşte çocuklarım. Nasıl, bana benziyorlar değil mi?

İBRAHİM: (*Kendini tutamaz.*) Yok canım! Ne de olsa çocuk bunlar. Sevimli iki enik. (*Okşar.*) Sizi gidi enikler... Sizi gidi uslanmış eşek yavruları!

YAHYA: (*Öksürür. Korkuyla bağırır.*) Gidin gidin. Durmayın burada. Teşekkür edin amcanıza. Hadi bakalım!
(*Çocuklar şaşkın, döner, giderler. Kapıdan tam çıkacakları sırada dönüp arkalarına bakarlar.*)

YAHYA: (*Yakasını açmaya çalışır. Kızarır.*) Ah mahvoldum! Dönüp baktılar. Hiç yapmadıkları bir şeydi bu. Bir daha nasıl engel olurum, oraya buraya, ona buna bakmalarına.

İBRAHİM: (*Önce şaşırır, sonra güler.*) Sakin ol, sakin ol dostum! Anlıyorum. İstedğin gibi olsun. Bak oturdum koltuğuma, rahat etsin için. Hah şöyle. İyi ki bu da sizinkiler gibi değil!
(*Yavaşça kapı açılır. ZEHRA girer. Giyinmeye, boyanmaya özenmiş olduğu bellidir. Giysisi eski biçimdir. Gülünçtür. Yaklaşır. Elini uzatır.*)

YAHYA: Zehra, işte en eski, en iyi... (*Yavaşça*) ne en iyisi, tek dostum İbrahim. (*İyice bakar karısına.*) Ama ne olmuş sana? Kim dedi, kim koydu aklına böyle değiştir diye kendini? Olmaz olmaz. Ben mahvoldum, mahvolmuş bir adamım ben.

ZEHRA: (*Güler, kırtır.*) Hoş geldiniz beyefendi. Nasılsınız efendim?

İBRAHİM: (*Gülmemek için kendini zor tutar.*) Ben mi... şey iyiyim. Teşekkür ederim, ya siz?

YAHYA: (*Atılır gibi*) O elbette iyi. Şu laflardan kurtarın kendinizi kuzum. Otur sen Zehra. (*İBRAHİM'e*) Fazla konuşmayı hiç ama hiç sevmez.

ZEHRA: (*Kırtır.*) Ben mi? Evet. Şey... Siz konuşun ben dinleyeyim.
(*İBRAHİM, YAHYA'dan ZEHRA'ya, ZEHRA'dan YAHYA'ya bakar durur.*)

YAHYA: (*Arkadaşının dikkatini çekmek için oldukça sert*) Adını gazeteler yazmıyor artık. Resmi bıraktın mı?

İBRAHİM: Bırakmadım. Yeni bir şeyler denedim, bir süredir. Başardığımı sanıyorum. Yakında sergi açacağım. Gelir görürsünüz.

YAHYA: Görürüm, görürüm. Zehra resim sevmez.

ZEHRA: Niye öyle söylüyorsun? Şey evet. Ben resim sevmem. (Aceleyle ve yavaşça ekler.) Müzikseverim. Şiirden tiyatrodan anlarım. Roman üstüne konuşabilirim.

YAHYA: Eyvah. Ben... ben... Zehra neler söylüyorsun kuzum? Ne romanı ne şiiri? On yıldır iki kitap okudun. Kutsal Kitabı bir de "Bir Anneye Selamlar"ı. Ortallığı karıştırıyor, konuyu dağıtıyor.

İBRAHİM: (İlgiyle ZEHRA'ya bakar.) Nobel edebiyat ödülünü bu yıl kimin aldığını duydunuz mu?

ZEHRA: (Kocasına bakar.) Şey. Evet, gazetede okumuştum. (Bıkkınlık içinde) Hayır hayır. Ben hiçbir şey bilmiyorum. Siz konuşun. (Yavaşça) Ne güzel konuşuyorsunuz!

İBRAHİM: Dünyada benim konuşmamdan hoşlanan iki kişi gördüm hanfendi. Bir bizim Mestan, bir de siz.

YAHYA: İbrahim'i kimse sevmez Zehra. Bak, duydun ya!

ZEHRA: (İBRAHİM'e kırıtarak, usulca gözlüğünü çıkarır.) Konuşun rica ederim. Dinlemek istiyorum.

İBRAHİM: (Kendi kendine) Hay aksi şeytan! Her zaman tek ayak üstünde dünyaya laf yetiştiren ben, kurudum sanki.

YAHYA: Karıcığım. Sen örgünü örebilirsin. (Durur, bakar.) Eyvah, ben mahvolmuş bir adamım, gözlüğün nerde? Niye takmadın? Sen gözlüksüz n'aparsın? Mahvolursun karıcığım. Çabuk, çabuk Allah aşkına! Tak şu gözlüklerini.

İBRAHİM: Yahya, dostum, verdiğim sözü geri almak zorundayım. Bırak yenge hanımı kendi haline, tek laf ettirmiyorsun.

YAHYA: (Sinirliliğinin son kertesinde) O "istediği gibi" bir laf etmek istemez, değil mi sultanım?

ZEHRA: (Cesaretlenmiş) İsterim isterim. Hepsini isterim. Ne olursa olsun isterim.

YAHYA: (Hüzünlere gömülmüştür. Kendi kendine söylenir.) Ben bittim, ben mahvolmuş bir adamım. (ZEHRA'ya) Ne istersen yap karıcığım. Konuş. Yalnız, benim kulaklarım duymasın. Bana izin dostum, birkaç dakika. (Kalkar, acele ile, bütün kuklalıkları unutmuş yürür, odanın yarısındayken aklı başına gelir. Eski biçimde yürür, gider.)

İBRAHİM: (Ayağa kalkar. ZEHRA'ya yaklaşır.) Ne oldu size? Nasıl izin verdiniz buna? Sizin genç kızlığınızı bilirim ben. Ne uçarı, ne tatlı, ne güzeldiniz!

ZEHRA: *(Ürkmüştür. Büzüldükçe büzülür koltukta. Pabuçlarını çıkarır. Ayaklarını yukarı alır. Bir tespihböceği biçimine girer.)* Gidin oturun yerinize. Artık ben sahiden mahvoldum. Tam alışacağım sırada. Tam düzeleceğim, kendimden kurtulacağım sırada...

İBRAHİM: *(Kızgınlıkla)* Bırakın kendinizden kurtulmayı. Siz onun kuklası mısınız? *(Birden gülmeye başlar.)* Nasıl da buldum! Düşünüp duruyordum deminden beri. Bu evde kimse gerçek insana benzemiyor. Birer kuklasınız sanki... Birer gözlüklü kukla.

(ZEHRA aceleyle gözlüğünü takar.)

İBRAHİM: Şu hale bak. Şu kadar yılda şu olanlara bak. Kuzum siz hiç aynaya bakmıyor musunuz? Aslında güzel, tatlı bir kadın olmasanız bir diyeceğim yok. Çıkarın atın onları!

(Yaklaşır. Gözlüğü ve öteki ıvır zıvır süs eşyalarını çıkarıp atmaya çalışır.)

ZEHRA: *(Kızar.)* Çekin elinizi. Çekilin. Ben giydiğim gibi çıkarmasını da bilirim. *(Üstünde ne varsa çıkarıp atmaya çalışır. Bir delilik nöbeti geçiriyor gibidir. Entarisine sıra gelmişken...)*

İBRAHİM: Yeter yeter. Onu da içerde çıkarırsınız. *(Kolundan tutup kaldırır.)* Şimdi gidin. Elinizi yüzünüzü yıkayın bir güzel. Giysinizi değiştirin. Dönüp gelin sonra.

ZEHRA: *(ZEHRA bir uyragezer gibi çıkar gider.)*

İBRAHİM: *(Nutuk edasıyla)* Ömrümde iki işe yaradım. Bir bizim Mestan'ın...

BİRİNCİ PERDENİN SONU

II. Perde

I

Gece. Hafif aydınlık bir küçük salon. Karşılıklı iki somya-divan ve ortada küçük bir yer yatağı. Yataklarda uykunun tam ortasında üç kişi. Salonda, giriş kapısından başka, odalara ve mutfığa açılan kapılar vardır. Masanın, sandalyelerin üstü, yer, gereksiz öteberiyle, giyeceklerle karmakarışıktır. Masanın üstünde oyun kâğıtları görülür. Duvarda birbirine benzer, kırmızısı bol resimler vardır.

Giriş kapısı gıcırtyla aralanır. Önce İBRAHİM sonra ZEHRA girerler. Sokak kılığındadırlar. İBRAHİM'in elinde orta boy bir bavul görünür. ZEHRA eski biçim giysisi içinde çekingen, şaşkın bakınır durur. Ses, karşılıklı uyuyan iki kişiyi uyandırır. Yerdeki kıvrıkcık çocuk başı uykusunu sürdürür.

ZEHRA: (Biraz korkmuş) Burda uyuyan birileri var. Nereye getirdin beni?

İBRAHİM: (Alaycı) Bizim Babil Kulesi. Sana arkadaşlarım olduğunu söylemiştim. Bir sen eksiktin. Tamamlandık. Seni odama götürüyüm gel. (İBRAHİM ve ZEHRA odaların birine doğru ilerler. Uyanan iki kişi YUSUF ve İSHAK yatakları içinde oturup, önce şaşkın gelenlere, sonra birbirlerine bakarlar. Daha sonra da...)

İSHAK: (Uykulu) Gösterdi mürüvvetini yine Allahın ressamı!

Gecenin bu saatında çat kapı. Yanındaki de neyin nesi acaba?

YUSUF: (Uykulu) Kendisine arkadaşlık etsin diye bir sığırıcık yavrusu... Korkarım önce Mestan tadına bakacak.

İSHAK: Hava mı çok soğuk, örtüler mi çok ince, amma da üşümüşüm! (Yerde uyuyanın üstüne doğru uzanır. Onun örtülerinden birini almak üzereyken üçüncü kapı açılır. Boyalı saçlı,

güzelliği, gençliği biraz gerilerde kalmış, ama etkilerini tavırlarında sürdüren bir kadın görünür. Yatak kılığıyladır.)

KRALİÇE: Dokunma çocuğa bakalım. Sana her zaman söylerim: Haydutluğu kapının dışına bırak. Uyuyan çocuğun üstünden örtüyü alıp kendi üstüne örtecek. Mışıl mışıl da uyuyacak sabaha kadar. Hay insanlığına kurban olduğum!

İSHAK: Dondum abla, valla dondum. O daha gencecik, kanı ısıtır.

YUSUF: Boş ver öyle şeylere cadılar kraliçesi. Öyle bir havadis vereyim ki, sıkıysa sen git mışıl mışıl uyu sabaha kadar: Bizim ressam bir havva kızıyla geldi biraz önce.

KRALİÇE: (Aceleyle) Genç mi, güzel mi? (Kendini toplar.) Size ne bundan, bana ne? Patrona verir hesabını.

YUSUF: Hah şöyle! Göster kadınlığını. (Taklit eder.) Genç mi, güzel mi? Erkek olduğum halde, ben bu kadar meraklanmam doğrusu.

KRALİÇE: (Alaylı güler.) Sen de kendini erkekten sayıyorsun değil mi? Erkekten ve adamdan. Serseri, pis serseri! (Kapıyı çarpıp içeri girer.)

İSHAK: Kısa kessen de, gece vakti bize zırlıttı dinletmesen olmaz mı? Olup olacağı üç beş saat bir rahat edeceğiz şurda. Kraliçenin heyheyleri bir zamandır üstünde. Bahane arıyor. Patrona yapmadığını bize yapmak için.

YUSUF: Esas mesele bu ya. Dişi dökülmüş kurda döndü. Yüz bulamıyor patrondan. Şimdi biz neyse o da o. Bir işçi. Yemek yap, bulaşık yıka, ortalık topla. Başka da bir şey yok. Kadın hangi yaşta olursa olsun ilgi ister, sevgi ister. Var mı bunlar, canını alsan sesi çıkmaz.

İSHAK: (Bezginlikle) Kes de uyuyalım! Bakalım yeni gün ne getirir. Uyurlar.

II

Aynı salon. Gece dağınıklığı biraz derlenmiş. Yerini başka bir çeşit dağınıklık almış. Masada KRALİÇE oturmaktadır. Elinde ve bütün masaya düzenli dağılmış oyun kâğıtları. Mutfak kapısı masaya yakın ve açıktır. İçerde dağınıklık, yanan ocak, pişen yemek görülür.

Ötekiler çeşitli biçimlerde yerde oturmaktadır. İSHAK, uzunca, keskin bir çakıyla bir ağacı yontup biçimlendirmeye, YUSUF kâğıttan yaptığı kadın giysilerini boyayıp süslemeye, ÇOCUK uçurtma yapmaya dalmıştır. Üçünün de yanlarında önceden yaptıkları öteberi ve kâğıtlar, kalemler, odun parçaları görülmektedir. KRALİÇE sıkıntılı, ötekiler rahattır.

İSHAK: (Yaptığı işten başını kaldırıp ressamın odasını işaret ederek)
Bu ne uzun uyku yahu! Öğlenler oldu çıksa da sığırcığın cemalini bir de gündüz gözüyle görsek.

YUSUF: Bize kadar geldiğine bakılırsa, şaşkının, düşkünün biri.
Görüp de ne yapacaksın?

İSHAK: Nerden buldu dersin? Sokaktan gelmiş pek benzemiyor. Hanım hanımcık, utangaç. (ÇOCUK dalgın dalgın işini sürdürür.)

YUSUF: (Daha yüksek sesle) Kraliçenin ağzını bıçaklar açmıyor. Ne düşünüyor acaba? Korkmasın, dünya güzeli gelse kraliçelik elden gitmez. Cadılık Allah vergisi adama.

KRALİÇE: Serserilik gibi değil mi? Adam olsanız değer bilirsiniz. Ben size hizmet edecek kadın mıyım? Oldu bir kere. Düştük.

İSHAK: (YUSUF'a) Ne istersin kraliçeden bilmem. Dokunma kadına yahu! Sana bir zararı var mı?

YUSUF: Bir azamet, bir kurum. Her zaman surat iki karış. Gülmez, konuşmaz.

İSHAK: (Alaylı) Öğrenir artık. Başka çaresi kalmadı. Gelen uzunca kalacağa benzer.

KRALİÇE: Size kim verdi benden saygısızca söz etmek hakkını?

ÇOCUK: (Başını kaldırır. Çok ciddi erkeksi) Bir gün öldüreceğim bu ikisini. Üzülme sen Kraliçe. Seni burdan alıp gidecek duruma gelmezsem, yapacağım bunu.

KRALİÇE: (Kendini tutamaz güler, içlenir.) Bir sende umut var zaten. Ama önce büyüüp kendini kurtarmaya bak. Bir gün, bunlar gibi serseri olmanı istemiyorum. Önce ben senin için her şeyi yapacağım.

İSHAK: (Duygulanmış) Bakma sen abla. Biz gerçekten önemsiz kişileriz. İki serseriyiz. Patronun uşakları. Biz olmasak patron kötü işlerini yaptıracak nicelerini bulur. Parasıyla değil mi? Yine de seni bizim kadar seven olmaz.

YUSUF: (*Homurdanır.*) Kendi adına konuş bakalım. Ben suratsız kadından anam da olsa hoşlanmam.

KRALİÇE: (*Kâğıtları hızlı hızlı toplar, karıştırır, ters ters bakar, usulca söylenir.*) Zor söyledin bana bunları bir zamanlar. Şimdi dünya sizin gibilerin. Düşenin üstüne basıyorlar.

III

Aynı kişiler. Otururlar. Ressamın kapısı açılır. ZEHRA'nın başı uzanır, ürkekçe bakar. Geri çekilir. İçerden İBRAHİM'in sesi duyulur.

İBRAHİM: (*Güler.*) Geceki korkun geçmemiş bakıyorum. Korkma iyi çocuklardır. Yemezler seni.

(İBRAHİM önde, ZEHRA arkada gelirler. ZEHRA'nın üstünde basit bir gündüz giysisi vardır.)

Gel bak tanı da bir, korkun geçsin.

(*Odada KRALİÇE ve ötekiler başlarını kaldırıp dikkatle yeni gelene bakarlar.*)

Bu Kraliçe. Bizim cadılar kraliçesi. (*ZEHRA elini uzatır. Öteki başını çevirip, kâğıtları dağıtıp toplamaya devam eder. Sonra ağır ağır kalkar. Mutfakta yemekle uğraştığı görülür.*)

İBRAHİM: (*Güler.*) Niye cadılar kraliçesi dedik adına, anladın değil mi?

(*ZEHRA'yı elinden tutar, ötekilere tanıtır.*)

Modelime hoş geldin deyin bakalım çocuklar. Bu İshak. (*ZEHRA ve İSHAK el sıkışırlar.*) Bu Yusuf. (*YUSUF'la da el sıkışırlar.*)

Bu da bizim küçük. Hepimizin.

ÇOCUK: (*Başını kaldırmadan homurdanır.*) Niye hepinizin oluyor muşum? Seni hele hiç sevmem bilirsin.

İBRAHİM: (*Hoşgörüle geçiştirir.*) Öyle olsun bakalım!

(*Odada bir soğuk hava esmektedir. ZEHRA gider masanın öteki başına oturur.*)

İBRAHİM: Hepsi sanatçı yaratılışlıdır bizim arkadaşların. İshak, dümdüz bir ağacı anlamlı bir heykelcik yapıverir. Yusuf değme moda ressamlarına taş çıkartacak güçtedir. Küçükse, uçurtma ustalarının şahı.

(KRALİÇE mutfaktan çıkar. Masada yerini alır.)

YUSUF: Ne zamandan beri sanatçı yaradılışlı olduk?

İSHAK: (Eski bir dolulukla) Seni sahtekâr ressam taslağı seni... Yaptığın uydurma şeyleri bir değermiş gibi patrona gösterip, kendini bedavadan beslettiğin yetmiyor. Şimdi de...

(ZEHRA üzgün, kalkıp gitmeye davranır.)

KRALİÇE: (Biraz sert) Otur yerinde. Burda kalacaksan, bunlara bir an önce alışmalısın. Anlaşılan böyle şeyleri yeni duyuyorsun. Alınganlığın yerli yerinde şimdilik.

(ZEHRA oturur.)

İBRAHİM: (Ne yapacağını bilmiyormuş gibi divanlardan birine oturur. Sıkıntı içindedir.) Ne yaptım size ben. Hepinize dostça davranmadım mı? Bir kötülük mü ettim?

YUSUF: Yeter bizleri küçük gördüğün! Neydi patronun yanında söylediği o laflar İshak?

İSHAK: (Kızgınlıkla) İçime oturmuştu. Biz çocukluğumuzu normal şartlarda geçirmemiş zavallıların mı? Bu merakla uğraştığımız şeyler bir türlü tatmin olmamış, içe itilmiş arzularımızın dışı vuruluşuymuş. Benim, senin şurda boşluktan, sıkıntıdan vakit geçirmek için yaptıklarımız gizli deliliklerimizin bir sonucuymuş. Kendi gibi, patron gibi zavallı olmayanların bize yol göstermesi gerekiyormuş... Daha birtakım bilgiç irikiyim laflar... Patron da anlamış gibi, "İyi iyi arada bir boş zamanlarında onlarla da uğraşırsın" dedi, kesti.

İBRAHİM: Yalan mı bütün bunlar, yanlış mı? İçinize sorun bakalım inkâr eder mi? Çocuklukta, ilköğretimde size herkesten farklı davranıldığını, serseri olmaya adeta itildiğinizi hissetmediniz mi?

YUSUF: Biz böyle olmayı istedik, olduk. Şimdi de hiç yakınmıyoruz. Güçlükler, imkânsızlıklar içinde büyüdük. Korkunç şeyler gördük. Olanlar bizi buraya kadar itti getirdi. Ama sana ne bundan? Kendini bir yokladın mı sen önce? Seni kralın yoklar ressamı olmaya zorlayan ne oldu? İsteyerek mi düşün buraya? Memnun musun halinden? Okumuş yazmış bir adamsın, sen sana yardım edememişsin besbelli. Sana kim yardım edecek? Bana kalırsa, senin deliliğin de ona buna ruh

doktorluğu taslamak. Belli, sevdiğin iş buydu, niye yapmadın? Sen olmasan bizim başımıza musallat olacak başka ukala bulunmaz diye mi korktun yoksa?

(İBRAHİM, düşünceler içinde önüne bakar, dinlemez görünür.)

ÇOCUK: Kedisinden söz edin biraz da.

İBRAHİM: (Sıçrar.) Ne oldu kediye, bir şey mi oldu? Öldü mü yoksa? Bacaklarını kırarım senin ona bir şey yaptıysan.

ÇOCUK: (Şakacı şakacı güler.) Ben size demedim mi?

(ZEHRA elinde olmadan KRALİÇE'yi taklit eder. Oyun kâğıtlarını eline alır bırakır. Ve konuşmayı dikkatle izler.)

KRALİÇE: Kesin artık. Yeter bu kadar. Kimse kimsenin durumundan zarar görmedi. Kimse kimsenin sorumlusu değil. Ne yapıyorsak kendimiz istiyor, kendimiz yapıyoruz. Bu kız da sanır ki sadece patronun parası yüzünden bu olanlar... Patron çıkarı gereği bu Babil Kulesi'ni kurdu. Hepimize muhtaçtı çünkü. İshak'a muhtaç çünkü, güçlü kuvvetlidir. O varken patrona korku yoktur. Yusuf, serseridir ama akıllıdır. Dala-verelerin tam ortasındadır. Patron onsuz da yapamaz. Ben kadını. Yüzüme bakılmadığı zaman bile işe yararım. Çocuk ve ressam. Onlar, patronun suçluluk duygusuna karşı, öteki kefenin ağırlıklarıdır. Çocuğu korur, kendini ve başkalarını aldatır. Merhametlidir güya. Ressamı korur: eskiden de parası olanlar öyle yaparmış. Bir geleneği sürdürmek, adam içine katılmak için koz bu. (Gülerek) Model hanım, sana gelince.. Durum henüz aydınlanmadı.

ZEHRA: Benim durumum mu? Benim durumum.. (Susar biraz.)

Başkalarının ittiği birinin durumu mu olur? Ben hiç kendiliğimden bir şey yapmadım. Daha doğrusu, kendimin olan davranışlar gizli kaldı şimdiye dek. Bir gün bir durumum olursa, hanginizinkine benzerse benzesin, sevinirim.

KRALİÇE: (ZEHRA'nın nişan yüzüğüne gözü takılır.) Evliydin herhalde. Evinden mi kaçtın?

ZEHRA: Evet. Evimden, kocamdan, çocuklarımdan.

KRALİÇE: Zorluktan mı, sıkıntıdan mı?

(Ötekiler, işlerini yapar, konuşmayı dinlerler.)

İBRAHİM: Savcılığa mı başladın Kraliçe?

KRALİÇE: Yok öyle bir şey. Hanginize ne sordum şimdiye dek?
Gözüm var, görürüm. Aklım var, sezgim var. Ama er ama geç. Bulur çıkarırım sonunda.

YUSUF: Ama belli ki sabredemez haldesin. Hakkın da yok değil hani. Ya patron sana bütün bütün.. hı..

KRALİÇE: Patrona da, sana da.. Umurumda sanki... (ZEHRA'ya)
Oyun bilir misin?

ZEHRA: Bilirdim, çok eskiden.

KRALİÇE: Bilmesen de zararı yok. Vaktimiz o kadar bol ki. İşe giderler çok zaman. Seninle akşamlara dek oynarız.

ZEHRA: (Sıçrar birden.) Akşamlara dek oyun mu? (Bir süre muntazam aralıklarla alıp bıraktığı kâğıtları birden fırlatır elinden. Koşarak odaya gider.)

Ötekiler hiçbir şey olmamış gibi işlerini sürdürürler.

IV

Aynı salon, masa, üstünde iskambiller. KRALİÇE masada, YUSUF yerde, elinde kâğıtlar, makas. Ressamın oda kapısı açıktır. Yarı çıplak modellik eden ZEHRRA ve resmini yapan İBRAHİM yandan görünürler.

YUSUF, elindeki işi sık sık bırakıp ZEHRRA'yı seyrederek.

KRALİÇE: Ne o? Gözünü ayıramıyorsun içerden. Uzun bir süredir halin tavrın değişti. Âşıksın sanırım.

YUSUF: Ben kim, Zehra'ya âşık olmak kim! Masallık mı olalım Kraliçe?

KRALİÇE: Amma büyütüyorsunuz gözünüzde şu kadını. Ne farkı var bizden? Hepimiz düzenli yaşamımıza bir tekme atıp, heyecan, değişiklik isteyen, sonra da daha kötü bir düzen tutturanlardan değil miyiz? Fazla nesi var anlamıyorum. Patron dahil hepiniz ölüp bayılıyorsunuz uğruna. Nerdeyse çocuk da... (Sesi alçalır.) Hele bir de onu alsın elimden!

YUSUF: Böyle düşünmek sana yakışmaz Kraliçe. Ben seni bir yerde daha onurlu sanırdım. Hem senin alışverişin patronla da değil, benimle de değil. Hele ressamla hiç değil. İshak bütün derdin. Patrona, bize ne numaralar yaptınız. Anlaşmaz

uzlaşmaz göründünüz. ... Uğraşma kızla. Eğer bir halt karıştırmaya kalkarsan bizim de bir yapacağımız bulunur elbet...

KRALİÇE: (*Korkulu*) İshak'ta gözüm varmış, o ayıda. Benim gibi bir kadın. (*Perişan*) Sen benim gençliğimi bilirsin. Nasıldım ha, nasıldım? (*Ayağa kalkar yavaşça.*) Bu bacaklardı, bu kollardı "Tüy gibi dans ediyor" dedirten. (*Bir uyurgezer gibi dans etmeye başlar. Dans, bir zaman sürer. Acı bir gülünçlüğü ordan oraya taşır durur.*)

YUSUF: (*Pişman*) Affet beni Kraliçe.

KRALİÇE: (*Birden durur. Niye ayakta olduğunu hatırlamaz gibidir. Yavaşça yerine oturur. Bir süre sonra...*) O kadın gelinceye kadar kendimi gerçekten hâlâ bazı şeylere sahip sanırdım. Umurumda değildi, yaşlanmışım, patron beni görmez olmuş. Yeterdi kendi içimdekiler bana. Sonra o... hepinizi kendi yanına aldı. (*Biraz durur.*) Zaten başından beri bir türlü kadın gibi görünemedim size. Patrona ait olduğum için mi? Değil. Korkuyordunuz nedense. Akıllıyım, güçlüyüm, her şeyi anlıyorum diye korkuyordunuz. O kadınsa, sessizdi, zayıftı, korunmaya açıktı.

Patronun odama artık gelmediği pek çok gecenin birinde İshak'ı çağırdım. Çırılçıplaktım. "Gel" dedim. Öyle şaşırdı, öyle korktu ki.. (*Sinirli sinirli güler*) O koskoca adam bir çocuk gibi küçülmüştü sanki. Utanmasa kaçıp bir yerlere saklanacaktı. Hayatımda duyduğum tek pişmanlık buydu belki... Ama olan oldu. Bir süre sonra, ayı almıştı yatağıma. Çağırın bendim. Geri itmeyi beceremedim.

(*Birden yeniden ayağa kalkar, ressamın odasına dönerek bağırır.*) Gitmeli artık gitmeli. Ben gidemem, onun gitmesi gerek.

(İBRAHİM ve ZEHRA koşarak salona gelirler.)

İBRAHİM: Yine ne oluyor? Doğru dürüst çalışamayacak mıyız şurda?

(KRALİÇE yerine oturur.)

ZEHRA: (KRALİÇE'ye) Kim gitmeli, ben mi?

YUSUF: (*Yalvarır gibi*) Yok sığırcık. Yok senin için bir şey diyen. Bilirsin Kraliçeyi, bana sinirlendi. Sen gidersen ne yaparız, dünyamızı değiştirdin.

İBRAHİM: (Alaylı) Allah için. Buraya benimle geldi, şaheserler ilham edecekti bana. Benim dünyamı değiştirecekti. Olmadı. Bir poz için günlerce yalvarmam gerekiyor... (Üzgün) Oysa ben, kedi sevmiyor diye Mestan'ı başkasına vermeye razı oldum.

ZEHRA: Mestan'ın yerini tutamadığım için üzgünüm. Burda kimse benimle çıkarı olmaksızın ilgilenmedi. (KRALİÇE'yi işaret eder.) Gördüğüm düşmanlıklar da caba... (Durur.) Yusuf'un dostluğu olmasaydı eski yaşamamın bir başka çeşidi burda sürüp gidecekti. Sana poz verecek, Kraliçeyle kâğıt oyunu oynayacak, patrona hoş görünecektim. Ertesi gün yine sana poz verecek, Kraliçeye oyun arkadaşlığı yapacak, patrona hoş görünecektim... Niye kaçtım evimden? Niye bıraktım, ne olursa olsun benim olan bir yığın şeyi? Bıktım, anlıyor musunuz? Kraliçe git dese de demese de gideceğim. Ama, Yusuf var. Onun dostluğunu seviyorum. Beni rahatlatıyor.

İBRAHİM: Aman hanfendi, aman sığircık hanım bu ne yanılma benim için. Sizin için de ne büyük ilerleme... Kocan seni bizden iyi anlamışmış meğer. Bağlarını sıkı tutmuşmuş.

ZEHRA: Bana hakaret etmekle eline bir şey geçmeyeceğini biliyorsun. Üstelik, patrona söylersem sokakta bulursun kendini. Aç kalırsın. Ama söylemeyeceğim. Bu, beni buraya getirişinin karşılığı olsun.

(KRALİÇE ve İBRAHİM çıkarlar.)

YUSUF: (Utanmıştır.) Benim için olanlara değmem sığircık. Masal kahramanlarıdır onlar, o prenseslerin âşığı serseriler. Benim omuzlarım bu yükü taşıyamaz. Ama, senin için her şeyi yaparım. Alır götürürüm istersen burdan. Patrondan da ayrılırım. Bütün dalaveresinin içindeyim. İstedğim kadar para koparabilirim. Buna karşılık senden hiçbir şey istemem. Dostluğun yeter bana.

ZEHRA: Dostumsun. Dünyada, kimsenin yaptığı iyilik senin kadar ağır gelmez bana. Gerekirse kendim çıkar giderim.

YUSUF: Patron seni bırakır mı sanıyorsun? Kendi kendine kaçabilir misin ondan? Hiç sanmıyorum. Seviyor seni. Üstelik, bazı bildiklerin var.

ZEHRA: Evet, haklısın. Bana öyle geliyor ki önümüzde korkunç şeyler var. Ama bunları bırakalım. (YUSUF'un elindekine bakar.) Ne tatlı bir giysi o öyle. Bana göre olmalıydı. Nasıl zevkle giyerdim.

YUSUF: Nasıl da yakışırdı kim bilir! Seni tanıdığım zaman dedim ki "İşte yaptıklarımı giyecek tek kadın." O zamandan beri makasım gittikçe hünerini yitirdi gibi geliyor bana. Sen ve benim bu yaptıklarım.

ZEHRA: Sahi. İshak da hemen hemen hiç heykel yapmıyor. Niye acaba?

YUSUF: (Güler.) Ressam bizim için söylediklerinde haklı. Onun da sadece çıkış noktasında benimkine benzeyen bir sebebi var.

ZEHRA: Kraliçe değil mi? Ne de yaklaşıyorlar ya?

YUSUF: Seninle benim yakıştığımız kadar. Biliyor musun sığırcık, kendime öyle güvenirdim ki isteyerek tam ortasına atıldığım bir dünya için hiç pişmanlık duymayacağımı sanırdım. (Durur.) Beğendin mi yaptığımı?

ZEHRA: Çok korkuyorum. Senin için ve kendim için. Ötekiler bu yaşamın tam adamı.

(Kapı açılır, çocuk girer. Ürkerek ZEHRA'ya yaklaşır. Başını koluna sürer sevgiyle. ZEHRA da onu öper.)

Bir de bu, işte.

V

Aynı salon. Derli toplu, temiz. Masanın üstünde iskambillerin yerini türlü yiyecekler ve içkiler almış. Herkes oturmaya alıştığı yerde. Fazla olarak bir kişi var: PATRON. Yeni geldiği bellidir. Ayaktadır. Paltosunu, şapkasını çıkarır. Çocuğa verir. Siyah gözlüklü, orta boylu, orta yaşlı. Gelir divanın birine upuzun oturur. Yorgunluğunu çıkarmak ister gibidir. ZEHRA çok değişik, şık bir akşam kılığındadır. Ötekilerde hiçbir değişiklik görülmez. Elleri boş, biraz da sıkıntılı otururlar.

PATRON: Çocuklar, sığırcık aramıza katılalı bugün bir yıl oldu. Kutlamaya değer değil mi?

İBRAHİM: (Biraz alaylı, az da dalkavukça) Elbette...

KRALİÇE: Bu konuda kutlanacak pek çok şey var. Uzun yılların değiştiremediği bu kadar şeyi, böylesine çabuk değiştirmeyi beceren birini ne kadar kutlasak yeridir.

PATRON: (*Sözü değiştirir.*) Sahi, değişiklik dediniz de aklıma geldi. Ne oldu İshak'ın heykellerine, Yakup'un kâğıt giysilerine, çocuğun uçurtmalarına? (*İBRAHİM'e*) Ya senin Mestan? Her gelişte, biraz daha azala, biraz daha kaybola bitti gitti. Oysa ben daha bir geliştirmenizi isterdim yeteneklerinizi, bilirsiniz, ben sanattan hoşlanan bir adamım.

İBRAHİM: Yeni keşifler yapmışlardır belki patron, sanat yolunda gizli buluşlar...

KRALİÇE: (*Hınçla*) Mestan'ın acısı seni nasıl öldürmedi şaşıyorum.

PATRON: Neyse neyse. Bugün bir şeyleri kutlayacağımızı unutmayalım. İki çift sözle bu konuyu kapatayım: Burda yeni bir şeyler dönüyor, seziyorum. Benim isteğim dışında, bu evde sinek kanadını kıpırdatamaz. Bu böyle biline. (*Durur.*) Şöyle canlı bir müzik bulun bakalım. Haydi yemeğe!

(*Işıklar söndürülüp açılarak bir ara verilir.*)

(*Yemek bitmiştir. Herkes sarhoştur. Neşelidir. Gülüşler kahkahalar arasında*)

PATRON: Hah şöyle çocuklar... Sizi neşeli görmek beni nasıl sevindirir, bilirsiniz.

KRALİÇE: İçin rahatlıyor değil mi? Biliyorsun, bütün bityeniklerinin kuytu, sessiz yerlerde olduğunu. Bu işlerin ustasısn. Sana kim oyun oynayabilir?

PATRON: Uzun etme, tadında kalsın. Bütün zararın dilinden oldu, haberin yok. (*ZEHRA'ya döner.*) Hadi sığırcık senin hakkın bu geceyi eğlenceyle geçirmek. Hazırlan gidelim.

(*ZEHRA mantosunu almaya gider.*)

Bize izin çocuklar, hadi eyvallah...

İKİNCİ PERDENİN SONU

III. Perde

I

Güzel döşenmiş bir küçük salon. Bir giriş kapısıyla mutfığa ve yatak odalarına açılmış kapılar. Giriş kapısı hızla ardına kadar açılır. Önde PATRON, arkada ZEHRA girerler. Kahkahaları, şakaları ilerlemiş bir sarhoşluğun belirtileridir. Kendilerini birer koltuğa bırakırlar. Yüzlerine elbiselerine eğlence sinmiş gibidir.

PATRON: (Bir senfonik caz plağı koyar pikaba. Ses önce yüksektir. Sonra yavaşlar ve sürer gider. ZEHRA'nın oturduğu koltuğun arkasından, kollarını onun boynuna uzatır.) Bundan sonra yalnızca benimsin. Ne başka bir kadın, ne başka bir şey senin bende yaptığını yapamadı. İstiyorum ki, bu evin bir parçası olasın. Her gelişimde seni burda, sevdiğim her şey gibi bekler bulayım.

ZEHRA: (Sitemle) Anlıyorum. Açıkça anlattın. Sevdiğin bir eşya gibi... yalnızca senin olan, seni bekleyen. (Sarhoşluğu geçmiş gibidir. Aceleyle) Ben artık o kadar uzaklardayım, öyle yol aldım ki, kimse beni çevirip getiremez. Hele sevgisiz... Hele onsuz, bir eşya gibi... yok öyle şey. İnsan gibi nefret edilmeyi, itilmeyi buna yeğ tutarım. Sen bunu bilirsin hem. Sevmeyi bilmezsen de bunu bilirsin. Korkutma beni. Olduğum yerde kalayım daha iyi.

PATRON: Çocukluğu bırak. Sana ne verdiğimi, ne vermek istediğimi bir düşün... İstersen evleniriz.

ZEHRA: Evlenmek mi? Allah göstermesin.

PATRON: (Sertleşir biraz.) Pekâlâ. Öyle olsun ama kesin olan bir şey var. Burda benimle kalacaksın. Ne geri dönmek ne de başka bir şey. İsteğinle yahut isteğin olmadan...

ZEHRA: (*İyice ayılmış*) Orda da, o evde de seninim. Sana ait olan bir kadına dokunmaya cesaret edecek kim var? Ama korkuyorsun, başka şeylerden korkuyorsun. Sevgiden, kıskançlıktan değil.

PATRON: (*Güler.*) Sevmek mi, kıskanmak mı? Yok kızım. Olmaz öyle şey. Aklın olduğu yerde zayıflık barınmaz. Seni sevsem, kölen olsam, binbir maskaralığa girsem hoşuna gider değil mi? Üstünlüğü şöyle bir aldın mı koydunsa bul patronu. Bak sığircık, göstermezsin ama bir aklın olduğunu kabul ederim. Buraya kadar gelebilişin de o yüzden. Anlamaya çalış beni. Seni oraya geri götürmem. Niye götürmem? Çünkü, bir yılda epey şeyler değiştirdin orda. Bu değişiklik beni korkutuyor. Kıpırdanmaların sonunu iyi görmüyorum. Tam tel cambazının olduğu yerdeyim. Bana sonsuz bağlılık, hayvanca bağlılık gerek. Korkudan uzak yürüyüp geçmek istiyorum. Bunun için her şeyi yaparım. (*Biraz durur.* ZEHA ellerini yüzüne kapatmış öylece durmaktadır. PATRON havayı yumuşatmak ister.) İlerde bir gün, belki biraz daha yaşlanınca, alır seni çok uzaklarda, seveceğin bir yaşama götürürüm. Beni bağışlarsın o zaman. Buraya nerden, nasıl geldiğimi bilseydin, şimdi de bağışlardın beni... (*Durur.*) Küçük bir balıktım. İri bir balık olmak istedim, yem olmamak için sadece. Ama, köpekbalığı oldum. Başka çarem yoktu. Kimse bana yardım etmedi. Kendi kendime bu kadarını becerebildim.

ZEHRA: Ben de yalnızım. Benim de yardım edenim yok. Köpekbalığı mı olmam gerekiyor?

PATRON: (*Kalkar, ellerini tutar.*) Sen benim güzel kadınımla tatlı kuşumsun. İste, burda benimle olmayı, bütün dünyayı ayağına getireyim!

ZEHRA: (*Kızgınlıkla*) Şimdi bir tek şey istiyorum, senden kurtulmak. Köpekbalığına yem olmamak. Senin vereceğin her şey yerinde dursun. Bırak beni, yalvarırım, unutturum olanları, kimseye ağzımı açmam.

PATRON: (*Kırgın*) Çok geç oldu. Bırakalım hepsini. Birkaç gün dinlen, daha iyi düşünürsün. Şimdi kalk sana yatağını göstereyim.

ZEHRA sallanarak kalkar. PATRON'un ardından bir odaya doğru gider.

II

İki üç gün sonra. Aynı küçük salon. ZEHRA yatak kılığıyladır. Odada bir o yana, bir bu yana dolaşır durur. Gider, biraz müzik dinler. Sonra usanır. Odasına gider, sabahlığını giyer, gelir. Pencereyi açar. Dışarıyı seyrederek. Eline bir kitap alır. Gelir tam oturur, kapının zili çalar. Gelen ÇOCUK'tur. Çekingenlikle içeriye girer. Elinde bir paket vardır. Onu ve cebinden çıkardığı bir mektubu verir. Yabancı durmaktadır. ZEHRA elindekileri bir yere bırakıp tutar, öper.

ZEHRA: Biliyor muydun burda olduğumu, nasıl geldin?

ÇOCUK: Evi biliyordum. Kraliçe kestirdi burada olacağını. Bu mektubu o yolladı. Öteki pakette de... Bak bakalım ne var. *(Beraber açarlar paketi. İçinden bir tahta heykelcik. Bir yığın kâğıt giysi, iki küçük uçurtma çıkar. Bir deste de oyun kâğıdı.)* Bunları akşam verecektik sana. Vakit olmadı.

ZEHRA: *(Onu kucaklar yeniden. Gözleri yaşarır.)* Çok, pek çok teşekkür hepimize, ama neye yarar...

ÇOCUK: Hep burda mı kalacaksın? Kraliçe öyle söylüyor. Mektubu okusana.

ZEHRA: *(Açar, okur.)* "Sığırcık, böyle olacağını önceden kestirmiştim. Sen baştan ayrılmalıydın bizden. Ne burda uzun süre yapabilirsin, ne orda. Sana yazık oldu. Biribirimizi sevmemiş olmamız sana acımama engel değil. Yine de iyi şanslar." *(Mektubu bırakır.)* Ötekiler ne yapıyorlar, Yusuf ne diyor?

ÇOCUK: Yusuf'un ağzını bıçaklar açmıyor. Ötekiler kendi işlerinde. Bense seni çok özleyorum. Hep burda mı kalacaksın?

ZEHRA: Bilmiyorum. İstemiyorum bunu. Yusuf'a söyle, benim için bir şey yapmaya kalkmasın. İstemem.

ÇOCUK: Ben gidiyorum. Patrona görünmemem gerek... *(Birden hatırlar.)* Biliyor musun, ben tabanca kullanmasını öğreniyorum. Patron diyor ki, "Bunu öğrenince tam erkek olduğunu anlayacağım, ona göre davranacağım sana."

ZEHRA: Seni de mi? Yetmiyor mu ötekiler? Tanrım bize yardım et!

ÇOCUK: Korkma öldürmem kimseyi. Sen istersen öldürürüm ancak. Bir de Kraliçe... Bana kızmadın ya?

ZEHRA: Hadi git şimdi, azar işitme ve hepsine teşekkürlerimi söyle.

ÇOCUK çıkar. ZEHRA döner. Gelenleri bir bir eller, bırakır.

III

Aynı salon. Aynı müzik. ZEHRA aynı sıkıntı, tedirginlik içinde. Solgun. Kalkar, müziği keser. Kapıda bir tıkırtı duyulur. Kulak verir. Ne olduğunu kestirinceye kadar kapı açılır, YUSUF içeriye girer.

ZEHRA: (Koşarak sarılır.) Yusuf. Nasıl girdin içeriye? Kapı kilitliydi.

YUSUF: Ne akıl bu adamdaki... İçeriye girmeyi çok isteyen birinin kilit dinlemeyeceğini bilmesi gerekirdi. Niye yaptı bunu sığırıcık? Aklını mı aldın yoksa?

ZEHRA: Çocuğun geldiğini duyunca küplere bindi. Görmeliydin (Taklit eder.) "Sanki seni ayırmamışız onlardan, bir bir gelecekler buraya. Sen de istiyorsun bunu. Hepiniz birsiniz. Bana karşısınız zaten. Bir gün başıma öreceğiniz çorabı kestirmemek için aptal olmalıyım. Görecekler onlar. Öyle bir iş edeceğim ki içlerinden birine, ötekilere ders olur. Sana gelince: Bundan böyle kilit içinde oturacaksın. Alamayacaksın içeriye kimseyi. Beni kızdırmamaya çalış, pişman ederim seni." (Biraz durur.) Kudurmuş gibiydi. Evin içinde bir o yana bir bu yana dolaşıp durdu. Sonra da çekip gitti.

YUSUF: Bunun böyle sürüp gitmeyeceği belli. Çok düşündüm. Yapılacak en son şeydi bu ama, oraya geldik anlaşılan. Yarın polise gideceğim. Anlatacağım her şeyi. Suç delillerini iyice tespit etmek üzere beni birkaç gün serbest bırakmalarını isteyeceğim. Kabul etmek zorundadırlar. İyice hesapladım, hazırladım kendimi bunun için. Sana gelince... İşte (Cebinden bir kutu çıkarır.) bunun içindekilerle istediğin zaman kapıyı açabilirsin.

ZEHRA: Masal gibi...

YUSUF: Evet, masal gibi... Sonra, al şu paraları. (ZEHRA tereddüt eder.) Al al iyi sakla. Görmesin. En geç öbür gün alıp götüreceklerdir. Hazırlıklı ol. Her şeyi polise anlatıp, delil-

leri verdikten sonra. Bir fırsattan faydalanıp kaçabileceğimi kuvvetle umuyorum.

Öbür gün akşamüstü bavulunu al, aç kapıyı, in aşağıya bir taksiye atla. Seni bu yolun sonunda, kentin bittiği yerde BABİL gazinosuna götürmesini söyle şoföre. Orda bekle beni, gelirim ya da gelemem.

ZEHRA: (*Heyecanla*) Olmaz bunlar, hiçbir olmaz. Seni seviyorum. Dostumsun benim. Bir şey istemem senden.

YUSUF: Dostunsam istemelisin. Bunu tattırmalısın bana. Sana gelsem de, gelmesem de bir şey değişmeyecek. Yaşamana karışmam. Ama bir kerecik insan olduğumu hatırlama fırsatı ver bana.

ZEHRA: (*Ellerini uzatır.*) Gel bana şimdi. Sonra düşünürsün bunları. Durma! Acele et! Bir kerecik gerçek bir insanın beni tutmasını, bana dokunmasını istiyorum. Sonra ne olursa olsun.

YUSUF: Gitmeliyim Zehra. Dediğini yaparsam, kendimi hiç bağışlamam. Gerekli mi değil mi bilmiyorum. Aptallık mı değil mi bilmiyorum. Ama böyle olmasını istemiyorum. Tatmadığım bir oyunu sonuna kadar, bozmadan oynamama yardım et.

ZEHRA: Git öyleyse. Git ve benim için bir şey yapma.

YUSUF: (*Gülümser.*) Gidiyorum. Dediğimi unutma. Orda Babil'de...

Uzun uzun ZEHR'A'ya bakar, çıkar gider.

IV

İkinci perdedeki salon. Hiçbir şey değişmemiştir. Üstü iskambillerle dolu masada yine KRALİÇE oturur. İSHAK divandadır. Ağaç yonttuğu bıçakla oynamaktadır. Kapı çalınır. KRALİÇE açar. Gelen PATRON'dur. Telaşlı, üzgün, bitkin görünmektedir. Gelir İSHAK'ın karşısındaki divana çöker gibi oturur.

PATRON: (*Dişleri arasından*) Namussuz, nankör, serseri. Bak, besle, sokaktan kurtar, sonra bunu yapsın. Bunu bana, benim gibi birine yapsın. Mahvedecekti beni az kalsın. Ama düşünemedi her yerde adamlarım var. Hiç değilse gelir söylerler.

KRALİÇE: Yusuf mu?

İSHAK: (*Telaşla*) Ne yapmış Yusuf?

PATRON: Her şeyi. Polise gitmiş. Ne akla hizmet etmiş anlamadım. İnsan bir başkasının felaketini ister ama ya kendi. Kendini koymuş ortaya. Çok önemli bir sebebi olmalı bunun. Hep o kadının, o uğursuzun yüzünden. (*Biraz durur.*) Ben de akıllı geçiniyorum. Uzun bir süredir alttan alta bir oyun oynandığını sezmiştim, bekledim. Biraz zayıflık, al sana...

KRALİÇE: (*Kâğıtlarıyla oynayarak*) Olacaktı nasıl olsa. Ha biraz erken ha biraz geç. (*Durur.*) Ne yapmayı düşünüyorsun?

PATRON: Gereken tek şeyi. Başka yolu yok. İshak, uzun bir süredir elin soğumuştur silahtan. Kısmet bu güneymiş. (*Ayağa kalkar İSHAK'ın önüne kadar gelir.*) Bana olmaz deme. Sen onun gibi değilsin. Nasıl güvendiğimi, seni nasıl sevdiğimi bilirsin. Yok başka çare. Güneşin battığını görmemeli. Yarın iş işten geçer yoksa. Yoksa ben...

İSHAK: (*Yerinden kıpırdamaz. Israrla patrona bakmaktadır.*) Bunu yapamam. Bana dünyayı verseniz yapamam. Kimi dersiniz gidip öldüreyim, ne isterseniz yapayım. Kaçmam, korkmam bilirsiniz. Ama, bunca yıl yan yana yaşadık. Anlaştık yahut anlaşamadık ama aynı alinyazısını paylaştık. Bunu isteme benden patron.

PATRON: (*Çaresizlikle susar, ağır ağır döner, yerine oturur.*) Ne olacak şimdi? En önemli açıklamaları bu akşamüstü yapacak. Ya o ya ben. (*İshak'a*) O nasıl olsa yok olacak, beni kurtarmak senin elinde.

İSHAK: (*Israrla*) İsteme bunu benden patron.

PATRON: O halde tek çare kalıyor. (*Endişeyle KRALİÇE'ye bakar.*)

KRALİÇE: (*Anlamıştır.*) Çocuk mu, ona mı yaptıracaksın bu işi? Baştan kuşkulandım. Sana engel olunmaz, bunu bilirim. Ama, eğer mümkünse çocuğa dokunma. Beni sevdiğin zamanlarda olsaydı sana yalvarırdım.

PATRON: Nerde o? Çağır onu bana.

(*KRALİÇE bir odanın kapısını açar. ÇOCUK merakla okuduğu kitaptan başını kaldırır. KRALİÇE gelmesini işaret eder. ÇOCUK kalkar, salona gelir. PATRON'u görür. Ortada bir fevkaladelik olduğunu anlamıştır. Gelip masanın bir yanında sıkıntıyla durur. Odadakilere bakar.*)

PATRON: Merhaba delikanlı. Vaktim çok az. Güç durumdayım.

Bana yardım etmeni istiyorum. Beni seversin değil mi?

ÇOCUK: (Kekeler.) Evet.

PATRON: Benim cezaevine girmemi, yok olmamı istemezsin değil mi?

ÇOCUK: Elbet istemem.

PATRON: Benden tabanca isteyip duruyordun. Kullanmasını güzelce öğrendiğin silahı sahici bir denemeni istiyorum.

ÇOCUK: Nasıl?

PATRON: Birini vuracaksın.

ÇOCUK: (Ürperir.) Kimi?

PATRON: Tanıdığın biri ama, sevdiğini sanmıyorum. Güçlük çekmeyeceksin.

ÇOCUK: (Israrla.) Kimi?

PATRON: Yusuf'u. Polise gitmiş.

ÇOCUK: Polise mi?

PATRON: Mahvoluruz. Bunu yapman gerek anlıyorsun ya. Hepimizin yaşaması sana bağlı.

ÇOCUK: (KRALİÇE'ye bakar. O, başıyla "evet" işareti yapar.) Pekâlâ.

Ama, nasıl yapacağım bunu, silah nerde? Nerde vuracağım?

PATRON: (Rahat bir nefes alır. Gülümser.) Dur anlatacağım. İyi dinle.

(Boyuna bıçakla oynayan İSHAK kalkar, çıkıp gitmek ister.)

Dur gitme. Otur oturduğun yerde, beraber çıkarız.

(Küçük bir zaman aralığı konur burda. Aynı yerde KRALİÇE ve ÇOCUK kalmıştır.)

ÇOCUK: (Heyecanla) Yap dedin. Vur dedin sen de.

KRALİÇE: Gerçekten, birini vurman gerekiyor. Patrona karşı konulacak zaman değildi. Sana ne yapacağı bilinmezdi. Biz dünyada kayıtlı insanlardan değiliz. Bir bakıma, zaten yaşamıyor sayılırız. Şuracıktaki ölsek, arayan, soran bulunmaz. Biliyorsun, ne pahasına olursa olsun, senin onlar gibi olmanı istemedim. Burda, herkesle, şimdiye dek bunun için savaştın. Ama boşuna. O zaman da seziyordum boşuna olduğunu. Git, öldür birini. Öldüreceksin... Ama seç, mutlaka seç. Değsin elini vurduğuna. Anlıyorsun ya...

ÇOCUK: Anlıyorum. Sen “Evet” dememi isterken anlar gibi olmuştum. Patronu öldüreceğim. Senin için, sığırcık ve tanımadığım sayısız kadın ve erkek için.

KRALİÇE: (İki eli büyük bir çaresizlikle yana düşer. Sandalyeye yaslanır. Gözlerini kapatır.) Git şimdi, çabuk git!

ÇOCUK, KRALİÇE’yi öper, çıkar gider.

IV

BABİL Gazinosu. Akşamüstüdür. Bir masada iki müşteri vardır. Önlerindeki içiyi yudumlamaktadırlar. Yüksek sesle konuşurlar kendi aralarında. Ötede, alçalan yükselen bir müzik vardır. Pek yüksek olmayan bir barın arkasında, kasanın yanında ZEHRA oturmaktadır. Siyah giysiler içindedir. Yaşlı görünmektedir. Barın öteki yanında yaşlı bir GARSON bardaklarla uğraşır. Duvarıda ilk perdedekinin aynı, büyük antika bir saat iri tiktaklarla işlemektedir. ZEHRA, bir saata, bir kapıya bakar. Birini bekler gibidir. Müşteriler bir ara seslerini daha da yükseltirler.

1. MÜŞTERİ: Kadının gözleri mi? Gözleri mi ne oldu? Bu uzun bir maceradır... Gözleri hiç gitmedi aklımdan.

2. MÜŞTERİ: Ben senin yerinde olsam, ardını bırakmazdım. Bir avcı gibi tıpkı... Ceylan kovalarmış gibi...

(BİRİNCİ MÜŞTERİ’nin sesi müziğe karışır. Cevabı anlaşılmaz.)

2. MÜŞTERİ: Ben mi, ben kovalanmaya değer bir tek kadın tanımadım. (Kahkahayla) Güç beğenir miyim? Yok canım...

(ZEHRA, GARSON’u yanına işaretle çağırır. Müşterileri göstererek kısa bir şeyler söyler. GARSON müşterilere yaklaşır.)

GARSON: Efendim. Patron saat tam beşte, pek az bir zaman için sessiz durmanızı, hiç olmazsa yavaş konuşmanızı rica ediyor.

1. MÜŞTERİ: (Sıkıntıyla) Bu da yeni bir icat... Sesten rahatsız olan bir kazino patronu...

2. MÜŞTERİ: (Alaylı) Burayı kendi keyfi için işlettiği besbelli. Kimseler yok.

GARSON: Sessiz durmanızı yeniden rica edeceğim baylar, saat yaklaşıyor.

1. MÜŞTERİ: İyi ama saat beşte ne oluyor?

GARSON: Bunu buraya gelen herkes bilir. İzin verirseniz size de anlatayım: *(Bir sandalye alır, oturur.)* Yıllarca önceydi. Gazinoyu bir başkası işletiyordu. Ben o zaman da burda tek garsondum. Bir akşamüstü, تنها bir saatda kapıdan bir kadın girdi.

(ZEHRA yavaş yavaş yerinden kalkar. Saat tam beşi göstermektedir. Yürür ağır ağır. Müşterilerin bulunduğu tarafa doğru gitmeye başlamıştır.) Elindeki çantadan, yolcu olduğu sanılırdı. Bir masaya oturdu. *(ZEHRA bir masaya oturur. Üçü birlikte sessiz, hareketsiz, yokmuş gibi dururlar. ZEHRA'nın kalkmış olduğu, barın arkasındaki yere nerden geldiği anlaşılmadan GAZİNONUN ESKİ SAHİBİ oturmuş görünür. GARSON yavaşça kalkıp, ZEHRA'nın yanına gider.)*

GARSON: Ne emredersiniz efendim?

ZEHRA: *(İçkilerin durduğu raflara bakar.)* Bana bir konyak.

GARSON: Emredersiniz efendim.

(GARSON gider, içki getirir. ZEHRA'nın masasına bırakır. Gelir, müşterilerin yanına oturur. Anlatmaya devam eder.) Tam burda, bu masada biri vardı. Her zaman gelirdi. Biraz kaçık mıydı, şair miydi neydi, arada bir yüksek sesle, kendi kendine bir şeyler okurdu. Çoğuncası, bir şiir olurdu bu.

(Tam burda bir yerlerden güzel bir erkek sesinin okuduğu şiir duyulur. Gazinoda çıt çıkmaz.)

(Şiir biter. Bir süre geçer. ZEHRA saata bakar. Saat tiktaklarını büyük büyük sürdürmektedir. Vakit hayli geç olur.)

ZEHRA: Garson, bakar mısınız...

GARSON: Emredersiniz efendim.

ZEHRA: Gazinonun sahibini buraya çağırır mısınız lütfen?

GARSON: Peki efendim. *(Gider. ESKİ GAZİNO SAHİBİ'ne söyler. ESKİ GAZİNO SAHİBİ, ZEHRA'nın yanına gelir.)*

ESKİ GAZİNO SAHİBİ: Birini mi bekliyordunuz efendim?

ZEHRA: *(Üzgün)* Evet. Ama gelmedi. Bundan sonra da gelmez sanırım.

ESKİ GAZİNO SAHİBİ: Benden bir istediğiniz mi vardı?

ZEHRA: Evet. Vakit geç oldu. Gidecek yerim yok. Dünyada hiç yerim yok. Bana burayı satmaz mısınız?

ESKİ GAZİNO SAHİBİ: (Şaşırır.) Tuhaf bir teklif... Gidecek yeriniz yoksa oteller var. Gerçekten tuhaf bir teklif.

ZEHRA: Çok istiyorum bunu. Ölsem şurdan şuraya kıpırdamam. Otururken burda, birden anladım ki benim yerim burası. Kalabalıkta, tek başıma, BABEL'de... Ne olur satın bana burayı. Bütün paramı veririm size. (Çantasını açar, YUSUF'un verdiği paraları destesiyle uzatır. Adam bir paralara, bir kadına bakar, yatıştırmak ister gibidir.)

ESKİ GAZİNO SAHİBİ: Pekâlâ hanımefendi. Benim evim var. Burda kalmam. Yukarda bir oda var. Garsonun kaldığı. Orasını isterseniz bu gecelik sizin için hazırlatırım. Yarın konuşuruz.

ZEHRA, başıyla "evet" der. ESKİ GAZİNO SAHİBİ gider. ZEHRA gider, barın arkasındaki yerine oturur. Saat yeniden tam "beş"tir. ZEHRA birini bekler gibidir. O şiir yeniden duyulur.

OYUNUN SONU

Babil'de Bir Yusuf

(Oyun, 2 Perde)

KİŞİLER

SOYTARI

YUSUF - SORUMLU YUSUF - KRAL B.K. - TAVŞAN

I. MELEK

II. MELEK

BİR KADIN - HAVVA - PRENSES - BAYAN - GENÇ KADIN

KASAP

POLİSLER

SERSERİLER KRALI - KRALBAŞI - ASLAN

İHTİYAR KADIN

İHTİYAR ADAM

İHTİYARLAR

ÇOCUKLAR

TEKGÖZ - FİL

SARI - SİNCAP - KUŞ

APTALOĞLAN

I. YOKSUL

II. YOKSUL

III. YOKSUL

ADEM - BİR BAY - DALDAKİ - TİLKİ - KRAL R.K.

YOKSUL KADIN

ROBOT - AĞIR KUŞ

1. Perde

1. Sahne: Yusufun Doğuşu

Önce kuvvetli, sonraları gitgide azalan bir orman uğultusu. Yerde biri, yarı insan yarı melek, iplerle sımsıkı bağlı. Bir de soyтары.

SOYTARI: Dünya kadar ormanda ormanda

Bir ben, bir de şu YUSUF hah hah ha

Ben herkesin bildiği, SOYTARI

YUSUF iplerle bağlı hah hah ha

YUSUF niye mi bağlı, ormanda

Benden sormayın bunu hah hah ha..

(Ezgilerin acıyla maskaralığı karmakarışık ettiği kısa bir süre)

YUSUF: Bilgeler ve yoksullar, budalalar, ot taşıyıcılar, akıllılar ve zenginler, yalancılar, soylular, deliler, kasaplar. Ey koca orman, ey düzen! (İplerini gövdesiyle gevşetme çabası gösterir.) Kim bağladı bunları gövdeme? Uyumuyordum, kimseler yoktu yanımda, hiçbir zaman, hiç kimse olmadı, ama kim bağladı?

SOYTARI: Kendin, kendin... Hih hih hih hih hi... Kendi ellerinle kendi gövdene. Hi hi hi hi... Uh! Hi hi hi hi...

YUSUF: Her şey yerli yerinde, bu sessizlik, bu cümbüş. Hem ormanın ta ortasında hem her şeyin dışında.

SOYTARI: (Sıçrar, güler, döner.) Hem ortada, hem dışta, hem ortada, hem dışta...

YUSUF: (İplerini gevşetmeye çalışarak) Yalnızım ve acı çekiyorum.

SOYTARI: Acı çekiyorum ah, açlıktan ölüyorum!

Nerde canım tatlılar, nerde börek nerde et?

YUSUF: İşi alaya alan sen, sen ey yeni dünya soytarısı. Beni anladığımı biliyorum. Gel, bir kez de alaysız, eğlencesiz dinle beni. Cevabını kendine sakla.

SOYTARI: (*Korkulu bir sesle*)

Ben şakasız, alaysız
Duramam ah, duramam
Ölürüm anlayınız.

YUSUF: (*Usulca*) Artık sus ve dinle.

(*Dünyanın ilk yaratıldığı, insanın ilk yaratıldığı zamana ya da tek adamın doğuşunu anlatır müzik. İki MELEK telaşla gelirler. Birinin kollarında yeni doğmuş bir çocuk vardır. Ötekinde bir kutu.*)

I. MELEK: Burda, aradığımız o doğum taşı. Çocuğu üstüne koy. Tamam. Bizim işimiz bu kadardı. Bundan sonrası onun işi.

II. MELEK: Unuttuğumuz bir şey olmasın. Kimliği, iç yapısı tamam mı?

I. MELEK: Görünüşte tamam gibi. Hem canım bu bizim hep yaptığımız bir şey değil ki. Öncekileri kendi yapmıştı. Sanırım usandı. Ya da bütün özentisine rağmen Adem ve Havva'nın kusurlu oluşu yüzünden yaratma heyecanı kalmadı.

SOYTARI: Amanın bunlar Melek! (*Ürküntü içinde*)

YUSUF: Sus ve dinle.

II. MELEK: Tanrının kendi yarattıkları bu kadar kusurluyken ne çıkar bizimkinin eksiğinden!

I. MELEK: Bana öyle geliyor ki, eksik değil ama fazla bir şeyler kattık. İlk oluşu yüzünden. Fazla özentimizden. (*Kutu açılır, şişeler tıkırtılarla görülür.*) İşte can şişesi doz tamam. Bu kadarı can vermeye yetiyor. (*Birden sıkıntı*) Ama şey, sorumluluk şişesi hemen hemen boşalmış gibi. Sana bırakmıştım bu işi. Ah beceriksiz, ne yaptın!

II. MELEK: (*Suçlu*) İsteyerek değil inan. Şişe elimden kayıp düştü. Nerdeyse hepsi boşalacaktı. Zor kurtardım o dibinde kalanı. Hem, fazla önemli olmasa gerek. Ne çıkar çok sorumlu olmaktan?

I. MELEK: (*Sıkıntıyla*) Bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, bir yanlışlık yaptık. Artık düzeltmeyeceğimiz bir yanlışlık.

II. MELEK: Yukardaki böyle istedi sanırım. Açıkça bir şey söylemedi ama. İlk yaratılanların kusurlu oluşu yüzünden. Bana

öyle gelir ki bundan böyle hep yanlışlar yapacağız. Biri ötekine benzemeyecek.

- I. MELEK: Bu çok korkunç. Sonraki o karışıklığı düşünebilir misin? Yok, ben bu yükü taşıyamam. İşten ayrılacağım. Moral bozukluğunun hastalık sayıldığı bir çağda yaşıyoruz. Sanırım bu yüzden emekli de sayılırız.
- II. MELEK: *(Aceleyle)* Gün doğuyor bak, gidelim. İlk işçilerin evlerinden çıkıp, sokak çeşmelerinde yüzlerini yıkadıkları saat. Birazdan göğe giden bütün tramvaylar ve otobüsler tıklım tıklım dolacak.

- I. MELEK: Benim sol ayağımın baş parmağında bir dişice var çok acıyor. Ayakta da duramam. Hadi hemen gidelim.

(Giderler. I. MELEK hafif topallar.)

YUSUF: *(Arkalarından bağıırır.)* Hey, nereye gidiyorsunuz. Ortalığa bıraktığınız bu kusurlu şey ne olacak? Geri götürün onu. Bilmiyor musun Tanrım ya intihar edeceğim ya da bir daha saracağım kendimi şu iplerle. İkisi de yokluk değil mi? Hey, o BEN'im ben. Tez alın onu burdan. Kıpırdayamıyorum bile. *(Yavaşça)* İşte bir intihar daha. Seni ortadan kaldırmak bana düşüyor küçük.

(Her şey susar, kimseler bir şey söylemez bir süre.)

SOYTARI: *(Bebeğe yaklaşır, döne döne inceler.)*

Günaydınlar Bay... Bay... Ne?

Küçük bay sorumluluk

Fazla özentiden mi

Yüzündeki buruşuk?

YUSUF: Kolay değildi soytarı, benim gibi biri için yaşamak. Unutmak, yarına bırakmak. Atlatmak diye bir şey bilmiyordum. Ürkünç bir çocuktum. Kimseler sevmedi beni. Nereye gitsem baş dönmesi, bulantı götürüyordum. O amcalar, dayılar, yengeler, öteki (ler) ve (lar) benim oturduğum odalara giremez olmuşlardı. Uzaktan kokumu duymak yetiyordu onlara. Annemin kendi elleriyle temizlediği kapı önlerine, aralıklara, duvar diplerine kusuyorlardı. Annem bıkmadan temizliyordu, yeniden yeniden. *(Buralarda bir anne, bütün söylenenleri yaparak ortada döner durur. Sessiz)* Bir kere yüzüme vurmadı

bunu. Her yorgunluktan sonra gelir daha bir güçlü tutardı beni. Gözlerime bakardı. Koklardı. Suçun bende olmadığını, ötekilerin bana dayanacak güçte olmadıklarını anlardım. Ama, korkunçtu bu. Kimselere yaklaşmama zorunda olmak. Yaklaşmak isteyen yabancılar olurdu. Ben kaçırdım bu kez de. Korkardım yeni bir baş dönmesi, bir bulantı daha kazanmaktan. Sonraları korktuğuma uğradım. Gittiğim kentleri bir tuhafkırıklık sarıyordu. Fazla kaldığım zaman anlayıveriyordu biri benden olduğunu. Ortalığı gürültüye boğuyordu. Zor kaçıyordum. Söz aramızda, birkaç kez dayak yediğim olmuştur. Onlar dayağa başladılar mı ben tersine dönen tespihböceği gibi bütün açık yerlerimi gösteriyordum. Vuruşları boşa gitmesin istiyordum. Kendi yapmadığım şeyi onlardan biri yapsın, bir vuruşta öldürüversinler istiyordum. Olmadı.

SOYTARI: *(Elini gözlerine siper ederek uzaklara bakar.)*

Ü ü ü amma kalabalık

Buraya geliyorlar

Ya pestilin çıkacak

Ya hafif bir şenlik var.

(Kadınli erkekli bir kalabalığın uğultusu, sonra gelirler.)

BİR KADIN: Bir görürsem ikisini bir arada. Tam biribirlerine bakarlarken. Derken şıp diye dondururum yüzlerini. Götürür gösteririm, savcılara, yargıçlara. İşte derim, işte bunca yıldır dürüst tanıdığınız. Şu gülüşe bakın, basbayağı bir dost gülüşü bu. Ben karısıyım. Hakkı var mı bir başkasına onu vermeye? Ah! Kimselere güven yok. Ah hain dünya, hain erkekler kadınlar! *(YUSUF'a)* Tuh sana. Erkek olacaksın bir de. Söz vermiştin, söz vermiştin, söz vermiştin. *(Ağlar.)*

YUSUF: *(Bağırır.)* Ben bir şey yapmadım, yapmadım, yapmadım! Sus! Sus dayanamıyorum! Al beni istediğin yere kapat. Ağlama ağlama!

(KADIN geri çekilir.)

SOYTARI: Gitti. Ama şu gelen

Şu gelen kasap m'ola

Amanın korkuyorum

Elinde masat m'ola

(*Pat pat bir kasap gelişi, şişman. Önünde önlük, elinde bıçak.*)

KASAP: Tamam. Sensin. O kadar dilekçe verdik, gazetelere yazdık. Saylavlar yolladık, Nuh dedin peygamber demedin. Neymiş? Yüksek narh verirse çok kuzu başı gidermiş. Ah paracıklarım, ah ucuza giden kuzucuklarım. Kızıl kızıl, taptaze. Şimdi seni öldüreyim de gör!

(*Kalabalıktan bir uğultu*)

SOYTARI: Polisler polisler...

POLİSLER: Ne oluyor burda? Sen git kasap işine. Siz de sorumlusunuz. Bu ne biçim anlayış. Kuzular yüzünden kasapları incitiyorsunuz. Bunu sizden soracağız, soracağız, soracağız.

YUSUF: Kimden yanasınız, kimden yana olmalısınız? Anlamıyorum. İpleri bağlamam gerek, sıkı tutmam gerek. Ya da ölmeliyim. Başka bir şey yapamam, kötü bir şey yapamam.

KALABALIK: Kötü, kötü... Pis sorumlu. Bize bak. Ne çoğuz. Ne haklıyız. Bir sensin dışarda. Seni yeriz. Öldürürüz, kork bizden!

(*Yavaşça çekilirler.*)

SOYTARI: (*Kızgınlıkla bağırır.*)

Yeter be... başım şişti
Bu ne uzun hikâye
Adamsan yerini bil
Meleksen gökyüzüne...

YUSUF: Sen de mi soytarı? Kalabalık ne de çabuk etkiledi?..

2. Sahne: Adem ve Havva

Orman düzeni değişmez. İncir yapraklarıyla giydirilmiş, o eski tasvirlerdeki ADEM ve HAVVA bir elma ağacının altında konuşurlar. Yüzlerinde ve saçlarında yeni bir hava vardır.

HAVVA: İstemem diyorum, istemem. Binbir çeşit nedeni var bunun. Bir kere deforme olurum. Her yerim büyür, sarkar.

ADEM: (*HAVVA'ya yaklaşır. Kollarını dolar beline*) Ne olur! Dünyada birsin sen. Biricik sevgilimsin benim. Ne olursan ol, bu değişmez. (*Şüphyle*) Yoksa...

HAVVA: Çocuk olma. Sen de teksin dünyada. Benim tek sevgilim-

sin. Senin için istiyorum güzel kalmayı. Erkekler, kadınlar gibi değil. Sol kaburganı ya yeniden kullanırsan?

ADEM: Bana inanmalısın. Hem yasaları var ormanın.

HAVVA: Yasa, yasak güçsüzün sığınağı. Güçsüz duruma düşmek istemiyorum. Hem ne zordur doğurmak kim bilir? Sol kaburganı kullanıvermene benzemez.

ADEM: Havva'cığım, güzelim, bu sebepler pek sudan. İyi düşün. O aralarından aklımızla güç kurtulduğumuz hayvanları düşün. O cellatları, kasapları, kan emicileri. Gidip bize bir çare bulmalarını, soyumuzu yok etmelerini mi isteyelim?

HAVVA: Sebep yalnız bu değil ki! Binbir sıkıntı. Binbir darlık. Geçen gün şu üstümdekileri diken terzi olacak o maymun, Tanrının sana ayırdığı aylığın yarısını karşılık olarak istedi. Bizim çoğalmamız demek, payımızın azalması demek. Anlamıyor musun? Siz erkekler, siz yok musunuz... Önünüz dümdüzdür sanki. Ne iniş ne yokuş. Her şey vız geliyor.

ADEM: (Çaresiz) Nasıl istersen yapalım karıcığım. Hadi gel.

SOYTARI: (Kendi kendine)

Burnuma kan kokuyor

Bir şey yapacak bunlar

YUSUF: (Telaşla) Nereye gidiyorsunuz? O yok edilecek benim ben. Bu kadar yıl nasıl da unutmadınız yok edilecek bir şeyiniz olduğunu. Yeter bakışlarınızla yüklediğiniz. İki de bir hatırlatmasanız olmaz mı? (HAVVA'ya) Ey sen, karşılık olarak sana verilecek hiçbir şeyim yok. Bir şey yalnız, sizin için de bir kere sararım gövde mi. (İpleri sarar gövdesine.) Oldu mu? Gidin artık.

ADEM: (Yavaşça) Benden tamam. Annen olmasa ben hiçbir şey istemem. Görüyorsun, onun için gerekli bu.

HAVVA: (Homurdanır.) Hım! İyi. Neyse öyle olsun. Biz gidelim hadi!

ADEM: Nereye? Kime? Artık ölsek ya. Bir kural istesek ya Tanrıdan. Böyle bir günde ölmeli. Biz ve boyuna biz. Sonra onlar, yine biz. Ama, artık ölmeliyiz.

3. Sahne: Kral Sıkıntısı (I)

Gece, bir park ıssızlığı, rüzgârın küçük sesleri

SOYTARI: Serseriler kralı, arkadaşları, sevgilisi prenses.

Biz yedi kişiydik hepsi bu kadar
Yedimiz de serseri mi serseri
Gün ışığında şehirler, evler, yollar,
Çarşılar, taşıtlar, koca bankalar
Hepimiz bu parkta geceleri

Kimseler sevmez bizi, o nazik baylar,
Bayanlar, çocuklar korkar, kaçır
Hepimiz bu parkta geceleri
Örter kirlerimizi karanlık
Kötülüğümüzü alır rüzgâr

(Herkes adı söylendikçe kalkıp selamlar seyirciyi.)

Yedi kişiyiz biz Kral, Prenses
Bendeniz Soyтары, bir de Tekgöz
Sarıyla Sorumlu, ya.. o da burda
Bir aptal oğlan, konuşmaya değmez
Biz yedi kişiydik yedi serseri *(Ezgiler yavaşça söner.)*

KRAL: *(Sesi gerçek bir kral ağırlığını yansıtır.)* Karanlık bastı yine.
Bu sessizliği sevmiyorum.

TEKGÖZ: Ama daha güven verici. İnsan aydınlıkta başına ne geleceğini kestiremez.

SARI: Üstelik her gündüz, akşama aramızdan kim ayrılmış olacak diye içimiz içimizi yer.

APTAL OĞLAN: Yine beraberiz ne iyi. Kral, Pamuk Prenses, Tekgöz, Soyтары, Sorumlu oh be!

KRAL: Yeter, kes. Serseri serseriliğini bilmeli oğlum. Onurunu korumalı. Süt kuzusu ev kedisi değiliz biz. Bu kadar nazenin, bu kadar içliydiniz, ananızın dizi dibinden niye ayrıldınız? Bırakın boş lafı, ceplerden haber verin. Nasılız bugün!

TEKGÖZ: *(Ceplerini boşaltıp KRAL'a verir.)* Ben iyiyim. Çoktandır kızdığım bir herif vardı. Benim dükalıktaki encikleri ikide bir üstüme saldırtıyordu. Bir punduna getirip kıyasıya bir vergi koydum. Al, işte.

SARI: (Alaylı) Ben bir ithalatçının ortağı oluverdim. Herif karun kadar zengindi. İyi ki resmi makamlar bazılarını kovalıyor. Allah razı olsun. Bir tehdit, bir kurusıkı, bize de bir şeyler düşüyor. (KRAL, SOYTARI'ya döner.)

SOYTARI: (Sıkıntılı) Olmaz sanki bana bakmadan geçsen!

Hancı tavuğuyum, atsineğiyim.

(KRAL, PRENSES'e bakar, herkes de bakar.)

PRENSES: (Alıngan) Ne bakıyorsunuz bana, ben kadınıym ayol! Sabahın köründe kalk. Berberiydi, terzisiydi, eş dostla bir öğlen yemeği. (Daha bir inceleyerek) Sonra bir ziyaret, akşamüstü çay, yorgunluk, yorgunluk kısacası. İnsanda başka bir şey yapmaya güç mü kalır, zaman mı kalır? Bu erkeklerin insafsızlığı çekilir gibi değil.

(Alaylı gülüşmeler. KRAL, SORUMLU'ya döner. Herkes de beraber)

SORUMLU YUSUF: Valla abi şey, ben yine dengi dengine.

KRAL: (Kızgın) Ulan sen adam olmazsın. Yüklü bir herif vurdun yine, sonra ordan aldığını götürdün, sıksası çıkmış bir dula, pantolonunun dizkapağı erimiş birine teslim ettin değil mi? (Gülüşmeler) Delirtirsin adamı, hırsımdan ne diyeceğimi şaşıyorum. Sana mı kaldı hak, sana mı kaldı düzen? (Daha kızgın) Şeytan diyor ki, bir vur bir dinle, al ayağının altına, tövbe deyinceye kadar çiğne.

(SORUMLU YUSUF, cebinden bir yumak ip çıkarıp, gövdesine dolamaya başlar.)

SOYTARI: Kurban olduğum, ipine yumağına

Sarmaya başladı yine bakın bir (Gülüşmeler, alaylar)

Yumak sararken doğurmuş anası

Telaştan, haydi eline ayağına.

O gün bu gündür ha babam

Bıkmaz usanmaz tel sarar.

SORUMLU YUSUF: (Sarmaya devam ederek) Elimde olsa da bir tek gün yapmasam, şaşırsınız. Herkes soytarı olmaz, herkes kral olmaz, herkes her şey olmaz, bu da benim. Sen sıkıntısını dağıtırsın kralın, soytarı. Ben de öfkesini dağıtıyorum işte.

KRAL: (İç çeker.) Bugün gerçekten öfkeliyim. Sıkıntılıyım. Sebebi bir bulsam, aradıkça öfkem artıyor. İçimden geçenleri bir bilseniz, Tanrı olsam dağları oynatırdım yerinden, volkanları kudurturdum. (Birden bağırır.) Tamam buldum. Tıpkı Neron gibi, ateşe vereceğim her yanı. Hadi kalkın şenlik seyretmeye. (Heyecanla, konuşa bağıra giderler.)

SORUMLU YUSUF: Durun durun. Ben sizinle gelemem. Bağlıyım. Bunun hesabını benden sorarlar. Hem koskoca bir kalabalık. Baylar, yoksullar el ele sorarlar. Durun, durun. (Ses rüzgâra karışır.)

(SORUMLU uzanır yatar. Uzaktan, bir yangının alevleri, dumanları görülür. Bağrışmalar işitilir. SORUMLU'nun yanına ağır ağır bir kalabalık yaklaşır. En önlerde arkadaşları, yanlarda ve arkalarda beyler, homurtulu, öfkeli, daha uzaklarda duran yoksullar, en çok kalabalığa, zaman zaman da SORUMLU'ya hak verir biçimde baş sallayarak)

KALABALIK: Bir de uyuyor bak. Bir de rahat rahat uyuyor bak. Soracağız bunun hesabını. Senden soracağız. Bütün bir şehir, bütün bir dünya. Nedir elinden çektiğimiz? Soracağız, soracağız, soracağız!

SORUMLU YUSUF: (Uyanır, doğrulur, yangını görür. Bağrışanları dinler. Çatırdayarak çöken gökdelenler ve fabrikalar görülür.) Yangını soracaktınız değil mi? Biliyordum. Sizi bekliyordum. Haydi, ne yapacaksanız yapın. Korkum yok, ben yapmadım desem, inanmazsınız. (Sinirli gülüşmeler)

BİR YOKSUL: (Güçsüz bir kızgınlıkla) Evet, evet. İnanmayız. Hem niye inanacaktı? Sen değil misin, yok yere, biz sana hiçbir şey yapmamışken elinde avucunda ne varsa bize verip verip giden?

İKİNCİ YOKSUL: Böyle biri ya deli olmalı, ya sorumlu.

ÜÇÜNCÜ YOKSUL: Gazeteler okuyorduk. Öyle olduğu pek bilinmez ama, biz gazetelere düşkünüzdür. Gün geçmiyordu, şurda burda bir olay çıkarmış olmayasın. Birinden alıyordun, birimize veriyordun. Sonra gazetelere yazıyordun. Şöyle yapmalı, diye yazıyordun. Böyle yapılmalı diye yazıyordun. Hem en olmayacak yerlerde. Başköşelerinde gazetelerin. Patronların ta içinde. Ortalık yerinde. Şaşıryorduk. Domuz seni. Hakkın mıydı bizi şaşırtmak?

KALABALIK: Seni domuz seni, seni domuz seni!

(Baylar konuşulanları, kurumlu jest ve mimiklerle dinlerler.)

BİR YOKSUL: (Alaycı bir sesle köşeden) Ama birisi çıkıp alırken sormadı bunları, aldığı geri vermedi. Hemen kaçıp gidişinden de belliydi ki adam sizden teşekkür bile beklemiyordu.

BİR BAY: Konuşturmayın şunu, kalabalığın ahlakını bozacak.

KALABALIK: Karıştırıcı sen de. Sorumlunun maşası. Seni de adam ederiz. Sıran gelir. Atarız, tutarız, adam ederiz. Ne edersek ederiz.

YOKSUL BİR KADIN: (Korkuyla yalvarır.) Sus, ne olur sus! Bak şu kalabalığa sözün mü olur senin? Korkmazsın bilirim, ama çocukların var, acı onlara. (Kandırırçasına) Hem onun gerçekten bir domuz olmadığı ne belli?

YOKSUL ADAM: (Sinirlenir birden, kadının üstüne yürür.) Seni öldüreyim de gör. Dışarda çektiğim yetmiyormuş gibi, bir de senin dırdırını mı dinleyeceğim akli kıt karı? (Vurur.)

BİR BAY: Böyle olmalı işte. Bak erkek adama.

BİR YOKSUL KADIN: Bayım bayım yavaş konuşun bayan duymasın. Sizin karılarınız öyle bizim gibi değil, bir pire için bir yorgan yakarlar. (Alayla güler.)

(Arkalardan son derece şık bir BAYAN hızla öne doğru gelir. Kalabalığı araştırır, kocasını görür.)

(Kızgınlıkla)

BAYAN: Ne işin var burda senin? Arayacağımı bilmiyor muydun? Çabuk gel gidelim!

BAY: (Aceleyle, korkuyla kalabalıktan sıyrılır, karısının peşine düşer. Onun yürüyüşüne adımlarını uydurur. Giderler.) Peki karıcığım. Emredersin karıcığım!

BİR YOKSUL: (Alayla) İşte erkek adam böyle olur.

KALABALIK: Ah bu aykırı sözler, davranışlar! Aklımızı karıştırıyorlar. Susun, susun. Burda bir sorumlu var. Onun işini bitireceğiz. Ayrıntıdır gerisi. Soralım, soralım, soralım.

4. Sahne: Kral Sıkıntısı (II)

Alüminyum ve cam karışımı bir apartman içi. Gökdelenlerden birinde olabilir. Her şeyin makineleştiği bir büro. Telefonlar, yazı makineleri, bilgisayarlar ve bir robot. Kapı hızla açılır. İçeriye Afrika kabile reisi ya da kızılderili kılıkli biri girer. Telefona koşar. Çeşitli yerleri arar.

KRALBAŞI: Alo. 1213'ü verin bana. Ben başkan. R.K. orda mı? Sen misin? Hemen gel, şaşırmanın sırası değil. Doğru, geceyarısı ama, hemen gel! *(Bir başka yeri arar.)* Alo.. 1120'yi verin bana. Ç.K., Ç.K. yok mu? Nerde; Hepsi mi? Doğru ya Allah kahretsin! Biribirimizi tanımamıza imkân yok ki! Maskeli balo bu. Korkunç bir şey. *(Maskesini çıkarır telefonu bırakır, kendi kendine.)* Doğru, hepsi oradaydı. Ama nerden bileyim, kim kimdi. *(Yeniden bir numara çevirir.)* Alo. Bana, Ç.K., B.K., T.K., Z.K.'yı acele bulun. Nasıl mı? *(Bağırır.)* Uyuyor musun kuzum? Ben başkan. Evet hah söyle! Tabii. Birini gönderirsiniz içeriye, hoparlörle çağırırsınız. *(Sabırsız)* Evet biliyorum. Ben de ordaydım şimdi. Balonun son numarası en önemli numarası ama, burda daha önemli numaralar var. Çabuk çağırın, toplanmaları gerek. *(Telefonu hızla kapatır.)* Sabah olsun da ilk işim seni kolundan tutup atmak olsun, ukala... Nerde kaldılar bunlar? *(Birden ROBOT'un kahkahaları duyulur.)*

ROBOT: Hah hah halı, hih hih hih.. Uhhh! *(Elleriyle karnını tuta tuta güler.)* Şu kılığa bak, gerçek kılığı... Ama görmeye alışmadığımdan, ne tuhafıma gitti. Hah hah hah.

KRALBAŞI: *(Şaşkın bağırır.)* Kendi kendine konuşuyor, eyvah! Tam da bozulmanın sırası şimdi. Herkese boyuna cevap verecek. Ben ne yaparım şimdi?

ROBOT: Yapacağın şey, yeniden telefon edip, toplantıyı dağıttığını bildirmek. Valla biliyorsun, çenemi tutamam artık.

KRALBAŞI: *(Bağırır.)* Olmaz, olmaz. Başkanlık gereği. İnsan bir adım attı mı geriye dönemez. *(ROBOT'a yaklaşır, orasını burasını kurcalar.)* Nerde susturucu düğme? Ne yapmalı acaba?

ROBOT: *(Ellerini kaçırır.)* Dokunma bana, bildiğin bir şey değilim ki! Senin işin başka iş. Sen krallar dünyasının başısın. Pamuk kralı, ceviz kralı, araba kralı, buğday kralı, okyay kralı. Bütün

kral ortaklıklarının başkanı. Koca başkan. Ama ben sadece bir robotum. Dokunma bana.

KRALBAŞI: (*Kurcalamaya devam eder.*) Bilmediğim şeyleri merak etmek bir bana mahsus değil ki. Çocukluğum aklıma geldi. Hey çocukluğum! Kırdığım, bozduğum öteberinin sayısını bir bilsen. Ama, senin püf noktanı, kırmadan bulacağım. Nerde bu Allahın cezası?

ROBOT: Bak bunu ben de biliyorum. Bizi yaparken, olabildiği kadar insana benzetmeye uğraşıyorlar. Ne yazık ki intihar etmeyi bilmiyorum. Bilseydim, seni kurtarırdım.

KRALBAŞI: (*Korkuyla*) Bakın şu başıma gelenlere. Geceyarısı bir sürü adama dert anlatmak için buraya gel, sonra bir de bu bela çıksın. Hay Allah kahretsin seni! Ne çok da bildiğin var. Ama ne olur konuşma artık. (*Orasını burasını kurcalar.*) Sıkıysa ağzından sorulu bir cümle çıksın. Cevabı hazır... Adamın yaptığı adamdan hayır mı gelir? (*Kızgın*) Yine sordum. Hay Allah hay Allah!

ROBOT: (*Bastıra bastıra*) Doğru. Ama bu çağda Tanrının yaratığından da bir hayır yok.

KRALBAŞI: Ne zaman bir maskeli balo olsa kendilerini unutupyorlar. Nerde kaldı bunlar?

ROBOT: Kendilerini unutmuyorlar, buluyorlar. Şimdi, kendilerini yitirmek zorunda bıraktığın için sana kıza, küfrede gelecekler. (*Bir uğultuyla çeşitli kılıklarda, hayvan maskeli insanlar içeri doluşur.*)

KRALBAŞI: Baylar sizi bekliyordum. (*ROBOT'tan yana korkuyla bir göz atar.*) Soru sormayınız. Her şeyi açıklayacağım. Gecenin bu saatinde, sizi buraya, aldığım bir haber üzerine çağırdım. Buyrun oturun yerlerinize. (*Otururlar. Maskelerini çıkarıp önlerine koyarlar.*) Karistan, şu bizden bir şeyini eksik alsa mahvolacak olan Karistan artık okyaylarımızı almayacakmış. Düşünün bir.. Bizim okyaylarımızı almadan yaşayacakmış. Sordum soruşturdum, bir başka yerle de anlaşmamışlar. Neye güvenirler? Deli mi bunlar; oksuz yaysız nasıl olur?

ROBOT: Niye deli olsunlar. Kendilerine güveniyorlar. Oksuz yaysız da olunacağına akılları yatıyor.

(*Şaşkınlıkla ROBOT'a bakarlar. Bir kısmı güler.*)

KRAL B.K.: Ben B.K. derim ki robot haklıdır. Biribirlerini ve başkalarını yemekten vazgeçmişler demek. Niye deli olsunlar?

(*Ötekiler homurdanırken, maymun maskeli biri içeri girer*)

KRAL R.K.: (*Tiz ve peltek*) Sayın Başkanım özür dilerim. Geciktim. (*Yerine yerleşir.*) Yine ne diyor kral B.K. Kim kimi yemekten caymış?

ROBOT: Karistan.. (*Ağır ağır*) Üstelik bunun sonu, seni yemeye varacak.

(*Hepsi sıkıntı ve korkuyla ROBOT'a bakarlar.*)

KRALBAŞI: (*Kekeler.*) Bozulmuş... Bozulmuş da...

KRAL R.K.: (*Sıkıntıyla*) Kral B.K. zararlı fikirlerini kendine saklarsa rahat konuşabiliriz. Bir kral nasıl olur da içinde kendinin ve kendine bağlı olanların mahvına sebep olacak mikrobu taşır?

KRALBAŞI: (*Korkuyla*) Aman aman, sorulu cümle kurmayın lütfen!

ROBOT: Mikrop senin içinde.

KRAL R.K.: Ama ben sorusuz konuşamam ki... etkin olmaz. Çağımızda en yollu yordamlı küçültme, aşağılama bu sorularla yapılır. Bense yolsuz yordamsız bir işi öldür Allah yapamam. Hem neymiş o açıkça fikir söylemeler... Nazik insanların davranışı böyle mi olmalı?

ROBOT: (*Bir gülme tutturur. Sinirli bir hava eser ortada.*) Hadi ordan sen de, dalkavuk...

KRALBAŞI: (*Kesin*) Sinirlerim son derece gergin baylar. Duyduğum haberin üzüntüsü bana yeterken bir de bu robot... Kır-sam kıramam gecenin bu saatında bu kılıkla nereye gideriz? Hem robot sayısı öyle arttı ki nerde olsa bunlardan biri var. Üstelik, herhalde maksatlı olacak, herhalde öyle gevşek yapıyorlar vidalarını. Olmadık bir anda bozuluyor. Ne yapalım bilmiyorum?

ROBOT: Bi kere, domuz gibisin maşallah, sinir minir laf. Sonra da ne yapacağını iyi biliyorsun, çıkar ağzından baklayı.

KRALBAŞI: (*Terlerini siler.*) Bu kadarına da dayanamayacağım doğrusu. Baylar bir çare bulun bana. En iyisi, ben hemen teklifimi oyunuzla sunayım.

KRAL B.K. : (Alaylı) Robot da öyle söyledi zaten. Baklayı çıkarman gerekiyormuş.

KALABALIK: Sen yok musun sen, oyunbozan... Her yerde, her zaman kurtulamadığımız. Yedi canlı. Ne yapsak ölmeyen.

KRAL B.K.: Beni sizden eden şansıma lanet. Babadan geçen kralıktan başka neyim var sizinle ortak? Ben sizi yok edecek mikrobi taşıyorum, doğru. Çünkü siz dünyayı, dünyaları yok edecek mikrobi taşıyorsunuz. Çekirdekler halinde. Orda burda. Bütün fabrikalarınızda, depolarınızda. Hepimiz her şeyi bıraktık, ok ve yay yaptık. Öyle çok yaptık ki, evlerimiz yollarımız göklerimiz hatta sırtlarımız, ceplerimiz doldu taşı. Niye?

ROBOT: (Memnun güler.) Sen söyle niye?

KRAL B.K.: Çünkü en kârlı işti görünüşte. Çünkü, insanların bitmez tükenmez, doğal savaş güdülerine karşılık veriyordu. Ne çok yıl bütün tahminler tuttu. Ama korkarım insanlar ayılmaya başladılar. Bugün Karistan, yarın bilmem neresi... ve bundan sonra ne olur kimse kestiremez.

KRALBAŞI: (Bağırır.) Konuşturmayın, yeter.

KALABALIK: Sus yeter konuşma, sus, sus...

KRALBAŞI: (Acele acele) Baylar, teklifim şu: Karistan'ı mahvedelim, bu oklarla yaylarla delik deşik edelim. İki türlü örnek oluruz. Hem bir Karistan daha çıkmaz, hem de savaş gibi bir salgın istegin doğuşuyla elimizdeki bütün mal biter. Doğru değil mi?

ROBOT: Yanlış. Yanlış bir varsayımla başladığı için...

KRAL B.K.: Yanlış.

KALABALIKTAN BİRİ: (Sinirli) Hâlâ konuşuyor bu adam. İlk onun işini bitirelim. Vuralım, asalım, keselim!

KALABALIK: Vuralım, asalım, keselim! Sussun.

(Heybelerinden bir yığın ok, yay çıkarırlar. KRAL B.K. kaçır, ROBOT'un arkasına saklanır. O da ok ve yayını çıkarır. Kavgaya başlar, bir süre devam eder. Sonra KRAL B.K. vurulur.)

KRAL B.K.: Soylular, deliler, kasaplar.. Ey koca orman, ey düzen.. (Düşer.)

2. Perde

1. Sahne: Dostluk ya da Kayısı Ağacı

Dostluğu, güneşli havaları, mavi bir gökyüzünü anlatır bir müzik parçası. Kayısı ağacı.

İyi giyimli bir bay DALDAKİ, yoldan ıslıklı, tempolu bir yürüyüşle geçip gitmekte olan YUSUF'a bağırır.

DALDAKİ: Nereye gidiyorsun hey?

YUSUF: Hey, ne yapıyorsun sen orda?

DALDAKİ: Görmüyor musun, oturuyorum.

YUSUF: Gerçekten oturuyorsun. Koparıp yiyor musun onlardan?

DALDAKİ: Canım istemiyor. Çok yalnızım. Yıllardır bunca kayısı içinde oturmaktan bıktım usandım.

YUSUF: İnsene!

DALDAKİ: İnemem.

YUSUF: Ben oraya geleyim mi?

DALDAKİ: Hayır. Sen orada kalmalısın.

YUSUF: Peki. (Ağacın dibine oturur.)

DALDAKİ: Senin canın sıkılmaz mı?

YUSUF: Sıkılırdı, geçti. Senin kayısıların var, ne iyi!

DALDAKİ: O kadar iyi değil, hep canım sıkılıyor.

YUSUF: Benim olsaydı, sıkılmazdım. Ne yazık!

DALDAKİ: Ne yazık, yerimi sana bırakmaya yetkili değilim.

YUSUF: Ya...

DALDAKİ: Burda doğdum. Burda kalmam gerektiğini söylediler.

Onlar da burda doğmuşlardı. Ölünceye dek burda yaşadılar.

Sıkıldılar ama pek yakınmadılar bundan. Ben sıkılmak istemiyorum.

YUSUF: Yesene onlardan, ne güzeldir kim bilir!

DALDAKİ: Eksiltmeye hakkım yok. Artırmam gerek.

YUSUF: Haklısın sıkılmakta. Gerçekten haklısın. İyi ki bir kayısı ağacında doğmamışım. Sanırım kimseler de doğurmadı beni. Elbet benim de öncekilerim vardı ama herkes kendi başına. Kimse kimseyi doğurmamış olarak yaşayıp gittiler. Pek uğraşmak istemiyorum onlarla. Düşünürsem, bir küçük benzerlik bulabilirim herhangi birisiyle. İşte kötü bir bağlantı. Sonra da bütün gücümle benden sonrakileri bana bağlamak var. Al sana bir kayısı ağacı daha. Yok, yok istemem.

DALDAKİ: Bana bir kayısı versene!

YUSUF: (*Şaşırmış, ayağa kalkar.*) Ben mi, buradan mı? (*Dala uzanmaya çabalar.*)

DALDAKİ: Hayır. Ordan değil, başka bir yerlerden bul. Benden önce de bu böyleymiş. Aşağıdakiler kayısı ağacındakilere getirirlermiş hep.

YUSUF: Ne garip! Buna dair bir şeyler ben de hatırlar gibiyim. (*Kızarak vazgeçer.*) Yok canım, bir şey hatırladığım yok benim. Benden öncekiler yok. Ne yaptıklarını hiç bilmiyorum. En iyisi vazgeç bu isteğinden.

DALDAKİ: (*Ağlar gibi*) Vazgeçemem asla. Dediğim olmazsa, ağzımı açmak istemem. Buna razı mısın?

YUSUF: Hayır. Biri benimle konuşsun istedim hep. Bu sensin, kayısı ağacındaki. Ben oldum olası kayısı ağacındakilere bayılırım.

DALDAKİ: Ben de aşağıdakilere... Olamadığımız şeyleri birbirimize anlatır, değiştire değiştire kullanırız. Öncekiler de hep böyle yaptılar.

YUSUF: Dediğini yapmam gerek, seziyorum.

DALDAKİ: (*Sabırsızlıkla*) Hadi, çabuk ol.

YUSUF: Peki. Gidiyorum. (*Yürür gider.*)

DALDAKİ: (*Kahkahalarla güler.*) Budala. Kayıslarına muhtaç olduğuma nasıl da inandı. Ama sıkılıyorum. Onu burda tutmam gerek. Veren o olmalı. Verdiği kadar bağlanır, kölem olur.

YUSUF: (*Döner, yorgun, solumaktadır.*) İşte, bulup getirdim! Ama ne kadar zor. En iyileri Devin bahçesindeydi. Sana kötüsünü getiremezdim.

DALDAKİ: (*Sevinir.*) Zordu demek. Ne iyi.

YUSUF: Zordu ya... Sana masal anlatmazlar mıydı?

DALDAKİ: (*Sabırsızlıkla*) Masallar önemli değil. Sen yaşadın, yaşadıklarını anlat. Anlat ne olur!

YUSUF: Dinleyecek misin?

DALDAKİ: Anlatacak mısın?

YUSUF: (*Sevinçle*) Dostuz ne iyi!

DALDAKİ: (*Sevinçle*) Dostuz ne iyi! Ama, aynı şeyleri söylemekten korkalım kaçalım ne olur!

YUSUF: Korkalım. Kaçalım.

DALDAKİ: Ah yine tekrar ettin! (*Kayıstı yer.*)

YUSUF: Affedersin, bir daha etmem.

DALDAKİ: Bu bitti. Bana bir kayısı daha getirsene!

YUSUF: (*Kendi kendine*) Doymuyor. Doymayacak. Zor bu. (*Daldakine*) Dev başı kesmekten usanıyor insan. Ne çok baş bir bilsen!

DALDAKİ: (*Sabırsız*) Ne olur. İstedığimi yap benim. Yaşayamam yoksa, bil bunu.

YUSUF: Peki. (*Ağır ağır gider.*)

DALDAKİ: (*Kendi kendine*) Karşılık istemiyor. Ne tuhaf! Bin güçlülle koparıp getirdiği kayısılar için. Bu aşağıdaki, ötekilere benzemiyor. Atalarımızın anlattıkları içinde yok böylesi. (*Durur biraz.*) Bir düşündüğü olmalı.

YUSUF: (*Döner. Eskisinden yorgun, perişandır.*) Al işte!

DALDAKİ: (*Ağır ağır ısıtır.*) Anlatsana.

YUSUF: Dur biraz dinleneyim.

DALDAKİ: Ben bir şey istedim mi olmalı. Biliyorsun, ölürüm. Susarım.

YUSUF: (*Soluyarak anlatır.*) Duvara yaklaştığımda yine korkunç sesler duydum. Çığlıklar, böğürmeler, kahkahalar. İnsan mıydılar bilmem. Hayvan da olabilirlerdi. Devdiler. Çok başlıydılar; kestikçe çoğalan başları vardı. (*Susar biraz.*) Ne olur hiç olmazsa sonunu isteme benden! Yorgunum. Anlatmak yaşamaktan korkunç. Anla beni, dostum değil misin?

DALDAKİ: Dostunum elbet. (Öfkeli) Peki kalsın. Ama, kayısı bitti. Yenisini istiyorum. Ne olur hadi! Dostuz ya... Başka türlü olmaz, ölür dostluk.

YUSUF: Peki, sus. Ölümünden söz açma, gidiyorum. (Gider.)

DALDAKİ: Ne kadar güçlü. Korkunç bu! (Homurtularla) Dayanamayacağım, eziliyorum. Üstelik kayısılar gittikçe kötü.

YUSUF: (Bitkindir, gelir ağacın dibine düşer.) Al işte, ama uzatmıyorum sana, ah, yere düşürdüm işte!

DALDAKİ: İstemem. İstemem. Artık hiçbir şey istemem. Yüzünü görmek istemem. Git burdan. Sen başkasın. Beni tedirgin ediyorsun. O verdiklerinden sonra yeniden yeniden. Ben buna dayanamam. Kayısı ağacındakilerin hiçbiri dayanmaz.

YUSUF: (Bitkin) Senin için ölebilirim. Seni seviyorum. Dostumsun.

DALDAKİ: (Kendi kendine) Ölürüm dedi. Bunu bile söyledi. Öyleyse seni ben öldürmeliyim. (Açıkça) Seni öldürmeliyim. Başka çaresi yok. Bu dostluk ölmeli. Eziliyorum. Eziliyorum, eziliyorum.

YUSUF: Peki. Ama neyle?

DALDAKİ: Kayısılarımla.

YUSUF: Hani koparmayacaktın? Koparamazdın!

DALDAKİ: (Güler.) Seni öldürmek için kullanabilirim. (Bütün kayısıları koparıp fırlatır. Yusuf yere düşer.)

(ARA)

(Kayısı ağacı dibinde çeşitli yönlerde doğru izler)

YUSUF: (Uzun bir uykudan uyanmıştır, esneye, gerine kendine gelmeye çalışır.) Uyuyakalmışım. Yolda, bir ağaç altında. Duruma bakılırsa bir yerlerden gelmişim. Nerdendi acaba? Sakallarım... Acayip, uzun ve sert. Ellerim kocaman, çirkin. Bir eller hatırlıyorum. Değil bunlar. O kadar değişmişler ki değişmiş bile denemez. (Ara) Şükür Tanrıya gök aynı gök. Ama kayısılar.. Ne kadar da kızarmış. Benim bildiklerim henüz sararmaktaydı. Bunlar güzel, onlardan da olmalıydı. (Daldakine) Hey uyan! Uyku sınırını aşmak üzeresin tehlikeli bu, düşebilirsin.

DALDAKİ: (*Esneyerek uyanır.*) Uyuyup kalmışım. Kayıslara ne olmuş böyle. Ne yazık yavaş yavaş kızarmalarını izleyemedim.

YUSUF: Ben de öyle. Uyandığımda baktım ki hepsi turuncu. Ne olmadık zamanda uyuyuveriyor insan.

DALDAKİ: Yaz geldi mi, insanları bir uyku alır. Kayısları ise bir kızarma. Hem varsın kızarsınlar. Usanç verdiler bana yeşil yeşil, sarı sarı.

YUSUF: Usanmakta haklısın. Ne çok oturdun o yeşiller sarılar arasında. Ama ben çoğu kez onları görmek için boynumu ağrıtmakla yetindim. Uzun dayanılmıyor ki boyun ağrılarına. Çoğu kez bakmadım bile bu yüzden. (*İnler.*) Öyle yorgunum ki hiçbir uyku yorgunluğumu alamaz!

DALDAKİ: Ben de yorgunum. Hem öyle yorgunum ki, burda ağaçta oturmaktan. Söylesem kimseler inanmaz. Bir şeyler yaptım sanki. Belki de yaptım. Belki de ben kızarttım bu kayısları.

YUSUF: Sana inanıyorum zavallı dostum.

DALDAKİ: Dostumsun, inanırsın elbet. Öyle yakınımıdasın ki, sana yalan da söyleyemem.

YUSUF: (*Şaşkın*) Yalan söylemek mi? Sahi, yalan da var. Başka ne var? Öyle yorgunum, öyle çabalamışım ki, ben yalnız bunu biliyorum. Sen ağaçtaki, kayıslar gibi düşünceler biriktiren, düşünceler kızartan, söyle başka ne var?

DALDAKİ: Ben ne düşünmüşsem benim için var, sen ne düşünmüşsen de senin için.

YUSUF: Ama dostuz. Senin düşündüklerini bilmeliyim.

DALDAKİ: Ah söyleyemem! O denli yabancı gelir ki sana! Ne olur gördüklerimizle yetinelim. Neyi biliyoruz beraberce, onları konuşmalıyız. Ötekiler tehlikeli.

YUSUF: Neyi biliyoruz ki, neyi gördük ki beraber? Yalnız kayıslar. Sarı sarı, sonra da kırmızı kırmızı kayıslar. Ortak başka şeyler bulmalı. Yetinilemez ki bu kadarcıkla. Bak benim sakallarım var şimdi, bu kadar yorgunum ve yerde de izler var. Neyi anlatıyor bunlar, bir yerlere mi gidip gelmişim, söyle bana.

DALDAKİ: Yeterince ipucu var. Kendin bul. Konuşsam yadırgarsın beni.

YUSUF: Olsun, konuş.

DALDAKİ: (Kızgın) Dinle öyleyse: Sen ve ben boyuna değişirdik ama dosttuk. Bana kayısılar getirirdin devin bahçesinden. Ben isterdim bunu... Her getirişte öyle yorulurdun ki sana acırdım. İyiliğin altında ezilirdim. Dayanamazdım. Ama dostluğumuzun sürmesi buna bağlıydı. Ben istemeliydim. Sense vermeliydin. Artık getiremeyeceğini anladığım bir gün seni öldürdüm. Burası biraz karanlık. Belki de eskiden karşılıksız verişlerinden dolayındı. Belki de ölmeyi yeğlediğin içindi.

YUSUF: Senin yorumun dışındakileri hatırladım şimdi. Niye öyle yapardım acaba? Karşı dursamdı, getirmesemdi keşke.

DALDAKİ: İnce şey dostluk. Neden kırılacağı bilinmez ki. En çok da sürdürmeye çabalamaktan kırılır. Önceleri, o her şeyin kendiliğinden olduğu bir süre var ya... Senin bana sessiz, yakınmasız taşıdığın, benim onları yediğim... Usanmalar vardı, usanıldı. Öldükten sonra seni görmedim. Başka yerlerde, kim bilir kimler için yaşadın? Kimlerdi biliyorum aslında.

(Uygun bir geçiş müziği)

(Yaklaştıkça artan seslerle bir kalabalık gelir.)

GENÇ KADIN: Ben size dememiş miydim? İşte burda. Bir kayısı ağacı altında. Nasıl da yan gelmiş! (Hınçla) Bir de sorumlu olacak. Bunca insanı bırakıp gidiverdi. Yapılır mı bu. (Yusuf'a) Hani iplerin? (Uğultular)

DALDAKİ: Rahat bırakın onu. Dokunmayın. Öyle yorgun ki! Ölebilir ancak.

GENÇ KADIN: (Kızgın) Ölebilirmiş... Her şey sırasıyla. Hani hiçbirimizi bitirmedi. Yarıda koymak onun hakkı değil. (Kalabalığa dönerek) İzlere bakın. Hep buraya dek. Sen kimsin ağaçtaki?

DALDAKİ: Dostum ben... Onun dostu.

GENÇ KADIN: Anladım. Senin içindi demek. Ama biz kalabalığız. Bizimle yetinebilir.

BİR İHTİYAR ADAM: Yetinmesi gerek. Karımla ben de aynı fikirdeyiz.

KADIN: Ya... ya... yetinmeliydi bizimle!

KALABALIK: Biz de varız. Amcalar, halalar, genel müdürler, şefler, komşular. (Karışır, uzaklaşır sesler.)

GENÇ KADIN: Duy bizi. Kalk, dön bizimle.

YUSUF: Öyle yorgunum ki! Öyle yorgunum ki!

ÇOCUKLAR: Ne yazık, ne yazık!

İHTİYARLAR: Ne yazık, ne yazık!

KALABALIK: Yok yok. Düzen bu.

GENÇ KADIN: Hadi gel, utanmalısın.

YUSUF: Utanmak için öyle yorgunum ki!

DALDAKİ: Öyle yorgun ki, bırakın onu!

GENÇ KADIN: (*Hınçla*) Sen değil misin zaten? Seni öldüreceğim.

(*Ağacı sallar.*)

DALDAKİ: Dur sallama. (*Korkuyla*) İnan bana kendi geldi. Önce benden bıkmıştı. Size gidişi o yüzdendi. Şimdi de...

KALABALIK: Ayıplarız. Kınarız. İleniriz. Onu bırakmayız.

DALDAKİ: Sallamayın düşeceğim.

YUSUF: (*Daldakine*) Beni oraya al. Dokunmasınlar.

DALDAKİ: Alamam. Anlamalısın. İki ayrı kişiyiz. Daha fazlası mümkün değil.

YUSUF: (*Acı bir sesle*) Öyleyse gitmeliyim.

İHTİYARLAR: Yazık, ne yazık... içimiz parçalanıyor!

YUSUF: Geliyorum sizinle. Verin ipimi. (*Ağır bir müzik*)

Kadın bir ip verir, YUSUF her yerine dolamaya başlar.

2. Sahne: Orman

Dal hışırtıları arasında, gitarla çalınan dağ havalarını andırır bir müzik, başları batıya dönük hayvanlar...

TİLKİ: Dünya kadar ormanda ormanda

Bir ben bir de şu tavşan hah hah ha

Ben herkesin bildiği Soytarı

Tavşan boynundan bağlı hah hah ha

Yusuf niye mi bağlı ormanda?

Benden sormayın bunu hah hah ha

A dostlar, aman dostlar hah hah ha

Ne varsa batıda var hah hah ha

Batıya... Hep batıya, batıya

Boynun kopana kadar hah hah ha

Biz bu kadar değiliz ya ya ya
 Aslan, kaplan, fil de var hah hah ha
 Orman, bu koca orman ya ya ya
 Say istediğin kadar hah hah ha
 (Ses yavaşlayarak biter.)

A dostlar, aman dostlar hah hah ha
 Ne varsa batıda var hah hah ha

KAPLAN: (Kaplan seslerinden sonra) Ah doğu!

FİL ve SİNCAP: Ah doğu!

TÜM HAYVANLAR: Ah doğu! Ne varsa batıda. Oysa bizim ayaklarımız doğuya bağlı.

ASLAN: Susun, susun unutma talimlerine başlayın yeniden! İşte ben başlıyorum. Doğuyu unutuyorum, batıya bakacağım. Batıya bakmaktan bıkmayacağım. Ne varsa batıda var.

TÜM HAYVANLAR: Ne varsa batıda var.

TİLKİ: A dostlar, aman dostlar
 Ne varsa batıda var
 Batıya hep batıya

BİR KUŞ: (Dalın birinden iri kanat çırpışlar ve seslerle) Susmalı. Yeri yok soytarının, vakti dar.

ASLAN: (Kükrer.) Onu kim dinler? Gülelim ve bağışlayalım.

TAVŞAN: (Nazık) Böyle düşünemeyeceğiniz bir gün gelecek. O gün korkarım, herkesin boynu doğuya dönmüş olacak. Boynum kopana kadar diyor günde yüzlerce kez. Bunu kimsenin kulağı kaçırıyor. Üstelik batıya alışmadık ve öte yandaki alışkanlık var. Onu susturmalısınız.

ASLAN: (Gür) Bu ne korku! Ülkemizde özgürlük olduğunu unutma kardeş. Biz rahatça batıya bakmaya alışacağız, o kendiliğinden susacak.

TAVŞAN: Kendiliğinden mi? Tilki mi kendiliğinden susacak? İmkânsız bu. Koca aslan, göster kudretini!

TİLKİ: (Gülmesini artırır. Alaydan kızgınlığa dönüşen bir tavırla) Özgürlük gider elden
 Onu susturmalısın...

ASLAN: (Daha yavaş) Seslerinizi ayarlayın. Nerdeyse benim sesimi bastıracak. O zaman ikinizi birden (U'yu uzatır.) Yuutmak zorunda kalırım. Susun, kesin gürültüyü yeniden başlayın: Batıya bakacağız, hep batıya.

KALABALIK: Ne varsa batıda var.

ASLAN: Ayağımızın yerde olduğunu unutacağız.

TÜM HAYVANLAR: Unutacağız.

TILKI: (*Gülmeye başlar yeniden.*)

Ne varsa batıda var hah hah ha

Hep batıya bakalım bakalım

Suya erene kadar hah hah ha

TAVŞAN: Sayın aslan, pek sayın aslan, "Suya erene kadar" dedi.

Tehlikeli deyim ve atasözlerini yasaklamak gerekmez mi?

ASLAN: Özgürlük var.

TAVŞAN: Herkesin başı doğuda olsun istiyor tilki. Siz de beni belge kanıt dinlemeden susturuyorsunuz. Bir gün herkes doğruya bakacak ve tilki rahatça neslimizi kurutma fırsatı bulacak. Üstelik en kolay batıya bakan biziz. Boyun omurlarımızın yapısı gereği zaten doğruyu sevmeyiz.

(*Birden herkes susar. Olağanüstü zamanları anlatır bir müzik dalların birinde bir ağır kuş.*)

AĞIR KUŞ: Nasıl da ciddi tartışıp duruyorlar Tanrım. Onlar bakalım bakmayalım derken batı alıp başını gidiyor. Bakın işte, almış başını gidiyor gerçekten. Sizse olduğunuz yerde bir sağa bir sola. Bir süre sonra boşluğa bakacak olmaktan korkunuz.

ASLAN: O da kim? O da ne demek öyle?

TÜM HAYVANLAR: O da ne demek öyle? Bu ne acayip hayvan!

TAVŞAN: Acayip değil, korkunç aman aman!

TILKI: Aman aman ben yandım!

ASLAN: Hey in ordan! İn de gel, önce kimliğini göster. Sonra da ağzını açmadan başını batıya çevir bakalım. Başka bir şey istemez. Ne bir açıklama ne bir ekleme.

AĞIR KUŞ: Buradan inemem. Kimliğim önemli değil. Tutun ki adım sağduyu. Başımı batıya çeviremem. Yalnız yukarı aşağı çevirecek bir yapıdayım. Sen korkmakta haklısın, ama ben de konuşmaya zorunluyum. Varlığımın nedeni bu.

TÜM HAYVANLAR: Sus sus. Tam alışmaya başladık. Bir de yukarıya bakmak. Yön değiştirmek istemiyoruz. Şaşırtma bizi!

TILKI: Sus sus şaşırtma şunları!

TAVŞAN: (*Hınçla*) Korkunç hayvan, Tanrının gazabı!

ASLAN: İn ordan. Hiç olmazsa sus. Bir de sana bakmaya kalkışsırlarsa halimiz nice olur?

AĞIR KUŞ: Emeklerin boşa gitmesin istiyorum. Senden yanayım. Ölümlüsün ama ölümsüzmüş gibi davranmalısın. Sana kadar yetecek kısa bakışlar bu topluluğa hiçbir şey kazandırmaz. Batıya baktırıyorsun oysa batı yürüyor. Ayakları var. Batı düşüncesiyle yetinmek mi istiyorsunuz?

TİLKİ: (*Yalancı gülüşle, acele*) Heh heh heh. Nasıl, ben size dememiş miydim? İşte ordaki de benim gibi düşünüyor. Batıya bakmaktan vazgeçin.

TAVŞAN: Yanlış... İşine geldiği gibi yorumluyor. Batıya bakmamıza bir dediği yok, onunla beraber yürüyelim istiyor.

ASLAN: Şimdi de yüce düşünceler tartışması. Susun, hepiniz susun. (*Susulur.*) Başlarınızı yukarıya hiç kaldırmadan, yaklaşın şu ağaca. (*Yaklaşılr.*) Hep birden sallayalım. Düşüremezsek, kökünden söker atarız. Haydi!

TİLKİ: (*Ağacı sökmeye çabalayarak*) Seni gidi toplum düşmanı.

TAVŞAN: Seni gidi pis ayrıkotu!

TÜM HAYVANLAR: Bizi şaşırtacak, bizi şaşırtacak.

AĞIR KUŞ: Sizden yanayım ben. Varlığımın nedeni bu. Bana bakın, bana bakın.

TÜM HAYVANLAR: Ne olduğunu bilmiyoruz. Kimliğini göster, bizi şaşırtıyorsun. Aklımızı karıştırıyorsun.

ASLAN: Görüyorsun, sana muhtaç değiliz. Üstelik tehlikelisin, aklımızı karıştırıyorsun. (*Kalabalığa*) Bütün değerlerimiz tehlikede. Birleşelim, birleşelim!

TİLKİ: Birleşelim!

TAVŞAN: Birleşelim!

ASLAN: Orman kurtulsun, düzen kurtulsun.

TÜM HAYVANLAR: (*Ağacı hızla sallar, sevinç sesleri çıkarırlar.*)
Ya ya ya şa şa şa!..

AĞIR KUŞ: Bilgeler ve yoksullar, budalalar, ot taşıyıcılar ve akıllılar ve zenginler, yalancılar, deliler, kasaplar ey koca orman, ey düzen...

Ağacın çatırdayarak yıkılışı ve zafer, sevinç sesleri...

3. Sahne: Ölmeyen

Bir önceki kalabalığın sesleri uzaklaşmış olarak duyulur. İki MELEK yorgun, soluyarak gelirler.

- I. MELEK: Bu iş de bitti galiba. Ne olursa olsun, sonuç sonuçtur.
- II. MELEK: Pek övünülecek bir şey değil bence. Can verdiğimiz kişi yaşamasıyla bizi aşıyor. Ne geliyor elimizden? Çok çok bir ölüm. İşte ölüm. Ölü, ölümünü yadırgamadı. Bana müt-hiş koyuyor bu. Düşün, en önemli işimiz bu. Bize aldırmadı adam. Bana mısın demedi! Öldü düpedüz.
- I. MELEK: İsteyerek mi geldi diyorsun bizimle yani? Bana kalır-sa yine de dünyanın en önemli işi ölüm. Öldü ve artık hiç anlamı kalmadı.
- II. MELEK: Bak, “Hiç anlamı kalmadı” diyorsun. Ölüm bir yalanlamadır. Bu arada kendi kendimizi de yalanlamış olmadık mı? Adamın kafasındaki “Yaradan” fikrini canlı bırakabildik mi, sen onu söyle!
- I. MELEK: Kime karşı, kimin için? Adam öldü yahu, düpedüz öldü. Güç gösterisi yapmanın hiç mi hiç önemi kalmadı.
- II. MELEK: Bir yampirilik var bu işte. Bir türlü karşılaştıramıyoruz kavramları. Örneğin: Ölüm, yaşamın tam karşıtı olmuyor. Bu beni tedirgin ediyor.
- I. MELEK: Bunlar tehlikeli düşünceler. Yaptığın işin önemini kavrayamıyorsun. Sanki öldürdüğün adamın etkisinde kalmış gibisin. İnsanca düşünceler bunlar. Sana yakışmaz, yorgun-sun, izin iste Tanrıdan. Dinlen bir süre.
- II. MELEK: Bana öyle geliyor ki, o ölmedi. Ben öldüm. Ne ağır yaşadı. O büyük yanlışlığı yaptığıma iyi etmişim diyeceğim geliyor. İnsan gücünü bir yanından artıran sorumluluk et-kenini denemiş olduk.
- I. MELEK: Ya o çaresizlikler, gerilemeler, kaçmalar?
- II. MELEK: Bunları ortadan kaldırmayı düşünemez miyiz? Başka şişelerle yeni karışımlar yaparak.
- I. MELEK: Aklını başına topla. Senin işin değil bu. Bu konu üs-tünde biraz daha durursan, seni haber vereceğim.
- II. MELEK: Yalvarırım bana yardım et. Geliştirelim şu fikri. Bi-liyorum sen de sevmiyorsun ölüm taşımayı. Hadi ne olur!

I. MELEK: (*Sert*) Israrın boşuna. Yaptığım işi sevip sevmediğimi düşünmem ben. Başlıyorum, bitiriyorum. Bitirince rahatlık duyuyorum. Çünkü, normal bir meleğim ben. Sana da ne oluyor anlamıyorum ki? Bir yanlışlığın sonucunu daha fazla önemsemek niye? Tanrının çizgilerini şaşırtma ne sana vergi ne de adamına. Gökteki yerini daraltmamak istiyorsan, bırak bunları. Hem vakit çok geç oldu. Gidelim. Giderken de son kez bir bakalım ölüye.

II. MELEK: (*Yenik*) Gidelim peki.

(*Giderler ama, şaşkınlıkla bağırarak geri dönerler*)

A a a!

I. MELEK: (*Büyük şaşkınlıkla*) Ölü yok!

II. MELEK: Tanrım sana şükürler olsun, ölü yok!

I. MELEK: (*Tehditle*) Bunun cezası çok ağırdır, göreceksin.

II. MELEK: Ben bir şey yapmadım ki, biliyorsun. Sırayla yaptık her şeyi. Beraber yaptık. Kasaplara ve delilere, akıllılara ve zenginlere gittik, annelere babalara, karı kocalara gittik. Kalabalıkları ayarttık. Elbirliği ile öldürdüler, öldü. Taşadığımız şey bir gövde bile değilmiş hani nerde?

(*Alaylı güler.*)

I. MELEK: Tanrım, olanları gör. Ben suçlu değilim, hatta biz suçlu değiliz.

(*Yeniden uğultuyla bir kalabalık. Bir ölüm töreni geçidi. Boş bir tabutu yana dönük olarak taşıyan bir yığın insan geçip giderler.*)

İKİ MELEK BİRDEN: (*Gidenlerin ardından*) O ölmedi.

OYUNUN SONU

Kızlar Değirmeni

(Radyo Oyunu)

KİŞİLER

DEĞİRMENCİ

KELOĞLAN

BİRİNCİ KIZ

İKİNCİ KIZ

ÜÇÜNCÜ KIZ

DÖRDÜNCÜ KIZ

I. ERKEK

II. ERKEK

ANNE

BİR KADIN

I. Bölüm

Önce, değirmen taşlarının gürültüsü, rüzgâr, yankı birbirine karışır. Sonra azalan sesleri sirenler, acıklı kadın sesleri bastırır. Bir iki kez tekrarlanır bu. Sonra, azala azala kaybolur.

DEĞİRMENCİ: (Yaşlı ve yorgun) Tanrım, sana şükürler olsun. Bugünü de bitirdik. Kadınlar, kadınlar, kadınlar... Şarkılarla gelirler uzaktan. Kahkahalarının yankısı değirmeni sallar. Sırtlarında tüy gibi koca çuvallar... Yakınan yok gibidir bu ağırlıktan. Sonra, ah... Burdan çıkışlarını görmemek için gözlerimi verirdim.

KELOĞLAN: (Uzaktan) Dayı hey, hey dayı! Kapıları kapatıyorum ben. Bu saattan sonra gelen olmaz artık. (Kendi kendine) Ne olur Tanrım, artık bu iş tüm bitse. (Kapanan kapı sesleri) O kadar kadın... Ne var burda anlamıyorum. İlle gelirler. Kendilerinden önce olanları bildikleri halde yine gelirler. (DEĞİRMENCİ'ye) Artık açmayalım şu kapıları ne olur! Öğüt-tüklerimiz öyle çok ki, belki yüz yıl bütün dünyaya yeter. Yazık şu kadınlara... Kim aldatır, kim buralara gönderir, bilmem. (Belli belirsiz, rüzgâra karışmış kadın sesleri)

DEĞİRMENCİ: Ben bilir miyim? Keloğlan şunca yıl yaşadım, aklım hâlâ ermez buna bir türlü... Üstelik, "Varsın onlar gel-sinler, ben kapıları açmayiveririm" diye düşünürüm geceleri. Sabah olunca, ne düşünce kalır ne karar. Sanki anılarımı başımdan alıp götüren gizli bir el vardır. (Biraz durur.) Açarım... Gerisini bilirsin.

KELOĞLAN: Dayı be, bir kadın vardı. Üst üste dört kez geldiymi buraya. Son gelişinde bir kocakarıydı artık. Dayanamadım, sordum. Tıpkı senin gibi "Gizli bir el, bütün anılarımı alıp

götürüyor sanki, her gelişimde ilk kez geliyormuşum gibi yabancılaşıyorum” dedi.

DEĞİRMENCİ: Şu öğüttüklerimizi, diyorum, onları bari işe yarar bir duruma soksak. Kadınlar, biz bunca çabalıyoruz; un bir “Mavisakal” a yarıyor.

KELOĞLAN: (*Aptalca*) Dayı be, şu Mavisakal dediğin, önce sana bana benzerken sonra nasıl oluyor da büyüyüp büyüyüp, o pis, ööööö, o mavi mavi sakalları da suratına örtüp, değişiyor?

DEĞİRMENCİ: Ah, aptal oğlum, ah bin yıllık ergen oğlum, ah koca Keloğlanım benim, senden başka herkesler bilir bunu! O çuvalar dolusu un, yürekler dolusu kan, gözler dolusu yaş nereye gidiyor diye hiç mi düşünmedin?

KELOĞLAN: (*Bağırır.*) Anladım, anladım... Ondan büyüyorlaaaar. Peki ama, ya o sakalları... Uzun uzun, mavi mavi, ööööö!

DEĞİRMENCİ: Ah aptal oğlum, ah bin yıllık bekâr oğlum, sabır damarlarında dura dura mavileşen o kadın kanları hiç düşünmedin mi nereye gidiyor?

KELOĞLAN: (*Sevinir.*) Anladım anladım. Sakal oluyor, sakal oluyor. Ööö, mavi mavi!

DEĞİRMENCİ: (*Esner.*) Amma da yorulmuşum... Gel ser şu yatakları. Işığı söndür. Binde bir de olsa, gece gelenleri unutma. (*Güler.*) Çoğu on altı yaşındadır. Kaçaktır. Korkudan, heyecandan al aldır yanakları. Yok gibi taşırılar buğday çuvalını. Ama, bir kapıdan içeri girmeye bakar. (*Durur biraz.*) Bilir misin en çok ezilen de onlar. Geldikleri gibi, acele çıkar giderler. Ama ne gidiş...

KELOĞLAN: Derim derim, biri de bana gelse, gelmez.

DEĞİRMENCİ: Derim derim, şu Keloğlan da bir Mavisakal olsa...

KELOĞLAN: Olmaz, olmaz... Bin yıl daha ergen kalsam, olmaz.

Kelsem kelim, aptalsam aptalım. Bekârsam bekârım... Ama gözlerim göre göre, yok, olmaz.

DEĞİRMENCİ: (*Sabırsız*) Hadi, ser şu yatakları. Işığı söndür. Uyuyalım.

KELOĞLAN: (*Sızlanır.*) Bana bir çare bulmadan mı? Bıktım, bıktım. Kurtulmak için bin yıllık derdimden ille de Mavisakal mı olmalıyım?

DEĞİRMENCİ: Hele bir yatalım, bakalım Tanrı ne gösterir!..

KELOĞLAN: (*Esner.*) Peki yatalım. Biz yatalım kalkalım, yatalım kalkalım. (*Dua eder gibi*) Kadınlar gelip geçsinler, gelip geçsinler. Adamların sakalları daha mavi, daha mavi...

DEĞİRMENCİ: Hah şöyle! Allah rahatlık versin.

KELOĞLAN: (*Küşkün*) Sana da.

II. Bölüm

İlkin uzaktan, sonra gittikçe yaklaşan kahkahalar, şen ezgiler, kadın sesleri. Çok kalabalık oldukları, seslerin bir uğultuya dönüşmesinden anlaşılır. Konuşmaları şen ezgiler, sesler geriden geriye izler.

BİRİNCİ KIZ: (*Gülmesini henüz tamamlamış bir sesle arkasındakilere bağırır.*) Hey kızlar! Şurda biraz oturup soluk alalım, ne dersiniz? Ben yoruludum.

İKİNCİ KIZ: (*Alaylı*) Tez giden çabuk yorulur. Ne var o kadar acele edecek? (*Yanıdakine yavaşça*) Hepimiz bu yolu yürüyeceğiz, aceleci oluyor bazıları... Doğrusu akıllıca bir iş değil.

ÜÇÜNCÜ KIZ: Aslında biz biraz çekingeniz, ürküyoruz yol bitiminden.

İKİNCİ KIZ: (*Yavaşça*) Evet, öyle. Biz o masallarla büyüyenlerdeniz. Anlatılanların gerçek olduğunu düşünebilir misin?

ÜÇÜNCÜ KIZ: Sen o anlatılanların gerçek olmadığını düşünebiliyor musun?

İKİNCİ KIZ: (*Korkuyla yavaştan*) Aman sus, sus! Susalım. Yasak bunlar.

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Yavaşça*) Susalım. Yanımıza komazlar bunu.

İKİNCİ KIZ: Çok bilmiş, evde kalmış...

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Acele ekler.*) Düzen bozucu, korkak...

İKİNCİ KIZ: Daha bir yığın suçlarla geri çevirirler.

ÜÇÜNCÜ KIZ: Yeteri kadar oyalandık zaten.

İKİNCİ KIZ: Otuz yıla yakın. Artık oyalanmaya zaman kalmadı.

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Yavaştan*) Geri dönmeyi ya da döndürülmeyi hiç düşündün mü?

İKİNCİ KIZ: (*Yavaştan*) Hayır hayır, düşünmek istemem. Ayrık olmak istemem. Başka davranışlar gösterecek güçte değilim.

ÜÇÜNCÜ KIZ: Ben de öyle.

İKİNCİ KIZ: Benim bir teyzem vardı. Bizim gibi onun da koca bir çuvalı olmuş, sonra, bir buğday, iki buğday derken yavaş yavaş boşalmış... Hatırladığım en eski gün, teyzemin tüm boşalmış bir çuvala kaldığı gündü. Her nedense, o kadar bekledikten sonra o gün yola çıkmayı aklına koymuştu. Yaşlı analar babalar utanç içindeydi. Bütün kent ona gülüyordu. Küçükler "Aklın nerdeydi teyze, aklın nerdeydi teyze?" diye peşine takılmışlardı. Bir boş çuvala yola çıkılmazdı. Ama o caymadı. Çıktı. Nereye gitti dersin? Peşinde koca bir kent halkı, doğru deliler evine.

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Korkuyla*) Ne yazık, ne yazık!..

İKİNCİ KIZ: Biz tam zamanında yola çıktık. Çuvallarımız pek dolu değilmiş ne çıkar...

ÜÇÜNCÜ KIZ: Varsın olsun. Yorulmayız, ezilmeyiz.

İKİNCİ KIZ: Üstelik, bunca gülmesini öğrendik. Yanımıza kâr kalır.

BİRİNCİ KIZ: (*Önlerden seslenir.*) Hey kızlar, çabuk olun, çabuk olun. (*Gülerek*) Ben oturdum, dinlendim, yola koyulmaya hazırlandım. Siz hâlâ nerelerdesiniz?

DÖRDÜNCÜ KIZ: Onlar bizim kadar yorgun değiller. Nişan taşında az oturmaları gerek zaten.

BİRİNCİ KIZ: Utanmasam, hiçbir yerde oturmadan, doğruca varmaya bakardım değirmene.

DÖRDÜNCÜ KIZ: Ben de öyle. Çok genciz biz.

BİRİNCİ KIZ: Hem de çok aceleci, çok meraklı.

DÖRDÜNCÜ KIZ: Bunca yıl, bizi korkutmaya ne de çalıştılar ya, biliyor musun?

BİRİNCİ KIZ: (*Güler.*) Kıskanç oluyolar yaşılanınca, hepsi bu. Yoksa niye önce kendileri geçtiler bu yollardan?

DÖRDÜNCÜ KIZ: Sakalları maviymiş. Hah hah ha...

BİRİNCİ KIZ: Kan kurutur sabır çatlatırlarmış. Hah hah ha...

DÖRDÜNCÜ KIZ: (*Gülmeler arasında*) Gittikçe büyür, büyür...

BİRİNCİ KIZ: Bir ana, bir bacı doğururlarmış birdenbire... (*Gülmeler*)

DÖRDÜNCÜ KIZ: Haydi değirmene, değirmene.

BİRİNCİ KIZ: Ela gözlüm beni beklemesin.

DÖRDÜNCÜ KIZ: Yiğidim mektubunda ne diyor, bilir misin?

“İpek çevre ezildi cebimde, tez gel!”

ÜÇÜNCÜ KIZ: Az kaldı değirmene.

İKİNCİ KIZ: Taşları duyuyorum, rüzgârı duyuyorum.

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Erkek sesleri duyulur.*) Bizi çağıran sesleri duyuyorum.

İKİNCİ KIZ: İçinden kendiminkini seçebiliyorum.

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Heyecanla*) Ben de, ben de.

İKİNCİ KIZ: Ürküyorum nedense, ürküyorum.

(*Kadın ağıtları*)

ÜÇÜNCÜ KIZ: (*Korkuyla*) Yaklaştıkça başka sesler de duyuluyor, bak!

İKİNCİ KIZ: (*Korkuyla*) Kadınlar, değirmenin öteki yanındakiler.

ÜÇÜNCÜ KIZ: Yoksa anlatılanlar doğru mu? Dönelim.

İKİNCİ KIZ: Dur, dönme. Döndüğün yer daha mı sessiz? Yerler bizi, eritirler, tüketirler. Ne olursa olsun böylesi iyi.

(*Öndeki kızların kahkahaları*)

ÜÇÜNCÜ KIZ: Zavallı erkenciler, nasıl da kulakları sağır.

İKİNCİ KIZ: Söyleyelim onlara, onlar da duysunlar.

ÜÇÜNCÜ KIZ: Hayır, hakkımız yok. Üstelik kınarlar bizi, kötü bakarlar.

(*Acı ve tatlı sesler, birbirine karışmış*)

İKİNCİ KIZ: Tanrım, dayanamayacağım. Ne ileri gitmeyi istiyorum, ne geri dönmeyi, yol bitmese!..

ÜÇÜNCÜ KIZ: Sabırlı ol, aklını kullan. (*Yatıştırır.*) Hadi, hadi, sus!

İKİNCİ KIZ: İşte, iyice göründü değirmen, kapısını hemen açarlar mı dersin?

ÜÇÜNCÜ KIZ: Biz geldikten sonra, açarlar, açarlar.

III. Bölüm

DEĞİRMENCİ: (*Uykulu, esner.*) Tembel oğlan, aptal oğlan, Keloğlan kalk, gün vurmuş üstümüze.

KELOĞLAN: (*Esner.*) Ya ya, sahi... Gidip kapıyı açmalı, yoksa zorlayıp kırarlar.

DEĞİRMENCİ: Kırarlar ya. Onlar kırmasa, çıkış kapısında bekleyenler kırarlar. Hadi kalk aptal oğlum.

KELOĞLAN: Kalktık n'olacaksa. Kapı da kapıya benzese... Eski-likten, bir gün düşüverecek boylu boyunca. (*Sevinir.*) Aman ne iyi olur! İş biter, kavga tükenir.

DEĞİRMENCİ: Aklından büyük konuşmaaaa! O kapıların eskiliğine ne bakarsın, daha bir bu kadar yıl dayanır.

KELOĞLAN: Ohoooo! Desene, yine sen Değirmenci, ben Keloğlan, yine bu kapıda kadınlar, şu kapıda erkekler...

(*Kadın sesleri duyulur.*)

DEĞİRMENCİ: (*Kızgın*) Aptal oğlan, tembel oğlan, a Keloğlan. Koş dedim sana. Aç dedim kapıyı. Sesleri duymuyor musun? (*Kapılar gıcırtyla açılır.*)

KELOĞLAN: Açtık işte n'olacaksa!..

(*Önce içeri doluşan kadın kalabalığının uğultusu, sonra DEĞİRMENCİ'nin hafiften türküsü...*)

DEĞİRMENCİ: Güzel ne güzel olmuşsun.

Görölmeyi görölmeyi,
Zülüflerin tel tel olmuş
Örölmeyi örölmeyi...

BİRİNCİ KIZ: (*Küçük küçük kahkahalarla*) Bırak türküyü Değirmenci. Bak ben geldim ilkin. Bu koca çuval öğütölmek ister.

KELOĞLAN: (*Çapkınca*)

Mendilim yudum arıttım

Gülün dalında kuruttum

Adın neydi unuttum

Sorulmayı, sorulmayı...

DÖRDÜNCÜ KIZ: Bırak türküyü Keloğlan. Bak biz geldik. Buğdaylarımız öğütülecek. Hadi çabuk!

KELOĞLAN: Acelen ne kız? Öğütürüz buğdayını, gidersin. Sen de gidersin.

İKİNCİ KIZ: Ben sıramı bırakmaya razıyım.

DEĞİRMENCİ: (*Şakacı*) Yok öyle şey. Acele edenler beklesin, sıra sizin.

KELOĞLAN: Kızlar, kızlar. İçinizde benim için gelen yok mu?

(*Kızlar gülüşürler.*)

BİRİNCİ KIZ: Aman sen de Keloğlan!.. Şu başına bak bir. Ne içi var, ne dışı...

KELOĞLAN: Yok devenin başı... Dilerim Allah'tan, en koyu mavi sakal senin olsun.

(*Kızlar gülüşürler.*)

DEĞİRMENCİ: Keloğlan, aptal oğlan. İşine bak tembel oğlan.

KELOĞLAN: (*Bir türkü tutturur.*) "Ah n'olaydı, n'olaydı. O kız benim olaydı."

DEĞİRMENCİ: Bakmayın siz ona kızlar. "Al beni!" deseniz korkar. Ömrü boş türkülerle geçer.

BİRİNCİ KIZ: (*Sabırsız*) Hadi çabuk. Hadi çabuk...

DEĞİRMENCİ: İşte oldu... Şimdi deftere işleyelim.

(*Kızlar gülüşürler.*)

DÖRDÜNCÜ KIZ: Bunun ne gereği var bir türlü anlamadım.

İKİNCİ KIZ: Kayıtlılardan oluşumuza şükredelim. Ya ötekilerden olsaydık? Doğduğumuz, yaşadığımız belli. Öldüğümüzde kalacak bir şeylerimiz var.

BİRİNCİ KIZ: (*Güler.*) Neyi değiştirir kayıtlı olmak? Orda burda bir de kayıtlar için oyalanmak üstelik.

DEĞİRMENCİ: Kayıtsızlar gece gelirler çokluk. Ya gece geleydin, ya biraz sabırlı olaydın güzel kız.

DÖRDÜNCÜ KIZ: Değirmenci, gözüm Değirmenci, hadi çabuk.
DEĞİRMENCİ: (Ağır ağır) Ana adı, baba adı. Yaşı. Adı... adı...
Yaşı... Tamam. Alın unlarınızı gelin ardımdan.

(Kızlar gülüşürler.)

KELOĞLAN: Bu çuvala bu nakışı sen mi yaptın sarıkız?

ÜÇÜNCÜ KIZ: Ben yaptım, annem yaptı, arada bir dost, bir yakın
birer nakış atıverdi. Şunlar acı yeşil, şunlar tatlı pembe. Şunlar
güneşli günlerde mavi, şunlar ölüm karası. Ama bunlardan
sana ne a saygısız?

(Gülüşürler.)

DEĞİRMENCİ: Haydi haydi.

KIZLAR: Haydi haydi gidelim.

Gülüşerek çıktıkları duyulur.

IV. Bölüm

İlkin erkek sesleri, sonra kadın sesleri. Düzenli olarak tekrarlanır bu.

DEĞİRMENCİ: Alın alın. İşte kadınlarınız, işte unlarınız.

BİRİNCİ KIZ: (*Heyecanla*) İşte orda benimki. Bekliyor. Burda ayrılmalıyım sizden. Hepinize iyi şanslar.

KIZLAR: Elveda elveda, şanslarımız gür olsun. (*Koşuşmalar*)

I. ERKEK: (*Kalın sesli, kızgın*) Hey Değirmenci, nerde benim üçüncü karım?

II. ERKEK: (*Çekingen*) Hey Değirmenci, benimki nerde?

DEĞİRMENCİ: Bekleyin, bekleyin.

I. ERKEK: Çağım geçiyor, helvaya acıktım, unum yok.

II. ERKEK: (*Yakınmalı*) Ne olursa olsun, erkeğe sakal gerek, şöyle mavi mavi, gittikçe koyu, gittikçe uzun.

I. ERKEK: Sakala helva gerek, kanlı sabır helvası. Bak nasıl da soldu mavilerim!..

II. ERKEK: (*Kekeler.*) Şey, aslında sakal isteyen ben değilim. Doğrusunu isterseniz öğrenirim helvadan. Ama herkes bunu istiyor. Ne korkunç bir alışkanlık! Nerdeyse kadınların kendileri de istiyor diyesim geliyor.

I. ERKEK: İster. Yaaa. Kadın helva yemeyen erkekten hoşlanmaz. Düzen bu. Mesela ben iki karımı tatlı tatlı yedim. Yakınmadılar mı? Yakındılar. Âdet yerini bulsun diye. Yemesem yine yakınacaklardı. (*Sıkıntıyla*) Arada bir isteğimin kaçtığı oldu. (*Sirenler duyulur.*) Şu sesler yüzünden. “Aman,” dedim kendi kendime, “sıkı dur!” Bir iki derken yememeye bir alışırsın, sonra ne olur? Bütün arkadaşların alay eder seninle. Yedim arkadaş, bal gibi yedim ikisini de... Üçüncüsünü bekliyorum.

II. ERKEK: Şey... Acaba... Elbet ben de bir erkeğim, ta doğduğumdan beri nasıl davranılır, biliyorum. Yalnız, acaba sizden daha ağır ağır yesem olmaz mı?

I. ERKEK: (*Çirkin, alaylı kahkahalarla güler.*) Seni bildim arkadaş. Ötekilerdensin. Aramızda barınamazsınız. Sizi kahvelerimize, kulüplerimize sokmayız. İşyerlerinde bile, ağzımızın bir kıyısıyla, gözlerimizle, ayıbınızı yüzünüze vururuz. “Kadın gibisin, kadın gibisin, kadın gibisin.”

II. ERKEK: Sus sus! Buna dayanamam. Ne olursa olsun yerim. (*Heyecanla*) İşte, benimki geliyor. Karşılamalıyım.

I. ERKEK: Sen adam olmazsın arkadaş. Daha şimdiden. Hah hah ha...

II. ERKEK: Ama bir bak. Ne güzel, ne alımlı, ne ağır. Tepeden tırnağa güzellikle akıl.

I. ERKEK: (*Güler.*) Akıl mı? Deney arkadaş, deney. Kadında akıl olmaz. Biraz yaşlıca seninki. Deneyi fazla.

II. ERKEK: (*Heyecanla*) Yaklaştı. Onu karşılamalıyım, ne olursa olsun!

(*I. ERKEK alaylı kahkahalarla güler.*)

İKİNCİ KIZ: (*Nazlı*) Uzun yollardan geldim. Yarım beni bekler sandım; bu ne soğuk karşılama?

II. ERKEK: (*Yavaşça*) Seni bekledim, hep bekledim. Kimseleri senin kadar sevmedim. Kimseleri daha dost bilmedim.

İKİNCİ KIZ: Elimdekini almadın daha.

II. ERKEK: Bağışla. Kimseler seni bu kadar sevdiğimi bilmesin istiyorum.

İKİNCİ KIZ: Kime ne bundan?

II. ERKEK: İzin ver. Yavaşça, kimseye duyurmadan, kimseye göstermeden seni bir yerlere götürüyüm. Yoksa...

İKİNCİ KIZ: Kimden korkuyorsun?

II. ERKEK: Beni anla. Bir sen anlarsın beni. Herkesten korkuyorum.

İKİNCİ KIZ: Ama olmaz. Burda, herkesin içinde duralım, beni nasıl önemseddiğini görsünler isterim.

II. ERKEK: Yapamam. O zaman başkalarına benzemek zorunda kalırım. Benimle alay ederler, dayanamam.

(*Erkek kahkahaları*)

İKİNCİ KIZ: (*Canı sıkılmış, ağlamaklı*) Bu da nerden çıktı? Yol boyu herkeslerin beni nasıl kıskanacağını, erkeğimin nasıl kimselere benzemeyen biri olduğunu düşündüm. Burda, herkesin içinde, ama onlara benzemeden kalmalısın.

II. ERKEK: Ben de bunu istiyorum ama, imkân yok, anla beni.

İKİNCİ KIZ: (*Ağlar.*) Bir dene hiç olmazsa, ne olur!..

II. ERKEK: Ne yapacağımı bilmiyorum. İstediklerimle yapmaya zorunlu olduklarımı karmakarışık ederim. (*Biraz durur.*) Ama peki, ağlama.

İKİNCİ KIZ: Ben de görünüşte bazı benzemelere razı olurum.

II. ERKEK : Ne iyisin, ne akıllısın.

İKİNCİ KIZ: Ne başkasın, ne dostsun...

V. Bölüm

Kap kacak sesleri, arada bir çocuk ağlaması...

II. ERKEK: Sustursana çocuğu! Yavrum, ne çok ağladı sabahtan beri.

İKİNCİ KIZ: (*Tatlı*) O kadar çok işim var ki, ikisine birden yeti-
şemiyorum. Bir parça alamaz mısın çocuğu?

II. ERKEK: (*Kesin*) Pazarları dinlenmem gerek, biliyorsun.

İKİNCİ KIZ: Peki, dinlen.

II. ERKEK: Bütün bir hafta çalıştım, dışarıya çıkıp bir yerlere
gitmeliyim, eğlenmem gerek.

İKİNCİ KIZ: Peki, eğlen.

II. ERKEK: Eksiksiz hazır olmalı her şeyim. İyi giyinmeliyim.

İKİNCİ KIZ: Peki, giyin.

II. ERKEK: Bir de şu var: Ne yapsam sakallarım çıkmıyor. Her
yerde bana gülüyorlar. Şey... Gerçi ben de istemem ama, helva
yemem gerekiyor.

İKİNCİ KIZ: (*Kırgın*) Peki, ye.

II. ERKEK: O getirdiğin una elimi sürmedim daha, biraz ver...
Sonra... (*Duraksayarak*) Biraz sabır, biraz kan, biraz gözyaşı.

İKİNCİ KIZ: (*Ağlar.*) Peki, al...

II. ERKEK: (*Kendi kendine*) Bu da oldu. Şimdi ne olursa olsun,
yemeliyim. Ooo, pek o kadar kötü değil tadı. Hatta iyi bile
denebilir. Hımm... Yok, ne iyisi, bayağı lezzetli. (*Yüksek sesle*)
Aynaya bakmalıyım.

İKİNCİ KIZ: (*Bitkin*) Peki, bak...

II. ERKEK: (*Sevinçle, biraz kalın*) İşte sakallarım. Mavi mavi,
ne güzel. Ben istemediğimi sanırdım. Hiç de öyle değilmiş.
Nasıl da yakıştı!..

İKİNCİ KIZ: (Acıyla) Tanrım, bir Mavisakal...

II. ERKEK: (Kaba kahkahalarla) Şimdi oldu işte. Erkek dediğin böyle olur. Nasıl da aptallık edip geç kalmışım.

İKİNCİ KIZ: Tanrım aldatıldık. Aldatan yok ortada. Suçlu yok. Şimdi ne yapacağız.

II. ERKEK: (Bağırır.) Gel, bırak başka işi. Biraz daha helva. Sakallarım koyulaşmalı.

İKİNCİ KIZ: Yalvarırım bu kadarla yetin. Seni de aldattılar.

II. ERKEK: (Kahkahalarla) Erkekler aldanmaz.

İKİNCİ KIZ: Tanrım, Tanrım.

II. ERKEK: Benimle övünmelisin, yakınmayı bırak!

(Bir yaşlı kadın sesi, önce uzaktan, sonra gittikçe yaklaşarak daha belirgin)

ANNE: Bir büsküvi daha lütfen. Bir büsküvi daha lütfen. Doymadım.

II. ERKEK: (Sevinçle bağırır.) Anne! Sen misin? Ne iyi ettin de geldin. Şu işe bak, tam da birine ihtiyacım varken!

ANNE: (Çıtırtılarla bisküviyi yer.) Bir büsküvi daha lütfen. Bir büsküvi daha lütfen... Açlıktan ölüyorum. Koca bir kutu dediler. Yalan. Nasıl da az. Doymadım ki!..

II. ERKEK: Anne bak, sakallarım oldu benim de. Mavi sakallarım. Ne iyi mavi sakallı olmak. (Güler.) Hemen ardından bunları gösterecek bir anne... İşte bak, oğlunla övün!

ANNE: On öğün değil oğlum, sekiz öğün.

II. ERKEK: (Bağırarak) Anne, bak bana oğluna bak, sakallarımı görmüyor musun?

ANNE: Hı. Evet! Bana bir büsküvi daha lütfen.

İKİNCİ KIZ: (İçeri girdiği duyulur, çılgınlıkla) Tanrım, bu da kim? Bu yaşlı yabancı da kim?

II. ERKEK: Annem, annem. Sana tanıtmakta geciktim. Ama, tam sırasında geldi. Sakallarımı gösteriyordum şimdi.

İKİNCİ KIZ: (Korkuyla) Nasıl? Bunu bilmiyordum. Bir sakal, bir anne gerçekten eklendi mi bize?

II. ERKEK: Ne demek? (Heceler.) Ek-len-di... Şimdi gerçek yaşamamıza kavuştuk. Hani benim helvam? Hani annemin büsküvisi? Hani un, gözyaşı, kan?

İKİNCİ KIZ: (Ağlar.) İşte, al!

II. ERKEK: Hah şöyle!.. Aman ne tatlı, ne tatlı.

ANNE: Bana bir büsküvi lütfen.

II. ERKEK: Bak anne, sakallarına bak. Ne güzel değil mi?

ANNE: Gözlerim mi var ki benim, oğlum?..

İKİNCİ KIZ: (*Korkuyla*) Gözleri sahiden yok. Yerinde iki oyuk, mağara gibi.

II. ERKEK: Nerde gözlerin anne?

ANNE: Bana bir büsküvi lütfen.

II. ERKEK: Nerde gözlerin diyorum, anne?

ANNE: Bilmiyor musun oğlum, babanın helvasına kattım.

II. ERKEK: (*Bozulmuş*) Yeni erkek oldum da. Bilmiyorum. Bundan sonra bilirim.

İKİNCİ KIZ: Gözleri de mi? Gözyaşlarından sonra onu da mı?

ANNE: Bu kadın da kim? Amaaaan hiçbir şey de bilmiyor!

II. ERKEK: (*Tiksintiyle, yavaşça*) Yok, korkma! Ben gözleri sevmem.

ANNE: (*Güler.*) Baban konuşuyor sandım. O da öyle dediği önceleri. Bana bir büsküvi lütfen.

İKİNCİ KIZ: Dayanamayacağım, dayanamayacağım. Şimdi kaçmalıyım. Hemen, şimdi...

II. ERKEK: Dur, nereye? Neyini kurtaracağını umuyorsun? Kimden?

İKİNCİ KIZ: (*Daha yavaş*) Size benzemeyen bir tek kadın yok mu, diyorum.

ANNE: Var var. Olmaz olur mu? Bana bir büsküvi daha lütfen.

II. ERKEK: Anne, seni tanıyamıyorum. Ne çok değişmişsin. Benim tatlı annem değil gibisin.

ANNE: (*Güler.*) Olmaz olur mu? Hiç yola çıkmamış kızlar var. Bir de dayanamayıp kendini öldürenler...

II. ERKEK: Benim yiğit annem. Ama neden daha güzel değil gibisin?

İKİNCİ KIZ: Öyleyse kendimi öldürmeliyim.

II. ERKEK: Bu olur. Öldürebilirsin.

ANNE: Amaan. Ölümünden söz eden kim? Dün doğup bugün ölmeyi isteyen tatsız da kim? Bana bir büsküvi lütfen.

VI. Bölüm

Birbiri ardından kadın ve erkek korolarından çeşitli ezgiler, yelin sesleri...

DEĞİRMENCİ: (Esner.) Hımm!.. Vakit epey olmuş. Hava da amma berbat!

KELOĞLAN: Bu yıl kış ağır bastırdı.

DEĞİRMENCİ: Kar geçit vermiyor. Ne gelen var ne giden...

KELOĞLAN: Ne sabır varmış bu batı kapısındaki adamda. Beklemekten bıkmadı.

DEĞİRMENCİ: Nerdeyse acıdığımı söyleyeceğim. Çocukların anne araması gibi bir şey bu. Önüne geçilmez bir alışkanlık, bir gerekseme... Az daha beklerse korkarım ölecek. Kadınsız yaşayamaz.

I. ERKEK: (Dışardan uzaktan) Değirmenci. Değirmenci! Üçüncü karım bugün gelebilir. Bana hemen haber verin, olmaz mı?

DEĞİRMENCİ: (Bağırır.) Bu karda, bu kışta kim yola çıkabilir? Yazık, donacaksın, git evine otur. Baharı bekle.

KELOĞLAN: (Bağırır.) Çığlar insin hele, sular coşsun hele, toprak kabarsın hele. Yaban menekşelerini görsün kızlar hele. O zaman. İşte o zaman...

I. ERKEK: Yalnız yapamam. Bir gün bile yapamam. Söz vermiş-ti. İyi tanırım kadınları, söz verdiler mi caymazlar. Ölseler gelirler.

DEĞİRMENCİ: (Bağırır.) Ne diye ötekilerini böyle tez yitirdin? Daha uzun süre, ağır ağır eskitsen olmaz mıydı? Yazık değil mi sana? Gittikçe daha uzun bekleyeceksin.

I. ERKEK: Bu kez öyle yapacağım. İnan bana. Ağır ağır yiyeceğim.

Uzun uzun saklayacağım. Hadi, aç kadınlar kapısını. Üçüncü karım geri dönmesin istiyorum.

DEĞİRMENCİ: (Güler.) Buraya kadar gelmeyi göze alan birinin geri döneceğini mi sanıyorsun? Kapıları kırar yine gelir senin yanına, korkma.

I. ERKEK: Nerde o günler? Tek gelsin de her şeye razıyım. Gözyaşları onda kalsın. Sabır damarlarını saklasın. Unu azmış, olsun.
(Hızlı hızlı bir kapı vurulması)

BİR KADIN: (Orta yaşlı olduğu sesinden anlaşılır.) Açın açın! Yorgunum, soğuktan dondum. Acelem var. Açın açın!

KELOĞLAN: (Heyecanla) Dayı dayı, bir kadın geldi bu havada.

DEĞİRMENCİ: Beklenen kadındır. Çabuk aç kapıyı.

(Eski kapı gıcırtilarla açılır.)

KELOĞLAN: Aman Allah'ım, bu nasıl kadın?

BİR KADIN: Dondum. Ölesiye yoruldum. Bana bir parça rahat, bir parça sıcak gerek. Üçüncü kocamı gördünüz mü? Beni bekleyecekti.

KELOĞLAN: (Bağırır.) Üçüncü kocası, üçüncü kocasıymış...

DEĞİRMENCİ: (Azarlar.) A aptal oğlan, a Keloğlan, ne var bu kadar şaşacak, bu kadar bağırarak? Getir buraya kadını. Ununu al elinden.

KELOĞLAN: Unu yok, hiç yok. (KADIN'a) Bacım, bacım, burası değirmen, yolunu mu şaşırdın?

BİR KADIN: Bir parça sıcaklık, bir parça rahat... Bütün istediğim bu... Üçüncü kocam nerde? Beni bekleyecekti. Hadi götür beni.

KELOĞLAN: (Güler.) Gel bacı.

(Acele adımlarla yürürler.)

DEĞİRMENCİ: Aman Allah'ım! Bu nasıl kadın? İnsanlıktan çıkmış. (KADIN'a) Unun yok, öyle mi bacı?

BİR KADIN: (Sinirli) Bu kimseyi ilgilendirmez, böyle anlaşmıştık.

DEĞİRMENCİ: (Canı sıkılmış) Ama hiç olmazsa kulakların olsaydı, gözlerin olaydı. Hele parmakların... Ben deftere ne yazayım şimdi? Bir şey yazmadan olmaz ki.

BİR KADIN: Gördüğünü yaz. İki büyük savaştan çıktı diye yaz, neyi varsa tüketti diye yaz. Biz öyle anlaşmıştık üçüncü kocamla.

KELOĞLAN: Üçüncü kocasının üçüncü karısı.

DEĞİRMENCİ: Bari adını, yaşını söyle...

BİR KADIN: Adım mı? Şey... Unuttum... Önce değiştirdim, değiştirdim, sonra unuttum. Sonuncusunu kısa bir süre kullanmıştım. Kolayca unuttum sonra.

DEĞİRMENCİ: "BİR KADIN" diyorum sadece. Ama bu kadarı pek anlaşılıyor sayılmaz.

BİR KADIN: (*İnatla*) Biraz sıcak, biraz rahat. Karşılığında, arada bir yalnızlığı kesici tatlı seslenmeler. Biz böyle anlaştık.

DEĞİRMENCİ: (*Sıkıntıyla*) Yaş bölümüne ne diyeyim? Hiç olmazsa onu yazalım.

BİR KADIN: Bunu söylemek kolay. Dur bir hesap yapayım! (*Ağır ağır*) Çocukluğum pek kısa geçti, iki yıl. İlkgençliğim, bir buldum bir yitirdim, onu sayma. Birinci evlilik çok çok dört yıl, sonra bir uzun ara. Aralarda yaşadım sayılmaz. İkinci evlilik, eh, altı yıl. Sonra upuzun bir ara. Akıllanmıştım. Bu arada biraz yaşadım, şöyle beş yıl da onu. Üç yıl da nişanlı bekledik üçüncü kocamla, hepsi bu kadar.

DEĞİRMENCİ: (*Şaşkın*) Yani şimdi buraya yirmi yaşında diye mi yazayım?

KELOĞLAN: (*Güler.*) Hiç böylesi gelmemiştii değirmene.

BİR KADIN: Benim suçum ne? Elimde ne varsa kullandım. Ne yapmam gerekse yaptım. Her yaşımı yaşamayı ben istemez miydim? Yanlışlar varsa hesapta, bana ne bundan?

DEĞİRMENCİ: (*Yatıştırır.*) Pekâlâ pekâlâ, siz ne söylerseniz biz onu yazarız, madem anlaşılmışsınız. (*KELOĞLAN'a*) Hadi aç batı kapısını, bacıyı bekleyenine götür.

KELOĞLAN: Peki, olur.

(*Uzaklaşan adımlar. Bir kapının açılışı, dışardan erkek sesleri*)

I. ERKEK: Kapıları açtılar. Tanrım sana şükürler olsun. Üçüncü karım neredeyse gelir.

KELOĞLAN: (*Bağırır.*) Hey, işte al! Geldi beklediğin!

BİR KADIN: Bak geldim. Hadi tut elimden, götür beni.

I. ERKEK: (*Korkuyla*) Ben bir kadın bekliyorum. Sen kimsin, nesin, kulakların, gözlerin, parmakların yok, bilinmiyorsun.

BİR KADIN: Nasıl olur? Her şeyi biliyorsun. Öyle anlaşmamış mıydık?

- I. ERKEK: (*Homurdanır.*) Ama senin hiçbir şeyin yok. Şöyle uzak-
tan bakmaya, biraz bi şeylerin olmasa olur mu?
- BİR KADIN: (*İnandırıcı*) Sen, bir parça sıcaklık, biraz rahat, ben,
arada bir sıcak sevgi kırıntıları...
- I. ERKEK: Olmaz. Bu kadarını beklemiyordum. Razı olmam buna.
- BİR KADIN: (*Çaresiz*) Öyleyse geri dönmeli. Allahıısmarladık
son sıcaklık, son rahat...
- I. ERKEK: Şimdi ben ne yapacağım? (*Biraz durur.*) Yalnızlık kor-
kunç... Dur gitme! Nasılsa sesin kalmış. Yetsin bana, dur
gitme.
- BİR KADIN: (*Umutla*) Biraz sıcaklık, biraz rahat verecek misin?
- I. ERKEK: Çok yaşlıyım artık. İyice anladım. Ne verirsен yeter
bana.
- BİR KADIN: (*Sıcak*) Ben de öyle diyorum. Son sıcaklık, son
umut...

VII. Bölüm

Su sesleri, kuş sesleri, mutlu insan sesleri. Bahar gelmiştir. Değirmen döner durur.

KELOĞLAN: Dayı, dayı! Kalk bir bak şu pencereden, bahar gelmiş, bahar.

DEĞİRMENCİ: Bakmasam da olur Keloğlan. Baharı duyuyorum. Ağaç kaç yıllık olursa olsun, mevsimi gelince yeşerir.

KELOĞLAN: (Yalvarır.) Kalk hele bir bak. Senin yeşermene benziyor mu dışardaki? .. Her şey kıpır kıpır... Taşa toprağa can yürümüş.

DEĞİRMENCİ: (Adımları duyulur.) Ne çare tez geçiyor oğul, deli kızlar gibi duruluveriyor birden, ilk sıcakta.

KELOĞLAN: (Bağırır.) İşte kızlar da göründü.

DEĞİRMENCİ: Biliyordum bugün geleceklerini. Zor tuttular kendilerini koca kış...

KELOĞLAN: (Şaşkın) Uçuyorlar sanki, kapıyı açmaya yetişemeyeceğim nerdeyse, şunlara bak.

DEĞİRMENCİ: Kelebekler gibi... Aceleci, telaşlı... Örselenmeye geliyorlar.

(Tatlı kadın sesleri, ezgiler)

KELOĞLAN: Gidip kapıları açayım. Onlar güzel ellerini acıtmassınlar.

(Yanıt almadan yürür. Eski kapının ağır ağır açıldığı duyulur.

KELOĞLAN bir türkü mırıldanır. "Güzel ne güzel olmuşsun..."

Tatlı ezgiler. Kadın kahkahaları, su sesi, cıvıltı)

BİRİNCİ KIZ: Yüreğim duracak nerdeyse... Öyle heyecanlıyım ki!..

İKİNCİ KIZ: Öyle de yaklaştık ki!..

BİRİNCİ KIZ: Ayaklarıma söz geçiremiyorum. Uçuruyorlar beni sanki.

İKİNCİ KIZ: Oysa en kocaman çuval senin sırtında.

BİRİNCİ KIZ: *(Alayla güler.)* En hafif çuval da senin.

İKİNCİ KIZ: *(Alınır.)* Budala... İyi bir şey yaptığını sanıyorsun değil mi?

BİRİNCİ KIZ: Senin gibi uzun uzun evde mi kalmalıydım?

ÜÇÜNCÜ KIZ: *(Alınan)* Daha rahat değil mi hafif bir çuvala yolculuk? Üstelik, uzun uzun gülen biziz. Bundan sonra ne olacağını kestirebilir misin?

BİRİNCİ KIZ: *(Alaylı)* Ooo, ondan kolay ne var... Unla, sabırla yapılmış kırmızı helvalar yiyen Mavisakallar, yenile yenile gövdesi belirsizleşmiş kadınlar. Kan ağıt, isyan intihar... Otuz kısım tekmili birden...

(Kızlar gülüşürler.)

İKİNCİ KIZ: *(Sitemli)* Öyle olsun, dileriz umduğunuzu bulasınız.

BİRİNCİ KIZ: Çabuk olun, çabuk olun, masallarla oyalanmayın! Değirmen buğday bekliyor.

KIZLAR: Değirmen buğday bekliyor!

Gülüşmeler, baharın bütün sesleri...

GONG

Keloğlan

(Oyun, 1 Perde)

KİŞİLER

KELOĞLAN

ANA

TİLKİ

TÜCCAR

HASANDAYI KUŞU, İKİ POLİS, SAVCI, BİR KIZ, BİR KADIN,
BİR ERKEK, ÖKÜZ, KASAP, I. ÇIRAK, II. ÇIRAK, BELEDİYE
MEMURU, SOYTARILAR, KORO, İŞÇİLER, KALABALIK,
KÖYLÜLER.

(Adları yanyana dizilen kişiler aynı sanatçılar tarafından canlandırılır. Üç ya da dört sanatçı her bölümde, küçük makyaj ve giysi değişikliğiyle çeşitli kişileri oynarlar.)

I. Bölüm

Arka planda bir köy kulübesi ve çevresini belirtir bir resim bulunmalıdır. Kulübe, Karadeniz dağ köylerindeki gibi dört kalın, sayısız ince ayaklı ve yerden yüksekte durmaktadır. Olanak varsa, tahtalarla bir kulübe ön yüzü yapılabilir. Değilse resimdeki pencere yerleri ve kapı açılacak biçimdedir.

Kadınlar ve erkekler, başları kel, yoksul köylü kılığında gelip kulübenin önünde dururlar.

KORO: Bir varmış, bir yokmuş

Az varmış, çok yokmuş

Dünyaların birinde

Ülkelerin birinde

Belki en yoksulunda

Pek çok Keloğlan varmış

Kiminin keli içinde

Kiminin keli dışında

Kiminin keli karnında

Kimininki başında.

İşte onlardan biri

En güzeli

En aptalı

En yoksulu

Kel kafalı bir yiğit

Göreceksiniz onun

Kel başından geçenleri.

(İçlerinden, KORO'nun betimlediği KELOĞLAN ayrılır. Elinde bir balta vardır. Kulübenin önünde odun kırmaya başlar. Baltayı birkaç kez kaldırıp indirdikten sonra, gücü tükenmiş, yorgun, bir nefes alır, bağırır.)

KELOĞLAN: Ana kız, canım anam
 Gün tepeyi aştı. Yoruldum acıktım
 Aşımı isterim, ekmeğimi isterim
 Ateşimi, döşeğimi isterim
 Ana kız, anaaa anaaa

(Kulübenin eski kapısı açılır. İçerde üç taşla yapılmış ocak, bir iki eski püskü görülür. Ana başını dışarı uzatır. İsten, dumandan elleri yüzü kararmış bir yaşlı köylü kadınıdır.)

ANA: (Kızgın)
 A benim aptal oğlum
 Kel oğlum, yoksul oğlum
 Hani ne kazandın ki
 Ocağa ne vurayım
 Sana ne vereyim
 Ben ne yiyeyim
 Uyuz kedi ne yesin
 Topal eşek ne yesin
 Ne yesin koca öküz
 Haa ne yesin?

KELOĞLAN: (Çaresiz)
 Ana be canım anam
 Açım günlerden beri
 Ölsem acımaz mısın
 Ben kediyle eşekle
 Koca öküzle bir miyim?
 Doğurdun, büyüttün, besledin
 Bu yaşa getirdin
 Ana be, hadi be.

ANA: (Öfkeli)
 Sen adamı deli edersin
 Sen adamı kanlı edersin
 Aptal desem, değilsin
 Tembel desem, değilsin
 Baltan orman komadı
 Gürzünle dağları deldin
 (Durur.)

Nedir bu uğursuzluk
Gittikçe ağır çöküyor
Üstümüze üstümüze?

Tanrım

Gün doğmadan gün batmaya
Çalışırız dağda, tarlada, bostanda,
Evde, değirmende, yolda,
Erik çiçek açanda, ibibik ötende,
Kiraz verende, alma verende,
Ekin yetişende, kar gelende,
Askere gidende, gurbete gidende
Gelin olanda, gebe olanda,
Lohusa olanda, hasta olanda,
Ölende bile, ölen de,
Çalışırız denizde, karada, havada,
Çarşıda, handa, hamamda
Nedir bu uğursuzluk?

Kapladı üstümüzü başımızı,
Tarlamızı, ambarımızı, aşımızı
Açız, duy bizi, gör bizi
Tanrım Tanrım

KELOĞLAN: (*İyice canı sıkkın, söylenir.*)

Lafı amma uzatır bu anam da
(*Anasına bağırır.*)

Bunca yıl Tanrıya yakardın
Ne verdi sana?

ANA: (*Acı dolu bir alayla*)

İşte seni verdi ya
Yoktan ne çıkabilir?
Zenginin parası para getirir
Yoksulun kel oğlu olur.

KELOĞLAN: Yani ne diyon sen şimdi

Ekmek yok mu diyon
Aş yok mu diyon
Son sözün bu mu?

ANA: Bilmez gibi konuşur.

KELOĞLAN: Keserim öküzü öyleyse

Keserim eşığı öyleyse
 Keserim kediyi öyleyse
 Aç kalacak değiliz ya
 Onlar da kurtulur, biz de

ANA: (*Eline geçen bir şeyi KELOĞLAN'a fırlatır.*)

Seni gidi kelin oğlu
 Seni gidi hayırsız
 Bütün umudumuz, tutamağımız,
 Ahretimiz, dünyamız
 Koca öküzle, kancığı ha,
 Hele bir dokun gör ne olur!
 Sen burayı büyük şehir mi sandın?
 Eşığı, kediyi kesip yiyeceksin
 Hiç değilse
 Orda ne yediğini bilmiyor kimse

KELOĞLAN: (*Çaresiz*)

Av zamanı değil, av
 Ot zamanı değil, ot yesek
 Tanrıyla kalmışız bir can, bir kel baş
 Çalsak Tanrı bırakmaz
 Bıraksa yasalar yetişir

ANA: (*Korkuyla*)

Sus, töbe de oh oğlum!
 Sabret sabret sabret
 Sabrın sonu selamet

KELOĞLAN: (*Baltayı atar bir yana.*)

Ana ben gidiyom ana
 İneyim bir kasabaya
 Yazın dönerim, güzün dönerim
 Bekle ansızın dönerim

ANA: Gecikirsen hepten kırılırız oh Keloğlan!

KELOĞLAN: Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir

Ayağını sıkı bas toprağa
 Yalvar Tanrıya bir süre daha
 Ot çıkar yakında nasıl olsa
 Kaynatırsın
 Mısır sapından döşegimi,

Çamurdan kabımı, ağaçtan kaşığımı
Temelimi, baltamı, bıçağımı
İyi sakla e mi!
Ölme e mi ana! Oh anam
Hadi sağlıcakla kal!

ANA: Güle güle oğul, ardını unutma
Yaz aklına: Her üç adımda
Para diyeceksin. Para para para
Unutma e mi, unutma!
Para para para.

II. Bölüm

KELOĞLAN kasabaya doğru yürümektedir. Fonda, bahara doğru bir köy yolu resimle belirtilir. KELOĞLAN “para para para” diye söylenerek yürür. Işıkla zaman değiştirilir. Bir HASANDAYI KUŞU çıkar karşısına. Göğsü al, sarı ve gri renkli.

KUŞ: Keloğlan merhaba merhaba

KELOĞLAN: Para para para

KUŞ: (Kızar.) Selam verdik borçlu çıktık a a a!

KELOĞLAN: Kızma güzel kuş, kızma tatlı kuş

Kasabaya iniyordum da

Anam bana dedi ki

Şey dedi anam bana

Para getireceksin para para para

Yaaa!

KUŞ: Yoksul oğlan, aptal oğlan, a keloğlan!

Para para demekle hiç bulunur mu para?

Sen kim oluyorsun ki

Köşe köşe tarlan mı var?

Bağın, bostanın mı var?

Araban, apartmanın mı var?

Hani üstünde başında?

Hani göbeğinde ensende?

(Güler.)

Sanki dayalı döşeli bir büroda,

Sanki bir elinde telefon,

Sanki ağzında püro,

Dizinde fino,

Konuşuyor bir başka firmayla

Yüz bin lira, milyon lira,
Beş yüz milyon lira
(*Taklit eder.*)

Para para para
Senin neyine para, a fıkara!
(*Gülerek kaçır gider.*)

KELOĞLAN: (*Ağzı açık aptal aptal dinledikten sonra, bağırır.*)

Hasandede kuşu, Hasandede kuşu
Al göğüslü ipek tüylü
Neler de biliyon kuş aklınla!
Bir de olurunu söyle bari
Kulun kurbanın olayım
Sabah çarşıya varayım
Sana boncuk alayım, kurdele alayım
Ne yapayım, kime gideyim, de bana
Konuşuyorduk şurda, ne de çabuk gittin
Dostluğun bu mu senin?
Eh, ben de yola koyulayım yeniden
Kasabaya inmeliyim gün batmadan
Ne dediydi anam, ben ne diyecektim
Hay geveze kuş, sana ne edeyim?
Aç karnım açık yenim, akıl mı kaldı bende?
Unuttum işte, unuttum

(*Ağlayacak gibi olur.*)

(*Yanına TİLKİ usulca yaklaşır. TİLKİ bir maske, bir kuyruk ya da herhangi bir işaretle belirtilebilir.*)

TİLKİ: (*Yılışık*)

Ey kellerin şahı, yoksulların paşası
İyi akşamlar olsun
Nereye böyle, kendi kendine
Konuşa, dertleşe?

KELOĞLAN: İyi akşamlar sana da beylerin maşası

Burdan nereye gidilir, bilmez gibi sorarsın

TİLKİ: (*Aşağıdan alır.*)

Laf olsun işte kardeş

Bilirsin seni severim

Ananı, abini, bacını severim

Kasabaya gidiyorsan birlikte gidelim demiştim

Dertleşiriz, konuşuruz iki dost.

KELOĞLAN: Seninle ne zaman dost olmuştuk

Hatırlayamadım.

Çitleri deldiğin, anamı korkuttuğun

Canım ak tavuğu kaçırdığın zaman mı?

Hem de altı civciviyle.

TİLKİ: (Şaşırmış gibi)

Ben mi kaçırmışım ak tavuğu, hem de altı civciviyle?

Yanlış kalmasın aklında!

(Hatırlamış gibi)

Haaa!

Ak tavuk hastalanmıştı da, bana haber salmıştı

Doktora götürmüştüm doktora

Onu mu söylüyorsun?

KELOĞLAN: (Alayla)

Civcivleriyle, öyle mi?

TİLKİ: İnsaf, yavru anadan ayrılabilir mi?

Ak tavuk iyileşti şimdi, yavrular büyüdü

Alıp götürüyim diyordum ben de

Tavukcağız yalvardı, benim yuvanın

Havası, suyu iyi gelmiş de ona

Biraz daha kalmalıymış.

(Kızmış)

İyilik yaramaz kel oğluna zaten

Çok denedim bilirim

İncittin beni, kalbimi kırdın

Ne yapayım bu üzünlükle kasabada?

Sen git, ben yarın gelirim.

KELOĞLAN: (Şaşkın)

Sahi mi söyledin tilki dayı

Sahi mi ak tavuğun sizde olduğu?

Hem de bir tamam altı civciviyle

Sahi mi bugünlerde alıp getireceğin?

TİLKİ: *(Yalandan hıçkırır.)*

Kalbimi incittin, çok incittin
Artık konuşmak neye yarar?
Yazıklar olsun emeklerime
Bir Keloğlanı inandıramadıktan sonra

KELOĞLAN: Oh benim tilki dayım, anam babam
Göster büyüklüğünü, beni bağışla!
Hep bu yoksulluk, kellik değil mi?
Kötü şeyler geliyor insanın aklına
Hani bir bana bak, bir sana
Kızma ya, olup olacağı bir tilkisin
Besili, gerdanlı, göbekli,
Göğsünde köstekli saat,
Pırıl pırıl üstün başın,
Kuyruğun havalarda,
Evinde şunca zaman bir yığın konuk
Az para mı ister şu devirde
Yemek, içmek, gezmek, tavuk ağırlamak
Hem de civcivleriyle

TİLKİ: *(Kibirli güler.)*

Hadi, anlatayım bari
Yüreciğim nasıl yufka, nasıl temiz
Anla bir kez daha
Efendim, benim bir amcam var
Aslında senin gibi bir kelden bozma
Ne yaptı etti, kasabaya yerleşti
Hem de en ortasına
Şimdi sorarsın nasıl oldu bu diye
Getir kulağını söyleyeyim
Bizim aklımızla (tilki aklıyla)
İşte o günlerden beri
Ayda bir varırım yanına
Akıl satarım, ne kadar isterse
O geliştirir işini
Dükkân üstüne dükkân,
Ev, tarla, han, hamam
Ben nafakayı doğrulturum ufak ufak

Kimseye minnet etmeden
 Deden baban beni hâlâ
 Kümes hırsız, aç hayın bilir
 Bu düşüncelerinde
 Günahlarının da payı vardır kim bilir?
 Ama sen düşünmeliydin, bu tilki
 Artık uğramaz oldu buralara
 Dağlarda gezmez oldu diyerekten
 Sonra bakıp da üstüme başıma
 Olur mu bunlarla tavuk hırsızlığı
 Bu sizdeki de kafa mı?

KELOĞLAN: (*Şaşkın*)

Ama ben ne bileyim?
 Sanırdım ki çalınacak bir şey kalmadı
 Onunçin el ayak çektin bizim diyardan
 Anamın dediği gibi
 Yoktan ne çıkar?

TİLKİ: Ben uslanalı çok oldu

Çok oldu elimi çekeli tavuklardan
 Bin bir tuzak dolu, bin bir vahşi hayvan
 Dağlar yaşanacak, gezilecek yer mi
 Kasaba dururken?

(*Soluk alır.*)

Bir büro açtım altı ay önce
 Amcamın mağazasının yanında
 Akıldanelik yapıyorum.

KELOĞLAN: (*Tepeden tırnağa saygı kesilmiş*)

Beni bağışlar mısın acaba
 Sayın, pek sayın, çok sayın
 Tilki beyefendi?
 Ettiğim kusurları bırakır mısın yanıma?
 Ah ben işte bir aptal oğlan
 Keloğlan, yoksul oğlan
 Bende akıl ne gezer?

(*Ağlamaklı*)

Ne olur beyefendi, beni bağışla!

TİLKİ: Ah sizler yok musunuz!

Asırlarca önce
Kellerle baylar ayrıldığında
Unutursunuz bizim ortada kaldığımızı
Çoğu kez sizin yanınızda olduğumuzu
Bütün bilgi ve iyi niyetimizle
Ama bir türlü yaranamayız
Ah siz yok musunuz siz!
Hem aptalsınız, hem saygısız
Bunca kitaplar yazarız,
Gazeteler yazarız, kimin için,
Kimin için varlıklıları kızdırırız,
Kimin için gireriz kodese bazen?
Bazen asıldığımız olur, kimin için?
Ama umurunuzda mı?
Alıp okumazsınız
Bilmezsiniz sizin için ne cefalar çekmişiz
Neymiş? Kellere küçümsermişiz
Suyun başında biz duralım dermişiz
Varlıklılara akıl verirmişiz
Kurulu düzeni sürdürürmüşüz
Kâğıtlara gömülürmüşüz
Gerçeklere sırt çevirmişiz
Dümenimize bakarmışız
Kusurlara bak kusurlara
Hem düşün taşın beyler adına
Bir düzen kur, bir de al
Ben yiyemedim sen ye
Kellere koy suyun başına
Hadi git oğlum git işine
Beni daha çok söyletme

KELOĞLAN: Aman bey ben ettim sen etme

Kulun köpeğin olayım

Bir akıl

Bir küçük akılcık da bana

TİLKİ: (Düşünür.)

Pekâlâ

Hadi yürü başımın belası
Tez varalım kasabaya

(*TİLKİ önde KELOĞLAN arkada gidedururlar kasabaya*)

KORO: Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya
Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar
Evler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya
Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı
Bakıp kapatıyorlar
Geceye giriyor türküler ve ince şeyler

III. Bölüm

Kasaba çarşısı, fonda bir resimle gösterilir. Bir manifatura mağazası. Bir tezgâh, birkaç top Amerikan bezi, basma. Alışveriş yapan keller ve tezgâhtarlar. Onlar da yarı keldirler. TÛCCAR elinde koca tespih, başında bere, hafif sakallı.

TİLKİ: (Saygılı temennalarla)

Selamünaleyküm amca

Kârın bol olsun

KELOĞLAN: Selamünaleyküm amca

Karın bol olsun

TÛCCAR: (Güleç yüzlü, şakacı)

Aleykümselam aslanlar

Hoş gelip, safalar getirdiniz

Peki niye geldiniz buraya aslanlar?

İyi basmalarım, solmaz pazenlerim var

Amerikan bezlerim var ki ne çeker ne yırtılır

İstedığınız hangisi?

KELOĞLAN: (Dalgın)

Yüz bin, beş yüz bin, bir milyon.

TİLKİ: (Şaşkın) Aman ne yaptın Keloğlan!

TÛCCAR: Bırak ne isterse istesin

Ben mal istiyor sanmıştım

Para daha kolay

Yüz bin, beş yüz bin, bir milyon

Kolay aslanım kolay (Çok memnun görünür.)

KELOĞLAN: (Sırıtır.)

Hay Allah sizden razı olsun

Anam derdi ki cennette

Hay Allah anamdan razı olsun

O derdi ki cennette
 Her istediği şipşak olurmuş adamın
 Tam da burdaki gibi
 Taam isteyene taam
 Para isteyene para

TÜCCAR: (*Şak şak tespihini çeker, sürmeli gözlerini devire devire Yunus'tan bir ilahi mırıldanır.*)

Şol cennetin ırmakları
 Akar Allah deyu deyu
 Çıkmiş İslam bülbülleri
 Okur Allah deyu deyu...

Gel bakalım şimdi kel oğlum
 Baban gelirdi senden önce
 Ne çare genç öldü fıkara

KELOĞLAN: Babamı tanırdın demek, babamı!

TÜCCAR: Ne demek, tanımamış olmaz.

Buralarda bizden habersiz
 Kuş uçmaz, tavşan kaçmaz
 Öğle değil mi yeğenim tilki?

TİLKİ: (*Sırıtır.*) Sayende amcacığım

TÜCCAR: (*Bir deste kâğıt para çıkarır, masanın üstüne koyar. Alır eline kalemi, başlar sağdan sola birtakım rakamlar yazmaya, bir yandan da söylenir.*)

Bir milyon, yüzde altmış faiz,
 Kalır dört yüz bin
 Kel oğlum, yoksul oğlum, aslanım
 Bu yıl geri verebilecek misin bir milyonu?

KELOĞLAN: Ne dedin ne dedin?

TÜCCAR: (*Sanki "Veremem" cevabı almış gibi*)

Veremezsin ya, veremezsin
 Öyleyse iki yıllık faize bağlanır
 (*Birtakım hesaplara dalar.*)

Evet. Kestik faizini
 Kaldı altmış bin.
 Baban olsa sana anlatırdı
 Bu faiz en düşük faiz

Buralarda benden başka
Kimse vermez parayı bu fiyata
Bilmiş ol ha!

KELOĞLAN: Tanrı razı olsun amca
Ne iyi insanlar varmış şu dünyada
Şimdi anladım bu iyiliğinle
Senin boynuzunda duruyor dünya
Öküzün boynuzunda değil

TÜCCAR: (*Dalgınlığa vurur.*)

Hı?
Peki iki yıl sonra ödeyebilecek misin?
Kaldı altmış bin
Borcun bir milyonu, unutma!

KELOĞLAN: (*Sabırsız*) Unutmam unutmam ya, bir versen bana

TÜCCAR: Az dur, çatlama!

Babanın borcundan kalanı ne edelim?
O da elli dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz lira
Eziyet mi çeksin mezarında
Gitmesin mi cennete fıkara
Aslan gibi evladı dururken?

KELOĞLAN: (*Ağlamaklı*)

Aman amca aman amca
Kulun kölen olayım
Kes babamın borcunu
Tek ben aç kalayım, açık kalayım

TÜCCAR: Tamam. Haşşöyle

Şimdi söyle bana
Neyin var borcuna karşılık
Tarladan, davardan?

KELOĞLAN: Bir küçük tarlam var
Karşılık değil doğrusu bu iyiliğine
Ayıp olur, onu nasıl veririm?
Sonra bir evim var,
Sonra bir eşeğim, bir kedim,
Bir de anam

TÜCCAR: Çok bir şey değil gerçekten, ama neyse
(*Yazar.*)

Ev bana, tarla bana, öküz bana, eşek bana, kedi bana
Anan bana...

KELOĞLAN: Anamı bırak amca, anamı bırak

Sakın oraya yazma

TÜCCAR: (*Yumuşak*)

Baştan söylerler a oğlum

Yazıldı bir kere, yazılan bozulmaz

Öyle değil mi yeğenim tilki?

TİLKİ: (*O da bir yandan, soldan sağa yazı yazmaya durmuştur.*)

Öyle öyle

KELOĞLAN: (*Ağlar.*)

Vay başıma

Anam ne der bana

Köylü ne der bana

Kuşlar ne der bana?

TÜCCAR: Hepimiz kardeşiz oğlum

Baban benim kardeşim

Anan yengem

Yengemi satacak değilim ya!

Sen hiç yüreğini bozma

Yalnız söyle anacığın

Bu kış gelsin kalsın bizde

Hizmete baksın, ortalık toplansın

Kahve pişirmeyi bilir mi kahve,

Tırnak kesmeyi bilir mi?

Yufka açmayı?

Böreği de öyle bir severim ki!

KELOĞLAN: (*İyice şaşkın*)

Bilir bilmesine ya

Sen şu anamı bıraksan amca

Borç morç istemem senden

TÜCCAR: Ama dükkâna girdiğinde

Böyle demiyordun ya!

(*TİLKİ'yle birlikte gülüşürler. KELOĞLAN çaresizlik içinde kaçıp gitmek ister kapıdan. "Tutun, kaçıyor!" gibi bağırtılarla yakalarlar. İKİ POLİS gelir, yetişir.*)

İKİ POLİS: Demek sen ha!

Bakmadan başının keline
Demek sen ha!

(*Suratlarına korkutucu bir biçim verir, dişlerini gıcırdatırlar.*)

TÜCCAR: Tutun onu, götürün onu

Dövün, falakaya yatırın onu
Yiyin, asın, bitirin onu
Beni mahvetti, iflas ettim
Yedi, bir milyonumu bir dakkada
Malıma ortak olmak istedi
Kârıma ortak olmak istedi
Dağbaşında bir eşiği, bir kedisi
İnmiş kasabaya bir Keloğlan
Aman bırakmayın. Tutun götürün
Asın, gölgesini bile bitirin!

İKİ POLİS: (*Ellerinde kâğıt kalem tutanak hazırlarlar.*)

Asarız, yeriz, bitiririz
Gölgesini bile
Yeter ki sen üzülme
Ey düzen sen bozulma

TİLKİ: (*Yılışık*)

Aferin size aslanlarımız
Coplarınız var olsun
Cepleriniz para dolsun
Aşkolsun size, aferin size!

POLİSLER: (*Ciddi*) Hadi yürü durma!

KELOĞLAN'ı ite ite götürürler.

KORO görünmeden, kutsal kitaptan ve anayasadan parçalar
sunar.

IV. Bölüm

Bir eski masa, başında genç bir SAVCI. Yanında daktilo yazar gibi parmaklarını oynatan bir kâtip olabilir.

İKİ POLİS: (KELOĞLAN'ı getirirler, ellerindeki kâğıdı SAVCI'ya verirler.)

Savcı beyim, savcı beyim
Bu Keloğlan var ya bu Keloğlan
Kasabanın en büyük tüccarını
En çalışkan işadamımızı
En cömert, en büyük

SAVCI: (İyi yüzlü, akıllı ve hoşgörülüdür.)
En parantezine al
Sonra?

İKİ POLİS: Bu Keloğlan var ya bu Keloğlan
Mahvetti
Parasını almak istedi,
Kârını almak istedi

SAVCI: (Merakla) Aldı mı?

İKİ POLİS: (Göğüslerine vururlar.)
Nasıl alabilirmiş biz varken
Ne gün için yetiştik biz?
Ey vatan
Ey bal tutan
Canımız sana kurban.

SAVCI: (Sözlerini keser.) Sonra?

İKİ POLİS: Sonra bu tutanağı tuttuk
Bozguncudur, hayındır diye
Zatınıza getirdik.
Bu Keloğlan ah bu Keloğlan!

Bönlüğüne vurur da kelliğine vurur da
Neler eder adama!

SAVCI: (*Okur.*)

Asmalıyız öyle mi?
Kesmeliyiz öyle mi?
Silmeliymişiz gölgesini
Bu mübarek vatandan.

KELOĞLAN: (*Bir POLİSLER'e bir SAVCI'ya bakar.*)

Aman savcı beyim kölen olayım
Aman savcı beyim kulun olayım
Ben işte böyle bir Keloğlan
Kimseye bir şey yapmadım
Zaten ne yapabilirim
Elin koskoca tüccarına?
Bilmez miyim onun kolu uzun?
Dev gibi aynı, dev gibi
Beni kovalar, tutar
İsterse yutar
İstemezse yarına bırakır
Anlamadım mı?
Bir şey yapmadım ben

SAVCI: (*POLİSLER'e*)

Aldığı, çaldığı bir şey mi varmış,
Tüccarın karısını mı kaçırmış,
Tehdit mi etmiş yoksa?

İKİ POLİS: Yoo hayır

Yarın ahrette yanarız çatır çatır
Yalan söylersek
Almamış, alabilirmiş
Çalmamış, çalabilirmiş
Bir milyon borç istemiş
“Dört karı abovv ne çok” demiş

(*Fıkırdaşırlar.*)

Çok demiş

SAVCI: (*Söylev tavrıyla*)

Baylar hangi çağdayız?
Yasalar ne diyor, yasalar?

Almamış adam asılır mı?
Çalmamış adam kesilir mi?

(Durur, merakla)

Gerçek mi tüccarın çok karı aldığı
Borç verip hiç vermediği?

İKİ POLİS: Gerçek ya.

SAVCI: Ya da nesi?

İKİ POLİS: Adam kasabanın gözbebeği
İyiliğine iyi, cömertliğine cömert
Üç kez Kâbe'ye gitti geldi.

SAVCI: (Usanmış)

Salıverin gitsin şunu
Suçsuzun, cahilin biri
Bir şey merak oldu yalnız:
Siz de eskiden kel değil miydiniz?
Açın şapkalarınızı bir göreyim

(İKİ POLİS şapkalarını şaşkınlıkla açarlar, başlarının dörtte
üçü kel görünür, seyirciyi selamlarlar, KELOĞLAN'ı alır gider,
kızgınlıkla birer tekme vururlar arkasına.)

KORO: Upuzun yattın Keloğlan

Çamura battın Keloğlan
Kasaba senin neyine?
Dağında, köyünde dursan
Bunlar gelmezdi başına
Tilki kafese koymazdı
Tüccar öküzünü almazdı
Tarlana ipotek gelmezdi
Anan rehine gitmezdi
Kedin, eşeğin ölmezdi
Upuzun yattın Keloğlan
Çamura battın Keloğlan

KELOĞLAN : (Orasını burasını tutar, öfkelidir. Çamurunu tozunu
silkelir.)

Yalan, kuyruklu yalan
Tarlam dağda, anam evde
Öküzüm böğürmekte

Kedim yük altında yumak sarıyor
Eşğim yolumu gözlüyor
(Telaşla)

Ben varıp gideyim
Ya anama ne deyim?
Ya komşulara ne deyim?
Vay benim başıma gelenler!

V. Bölüm

Yere bir dörtgen çizilir. Dağ başında küçük bir tarlayı anlatmak içindir bu. İmeceye gelen kadınlar yan yana dizilir. Üç kişiden çokturlar. Biri Keloğlan'ın ANA'sı. Ellerinde orak varmış gibi, biçme hareketleri yaparlar. KELOĞLAN uzaklardan gelir.

KORO: Ektiğimiz, biçtiğimiz ela gözlü buğda

Sarı saçlı buğda

Yediğimiz, içtiğimiz arpayla dan

Diktiğimiz, baktığımız kız saçlı tütün,

Ballı incir

Yediğimiz, içtiğimiz ağuyla zehir

Hey, ağuyla zehir.

ANA: *(Uzakları gözler.)* Bir gelen var aşağıdan.

BİR KIZ: Kim bilir kimdir?

BİR ERKEK: Elinde çantası varsa?

KORO: Tahsildar olabilir.

BİR KIZ: Odur. Tam da ürün zamanı gelir.

BİR ERKEK: Ardında tilkisi varsa?

KORO: Ağamız olabilir.

BİR KIZ: *(Kinle)*

Odur. Tam da ürün zamanı gelir.

Ama değil, bu gelen köylünün biri

Yorgun perişan.

ANA: *(Sevinçle)* Bu benim Keloğlan!

KORO: Keloğlan hey, Keloğlan!

KELOĞLAN: Hey, hey bereketli ola!

KORO: Hoş geldin Keloğlan

Nettin kasabada, anlatsana

(KELOĞLAN suçlu, önüne bakar.)

ANA: Hani para?

Para bulmak için inmiştin ya.

KELOĞLAN: (*Bitkin*) Bulamadım ana.

ANA: (*Öfkeyle*)

Ben biliyordum zaten

Bilmez miyim aptal oğlumu?

Babası da böyleydi bunun, dedesi de

Soyuna çekmiş, kuruyası soyuna

Hiçbir şey bilmez yoktan başka

(*Biraz susar.*)

Al şu orağı hiç olmazsa

Çalış.

KELOĞLAN: Peki anam.

(*Şarkı söyleyerek çalışmayı sürdürürler, aşağıdan iki kişi görünür. Uzakta gelenleri seyirci içinden geçirmek, sahnedekileri seyirciye doğru konuşturmak uygun olur.*)

BİR KIZ: (*Bağırır.*) Gelenler var.

KORO: (*Ellerini siper edip uzaklara bakarlar.*)

İki kişi

Ağamızla tilkisi. Başka kim olabilir?

BİR KIZ: Tam da ürün zamanı.

KORO: Yine ikiye bölecek.

BİR KIZ: Yarısını kendi alacak.

KORO: Ya öteki yarısını?

BİR KIZ: Bu yıl bakalım ne yapacak?

Öteki yarısını nasıl alacak?

KELOĞLAN: Bu yıl daha kolay olacak.

Hiçbir oyun çıkarmadan.

KORO: Ne dedin ne dedin?

KELOĞLAN: (*Telaşlı*) Hiç hiç, ne diyebilirim?

KORO: (*Kuşkulu*)

Sen kasabada ne yaptın?

Anlatmadın hadi anlat!

KELOĞLAN: Şimdi anlarsınız, söyler ağamız

Ben ne desem faydasız.

(*TÜCCAR ve TİLKİ yakına gelmişlerdir.*)

TÜCCARLA TİLKİ: Bereketli ola, bereketli ola.

BİR ERKEK: (Saygılı)

Hoş geldin buyur ağa!

Bir emrin mi var?

TİLKİ: (Alaylı)

Bilmez gibi bir de sorar

Var ya.

Bir bakalım dedik ürüne.

Bir şeye yarar mı?

Yoksa borcunuz, faizimiz...

TÜCCAR: (Sözü keser.)

Nedir elinizden çektiğimiz?

İşe yaramaz aylak herifler

Sizi biz mi besleyeceğiz?

Ne çalışıp çok çok ürettiniz

Ne aldığınız borcu verdiniz.

TİLKİ: (Kasılır.) Ne kadar bu yılki ürün?

ANA: Eh geçen yılki kadar.

TÜCCAR: Yarıyı benim, bu bir.

TİLKİ: Öteki yarıyı Keloğlan'ın hesabına.

KELOĞLAN: Ne hesabı, ne verdiniz ki bana?

TÜCCAR: Utanmadan bir de sorar.

Bin bir şahit, polisler, mahkeme

TİLKİ: (Dalkavuk)

Zaman geçmedi ki unutulacak kadar.

İstedin milyonu

Tekmeyi yedin arkana.

KELOĞLAN: İstedim ama alamadım ya

Tilki dayı sen bari böyle konuşma

Olanlar oldu zaten bana.

(ANA önde. KÖYLÜLER yavaş yavaş TİLKİ'yle TÜCCAR'a yaklaşırlar.)

ANA: (KELOĞLAN'a sorar.) Ağamızdan para istediğin doğru mu?

KELOĞLAN: Doğru ana.

ANA: Vermediği doğru mu?

KELOĞLAN: Doğru ana.

ANA: Mahkemeye düştüğün doğru mu,

Suçlandığın doğru mu,

Ya yediğın tekme?
Ne susuyorsun konuşsana
Aptalın oğlu, kelin oğlu!

KELOĞLAN: Doğru.

ANA: Demek iş buraya geldi ha!
Hayır çıkmaz gayrı bu ağadan
Kıyamet günü yakındır.
Yürüyün üstüne keller
Yürüyün üstüne keller
Sürüp çıkaralım toprağımızdan.
(KÖYLÜLER yaklaştıkça ötekiler kaçır.)

KORO: Ektiğimiz biçtiğimiz ela gözlü buğda
Sarı saçlı buğda
Yediğimiz, içtiğimiz arpayla darı...
Diktiğimiz, baktığımız kız saçlı tütün, ballı incir
Yediğimiz, içtiğimiz ağuyla zehir. Hey!
Ağuyla zehir.

ANA: Bu topraklar bizim değil miydi
Deden zamanında, baban çulsuz zamanında?
Nerden çıktın sen?
Biz ekeriz biçeriz asırlardan beri
Biz koruruz savaşıta canımızla
Taşını toprakla sökeriz
Otunu dişle.
Eleyip çocuklarımızı beleriz
Ölür altına gireriz.
Bizim toprağımız bu topraklar
Defol git!

(TİLKİ'ye)

Sen de yezit!
Bir daha buralarda görüneyim demeyin.

TİLKİ: Benim suçum ne ana?

Kim isterse akıl veririm
Siz istediniz vermedim mi ki?

ANA: (Bağırır.) Defolun aklınızla göbeğinizle!

TİLKİ'yle TÛCCAR kaçır kaybolur.

VI. Bölüm

Yine KELOĞLAN'ın kulübesinin önü. KELOĞLAN odun kırmaktadır. ANA'sı içerdedir. Konuşurken başını pencereden çıkarır.

KELOĞLAN: Ana ana can anam.

ANA: Yine ne var Keloğlan?

KELOĞLAN: (Utangaç)

Hiç ana, ne olsun ki.

Şöyle bir konuşak dedimdi.

ANA: (Sert)

Benim işim başımdan aşmış

Eşegin önüne et, kedinin önüne ot

Kazanın içine dert.

Konuşacak ne var başka?

KELOĞLAN: Hiç ana, hiç bi şey yok

Ama hele bi yol bak

(Sırttır.)

Boyum da bir uzadı ki

Gücüm kuvvetim de bir arttı ki

Hava da bir açtı ki

Toprak da bir koktu ki!

Dereyi bir çağıldı bastı

Dallar meyveye durdu

Hasandede kuşu yavrularına

Uçmayı öğretti dün sabah

Uçtular ana bir güzel

Uçasım geldi benim de

Akasım, kabarasım geldi

Ana vakit geçiyor.

ANA: (Kızgın)

Neyin vakti?

Sen vakti bilir misin?

Acıktıkça yedin, yoruldukça oturdun

Yattın uykun gelince

Şimdi ne istiyorsun?

KELOĞLAN: Ben erkek değil miyim ana,

Yiğit değil miyim?

Acıktıkça yedim doğru

Yoruldukça yattım

Şimdi de bir ak topuk, beyaz gerdan

Yiğitliğimin hakkını isterim.

ANA: (Kahkahayla güler.)

Evlenmek istedin öyle mi?

Bu iyi.

Ak topuk, beyaz gerdanla

Bu da iyi.

Ama iki küçük engel var

Hani para oğlum Keloğlan?

Başlığı sorarım, başlığı

Bir de o ak topuk işi.

Şöyle bak bakayım çevrene

Buralarda var mı öylesi?

Ayaklar kocaman, ayaklar çıplak

Topuklarda kir, nasır, çatlak

O senin dediğini, tuzu kurular

Şarkı yapıp söylemişler ay oğul.

Gel bu sevdadan vazgeç.

Ergenlik neyine yetmez?

KELOĞLAN: Yetmez ana, olmaz ana

Ben adamım ana, ben yiğidim

Kuş kadar, kedi kadar

Olamadıktan sonra

Varır atarım kendimi ırmağa

(Ağlamaklı)

Bir düşerim ki un ufak

Bir ölürüm ki izim bulunmaz

Acımaz mısın oğluna?

ANA: (*Yumuşamış*)

Acırım, yanarım yanmasına
Böyle ha vay oğul, fıkara
Ne etsek, nasıl etsek,
Kime gitsek acaba?

KELOĞLAN: (*Umutlu*)

Ana, deyim mi ana?
Kasabaya iniver bir
Variver ağamızın konağına
İsteyiver Keloğluna, kızını
Gördüm kızı, bir kız ki
Ak topuk, beyaz gerdan
Eşi dünyaya gelmemiş
Kara saçları topuğunda
Alıcı bir güzel.

ANA: (*Şaşkın*)

Eğlenme benle oğlum
Bir düş, bir imge senin dediğin
Varılır mı yanına düşmanın,
Alırlar mı bizi konağa,
Alsalar kızı verirler mi?
Verseler kız gelir mi?
Gelse ne yapar burda?
Günde yavan ekmek, duru su
Bayramda, seyranda tarhana aş
Onların yediği baklava börek
Giydikleri atlas
Eğlenme benimle oğlum.

KELOĞLAN: Sen eğleniyom mu sandın?

Ben o kızı isterim anaa!
Ya ölürüm ya alırım

ANA: (*Avutucu konuşur.*)

İyi ya öyleyse, önce git
Çalış bir güzel, Toramanya'da
Yeme, içme, uyuma
Biriktir paracıklarını
Kulaksızlar'ın Ömer gibi

Dolandırıcıya çaldırma,
Yankesiciye vurdurma,
Şirketçiye kaptırma,
Al gel bi tamam, gerisi kolay.

KELOĞLAN: (Hayalci)

Kolay ki ne kolay
Hiç yer, hiç içer miyim?..
Hiç eğlenir, hiç gezer miyim?
Orda ne kazandımsa
Dikerim gömleğimin içine
Gelirim derim: Al ana
Sen ne istersen öyle yap derim
Giderim işte, giderim.

(Elini yan olarak ağzına koyarak vapur düdüğü sesi çıkarır,
düşünceye dalar, kendi kendine...)

Giderim gitmesine lakin
Nasıl gidilir oraya?
Yol bilinmez, iz bilinmez
Beş para yok elde avuçta
Ne etsek, nasıl etsek
Eşeği mi, koca öküzü mü satsak?
Anaaa, hey ana
Öküz de amma kocadı ha
Gayrı onun hakkı kasap bıçağı
İniversem bu pazar kasabaya
Satıversem ha ne dersin?

ANA: (Ağlar.)

Hay varmaz olaydım o kel babana!
Hay doğurmaz olaydım Keloğlan seni!
Gördünüz mü komşular başıma geleni?
Umudum koca öküz de gitti
Vermesem, hadi vermesem bu Keloğlan
Dur durak bilmez, koymuş aklına

(Bir maskeyle ÖKÜZ kılığına girmiş bir oyuncu, uzun moo'larla
sahneye girer. Ağır ağır yürür, durur, öküz gibi bakınır. Birkaç
da komşu yaklaşır, seyrederek.)

ÖKÜZ: Moool. Ana ben geldim ana
Acıktım, susadım ana.

ANA: (*Öküzü okşar.*)

Sarım, güzelim, yığidim
Hoş geldin.

Neyini eksik verdim şimdiye dek?

Yemedim, yedirdim

Ver, öleceğim desen

Canımı veririm.

ÖKÜZ: Moo... Sağ ol ana!

Baktın, besledin bu yaşa dek

Tırnağımda hakkın var

Sanki sen istesen ben vermez miyim canımı,

Yürümez miyim kasabın bıçağına?

ANA: (*Coşar.*)

Kadasını, belasını aldığım

Kara gözlerine kurban olduğum

Bu Keloğlan var ya bu Keloğlan

Ağamızın kızına yangın

Ne yapıp ne edip alacakmış

Toramanya'ya varıp gelecekmiş

Bahar senin başına patladı

Alıp gidecek seni pazara.

(*Komşular ağıt düzeninde iki yana sallanırlar.*)

ÖKÜZ: (*Üzgün*)

Anladım, gerisini anlatma

Hakkını helal et ana

(*Böğürür.*)

ANA: (*Ağlar.*)

Sen de helal et koca öküz

Bir gün elbet buluşuruz

Öte dünyada bir yerlerde

(*KELOĞLAN ÖKÜZ'ü çeker, götürür, ardından bakarlar.*)

KORO: (*Gövdeleriyle sallanarak, ağıt dizerler.*)

Vay vay koca öküz gitti pazara

Gitti bir şeyimiz daha pazara

Bakıp beslediydin onu ana
Eline doğduydu fıkara

ANA: Vay vay koca öküz gitti pazara

KORO: Ucuza kapatır kasap bir güzel

Keser satar, ateş pahasına

Senin ağzın yok mu ana?

Senin canın yok mu ana?

Keloğlan'ın yok mu?

Kesip yerdiniz bir güzel

Bizim canımız yok mu?

Verirdin ciğerini, kafasını belki

Yerdik, ne de tatlı yerdik

Ağzımız var, yiyemiyoruz

Dilimiz var, diyemiyoruz

N'olacak bizim halımız?

ANA: (*Ellerini kaldırır.*) N'olacak bizim halımız?

VII. Bölüm

ÖKÜZ'le KELOĞLAN'ın pazara gidişi, baharın güzelliği, canlılığı belirtilir burada. Bir ot bir kuşla söyleşir. Bir ağaç çiçeklerini KELOĞLAN'a uzatır. Tavşan zıplar. KELOĞLAN'la koca ÖKÜZ bir halaya başlarlar, gitgide kıvraklaşan oyuna tek tek yolcular gelip katılabilir. Bir süre sonra herkes çekilir. Arkada kasabanın resmi vardır. KELOĞLAN'la ÖKÜZ yalnız kaldıklarında pazara varmışlardır. KELOĞLAN koca ÖKÜZ'ü okşayarak çevresine bakınır. Elinde bıçak tutan bir KASAP gelir ÖKÜZ'ün orasını burasını yoklar, boynuzuna ağzına ayağına bakar.

KASAP: Atmaya mı getirdin arkadaş
Yoksa satmaya mı bu koca öküzü?
Yoksa köyün yakın mıydı?
Ölüp kalmamış yollarda
Korkarım bir de para istersin buna.

KELOĞLAN: Eğlenme ağam benimle
Elbet satmaya getirdim öküzü
Bura pazar değil mi?
İşine gelirse alırsın.

KASAP: Alsam ne işime yarar ki
Kadidi çıkmış fıkara
(Der demez gider, İKİ ÇIRAK'ı yollar.)

ÇIRAKLARDAN BİRİ: (Yılışık)
Breh breh maşallah!
Boynuzlara bak boynuzlara!

ÖTEKİ: (Yılışık)
Gerdan da gerdan ha!

(Yaklaşıp ÖKÜZ'ü bir o yandan bir bu yandan dürtmeye, itmeye başlarlar.)

KELOĞLAN: Alıcı mısınız kardaşlar?

Ne istersiniz öküzümden?

I. ÇIRAK: Ölü bu be, baya ölü!

II. ÇIRAK: Ayakta durduğuna bakılırsa

Bir yerine destek koymuş besbelli

I. ÇIRAK: (Arkadaşını dürterek) Kaça bu uyuzun bedeli?

KELOĞLAN: Alıcı mısın kardaş?

II. ÇIRAK: Say ki öyle.

I. ÇIRAK: Doğrusu satacak malın var ya

KELOĞLAN: (Sıkıntılı)

Size üç altına olur.

(ÇIRAKLAR gülüşürler.)

I. ÇIRAK: Ondan kolay ne var hay hay!

II. ÇIRAK: Verelim vermesine altınları

Ama almadan gidelim

Sakın almaya zorlama bizi

Ölü öküzü.

ÖKÜZ: (Moo diye bağırır.)

Vay başıma vay başıma

Demek ben ölüyüm ha!

Demek bıçak yemeden

Kasap eli değmeden

Böyle murdar gidecekmişim!

KELOĞLAN: (Sıkılmış)

Sussana, sussana be

Zaten canım burnumda

Bir de sen başlama

Ne ölüsün ne bir şey

Turp gibi ayaktasın ya

ÖKÜZ: İnanmam, inanmam sana

Üç tane efendiden adam

Yalan söyleyecek değiller ya

Eh yatayım bari şöyle

Ölüyüm madem

(Yere yatar.)

(BELEDİYE MEMURU, KASAP ÇIRAKLARI yetişirler.)

BELEDİYE MEMURU: Pazarda bir ölü öküz

Ölü öküz satarsın ha

Çabuk kaldır onu burdan

Sen gel benimle

KELOĞLAN: Abi kurbanın olayım

Ayağını öpeyim abi

Bakma bunların dediğine

Öküzüm ölü değil ki

(Bir ÖKÜZ'e koşar, bir MEMUR'a. ÖKÜZ'ü dürtükler, MEMUR'un ellerine sarılır. MEMUR hışımla iter.)

Öküzüm, sarı kızım

Gözünü sevdiğim, kalk

Kalk ki görsünler ölmediğini

ÖKÜZ: (Alaylı)

Öküzüm, sarı kızım

Öküzün dünyadayken ne gördü?

Dokunma bana yatayım

Ölüyüm Keloğlan ölü.

(MEMUR'la KELOĞLAN birbirine bakarken, ÇIRAKLAR ÖKÜZ'e iyice yanaşırlar.)

İKİ ÇIRAK: Duydun ya Keloğlan, öküz ne dedi!

(Gülüşürler.)

MEMUR: Kaldır bunu, götür bunu

KELOĞLAN: Vay anaam, şimdi ben nedeyim?

Gördünüz mü başıma gelenleri!

(Bağırır.)

Kandırdınız öküzümü kandırdınız işte.

Fıkara, ölmeden öldü.

MEMUR: (Hışımla)

Konuşuyor hâlâ

Sana yürü demedik mi?

Kaldır demedik mi ölünü?

Ceza mı yazalım yani.

KELOĞLAN: (*Yerde boylu boyunca uzanır.*)

Öldüm, ben de öldüm beyim
Şimdi namazım kılındı beyim
Elini tez tutsun kaldıracak olan
Ortalık soğumadan mezarıma gireyim.

İKİ ÇIRAK: (*ÖKÜZ'ü tutup sürürler.*)

Abi sen onu, biz bunu
Haydi haydi hop, haydi!

MEMUR: (*ÇIRAKLAR'a ters ters bakar. KELOĞLAN'ı sürür.*)

Haydi haydi, hop haydi!
Yürü kalk başımın belası
Memur değil miyiz zaten, çileli
Hamuduyla yutarlar deveyi, öküzü
Bize de seni sürümek düşer
Haydi haydi hop haydi!

Sırtlar götürür.

VIII. Bölüm

TİLKi'nin yazıhanesi. TİLKi'yle KELOĞLAN konuşurlar.

TİLKi: (*Kahkahalarla güler.*)

Bak, ne tilkiler varmış

Eee, sonra?

KELOĞLAN: Ne yapsın belediye memuru?

Sürüdü götürdü.

Güçsüzün biriydi fıkara

Söylendi, küfretti durdu.

Sonra bırakıp bir kenara oturdu

Şöyle hafiften kestirirken

Yavaşça kalkıp kaçtım oradan

Kaçtım da kurtuldum cezadan

Bir daha mı kasaba, tövbe!

Geçen gelişimi iyi bilirsin

Bir de bu gelişimden sonra

Kasabaya inmek mi bir daha

Ölürüm dağlarda, kalırım dağlarda

TİLKi: Dur hele, dur hele

Bu kadar aceleci olma

Üzüldüm başına gelenlere

Amma da kötü rastlantı

Ancak, eski bir dostluk adına

Belki bir faydam dokunur sana

Buralarda eğlendim kaldım

Size faydalı olamadım amma

Aklım fikrim dağda köyde

Hep sizleri düşünmekteyim gece gündüz

Bir de yumuşaklık geldi içime
 Bir de acıma, yoksula kele
 Bakma buralarda eğlendim kaldım
 Bütün gün sizleri düşünmekte
 Geceleri gizlice ağlamaktayım
 Gözlerim kana kesti, baksana
 (Gözlerini siler.)

Bari bir iyilik yapayım
 Hafiflik gelsin vicdanıma
 Seni yanıma alayım olmaz mı?

KELOĞLAN: Aman etme, sayın, pek sayın
 Tilki beyefendi amca
 Sen de eğlenme benimle
 Ne işine yararım ki?

TİLKİ: Ben işini buldum bile
 Beni bekleyeceksin gece gündüz
 Bekçim olacaksın
 Dersin ki: Bir köpek bulsana
 Köpekleri sevmem
 Hem, hani iyi köpek bu zamanda.
 Sen pekâlâ yaparsın bu işi
 Bir elde tabanca, bir elde çivili sopa
 Oturup beklemek zor değil ki
 Saldırırsın arada bir belki
 Tut, koş, yakala deyince
 Üstelik yer içersin bedava
 Bir de dolgunca maaş

KELOĞLAN: (Duraksar.)
 İyi çok iyi ama
 Anam ne der, komşular ne der
 Ayıplamazlar mı ki?

TİLKİ: Belki kıskanırlar da
 Konuşurlar ileri geri
 Sen cebine girene bak
 Çalışmak ayıp değil ki

KELOĞLAN: Peki seni dinleyelim bu kez de.

(Ara verilir. KELOĞLAN acayip bir üniforma ile, bir elinde ta-banca, ötekinde çivili sopa, dolaşır. KÖPEK maskeli bir oyuncu gelir, karşısına oturur.)

KÖPEK: Hav, hav, hav

KELOĞLAN: Hadi bas git burdan, durma

(Çivili sopayı uzatır, KÖPEK hırlayınca geri çeker.)

Kalk aslanım, belanı arama

(KÖPEK hiç oralı olmaz, hırlar havlar. Bu kez de KELOĞLAN başlar havlamaya, KÖPEK kalkar gider.)

TİLKİ: Aferin, nihayet havlamayı da öğrendin!

Bundan sonra rahat uyurum

Uyku arasında senin tatlı hırlamaların

KELOĞLAN: Sağ ol beyim, sayende.

Ama bir müşkülüm var beyim

Kılığı düzdüm, cebim para gördü

İstesem yüce ağamız

Bana kızını verir mi ki?

Yandım yıllardan beri

Beyim ayıptır söylemesi.

TİLKİ: Ah aşk, ah sevda

Bak şu maskaralığa!

Oğlum sen bugüne bugün

Bir akıldane bekçisisin

Ağır ol, uslu otur

Hem sana bir sır diyeyim

O kızın bir gözü kördür, takmadır

KELOĞLAN: Ben de kelim.

TİLKİ: Babaları tutar arada bir

KELOĞLAN: Bende akıl olsaa!..

TİLKİ: O kız başkasına sevdalı

KELOĞLAN: Ne diyon amca, gerçek mi amca?

Vay bana, vaylar bana!

(Ağlar.)

TİLKİ: (Kandırmaya çalışır.)

Kızdan çok ne var Keloğlan?

Biri olmadı öteki

Olmazsa gidersin dağlara

Beğen beğendiğini
Bir düğün yaparız kocaman
Bir ev döşeriz şanımıza layık
Ağanın kızını unut
Sevdaya mevdaya kulak asma

KELOĞLAN: (*İçini çeker.*)

Ben gidecektim Toramanya'ya
Para kazanacaktım, para
Dönüp gelecektim
Ak topuklumu almaya

TİLKİ: (*Usanmış*)

Git, iyi ya
Dönene dek ne ola, ne olmaya!

IX. Bölüm

*Işıklar azaltılır. Loş sahnede birtakım adamlar bağıırır-
lar: “Toramanya’ya, Toramanya’ya. Ya ya ya ya.”*

KORO: Beş bine, on bine

İşçi veriyoruz sizleri

Dünyaya

Fabrikalara, yollara, barajlara

Mapuslara, yokluklara, hastalıklara

Hele hastalıklara

Kömüre, demire, kükürde

Gömülün

Biz yaşamalıyız

Siz ölün.

İŞÇİLER: Aman kulunuz olalım

Aman köleniz olalım!

Beş bini, on bini verelim

Turist belgesi alalım

Sınırlara varalım sınırlara

*(Sahne aydınlanır. Ellerinde kocaman ekmek dolu filelerle İŞÇİ-
LER kadınlı erkekli. Bir yığın cepleri vardır. Bir şeyler çıkararak,
aranarak, öteberi yiyerek dolanırlar. Tel örgülere yaklaşırlar. İti-
lirler, hep birlikte düşer, kalkar, yine gelirler. “Vur” emri duyulur.
Üstlerine silahlar çevrilir. Her düşüş kalkışta daha azalarak,
direnirler. Ağır bir sessizliğe girerler. Günlerin geçişi ışıklarla
belirtilir. Ayakta bir KELOĞLAN’la, İKİ KADIN kalır.)*

RADYO: Açın kapıları, geçsinler

Başkası gelmesin

(Kapılar açılınca ölüleri ve hastaları çiğneyerek öte yüze geçerler.)

RADYO: Toramanya'ya gitmiş işçilerimizden bir bölük bugün Yurda dönmektedir.

(KELOĞLAN ve sınırı geçmiş olan İKİ KADIN, sırtlarında üst üste, taşınamayacak ağırlıkta giysiler ve kürklerle, oflaya puf-laya sahneye yeniden girerler. Elllerinde ne işe yaradığı belirsiz ya da modası geçmiş makineler, başlarında üst üste şapkalar, eteklerinden sarkan naylon çamaşırlar, ipek kadın çorapları vardır. Sahnenin öte yanından da bir SOYTARI kalabalığı girer, dans eder, takla atar, yerlere yatarlar. Başlarında, sırtlarında, çeşitli ortaklık adları, reklam cümleleri bulunur. Dönerek her yanlarını gösterirler. Adlarını bağırırlar. İŞÇİLER bir ona, bir ötekine şaşkınlıkla bakarlar.)

SOYTARILARDAN BİRİ: Sayın çok sayın işçi kardeşlerim

Üçüncü vatan Toramanya'da
Bir eliniz yağda, bir eliniz balda
Paşalar gibi yaşamaktasınız
Biz sağladık bunu size, unutmayın
Çok çalışın, çok kazanın
Biz burda size güvenerekten
Ne temeller attık, ne kazıklar çaktık
Ne köprüler, ne saraylar kurmaktayız
Didinip durmaktayız
Vatan uğruna, halk uğruna

SOYTARILAR: Canımız vatana feda

I. SOYTARI: (Ellerini işçilere uzatır.)

Bana bir parça

II. SOYTARI: Bana bir parça

SOYTARILAR: Bize bir parça

Kazandıklarınızdan vermez misiniz?

(Tehditle)

Vermelisiniz, vereceksiniz!

KADINLAR, üstlerinde, ellerinde ne varsa, bir ona, bir ötekine paylaştırırken KELOĞLAN kaçır. KADINLAR soyundukça SOYTARILAR giyinir. Dans ederler boyuna. KADINLAR sırtlarında bir basma, ayakları çıplak geçip giderken, SOYTARILAR ağırlaşmış tempoyla bir süre daha dans ederler.

X. Bölüm

KELOĞLAN'ın köyü, evinin önü. KELOĞLAN oflaya puflaya bir önceki bölümdeki kılıkla gelir, bir tahta kerevete kendini bırakır. KÖYLÜLER başına toplanır.

KELOĞLAN: Ana kız, canım anam, ben geldim

KALABALIK: Ana ana kel ana

Oğlun geldi, oğlun geldi.

(ANA dışarı çıkar.)

ANA: Şükürler olsun Tanrıya!

Hoş geldin oğlum

(Sarılır.)

KELOĞLAN: Ana beni kurtar ana!

Kürkleri al sırtımdan

Kimseye kaptırma, götür sakla

Bunaldım yorulдум.

(KELOĞLAN sırtındakileri bir bir çıkarır. ANA'sı alır.)

BİR KADIN: Kırk bir buçuk maşallah, tu tu tu tu!

Yok mu bir nazar boncuğu?

Bir at nalı, üzerlik, muska

(Kızına)

Kız koş evden alıp gelsene

BİR BAŞKASI: Köy sana kurban kel ağa

Ağamız sensin bundan sonra

KELOĞLAN: (Kasılır.)

Duanız bereketiyle abla

KIZ: (şaşkın)

Abov, bu getirdiklerin senin mi ağa?

Sen şimdi ne olacaksın köyümüzde?

(*Usulca*)

Kimi alacaksın?

BİR ADAM: Ne isterse olur, bekçi bile

BİR BAŞKASI: Köy ihtiyar kuruluna üye

KADIN: Muhtar yaparız beyimizi muhtar

Eskisinden ne gördük şimdiye kadar?

KELOĞLAN: İlh! Hiçbirini istemem

Yarın kasabaya varacağım

Dükkân mükkân tutacağım

Ev mev alacağım

Dayayıp döşeyeceğim

BİR KIZ: Kimi alacaksın, hangimizi?

ANA: Pasaklıya bak. Oğlum n'apsın sizi?

Ağanın kızını alacak

Ak topuk beyaz gerdan

BİR KADIN: Bir gelen var uzaktan, ağamıza benziyor

Yanında da tilkisi.

Acep niye gelir ki?

ANA: Anlarız.

(AĞA'yla TİLKİ yaklaşır.)

TÜCCAR: Selamünaleyküm kardaşlar.

BİR KADIN: Bak sen, kardaşı olduk

TÜCCAR: Merhaba evladım Keloğlan

Hoş geldin Toramanya'dan

Neler getirdin bakalım?

İşimize yarar mı, bakalım bir

KELOĞLAN: Yaramaz yaramaz

Yarasa da anam veremez

TİLKİ: Ya ağamızın kızı

Seni damatlığa kabul etti.

Damat demek, evlat demek

Aranızda ayrı gayrı mı var?

KELOĞLAN: Hani, şey demiştin ağanın kızına

TİLKİ: (Pişkin)

O lafın gelişi.

Alır, ineriz seni kasabaya şimdi

Bir karın olur üç evladiyla

KELOĞLAN: Karı iyi de evlatlar nesi?

TİLKİ: İnsaf! Bu kadar zaman
Zavallı kız yol mu gözlesindi?
Üzüntüden üç kez evlendi.
Geldin yetiştin de çok şükür
Beni kurtardın damatlıktan!

KELOĞLAN: (*Şaşkın*)

Ana ne dersin ana,
Gideyim mi ki?

KÖYLÜLER: Aman ha, sakın ha!
Önceki gittiklerini unutma.

ANA: Aman oğlum, ne diyeyim bilmem ki?

(*Bir yanda TÛCCAR ve TİLKİ'si, öte yanda KÖYLÜLER, KELOĞ-
LAN'ı çekiştirirler. Oyun biter.*)

KORO: İşte Keloğlanlardan birinin masalı

Böyle biter
O hâlâ bir o yana bir bu yana
Çekiştirilmektedir.
Ölüp gitmediyse eğer.

PERDE

ISBN 978-975-08-4524-0

9 789750 845246